

ชุดศึกษาวิจัย

พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ กับปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม

สถาบันไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ชุดศึกษาวิจัย

พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

พิมพ์ครั้งแรก

โดย

สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มีนาคม ๒๕๒๘

ISBN 974-570-544-6

ราคา ๑๑๐ บาท

ตัวแทนจำหน่าย

ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

โทร. ๒๒๑-๖๑๑๑ ต่อ ๒๗๑

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ กับปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม

สถาบันไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

คำขอบคุณ

โครงการวิจัยชุด “พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” นี้ ได้รับทุนอุดหนุนร่วมกันจากมูลนิธิฟอร์ด มูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์และมูลนิธิเอเชีย นอกเหนือไปจากการสนับสนุนด้านเงินทุนแล้ว ข้อที่เห็นสมควรต้องจารึกให้ปรากฏไว้ คือ ความริเริ่มของ ดร. Peter Geithner ผู้แทนมูลนิธิฟอร์ดในครั้งนั้น รวมทั้งความร่วมมือของ ดร. Peter Weldon เจ้าหน้าที่ฝ่ายโครงการสังคมสงเคราะห์ของมูลนิธิฟอร์ดเช่นเดียวกัน ซึ่งมีส่วนผลักดันอย่างสำคัญให้โครงการวิจัย ๓ ได้บังเกิดผลจริงจังขึ้นมา แรงความสนับสนุนร่วมมือเหล่านี้ ตลอดจนความเข้าใจในเจตนารมณ์ของการดำเนินงานศึกษาวิจัยอย่างอิสระเสรี ย่อมเป็นที่ตระหนักซาบซึ้งอย่างยิ่งในความรู้สึกของคณะผู้วิจัยทุกคน อีกประการหนึ่งที่มีอาจจะเว้นกล่าวถึงได้ ก็คือความร่วมมือร่วมใจของบรรดามิตรทั้งหลาย ทั้งในและนอกวงการมหาวิทยาลัย ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยให้โครงการวิจัย ๓ ดำเนินไปเท่านั้น หากยังช่วยสร้างสรรค์ให้ความนึกคิดและความเข้าใจในปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย เป็นไปอย่างรอบด้านและสอดคล้องกับชีวิตความเป็นจริงชน สำหรับทั้งหมดเหล่านี้ คณะผู้วิจัยใคร่ขอแสดงความขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

สารบัญ

คำขอบคุณ

คำนำบรรณาธิการ

(ก)

คำชี้แจงโครงการศึกษาวิจัย

(ข)

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกับปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

๑

คำนำบรรณาธิการ

บทความเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกับปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย เป็นรายงานวิจัยส่วนหนึ่งในชุดโครงการ “พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” การกำหนดให้ทำการศึกษาในหัวข้อนี้มีความมุ่งหมายสำคัญ ๒ ประการ กล่าวคือ ในเบื้องต้น มุ่งให้เป็นการวิเคราะห์หรืออธิบายสภาวะเปลี่ยนแปลงขั้นโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระบบสัมพันธ์ภาพทางสังคม-การเมือง อันเคยมีมาแต่อดีต สังคมไทยอาจจัดอยู่ในลักษณะของสังคมประเพณี มีระเบียบแบบแผนความสัมพันธ์ความคิดความเชื่อ และการประพฤติปฏิบัติอย่างหนึ่ง แต่ในขณะเดียวกัน ระเบียบแบบแผนทางวัฒนธรรมและพฤติกรรมเหล่านี้ ก็ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากผลของการเปิดประเทศเมื่อกว่าร้อยปีแล้ว และการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงสามสิบปีเศษที่ผ่านมา รายงานวิจัยชิ้นนี้อาจไม่ได้ก้าวไปถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงอันค่อนข้างยาวนานในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคม แต่อย่างน้อยก็ได้นำเอาข้อมูลตัวเลขมาแจกแจงแยกแยะในแง่มุมต่าง ๆ อย่างละเอียดถี่ถ้วนพอให้ได้ตระหนักเห็นกันถึงฐานะและสัมพันธ์ภาพของบรรดากลุ่มชนทั้งหลายในโครงสร้างสังคมไทยในช่วงสิบปีมานี้ ได้มุ่งการศึกษาทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมที่พิมพ์ออกมาเป็นจำนวนมาก สำหรับท่านผู้สนใจ ถ้าหากได้อ่านประกอบกับรายงานวิจัยนี้ ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อความรู้ความเข้าใจ

จุดประสงค์อีกประการหนึ่งของงานศึกษาวิจัยนี้ก็คือ เพื่อเน้นถึงความสำคัญของมิติด้านเศรษฐกิจ-สังคม ในปัญหาสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่า หลักความคิดความเข้าใจแบบตะวันตก ซึ่งจำกัดอยู่ในมิติด้านการเมืองเป็นสำคัญนั้น ไม่เพียงพอที่จะอธิบายและให้แนวทางแก้ปัญหาอันเกิดแก่สังคมและกลุ่มชนที่ตกอยู่ในฐานะด้อยและเป็นเหยื่อทางเศรษฐกิจได้ จึงมีความจำเป็นต้องคิดอ่านขยายกรอบความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนให้กว้างขวางสอดคล้องกับ

สภาพชีวิตที่เป็นจริงชน โครงการวิจัยนี้นับเป็นความพยายามส่วนหนึ่ง โดยหวังว่าการศึกษาวิจัยอย่างเข้าถึงประเด็นและข้อมูลทางเศรษฐกิจจะเป็นทางนำไปสู่กรอบความคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ครบถ้วนสมบูรณ์ขึ้นเป็นลำดับ ข้อที่เห็นสมควรขำไว้ ณ ที่น ก็คือว่า จากทัศนะของโครงการวิจัย “พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” นี้ ทั้งมิติด้านการเมืองและมิติด้านเศรษฐกิจสังคม ถือว่าต่างมีความสำคัญและเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ดังที่กล่าวไว้ใน “คำชี้แจงโครงการศึกษาวิจัย” (หน้า (๑๐)-(๑๒)) นี้แล้ว และเมื่อนำเอาเรื่องราวทางเศรษฐกิจเข้ามาสู่การพิจารณาศึกษากันจากแง่ของสิทธิมนุษยชนแล้ว ก็หมายความว่าปัญหาเศรษฐกิจมิใช่เป็นเพียงปัญหาของความหิวโหยและความขาดแคลนซึ่งจะต้องมีผู้ให้และผู้รับเท่านั้น หากยังเป็นปัญหาของการแจกแจงทรัพยากรและสัมพันธ์ภาพทางสังคม - การเมืองที่เหมาะสมและเป็นธรรมด้วยในขณะเดียวกัน ประเด็นปัญหาเหล่านี้เกี่ยวข้องของเชื่อมโยงและไม่อาจแยกออกจากกัน ซึ่งเมื่อประมวลรวมเข้ากันแล้ว หลักการมาตรฐานที่จะต้องนำมาคิดคำนึงถึงก็คือ หลักความคิดว่าด้วยคุณค่าของคนนั่นเอง ประเด็นอยู่ที่ว่า สังคมไทยจะมีคำตอบให้หรือไม่อย่างไร ในสภาวะเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ-สังคมปัจจุบัน

แน่นอน งานวิจัยนี้คงไม่สามารถให้ความกระจ่างในเรื่องของสิทธิมนุษยชนได้ทั้งหมด แต่ผู้วิจัยในฐานะนักเศรษฐศาสตร์ก็ได้พยายามวิเคราะห์อธิบายในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองให้เห็นถึงฐานสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเศรษฐกิจ - สังคมต่าง ๆ ตลอดจนความเกี่ยวโยงระหว่างเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งประกอบกันเป็นสภาพแวดล้อมกำหนดสถานะสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ความพยายามศึกษาอย่างรอบด้านของงานชิ้นนี้เป็นที่หวังว่าจะเป็นแรงกระตุ้นให้ได้ช่วยกันคิดค้นและศึกษาหาความหมายของสภาพปัญหาสิทธิมนุษยชนและแนวทางแก้ไขที่สนองตอบปัญหาที่เป็นจริงสืบไปในอนาคต

เสน่ห์ จามริก

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กุมภาพันธ์ ๒๕๒๘

คำชี้แจง
โครงการศึกษาวิจัย
“พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย”
เสน่ห์ จามริก

“เป็นการง่ายเกินไปที่จะถือเอาหลักความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพมูลฐาน รวมทั้งปัญหาอันเกี่ยวเนื่องโดยใกล้ชิดกับเรื่องของหลักนิติธรรม ว่าเป็นเรื่องของนามธรรม และทฤษฎีหรือว่าเป็นเพียงสูตรสำเร็จทางการเมืองอย่างหนึ่งเท่านั้น โดยแท้จริงแล้ว เรากำลังเกี่ยวข้องกับเรื่องของความคิดขั้นปฏิบัติและมีชีวิต อันเปี่ยมด้วยความหมายและความเป็นจริง และซึ่ง...มีผลกระทบโดยตรงต่ออนาคตและชีวิตประจำวันของเรา....”

(คำปราศรัยของ J.F. Lalive ใน *The Rule of Law in a Free Society*, 1959.)

โครงการวิจัยเรื่อง “พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” นี้ เป็นความพยายามที่จะประสานประเด็นปัญหาและความรู้ด้านต่าง ๆ เพื่อศึกษาหาความเข้าใจถึงเรื่องราวของสิทธิมนุษยชนอย่างมีระบบบนรากฐานของชีวิตความเป็นจริง ข้อสังเกตของ J.F. Lalive อดีตเลขาธิการคณะกรรมการนักนิติศาสตร์ระหว่างประเทศ (International Commission of Jurists) ที่อ้างถึงข้างต้น ถือเป็นคติเตือนใจกำกับความคิดอ่านและดำเนินงานศึกษาวิจัยภายใต้โครงการนี้มาแต่ต้น แน่นนอนเหลือเกินว่า ข้อขาดตกบกพร่องย่อมจะต้องมีอยู่ไม่น้อยทีเดียว ทั้งในแง่แนวทางและ

เนื้อหา ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องประเมินและแก้ไขปรับปรุงกันต่อไป แต่จุดสำคัญ
ของโครงการวิจัยนี้อยู่ที่ความมุ่งมั่นพยายามเข้าถึงปัญหาสิทธิมนุษยชนในฐานะที่เป็น
“ความคิดขั้นปฏิบัติและมีชีวิต” กล่าวคือ นอกเหนือออกไปจากความคิดขั้น
“นามธรรมและทฤษฎี” หรือ “สูตรสำเร็จทางการเมือง” ข้อควรสังวรณเช่นนี้
มิได้หมายความว่า จะลดคุณค่าความสำคัญของหลักทฤษฎี และอุดมการณ์สิทธิ
มนุษยชนลงไปแต่ประการใดเลย หามิได้ เพราะจริง ๆ แล้ว หลักอุดมการณ์สิทธิ
มนุษยชน ก็ได้มีบทบาทอิทธิพลเป็นตัวกระตุ้นเร่งเร้าให้เกิดการตื่นตัวเปลี่ยนแปลง
อย่างกว้างขวางทั่วโลก จนถือได้ว่าเป็นหลักการสากล ดังที่ปรากฏผลเป็นปฏิญญา
สากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘ ขององค์การสหประชาชาติ แต่ในขณะที่
เดียวกันก็ต้องยอมรับความจริงด้วยว่า หลักอุดมการณ์ทั้งหลายมิใช่สิ่งที่สถิตย์
อยู่ในสูญญากาศ หากย่อมมีรากฐานเป็นมา และสัมพันธ์อยู่กับสภาวะแวดล้อม
ทางสังคม-วัฒนธรรมตามกาลและเทศะ โดยอาศัยรากฐานเป็นมา และสภาวะ
แวดล้อมทางสังคม-วัฒนธรรมเอง ที่หลักอุดมการณ์ได้พัฒนาขึ้นเป็นหลักการที่
ใช้ประพฤตปฏิบัติในวิถีชีวิตของสังคมนั้นๆ ในกาลเทศะเช่นว่านั้น หลักอุดมการณ์
กับการปฏิบัติ จึงบรรจบสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มิใช่ถัดกันขัดแย้งกัน
กรณีของสิทธิมนุษยชนก็คงเป็นไปตามกฎความจริงทำนองเดียวกันนี้

เรื่องของสิทธิมนุษยชนเป็นปรากฏการณ์ถัดกันขัดแย้ง ก็เพราะเกิดปัญหา
ช่องว่างระหว่างหลักอุดมการณ์กับการปฏิบัติ แม้ในสังคมตะวันตกอันถือเป็นตัว
กำเนิดของอุดมการณ์สิทธิมนุษยชน ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงพ้นไปจากปัญหาถัดกันขัดแย้ง
ในเรื่องสิทธิมนุษยชนเหมือนกัน เป็นแต่ว่าปัญหาเหล่านี้จำกัดตัวอยู่ภายในกรอบ
ทางสังคม-วัฒนธรรม และสถาบันอันอำนวยความสะดวกสิทธิมนุษยชนอยู่โดยพื้นฐาน
ซึ่งเท่ากับเป็นเครื่องช่วยระงับยับยั้ง มิให้ปัญหาถัดกันขัดแย้งเรื่องสิทธิมนุษยชน
ขยายตัวออกไปสู่ระดับรุนแรง เมื่อพิจารณาโดยเปรียบเทียบเช่นนี้แล้ว ก็จะเห็น
กันได้ว่าปรากฏการณ์สิทธิมนุษยชนเป็นปัญหาแตกต่างกันออกไปในกรณีของสังคม
นอกตะวันตก สังคมนอกตะวันตกเหล่านี้ต่างมีรากฐานทางสังคม-วัฒนธรรมและ

ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของตนเอง ในขณะที่เดียวกันที่ต่างก็ได้รับอิทธิพล
อุดมการณ์สิทธิมนุษยชนของตะวันตกในลักษณะต่าง ๆ กันไป ในประการสำคัญ
ที่จะมองข้ามกันไปไม่ได้ ก็คือ สังคมนอกตะวันตกเหล่านั้นเอง ต่างก็มีรากฐานทาง
ความคิดและอุดมการณ์เกี่ยวกับสิทธิหน้าที่และความสัมพันธ์ทางสังคม อันเป็น
ลักษณะเฉพาะของตน ทำนองเดียวกันกับที่หลักการใหญ่ๆ ใน ปฎิญาสาสทล ๖ เป็น
ลักษณะเฉพาะของสังคม-วัฒนธรรมตะวันตก ด้วยเหตุฉะนั้น ความเป็นสากลของ
ปฎิญาสาสทล ๖ จริง ๆ แล้ว จึงมีข้อจำกัดอยู่ในตัวเอง ที่น่าสนใจยิ่งกว่านั้น ก็คือ
ข้อจำกัดนี้ไม่ใช่แต่ในแง่ที่นำเอาไปปรับใช้กับสังคมนอกตะวันตก ซึ่งรากฐานเป็น
มาทางประวัติศาสตร์ และสภาพแวดล้อมทางสังคม-วัฒนธรรม แตกต่างกันเท่านั้น
หากแม้แต่ความสมบูรณ์ในตัวหลักการของปฎิญาสาสทล ๖ เอง ก็มีข้อจำกัดและขาด
ฐานความคิดและหลักปฏิบัติของความเป็นสากลอย่างแท้จริง ดังที่จะได้เอ่ยถึงไว้
บ้างต่อไปพอให้เห็นเป็นเค้าในคำชี้แจงนี้

ข้อคิดคำนึงที่ว่านี้ ทำให้ต้องตระหนักใคร่ครวญกันตามสมควรในการที่จะคิด
อ่าน วางแนวทางการศึกษาเรื่องสิทธิมนุษยชนในกรณีประเทศไทย ซึ่งเข้าอยู่ใน
ลักษณะของสังคมนอกตะวันตก และได้รับอิทธิพลอุดมการณ์สิทธิมนุษยชนของ
ตะวันตก ดังที่กล่าวมาข้างต้น นับเป็นกรณีปัญหาช่องว่างระหว่างหลักอุดมการณ์
กับการปฏิบัติ ที่จำเป็นต้องพยายามแสวงหาความเข้าใจกันเป็นเบื้องต้น และนี่
เป็นเจตนารมณ์หลักของโครงการวิจัยนี้ แม้ว่าโครงการวิจัยนี้ จะยังคงยึดถือหลัก
การต่าง ๆ ของ ปฎิญาสาสทล ๖ ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เป็นมาตรฐานอ้างอิง แต่ก็
เพื่อประโยชน์ในเชิงเกณฑ์เปรียบเทียบเป็นสำคัญ มิใช่ถึงกับยึดถือเป็นหลักการหรือ
สัจธรรมอันสมบูรณ์ครบถ้วน การยึดมั่นถือมั่นเช่นนั้น มักเป็นแนวโน้มนิยม
กันทั้งในวงวิชาการ และนักปฏิบัติการด้านสิทธิมนุษยชน และนี่เป็นจุดอ่อนอัน
หนึ่งของขบวนการสิทธิมนุษยชนทั้งภายในและระดับระหว่างประเทศ เป็นแนวโน้ม
ที่ทำให้เรื่องของสิทธิมนุษยชนดูเป็นเรื่องง่าย ๆ หนึ่ง ๆ โดยเพียงแต่อาศัยใช้ปฎิญา
สาสทล ๖ เป็นมาตรฐานอ้างอิง เพื่อสำรวจตรวจสอบการประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ ว่า

สอดคล้องหรือฝ่าฝืนมาตรฐาน “สากล” ใดๆหรือไม่ การศึกษาและปฏิบัติการ
ทำนองนี้มีคุณค่าและความสำคัญอยู่อย่างแน่นอน ไม่ต้องสงสัยเพราะอย่างน้อย
ก็อาจมีบทบาทสำคัญช่วยสกัดยั้งไม่ให้ขบวนการละเมิดสิทธิหรือบั่นทอนทำลาย
สิทธิมนุษยชนลูกหลานรุนแรงขึ้นกว่าที่รู้เห็นกันอยู่ นอกจากนี้ยังมีส่วนช่วยกระตุ้น
ให้เกิดมติมหาชนต่อต้านการละเมิดสิทธิมนุษยชนในหลาย ๆ ระดับด้วยกัน แต่
กระนั้นก็ดี จากทัศนะของโครงการวิจัยนี้ เข้าใจว่า ยังไม่น่าจะเป็นการเพียงพอ
และทั้งยังอาจชวนให้หลงผิดกันไปได้ในเรื่องของสิทธิมนุษยชน แน่แน่นอนช่องว่าง
ลึกถื่นระหว่างหลักอุดมการณ์ (ตามปรัชญาสากล ฯ) กับการปฏิบัติ (ในสภาพ
แวดล้อมทางสังคม-วัฒนธรรมของสังคมนอกตะวันตก) เป็นสิ่งที่จะต้องขจัดแก้ไข
ดังที่กล่าวถึงกระทักันอยู่ในหมู่ขบวนการสิทธิมนุษยชนระดับต่าง ๆ การศึกษาและ
ปฏิบัติการเช่นว่านี้ เป็นไปอย่างกว้างขวางทั่วโลก แต่ก็มักจำกัดอยู่แต่กับกรณี หรือ
ปัญหาเฉพาะหน้าเสียจนทำให้เรื่องของสิทธิมนุษยชนดูกลายเป็นเพียงปัญหาระหว่าง
สิทธิเสรีภาพทางการเมืองและรัฐบาลเผด็จการ ผลก็คือเราจะเห็นแต่เรื่องราวของ
การรณรงค์เรียกร้องสิทธิและความเป็นธรรมสำหรับบรรดาผู้ต้องคดีการเมืองกัน
เป็นส่วนใหญ่ ผลก็คือเป้าหมายของการต่อสู้เรียกร้องมุ่งเฉพาะไปในด้านการ
คุกคามสิทธิเสรีภาพจากฝ่ายอำนาจรัฐบาล จริยอยู่ปัญหาสิทธิเสรีภาพด้าน
การเมือง เป็นฐานและกุญแจสำคัญยิ่งต่อพัฒนาการสิทธิมนุษยชนด้านอื่น ๆ และ
จำเป็นต้องได้รับความใส่ใจ และผลักดันส่งเสริมเป็นพิเศษ ความสำคัญในข้อนี้
เป็นที่ยืนยันได้จากประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ของตะวันตก แต่ในขณะเดียวกัน
ก็เป็นความสำคัญและจำเป็นอยู่ไม่น้อยเลยที่จะต้องขยายขอบข่าย เป้าหมายความ
เข้าใจให้ลึกกลงไปถึงรากฐานทางสังคม-วัฒนธรรมของระบบอำนาจนิยมและพฤติ
กรรมอันสอดคล้องหรือลัดถื่นขัดแย้งกับหลักการสิทธิมนุษยชนด้วย

รวมความแล้ว ปัญหาสิทธิมนุษยชน จึงเป็นทั้งเรื่องของทั้งเฉพาะหน้าและ
ระยะยาว โครงการวิจัย “พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” นับเป็นความ
พยายามส่วนหนึ่งที่จะประสานและเสริมความรู้ความเข้าใจ โดยหวังว่าอาจจะมีส่วน

ช่วยให้ได้มองเห็นแนวทางคลาดคลายปัญหาถัดกันขัดแย้งต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับชีวิตความเป็นจริงของสังคมไทยขึ้น จุดมุ่งหมายจึงไม่ใช่เรื่องของกรณีหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน หากเป็นการศึกษาวิเคราะห์ถึง "พัฒนาการ" เกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์อันกำหนดฐานะสิทธิ-หน้าที่ และแม้จะระบุเฉพาะอยู่ในเรื่องของสังคมไทย แต่ในแนวเนื้อหาสาระ ก็คงให้การรับรู้ถึงบทบาทความสำคัญของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ของสหประชาชาติ ทั้งนี้ไม่ใช่เพื่ออาศัยใช้เป็นมาตรฐานวัดสภาพการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย แต่เป็นการรับรู้ในแง่ของกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งสังคมไทยเป็นส่วนหนึ่ง ในข้อนี้สมควรขยายความสักเล็กน้อยเพื่อประกอบการพิจารณาถึงแนวทางศึกษาพัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

ว่าโดยสถานะทางกฎหมายแล้ว ปฏิญญาสากล ฯ ค.ศ. ๑๙๔๘ เป็นเพียงคำประกาศลอย ๆ มิได้มีค่าหรือผลบังคับใด ๆ ทางกฎหมาย นับเป็นเหตุผลสำคัญที่ช่วยให้ทุกฝ่ายยอมรับกันได้ รวมทั้งประเทศไทย ก็ให้การยอมรับนับถือในฐานะประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ โดยแท้จริงแล้ว ปฏิญญาสากล ฯ เป็นผลของการเมืองระหว่างประเทศ โดยอาศัยการประนีประนอมระหว่างมหาอำนาจ ๒ ฝ่าย หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งมีจุดยืนขัดแย้งแตกต่างกัน กล่าวคือ มหาอำนาจฝ่ายตะวันตกมีแนวโน้มเน้นหนักไปในด้านสิทธิราษฎรและการเมือง (civil and political rights) ส่วนมหาอำนาจฝ่ายสังคมนิยม ไน้มุ่งเน้นไปทางด้านสิทธิเศรษฐกิจและสังคม (economic and social rights) ในฐานะผู้ชนะสงครามใหม่ ๆ มหาอำนาจสองฝ่ายสามารถรวมกันได้ โดยรวมหลักการของสิทธิทั้ง ๒ ประเภทเข้าไว้ในเอกสารฉบับเดียวกันใน ปฏิญญาสากล ฯ นี้ ครั้นเมื่อการดำเนินงานเรื่องสิทธิมนุษยชน ก้าวมาถึงขั้นที่ต้องการให้เกิดผลบังคับขึ้น ในรูปของ "กติกา สัญญาระหว่างประเทศ" (International Covenant) การเจรจาต่อรองระหว่างมหาอำนาจทั้งสองจึงต้องใช้เวลาถึงเกือบ ๑๐ ปี มาบรรจบผลเอาในปี ค.ศ.

๑๕๗๖ แต่กระนั้นก็ยังต้องแยกทำเป็น ๒ ฉบับ คือ กติกาสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม ค.ศ. ๑๙๗๖ และกติกาสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิราษฎรและการเมือง ค.ศ. ๑๙๗๖ ทั้งนี้ โดยปล่อยให้เป็นเรื่องของแต่ละประเทศ ที่จะรับรองให้สัตยาบันเป็นรายประเทศ เป็นรายฉบับไป เพื่อให้เกิดผลบังคับเฉพาะแก่ประเทศที่ให้สัตยาบัน มิใช่มีผลบังคับเป็นการสากล เป็นที่น่าสังเกตว่าประเทศไทยยังมิได้ให้สัตยาบันแก่ฉบับใดเลย จนกระทั่งปัจจุบันนี้^(๑)

แม้จะมีที่มาจกจุดคิดแย้งแตกต่างกันดังกล่าวกก็ตาม แต่เมื่อมองจากแง่ของพัฒนาการโดยส่วนรวมแล้ว อาจกล่าวได้ว่า ปฏิญญาสากล เท่ากับเป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงประสบการณ์ในประวัติศาสตร์การต่อสู้ เพื่ออิสรภาพของมนุษย์อันสั่งสมมานับศตวรรษ ๆ และซ่อนเป็นความหมายความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ของเอกสารระหว่างประเทศอันปราศจากกำบังกัทางกฎหมายฉบับนี้ กล่าวคือ เป็นการผสมผสานประสบการณ์ขึ้นเป็นแม่บท ครอบคลุมความหมายและหลักการว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวางรอบด้าน ทั้งในด้านสิทธิราษฎร และการเมือง และในด้านสิทธิเศรษฐกิจและสังคม ดังที่ได้กล่าวแล้ว สิทธิประเภทแรกได้รับแรงบันดาลใจจากกระแสอุดมการณ์ของฝ่ายโลกทุนนิยมตะวันตก สิทธิประเภทหลังมาจากกระแสอุดมการณ์ของฝ่ายโลกสังคมนิยม อุดมการณ์สิทธิมนุษยชนทั้งสองกระแสอาจบังเกิดผลขึ้นมาจากวิถีและรูปแบบของพลังปฏิวัติทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่แตกต่างกัน อันเป็นความละเอียดซึ่งไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงในที่นี้ จุดที่น่าสนใจอยู่ตรงที่ว่า พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของสิทธิมนุษยชนดังกล่าวนี้ได้มาผสานและกลายเป็นตัวแบบและแรงบันดาลใจส่วนหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงและการต่อสู้เพื่ออิสรภาพในหมู่ชนชาติโลกที่สามหรือที่กำลังพัฒนา รวมทั้งประเทศไทยเราในปัจจุบัน

ที่ว่า เป็นตัวแบบและแรงบันดาลใจส่วนหนึ่ง ก็เพราะว่าในประการแรกทีเดียว เรื่องของสิทธิมนุษยชนนั้น ความจริงแล้ว นับเป็นปรากฏการณ์สากลของมนุษยชาติทั้งหมด ทั้งนี้ก็โดยวิถีธรรมชาติของมนุษย์เราเอง ไม่ว่าชาติใด ภาษาใด ทั้ง

ยุคก่อนและหลังปฏิญญาสากลฯ ย่อมต้องการต่อสู้แสวงความก้าวหน้าด้วยกันทั้งนั้น
ในเบื้องต้นที่เดียวคนเรารู้จักจนขวาคิดค้นเทคโนโลยี เพื่อช่วยให้ตนเองหลุดพ้นเป็น
อิสระจากธรรมชาติ และครั้นเมื่อสถาบันสังคมมนุษย์ที่ความสลับซับซ้อนเกิดการ
กดขี่ขูดรีดมาก ๆ ขึ้น มนุษย์ก็จำต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อช่วยให้ตนเองหลุดพ้นเป็นอิสระ
จากพันธระอำนาจอันไม่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ด้วยกัน การดิ้นรนไปเช่นนี้ทั้งในระดับ
ชาติและระหว่างชาติ เราเพียงแต่ติดตามข่าวสาร และมองไปรอบ ๆ ตัวเราก็จะเห็น
ประจักษ์ในกฎความจริงที่ว่านี้ กระแสความคิดและการต่อสู้จากประสบการณ์ของ
ฝ่ายโลกทุนนิยมตะวันตกก็ดี และของฝ่ายโลกสังคมนิยมก็ดี นับเป็นเพียงส่วนหนึ่ง
ขั้นตอนหนึ่งในพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของลัทธิมนุษยชน ถ้าจะมีอะไรสักอย่าง
หนึ่งที่เป็นเหตุปัจจัยร่วม ก่อให้เกิดการดิ้นรนต่อสู้เพื่ออิสรภาพของมนุษย์เราแล้ว
ก็เห็นจะเป็นวิกฤตการณ์เปลี่ยนแปลง นี้เอง ซึ่งทุกสังคมย่อมต้องประสบไม่อาจ
หลีกเลี่ยงได้และวิกฤตการณ์เปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นเครื่องผลักดันให้ต้องเกิดการ
ปรับเปลี่ยนสถานะ บทบาท สิทธิ - หน้าที่อันประกอบเป็นระบบความสัมพันธ์
และความคิดความเชื่อ และการประพฤติปฏิบัติภายในสังคมหนึ่ง ๆ การปรับเปลี่ยน
ที่ว่านี้ อาจเป็นไปได้โดยสันติ หรือรุนแรงมากน้อยตามแต่กรณี และระดับความขัด
หย่อนหรือแข็งกระด้างของแต่ละสังคม

ในประการต่อมา พัฒนาการลัทธิมนุษยชนสำหรับชนชาติโลกที่สาม หรือที่
กำลังพัฒนานับเป็นอีกส่วนหนึ่ง อีกขั้นตอนหนึ่งออกไปจากกระแสของฝ่ายโลกทุน
นิยมตะวันตก หรือของฝ่ายโลกสังคมนิยม เป็นความจริงที่ว่า พัฒนาการทาง
ประวัติศาสตร์สังคมมนุษย์ ย่อมไม่อาจแยกออกจากกันโดยเด็ดขาดได้ โดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง ในยุคสมัยใหม่ซึ่งความเจริญรุดหน้าทางวิทยาการ เป็นเครื่องช่วยกระชับ
ให้ชนชาติส่วนต่าง ๆ ของโลก ได้เข้ามามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดขึ้นตามลำดับ และ
ด้วยเหตุฉะนี้เองที่กระแสอุดมการณ์ และประสบการณ์เหล่านี้ จึงมีบทบาทสำคัญ
ในฐานะเป็นทั้งตัวแบบ และแรงบรรดาลใจ ซึ่งความจริงก็ได้เข้ามามีส่วนอยู่ใน
แนวความคิดคำนึงถึงในโครงการวิจัยที่กำลังพูดถึงนี้

จะอย่างไรก็ตาม เราจะต้องยอมรับรู้ไปด้วยในขณะเดียวกันว่า สภาพทางสังคม-วัฒนธรรมและปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสังคมกำลังพัฒนา รวมถึงสังคมไทยเราย่อมมีมิติและลักษณะแนวทางที่แตกต่างออกไป และแม้ในบรรดาสังคมที่กำลังพัฒนาด้วยกัน ความแตกต่างลึกล้นย่อมมีอยู่เป็นธรรมดาด้วยเหตุผลของความเบมจริงในข้อนี้ การศึกษาเรื่องสิทธิมนุษยชนจึงจำเป็นต้องแยกแยะกันให้ดีระหว่างปรัชญา อุดมการณ์ และหลักการด้านหนึ่ง กับอีกด้านหนึ่ง ความเป็นไปได้ และลักษณะรูปแบบรวมทั้งวิถีทางของการพัฒนาการสิทธิมนุษยชนภายในสังคมหนึ่ง ๆ โดยเฉพาะ ความยากลำบากที่จะยอมรับรู้ถึงลักษณะเฉพาะของปัญหา ส่วนหนึ่งเกิดจากธรรมชาติของปัญหาสิทธิมนุษยชนเอง ซึ่งมักเป็นเรื่องช่วยให้เกิดอารมณ์ความร้อนแรง มองเห็นปัญหาแบบขาวกับดำ โดยปราศจากการใคร่ครวญกันตามสมควรถึงพื้นฐานทางวัฒนธรรมและความคิดความเชื่อของคนส่วนใหญ่ ผลก็คือ เรื่องของสิทธิมนุษยชนกลายเป็นปัญหาเผชิญหน้าและทำลายล้างซึ่งกันและกัน ดังที่เห็นๆ กันดาษดื่นอยู่ทุกวันนี้ ความร้อนแรงของปัญหาสิทธิมนุษยชนในตัวเอง คงไม่ใช่ของผิดแปลกอะไรนัก ประวัติศาสตร์สิทธิมนุษยชนไม่เคยเป็นมาโดยปราศจากการต่อสู้และการเสียสละ สังคมใดมีพื้นฐานทางขนัตริธรรม มีสถาบันสังคมการเมืองอันอำนวย กระบวนการต่อสู้และเปลี่ยนแปลงก็อาจเป็นไปได้โดยราบรื่น ในทางตรงกันข้าม สังคมใดที่ขาดคุณสมบัติทำนองนี้ ก็มีแนวโน้มช่วยและเร่งเร้าผลักดันให้การเรียกร้องต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพ ต้องกลายเป็นความรุนแรงชน และนั่นเป็นปัญหาวิกฤตของสังคมโลกที่สาม ในกรณีของสังคมไทยเราก็อยู่ในสภาพปัญหาทำนองเดียวกันนี้ เหตุการณ์อย่างเช่น ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๘ เป็นประจักษ์พยานอย่างดี ซึ่งให้เห็นถึงสภาพปัญหาความรุนแรงถึงขั้นทำลายล้างและสูญเสียชีวิตเลือดเนื้อ ซึ่งได้อุบัติขึ้นแล้วในบ้านเมืองของเขาที่ใคร่ชื่อว่าเมืองพุทธศาสนา

เรื่องของสิทธิมนุษยชนจึงเกี่ยวข้องอยู่โดยตรงกับปัญหาของการเลือกวิถีทางเปลี่ยนแปลงและการดำรงชีวิตร่วมกัน สิทธิ (และหน้าที่) เป็นเครื่องกำหนดระบบ

ความสัมพันธ์ทางสังคม และเป็นสิ่งที่ผูกพันอยู่กับโครงสร้าง ค่านิยม ของสังคม
หนึ่ง ๆ ในยุคหนึ่งสมัยหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงและการเรียกร้องต่อสู้เพื่อสิทธิสำหรับ
คนในวงกว้างออกไป ย่อมหมายถึงการปรับเปลี่ยนในระดับโครงสร้างของสังคม
นั้น ๆ ไม่ว่าจะไปในวิถีของสันติหรือความรุนแรงก็ตาม เพราะฉะนั้น เรื่องราว
และปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนจึงเต็มไปด้วยความสลับซับซ้อนเกินไปจากที่จะเพียง
แต่เรียนรู้และยึดถือตัวแบบหรือหลักอุดมการณ์ในเชิงนามธรรมเท่านั้น หากยัง
จำเป็นจะต้องขยายขอบข่ายการเรียนรู้เฉพาะกรณีของแต่ละสังคม ๆ ไป ซึ่งอาจเป็น
ช่องทางให้ได้เห็นและเข้าใจถึงสมมุติฐานของปมปัญหาที่แท้จริง รวมทั้งจุดและหน
ทางที่จะแก้ไขและเปลี่ยนแปลง ที่พยายามเน้นในประเด็นข้อนี้ ก็เพราะมีบ่อยครั้ง
เหลือเกินที่เรามักจะพะวงสนใจกันอยู่แต่ประเด็นปัญหาปลายเหตุ อย่างเช่นกรณี
รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่รัฐทำการละเมิดสิทธิเสรีภาพของราษฎร ดังที่ทราบกับ
กันโดยทั่วไป แน่อน ในกรณีละเมิดสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ เหล่านี้ โดยหน้าที่ของ
พลเมืองดีแล้ว ก็ต้องช่วยกันประท้วงให้มีการแก้ไขและหาทางระงับยับยั้งมิให้เกิด
เหตุการณ์เลวร้ายขึ้นอีกต่อไป ความจริงถ้าคนส่วนใหญ่พร้อมใจกันทำได้เช่นนั้น
เรื่องก็คงง่ายเข้า แต่ในทางปฏิบัติมิได้เป็นเช่นนั้น โดยประสบการณ์ในสังคมโลก
ที่สาม รวมทั้งสังคมไทยเรา บรรดาคนที่มั่งคั่งสำนักเดอดเนอร้อนใจถึงขั้นเดินร
ต่อสู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพจริง ๆ นั้น ยืนยันว่ามีอยู่ค่อนข้างน้อยมาก แล้วฝ่ายผู้
อำนาจก็มักประสบความสำเร็จอยู่เสมอ ๆ ที่สามารถช้ชวนให้คนส่วนใหญ่พากัน
เห็นว่าการต่อสู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพเป็นเรื่องของคนกลุ่มน้อยที่ไม่ประสงค์ต่อชาติ
บ้านเมือง ปราบกฏการณ์ทำนองนี้ในตัวเองเท่ากับเป็นเครื่องชี้ว่า ยังมีช่องว่างอยู่
มากกระหว่างฝ่ายผลักดันเรื่องสิทธิมนุษยชนกับมวลชนส่วนใหญ่ ประเด็นคงจะไม่ได้
อยู่ที่ว่าใครผิดใครถูก แต่เห็นจะเป็นปัญหาที่ว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ
มนุษยชนยังมีได้ผสานเข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมของไทยอย่างแท้จริง
นั่นเอง

อีกประเด็นหนึ่งที่เห็นจำเป็นต้องหยิบยกขึ้นพูดถึงในที่นี้ ก็คือ ปัญหาระหว่าง สิทธิราษฎรและการเมืองด้านหนึ่งกับสิทธิเศรษฐกิจและสังคมอีกด้านหนึ่ง ว่าอะไร จะสำคัญกว่า สำหรับสังคมโลกที่สามในเรื่องนี้ได้มีการถกเถียงกันมามากพอสมควร และก็เริ่มมีผู้ตั้งข้อสงสัยถึงหลักการเสรีนิยมแบบตะวันตก ซึ่งเน้นหนักไปในด้าน สิทธิราษฎรและการเมือง ว่าอาจไม่ถูกต้องเหมาะสมนักสำหรับสังคมโลกที่สามหรือ ที่กำลังพัฒนา ซึ่งกำลังต้องเผชิญอยู่กับปัญหาเรื่องปากท้อง ความยากจน ความเหลื่อมล้ำตาสูงในสภาพความทุกข์ยากแร้นแค้นเช่นนี้ สิทธิการเมืองอาจจะเป็นของฟุ่มเฟือยและไม่อาจแก้ปัญหาปากท้องของคนส่วนใหญ่ได้ สรุปรวมความ แล้วมักจะเกิดความเข้าใจไปว่า สำหรับสังคมที่กำลังพัฒนา ปัญหาเฉพาะหน้าอัน สำคัญที่สุด อยู่ที่จำเป็นจะต้องได้รัฐบาลหรือผู้นำและ “ผู้” ที่สามารถระดม กำลังทรัพยากรทั้งหมดของชาติเพื่อทำการพัฒนาเศรษฐกิจให้จำเริญเติบโต เพื่อแก้ ปัญหาความอดอยากขาดแคลน ส่วนสิทธิส่วนบุคคลและสิทธิทางการเมือง เป็น เรื่องที่จะสงวนไว้สำหรับกาลข้างหน้า หลังจากปัญหาปากท้องได้ผ่านพ้นไปแล้ว

ในแง่หนึ่ง เหตุผลอ้างอิงดังกล่าวจะมัน้ำหนักและได้รับการเชื่อถือกันอยู่ไม่ น้อย แต่เมื่อพิจารณาให้ลึกกลงไปอีกสักเล็กน้อย ก็พอจะเห็นกันได้ไม่ยากนักว่าเป็นเหตุผลที่เป็นอันตรายอย่างยิ่ง เพราะจริง ๆ แล้ว การพัฒนาเศรษฐกิจในตัวเอง ย่อมหมายถึงการใช้อำนาจในการตัดสินใจ กำหนดทิศทางและทุ่มเททรัพยากรทั้งหมดของชาติ ความจริงมีอยู่ว่า การตัดสินใจในเรื่องการพัฒนาประเทศไม่ใช่เป็น แต่เพียงเรื่องเศรษฐกิจเท่านั้น หากย่อมบังเกิดผลกระทบทางการแบ่งสรรผล ประโยชน์ด้วยว่า “ใครได้อะไร อย่างไร และเมื่อไร” ซึ่งนับเป็นเรื่องของการ เมืองอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เราคงจะได้เห็นตัวอย่างกันได้ชัดเจนอยู่แล้วในกรณี การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยเราเอง ในช่วงนับตั้งแต่เริ่มมีแผนพัฒนาทั้งใน รอบ ๒๐ ปีที่ผ่านมา ภายใต้ระบอบเผด็จการซึ่งสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของ ประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ต้องถูกห้ามนำไปโดยสิ้นเชิง เรามีผู้รอบรู้เชี่ยวชาญด้าน เศรษฐกิจและการพัฒนามากมาย ทั้งไทยและเทศระดมพลังเทคนิควิชาการวางแผน

พัฒนาเศรษฐกิจต่อเนื่องมาโดยตลอด แต่ผลที่ได้ปรากฏออกมาให้เห็นเป็นที่ประจักษ์
กัน ณ บัดนี้ คือปัญหาความเหลื่อมล้ำต่ำสูง การไม่มีงานทำ และความยากจน

ประเด็นก็คือว่า เศรษฐกิจกับการเมืองต่างมีส่วนสัมพันธ์ต่อกันเสมอมา
ด้านหัว ด้านท้ายของเหรียญอันเดียวกัน สติธิและผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้ทาง
เศรษฐกิจย่อมไม่อาจเป็นไปได้โดยปราศจากหลักประกันสิทธิทางการเมือง ปัญหา
ไม่ใช่เรื่องของการต้องเลือกเอาระหว่างสิทธิด้านหนึ่งด้านใดโดยเฉพาะ หากแต่เป็น
เรื่องของความจำเป็นต้องมีการพัฒนาควบคู่กันไปทั้งสองด้าน อันเป็นแนวทางตรง
กันข้ามกับการพัฒนาแบบไม่สมดุลย์ ดังที่ผู้ทรงอำนาจและผู้เชี่ยวชาญเคยคิดและ
กระทำกันมาในอดีต พุดง่าย ๆ สิ่งที่เราเรียกว่า ความสำเร็จหรือการจำริญเติบโต
ทางเศรษฐกิจในรอบ ๒๐ ปีที่ผ่านมา ทั้งในระดับธุรกิจเอกชนก็ดี โดยรากฐานแล้ว
เป็นเรื่องของการอาศัยใช้อำนาจรัฐกำหราบคุกคามสิทธิเสรีภาพของมวลชนส่วนใหญ่
ให้ต้องตกเป็นเบี้ยล่างของกลุ่มชนส่วนน้อย ตัวอย่างที่เห็นกันได้ง่าย ๆ ก็คือ การ
ใช้อำนาจปฏิวัติรัฐประหารอย่างต่อเนื่องกันมาตลอด ๒๐ ปี สะกดกั้นการรวมตัวจัด
ตั้งของกลุ่มมวลชนผู้เสียเปรียบ ในขณะที่เดียวกันกับที่ออกกฎหมายให้สิทธิและส่งเสริม
การรวมตัวจัดตั้งของกลุ่มธุรกิจการเงิน เมื่อมองออกไปจากระบบและ
กระบวนการทางการเมืองและกฎหมายเช่นนั้นแล้ว ก็พอจะประมวลความได้ว่าช่อง
ว่างทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างเห็นที่เห็นกันตาตาอยู่ทุกวันนี้ โดยแท้จริงแล้วก็มี
สมมูลนามาจากปัญหาช่องว่างทางการเมืองนั่นเอง การรวมตัวและจัดตั้งกลุ่มผล
ประโยชน์เป็นสิทธิอันชอบธรรมและเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการเมือง แต่
โอกาสและช่องทางของการใช้สิทธิเช่นนั้น หาได้เผื่อแผ่ไปสู่มวลชนส่วนใหญ่ไม่
ทั้งนี้ภายใต้ระบบซึ่งบรรดานักเศรษฐศาสตร์ของเรานิยมเรียกกันว่า “เศรษฐกิจ
เสรี” รายงานธนาคารโลกเมื่อเร็ว ๆ มาณนี้ ย้ำถึงความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องใช้
ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศ ขอเรียกร้องที่ว่านี้จะมีผล
จริงจังอย่างไรหรือไม่ก็ตาม แต่อย่างน้อยก็เป็นเครื่องสะท้อนภาพของปัญหาเกี่ยว

กับการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและสถาบันการเมืองการบริหารอันเป็นเรื่องเกี่ยวข้อง
อยู่โดยตรงกับปัญหาสิทธิทางการเมือง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนี้ คงพอจะมองเห็นกันได้ว่า "เรื่องของสิทธิ
มนุษยชนเป็นปัญหาที่มีผลสืบซับซ้อนเกี่ยวโยงอยู่รอบด้านทั้งในทางสังคม วัฒนธรรม
เศรษฐกิจ กฎหมาย และการเมืองตลอดจนการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา
เราอาจศึกษากันได้ในเรื่องของปรัชญา อุดมการณ์และหลักการซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่
จะต้องคิดกันและเข้าใจ แต่จะเป็นการเข้าใจผิดอย่างมหันต์ ถ้าจะศึกษาถึงสิ่ง
เหล่านี้ในแง่ที่เป็นสูตรสำเร็จ ยกตัวอย่าง เช่น หลักอุดมการณ์ ปรากฏญาสากลว่า
ด้วยสิทธิมนุษยชน มาตราแรกที่ว่า "มนุษย์ทั้งปวงเกิดมาเป็นเสรีและเสมอเท่าเทียม
กันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ ต่างได้การประทานมาซึ่งเหตุผลและมโนธรรม และพึง
ปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ" ข้อที่ใคร่ย้ำไว้ ณ ที่นี้ คือว่า แม้แต่
หลักอุดมการณ์อันสูงส่งนี้เอง โดยแท้จริงแล้ว ก็มีที่มาจากกระแสการเปลี่ยนแปลง
และพลวัตชนชั้นกลางในโลกตะวันตก เมื่อสมัยสามร้อยปีก่อน เป็นยุคสมัยที่กลุ่ม
ชนชั้นกลางซึ่งเติบโตขึ้นมาพร้อมพลังเศรษฐกิจพอทัดเทียมกับกลุ่มขุนนางชนชั้นอำนาจ
เก่า และอาศัยอ้างอิงทฤษฎีสัทธิธรรมชาตินี้เป็นหลักอุดมการณ์ต่อสู้ เบ้าหมายของกลุ่ม
ชนชั้นใหม่เหล่านี้ไม่มีอะไรมากไปกว่าความต้องการที่จะขจัดอุปสรรคขวากหนาม
ทั้งหลายทางการเมืองการปกครอง เพื่อที่ตนจะได้ประกอบธุรกิจของตนอย่างอิสระ
เสรีและก็เป็นธรรมดาของพวกเรา ที่มีกำลังทรัพย์ย่อมจะเรียกร้องต้องการให้ได้สิทธิ
และโอกาสใช้พลังของตนทำการแข่งขันช่วงชิงกันอย่างเต็มที่ ทฤษฎีเศรษฐกิจแบบ
ปล่อยเสรี เกิดมาจากเจตนารมณ์เช่นนั้น ซึ่งในตัวเองอาจไม่ผิดอะไรนัก ถ้าหาก
คนทุกคนทุกกลุ่ม "เกิดมาเป็นเสรีและเสมอเท่าเทียมกัน" จริง ๆ แต่สำหรับใน
โลกและสังคมอันเต็มไปด้วยช่องว่างห่างไกลระหว่างคนมีคณจน คนแข็งแรงคน
อ่อนแอ ทฤษฎีสัทธิธรรมชาตินี้และเศรษฐกิจแบบปล่อยเสรีก็ย่อมกลับกลายเป็น
เป็นทฤษฎีและเศรษฐกิจที่ขูดรีดเอาเปรียบได้อย่างสัมฤทธิ์ผลเช่นกัน ดังที่
สังคมไทยเราเองกำลังประสบอยู่ทุกวันนี้

ดังนั้น แม้แต่ในระดับหลักปรัชญาหรืออุดมการณ์ ก็ยังจำเป็นต้องพินิจพิจารณาที่
กันดูให้ถลันรอบคอบ ที่กล่าวเช่นนั้น มิได้มีความมุ่งหมายเลยแม้แต่น้อยที่จะลด
คุณค่าความสำคัญของหลักการสังคมนิยม หรือ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิ
มนุษยชน จุดเด่นของหลักการสังคมนิยม คือ คุณค่าของความเป็นคน ไม่ว่าจะ
จะเป็นเชื้อชาติ ภาษาหรือศาสนาใด หลักปรัชญาสังคมนิยมเป็นพลังความคิด
สำคัญที่ช่วยให้ตอบโต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิ และการใช้อำนาจแบบพลการ พร้อมทั้ง
ยกเอาสามัญชนขึ้นมาเป็นรากฐานของสิทธิอำนาจแทนที่ทฤษฎีเทวสิทธิ์ ซึ่งอ้าง
อำนาจจากสวรรค์ บทบาทความสำคัญของหลักปรัชญาสังคมนิยมในประวัติศาสตร์
ศาสตร์พัฒนาการของสังคมนิยม จึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธหรือโต้แย้งได้
ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เองก็มาจากแรงบันดาลใจของสำนักปรัชญาสิทธิ
ธรรมชาตินี้ ถึงกระนั้นก็ตาม เราจะต้องตระหนักกันให้ถึงเงื่อนไขทางประวัติ
ศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงแต่ละยุคสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อสิทธิเสรีภาพจาก
แง่ของสำนักปรัชญาเอง กำลังถูกตีความและนำมาใช้ประพฤติกฎปฏิบัติกันไปไกล
ถึงขั้น “มือใครยาวสาวได้สาวเอา” หรือ “ใครดีใครได้” เช่นนั้นแล้วไซ้ ก็เป็น
ปัญหาที่จะต้องใคร่ครวญกันให้หนัก เพราะตราบดีที่เรายังมองและเข้าใจสิทธิเสรี
ภาพกันแต่เพียงความเป็นอิสระเสรีที่จะทำอะไรได้ตามใจชอบและกำลังอำนาจ คราบ
นั้น ก็เป็นการยากยิ่งหรือว่าเป็นไปไม่ได้เลยที่มนุษย์เราจะ “พึงปฏิบัติต่อกันด้วย
เจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ” แล้วถ้าเป็นเช่นนั้น โลกและสังคมมนุษย์จะดำรงชีวิต
ร่วมกันอย่างเป็นธรรมและสันติสุขได้อย่างไร ? รวมความแล้ว ในเรื่องของหลัก
ปรัชญาหรืออุดมการณ์เอง ก็ยังเป็นประเด็นปัญหาที่ยังจะต้องศึกษาค้นคว้ากันอีกคือ
ไปโดยไม่หยุดยั้งเราจะมาว่าพึงอภิปรายใจอยู่กับทฤษฎีในอดีต หรือ ปฏิญญาสากล
แต่ถ่ายเดียวไม่ได้ ผู้เขียนเองได้ใช้ความพยายามเสาะแสวงอยู่บ้าง ดังปรากฏใน
บทศึกษาเรื่อง พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน เมื่อสองสามปีที่แล้ว^(๒) และพอจะ
ยืนยันได้ในทันทีว่า หลักพุทธธรรม สามารถให้พลังความคิดสร้างสรรค์ที่จะชี้แนว
ทางไปสู่คำตอบปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชนได้เป็นอย่างดี ถ้าหากเราจะไม่พยายาม
มองชีวิตเพียงแบบพุทธศาสนาเกินไป ในทางลบจนเกินไปอย่างเช่นที่กำลังประพฤติก
ปฏิบัติกันอยู่

ในประการสำคัญ พุทธศาสนาเป็นหลักธรรมอุดมการณ์ที่อยู่ในสังคมวัฒนธรรมไทยเราเองมาช้านาน เป็นแต่เพียงเราไม่ใส่ใจที่จะมองเห็นด้านพลังสร้างสรรค์ของสมบัติที่เรามีอยู่แล้วเท่านั้น นี่จะเป็นความผิดของระบบการศึกษาอบรมสมัยใหม่หรืออย่างไรก็แล้วแต่ จุดสำคัญอยู่ที่เราจะต้องเริ่มตระหนักกันอย่างจริงจังเสียถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมของเราเอง ทั้งนี้ไม่ใช่เพื่อมาสร้างเอกลักษณ์หรือชาตินิยมไทยอะไรทำนองนั้น ซึ่งเป็นเรื่องของความตนและผิวเผิน หากเพื่อสร้างเสริมความจำเริญของทางปัญญาความคิด ซึ่งอาจนำไปสู่คำตอบที่ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพปัญหาความทุกข์ยากแค้นแค้นในปัจจุบัน ไม่เฉพาะสำหรับภายในสังคมไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นคุณค่าสำหรับโลกเป็นส่วนรวมด้วยในที่สุด

นอกเหนือไปจากปัญหาด้านหลักปรัชญาและอุดมการณ์แล้ว สติธิมนุชชนยังเป็นเรื่องเกี่ยวของทางด้านปฏิบัติอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาการจัดตั้งสถาบันสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เพื่อพิทักษ์และสร้างเสริมสิทธิเสรีภาพ ตามความเป็นจริงแล้ว ด้านหลักอุดมการณ์กับด้านการจัดตั้งสถาบันเป็นเรื่องเกี่ยวโยงไม่อาจแยกออกจากกันได้ ปัญหาของสังคมไทย ก็คือ เรามุ่งแต่อิงฝรั่งกันมาโดยตลอด นับตั้งแต่ย่างเข้าสู่ยุคเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยเมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมา เราเร่งเดินหน้าสร้างสถาบันตามแบบอย่างตะวันตกกันมาทั้งในยุคก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ในขณะที่ในด้านหลักอุดมการณ์และค่านิยมทางสังคมยังแทบจะเรียกได้ว่าอยู่กับที่ ยกเว้นสำหรับคนกรุงเทพฯ และในเมืองอื่น ๆ บางส่วน ข้อเท็จจริงเหล่านี้ยังความลึกลับสับสนไม่น้อยเลยในการศึกษาเรื่องสติธิมนุชชน แต่ก็เป็นสิ่งที่จะต้องคำนึงถึง

ในสภาพการณ์เช่นว่านี้ การศึกษาด้านสถาบัน จึงเป็นเสมือนหนึ่งเป็นการศึกษาปัญหาเฉพาะหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับกระบวนการระบอบรัฐธรรมนูญ และสถาบันประชาธิปไตย อันเป็นฐานรองรับสติธิมนุชชน ทั้ง ๆ ที่ตระหนักดีว่าหลักอุดมการณ์และค่านิยมในเรื่องเหล่านี้ยังมีได้ฝังรากจริงจัง ในความคิดความเชื่อของคนส่วนใหญ่ โครงการวิจัย “พัฒนาการสติธิมนุชชนในประเทศไทย”

ก็เห็นจำเป็นต้องจับประเด็นทำนองนี้มาศึกษาวิเคราะห์กัน แต่ทั้งนี้ใช้โดยมุ่งดูแต่
ตัวแบบสถาบันเป็นสำคัญ หากเพิ่งถึงไปที่ กระบวนและเงื่อนไขของพัฒนาการไปสู่
สถาบันประชาธิปไตย ซึ่งเราอาจจะได้เห็นเป็นจริงเป็นจังในสังคมไทยเรา ในแ่ง
นี้ ผู้เขียนเห็นว่า เราอาจเรียนรู้จากประสบการณ์ของตะวันตกอย่างน้อย ๒ ประการ
ที่สำคัญ และพอช่วยให้เห็นปัญหาของประชาธิปไตยไทย กล่าวคือ เงื่อนไขด้าน
กระบวนการทางกฎหมาย และด้านกระบวนการทางการเมือง

ในประการแรก เงื่อนไขด้านกระบวนการทางกฎหมาย เห็นจะไม่มีอะไรดีกว่า
ที่จะขอให้นำข้อสังเกตของนักวิชาการตะวันตกเองมาเสนอให้พิจารณากัน ณ ที่น
คือ ในข้อที่ว่า

“...ก่อนการเคลื่อนไหวใด ๆ ไปสู่พัฒนาการสิทธิมนุษย
ชน กรอบของระบบกฎหมายที่ใช้กัน จะต้องได้รับการ
สถาปนาขึ้นอย่างมั่นคงเสียก่อน ในที่ใด ความมั่นคงของ
ระบบกฎหมายมิได้มีอยู่ ในที่นั้น เงื่อนไขของความ
รุนแรงก็จะแผ่สร้ากันไปทั่ว ซึ่งผลกำลังก็จะเป็นเครื่อง
ช่วยให้อำนาจกลายเป็นธรรมขึ้นมา ...ในที่ใด กฎหมาย
และสิทธิอำนาจของผู้พิทักษ์กฎหมายสิ้นสุดลง ในที่นั้น
ไม่ว่าความมั่นคงหรือเสรีภาพที่ย่อมไม่อาจเป็นไปได้” (๑) ”

จุดเน้นอยู่ที่ระบบกฎหมายที่ศักดิ์สิทธิ์และแน่นอน เป็นที่ทราบกันอยู่ว่าใน
ประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญประชาธิปไตยของตะวันตก กลุ่มวิชาชีพกฎหมายได้มี
บทบาทและอิทธิพลสำคัญเพียงใด ส่วนสำหรับความสำคัญข้อนี้ในกรณีของไทยนั้น
เห็นจะต้องขอให้อยู่ในความวินิจฉัยของผู้อ่าน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิชาชีพ
กฎหมายเอง ผลงานศึกษาในชุด “พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” นี้
คงพอจะช่วยให้ได้มองเห็นกันบ้างว่า ระบบกฎหมายไทยรวมทั้งกระบวนการยุติธรรม
เป็นไปเพื่ออำนาจหรือเพื่อสิทธิเสรีภาพกันแน่ ซึ่งก็จะมีส่วนช่วยอธิบายได้มากเกี่ยว
กับสถานการณ์ของสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

ประการต่อมา เจอนไขด้านกระบวนการทางการเมือง จากประสบการณ์และข้อสังเกตของนักวิชาการตะวันตกเองอีกเช่นกัน^(๔) เราได้เรียนรู้ว่า ประชาธิปไตยมิใช่สูตรสำเร็จรูป หากแต่เป็นกระบวนการทางการเมือง เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนที่การต่อสู้ช่วงชิงอำนาจผลประโยชน์ยังจำกัดอยู่ในวงของกลุ่มชนชั้นนำโดยเฉพาะ ซึ่งค่อย ๆ พัฒนามาสู่อีกขั้นตอนหนึ่ง เมื่อบรรดาผู้นำฝ่ายต่าง ๆ สามารถตกลงรวมชอมกันวางกฎเกณฑ์การต่อสู้ระหว่างกันอย่างสันติวิธีได้ ขั้นตอนที่สองนี้เป็นช่วงพัฒนาการสำคัญยิ่งต่อพัฒนาการมาสู่ขั้นตอนสุดท้าย ซึ่งกฎเกณฑ์และสิทธิทางการเมืองได้กระจายขยายออกไปสู่มวลชนส่วนใหญ่ เป็นขั้นตอนของประชาธิปไตยเต็มรูป ถ้าจะประมวลจากบทเรียนทำนองนี้แล้ว ก็อาจให้แนวทางประเมินปัญหาประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนของไทยได้ว่า อันที่จริงแล้วปัญหาหากไม่ได้อยู่ที่ว่าประชาชนคนไทยพร้อมหรือไม่พร้อม สำหรับการใช้สิทธิในระบอบประชาธิปไตยอย่างเช่นที่ชอบกล่าวอ้างกัน หากแต่เป็นปัญหาของความสามารถหรือไม่สามารถความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกลุ่มผู้นำ ในการวางกำหนดกฎเกณฑ์การต่อสู้และใช้อำนาจในเบื้องต้น ก่อนการขยายสิทธิเสียออกไปสู่มวลชนส่วนใหญ่ นั่นเป็นประเด็นที่จะคำนึงถึงเช่นเดียวกันในแนวการศึกษาถึงพัฒนาการทางการเมือง และรัฐธรรมนูญอันมีส่วนสำคัญยิ่งต่อความเข้าใจในปัญหาสิทธิมนุษยชน

บรรดาข้อพิจารณาทั้งหลายเหล่านี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการกำหนดแนวและประเด็นสำหรับศึกษาวิจัย “พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” ดังที่ชื่อโครงการแสดงให้เห็น จุดมุ่งหมายหลักเป็นเรื่องเชิงปฏิบัติในกระบวนการทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง อันมีผลสะท้อนต่อฐานะและปัญหาสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย สิ่งที่มีหวังในขั้นนี้เพื่อประมวลข้อมูลวิเคราะห์ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสภาพการณ์ตามที่เป็นจริงเป็นสำคัญ คงจะไม่หวังไปไกลถึงขั้นเสนอแนะทางแก้ไขปรับปรุงอะไรนัก เพราะถือว่าข้อมูลและการวิเคราะห์เพื่ออธิบายความเป็นเหตุเป็นผลของสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ น่าจะเป็นพื้นฐานเบื้องต้นอันจำเป็นสำหรับการเสาะแสวงงคิดค้นสร้างสรรค์กันอย่างมีสภาวะวิสัย ไม่ใช่เพียงอ้างอิงอาศัยความคิด

สิ้นลย ๆ ที่ไม่สัมพันธ์กับโลกของความจริง และบนพื้นฐานของแนวความคิดและ
สังเกตดังกล่าวตั้งแต่ต้น จึงได้กำหนดแนว ขอบข่าย และประเด็นของโครงการ
ศึกษาวิจัย เรื่อง “พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” ดังนี้ :-

ตอนที่ ๑ พื้นฐานทางวัฒนธรรมและสถาบัน ประกอบด้วยหัวข้อวิจัยต่อไปนี้

- ค่านิยมประเพณีและแนวความคิดเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างคนกับรัฐ
และผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสมัยใหม่
- การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกับปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย
- สิทธิมนุษยชนกับวิวัฒนาการในกฎหมายไทย
- พัฒนาการทางรัฐธรรมนูญ : พิจารณาในแง่กฎหมาย
- พัฒนาการทางรัฐธรรมนูญ : พิจารณาในแง่การเมือง

ตอนที่ ๒ สิทธิของบุคคลในสถานะต่างๆ ทางสังคมและกฎหมาย ประกอบด้วยหัวข้อวิจัยศึกษาต่อไปนี้

- สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
- สิทธิมนุษยชนกับลูกจ้างในประเทศไทย
- ปัญหาสิทธิมนุษยชนของเกษตรกรในสภาวะการพัฒนานี้ปัจจุบัน
- การประถมศึกษาในชนบท
- การแสวงหาประโยชน์ทางเพศจากสตรีไทยกับปัญหาสิทธิมนุษยชน
- สภาพการณ์โดยทั่วไปทางสิทธิมนุษยชนของเยาวชนในประเทศไทย และ
ปัญหาแรงงานเด็ก
- สิทธิการสื่อสารในประเทศไทย
- สภาพสิทธิของสลัม มองจากแง่เศรษฐกิจสังคมและการพัฒนา
- สิทธิผู้บริโภค
- ปัญหากลุ่มมุสลิมใน ๔ จังหวัดภาคใต้
- อิสลามกับความรุนแรง : การศึกษาเฉพาะกรณีเหตุการณ์รุนแรงใน ๔
จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๒๔

ตอนที่ ๑ เป็นการสำรวจวิเคราะห์พื้นฐานเป็นมาทางสังคม-วัฒนธรรมและสถาบัน โดยเริ่มตั้งแต่พยายามทำความเข้าใจถึงค่านิยมประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับสัมพันธ์ภาพทางสังคม - การเมือง พร้อมทั้งประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาการด้านสถาบันกฎหมายและรัฐธรรมนูญ เหล่านี้ในส่วนหนึ่งอาศัยอิงประสบการณ์พัฒนาการด้านสถาบันของตะวันตก ดังที่ได้ชี้แจงไว้ข้างต้น แต่จุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่เพื่อศึกษาหาความเข้าใจลักษณะเฉพาะของพัฒนาการในสังคมไทย สำหรับตอนที่ ๒ เป็นการแจกแจงประเด็นปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน โดยคำนึงถึงส่วนบุคคลและกลุ่มชน ซึ่งอยู่ในสถานะทางสังคมและกฎหมายต่าง ๆ ครอบคลุมไปตั้งแต่เรื่องของสิทธิบุคคลที่ตกอยู่ในกระบวนการยุติธรรม ฐานะของผู้ใช้แรงงานของเกษตรกร ของสตรีและเยาวชน ตลอดจนผู้บริโภค นอกจากนั้นยังได้คำนึงถึงความสำคัญของข้อมูลข่าวสาร ซึ่งมีบทบาทอิทธิพลอย่างสูงต่อปัญหาความสัมพันธ์ทางสิทธิในสังคมปัจจุบัน ปัญหาสิทธิมนุษยชนอีกด้านหนึ่งที่ไม่อาจมองข้ามไปในกรณีของสังคมไทยเราก็คือ เรื่องเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย ซึ่งในโครงการวิจัยนี้จำกัดอยู่ในเรื่องของกลุ่มมุสลิมจังหวัดภาคใต้ ในขณะที่เกี่ยวกับที่ตระหนักดีว่า ยังมีเรื่องของชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ อีกมากที่ควรแก่การหยิบยกขึ้นมาศึกษากันจากแง่ของสิทธิมนุษยชน

ประเด็นหัวข้อศึกษาทั้งหมดเหล่านี้ คงจะไม่ครอบคลุมปัญหาอย่างครบถ้วนถมบูรณ์ และทั้งผลงานศึกษาวิจัยก็มีลักษณะกระจัดกระจาย ยังมีได้มีการสังเคราะห์อย่างที่ตั้งใจกันไว้ ทั้งนี้ด้วยเหตุข้อจำกัดทั้งในด้านกำลังความคิดและเวลา แต่อย่างน้อยก็เป็นความพยายามของ โครงการวิจัยนี้ ที่จะชี้ให้เห็นถึงลักษณะแกนร่วมและความหลากหลายในกระบวนการ "พัฒนาการ" สิทธิมนุษยชน อันอาจเป็นแนวทางสำหรับงานศึกษาในขั้นก้าวหน้าต่อไป เรื่องของสิทธิมนุษยชนเป็นปัญหาที่มมิตรอบด้าน ในทำนองเกี่ยวกับมิติอันสลับซับซ้อนของชีวิตสังคม จึงจำเป็นต้องอาศัยแรงปัญญาความคิดร่วมกันของหลาย ๆ สาขาวิชาชีพและประสบการณ์ด้วยกัน โครงการนี้ ถ้าจะหวังผลสำเร็จอะไรที่เป็นรูปธรรมจริง ๆ ในขั้นนี้ ก็เห็นจะเป็นความร่วมมือร่วมใจของทั้งบรรดานักวิชาการ และนักปฏิบัติการสิทธิมนุษยชนเพื่อ

ระดมกำลังสติปัญญาความรู้ ทำการศึกษาอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง ทั้งนี้โดยมอง
ออกไปจากฐานะความเป็นจริงของสังคมไทย โดยนัยนี้ บางที่เราอาจสามารถ
คิดค้นคำตอบบางอย่าง ที่เข้ากับปัญหาความต้องการของเราเองได้ดังเช่นตามลำดับ

บันทึก

๑. สำหรับรายชื่อประเทศที่ให้สัตยาบัน กติกาสัญญาาระหว่างประเทศฉบับต่างๆ เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน โปรดดู “International Instruments Relating to Human Rights” ใน *Human Rights Law Journal*, Strasbourg, 1982, หน้า 402-422.
๒. Saneh Chamarik, *Buddhism and Human Rights*, Bangkok, Thai Khadi Research Institute, Thammasat University, B.E. 2526.
๓. Richard P. Claude (ed.) *Comparative Human Rights*, The John Hopkins Press, 1976, หน้า 7-8
๔. Dankwart A. Roston. “Transitions to Democracy” ใน *Comparative Politics* (April 1970) และ Robert A. Dahl, *Polyarchy: Participation and Opposition*, Yale University Press, 1972.

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
กับปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

คำนำ

งานวิจัยเป็นการศึกษาปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย โดยเน้นทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ การศึกษาในเรื่องนี้จะเป็นเรื่องใหม่ในวงการเศรษฐศาสตร์ของไทย ซึ่งยังไม่เคยมีใครได้ศึกษาในแนวนมาก่อน ผู้วิจัยได้รับความยากลำบากเป็นอันมากในการค้นหาข้อมูลและงานวิชาการในด้านนี้ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้หาทางออกโดยการสร้างกรอบทางทฤษฎีขึ้นมาศึกษาเรื่องนี้ โดยใช้วิชาเศรษฐศาสตร์เป็นฐานในการวิเคราะห์

ในการศึกษาของงานวิจัยนี้ถือว่า “ตัวคน” คือสิ่งที่เราต้องการจะศึกษา และถือว่าโครงสร้างและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจ และการเมืองเป็นสิ่งแวดล้อมที่กำหนดสภาพและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนแต่ละกลุ่ม การศึกษาในกรณีของประเทศไทยนั้น ได้เริ่มต้นด้วยการสำรวจสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไป หลังจากนั้นได้วิเคราะห์ถึงองค์ประกอบที่สำคัญระบบเศรษฐกิจ และศึกษาว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจในอดีตที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างไร การศึกษาในแนวนนี้ นอกจากจะช่วยให้เรามีความเข้าใจปัญหาพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในด้านเศรษฐกิจแล้ว ยังจะช่วยให้เราเข้าใจทำงานของกลไกในระบบเศรษฐกิจไทยให้ลึกซึ้งด้วย

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทางด้านการเงินจากมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัยใคร่ขอแสดงความขอบคุณ ณ ที่นี้ อย่างไรก็ตาม ในตลอดเวลาของการทำงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้รับการช่วยเหลือและการแนะนำอย่างดียิ่งจากท่านศาสตราจารย์เสนาห์ จามริก แห่งคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้เป็นอย่างสูงในบัดนี้ด้วย

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม

คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รายงานวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกับปัญหาภัยสิทธิ
มนุษยชนในประเทศไทย

ผู้วิจัย รองศาสตราจารย์เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสวีธรรม

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย โดยเน้น การศึกษาเฉพาะด้านเศรษฐกิจเพื่อที่จะพิจารณาว่าประชาชนโดยทั่วไปได้รับ สิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างไร สิทธิขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ของประชาชนนั้นเป็นรากฐานที่เกี่ยวพันโดยตรงกับสิทธิมนุษยชนด้านอื่นด้วย สิทธิขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ มิเพียงแต่จะแสดงให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็น อยู่ของประชาชนโดยทั่วไปเท่านั้น แต่ยังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าสิทธิ มนุษยชนในด้านอื่นทั้งในด้านสังคมและการเมืองจะเป็นอย่างไรด้วย

ในการศึกษาปัญหาสิทธิมนุษยชนทางด้านเศรษฐกิจในงานวิจัยนี้ได้ทำ การศึกษาผลกระทบที่ประชาชนโดยทั่วไปได้รับจากการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจในอดีตที่ผ่านมาว่าเป็นอย่างไร โดยได้เน้นการวิเคราะห์ในช่วงระยะเวลาสองทศวรรษที่ผ่านมา กล่าวคือ นับตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปี ๒๕๐๔ เป็นต้นมา

ผลของการวิจัยได้พบว่า ถึงแม้ว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของ ประเทศไทยในอดีตที่ผ่านมาจะได้เติบโตค่อนข้างเร็วก็ตาม แต่สภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ก็มิได้ดีขึ้นมากนัก ในปัจจุบันปรากฏว่าประ ชาชนจำนวนกว่าสิบล้านคนหรือประมาณหนึ่งในสี่ของประชาชนทั้งประเทศ

ยังมีชีวิตความเป็นอยู่ต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำที่ควรจะเป็นการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจที่ผ่านมาได้ทำให้ระบบการกระจายรายได้ของสังคมขาดความเป็นธรรมมากขึ้น การจัดสรรการใช้ทรัพยากรของสังคมและแนวนโยบายของรัฐ ส่วนใหญ่มุ่งไป ในด้านการพัฒนาความเจริญเติบโต เศรษฐกิจที่เป็นผล ประโยชน์ต่อคนเพียงกลุ่มน้อย มากกว่าการพัฒนาความพออยู่พอกินเพื่อผล ประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ของประเทศ อย่างไรก็ตาม ปัญหาการเสียเปรียบ ทางการค้าและการผันผวนทางเศรษฐกิจที่รุนแรงขึ้นตั้งแต่การเกิดวิกฤตการณ์ น้ำมันในปลายปี ๒๕๑๖ ได้ซ้ำเติมทำให้เกิดปัญหาภายในประเทศมากขึ้น และทำให้ประชาชนโดยทั่วไปเดือดร้อนมากขึ้น

จากการวิจัยนี้ยังได้พบว่า ปัญหาชีวิตความเป็นอยู่หรือปัญหาสิทธิขั้น พื้นฐานทางเศรษฐกิจของประชาชนนั้น เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยโครงสร้าง ทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองประเทศ การพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลง ใด ๆ จำเป็นจะต้องเริ่มด้วยการเปลี่ยนแปลงหรือการตัดสินใจทางการเมือง โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ก็ต้องมีส่วนร่วมในขบวนการตัดสินใจและการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้

ABSTRACT

Economic Change and Human Rights Issue in Thailand

By Krirkkiat Phipatseritham

This research is to study the human rights issue in Thailand with special emphasis on the economic aspect. Since the economic basic rights are the foundation of and closely related with other aspects of human rights it is necessary to find out whether all basic needs are satisfied for general people. The economic conditions should reveal to the state of human rights in the social and other aspects.

In this study, we have examined the effects of economic change on the general living conditions of the Thai people in the past two decades ever since Thailand started to formulate and use the national economic and social development plan in 1961.

The findings are the following. Even though the economic growth rate in Thailand has been rather high, the living conditions of the majority of the population have not much improved. At present, there are more than ten million people or about one fourth of the population living in conditions worse than the minimum standard. The social and economic development that took place has worsened the income distribution. The government policies and consequently the allocation of resources have tended to

benefit the rich people instead of alleviating the living conditions of the majority. In any case, since the oil crisis in 1973 the difficulties of trade deficits and economic fluctuation have helped to create even more internal problems and worsen the population's well-being in general.

Furthermore it is found that the problems of economic well-being or the economic basic rights are determined by the social, economic and political structure of the country. Any kind of development or change has to start with the change in the making of political decisions such that the majority of the people have a participating role in the the decision making process.

สารบัญ

คำนำ	(๑)
บทคัดย่อ	(๒)
Abstract	(๔)
บทที่ ๑ วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย	๑
๑.๑ วัตถุประสงค์และความสำคัญของการวิจัย	๒
๑.๒ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๓ วิธีการศึกษาและแผนงานการวิจัย	๕
บทที่ ๒ กรอบของทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย	๑๐
๒.๑ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทาง ธรรมชาติ	๑๐
๒.๑.๑ ข้อยกเว้นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ	๑๑
๒.๑.๒ ความต้องการใช้ทรัพยากรของมนุษย์	๑๒
๒.๑.๓ โครงสร้างและระบบการแจกจ่ายผลประโยชน์ในสังคม	๑๔
๒.๑.๔ สรุปทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทาง ธรรมชาติ	๑๗
๒.๒ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจภายในกับ ภายนอกประเทศ	๒๑
๒.๒.๑ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของระบบภายในประเทศ	๒๒
๒.๒.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างระบบภายในกับภายนอกประเทศ	๒๕
๒.๓ กรอบของทฤษฎีที่จะใช้วิเคราะห์โครงสร้างเศรษฐกิจไทย	๒๖
๒.๓.๑ องค์ประกอบทางเศรษฐกิจภายในที่ใช้ในการวิเคราะห์	๒๗
๒.๓.๒ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศ	๒๘
๒.๓.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางการเมืองกับโครงสร้างทาง เศรษฐกิจ	๓๒

บทที่ ๓	วิเคราะห์สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศไทย	๓๖
๓.๑	สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ	๓๗
๓.๒	สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยส่วนใหญ่	๓๘
๓.๒.๑	การเปลี่ยนแปลงในจำนวนของประชากร	๓๕
๓.๒.๒	คุณภาพและสวัสดิภาพของประชากร	๔๔
๓.๒.๓	ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	๖๘
๓.๒.๔	ปัญหาเรื่องเสรีภาพและความเสมอภาค	๗๐
๓.๓	ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย	๗๒
บทที่ ๔	โครงสร้างการผลิต	๗๕
๔.๑	ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการผลิตกับองค์ประกอบ ส่วนอื่นในระบบเศรษฐกิจ	๗๖
๔.๒	ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับวิวัฒนาการในการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างการผลิตโดยทั่วไป	๘๓
๔.๓	การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตของประเทศไทย	๘๘
๔.๓.๑	เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างการผลิตของ ประเทศกับต่างประเทศ	๘๓
๔.๓.๒	สัดส่วนของแรงงานที่ใช้ในการผลิตทางเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และบริการของประเทศไทย	๘๕
๔.๓.๑	เปรียบเทียบสัดส่วนของแรงงานและมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ ในแต่ละภาคการผลิต	๘๗
๔.๔	โครงสร้างการผลิตทางก้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และ บริการ	๑๐๕
๔.๔.๑	การเปลี่ยนแปลงการผลิตทางด้านเกษตร	๑๐๕
๔.๔.๒	การเปลี่ยนแปลงการผลิตทางด้านอุตสาหกรรม	๑๓๑
๔.๔.๓	การเปลี่ยนแปลงการผลิตทางด้านบริการ	๑๘๖
๔.๕	ปัญหาสำคัญบางประการของโครงสร้างการผลิตในระบบ เศรษฐกิจไทย	๑๙๒

บทที่ ๕	โครงการใช้จ่ายรวมของประเทศ	๒๐๖
๕.๑	ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการใช้จ่ายกับโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ	๒๐๗
๕.๒	โครงสร้างการใช้จ่ายรวมของประเทศไทย	๒๑๓
๕.๓	การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกับรูปแบบของการใช้จ่าย	๒๓๑
๕.๓.๑	การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของภาคเอกชน	๒๓๑
๕.๓.๒	การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของภาครัฐบาล	๒๓๕
๕.๓.๓	การใช้จ่ายเพื่อการลงทุนโดยทั่วไป	๒๔๑
๕.๔	ปัญหาสำคัญที่เกิดจากโครงสร้างการใช้จ่ายของประเทศ	๒๔๔
บทที่ ๖	ระบบการกระจายรายได้ของสังคม	๒๕๕
๖.๑	สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไป	๒๕๖
๖.๒	ปัจจัยสำคัญทางเศรษฐกิจในการกำหนดระบบการกระจายรายได้ของสังคม	๒๕๙
๖.๒.๑	ความสำคัญของระบบการกระจายรายได้ในด้านโครงสร้างเศรษฐกิจ	๒๖๐
๖.๒.๒	การเป็นเจ้าของและการควบคุมการใช้ปัจจัยการผลิต	๒๖๒
๖.๒.๓	อำนาจการต่อรองและการผูกขาดในการกำหนดผลตอบแทนแก่ปัจจัยการผลิต	๒๗๐
๖.๒.๔	ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ต่อการเปลี่ยนแปลงระบบการกระจายรายได้ของสังคม	๒๘๕
๖.๓	บทบาทของรัฐบาลในการแก้ปัญหาการกระจายรายได้ของสังคม	๓๐๐
๖.๓.๑	รูปแบบของช่องว่างในการกระจายรายได้ทั่วไป	๓๐๑
๖.๓.๒	บทบาทของรัฐบาลไทยในการแก้ปัญหาการกระจายรายได้ของสังคม	๓๐๘
๖.๓.๓	ความไม่เสมอภาคในการกระจายรายได้และบริการสาธารณะในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย	๓๑๑
๖.๔	ความสำคัญของระบบการกระจายรายได้ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศ	๓๑๖

บทที่ ๗ การค้าและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศ	๓๒๕
๗.๑ รากฐานความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ บั้ต่างประเทศ	๓๓๐
๗.๒ กุณฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศไทยกับต่างประเทศ	๓๓๒
๗.๒.๑ กุณฐานะทางเศรษฐกิจโดยทั่วไป	๓๓๒
๗.๒.๒ สาเหตุสำคัญของการขาดดุลทางเศรษฐกิจ	๓๓๘
๗.๒.๓ แนวโน้มของการขาดดุลและปัญหาในอนาคต	๓๔๖
๗.๓ ปัญหาความผันผวนทางเศรษฐกิจที่มาจากต่างประเทศ	๓๔๙
๗.๓.๑ ปัญหาราคาพืชผลทางการเกษตร	๓๕๐
๗.๓.๒ ปัญหาการเงินระหว่างประเทศ	๓๕๖
๗.๓.๓ ปัญหาเงินเฟ้อ	๓๕๗
๗.๔ ปัญหาการเสียเปรียบทางการค้ากับการพึ่งพาต่างประเทศ	๓๖๐
๗.๔.๑ ปัญหาการเสียเปรียบทางการค้า	๓๖๐
๗.๔.๒ ปัญหาการพึ่งพาต่างประเทศ	๓๖๘
๗.๕ การค้าต่างประเทศกับปัญหาการกระจายรายได้ในสังคมไทย	๓๗๑
๗.๕.๑ โครงสร้างการวิเคราะห์การดูดซับส่วนเกินภายในประเทศ และในระบบการค้าติดต่อกับต่างประเทศ	๓๗๒
๗.๕.๒ ผลกระทบจากการค้าต่างประเทศที่มีต่อปัญหาการกระจาย รายได้ในสังคมไทย	๓๗๖
บทที่ ๘ บทบาทของเงินที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ	๔๐๕
๘.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างเงินกับองค์ประกอบที่สำคัญของระบบ เศรษฐกิจ	๔๐๖
๘.๑.๑ องค์ประกอบและที่มาของปริมาณเงิน	๔๐๖
๘.๑.๒ บทบาทของสถาบันการเงินในการกำหนดทิศทางของการ ใช้เงิน	๔๐๕
๘.๒ บทบาทของเงินในระบบเศรษฐกิจไทยโดยทั่วไป	๔๑๐
๘.๒.๑ บทบาทของเงินและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ	๔๑๕
๘.๒.๒ บทบาทของสถาบันการเงินในระบบเศรษฐกิจไทย	๔๑๗
๘.๓ บทบาทของเงินในการกำหนดทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจ	๔๒๘

๘.๓.๑	การจัดสรรกำไรให้กุ่มของธนาคารพาณิชย์	๔๒๘
๘.๓.๒	การรวมศูนย์ทางเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานคร	๔๓๑
๘.๓.๓	การกระจุกตัวและการผูกขาดในธุรกิจการเงิน	๔๓๖
๘.๔	ความสำคัญของเงินที่มีต่อระบบการกระจายรายได้ของสังคม	๔๔๖
บทที่ ๙	การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ของประเทศ	๔๕๑
๙.๑	ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางเศรษฐกิจกับปัจจัยทาง การเมือง	๔๕๒
๙.๒	การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและผลกระทบต่อ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง	๔๕๓
๙.๒.๑	การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจทั่วไปที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง	๔๕๔
๙.๒.๒	การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองโดยทั่วไป	๔๕๕
๙.๓	บทบาทและอิทธิพลการเมืองของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่	๔๗๑
๙.๓.๑	บทบาทและอิทธิพลของธุรกิจในการกำหนดนโยบายทั่วไป	๔๗๖
๙.๓.๒	การร่วมมือระหว่างกลุ่มธุรกิจและกลุ่มทางการเมืองในการ แสวงหาผลประโยชน์	๔๘๐
๙.๓.๓	การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองกับการตื่นตัวของประชาชน	๔๘๖
บทที่ ๑๐	ผลสรุปจากการวิจัย	๔๘๕
๑๐.๑	ผลสรุปของการวิจัย	๔๘๐
๑๐.๒	ความลงท้าย	๔๘๖

ตารางข้อมูล

ตารางที่	หน้า
๒.๑ ความต้องการชนพื้นฐานของมนุษย์และสินค้าหรือบริการที่ ตอบสนองความต้องการชนพื้นฐานของมนุษย์	๑๖
๓.๑ จำนวนประชากรและอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยของประชากร ในประเทศไทย	๔๑
๓.๒ อายุขัยโดยเฉลี่ยของประชากรจำแนกตามเพศปี ๒๕๕๐ ปี ๒๕๖๗ และ ปี ๒๕๖๗	๔๒
๓.๓ ข้อมูลทางด้านสุขภาพและอนามัยของประชากรในประเทศไทย เปรียบเทียบกับกลุ่มในระดับรายได้ต่าง ๆ ปี ๒๕๖๓ และ ๒๕๖๖	๔๗
๓.๔ ร้อยละของเด็กก่อนวัยเรียนที่ขาดโปรตีนและแคลอรีจำแนกตาม ภูมิภาค ๒๕๖๓	๔๕
๓.๕ อัตราการตายของประชากรแสนคน ด้วยสาเหตุสำคัญต่าง ๆ ของบางหมวดอายุ	๕๐
๓.๖ สถิติผู้ป่วยจิตเวช สังกัดกรมการแพทย์ จำแนกตาม กลุ่มอายุและตามภาค ณ วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓	๕๖
๓.๗ ข้อมูลด้านการศึกษาของประเทศไทยเปรียบเทียบกับกลุ่มประเทศ ในระดับรายได้ต่าง ๆ	๕๖
๓.๘ จำนวนและร้อยละของเยาวชนอายุ ๑๕-๒๔ ที่กำลังเรียนและ ที่ไม่ได้เรียนหนังสือในปี ๒๕๖๑ และการประมาณการ ในช่วงปี ๒๕๖๕-๒๕๖๕	๕๗
๓.๙ สาเหตุของเยาวชนอายุระหว่าง ๑๕-๒๔ ปี ที่ไม่อยู่ในระบบ โรงเรียนในปี ๒๕๖๑	๕๗
๓.๑๐ ข้อมูลเกี่ยวกับประชาชนที่ยากจนมากในประเทศไทย	๖๒
๓.๑๑ สถิติคดีอุกฉกรรจ์ที่วาระอาญาจักรในช่วงสี่สิบปี	๖๔

ตารางที่

หน้า

๓.๑๒	สถิติจำนวนผู้กระทำความผิดซ้ำ ปี ๒๕๒๒	๖๕
๓.๑๓	จำนวนการตายด้วยอุบัติเหตุการเป็นพิษและพลวเหตุของประชากร อายุ ๑๕-๒๔ ปี	๖๖
๔.๑	เปรียบเทียบสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติของประเทศไทย กับประเทศอื่น ๆ จำแนกตามลักษณะของการผลิตในปี ๒๕๐๓ และ ๒๕๒๑	๘๕
๔.๒	เปรียบเทียบอัตราการเพิ่มของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ จำแนก ตามองค์ประกอบของการผลิต ระหว่างประเทศไทยกับประเทศ ต่าง ๆ ในระหว่างปี ๒๕๐๓-๒๕๒๑	๕๑
๔.๓	ประมาณจำนวนการจ้างงานจำแนกตามลักษณะของกิจกรรมทาง เศรษฐกิจปี ๒๕๕๓-๒๕๒๑	๕๕
๔.๔	เปรียบเทียบสัดส่วนของแรงงานและมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติใน การผลิตสินค้าและบริการ ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๑	๑๐๑
๔.๕	มูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติจำแนกตามสาขาเศรษฐกิจ และมูลค่า ผลิตภัณฑ์ โดยเฉลี่ยต่อคนในแต่ละสาขาเศรษฐกิจ ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๑	๑๐๓
๔.๖	พื้นที่ป่าไม้และพื้นที่เกษตรกรรมของประเทศไทย ปี ๒๕๕๓-๒๕๒๔	๑๑๐
๔.๗	พื้นที่และสัดส่วนของพื้นที่ซึ่งใช้ในการปลูกพืชสำคัญบางชนิด ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๒	๑๑๑
๔.๘	พื้นที่การเพาะปลูกและผลผลิตต่อไร่ของพืชผลสำคัญบางชนิด ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๒	๑๑๒
๔.๙	พื้นที่การเกษตรที่ได้รับบริการชลประทานและการเปรียบเทียบผลผลิต ข้าวต่อไร่ระหว่างพื้นที่ในเขตชลประทาน และนอกเขตชลประทาน ปี ๒๕๑๗-๒๕๑๕	๑๒๐
๔.๑๐	พื้นที่การเพาะปลูกที่ได้รับความเสียหายเทียบกับพื้นที่การเพาะปลูก ทั้งหมดระหว่างปี ๒๕๕๓-๒๕๑๕	๑๒๒

ตารางที่

หน้า

๔.๑๑	เปรียบเทียบรายจ่ายลงทุนเพื่อการเกษตรกับการลงทุนอื่น ๆ จากรายจ่ายจริงของรัฐบาล	๑๒๓
๔.๑๒	เปรียบเทียบรายจ่ายลงทุนเพื่อการเกษตรของรัฐบาล กับมูลค่าของผลิตภัณฑ์เกษตรกรรม	๑๒๔
๔.๑๓	ราคาเฉลี่ยของข้าวที่ส่งออกและค่าพรีเมียมข้าวโดยเฉลี่ย ปี ๒๕๕๕-๒๕๑๘	๑๓๒
๔.๑๔	ส่วนแตกต่างระหว่างราคาข้าวต่างประเทศกับราคาขายส่งภายในประเทศของข้าวสารบางชนิด	๑๓๔
๔.๑๕	ส่วนแตกต่างระหว่างราคาขายปลีกกับราคานำเข้าของปุ๋ยบางชนิด	๑๓๕
๔.๑๖	เปรียบเทียบสัดส่วนของแรงงานในภาคอุตสาหกรรมกับกำลังแรงงานทั้งหมด ปี ๒๕๘๐-๒๕๒๑	๑๕๔
๔.๑๗	สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมแต่ละประเภทเทียบกับมูลค่ารวมของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๑	๑๕๕
๔.๑๘	อัตรการขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมจำแนกตามประเภทของอุตสาหกรรม ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๑	๑๕๗
๔.๑๙	สัดส่วนอุตสาหกรรมแต่ละประเภทที่ทำให้มูลค่าผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้น ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๑	๑๕๙
๔.๒๐	ระดับการพึ่งการนำเข้าสินค้าอุตสาหกรรมจากต่างประเทศ ปี ๒๕๐๓-๒๕๑๘	๑๖๑
๔.๒๑	การจัดลำดับของสินค้าอุตสาหกรรมที่พึ่งการนำเข้าจากต่างประเทศ ปี ๒๕๑๘	๑๖๕
๔.๒๒	สัดส่วนของสินค้าอุตสาหกรรมแต่ละประเภทที่ส่งออกและอัตรการขยายตัวของการส่งออกของสินค้าแต่ละประเภท ปี ๒๕๑๕-๒๕๑๙	๑๖๘

ตารางที่

หน้า

๔.๒๓	สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม จำแนกตามภูมิภาคปี ๒๕๐๓-๒๕๒๐	๑๗๒
๔.๒๔	เปรียบเทียบข้อมูลที่สำคัญบางรายการเกี่ยวกับการผลิตทางด้าน อุตสาหกรรมระหว่างปี ๒๕๑๗ กับ ๒๕๑๕	๑๗๓
๔.๒๕	เปรียบเทียบสัดส่วนของค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินตราต่างประเทศ สัดส่วนของค่าใช้จ่ายที่เป็นค่าแรงงาน และสัดส่วนของเงินทุน ดำเนินการที่เป็นกิจการ ระหว่างขนาดของธุรกิจอุตสาหกรรม ซึ่งจำแนกตามจำนวนพนักงาน	๑๗๕
๔.๒๖	กิจกรรมธุรกิจอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน และที่ไม่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน ในปี ๒๕๒๐	๑๗๖
๔.๒๗	แหล่งที่มาของทุนดำเนินการของธุรกิจอุตสาหกรรมจำแนกตาม จำนวนพนักงาน	๑๗๗
๔.๒๘	สัดส่วนของค่าใช้จ่ายและกำไรของธุรกิจอุตสาหกรรมจำแนกตาม จำนวนพนักงาน	๑๗๘
๔.๒๙	มูลค่าและสัดส่วนของสินค้าอุตสาหกรรมที่นำเข้าปี ๒๕๐๔-๒๕๒๐	๑๗๙
๔.๓๐	เปรียบเทียบมูลค่าของสินค้าอุตสาหกรรมที่นำเข้ากับมูลค่าสินค้า อุตสาหกรรมที่ส่งออก ปี ๒๕๐๔-๒๕๒๐	๑๘๐
๔.๓๑	อัตรากำไรสูงสุดการที่แท้จริงในการคุ้มครองสินค้าอุตสาหกรรม ภายในประเทศบางชนิด	๑๘๑
๔.๓๒	มูลค่าของสินค้านำเข้าที่ได้รับลดหย่อนภาษี จากการส่งเสริมการ ลงทุนและภาษีขาเข้าที่ได้รับการลดหย่อน ปี ๒๕๐๘-๒๕๒๑	๑๘๕
๔.๓๓	สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติจำแนกตามส่วนประกอบ ของผลิตภัณฑ์	๑๘๗
๔.๓๔	อัตราการเพิ่มของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติโดยเฉลี่ยต่อปี จำแนกตามส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๑	๑๘๕

ตารางที่

หน้า

๔.๓๕	ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของประเทศไทย ปี ๒๕๐๘-๒๕๒๑	๑๕๖
๔.๓๖	สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทที่ทำให้มูลค่าผลิตภัณฑ์ ประชาชาติเพิ่มขึ้นในแต่ละปี ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๑	๑๕๗
๔.๓๗	เปรียบเทียบสัดส่วนของแรงงานและสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ ประชาชาติที่ใช้ในแต่ละสาขาเศรษฐกิจ	๑๕๘
๕.๑	สัดส่วนของการใช้จ่ายแต่ละประเภท จากมูลค่าของผลิตภัณฑ์ ในประเทศตามราคาประจำปี ๒๕๐๓-๒๕๒๒	๒๑๓
๕.๒	การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของประชาชนจำแนกตามลักษณะของ สินค้าและบริการ ปี ๒๕๐๔-๒๕๒๓	๒๑๘
๕.๓	การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของประชาชนจำแนกตามประเภท รายจ่าย ปี ๒๕๐๔-๒๕๒๓	๒๒๐
๕.๔	เปรียบเทียบปริมาณการใช้กระแสไฟฟ้าต่อคนกับมูลค่าผลิตภัณฑ์ ประชาชาติต่อคน ปี ๒๕๐๕-๒๕๒๐	๒๒๒
๕.๕	ปริมาณการขายรถยนต์ในประเทศไทย ปี ๒๕๐๔-๒๕๒๑	๒๒๔
๕.๖	ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้จ่ายในการโฆษณาผ่านสื่อการโฆษณา บางประเภทปี ๒๕๒๒	๒๒๗
๕.๗	การใช้จ่ายในการโฆษณาของสินค้าบางประเภทที่มีการโฆษณา มากในรอบหกเดือนแรก ปี ๒๕๒๓	๒๒๘
๕.๘	มูลค่าการใช้จ่ายรักษาโรคในประเทศไทย ปี ๒๕๑๕-๒๕๒๔	๒๓๐
๕.๙	รายจ่ายเพื่อการบริโภคของรัฐบาลจำแนกตามลักษณะของการ ใช้จ่าย ปี ๒๕๐๔-๒๕๒๓	๒๔๖
๕.๑๐	ส่วนประกอบของการสะสมทุน จำแนกตามประเภทของสินค้า ทุน ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๓	๒๔๘
๕.๑๑	การใช้จ่ายเพื่อการลงทุนของรัฐบาล จำแนกตามประเภทการ ลงทุนที่สำคัญ ปี ๒๕๐๑-๒๕๒๓	๒๕๐

ตารางที่	หน้า
๕.๑๒ ส่วนประกอบของการสะสมทุนจำแนกตามสินค้าทุนที่นำเข้าและที่ผลิตภายในประเทศ ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๓	๒๕๑
๕.๑๓ มูลค่าของสินค้านำเข้าที่เป็นส่วนประกอบของการสะสมทุนภายในประเทศ ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๓	๒๕๒
๖.๑ เปรียบเทียบข้อมูลทางเศรษฐกิจที่สำคัญบางรายการระหว่างปี ๒๕๐๔-๒๕๒๔	๒๖๓
๖.๒ เปรียบเทียบมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติและประชาชนที่อยู่ในฐานะยากจนมากในแต่ละภูมิภาค ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๒	๒๖๕
๖.๓ สภาพการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรและครัวเรือนเกษตรกรรมในแต่ละภาค ปี ๒๕๒๑	๒๗๓
๖.๔ การกระจายการถือครองที่ดินในพื้นที่ ๕๐ อำเภอในเขตจังหวัดที่อยู่ในเขตการปฏิรูปที่ดิน ปี ๒๕๑๕-๒๕๒๒	๒๗๔
๖.๕ ตารางแสดงจำนวนที่ถือครองและเนื้อที่ถือครองจำแนกตามลักษณะที่ถือครองและขนาดที่ถือครอง ทั่วประเทศ (ข้อมูลนอกเขตเทศบาล)	๒๗๘
๖.๖ ข้อมูลเกี่ยวกับประชากรและการว่างงานของประชาชน	๒๘๐
๖.๗ จำนวนผู้ที่ไม่มีงานทำจำแนกตามระดับการศึกษาปี ๒๕๒๑	๒๘๑
๖.๘ อัตราค่าจ้างที่เป็นตัวเงินและอัตราค่าจ้างที่แท้จริงโดยเฉลี่ยของแรงงานไร้ฝีมือนอกภาคเกษตรกรรม ปี ๒๕๑๓-๒๕๒๓	๒๘๒
๖.๙ ทรัพย์สินของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทยปี ๒๕๒๑-๒๕๒๒	๒๘๑
๖.๑๐ ระดับการกระจุกตัวทางธุรกิจในการส่งออกของสินค้าส่งออกที่สำคัญบางประเภท ปี ๒๕๒๒	๒๘๒

ตารางที่

หน้า

บ.๑๑	ระดับการกระจุกตัวทางธุรกิจในอุตสาหกรรมที่สำคัญบางประเภท ปี ๒๕๒๑-๒๕๒๒	๒๕๓
บ.๑๒	เปรียบเทียบอัตราเงินเฟ้อกับอัตราดอกเบี้ยฝากสูงสุดและอัตรา ดอกเบี้ยกึ่งสูงสุดของธนาคารพาณิชย์	๓๐๑
บ.๑๓	ตัวอย่างเปรียบเทียบการใช้จำนวนข้าวเปลือกและพื้นที่ต้องใช้ใน การปลูกข้าว เพื่อแลกเปลี่ยนกับสินค้าจากต่างประเทศบางชนิด ปี ๒๕๒๔	๓๐๓
บ.๑๔	ภาระภาษีที่ประชาชนแต่ละครัวเรือนแบกรับจำแนกตามระดับ รายได้ของครัวเรือน ปี ๒๕๑๒-๒๕๑๕	๓๑๒
บ.๑๕	ผลประโยชน์ที่ประชาชนแต่ละครัวเรือนได้รับจากงบประมาณราย จ่ายของรัฐบาล จำแนกตามระดับรายได้ของครัวเรือน ปี ๒๕๑๕	๓๑๓
บ.๑๖	ค่าใช้จ่ายที่นักเรียนต้องจ่ายในรูปของค่าเรียน ค่าบำรุงและค่า ธรรมเนียม กับค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาต่อคนที่รัฐบาลต้องจ่าย ในแต่ละระดับการศึกษา ปี ๒๕๒๔	๓๑๔
บ.๑๗	ความเจริญและการพัฒนาทางเศรษฐกิจของแต่ละจังหวัด แบ่ง ตามลำดับตามผลผลิตประชาชาติคิดต่อหัวของแต่ละจังหวัด ในปี ๒๕๑๕	๓๑๕
บ.๑๘	ข้อมูลทางสังคมเศรษฐกิจบางรายการเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ ของประชาชน จำแนกตามระดับของรายได้	๓๒๒
บ.๑๙	เปรียบเทียบบริการสาธารณสุขของรัฐบาลบางอย่างตามระดับของ รายได้ต่อหัวของประชากรในแต่ละจังหวัด	๓๒๔
๓.๑	ดุลฐานะทางเศรษฐกิจต่างประเทศโดยเปรียบเทียบมูลค่าเป็น สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติตามราคาตลาด	๓๓๓
๓.๒	ดุลการค้า ดุลการชำระเงินและทุนสำรองระหว่างประเทศ ปี ๒๕๐๑-๒๕๒๓	๓๓๔

ตารางที่

หน้า

๗.๓	อัตราการเพิ่มของมูลค่าสินค้าขาออกกับอัตราการเพิ่มของมูลค่า ผลผลิตทางการเกษตรและทางด้านอุตสาหกรรม ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๒	๓๔๑
๗.๔	มูลค่าและสัดส่วนของสินค้าขาเข้าจำแนกตามลักษณะการใช้ ปี ๒๕๕๓-๒๕๒๔	๓๔๒
๗.๕	สัดส่วนของสินค้านำเข้าจำแนกตามลักษณะการใช้ ปี ๒๕๕๓-๒๕๒๔	๓๔๔
๗.๖	มูลค่าและสัดส่วนของสินค้าขาออกที่สำคัญ ปี ๒๕๕๓-๒๕๒๔	๓๕๑
๗.๗	ฐานดุลการค้าและบริการและดัชนีการค้ากับต่างประเทศ เฉลี่ยระหว่าง ปี ๒๕๐๓-๒๕๑๕	๓๕๓
๗.๘	อัตราการเพิ่มของสินค้าขาออกที่สำคัญบางประเภท ในระหว่าง ปี ๒๕๐๓-๒๕๑๕ กับการคาดการณ์ของอัตราการเพิ่มในอนาคต โดยคำนวณจากแนวโน้มที่เบญญู	๓๕๔
๗.๙	การเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมัน ราคากระแสไฟฟ้า และดัชนีค่า ครองชีพ ปี ๒๕๑๓-๒๕๒๔	๓๖๑
๗.๑๐	มูลค่าของน้ำมันเชื้อเพลิงที่นำเข้าเทียบกับมูลค่าของสินค้าออก และสินค้านำเข้า ปี ๒๕๑๓-๒๕๒๔	๓๖๒
๗.๑๑	สัดส่วนของการใช้น้ำมันบางชนิดในอุตสาหกรรมต่าง ๆ ปี ๒๕๑๖ และ ปี ๒๕๒๓	๓๖๔
๗.๑๒	มูลค่าโดยประมาณจากการเสียเปรียบเนื่องจากดัชนีราคาสินค้าเข้า เพิ่มขึ้นเร็วกว่าดัชนีราคาสินค้าออก ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๔	๓๗๑
๗.๑๓	เปรียบเทียบมูลค่าของน้ำมันเชื้อเพลิงที่นำเข้ากับมูลค่าของสินค้า เกษตรที่สำคัญบางชนิดที่ส่งออกเพื่อให้ได้เงินพอเพียงกับการ ชอน้ำมัน	๓๗๒
๗.๑๔	หนี้ต่างประเทศที่ต้องชำระด้วยเงินตราต่างประเทศภาคเอกชน และภาครัฐบาลสำหรับปีระยะกลางและระยะยาว	๓๗๗

ตารางที่

หน้า

๓.๑๕	หนี้สินต่างประเทศของรัฐบาลไทยเทียบกับทุนสำรองระหว่างประเทศ ปี ๒๕๐๒-๒๕๒๓	๓๗๕
๓.๑๖	เงินกู้จากต่างประเทศที่ใช้จ่ายเพื่อพัฒนาสังคมเศรษฐกิจตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ปี ๒๕๐๔-เม.ย. ๒๕๒๒	๓๗๖
๓.๑๗	เปรียบเทียบความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจต่างประเทศกับการใช้จ่ายเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ปี ๒๔๙๔-๒๕๑๓	๓๗๗
๓.๑๘	เปรียบเทียบความช่วยเหลือทางทหารจากสหรัฐอเมริกากับรายจ่ายป้องกันประเทศของรัฐบาลไทย ปี ๒๔๙๔-๒๕๑๔	๓๗๘
๓.๑๙	ข้อมูลทางเศรษฐกิจบางประการที่แสดงให้เห็นความได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างภาคเศรษฐกิจในชนบทกับภาคเศรษฐกิจอื่น	๓๗๙
๔.๑	เปรียบเทียบอัตราการเพิ่มของปริมาณเงินกับมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ ปี ๒๔๙๑-๒๕๒๒	๔๑๑
๔.๒	เปรียบเทียบสินทรัพย์ต่างประเทศต่อปริมาณเงินแบบแคบและปริมาณเงินแบบกว้างและทุนสำรองระหว่างประเทศต่อปริมาณเงิน ปี ๒๕๐๑-๒๕๒๓	๔๑๒
๔.๓	สัดส่วนของเงินออมของประชาชนที่ฝากกับสถาบันการเงินที่สำคัญบางประเภทและอัตราการเพิ่มของเงินออมของสถาบันการเงินแต่ประเภท ปี ๒๕๑๓-๒๕๒๓	๔๒๐
๔.๔	สัดส่วนการให้กู้ยืมและอัตราการเพิ่มของการให้กู้ยืมของสถาบันการเงินที่สำคัญบางประเภทในระบบการเงินของประเทศไทย ปี ๒๕๑๓-๒๕๒๓	๔๒๒
๔.๕	เงินให้กู้ยืมและเบิกเกินบัญชีของธนาคารพาณิชย์แยกตามวัตถุประสงค์	๔๒๕
๔.๖	ยอดเงินฝากแต่ละประเภทของธนาคารพาณิชย์และอัตราส่วนระหว่างกรุงเทพมหานครกับต่างจังหวัด ปี ๒๕๐๕-๒๕๒๓	๔๓๓

ตารางที่	หน้า
๘.๗ เงินฝากและสินเชื่อของระบบธนาคารพาณิชย์ไทย ปี ๒๕๑๕-๒๕๒๑	๔๓๕
๘.๘ ทรัพย์สินรวมและสัดส่วนของแต่ละธนาคารในระบบ ธนาคารพาณิชย์ของไทย ปี ๒๕๑๐-๒๕๒๒	๔๔๐
๘.๙ ยอดเงินฝากและสัดส่วนของแต่ละธนาคารในระบบ ธนาคารพาณิชย์ของประเทศไทย ปี ๒๕๐๕-๒๕๒๒	๔๔๒
๘.๑๐ เงินให้กู้ยืมและสัดส่วนของแต่ละธนาคารในระบบ ธนาคารพาณิชย์ของไทย ปี ๒๕๐๕-๒๕๒๒	๔๔๔
๙.๑ จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งจำแนกตาม ลักษณะของภูมิภาคหลังของสมาชิก ปี ๒๕๓๖-๒๕๒๒	๔๖๔
๙.๒ สัดส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำแนกตามลักษณะภูมิภาค ของสมาชิกปี ๒๕๓๖-๒๕๒๒	๔๖๖
๙.๓ จำนวนรัฐมนตรีของรัฐบาลไทยจำแนกตามลักษณะ การมีส่วนได้เสียทางธุรกิจของรัฐมนตรี	๔๗๒

แผนภาพ

		หน้า
รูปที่ ๒.๑	การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทาง ธรรมชาติ	๒๐
รูปที่ ๒.๒	การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจภายในกับ ภายนอกประเทศ	๒๔
รูปที่ ๒.๓	องค์ประกอบสำคัญในโครงสร้างเศรษฐกิจไทย	๓๓
รูปที่ ๔.๑	ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการผลิตกับระบบการ กระจายผลประโยชน์ของสังคมและการใช้จ่ายของสังคม	๘๒
รูปที่ ๕.๑	ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการใช้จ่ายกับโครงสร้าง ของระบบเศรษฐกิจ	๒๑๒
รูปที่ ๕.๒	เปรียบเทียบดัชนีการใช้กระแสไฟฟ้าต่อคนกับดัชนีมูลค่า ผลิตภัณฑ์ประชาชาติต่อคน	๒๒๖
รูปที่ ๖.๑	ความสำคัญของระบบการกระจายรายได้ในโครงสร้างเศรษฐกิจ	๒๖๓
รูปที่ ๖.๒	รูปแบบช่องว่างในการกระจายรายได้ระหว่างคนที่มีรายได้สูง กับคนที่มีรายได้ต่ำในแต่ละระบบเศรษฐกิจ	๓๐๗
รูปที่ ๗.๑	โครงสร้างการวิเคราะห์การดูดซับส่วนในประเทศและใน ระบบของการค้าติดต่อกับต่างประเทศ	๓๕๔
รูปที่ ๘.๑	ความสัมพันธ์ระหว่างเงินกับองค์ประกอบที่สำคัญของระบบ เศรษฐกิจ	๔๐๘
รูปที่ ๘.๑	ความสัมพันธ์ระหว่างกลไกอำนาจรัฐกับการเงินและ องค์ประกอบที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจ	๔๕๕

บทที่ ๑

วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ ประเทศไทยจะได้มีการจัดงานเฉลิมฉลองตลอดทั้งปี เนื่องในโอกาสที่กรุงเทพมหานครได้ก่อตั้งมาครบสองร้อยปี กรุงเทพมหานครนอกจากจะเป็นเมืองหลวงของไทยตั้งแต่เริ่มตั้งแล้ว ยังเป็นศูนย์กลางของอำนาจและศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของประเทศไทยอีกด้วย ทั้งนี้ การจัดงานเฉลิมฉลองในครั้งนั้นนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกราชที่มีมาเป็นเวลาช้านานของประเทศไทยแล้ว ยังเป็นการแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของสังคมเศรษฐกิจไทยอีกด้วย

ถ้าหากเราพิจารณาถึงความเจริญทางด้านวัตถุที่พบเห็นในเขตกรุงเทพมหานครแล้ว ก็อาจจะกล่าวได้ว่ากรุงเทพมหานครมีความเจริญไม่ด้อยกว่ามหานครอื่นใดในโลก อย่างไรก็ตาม ความเจริญรุ่งเรืองของกรุงเทพมหานครนั้นมิได้เป็นสิ่งที่แสดงว่าสังคมเศรษฐกิจไทยได้เจริญรุ่งเรืองตามไปด้วย ในทางตรงกันข้าม เรากลับพบว่าในปัจจุบันสังคมเศรษฐกิจไทยมีปัญหายุ่งยาก สลับซับซ้อนมากขึ้น และคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่กลับเลวลง เช่น ปัญหาเรื่องความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และปัญหาความเดือดร้อนในการดำรงชีพของคนส่วนใหญ่ เป็นสิ่งที่เราได้พบเห็นกันอยู่เสมอ

ปัญหาสังคมเศรษฐกิจเหล่านี้เป็นสิ่งที่ได้เกิดขึ้นควบคู่มากับความเจริญเติบโตทางด้านวัตถุ หรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ได้มีการวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ประเด็นสำคัญของปัญหามีอยู่ว่าทำไมเราจึงปล่อย

ให้การเปลี่ยนแปลงสังคมเศรษฐกิจไทยเป็นไปในทางที่ทำให้คนส่วนใหญ่มี
 ชีวิตความเป็นอยู่ที่เลวลง และทำอย่างไรเราจึงจะสามารถทำให้ความเจริญ
 เติบโตทางอำนาจวัตถุ หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจให้เป็นไปใน
 ลักษณะที่ทำให้คนไทยทุกคนมี ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ประเด็นของปัญหาที่
 กล่าวมานี้เป็นสิ่งที่ทุกคนอยากรู้และอยากเห็น แต่เราก็ไม่สามารถได้รับการ
 อธิบายอย่างแจ่มชัดจากตำราหรือจากผู้รู้ทั้งหลาย ดังนั้น ในการศึกษาเกี่ยวกับ
 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคม
 ไทยในที่นี้จะพยายามแสวงหาความรู้หรือคำตอบบางประการเกี่ยวกับเรื่องของ
 ปัญหาที่ได้กล่าวมาแล้ว อย่างไรก็ตามในการศึกษาวิจัยการเปลี่ยนแปลงทาง
 เศรษฐกิจในงานวิจัยนี้ จะจำกัดขอบเขตอยู่แต่เฉพาะในเรื่องของการเปลี่ยน
 แปลงทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อปัญหาชีวิตความเป็นอยู่หรือต่อปัญหา
 สิทธิมนุษยชนทางด้านเศรษฐกิจเท่านั้น

๑.๑ วัตถุประสงค์และความสำคัญของการวิจัย

วัตถุประสงค์สำคัญของงานวิจัยนี้ ต้องการที่จะศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลง
 ทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ โดยต้อง
 การที่จะศึกษาว่าการเปลี่ยนแปลงและความเจริญเติบโตทางอำนาจวัตถุของ
 สังคมไทยในหลายทศวรรษที่ผ่านมาได้มีผลกระทบต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่
 และปัญหาสิทธิมนุษยชนของคนไทยส่วนใหญ่อย่างไรบ้าง โดยได้กำหนด
 เป้าหมายของการศึกษาไว้ดังนี้

ประการแรก ศึกษาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่
 ในปัจจุบันโดยจะเน้นในเรื่องของพื้นฐานชีวิตความ

เป็นอยู่และปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนโดยทั่วไปว่า
เป็นอย่างไร

ประการที่สอง ศึกษาการเปลี่ยนแปลงสังคมเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อ
ต่อปัญหาการกระจายรายได้และปัญหาการผูกขาดทาง
เศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อพื้นฐานชีวิตความเป็น
อยู่ของคนส่วนใหญ่

ประการที่สาม ศึกษาถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศ
ที่มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม
เศรษฐกิจภายในของไทย โดยเน้นถึงปัญหาการพึ่งพิง
ต่างประเทศในทางเศรษฐกิจ

ประการที่สี่ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ที่ส่ง
ผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง
และอำนาจการต่อรองของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ

การศึกษาตามแนวที่ได้กำหนดไว้ นั้น จะช่วยให้เรามีความเข้าใจเกี่ยวกับ
การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ และ
การเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของสังคมไทยได้ดีขึ้น จากความรู้และความ
เข้าใจในโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจไทยที่ได้กล่าวมานั้น จะช่วยให้เราสามารถ
ค้นหาแนวทางและวิธีการแก้ปัญหาของสังคมไทยได้ดีขึ้น และจะช่วยให้
เราสามารถทำให้ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจหรือความเจริญเติบโตทาง
ค่านวัตกรรมเป็นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ได้มากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ระบบสังคม
ไทยสามารถเจริญเติบโตได้อย่างมีเสถียรภาพด้วย

๑.๒ ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่และปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยของงานวิจัยนี้ได้จำกัดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังนี้

๑. ในการวิจัยนี้จะจำกัดขอบเขตของการวิเคราะห์อยู่แต่เฉพาะเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ โดยจะพยายามศึกษาว่า ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจในเรื่องของการผลิต การใช้จ่าย และการกระจายรายได้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงสภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่อย่างไร

๒. ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์วิจัยนี้ ส่วนใหญ่จะใช้ข้อมูลของทางราชการและของหน่วยงานต่าง ๆ รวมตลอดผลงานวิจัยทางสังคมเศรษฐกิจอื่น ๆ ซึ่งจะใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษา

๓. ช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ใช้ในการศึกษา ส่วนใหญ่จะอยู่ในระหว่างช่วงปี ๒๕๐๐ ถึง ๒๕๒๓ ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา อย่างไรก็ตาม ช่วงระยะดังกล่าวก็นับว่ายาวนานพอสมควร และเป็นช่วงที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างสำคัญในประเทศไทย กล่าวคือตั้งแต่ปี ๒๕๐๔ เป็นต้นมา ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจโดยเน้นถึงบทบาทของเอกชนเป็นสำคัญการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าวนี้มีส่วนช่วยให้เศรษฐกิจไทยเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วแต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมเศรษฐกิจมากขึ้น ต่อมาในปี ๒๕๑๖ ได้เกิดปัญหาวิกฤตการณ์น้ำมันและการผันผวนในภาวะเศรษฐกิจ

ของโลกมากขึ้น ซึ่งปัญหาดังกล่าวนั้นมีผลกระทบต่อปัญหาสังคมเศรษฐกิจภายในประเทศไทยมากขึ้นด้วย จากเหตุผลที่กล่าวมาแล้วจึงคิดว่าช่วงระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของไทยที่กล่าวมานั้นน่าจะสามารถอธิบายถึงสภาพสังคมเศรษฐกิจไทยได้เป็นอย่างดี และอย่างน้อยที่สุดคงจะช่วยให้ผู้ที่สนใจศึกษาในเรื่องนี้ พอจะหาจุดเริ่มต้นของการศึกษาปัญหาสังคมเศรษฐกิจไทยได้บ้าง

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของไทยในงานวิจัยนี้จะพยายามนำปัญหาในเรื่องอื่นมาประกอบการพิจารณาด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงอำนาจทางการเมือง ส่วนเรื่องระยะเวลาของข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานั้นก็ได้พยายามนำข้อมูลก่อนปี ๒๕๐๐ เข้ามาประกอบการศึกษาด้วย

๑.๓ วิธีการศึกษาและแผนงานการวิจัย

การศึกษาเกี่ยวกับปัญหาสิทธิมนุษยชนนั้นเป็นสิ่งที่ค่อนข้างใหม่สำหรับประเทศไทย ผลงานการศึกษาส่วนใหญ่มักจะออกมาในรูปของบทความหรือบทวิจารณ์โดยทั่วไปไม่มีการศึกษาวิจัยกันอย่างจริงจัง ดังนั้นจึงเป็นการยากลำบากที่จะหางานค้นคว้าที่จะนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาหรืออ้างอิงได้ในการศึกษาถึงปัญหาสิทธิมนุษยชนทางด้านเศรษฐกิจในงานวิจัยนี้ได้ใช้วิธีการสร้างกรอบทางทฤษฎีขึ้นมา เพื่อที่จะศึกษาว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจะมีผลกระทบต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่และปัญหาสิทธิมนุษยชนโดยทั่วไปอย่างไรบ้าง กรอบของทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์จะประกอบด้วยหลักการสำคัญบางประการดังนี้

ประการแรก ในการวิเคราะห์เราจะถือว่า “คน” เป็นสิ่งที่เราต้องการ จะศึกษาถึงสภาพพื้นฐานในชีวิตความเป็นอยู่ของเขา โดยจะพิจารณาถึงความต้องการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจของมนุษย์ควรจะเป็นอย่างไร และสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงนั้นเป็นอย่างไร ในการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ เราจะถือว่า มนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ นั้นจะต้องมีความสัมพันธ์กัน หลังจากนั้นก็จะดูว่ามนุษย์ในแต่ละสังคมสามารถทำการผลิตและทำการใช้จ่ายได้ส่วนสัมพันธ์กันหรือไม่ ระบบการแจกจ่ายผลประโยชน์ในสังคมเป็นอย่างไร รวมตลอดถึงการจัดระบบโครงสร้างดังกล่าว นั้น ช่วยให้ทุกคนได้รับผลประโยชน์อันสมควรหรือไม่ และกลไกของระบบสามารถปรับตัวตามปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาหรือไม่

ประการที่สอง การศึกษาตามกรอบของการวิเคราะห์ที่ได้กล่าวมานั้น จะเห็นเฉพาะองค์ประกอบส่วนที่สำคัญในโครงสร้างเศรษฐกิจไทย สำหรับองค์ประกอบส่วนสำคัญที่จะต้องศึกษาได้แก่ โครงสร้างการผลิต การใช้จ่าย การกระจายรายได้การค้าขายกับต่างประเทศ และการควบคุมกลไกอำนาจรัฐ

ประการที่สาม การศึกษาองค์ประกอบสำคัญส่วนต่าง ๆ ในโครงสร้างเศรษฐกิจไทยนั้น จะศึกษาถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้นในลักษณะที่ต่อเนื่องกัน ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจต่าง ๆ นั้นมิได้อยู่หนึ่งหรือคงที่ แต่จะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวย่อมจะส่งผลกระทบต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไปด้วย

การวิเคราะห์ตามแนวทางที่กล่าวมานี้ นอกจากจะช่วยให้เราสามารถอธิบายถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีต่อชีวิตความเป็น

อยู่ของคนไทยแล้ว ยังจะช่วยให้เรามีความเข้าใจโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจไทยดีขึ้นอีกด้วย สำหรับกรอบของทฤษฎีที่จะใช้ในการวิเคราะห์นั้นจะได้กล่าวถึงรายละเอียดในบทต่อไป

สำหรับแผนงานในการวิจัยเรื่องนี้จะได้แบ่งหัวข้อการพิจารณาตามลักษณะสำคัญของโครงการเศรษฐกิจไทย โดยได้แบ่งออกเป็นบทต่าง ๆ ดังนี้

บทที่ ๑ เป็นบทนำที่กล่าวถึงวัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย รวมถึงตลอดจนถึงรายละเอียดของแผนงานการวิจัยด้วย

บทที่ ๒ จะกล่าวถึงกรอบของทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย เพื่อชี้ให้เห็นว่าในการวิเคราะห์ปัญหาสิทธิมนุษยชน และปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนนั้น เราสามารถใช้หลักวิชาการทางเศรษฐศาสตร์มาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ได้อย่างไรบ้าง

บทที่ ๓ เป็นบทที่กล่าวถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ว่าเป็นอย่างไรบ้าง โดยจะเน้นในเรื่องของความพออยู่พอกินและเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สำหรับการวิเคราะห์ในบทนี้ จะใช้เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เราต้องมาศึกษาปัญหาที่ว่า ทำไมเมื่อเศรษฐกิจของเราเจริญเติบโตขึ้น แต่ประชาชนส่วนใหญ่ของเรากลับมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่เลวลง

บทที่ ๔ ในบทนี้เราจะเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์โครงสร้างการผลิต ซึ่งเป็นองค์ประกอบขั้นพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจ โดยจะทำการศึกษาดูว่าในหลายสิบปีที่ผ่านมา โครงสร้างการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ ได้มีการพัฒนาไปอย่างไรบ้าง และปัญหาสำคัญของโครงสร้างการผลิตมีอะไรบ้าง

- บทที่ ๕ ในบทนี้จะได้กล่าวถึงโครงสร้างการใช้จ่าย โดยจะวิเคราะห์ลักษณะของการใช้จ่ายทั้งในภาคเอกชนและภาครัฐบาลว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด และจะชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างการใช้จ่ายได้มีส่วนสัมพันธ์กับองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจอย่างไร
- บทที่ ๖ เป็นบทที่กล่าวถึงระบบการกระจายรายได้ของสังคม โดยจะได้นำเสนอถึงปัจจัยขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่เป็นตัวกำหนดลักษณะการกระจายรายได้ของสังคม การวิเคราะห์ในบทนี้นับว่าเป็นหัวใจของการมองภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมเศรษฐกิจไทยทั้งนี้เพราะว่าระบบการกระจายรายได้ของสังคมนั้น นอกจากจะเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดโครงสร้างการผลิตของประเทศแล้วยังจะเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการควบคุมกลไกอำนาจรัฐอีกด้วยทั้งนี้ จึงอาจจะกล่าวได้ว่าระบบการกระจายรายได้ของสังคมนั้น เป็นหัวใจของระบบเศรษฐกิจที่จะลิขิตชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน
- บทที่ ๗ ในบทนี้จะได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับโลกภายนอก เพื่อจะชี้ให้เห็นว่าในปัจจุบันประเทศไทยมีความจำเป็นจะต้องพึ่งพาทางเศรษฐกิจจากต่างประเทศอย่างไร และการผันผวนของภาวะเศรษฐกิจโลก มีผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศไทยอย่างไรบ้าง
- บทที่ ๘ เป็นบทที่จะได้กล่าวถึงบทบาทของเงินและสถาบันการเงินที่มีส่วนในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และมีส่วนในการส่งเสริมให้เกิดการผูกขาดในระบบเศรษฐกิจได้

อย่างไรบ้าง การวิเคราะห์ในบทนี้จะวิเคราะห์ให้เห็นภาพ โดยย่อเพื่อประกอบการมองภาพสังคมเศรษฐกิจไทยโดยทั่วไป

บทที่ ๙ ในบทนี้จะได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทาง เศรษฐกิจกับโครงสร้างทางการเมือง เพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่าการ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเติบโตของธุรกิจขนาดใหญ่ ได้มีส่วนทำให้โครงสร้างทางการเมืองในการกำหนดนโยบาย ของประเทศได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง

บทที่ ๑๐ เป็นบทสุดท้ายที่จะกล่าวถึงข้อสรุปที่ได้จากงานวิจัยนี้พร้อม ทั้งจะให้ข้อเสนอแนะหรือข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการ แก้ปัญหาสังคมเศรษฐกิจไทย

จากเค้าโครงของการศึกษาที่กล่าวมานี้ จะสังเกตได้ว่างานวิจัยนี้ต้องการ เน้นการวิเคราะห์โครงสร้างของระบบเศรษฐกิจไทยเป็นสำคัญ จากการ วิเคราะห์ดังกล่าวจะทำให้เราเข้าใจปัญหาสังคมเศรษฐกิจไทยได้ดีขึ้น และ ช่วยชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในหลายสิบปีที่ผ่านมาได้มีผล กระทบต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่อย่างไรบ้าง

บทที่ ๒

กรอบของทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนและปัญหาสิทธิมนุษยชนในสังคมไทยนั้น ในเบื้องต้นนี้จะขออธิบายถึงกรอบของทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ก่อน หลังจากนั้นจึงจะใช้กรอบของทฤษฎีดังกล่าวนี้มาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างเศรษฐกิจไทย อย่างไรก็ตาม สำหรับการวิเคราะห์ในบทนี้จะแบ่งหัวข้อการพิจารณาดังนี้

๑. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
๒. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจภายในกับภายนอกประเทศ
๓. กรอบของทฤษฎีที่จะใช้ในการวิเคราะห์โครงสร้างเศรษฐกิจไทย

๒.๑ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

ในการวิเคราะห์สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในแต่ละสังคมนั้น เราจำเป็นต้องศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติว่ามีความสัมพันธ์กันใดลักษณะอย่างไร และลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด กล่าวคือ เราควรจะต้องรู้ว่ามนุษย์

ในแต่ละสังคมนั้นดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างไร ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติมีมากน้อยแค่ไหน และมนุษย์ที่อยู่ในสังคมนั้นสามารถนำทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ในทางที่เป็นประโยชน์อย่างไร^(๑)

ทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติกับมนุษย์เป็นสิ่งที่จะต้องดำรงอยู่ควบคู่กัน ไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ กล่าวคือ มนุษย์จะไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ถ้าปราศจากทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่จะเอื้ออำนวยต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเขา อย่างไรก็ตาม การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินี้ มีสิ่งสำคัญที่เราจำเป็นจะต้องทำความเข้าใจอย่างน้อยสามเรื่องด้วยกัน

- (๑) ข้อจำกัดของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
- (๒) ความต้องการใช้ทรัพยากรของมนุษย์
- (๓) โครงสร้างและระบบการแจกจ่ายผลประโยชน์ในสังคม

๒.๑.๑ ข้อจำกัดของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

ปัญหาสำคัญประการแรกที่มนุษย์ในทุกสังคมต้องเผชิญก็คือ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มนุษย์ใช้ในการดำรงชีวิตนั้น มีอยู่จำกัดทั้งปริมาณและคุณภาพเช่น แร่ธาตุ และป่าไม้ นั้นเมื่อใช้แล้วก็จะหมดสิ้นไปที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ เมื่อใช้มากขึ้นก็จะเสื่อมคุณภาพหรือจะหมดไปได้ เป็นต้น

มนุษย์ไม่สามารถใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติโดยไม่คำนึงถึงข้อจำกัดทั้งด้านปริมาณและคุณภาพที่ไต่กล่าวมาแล้ว ดังนั้น ปัญหาสำคัญจึงมีอยู่ว่า มนุษย์ในแต่ละสังคมจะสามารถนำทรัพยากรธรรมชาติที่ตนมีอยู่

มาใช้ได้ทางที่มีประโยชน์และมีประสิทธิภาพที่สุดได้อย่างไร และทำอย่างไร
จึงจะสามารถถนอมและค้นหาวิธีการใช้ทรัพยากรเหล่านั้นในลักษณะที่จะไม่
ทำลายความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ(๒)

อย่างไรก็ตาม ถ้าเราลองศึกษาวิวัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงในแต่ละ
สังคม เราจะพบว่า จำนวนประชากรจะเพิ่มขึ้นมาก และมีความต้องการที่
จะให้ทรัพยากรมากขึ้น ปัญหาดังกล่าวทำให้ทรัพยากรขาดแคลน และทำให้เกิด
เกิดการแย่งชิงในการใช้ทรัพยากรมากขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุด ได้แก่
ปัญหาการขาดแคลนพลังงาน เช่นปัญหาน้ำมันเป็นต้น ในปัจจุบัน อาจจะ
กล่าวได้ว่าเรากำลังอยู่ในโลกที่เผชิญกับการขาดแคลนทรัพยากร และเต็มไปด้วย
ด้วยการขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ ดังนั้น ปัญหาจึงมีอยู่ว่าทำอย่างไรเราจึง
จะสามารถปรับการใช้ทรัพยากรของมนุษย์ให้ได้ส่วนสัมพันธ์กับข้อจำกัดของ
ทรัพยากรธรรมชาติที่เรามีอยู่

๒.๑.๒ ความต้องการใช้ทรัพยากรของมนุษย์

ข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่ได้กล่าวมานั้นถือ
ได้ว่าเป็นข้อจำกัดภายนอก ที่มีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในแต่ละ
สังคม อย่างไรก็ตาม ถ้าเราหันมาพิจารณาอีกด้านหนึ่งของสิ่งที่กล่าวมา
แล้ว เราก็จำเป็นต้องพิจารณาถึงความต้องการใช้ทรัพยากรของมนุษย์
เพื่อนำมาผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อสนองตอบความต้องการของมนุษย์
ในสังคมนั้นด้วย

ความต้องการใช้สินค้าและบริการของมนุษย์นั้น เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้
เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพราะเหตุว่า ความต้องการในการใช้สินค้าและ
บริการต่าง ๆ ของมนุษย์นั้น มีมากมายและไม่มีขอบเขตจำกัด ในสังคมที่

มีความเจริญมาก ความต้องการในการใช้ทรัพยากรหรือสินค้าและบริการต่าง ๆ ยิ่งมีมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันทรัพยากรและความสามารถในการใช้ทรัพยากรในแต่ละสังคมมีขอบเขตจำกัด ดังนั้นปัญหาจึงมีอยู่ว่าทำอย่างไรจึงจะสามารถทำให้ความต้องการใช้สินค้าและบริการต่าง ๆ ของคนในสังคมให้ได้ส่วนสัมพันธ์กับทรัพยากร และความสามารถในการผลิตสินค้าและบริการภายในสังคมนั้น

อย่างไรก็ตาม คนเราทุกคนที่เกิดมาย่อมต้องกินต้องอยู่เพื่อให้ตนสามารถมีชีวิตอยู่ได้ และได้รับความสะดวกสบาย ในบรรดาความต้องการใช้สินค้าและบริการของมนุษย์ที่ได้กล่าวมานั้น ถ้าหากจะจัดเป็นหมวดหมู่แล้วก็จะแบ่งออกได้เป็นสามกลุ่มด้วยกันคือ

- (๑) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- (๒) สวัสดิภาพ ในการดำรงชีวิต
- (๓) เสรีภาพ ในการแสดงออกและการประกอบพฤติกรรมต่าง ๆ

ความต้องการทั้งสามสิ่งดังกล่าวมานั้น ถือได้ว่าเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในทุกสังคมหรือทุกประเทศ รายละเอียดของความต้องการขั้นพื้นฐานดังกล่าวนี้จะพิจารณาได้จากตัวอย่างในตารางที่ ๒-๑ จากรายละเอียดในตารางที่กล่าวมานั้นมีข้อสำคัญบางประการที่ควรพิจารณา ดังนี้

ประการแรก ลักษณะความต้องการพื้นฐานของมนุษย์นั้นอาจจะพิจารณาได้ทั้งในแง่ของส่วนบุคคลและในแง่ของสังคมส่วนรวม สำหรับความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ อาจจะได้แก่สิ่งที่เราเรียกว่า “ปัจจัยห้า” คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยบริการทางการแพทย์ และบริการการศึกษา ส่วนความต้องการขั้นพื้นฐานของสังคมส่วนรวมเพื่อให้สังคมสามารถอยู่ร่วม

กันด้วยความสะดวกนั้นก็มีมากมาย เช่น การป้องกันประเทศการรักษาความสงบภายใน และการขนส่งสื่อสารคมนาคม เป็นต้น^(๓)

ประการที่สอง ความต้องการพื้นฐานต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้น ต้องใช้ทรัพยากรและความรู้ความสามารถ เพื่อผลิตสินค้าและบริการมาตอบสนองความต้องการดังกล่าวนั้น กล่าวคือ มนุษย์ในสังคมต้องการใช้สินค้าและบริการมากขึ้น ก็ทำให้จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรมากขึ้น เช่น เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นก็ทำให้มีความจำเป็นจะต้องผลิตอาหารเพิ่มขึ้น เป็นต้น

ประการที่สาม จากการศึกษาที่มนุษย์มีความต้องการใช้สินค้าและบริการต่างๆ มากมายและอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด แต่ปริมาณทรัพยากรและความรู้ความสามารถในการผลิตสินค้าหรือบริการมีอยู่จำกัด ดังนั้น ปัญหาที่ทุกสังคมจะต้องเผชิญก็คือ ควรนำทรัพยากรมาผลิตสินค้าหรือบริการอะไรก่อนหรือหลัง กล่าวคืออะไรควรจะทำก่อน และอะไรควรจะทำทีหลัง และจำเป็นจะต้องพิจารณาต่อไปด้วยว่า สินค้าหรือบริการที่ผลิตขึ้นนั้น ควรจะแจกจ่ายหรือกระจายให้แก่ประชาชนทุกคนในสังคมในลักษณะอย่างไร จึงจะทำให้เกิดความ เป็นธรรม และทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นด้วยความสงบสุข

ความต้องการใช้ทรัพยากรของมนุษย์ที่กล่าวมานั้น ถือว่าเป็นตัวปัญหาที่สำคัญที่สุด ในการวิเคราะห์ปัญหาสังคมเศรษฐกิจในทุกสังคมหรือในทุกประเทศ

๒.๑.๓ โครงสร้างและระบบการแจกจ่ายผลประโยชน์ในสังคม

จากการวิเคราะห์ปัญหาในสองหัวข้อที่กล่าวมาแล้ว เราพบว่า ความต้องการใช้ทรัพยากรของมนุษย์เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดปัญหา ส่วนข้อจำกัด

ของทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นตัวที่จะเพิ่มความกดดันของปัญหาที่จะเกิดขึ้น ดังนั้นสิ่งที่เราจำเป็นจะต้องศึกษากันต่อไปก็คือ ในแต่ละสังคมสามารถแก้ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อจำกัดทางธรรมชาติกับความต้องการในการใช้ทรัพยากรกันอย่างไร^(๔)

ในการแก้ปัญหาที่กล่าวมานั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง และระบบการกระจายผลประโยชน์ในสังคมนั้นเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทางเศรษฐกิจและปัญหาทางการเมืองที่ประชาชนในแต่ละสังคมจะต้องจัดระบบและแก้ไขปัญหภายในสังคมนั้น อย่างไรก็ตามในเรื่องนี้เราอาจจะแยกพิจารณาได้ดังนี้

ประการแรก ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกระจายผลประโยชน์นั้นเป็นปัญหาที่จะต้องพิจารณาว่า สินค้าและบริการที่สังคมผลิตได้นั้นควรจะแจกจ่ายกันอย่างไรจึงจะมีประสิทธิภาพและมีความเป็นธรรม เช่น นักเศรษฐศาสตร์แนวเสรีนิยม เชื่อว่า ถ้าปล่อยให้ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามธรรมชาติแล้ว การจัดสรรการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด และการกระจายผลประโยชน์ในสังคมจะเป็นไปอย่างยุติธรรม โดยที่รัฐบาลไม่จำเป็นจะต้องเข้าไปแทรกแซงการทำงานของระบบเศรษฐกิจนั้น ส่วนนักเศรษฐศาสตร์แนวสังคมนิยมจะมีความคิดเห็นในทางตรงกันข้าม กล่าวคือ รัฐบาลจะต้องเข้าไปมีบทบาทโดยตรงในการจัดสรรการใช้ทรัพยากรและการจัดระเบียบของสังคม

ประการที่สอง ในเรื่องของโครงสร้างเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของระบบเศรษฐกิจ โดยทั่วไปแล้วโครงสร้างของระบบจะเป็นสิ่งที่กำหนดลักษณะของระบบการกระจาย

ตารางที่ ๒-๑

ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์และสินค้าหรือบริการ
ที่ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์

ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์	ลักษณะของความต้องการ	ตัวอย่างสินค้าหรือบริการที่ตอบสนองความต้องการ
๑. ความปลอดภัย	ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	(๑) การป้องกันประเทศ (๒) การรักษาความสงบภายใน
๒. สุวีถีภาพ	(ก) ความต้องการของร่างกาย ได้แก่ อากาศบริสุทธิ์ น้ำดื่ม อาหาร และการพักผ่อน	(๑) อาหาร (๒) น้ำดื่มที่สะอาด
	(ข) การป้องกันร่างกาย และความเป็นอยู่ที่เป็นส่วนตัว	(๑) เครื่องนุ่งห่ม (๒) ที่อยู่อาศัย (๓) บริการทางการแพทย์
	(ค) ความรู้และการสมาคม	(๑) บริการด้านการศึกษา
๓. เสรีภาพ	(ก) สิทธิเสรีภาพในการเคลื่อนไหวและการแสดงความคิดเห็น	(๑) การขนส่ง (๒) การสื่อสารและโทรคมนาคม
	(ข) สิทธิเสรีภาพในการเลือกและการทำงาน	(๑) จำนวนงานและ การสร้างงาน
	(ค) สิทธิเสรีภาพทางการเมือง	(๑) การประชุมและการ ประชาสัมพันธ์ (๒) กลุ่มผลประโยชน์ และพรรคการเมือง (๓) การเลือกตั้ง
	(ง) สิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย	(๑) ศาลยุติธรรมและบริการทางกฎหมาย

ผลประโยชน์ในสังคมในปัญหาเรื่องนี้ นักเศรษฐศาสตร์แนวเสรีนิยมเชื่อว่า บัณฑิตบุคคลควรเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและปล่อยให้การประกอบพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของประชาชนให้เป็นไปตามธรรมชาติให้มากที่สุด การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจะทำให้โครงสร้างของระบบปรับตัวเองได้ตามความเหมาะสม อย่างไรก็ตาม นักเศรษฐศาสตร์แนวสังคมนิยมจะมีความเห็นในทางตรงกันข้าม กล่าวคือ บัณฑิตไม่ควรเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต รัฐควรเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต การที่จะทำให้เกิดความเจริญเติบโตหรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเป็นไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อทุกคนหรือต่อสังคมส่วนรวมนั้น รัฐบาลจะต้องเป็นผู้กำหนดแนวทาง และประชาชนจะต้องเดินตามแนวทางที่รัฐบาลชี้แนะ โครงสร้างของระบบและการแจกจ่ายผลประโยชน์ภายในสังคมจำเป็นจะต้องถูกกำหนดโดยรัฐบาล

ประการที่สาม ปัญหาเรื่องโครงสร้างและระบบการแจกจ่ายที่ได้กล่าวมานั้นเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับปัญหาการใช้ทรัพยากรและข้อจำกัดของทรัพยากรที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น และเป็นสิ่งที่กำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในแต่ละสังคม

๒.๑.๔ สรุปทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ได้กล่าวมาแล้ว พอจะสรุปได้ว่า ความต้องการในการใช้ทรัพยากรหรือสินค้าบริการต่าง ๆ เป็นจุดเริ่มต้นของปัญหา และข้อจำกัดของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เป็นตัวที่คอยเพิ่มและกดดันของปัญหาที่เกิดขึ้น ส่วนโครงสร้างและระบบการกระจายผลประโยชน์ของสังคม เป็นสิ่งที่

มนุษย์จัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหา ความสัมพันธ์ระหว่างข้อจำกัดทางธรรมชาติกับความต้องการใช้ทรัพยากรของมนุษย์ในแต่ละสังคม อย่างไรก็ตามองค์ประกอบของความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมานั้นอาจจะสรุปได้ด้วยแผนภาพในรูปที่ ๒-๑

ในแผนภาพที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินั้น อาจจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

ประการแรก ในการวิเคราะห์เราถือว่า “คน” เป็นจุดศูนย์กลางของสิ่งที่เราต้องการจะศึกษา องค์ประกอบทางด้านขวามือ เป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการใช้และเป็นสิ่งที่กำหนดการแจกจ่ายผลประโยชน์ในสังคมนั้น ซึ่งจะให้แก่ (๑) สิ่งของและบริการ (๒) การแจกจ่ายสิ่งของและบริการ (๓) โครงสร้างของระบบเกี่ยวกับการผลิตและการแจกจ่าย และ (๔) ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่มียุทธិพลต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์

ส่วนองค์ประกอบทางด้านซ้ายมือเป็นสิ่งที่มนุษย์กระทำเพื่อทำการผลิตสินค้าและบริการ และการจัดระบบหรือการแก้ปัญหาของสังคม ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวได้แก่ (๑) ทำการผลิตสินค้าและบริการ (๒) จัดระบบการแจกจ่ายหรือการกระจายรายได้ (๓) จัดระบบหรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม และ (๔) ความสามารถในการใช้ทรัพยากรเพื่อนำมาใช้ประโยชน์

ประการที่สอง เมื่อเรานำองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมานั้นเข้ามาพิจารณาแล้ว เราก็จะพบปัญหาขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่มนุษย์ในทุกสังคมจะต้องเผชิญ และจะต้องหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ในบรรดาปัญหาขั้นพื้นฐานของสังคมนั้นจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

(๑) เมื่อเรานำเอาความต้องการใช้สินค้าและบริการ มาพิจารณาร่วมกับความสามารถในการผลิตสินค้าและบริการ เราก็จะพบปัญหาความสัมพันธ์

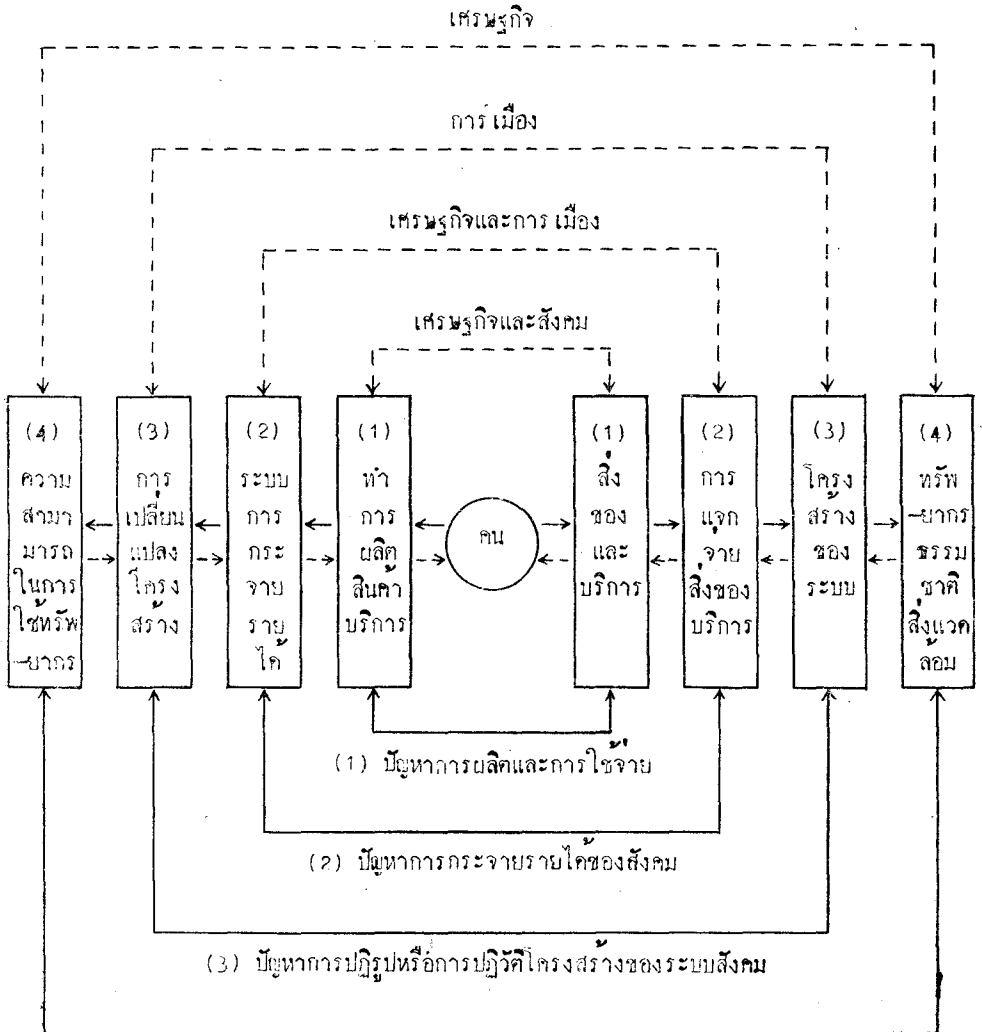
ระหว่างการผลิตและการใช้จ่ายในแต่ละสังคมว่าเป็นอย่างไร มีปัญหาเล็กน้อย
แค่ไหน กล่าวคือ สามารถผลิตได้เพียงพอกับความต้องการหรือไม่ และ
ปัญหารุนแรงเล็กน้อยแค่ไหน

(๒) สินค้าและบริการที่สังคมผลิตขึ้นมาได้นั้นถูกแจกจ่ายหรือกระจาย
ให้แก่ประชาชนทุกคนในสังคมอย่างไร มีความเป็นธรรมเล็กน้อยแค่ไหน
และควรจะจัดระบบการกระจายผลประโยชน์ในสังคมอย่างไร ความสัมพันธ์
ของปัญหาที่เกิดขึ้นนี้เป็นปัญหาที่เกี่ยวกับการกระจายรายได้และความมั่นคง
ของสังคม

(๓) การที่สินค้าและบริการต่าง ๆ ที่สังคมผลิตขึ้นจะถูกแจกจ่ายหรือ
กระจายแก่ประชาชนทุกคนอย่างไรนั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับระบบของการ
แจกจ่ายแล้วยังขึ้นอยู่กับโครงสร้างของระบบภายในสังคมนั้นด้วย สิ่งที่จะต้อง
พิจารณาคือโครงสร้างของระบบที่ใช้อยู่นั้นเหมาะสมหรือไม่ และจำเป็น
จะต้องปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง ปัญหาที่เกิดขึ้นในกรณี
นี้จะเป็นปัญหาเกี่ยวกับการปฏิรูปหรือปฏิวัติโครงสร้างระบบของสังคม เพื่อ
ให้สังคมสามารถเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๔) ปัญหาประการสุดท้าย เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถของ
มนุษย์ในการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีอยู่จำกัด ปัญหา
ที่กล่าวมานี้มีความสำคัญมากต่อการดำรงคงอยู่ของมนุษย์ในทุกสังคมใน
อนาคต ทั้งนี้ เพราะเหตุว่าทรัพยากรธรรมชาติที่โลกมีอยู่นั้นเมื่อใช้มากขึ้น
ก็จะหมดไปหรือเสื่อมสภาพลง ในขณะที่เดียวกันจำนวนประชากรก็เพิ่มมาก
ขึ้นและต้องการใช้ทรัพยากรมากขึ้นด้วย ดังนั้น ความรู้ความสามารถและการ
ปรับตัวการใช้ทรัพยากรจึงมีความสำคัญมากต่อการดำรงคงอยู่ของมนุษยชาติ

รูปที่ ๒-๑
 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์
 กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

(4) ปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพ และความสามารถในการปรับการใช้ทรัพยากร

ประการที่สาม ลักษณะของปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้นเป็นสิ่งที่จะไม่
 อยู่คงที่ แต่จะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ดังนั้น ความสามารถในการปรับ
 ตัวของมนุษย์และระบบที่ใช้ในสังคมนั้นจึงมีความสำคัญมากต่อการสร้างความ
 สงบสุขของสังคม อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่เกิดขึ้นจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องทั้ง
 บัณฑิตทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองด้วย และปัจจัยของปัญหาต่าง ๆ
 เหล่านี้ต่างก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันไม่สามารถแยกออกจากกันได้

จากข้อสรุปของทฤษฎีที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าการวิเคราะห์ปัญหา
 เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์นั้น จำเป็นจะต้องพิจารณาถึงความ
 สัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และจะต้องใช้ความรู้จากศาสตร์หลาย
 สาขาเข้ามาทำการศึกษาค้นคว้า นอกจากนั้น การวิเคราะห์จำเป็นจะต้องศึกษาถึง
 ความสัมพันธ์ทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างสังคม หรือระหว่าง
 ประเทศด้วย ทั้งนี้เนื่องจากว่าในปัจจุบันแต่ละสังคมหรือแต่ละประเทศมิได้
 อยู่อย่างโดดเดี่ยวแต่จะมีการติดต่อกับกับสังคมหรือประเทศอื่น ๆ ด้วย
 การติดต่อกับหรือคบค้าระหว่างสังคมหรือระหว่างประเทศทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
 ทางสังคมเศรษฐกิจการเมือง และอาจก่อให้เกิดปัญหาที่มีผลกระทบต่อ
 ระบบภายในของแต่ละสังคมด้วย ซึ่งในเรื่องนี้จะได้กล่าวถึงรายละเอียดใน
 หัวข้อต่อไป

๒.๒ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจภายในกับภายนอกประเทศ

ถ้าเราพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงหรือวิวัฒนาการของชุมชนแต่ละแห่งภายในประเทศ เราจะพบว่าความเจริญทางด้านวัตถุและการติดต่อกับชายระหว่าง
 ท้องถิ่นจะมีส่วนสำคัญทำให้สภาพสังคมเศรษฐกิจในแต่ละท้องถิ่นเปลี่ยนแปลง

ไป ในทำนองเดียวกันการติดต่อกำขายระหว่างประเทศก็มีส่วนทำให้สภาพสังคมเศรษฐกิจในแต่ละประเทศเปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังนั้น การศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในแต่ละชุมชนหรือในแต่ละประเทศ เราจึงจำเป็นต้องนำเอาการติดต่อกำขายหรือความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนหรือระหว่างประเทศเข้ามาประกอบการพิจารณาด้วย อย่างไรก็ตาม สำหรับการวิเคราะห์ในที่นี้จะยังไม่กล่าวถึงรายละเอียดของความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นภายในประเทศ แต่จะพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก่อน โดยจะแบ่งประเด็นการพิจารณาดังนี้

- (๑) ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของระบบภายในประเทศ
- (๒) ความสัมพันธ์ระหว่างระบบภายในประเทศกับภายนอกประเทศ

๒.๒.๑ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของระบบภายในประเทศ

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของระบบภายในประเทศในที่นี้จะใช้หลักของทฤษฎีที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ได้กล่าวไว้ในหัวข้อก่อนเป็นฐานในการวิเคราะห์ อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ง่ายแก่การเข้าใจและแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจภายในกับภายนอกประเทศจึงได้สรุปให้สั้นเข้า ซึ่งจะพิจารณาได้จากรูปที่ ๒-๒

ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของระบบภายในประเทศเรายังถือว่าสิ่งที่เราต้องการศึกษาคือ “คน” ดังนั้น เราจึงวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรกับการกระทำของคน ในการจัดระบบสังคมเศรษฐกิจภายในประเทศนั้น ซึ่งจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

- (๑) ถ้าเราเริ่มพิจารณาจากตัวคนเราจะพบว่าโดยทั่วไปแล้วคนจะประกอบพฤติกรรมทางเศรษฐกิจขึ้นพื้นฐานสองด้านด้วยกันคือ ทำการใช้จ่าย

เพื่อการบริโภคและทำการผลิต ความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตและการใช้จ่าย เป็นจุดสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งได้กล่าวมาแล้วโดยละเอียดในหัวข้อก่อน

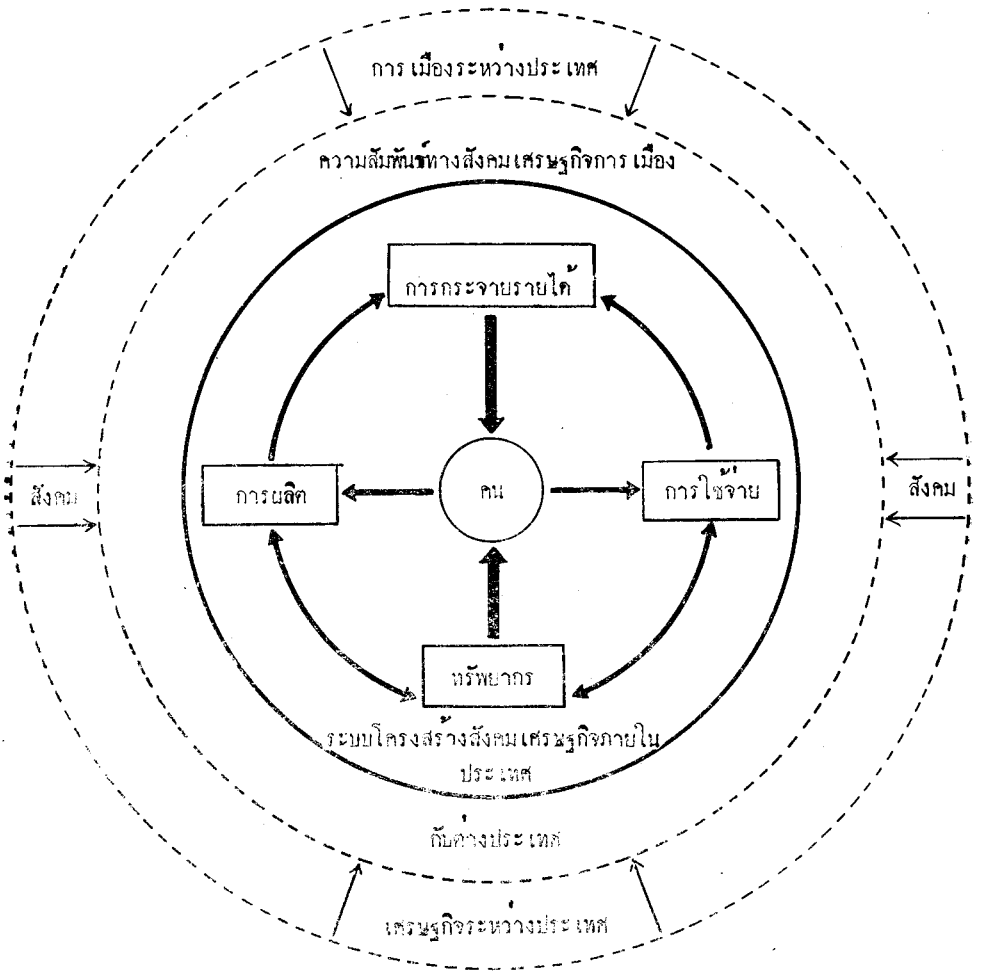
(๒) การผลิตและการใช้จ่ายของมนุษย์ จะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่สังคมนั้นมีอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากว่าข้อ จำกัดทางด้านทรัพยากรจะเป็นตัวกำหนดการผลิตและการใช้จ่ายของมนุษย์ และเป็นแรงกดดันที่จะทำให้ปัญหาภายในสังคมนั้นมีความรุนแรงมากขึ้นแก่ ไข่น

(๓) เมื่อเราจะวิเคราะห์ถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์เป็นราย บุคคลหรือเป็นกลุ่มก่อนแล้ว เราก็จำเป็นต้องวิเคราะห์ระบบการกระจาย รายได้ในสังคมนั้น กล่าวคือ เราจะพิจารณาว่า สินค้าและบริการต่าง ๆ ที่ สังคมผลิตได้นั้นถูกแจกจ่ายหรือกระจายให้แก่ประชาชนแต่ละกลุ่มอย่างไร และยุติธรรมหรือไม่ อย่างไรก็ตามสภาพความเป็นอยู่ของแต่ละคนนอกจาก จะขึ้นอยู่กับระบบการกระจายรายได้ของสังคมแล้วยังขึ้นอยู่กับสภาพและสิ่ง แวดล้อมธรรมชาติที่เอื้ออำนวยประโยชน์แก่การเป็นอยู่ของมนุษย์ด้วย

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยสำคัญทางเศรษฐกิจที่จะกำหนดลักษณะ และสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของแต่ละชุมชนภายในประเทศ อย่างไรก็ตาม นอกจากปัจจัยทางเศรษฐกิจที่กล่าวมาแล้ว ระบบการผลิต การใช้จ่ายและ การกระจายรายได้ ยังถูกกำหนดด้วยโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และ การเมือง ซึ่งเป็นโครงสร้างเบื้องบนหรือเป็นวงนอกที่ควบคุมหรือกำหนด ปัจจัยทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นโครงสร้างเบื้องล่างหรือเป็นวงในของระบบด้วย

รูปที่ ๒-๒

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจภายในกับภายนอกประเทศ

๒.๒.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างระบบภายในกับภายนอกประเทศ

ขั้นต่อไปในการวิเคราะห์สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในแต่ละประเทศนั้น เราจำเป็นจะต้องศึกษาถึงความสัมพันธ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองกับต่างประเทศด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการติดต่อกับกับต่างประเทศย่อมจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในระบบของสังคม ทั้งในสิ่งที่เป็นครุณประโยชน์และเป็นโทษต่อคนที่อยู่ในสังคมนั้นด้วย

อย่างไรก็ตาม บนรากฐานของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมิได้เป็นไปอย่างเสมอภาคกัน ประเทศที่เข้มแข็งมักจะเป็นฝ่ายได้รับประโยชน์จากการติดต่อกับมากกว่าประเทศที่อ่อนแอ ถ้าหากพิจารณาในแง่เศรษฐกิจ ประเทศที่เข้มแข็งหรือประเทศที่พัฒนาแล้วจะเป็นฝ่ายที่ได้รับประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศมากกว่าประเทศที่อ่อนแอหรือประเทศที่กำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนา นอกจากนี้ก็มีทฤษฎีอยู่เป็นอันมากที่อธิบายถึงความไม่เสมอภาคในการติดต่อกับค้าระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศที่ด้อยพัฒนา ว่ามีความสัมพันธ์ในลักษณะของศูนย์กลางและบริการ โดยกล่าวว่าประเทศที่พัฒนาแล้วมีฐานะเป็นศูนย์กลาง ส่วนประเทศที่ด้อยพัฒนามีฐานะเป็นบริการ ประเทศที่พัฒนาแล้วหรือประเทศที่เป็นศูนย์กลางจะมีอิทธิพลทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเหนือประเทศที่เป็นบริวารด้วย^(๕)

ในการวิเคราะห์ของเราในที่นี้จะถือว่าเรากำลังศึกษาในกรณีของประเทศที่มีความอ่อนแอทางเศรษฐกิจหรือมีฐานะเป็นบริวารของระบบเศรษฐกิจโลก

ดังนั้นจึงถือว่าการเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองภายในประเทศ ย่อมจะได้รับอิทธิพลหรือถูกกำหนดโดยการเปลี่ยนแปลงในต่างประเทศ หรือในประเทศที่พัฒนาแล้วด้วย

๒.๓ กรอบของทฤษฎีที่จะใช้วิเคราะห์โครงสร้างเศรษฐกิจไทย

จากกรอบของทฤษฎีที่วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจภายในกับประเทศภายนอก ที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อก่อนนั้นจะสามารถอธิบายให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนได้เป็นอย่างดี ดังนั้น การวิเคราะห์ปัญหาสังคมเศรษฐกิจไทยในที่นี้จึงจะนำเอากรอบของทฤษฎีที่ได้กล่าวมาแล้วมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์อย่างใดก็ตาม การวิเคราะห์ในที่นี้จะจำกัดอยู่แต่เฉพาะในเรื่องเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ โดยจะจัดแปลงองค์ประกอบที่ใช้ในการวิเคราะห์ให้สามารถนำเอาข้อมูลทางสังคมเศรษฐกิจมาอธิบายปัญหาในสังคมไทย^(๖)

สำหรับองค์ประกอบที่จะใช้วิเคราะห์โครงสร้างเศรษฐกิจไทยในที่นี้จะแบ่งออกเป็น ๗ ส่วน ซึ่งจะพิจารณาได้โดยสรุปจากรูปที่ ๒-๓ ในองค์ประกอบดังกล่าวแบ่งแยกหัวข้อในการพิจารณาดังนี้

- (๑) องค์ประกอบทางเศรษฐกิจภายในที่ใช้ในการวิเคราะห์
- (๒) ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศ
- (๓) ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางการเมืองกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ

๒.๓.๑ องค์ประกอบทางเศรษฐกิจภายในที่ใช้ในการวิเคราะห์

สำหรับองค์ประกอบทางเศรษฐกิจที่จะนำมาวิเคราะห์ที่จะชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและผลกระทบที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่พอจะสรุปได้ดังนี้

๑. ปัญหาทางเศรษฐกิจ

จุดเริ่มต้นของการวิเคราะห์จะถือว่าปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่เราต้องการจะวิเคราะห์ ทั้งนี้เพราะเหตุว่าสภาพสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจจะเป็นสิ่งที่กำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคม อย่างไรก็ตาม ปัญหาทางเศรษฐกิจจะถูกกำหนดด้วยองค์ประกอบภายในประเทศและองค์ประกอบที่มาจากภายนอกประเทศ สำหรับองค์ประกอบภายในประเทศที่สำคัญจะได้แก่ โครงสร้างการผลิต การใช้จ่าย และการกระจายรายได้

๒. โครงสร้างการใช้จ่าย

การวิเคราะห์โครงสร้างการใช้จ่ายจะชี้ให้เห็นความต้องการใช้สินค้าและบริการหรือทรัพยากรของสังคมเป็นอย่างไร และใช้จ่ายในทิศทางใด โครงสร้างการใช้จ่ายเป็นองค์ประกอบส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจภายในสังคม อย่างไรก็ตามโครงสร้างการใช้จ่ายจะถูกกำหนดด้วย ระบบการกระจายรายได้และค่านิยมของสังคม รวมตลอดจนถึงการเปลี่ยนแปลงของการใช้จ่ายจากภายในประเทศและจากต่างประเทศด้วย

๓. โครงสร้างการผลิต

โครงสร้างการผลิตจะแสดงให้เห็นว่าภายในสังคมสามารถผลิตสินค้าและบริการตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีมากน้อยแค่ไหน ถ้าหากสังคมสามารถผลิตสินค้าและบริการได้เกินความต้องการในการใช้จ่ายแล้ว ปัญหา

ทางเศรษฐกิจภายในสังคมก็จะมีไม่มากนัก ในทางตรงกันข้าม ถ้าหากระบบเศรษฐกิจในสังคมนั้นไม่สามารถผลิตสินค้าและบริการสนองความต้องการของสังคมได้ ก็จะทำให้ปัญหาเศรษฐกิจภายในสังคมมีมากขึ้น

โครงสร้างการผลิตมีความเกี่ยวพันโดยตรงกับการใช้ทรัพยากรและความสามารถในการใช้ทรัพยากร อย่างไรก็ตาม ในการวิเคราะห์โครงสร้างการผลิตนั้นนอกจากเราจะต้องศึกษาการผลิตในแขนงต่าง ๆ แล้ว เราจะต้องพิจารณาถึงแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศด้วย

๔. โครงสร้างการกระจายรายได้ของสังคม

โครงสร้างการกระจายรายได้ของสังคมเป็นสิ่งที่กำหนดว่า สินค้าและบริการต่าง ๆ ที่สังคมผลิตได้จะแจกจ่ายหรือกระจายให้แก่ประชาชนทุกคนในสังคมอย่างไร ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่กำหนดสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

อย่างไรก็ตามโครงสร้างการกระจายรายได้ขั้นพื้นฐานของสังคมจะขึ้นอยู่กับ การเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และการกำหนดอัตราผลตอบแทนจากการทำงานของบุคคล องค์ประกอบทั้งสองส่วนนี้เป็นสิ่งที่กำหนดอำนาจการต่อรองและการผูกขาดทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อการควบคุมนโยบายและกลไกอำนาจรัฐด้วย

๕. บทบาทของรัฐในการกระจายรายได้

รายได้ของแต่ละครอบครัวหรือแต่ละบุคคลนั้นนอกจากจะขึ้นอยู่กับโครงสร้างการกระจายรายได้ของสังคมที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังขึ้นอยู่กับบทบาทของรัฐในการกระจายได้อีกด้วย สำหรับบทบาทของรัฐในส่วนนี้จะได้แก่ระบบภาษีอากร และการใช้จ่ายของรัฐ ที่จะมีผลต่อรายได้สุทธิของประชาชน

รายได้ที่ประชาชนแต่ละคนหรือแต่ละครอบครัวได้รับนั้นนอกจากจะเป็นสิ่งที่กำหนดอำนาจทางเศรษฐกิจของบุคคลแล้ว ยังเป็นสิ่งที่กำหนดระดับของการใช้จ่ายและช่องว่างในชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมด้วย

องค์ประกอบทั้งห้าส่วนที่กล่าวมานี้ถือว่าเป็นองค์ประกอบภายในประเทศที่จะกำหนดสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งจะได้ทำการวิเคราะห์ถึงรายละเอียดในลำดับต่อไป อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบภายในเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับองค์ประกอบทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศ กับโครงสร้างของอำนาจรัฐด้วย ซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

๒.๓.๒ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศ

ในปัจจุบันระบบเศรษฐกิจของไทยมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับโลกภายนอกมาก การเปลี่ยนแปลงและการผันผวนของเศรษฐกิจโลกจะส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศอย่างสำคัญ ดังนั้น ในการวิเคราะห์ภาวะสังคมเศรษฐกิจของไทยจึงจำเป็นจะต้องนำเอาปัจจัยภายนอกประเทศมาประกอบการพิจารณาด้วย อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยกับต่างประเทศอาจแยกการพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

๑. ความสัมพันธ์ทางการค้าและบริการ

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศที่สำคัญที่สุดได้แก่ การค้าขายติดต่อกัน การค้าต่างประเทศ ทำให้เราสามารถส่งสินค้าที่เราผลิตได้มากไปขายต่างประเทศ ทำให้สามารถขยายการผลิตและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภายในประเทศไทย ในขณะที่เดียวกันการนำเข้าจากต่างประเทศทำให้เราได้ใช้สินค้าและบริการต่าง ๆ ที่เราผลิตเองไม่ได้ ช่วยให้ชีวิตความ

เป็นอยู่ของคนเรามีความสะดวกสบายมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การส่งสินค้าและบริการจากต่างประเทศจะต้องมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสินค้าและบริการที่เราส่งขายต่างประเทศ กล่าวคือ การใช้จ่ายในสินค้าและบริการจากต่างประเทศ ควรจะเท่ากับการผลิตสินค้าและบริการที่เราส่งไปขายต่างประเทศ ถ้าหากเราใช้จ่ายของต่างประเทศมากกว่าสิ่งที่เราขายให้แก่ต่างประเทศ ก็จะทำให้เกิดปัญหาดุลการค้าและดุลการชำระเงินซึ่งจะมีผลกระทบต่อปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศด้วย

๒. การพึ่งพิงทางเศรษฐกิจจากต่างประเทศ

การวิเคราะห์การค้าขายกับต่างประเทศ นอกจากเราจะพิจารณาจากลักษณะของการค้าขายแล้ว เราจะต้องพิจารณาคือว่าเราส่งสินค้าหรือบริการชนิดไหนเข้ามาขายในประเทศ กล่าวคือสินค้าใช้เพื่อการผลิตหรือเพื่อการบริโภคและการค้าขายแลกเปลี่ยนกับต่างประเทศนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานที่เท่าเทียมกันหรือไม่

ถ้าหากสินค้าและบริการส่วนใหญ่เรานำมาใช้เพื่อการผลิตและการค้าขายแลกเปลี่ยนนั้นอยู่บนพื้นฐานที่เสมอภาคก็จะทำให้เราได้ประโยชน์อย่างเต็มที่จากการค้าต่างประเทศ ในทางตรงกันข้าม ถ้าสินค้าและบริการส่วนใหญ่นำเข้ามาเพื่อการบริโภคและการค้าขายแลกเปลี่ยนตั้งอยู่บนพื้นฐานที่เสียเปรียบแล้ว เราก็จะไม่ได้รับประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศเท่าที่ควร นอกจากนี้ การเสียเปรียบทางการค้าจะทำให้ปัญหาเศรษฐกิจภายในมีความยุ่งยากมากขึ้น

๓. การเผชิญการผันผวนทางเศรษฐกิจที่มาจากต่างประเทศ

การมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศอย่างกว้างขวางและมีความจำเป็นต้องพึ่งพาต่างประเทศมาก จะทำให้ภาวะเศรษฐกิจภายในประ-

เทศเผชิญกับการผันผวนทางเศรษฐกิจที่มาจากต่างประเทศมากขึ้น กล่าวคือ เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเกิดการผันผวนในภาวะเศรษฐกิจโลก ความผันผวนทางเศรษฐกิจดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศทันที ทำให้เกิดปัญหาภายในประเทศมากขึ้น และหาทางแก้ไขได้ยากขึ้น เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจโลกนั้นเป็นสิ่งที่เราควบคุมไม่ได้ อย่างดีที่สุดที่เราจะทำได้ก็คือ ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจภายในประเทศเพื่อรับผลกระทบที่มาจากต่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจภายในประเทศเป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ย่ายนั้ นอกเสียจากว่าเราจะได้มีการเตรียมการเป็นอย่างดีและมีกลไกทางการเมืองที่เข้มแข็งที่จะเป็นแกนนำการเปลี่ยนแปลง

๔. การเรียนรู้ทางการผลิตและการเลียนแบบอย่างการใช้จ่าย

การค้าขายติดต่อกับต่างประเทศ นอกจากจะทำให้เราสามารถขยายตลาดและขยายการผลิตแล้ว ยังทำให้เราสามารถเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการผลิตด้วย อย่างไรก็ตาม ข้อสำคัญมีอยู่ว่าความรู้หรือเทคโนโลยีที่เรารับมานั้นเหมาะสมกับสภาพการผลิตภายในหรือไม่ และเราสามารถเรียนรู้อย่างแท้จริงหรือไม่ด้วย

ในทำนองเดียวกัน การค้าขายติดต่อกับต่างประเทศก่อให้เกิดการเลียนแบบอย่างการใช้จ่ายแบบต่างประเทศ ทำให้เราจำเป็นต้องส่งสินค้าและบริการจากต่างประเทศมากขึ้น ปัญหาดังกล่าวจะทำให้การใช้จ่ายภายในประเทศมีมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาดุลการค้าดุลการชำระเงินมากขึ้น และทำให้เกิดปัญหาช่องว่างในเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ของคนภายในสังคมมากขึ้นด้วย

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศที่กล่าวมานั้น เป็นแต่เพียงในด้านเศรษฐกิจและสังคมเท่านั้น นอกจากนี้ความสัมพันธ์ทางการเมืองกับต่างประเทศ และภาวะการเมืองระหว่างประเทศก็ย่อมจะมีผลกระทบต่อปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศด้วย

๒.๓.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางการเมืองกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ

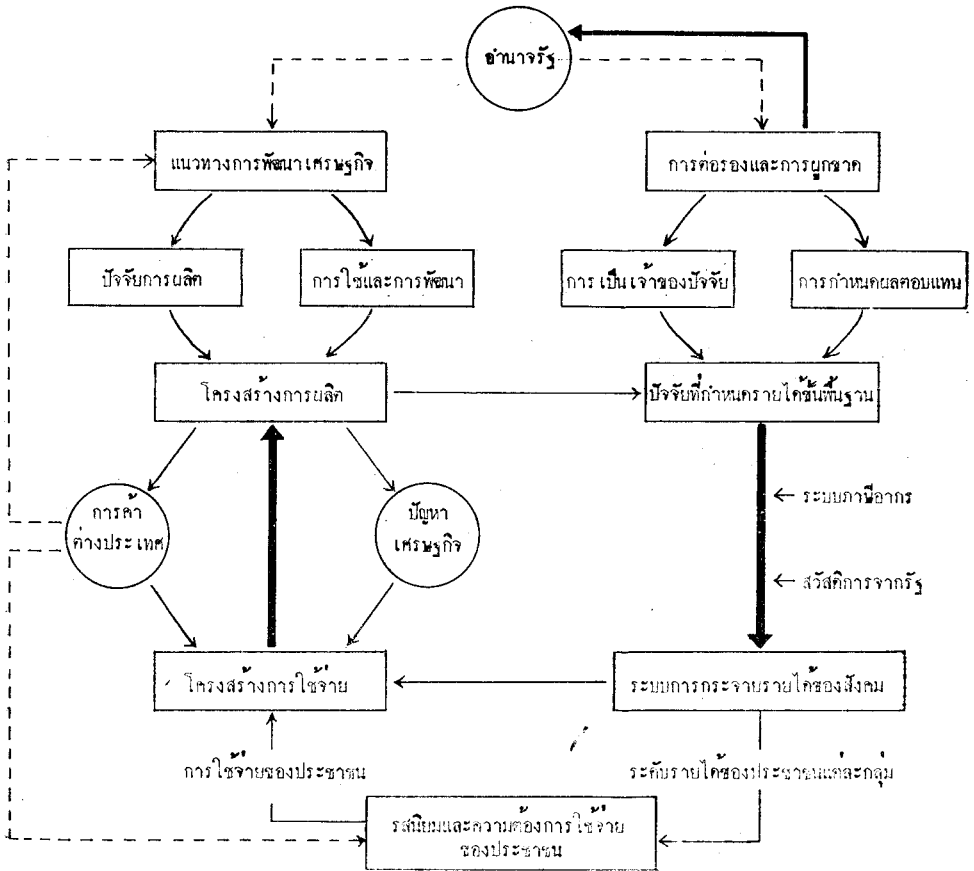
การวิเคราะห์ปัญหาสังคมเศรษฐกิจในทุกประเทศ เราจะละเว้นการพิจารณาโครงสร้างทางการเมืองไม่ได้ ทั้งนี้เพราะเหตุว่า โครงสร้างทางการเมืองหรือโครงสร้างของการควบคุมอำนาจรัฐนั้นเป็นโครงสร้างส่วนหนึ่งที่ มีบทบาทสำคัญในการกำหนดและควบคุมโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจ ดังนั้น ปัญหาสำคัญที่จะต้องพิจารณาก็นักคืออำนาจรัฐเป็นของใคร และกลไกอำนาจรัฐทำงานเพื่อผลประโยชน์ของใคร

อย่างไรก็ตาม สำหรับการพิจารณาโครงสร้างทางการเมืองในที่นี้จะไม่วิเคราะห์โครงสร้างของอำนาจรัฐโดยละเอียด แต่จะกล่าวถึงเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางการเมืองกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจโดยย่อดังนี้

ประการแรก โดยหลักการแล้วโครงสร้างทางการเมืองหรืออำนาจรัฐจะเป็นสิ่งที่กำหนดโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ และเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางการประกอบพฤติกรรมทางเศรษฐกิจภายในสังคม รวมตลอดจนถึงการเป็นองค์กรหรือเป็นผู้นำของการเปลี่ยนแปลงและแก้ปัญหาของสังคมด้วย

ประการที่สอง ถ้าหากพิจารณาถึงองค์ประกอบทางเศรษฐกิจที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น กลไกอำนาจรัฐสามารถที่จะกำหนดทิศทางการผลิต

รูปที่ ๒-๓ องค์ประกอบสำคัญในโครงสร้างเศรษฐกิจไทย

หรือการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ กำหนดทิศทางของการกระจายรายได้และแก้ปัญหาความไม่เสมอภาคภายในสังคม และควบคุมหรือกำหนดทิศทางของการใช้จ่ายโดยใช้ระบบภาษีอากรและการใช้จ่ายของรัฐเป็นเครื่องมือ

ประการที่สาม ในระบบเศรษฐกิจแบบเสรีอย่างระชนกรณีของประเทศไทยนั้น การเติบโตของพลังทางเศรษฐกิจของกลุ่มเอกชน อาจมีอิทธิพลครอบงำกลไกอำนาจรัฐได้ ถ้าหากกลไกอำนาจรัฐอ่อนแอและขาดประสิทธิภาพ ในกรณีดังกล่าวมานี้ กลไกอำนาจรัฐจะไม่สามารถทำงานเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมได้ แต่จะถูกใช้ไปในทางที่จะเป็นประโยชน์ของคนกลุ่มน้อยมากขึ้น

กรอบของทฤษฎีที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ย่อมจะช่วยให้สามารถอธิบายถึงโครงสร้างและการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะช่วยให้เราสามารถศึกษาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ได้ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ในขั้นต่อไปเราจะได้ใช้กรอบของทฤษฎีดังกล่าวมานี้วิเคราะห์องค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจไทยโดยละเอียดต่อไป

เชิงอรรถบทที่ ๒

- (๑) ผู้ที่สนใจในเรื่องนี้ควรอ่าน Johan Galtung and Anders Wirak "Human needs, human rights and theories of development" *Indicator of Social and Economic Change and Their Application* (UNESCO)
- (๒) ดู R. Hueing, "Environment and Growth : Expectations and Scenations" S.K. Kuipers and G.J. Lanjouw (eds) *Prospects of Economic Growth* (North-Holland, 1980)

- (๓) ดู International Labour Office, *The Basic-Needs Approach To Development* (Geneva, 1977)
- (๔) โดยหลักการแล้ว ระบบเศรษฐกิจทุกแบบที่แต่ละประเทศนำมาใช้นั้น ต่างก็มีจุดมุ่งหมายเหมือนกันคือ ต้องการให้ประชาชนมีความสงบสุขและประเทศเจริญก้าวหน้า อย่างไรก็ตาม วิธีการที่ใช้แก้ปัญหาจะแตกต่างกัน
- (๕) ดูงานสำคัญของ Samir Amin, *Accumulation on a World Scale* (Monthly Reveiw Press, 1974)
- (๖) ดู เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม “โครงสร้างเศรษฐกิจไทย” ในหนังสือ *ห้องสมุดเศรษฐศาสตร์ ๒๕๒๓* (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๓)
-

บทที่ ๓

วิเคราะห์สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ของประชาชนในประเทศไทย

ในการวิเคราะห์สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนนั้น จะใช้กรอบของทฤษฎีที่ได้กล่าวไว้ในบทที่แล้วเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ โดยถือว่าตัวคนคือสิ่งที่เราต้องการจะศึกษาหรือทำการวิเคราะห์ เพื่อที่จะรู้ว่าในปัจจุบันคนไทยส่วนใหญ่มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร และได้รับสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตหรือไม่ รวมถึงตลอดจนถึงการพิจารณาว่ามีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องสิทธิมนุษยชนอย่างไรบ้าง

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในที่นี้เราจะเน้นแต่ปัญหาสิทธิมนุษยชนทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ดังนั้นในการวิเคราะห์สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่กำลังจะกล่าวต่อนี้ ย่อมจะถือได้ว่าเป็นการวิเคราะห์ปัญหาขั้นพื้นฐานที่สำคัญของปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย สำหรับการวิเคราะห์ในบทนี้จะแบ่งหัวข้อการพิจารณาดังนี้

๑. สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ
๒. สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยส่วนใหญ่
๓. ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

๓.๑ สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๓๑ ที่ประชุมใหญ่ขององค์การสหประชาชาติได้มีมติให้ประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยเรื่องสิทธิมนุษยชน และได้เรียกร้องให้บรรดาประเทศสมาชิกขององค์การ ปฏิบัติตามปฏิญญาขององค์การสหประชาชาติ^(๑) สิทธิมนุษยชนดังกล่าวมุ่งเน้นถึงสิทธิในการดำรงอยู่ของมนุษย์ในสังคม

ปฏิญญาสากลขององค์การสหประชาชาติฉบับดังกล่าวนี้ได้เน้นถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของการเป็นมนุษย์ โดยกล่าวว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาเป็นเสรีชน มีศักดิ์ศรีของการเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน และอยู่ร่วมกันอย่างพื่อและน้องในรายละเอียดของปฏิญญาสากลฉบับดังกล่าวนี้ได้กล่าวถึงเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทั้งในการสังคม เศรษฐกิจและการเมือง อย่างไรก็ตาม ในที่นี้จะกล่าวถึงรายละเอียดบางข้อที่เกี่ยวกับขั้นพื้นฐานในทางเศรษฐกิจบางข้อโดยย่อ ดังนี้^(๒)

๑. มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะดำรงชีวิตของตนและครอบครัวในมาตรฐานความเป็นอยู่ที่มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย การรักษาพยาบาล และบริการทางสังคมอย่างเพียงพอ รวมตลอดจนถึงการได้รับการคุ้มครองหรือการช่วยเหลือจากสังคม ในกรณีที่เกิดเหตุการณ์ที่ตนเองไม่สามารถควบคุมได้ เช่น การว่างงาน การเจ็บป่วย เกิดภัยพิบัติ และความชราภาพ เป็นต้น

๒. มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษา บริการในด้านการศึกษา ควรจะให้แก่ประชาชนโดยไม่คิดมูลค่า อย่างน้อยที่สุดในระดับประถมศึกษา หรือการศึกษาขั้นพื้นฐานการศึกษาในชั้นประถมควรเป็นการศึกษาขั้นบังคับ ส่วนการศึกษาในระดับสูงและอาชีวศึกษานั้นควรมีบริการอย่างเพียงพอ และให้บริการแก่ประชาชนบนพื้นฐานของความเสมอภาค

๓. ประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะเลือกการทำงาน และมีสิทธิที่จะรวมตัวเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน ผู้ที่ทำงานควรจะได้รับค่าตอบแทนที่เพียงพอที่จะช่วยให้เขาและครอบครัวสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีของการเป็นมนุษย์ ในกรณีที่จำเป็น สังคมจะต้องมีมาตรการต่าง ๆ เข้าช่วยเหลือผู้มั่งคั่ง

๔. ประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยตัวเองหรือโดยร่วมกับผู้อื่นเป็นเจ้าของ ผู้ใดจะมียศทรัพย์สินโดยพลการไม่ได้

๕. ประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่อย่างเสรี และมีความปลอดภัยและเป็นที่ยอมรับทุกแห่งในฐานะที่เป็นประชาชนคนหนึ่งที่อยู่ภายใต้กฎข้อบังคับของกฎหมายประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองและการปฏิบัติตามกฎหมายที่เสมอภาคกัน

สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่กล่าวมานั้นเป็นสิ่งที่ได้ชี้ให้เห็นว่าความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ควรได้รับการสนองตอบในแต่ละสังคมอย่างไร ซึ่งเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับกรอบของทฤษฎีที่เราได้วิเคราะห์มาแล้วในบทที่สอง ดังนั้น ในการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยในที่นี้ จึงจะเน้นการวิเคราะห์อยู่ที่ปัญหาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไทย ซึ่งถือว่าในองค์ประกอบตัวสำคัญในการศึกษาปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชน

๓.๒ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยส่วนใหญ่

การศึกษาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยส่วนใหญ่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมุ่งที่จะวิเคราะห์เห็นว่า ผลของการเปลี่ยนแปลงและความเจริญเติบโตทาง

เศรษฐกิจในอดีตที่ผ่านมา นั้น มีผลกระทบต่อสภาพของชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่อย่างไร และคุณภาพของชีวิตดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับปฏิญาสากลขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องสิทธิมนุษยชนหรือไม่

อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยส่วนใหญ่ ในที่นี้จะจำกัดอยู่แต่เฉพาะในเรื่องเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ โดยคำนึงถึงความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในเรื่อง ความปลอดภัย การมีสวัสดิภาพ และการมีเสรีภาพ โดยจะแบ่งหัวข้อการพิจารณาโดยย่อดังนี้

- (๑) การเปลี่ยนแปลงในจำนวนของประชากร
- (๒) คุณภาพและสวัสดิภาพของประชากร
- (๓) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- (๔) ปัญหาเรื่องเสรีภาพและความเสมอภาค

๓.๒.๑ การเปลี่ยนแปลงในจำนวนของประชากร

เนื่องจากตัวคนเป็นสิ่งที่เราต้องการจะวิเคราะห์ ดังนั้นการวิเคราะห์ของเราจึงจะเริ่มต้นด้วยการศึกษาการเปลี่ยนแปลงในจำนวนของประชากร ว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงกันอย่างไรในอดีตที่ผ่านมา และแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงในอนาคตจะเป็นอย่างไร การเปลี่ยนแปลงของจำนวนประชากรจะมีผลกระทบต่ออย่างสำคัญต่อปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศ สำหรับการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของประชากรในที่นี้จะพิจารณาแต่เฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางด้านปริมาณโดยสังเขปเท่านั้น ซึ่งจะพิจารณาได้โดยย่อ ดังนี้

๑. การเพิ่มขึ้นของประชากร

ในทางเศรษฐศาสตร์นั้น ถือว่าคนหรือแรงงานเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุด ถ้าปราศจากคนหรือแรงงานแล้ว การผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ

จะไม่สามารถทำได้ ทางด้านรัฐศาสตร์ก็คือว่าคนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของรัฐ

ในสมัยโบราณประเทศไทยอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ แต่จำนวนประชากรมีไม่มากนัก ในต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ราวปี พ.ศ. ๒๓๗๒ ประมาณกันว่าประเทศไทยมีประชากรเพียง ๔ ล้านคนเท่านั้น^(๓) ซึ่งนับว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับขนาดของประเทศ ดังนั้น ในอดีตผู้นำของรัฐจึงพยายามหาทางเพิ่มประชากรให้มากขึ้น เช่น เวลาไปศึกสงครามมักจะพยายามกวาดต้อนผู้คนเข้ามาอยู่ในเขตอำนาจของตน

อย่างไรก็ตาม ลักษณะการเพิ่มขึ้นของประชากรในประเทศไทยจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๓-๑ ซึ่งพอจะสรุปช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงได้เป็นสามช่วงระยะดังนี้

(๑) ช่วงก่อนปี ๒๔๙๐ เป็นช่วงระยะเวลาที่มีจำนวนประชากรไม่มากนัก และรัฐบาลมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการเพิ่มประชากร เช่น ในปี ๒๔๘๕ รัฐบาลไทยถึงกับออกกฎหมายเก็บภาษีชายโสด^(๔) โดยมีจุดมุ่งหมายจะเพิ่มประชากรให้มากขึ้น ประมาณกันว่าในปี ๒๔๕๓ มีประชากรเพียงประมาณ ๘ ล้านคน และในปี ๒๔๙๐ มีประชากรประมาณ ๑๗ ล้านคน ในช่วงนี้ อัตราการเพิ่มของประชากรไม่ค่อยสูงนัก ทั้งนี้เพราะว่าอัตราการตายค่อนข้างสูง เนื่องจากบริการทางด้านสาธารณสุขยังไม่ค่อยเจริญ

(๒) ช่วงระหว่างปี ๒๔๙๐ ถึง ๒๕๒๒ เป็นช่วงที่จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงมาก ทั้งนี้เนื่องจากความเจริญทางด้านสาธารณสุขทำให้อัตราการตายลดลงอย่างรวดเร็ว ในการสำรวจสำมะโนประชากรในปี ๒๕๐๓ ปรากฏว่ามีประชากรจำนวน ๒๖ ล้านคน และในปี ๒๕๒๒ ประมาณว่าจำนวนประชากรได้เพิ่มขึ้นเป็น ๔๖ ล้านคน โดยเฉลี่ยแล้วประชากรเพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละสามต่อปี

ตารางที่ ๓-๑

จำนวนประชากรและอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยของประชากรในประเทศไทย

ปี	จำนวนประชากร (พันคน)	จำนวนประชากร ที่เพิ่มขึ้น (พันคน)	อัตราการเพิ่มโดย เฉลี่ยต่อปี (ร้อยละ)
๒๔๕๓	๘,๑๔๙	—	—
๒๔๖๒	๙,๒๐๗	๑,๐๕๘	๑.๔
๒๔๗๒	๑๑,๕๐๖	๒,๒๙๙	๒.๓
๒๔๘๐	๑๔,๔๖๔	๒,๙๕๘	๒.๙
๒๔๙๐	๑๗,๔๔๓	๒,๙๗๙	๑.๙
๒๕๐๓	๒๖,๒๕๘	๘,๘๑๕	๓.๒
๒๕๑๓	๓๖,๔๐๐	๙,๕๘๕	๓.๓
๒๕๒๒	๔๕,๙๐๐	๑๑,๕๒๑	๒.๙
การคาดคะเน			
๒๕๒๓	๔๖,๕๐๐	๖๐๐	๒.๑
๒๕๒๘	๕๑,๙๐๐	๕,๔๐๐	๒.๒
๒๕๓๓	๕๗,๔๐๐	๕,๕๐๐	๒.๐
๒๕๓๘	๖๒,๘๐๐	๕,๔๐๐	๑.๘

- ที่มา : (๑) สำนักงานสถิติแห่งชาติ “ประชากรของประเทศไทย” การสัมมนาทางวิชาการแห่งชาติ เรื่อง ประชากรของประเทศไทย
 (๒) รายงานของธนาคารโลก ซึ่งใช้ข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ๓-๒

อายุขัยโดยเฉลี่ยของประชากรจำแนกตามเพศ
ปี ๒๔๙๐ ปี ๒๕๐๘ และปี ๒๕๑๘
(หน่วย : ปี)

ปี	อายุโดยเฉลี่ยของชาย	อายุโดยเฉลี่ยของหญิง
๒๔๙๐	๔๘.๕๐	๕๑.๓๘
๒๕๐๘	๕๕.๒๓	๖๑.๘๒
๒๕๑๘	๕๗.๖๓	๖๓.๕๖
เฉลี่ยอายุยาวนาน		
๒๔๙๐-๒๕๑๘	๙.๑๓	๑๒.๑๘

ที่มา : กระทรวงสาธารณสุข หนังสือสถิติสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๑๘

(๓) ช่วงหลังปี ๒๕๒๒ เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว ในหลายทศวรรษที่ผ่านมา ได้ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมเศรษฐกิจมากขึ้น เนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและปัญหาการขาดแคลนทรัพยากร ในทศวรรษที่ผ่านมารัฐบาลจึงหันมาเน้นนโยบายการควบคุมจำนวนประชากร โดยการวางแผนครอบครัวและใช้วิธีการอื่น ๆ ดังนั้นจึงทำให้อัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรลดลง อย่างก็ตาม ประมาณกันว่าในปี ๒๕๓๓ เราจะมีประชากรถึง ๕๗ ล้านคน และในปี ๒๕๓๘ จะเพิ่มขึ้นเป็น ๖๓ ล้านคน การที่เราจะมีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างมากภายในอนาคตนั้น ย่อมจะมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจในอนาคตด้วย

๒. การยืนยาวของอายุ

การที่จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วนั้น นอกจากความเจริญทางด้าน การแพทย์ทำให้อัตราการตายลดลงแล้ว ยังเนื่องจากอายุขัยโดยเฉลี่ยของประชากรยืนยาวด้วย ดังจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๓-๒ ซึ่งปรากฏว่าในปี ๒๔๙๐ อายุขัยโดยเฉลี่ยของประชากรจะเป็น ๔๘.๕ ปี ของชาย และ ๕๑.๓๘ ปีของผู้หญิง ในปี ๒๕๑๘ อายุขัยโดยเฉลี่ยของชายจะเท่ากับ ๕๗.๖๓ ปี และของผู้หญิงเท่ากับ ๖๓.๕๖ ปี ปรากฏว่าในช่วงประมาณ ๓๐ ปี ดังกล่าวอายุขัยโดยเฉลี่ยของชายจะเพิ่มขึ้น ๙.๑๓ ปี และของผู้หญิงจะเพิ่มขึ้น ๑๒.๑๘ ปี

การเพิ่มขึ้นในอายุขัยโดยเฉลี่ยประชากรดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า ความเจริญทางด้าน การแพทย์มีส่วนทำให้ประชากรมีสุขภาพพลานามัยดีขึ้น และป้องกันโรคภัยไข้เจ็บได้ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม เราควรพิจารณาถึงปัญหาเรื่องนี้โดยละเอียดต่อไป ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพและสวัสดิภาพของประชากร

๓.๒.๒ คุณภาพและสวัสดิภาพของประชากร

การวิเคราะห์คุณภาพของประชากรนั้น เราอาจแบ่งองค์ประกอบที่เราควรจะศึกษาได้เป็นสองด้านด้วยกันคือ สุขภาพและพลานามัยของร่างกาย และความรู้ความสามารถของประชากร ประชากรที่มีคุณภาพนั้น ควรเป็นประชากรที่มีสุขภาพและพลานามัยดี และมีความรู้ความสามารถสูง องค์ประกอบทั้งสองด้านนี้ มีความสำคัญต่อสังคมอย่างมาก ดังนั้น การพิจารณาในที่นี้จึงจะแบ่งหัวข้อการพิจารณาตามองค์ประกอบทั้งสองดังนี้

- (๑) ปัญหาสุขภาพและพลานามัยของประชากร
- (๒) ปัญหาการศึกษาและความรู้ความสามารถของประชากร
- (๓) ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดปัญหาคุณภาพของประชากร

๓.๒.๒.๑ ปัญหาสุขภาพและพลานามัยของประชากร

ในการศึกษาปัญหาสุขภาพและพลานามัยของประชากรนั้น เป็นการวิเคราะห์ถึงคุณภาพของมนุษย์ ซึ่งอาจแยกการพิจารณาได้เป็นสองส่วนด้วยกัน คือ ส่วนที่เกี่ยวกับสุขภาพของร่างกาย และส่วนที่เกี่ยวกับสุขภาพของจิตใจ ดังจะพิจารณาได้โดยสังเขปดังนี้

๑. ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพของร่างกาย

การพิจารณาเกี่ยวกับสุขภาพของร่างกายของประชากรนั้น เราอาจจะพิจารณาได้จากในเรื่องของการกินอยู่ และบริการทางด้านการแพทย์ในสังคมว่าเป็นอย่างไร ประชาชนทุกคนได้รับสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอหรือไม่ ในกรณีของประเทศไทยจะวิเคราะห์ได้จากข้อมูลในตารางที่ ๓-๓ ตารางที่ ๓-๔ และตารางที่ ๓-๕ ดังนี้

ประการแรก ข้อมูลในตารางที่ ๓-๓ เป็นการเปรียบเทียบข้อมูลทาง
 ด้านสุขภาพและพลาสมาของประชากรไทยเปรียบเทียบกับประเทศกลุ่ม
 รายได้ในระดับต่าง ๆ สำหรับประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่อยู่ในกลุ่มของ
 ประเทศที่มีรายได้ระดับปานกลางของโลก จากข้อมูลของการเปรียบเทียบ
 ระหว่าง ๑-๔ ปีแล้วดังกล่าว ถ้าพิจารณาถึงอายุขัยโดยเฉลี่ย และอัตราการ
 ตายของเด็กที่มีอายุจะพบว่าโดยทั่วไปแล้วใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ยของกลุ่มประเทศ
 ที่มีรายได้ระดับปานกลาง^(๕)

ในเรื่องของอาหารที่สนองตอบความต้องการของร่างกายโดยวัดในรูปของ
 แคลอรีที่ร่างกายต้องการต่อวันแล้ว ก็พบว่าโดยเฉลี่ยแล้วประชาชนได้
 รับอาหารพอเพียงตามที่ร่างกายต้องการ อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกับ
 ประเทศที่มีรายได้ระดับปานกลางด้วยกันแล้ว ประชากรไทยได้รับอาหาร
 น้อยกว่า

ในเรื่องของน้ำสะอาดที่ใช้ดื่มนี้ ปรากฏว่าประเทศไทยอยู่ในระดับที่ต่ำ
 มาก และต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มประเทศที่ยากจนหรือประเทศที่มีรายได้ต่ำ
 ทั่วๆ ไป กล่าวคือในปี ๒๕๑๘ ประมาณว่า ประชากรไทยเพียงร้อยละ ๒๒
 เท่านั้นที่มีน้ำสะอาดเพื่อดื่มอย่างเพียงพอ ในขณะที่ประเทศที่มีรายได้ต่ำนั้น
 ประมาณร้อยละ ๒๘ ของประชากรมีน้ำสะอาดอย่างเพียงพอ และประมาณ
 ร้อยละ ๖๐ ของประชากรในกลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลาง มีน้ำสะอาด
 เพื่อดื่มอย่างเพียงพอ

ประการที่สอง ถึงแม้ว่าจากภาพรวมเราจะเห็นว่าโดยเฉลี่ยแล้วประชากร
 ไทยได้รับอาหารอย่างเพียงพอก็ตาม แต่ถ้าหากวิเคราะห์ในรายละเอียดใน

ส่วนย่อยแล้ว เราจะพบว่า มีประชากรจำนวนไม่น้อยได้รับอาหารไม่เพียงพอ และเป็นโรคขาดอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของเด็กซึ่งจะพิจารณาจากได้จากข้อมูลในตารางที่ ๓-๔

จากการศึกษาภาวะโภชนาการของเด็กก่อนวัยเรียนของกระทรวงสาธารณสุข ในปี ๒๕๒๓ พบว่า ประมาณร้อยละ ๕๖ ของเด็กเป็นโรคขาดอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในภาคอีสานมีเด็กเป็นโรคขาดอาหารถึงร้อยละ ๕๙.๕ ของเด็กก่อนวัยเรียน ส่วนภาคกลาง ซึ่งมีเด็กเป็นโรคขาดอาหารน้อยที่สุด ก็มีเด็กเป็นโรคขาดอาหารถึงร้อยละ ๔๐ นอกจากนี้ยังพบว่าประชากรส่วนใหญ่ในชนบทยังเจ็บป่วยด้วยโรคต่าง ๆ ที่แสดงถึงการขาดอาหารเช่น โรคทางเดินอาหารและโรคโลหิตจางเป็นต้น^(๖)

จากข้อมูลในส่วนย่อยที่กล่าวมานี้ จะพบว่าเด็กไทยกว่าครึ่งหนึ่งเป็นโรคขาดอาหาร และในแต่ละปีจะมีเด็กไทยที่ตายเพราะโรคขาดอาหารปีละหลายหมื่นคน ข้อมูลดังกล่าวเป็นสิ่งที่น่าตกใจมากสำหรับประเทศไทย ซึ่งเป็นหนึ่งในสิบของประเทศที่ส่งอาหารเป็นสินค้าขาออกเพื่อเลี้ยงพลโลก

อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นโรคขาดอาหาร และรายได้โดยเฉลี่ยของประชากรแล้วจะพบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ กลุ่มที่มีรายได้โดยเฉลี่ยต่ำจะเป็นโรคขาดอาหารในอัตราส่วนที่สูง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม มีผลอย่างสำคัญต่อปัญหาสุขภาพและพละานามัยของประชาชนไทยในปัจจุบัน

ประการที่สาม ในด้านของการเจ็บป่วยและการตายด้วยโรคมัยและสาเหตุอื่น ๆ โดยการเปรียบเทียบระหว่างปี ๒๕๑๘ กับปี ๒๕๒๒ แล้ว จะพบว่าโดยเฉลี่ยแล้วอัตราการตายได้ลดลง กล่าวคือในปี ๒๕๑๘ อัตราการตายด้วย

โรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ต่อประชากรแสนคนจะเท่ากับ ๕๖๐ คน ต่อมาในปี ๒๕๒๒ อัตราส่วนดังกล่าวลดเหลือเพียง ๕๒๓ คน

อย่างไรก็ตาม อัตราการตายดังกล่าวก็ยังนับว่าสูงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ถึงแม้ว่าการตายด้วยโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ จะมีอัตราส่วนที่ลดลงก็ตาม แต่กลับปรากฏว่า การตายด้วยอุบัติเหตุ การเป็นพิษ และพลเหตุกลับเพิ่มขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความไม่ปลอดภัยในชีวิตของประชาชน ได้มีเพิ่มขึ้น

ประการที่สี่ ถ้าหากพิจารณาทางด้านบริการทางด้านทางการแพทย์ โดยพิจารณาจำนวนประชากรต่อแพทย์และพยาบาลแล้ว จะพบว่าประเทศไทยได้รับบริการทางด้านทางการแพทย์ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มประเทศที่มีรายได้ระดับปานกลางมาก เช่นในปี ๒๕๒๐ โดยเฉลี่ยแล้วกลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลางจะมีแพทย์หนึ่งคนต่อประชากร ๔,๓๑๐ คน และมีพยาบาลหนึ่งคนต่อประชากร ๑,๘๖๐ คน ส่วนในประเทศไทยมีแพทย์หนึ่งคนต่อประชากร ๘,๑๗๐ คน และมีพยาบาลหนึ่งคนต่อประชากร ๓,๕๔๐ คน

อย่างไรก็ตาม ในข้อเท็จจริงปรากฏว่าบริการทางด้านทางการแพทย์ส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและตามเมืองใหญ่ ๆ นอกจากนี้ยังพบว่า มีแพทย์และพยาบาลเป็นจำนวนมาก ไปหากินในต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ประมาดกันว่าในปัจจุบันมีแพทย์ไทยทำงานอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา มากกว่าจำนวนแพทย์ที่ประจำอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ในส่วนภูมิภาคของไทย กล่าวคือในปัจจุบันมีแพทย์ไทยอยู่ในสหรัฐอเมริกาประมาณ ๑,๕๐๐ คน ในขณะที่เดียวกันเรามีแพทย์ประจำอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ในต่างจังหวัดเพียงประมาณ ๓๐๐ กว่าคน เท่านั้น^(๑)

ตารางที่ ๓ - ๓ ข้อมูลทางด้านสุขภาพและอนามัยของประชากรในประเทศไทย
เปรียบเทียบในกลุ่มประเทศในระดับรายได้ต่าง ๆ ปี ๒๕๑๓ และ ๒๕๒๐

	ปี ๒๕๑๓				ปี ๒๕๒๐			
	รายได้ สูง	รายได้ ต่ำ	รายได้ กลาง	ไทย	รายได้ สูง	รายได้ ต่ำ	รายได้ กลาง	ไทย
๑. จำนวนประชากรต่อแพทย์หนึ่งคน	๘๒๐	๑๘,๐๒๐	๘,๙๖๐	๗,๘๐๐	๖๓๐	๙,๙๐๐	๔,๓๑๐	๘,๑๗๐
๒. จำนวนประชากรต่อพยาบาลหนึ่งคน	-	๙,๐๕๐	-	๔,๙๐๐	๒๒๐	๘,๗๙๐	๑,๘๖๐	๓,๕๔๐
๓. ปริมาณแคลอรีของอาหารต่อคนต่อ วัน	-	-	-	-	๓,๓๗๗	๒,๐๕๒	๒,๕๙๐	๒,๕๗๖
๔. ร้อยละของแคลอรีโดยเฉลี่ยเทียบกับ ปริมาณที่ต้องการ	-	-	-	-	๑๓๑	๙๑	๑๐๘	๑๐๕
๕. ร้อยละของประชากรที่มีน้ำหนัก ในปี ๒๕๑๘	-	-	-	-	-	๒๘	๖๐	๒๒
๖. อายุขัยโดยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด (ปี)	๖๐	๔๒	๕๔	๕๑	๗๔	๕๐	๖๑	๖๑
๗. อัตราการตายของเด็กอายุ ๑-๔ ปี คนต่อพัน	๑	๓๐	๑๘	๑๕	๑	๒๐	๑๐	๖
๘. รายได้ต่อหัวปี ๒๕๒๑ (ดอลลาร์สหรัฐ)	-	-	-	-	(๘,๐๗๐)	(๒๐๐)	(๑,๒๕๐)	(๔๙๐)

หมายเหตุ (๑) กลุ่มประเทศที่มีรายได้สูงหมายถึงกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว

(๒) ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่อยู่ในกลุ่มประเทศที่มีรายได้ระดับปานกลาง

ตารางที่ ๓-๔

ร้อยละของเด็กก่อนวัยเรียนที่ขาดโปรตีนและแคลอรีจำแนกตามภูมิภาค

(อาศัยน้ำหนักเทียบกับอายุ ตามมาตรฐานเด็กไทย) ปี ๒๕๒๓

(หน่วย : ร้อยละ)

ระดับความรุนแรง	ภาคกลาง	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน	ภาคใต้	เฉลี่ยทั้งประเทศ
๑. ระดับที่ ๑ ระยะเริ่มแรก	๓๑.๓	๓๑.๖	๓๗.๒	๔๑.๖	๓๗.๑	๓๙.๕
๒. ระดับที่ ๒ ระยะปานกลาง	๗.๙	๙.๐	๑๓.๗	๑๕.๕	๑๒.๖	๑๔.๒
๓. ระดับที่ ๓ ระยะรุนแรง	๑.๒	๑.๗	๒.๗	๒.๔	๑.๙	๒.๓
๔. รวม	๔๐.๔	๔๒.๓	๕๓.๖	๕๙.๕	๕๑.๖	๕๖.๐
๕. เด็กที่สำรวจ(คน)	๒๔,๐๓๕	๑๙,๑๙๐	๔๗,๑๒๓	๒๖๒,๙๘๖	๓๕,๑๗๐	๓๙๙,๑๒๔
๖. รายได้เฉลี่ยต่อคน ในปี ๒๕๒๒ (บาท)	๑๗,๖๕๕	๑๗,๖๕๕	๙,๗๘๑	๔,๙๙๑	๑๒,๖๘๓	๑๒,๐๖๗

หมายเหตุ รายได้เฉลี่ยต่อคนสำหรับภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้ข้อมูลเดียวกัน ซึ่งไม่รวมกรุงเทพมหานคร

ที่มา : (๑) ข้อมูลทางโภชนาการจาก กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

(๒) ข้อมูลรายได้จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ๓-๕

อัตราการตายของประชากรต่อประชากรแสนคน ด้วยสาเหตุสำคัญต่าง ๆ ของบางหมวดอายุ

เหตุการณ์ตาย	ปี ๒๕๑๘				ปี ๒๕๒๒			
	ทุกอายุ	๐-๔	๑๕-๒๔	๔๐-๔๙	ทุกอายุ	๐-๔	๑๕-๒๔	๔๐-๔๙
๑. อุบัติเหตุการเป็นพิษและพลวเหตุ	๓๒.๔	๒๔.๐	๗๙.๙	๘๒.๙	๓๖.๐	๑๙.๙	๙๐.๒	๑๐๙.๒
๒. ปอดอักเสบ	๑๗.๖	๖๒.๖	๘.๒	๑๙.๔	๑๐.๑	๓๐.๕	๔.๙	๑๘.๒
๓. โรคมะเร็งทุกชนิด	๑๗.๕	๑.๕	๕.๑	๘๖.๖	๒๑.๐	๒.๑	๙.๓	๑๐๔.๙
๔. วัณโรคระบบหายใจ	๑๕.๗	๐.๗	๖.๑	๘๒.๐	๑๔.๖	๑.๑	๔.๘	๗๑.๑
๕. โรคหัวใจ	๑๕.๔	๐.๒	๑๗.๒	๗๘.๐	๒๘.๘	๗.๙	๑๑.๘	๑๑๐.๔
๖. โรคท้องร่วง	๑๕.๔	๕๒.๙	๕.๘	๒๑.๐	๑๐.๙	๓๓.๒	๕.๓	๒๒.๒
๗. ไข้จับสั่น	๑๓.๗	๑๕.๕	๓๐.๒	๓๔.๙	๘.๒	๘.๘	๑๗.๐	๒๒.๐
๘. โรคกะเพาะอาหารและอุจจาระ	๕.๙	๒.๖	๒.๒	๒๗.๔	๖.๑	๑๓.๗	๒.๐	๑๙.๔
๙. โรคแทรกในการตั้งครรภ์ การคลอดและระยะอยู่ไฟ	๔.๖	—	๑๕.๘	๑๖.๘	๒.๔	—	๗.๓	๙.๐
๑๐. ภาวะขาดวิตามินและบกพร่องทาง โภชนาการ	๓.๗	๖.๙	๑.๘	๗.๐	๒.๕	๔.๓	๑.๓	๘.๘
๑๑. อื่น ๆ	๔๑๘.๓	๕๗๑.๒	๒๓๕.๖	๘๕๐.๔	๓๘๒.๗	๓๕๓.๔	๒๗๓.๘	๘๖๘.๕
รวมทั้งสิ้น	๕๖๐.๒	๗๓๘.๑	๔๐๗.๙	๑,๓๐๖.๔	๕๒๓.๓	๔๗๔.๙	๔๒๗.๗	๑,๓๖๓.๗

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจาก กองสถิติสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

ตารางที่ ๓-๖
สถิติผู้ป่วยจิตเวชจากหน่วยงานจิตเวชสังกัดกรมการแพทย์
จำแนกตามกลุ่มอายุและตามภาค
ณ วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๒๓

กลุ่มอายุ	ทั้งประเทศ		ภาคกลาง	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน	ภาคใต้
	ร้อยละ	จำนวน				
ทุกหมวดอายุ	๑๐๐.๐	๗,๒๗๑	๓,๙๕๓	๖๖๔	๑,๐๓๙	๑,๖๑๕
๑๕-๑๙	๘.๗๕	๖๓๖	๔๐๓	๕๑	๑๐๕	๗๗
๒๐-๒๔	๑๔.๘๘	๑,๐๘๒	๕๖๕	๑๑๒	๑๙๕	๒๑๐
๒๕-๒๙	๑๔.๕๕	๑,๐๕๘	๕๕๒	๑๐๘	๑๔๔	๒๕๔
๓๐-๓๔	๑๒.๒๘	๘๙๓	๔๕๒	๗๐	๑๕๔	๒๑๗
๓๕-๓๙	๙.๙๔	๗๒๓	๓๖๙	๖๒	๑๑๒	๑๘๐
๔๐-๔๔	๙.๘๓	๗๑๕	๓๗๖	๖๕	๙๒	๑๘๒
๔๕-๔๙	๗.๙๔	๕๗๗	๒๗๔	๖๗	๘๙	๑๔๗
๕๐-๕๙	๑๐.๑๘	๗๔๐	๓๖๑	๗๙	๙๑	๒๐๙
๖๐-๗๔	๕.๗๘	๔๒๐	๒๒๐	๔๒	๔๐	๑๑๘
สัดส่วนของผู้ป่วย แต่ละภาค						
ทุกหมวดอายุ	๑๐๐.๐๐	๕๔.๓๗	๙.๑๓	๑๔.๒๙	๒๒.๒๑	
๒๐-๒๙	๑๐๐.๐๐	๕๒.๒๐	๑๐.๒๘	๑๕.๘๔	๒๑.๖๘	
๓๐-๓๙	๑๐๐.๐๐	๕๐.๘๐	๘.๑๗	๑๖.๔๖	๒๔.๕๗	
๔๐-๔๙	๑๐๐.๐๐	๕๐.๓๑	๑๐.๒๒	๑๔.๐๑	๒๕.๔๖	
๕๐-๕๙	๑๐๐.๐๐	๔๘.๗๘	๑๑.๖๘	๑๒.๓๐	๒๘.๒๔	

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากกองสุขภาพจิต กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข

๒. ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพของจิตใจ

สุขภาพและพลานามัยของประชากร นอกจากจะขึ้นอยู่กับสุขภาพของร่างกายแล้ว ก็ยังขึ้นอยู่กับสุขภาพจิตใจด้วย อย่างไรก็ตาม สุขภาพทางจิตใจของมนุษย์ย่อมจะเกี่ยวพันโดยตรงกับสุขภาพของร่างกายด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพทางสังคมเศรษฐกิจของประเทศโดยส่วนรวมด้วย

ปัญหาการเจ็บป่วยทางจิตใจของมนุษย์นั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาควบคู่กับความเจริญทางก้าวหน้า และสภาพสังคมเศรษฐกิจที่ได้เปลี่ยนแปลงไป ความกดดันทางสังคมเศรษฐกิจทำให้เกิดปัญหาทางก้านสุขภาพจิตมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ข้อมูลสถิติเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพจิตมีการเก็บรวบรวมกันไว้น้อยมาก และบริการทางก้านจิตเวชก็มีน้อยมากด้วย ในตารางที่ ๓-๖ ได้แสดงข้อมูลเกี่ยวกับผู้บ่วยจิตเวช ที่หน่วยงานของรัฐบาลรวบรวมไว้ในปี ๒๕๒๓ ซึ่งมีข้อสังเกตบางประการดังนี้

ประการแรก เมื่อพิจารณาสถิติจำนวนผู้บ่วยแล้วพบว่าผู้บ่วยส่วนใหญ่อยู่ในภาคกลาง ซึ่งเป็นเขตที่เจริญที่สุดของประเทศ ถ้าพิจารณาจากผู้บ่วยทุกหมวดอายุแล้ว พบว่าในภาคกลางมีผู้บ่วยถึงร้อยละ ๕๔ ส่วนภาคเหนือและภาคอีสานซึ่งเป็นภาคที่ยากจนมีผู้บ่วยร้อยละ ๙ และร้อยละ ๑๔ ตามลำดับ อย่างไรก็ตามการที่ภาคกลางมีสถิติผู้บ่วยในอัตราที่สูงมาก อาจจะเนื่องจากภาคกลางเป็นภูมิภาคที่มีบริการทางก้านการแพทย์ดีกว่าภาคอื่น ดังนั้นจึงมีสถิติของผู้บ่วยจิตเวชมาก นอกจากนี้ภาคกลางยังเป็นภาคที่มีความเจริญทางก้าวหน้ามากกว่าภาคอื่นด้วย ดังนั้นปัญหาทางก้านสังคมเศรษฐกิจที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมก็ย่อมจะมีมากกว่าภาคอื่นด้วย

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดเกี่ยวกับหมวดอายุของผู้ป่วยจิตเวชแล้ว กลับพบว่าจำนวนผู้ป่วยมากที่สุดอยู่ในหมวดอายุระหว่าง ๒๐ ถึง ๒๙ ปี ปรากฏว่าในหมวดอายุดังกล่าวมีผู้ป่วยสูงวัยละ ๓๐ ของผู้ป่วยทั้งหมด สถิติของข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าในปัจจุบัน คนที่อยู่ในวัยเริ่มแรกของการมีครอบครัวได้เผชิญกับปัญหาความกดดันทางสังคมเศรษฐกิจมากกว่าคนในหมวดอายุอื่น

ประการที่สาม นอกจากข้อมูลเกี่ยวกับผู้ป่วยจิตเวชที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังปรากฏว่าอัตราการฆ่าตัวตายของประชาชนได้เพิ่มมากขึ้นด้วย ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๓-๑๓ การที่มีการฆ่าตัวตายมากขึ้นนั้น ย่อมสะท้อนให้เห็นปัญหาสุขภาพจิตของประชาชนและปัญหาความไม่สงบสุขภายในสังคมด้วย

ประการที่สี่ จากข้อมูลสถิติที่ได้กล่าวมาแล้วแสดงให้เห็นว่า ความเจริญทางก้าวหน้าวัตถุหรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เป็นมาในอดีตมิได้ช่วยให้คุณภาพในชีวิตของประชากรส่วนใหญ่ดีขึ้น แต่กลับก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมเศรษฐกิจมากขึ้น ในสภาวะการณ์เช่นนี้ ย่อมชี้ให้เห็นว่าระบบการกระจายผลประโยชน์ภายในสังคมมีข้อบกพร่องอยู่มาก ดังนั้นจึงทำให้ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมเศรษฐกิจมากขึ้น

๓.๒.๒.๒ ปัญหาการศึกษาและความรู้ความสามารถของประชากร

การวิเคราะห์คุณภาพของประชากรนอกจากเราจะพิจารณาถึงปัญหาสุขภาพและพลานามัยของร่างกายแล้ว เราจำเป็นจะต้องพิจารณาถึงความรู้

ความสามารถของประชากรด้วย ในเรื่องนี้อาจจะพิจารณาได้ด้วยการศึกษา
ของประชากร ซึ่งจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

๑. ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาโดยทั่วไปของประชากร

ข้อมูลในตารางที่ ๓-๗ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ของประชาชนเปรียบ
เทียบกับประเทศต่าง ๆ ตามกลุ่มของระดับรายได้ ซึ่งมีข้อสังเกตบางประการ
ดังนี้

ประการแรก เมื่อพิจารณาถึงร้อยละของผู้ใหญ่ที่รู้หนังสือในประเทศไทย
เปรียบเทียบกับกลุ่มประเทศที่มีรายได้ในระดับปานกลางแล้วพบว่า ประชา
กรไทยรู้หนังสือในอัตราที่สูงกว่า กล่าวคือในขณะที่ค่าเฉลี่ยของกลุ่มประเทศ
ที่มีรายได้ปานกลางมีผู้รู้หนังสือร้อยละ ๗๑ ของผู้ใหญ่ แต่ในประเทศไทยมี
ผู้รู้หนังสือสูงร้อยละ ๘๔ ของผู้ใหญ่

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาถึงร้อยละเด็กที่เรียนหนังสือในระดับประถม
และเยาวชนที่เรียนหนังสือในระดับมัธยมและระดับสูงแล้วกลับพบว่าเด็กและ
เยาวชนไทยได้รับการศึกษาน้อยกว่าประชากรของกลุ่มประเทศที่มีรายได้ปาน
กลางโดยเฉลี่ย นอกจากนี้ยังปรากฏว่าในขณะที่ทำการเปรียบเทียบระหว่างปี
๒๕๑๓ กับปี ๒๕๒๐ พบว่าการศึกษาในประเทศอื่น ๆ ดีขึ้น แต่ของ
ประเทศไทยเกือบอยู่กับที่หรือดีขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ประการที่สาม จากการเปรียบเทียบข้อมูลทางการศึกษาอย่างกว้าง ๆ
ที่กล่าวมาแล้ว จะชี้ให้เห็นว่าในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาระดับและคุณภาพ
การศึกษาของไทยไม่ค่อยดีขึ้นเท่าใดนัก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความเจริญ
เติบโตทางเศรษฐกิจในทศวรรษที่ผ่านมา มิได้ช่วยให้คุณภาพของประชากร
ดีขึ้นเท่าใดนัก

๒. จำนวนเยาวชนที่ไม่อยู่ในระบบโรงเรียน

การพิจารณาคุณภาพของประชากรนั้น นอกจากจะดูจากความรู้หนังสือโดยทั่วไปของประชากรแล้ว เราควรจะพิจารณาดูด้วยว่าเยาวชนของไทยมีโอกาสได้รับการศึกษานานมากน้อยแค่ไหนด้วย ทั้งนี้ เพราะว่าการสร้างประชากรที่มีความรู้ความสามารถนั้นจำเป็นต้องมีการลงทุนทางด้านการศึกษาหรือการฝึกฝนอบรมในระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควร

ข้อมูลในตารางที่ ๓-๘ แสดงให้เห็นว่าเยาวชนไทยที่มีอายุระหว่าง ๑๕-๒๔ ปี ส่วนใหญ่ไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียนหรือได้รับการศึกษาในระยะเวลาที่นานพอสมควร กล่าวคือประมาณร้อยละ ๘๐ ของเยาวชนไทยไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียนหรือได้รับการศึกษาที่ดีพอ นอกจากนี้ก็ปรากฏว่าเยาวชนที่ไม่อยู่ในระบบโรงเรียนนั้นประมาณร้อยละ ๗๕ เป็นแรงงานที่มีรายได้ต่ำที่สุดของประเทศ

๓. ปัญหาเศรษฐกิจกับการศึกษาของเยาวชน

เมื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่มีเด็กเรียนหนังสือต่อของเยาวชนไทยที่ได้แสดงไว้ในตารางที่ ๓-๘ จะพบว่าปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัวเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เยาวชนส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือต่อ กล่าวคือจากข้อมูลที่ได้มีการสำรวจในปี ๒๕๒๑ ปรากฏว่า ร้อยละ ๕๕ ของเยาวชนที่ไม่ได้เรียนหนังสือต่อเพราะไม่มีทุนเรียน และอีกร้อยละ ๒๔ ไม่ได้เรียนต่อเพราะต้องทำงานหาเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว

จากข้อมูลดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่าประมาณร้อยละ ๘๐ ของเยาวชนที่ไม่ได้เรียนหนังสือต่อ เนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจของครอบครัวเป็นสำคัญ

ตารางที่ ๓ - ๗

ข้อมูลด้านการศึกษาของประเทศไทยเปรียบเทียบกับ กลุ่มประเทศในระดับรายได้ต่าง ๆ ปี ๒๕๑๓ และ ๒๕๒๐

	ปี ๒๕๑๓				ปี ๒๕๒๐			
	รายได้ สูง	รายได้ ต่ำ	รายได้ ปานกลาง	ไทย	รายได้ สูง	รายได้ ต่ำ	รายได้ ปานกลาง	ไทย
๑. ร้อยละของเด็กที่เรียน หนังสือระดับประถม เทียบกับเด็กในวัยการศึกษา	-	๕๔	๘๑	๘๓	๙๘	๗๗	๙๗	๘๓
๒. ร้อยละของเด็กที่เรียน หนังสือระดับมัธยม เทียบกับเด็กในวัยเรียน	๖๘	๑๔	๑๗	๑๓	๘๗	๒๔	๔๐	๒๗
๓. ร้อยละของเยาวชนที่เรียน หนังสือระดับสูงเทียบกับ เยาวชนในวัยเรียน	๑๗	๒	๔	๒	๓๖	๔	๑๑	๕
๔. ร้อยละของผู้ใหญ่ที่รู้หนังสือ ปี ๒๕๑๓ และปี ๒๕๑๘	-	๒๙	๕๔	๖๘	๙๙	๓๘	๗๑	๘๔
๕. รายได้ต่อหัวปี ๒๕๒๑ (ดอลลาร์สหรัฐ)	-	-	-	-	(๘,๐๗๐)	(๒๐๐)	(๑,๒๕๐)	(๔๙๐)

หมายเหตุ (๑) เด็กที่เรียนหนังสือระดับประถม โดยเฉลี่ยอายุระหว่าง ๖-๑๐ ปี

(๒) เด็กที่เรียนหนังสือระดับประถมปลายและมัธยมโดยเฉลี่ยอายุระหว่าง ๑๒-๑๗ ปี

ที่มา : The World Bank, *World Development Report*, 1980

ตารางที่ ๓ - ๘

จำนวนและร้อยละของเยาวชนอายุ ๑๕-๒๔ ที่กำลังเรียน
และที่ไม่ได้เรียนหนังสือในปี ๒๕๒๑ และการประมาณการ
ในช่วงปี ๒๕๒๕-๒๕๒๘
(หน่วย : พันคน)

	๒๕๒๑	๒๕๒๕	๒๕๒๘
๑. จำนวนเยาวชน	๘,๔๑๙	๑๐,๕๐๖	๑๑,๕๕๙
๒. เยาวชนที่ไม่อยู่ในระบบ โรงเรียน	๖,๔๙๕	๘,๔๘๒	๘,๘๔๐
๓. ร้อยละของเยาวชนที่ไม่อยู่ใน ระบบโรงเรียน	(๗๗.๑๕)	(๘๐.๗๓)	(๗๖.๔๘)
๔. เยาวชนที่ไม่อยู่ในระบบ โรงเรียน	๖,๔๙๕	๘,๔๘๒	๘,๘๔๐
๕. เยาวชนที่มีงานทำ	๖,๐๔๙	๗,๕๙๕	๘,๑๖๒
๖. ร้อยละของเยาวชนที่มีงานทำ	(๗๓.๑๓)	(๘๙.๕๔)	(๗๒.๓๓)
๗. เยาวชนที่เป็นเกษตรกร	๔,๕๑๙	๕,๗๔๗	๖,๑๗๕
๘. ร้อยละของเยาวชนที่เป็น เกษตรกร	(๗๔.๗๑)	(๗๕.๖๗)	(๗๕.๖๖)

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ งานรายงานสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและ
เยาวชน พ.ศ. ๒๕๒๑

ตารางที่ ๓ - ๙
 สาเหตุของเยาวชนอายุระหว่าง ๑๕-๒๔ ปี ที่ไม่อยู่ใน
 ระบบโรงเรียน ในปี ๒๕๒๑
 (หน่วย : ร้อยละ)

สาเหตุที่ไม่ได้เรียน	๑๕-๑๙ ปี	๒๐-๒๔ ปี
๑. ไม่มีทุนเรียน	๕๕.๓๔	๔๓.๔๖
๒. ต้องหาเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว	๒๓.๘๙	๓๖.๘๔
๓. โรงเรียนอยู่ไกลการคมนาคมไม่สะดวก	๕.๓๑	๔.๒๑
๔. เข้าเรียนไม่ได้ เพราะคะแนนไม่ถึงชั้นที่กำหนด	๑.๑๒	๑.๐๖
๕. ไม่สนใจหรือคิดว่าไม่มีประโยชน์ที่จะเรียน	๑๐.๒๕	๘.๘๙
๖. เหตุผลอื่น ๆ		
๗. รวม	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้น จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ รายงานการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ปี ๒๕๒๑

ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดว่า ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยในหลายทศวรรษที่ผ่านมามิได้กระจายให้แก่ประชาชนส่วนใหญ่อย่างทั่วถึง ทำให้ความไม่เสมอภาคในสังคมมีมากขึ้น ซึ่งในเรื่องนี้จะได้ทำการวิเคราะห์โดยละเอียดในภายหลัง

๓.๒.๒.๓ ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดคุณภาพของประชากร

จากการวิเคราะห์ปัญหาเรื่องสุขภาพพลานามัยและระดับการศึกษาของประชาชนที่ได้กล่าวมาแล้ว จะพบว่าปัญหาคุณภาพของประชากรเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวพัน โดยตรงกับฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัว ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญที่กำหนดคุณภาพของประชากร ดังนั้น การวิเคราะห์ปัญหาสิทธิมนุษยชนหรือสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนจึงจำเป็นต้องศึกษาปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างลึกซึ้งและจริงจัง ซึ่งในงานวิจัยนี้จะทำการวิเคราะห์โครงสร้างเศรษฐกิจไทยอย่างละเอียดในบทต่อไปอีกห้าบท

อย่างไรก็ตาม ในที่นี้จะขอชี้ให้เห็นปัญหาเศรษฐกิจบางประการที่เกี่ยวข้องกับปัญหาคุณภาพของประชากรที่ได้กล่าวมาแล้ว ถ้าหากเรายอมรับว่าฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เราก็จำเป็นต้องวิเคราะห์ถึงปัญหาการกระจายรายได้ภายในสังคมไทยว่าเป็นอย่างไร ข้อมูลในตารางที่ ๓-๑๐ แสดงให้เห็นจำนวนประชากรที่อยู่ในขั้นที่ยากจนมากระหว่างปี ๒๕๐๖ ถึง ๒๕๑๙ ซึ่งพอจะสรุปเป็นข้อสังเกตบางประการดังนี้

ประการแรก ระเบียบของความยากจนในข้อมูลนี้วัดด้วยรายได้ที่เป็นตัวเงินต่อคนและต่อเดือน โดยตั้งข้อสมมุติฐานว่า ถ้ามีรายได้ตามที่กำหนดแล้วเพียงพอที่จะอยู่ได้ไม่ถึงกับต้องอดตาย เช่นในปี ๒๕๑๘ ประชากรที่อยู่ในชนบทถ้ามีรายได้เดือนละ ๑๕๐ บาทขึ้นไปถือว่าพอจะอยู่ได้ แต่สำหรับคนที่อยู่ในเมืองจะต้องมีรายได้เดือนละ ๒๐๐ บาทขึ้นไป จึงจะถือว่าพออยู่ได้ รายได้ขั้นต่ำที่กำหนดนี้ถือว่าเป็นระดับรายได้ที่ต่ำที่สุดที่มนุษย์จะอยู่ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ระเบียบรายได้ขั้นต่ำเท่าใดจึงจะเพียงพอเพื่อให้มีชีวิตอยู่ได้ นั้นเป็นเรื่องที่ถกเถียงกันได้มากทีเดียว สำหรับการวิเคราะห์ของเราในที่นี้จะยอมรับข้อสมมุติฐานดังกล่าวไปเป็นพลางก่อนจะยังไม่ถกเถียงรายละเอียดในที่นี้

ประการที่สอง ถ้าพิจารณาถึงอัตราร้อยละของคนที่ยากจนมากหรือมีรายได้ต่ำกว่าข้อสมมุติฐานที่กำหนดไว้ ในช่วงระยะเวลาระหว่างปี ๒๕๐๕ ถึง ๒๕๐๙ แล้วจะพบว่า อัตราส่วนของคนที่ยากจนได้ลดลงมากทีเดียว กล่าวคือในปี ๒๕๐๕-๒๕๐๖ ประมาณร้อยละ ๕๗ เป็นคนที่ยากจนมาก อัตราส่วนดังกล่าวลดเหลือร้อยละ ๓๙ ในปี ๒๕๑๑-๒๕๑๒ และลดเหลือร้อยละ ๓๑ ในปี ๒๕๑๘-๒๕๑๙ แต่อย่างไรก็ตามถ้าหากพิจารณาถึงจำนวนประชากรที่อยู่ในระดับที่ยากจนมากแล้วจะลดลงไม่ค่อนมากนัก กล่าวคือในปี ๒๕๐๕-๒๕๐๖ มีอยู่ประมาณ ๑๖ ล้านคน จำนวนดังกล่าวลดเหลือประมาณ ๑๓.๗ ล้านคนในปี ๒๕๑๑-๒๕๑๒ และลดเหลือประมาณ ๑๓.๓ ล้านคนในปี ๒๕๑๘-๒๕๑๙ จะสังเกตได้ว่าจำนวนคนที่ยากจนนั้นลดลงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ประการที่สาม เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงในจำนวนของคนที่ยากจนในช่วงเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมา ปรากฏว่าผลประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจส่วนใหญ่จะตกแก่คนในเมืองมากกว่าคนในชนบท กล่าวคือ อัตราส่วนของคนที่อยู่ในระดับยากจนในตัวเมืองจะลดลง แต่ในชนบทกลับมีอัตราส่วนของคนที่ยากจนเพิ่มขึ้น เช่นในปี ๒๕๐๕-๒๕๐๖ อัตราส่วนของคนที่ยากจนที่อยู่ในเมืองมีร้อยละ ๑๒ และที่อยู่ในชนบทร้อยละ ๘๘ แต่ในปี ๒๕๑๘-๒๕๑๙ อัตราส่วนของคนที่ยากจนที่อยู่ในเมืองลดเหลือร้อยละ ๑๐ ส่วนคนที่อยู่ในชนบทเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๘๐ เป็นต้น

ประการที่สี่ ข้อมูลเกี่ยวกับประชากรที่ได้กล่าวมานั้นมีความเกี่ยวกับปัญหาเรื่องสุขภาพพลานามัยและการศึกษาของประชาชนที่เราได้วิเคราะห์มาแล้วในหัวข้อก่อน กล่าวคือ โดยเฉลี่ยแล้ว คนที่อยู่ในเมืองมีสุขภาพพลานามัยและระดับการศึกษาดีกว่าคนในชนบท ปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคนที่อยู่ในเมืองได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจมากกว่าคนที่อยู่ในชนบท

จากการศึกษาทั้งหมดที่ได้กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า ผลของการพัฒนาเศรษฐกิจในหลายทศวรรษที่ผ่านมา นั้น ทำให้ความแตกต่างระหว่างชนบทกับเมืองมีความแตกต่างกันมากยิ่งขึ้น ลักษณะของการแตกต่างดังกล่าวเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงสร้างทางสังคมเศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศ ดังนั้น การแก้ไขปัญหาความไม่เสมอภาคระหว่างตัวเมืองกับชนบทนั้น จึงจำเป็นจะต้องพิจารณาถึงข้อบกพร่องในองค์ประกอบของโครงสร้างดังกล่าวอย่างจริงจัง การแก้ไขปัญหาของชนบทจำเป็นจะต้องแก้ไขกันที่ต้นตอของปัญหา มิใช่แก้ไขปัญหาด้วยระบบสังคมสงเคราะห์ดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ตารางที่ ๓-๑๐

ข้อมูลเกี่ยวกับประชาชนที่ยากจนมากในประเทศไทย

ปี ๒๕๐๕-๐๖ ปี ๒๕๑๑-๑๒ และปี ๒๕๑๘-๑๙

(หน่วย : ร้อยละ)

	๒๕๐๕-๐๖	๒๕๑๑-๑๒	๒๕๑๘-๑๙	การเปลี่ยนแปลง ๒๕๐๕-๒๕๑๙
๑. จำนวนประชากรโดยประมาณ (ล้านคน)	๒๘.๐	๓๕.๐	๔๓.๐	๑๕.๐
๒. จำนวนประชากรที่อยู่ในระดับยากจน (ล้านคน)	๑๖.๐	๑๓.๗	๑๓.๓	-๒.๗
๓. ประชากรที่ยากจนเทียบประชากรทั้งหมด (ร้อยละ)	(๕๗)	(๓๙)	(๓๑)	-(๒๖)
๔. ประชากรที่ยากจนอยู่ในชนบท -- (ล้านคน)	๑๔.๑	๑๒.๙	๑๒.๐	-๒.๑
-- (ร้อยละ)	(๘๘)	(๙๔)	(๙๐)	-(๒.๐)
๕. ประชากรที่ยากจนอยู่ในเมือง -- (ล้านคน)	๑.๙	๐.๘	๑.๓	-๐.๖
-- (ร้อยละ)	(๑๒)	(๖)	(๑๐)	-(๒.๐)
๖. รวมประชากรที่ยากจน -- (ล้านคน)	๑๖.๐	๑๓.๗	๑๓.๓	-๒.๗
-- (ร้อยละ)	(๑๐๐)	(๑๐๐)	(๑๐๐)	-

	๒๕๐๕-๐๖	๒๕๑๑-๑๒	๒๕๑๘-๑๙	การเปลี่ยนแปลง ๒๕๐๕-๒๕๑๔
๗. ร้อยละของประชากรที่อยู่ในชนบทอยู่ในระดับ ที่ยากจน	(๖๑)	(๔๓)	(๓๕)	-(๒๕)
๘. ร้อยละของประชากรที่อยู่ในเมืองที่ยากจน	(๓๘)	(๑๖)	(๑๔)	-(๒๔)

หมายเหตุ (๑) ระดับความยากจนวัดโดยใช้รายได้ต่อคนต่อเดือนเป็นเกณฑ์โดยใช้ดัชนี ราคาปี ๒๕๑๘-๒๕๑๙ เป็นฐานในการคำนวณ
(๒) ประชากรในชนบทที่มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า ๑๕๐ บาท ถือว่ายากจน ส่วนประชากรที่อยู่ในเมืองที่มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า
๒๐๐ บาท ถือว่ายากจน

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจาก

- (1) The World Bank, *Thailand : Toward a Development Strategy of Full Participation*
(1978)
- (2) The World Bank, *Thailand : Coping with Structural Change In A Dynamic Economy*
(1980)

ตารางที่ ๓-๑๑

สถิติคดีอุกฉกรรจ์ที่พระราชอาณาจักรในช่วงปี ๒๕๐๒-๒๕๒๒

ปี	ประชากร (พันคน)	จำนวนคดีอุกฉกรรจ์ (ราย)	อัตราคดีต่อ ประชากรแสนคน
๒๕๐๒	๒๕,๖๑๙	๕,๒๗๓	๒๐.๕
๒๕๐๓	๒๖,๓๙๙	๕,๙๙๐	๒๒.๒
๒๕๐๔	๒๗,๑๙๐	๖,๖๓๖	๒๔.๔
๒๕๐๕	๒๗,๙๙๕	๗,๑๔๗	๒๕.๕
๒๕๐๖	๒๘,๙๓๕	๗,๙๖๙	๒๗.๒
๒๕๐๗	๒๙,๗๐๐	๙,๒๑๙	๓๑.๒
๒๕๐๘	๓๐,๙๕๑	๙,๐๑๗	๒๙.๓
๒๕๐๙	๓๑,๙๗๙	๙,๒๕๗	๒๙.๙
๒๕๑๐	๓๒,๙๓๖	๙,๒๑๑	๒๘.๐
๒๕๑๑	๓๓,๕๕๒	๙,๙๙๓	๒๙.๗
๒๕๑๒	๓๔,๗๓๙	๑๑,๙๐๑	๓๔.๐
๒๕๑๓	๓๕,๙๑๕	๑๑,๙๐๒	๓๓.๐
๒๕๑๔	๓๖,๙๒๕	๑๑,๒๔๙	๓๐.๕
๒๕๑๕	๓๘,๓๕๙	๗,๙๖๔	๒๐.๕
๒๕๑๖	๓๙,๙๕๐	๑๒,๑๐๔	๓๐.๓
๒๕๑๗	๔๑,๓๓๔	๑๕,๙๗๑	๓๙.๔
๒๕๑๘	๔๒,๓๙๑	๑๙,๐๗๕	๔๒.๖
๒๕๑๙	๔๓,๒๒๓	๑๗,๑๙๔	๓๙.๙
๒๕๒๐	๔๔,๒๗๔	๑๔,๓๔๓	๓๒.๔
๒๕๒๑	๔๕,๒๑๓	๑๗,๐๒๖	๓๗.๕
๒๕๒๒	๔๖,๑๕๓	๑๙,๔๗๖	๓๔.๒

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับจำนวนประชากร จากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
ข้อมูลคดีอุกฉกรรจ์ จากกองวิจัยและวางแผน กรมตำรวจ

ตารางที่ ๓-๑๒

สถิติจำนวนผู้กระทำความผิดซ้ำ
ปี ๒๕๒๒

ประเภทของคดี	คดีที่เกิด		จับได้	กระทำความผิดซ้ำ	ร้อยละของคดีที่เกิด	
	จำนวน	ร้อยละ			คดีที่จับได้	ความผิดซ้ำ
๑. ความผิดเกี่ยวกับเพศ	๕,๑๕๔	๕.๑๓	๓,๘๘๗	๒๕๒	๖.๔๘	๔.๘๙
๒. ความผิดเกี่ยวกับชีวิต	๑๒,๑๑๐	๑๒.๐๖	๒,๘๔๔	๑,๔๑๕	๔๙.๗๕	๑๑.๖๘
๓. ความผิดเกี่ยวกับร่างกาย	๙,๐๙๕	๙.๐๖	๖,๗๔๔	๑,๔๗๗	๒๑.๙๐	๒๙.๐๐
๔. ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ	๒๗๘	๐.๒๘	๑๗๘	๘๑	๔๕.๕๐	๒๙.๑๓
๕. ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน	๔๕,๘๐๐	๔๕.๖๒	๒๗,๕๒๒	๕,๙๐๖	๒๑.๔๕	๑๒.๙๐
๖. ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด	๒๗,๙๖๑	๒๗.๘๕	๒๗,๙๖๑	๗,๕๗๒	๒๗.๐๘	๒๗.๐๘
รวม	๑๐๐,๓๙๘	๑๐๐.๐๐	๖๙,๑๓๖	๑๖,๗๐๓	๒๔.๑๕	๑๖.๖๔

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้น กองวิจัยและการวางแผน กรมตำรวจ

ตารางที่ ๓-๑๓
 จำนวนการตายด้วยอุบัติเหตุการเป็นพิษและพลวเหตุ
 ของประชากร อายุ ๕-๒๔ ปี
 ปี ๒๕๑๘ และปี ๒๕๒๒

เหตุการณ์ตาย	๒๕๑๘			๒๕๒๒		
	ทุกอายุ	๑๕-๑๙	๒๐-๒๔	ทุกอายุ	๑๕-๑๙	๒๐-๒๔
๑. อุบัติเหตุรถยนต์	๔,๕๗๑	๖๖๒	๖๕๖	๖,๖๕๓	๗๗๗	๑,๐๗๐
๒. อุบัติเหตุจากกระสุนปืน	๒๗๕	๓๗	๔๗	๔๖๘	๕๐	๗๓
๓. การฆ่าตัวตาย	๑,๗๐๙	๕๒๘	๔๒๐	๓,๐๘๒	๗๗๓	๖๙๕
๔. ถูกฆ่าตายและถูกทำร้ายจนตาย ด้วยเจตนาโดยบุคคลอื่น	๑๑,๗๑๗	๗๔๒	๑,๓๘๕	๑๑,๙๑๓	๑,๐๗๙	๒,๐๔๘
๕. การถูกพิษโดยอุบัติเหตุจากยา และสิ่งที่ใช้รักษาโรค	๒๕๙	๑๗	๑๘	๑๑๔	๗	๑๙
รวม ๕ สาเหตุ	๑๘,๕๓๑	๑,๙๘๖	๒,๕๒๖	๒๒,๒๓๐	๒,๖๘๖	๓,๙๐๕

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจาก กองสถิติสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

เหตุการณ์ตาย	๒๕๑๘			๒๕๒๒		
	ทุกอายุ	๑๕-๑๙	๒๐-๒๔	ทุกอายุ	๑๕-๑๙	๒๐-๒๔
สัดส่วนของการตายเนื่องจาก แต่ละสาเหตุ						
๑. อุบัติเหตุรถยนต์	๒๔.๖๗			๒๙.๙๓		
๒. อุบัติเหตุจากกระสุนปืน	๑.๔๘			๒.๑๑		
๓. การฆ่าตัวตาย	๙.๒๒			๑๓.๘๖		
๔. การถูกฆ่าตายและถูกฉกฉวย ตัวใจเจตนาโดยบุคคลอื่น	๖๓.๒๓			๕๓.๕๙		
๕. การถูกพิษโดยอุบัติเหตุจากยา และสิ่งที่ใช้รักษาโรค	๑.๔๐			๐.๕๑		
รวม ๕ สาเหตุ	๑๐๐.๐๐			๑๐๐.๐๐		

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจาก กองสถิติสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

๓.๒.๓ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์นอกจากต้องการได้รับสวัสดิภาพแล้วยังต้องการความปลอดภัยและต้องการสิทธิเสรีภาพอีกด้วย ในเรื่องของความปลอดภัยได้แก่ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของบุคคล ซึ่งในที่นี้จะแบ่งหัวข้อการพิจารณาโดยย่อดังนี้

๑. ปัญหาเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินโดยทั่วไป

สำหรับการพิจารณาปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนโดยทั่วไปนั้น เราอาจจะพิจารณาได้จากข้อมูลเกี่ยวกับคดีอุกฉกรรจ์ที่เกิดขึ้นต่อจำนวนประชากรของประเทศว่าเป็นอย่างไร ซึ่งจะดูได้จากข้อมูลในตารางที่ ๓-๑๑

จากข้อมูลดังกล่าวจะพบว่าในช่วงระยะเวลาสี่สิบกว่าปีที่ผ่านมา อัตราส่วนของคดีอุกฉกรรจ์ต่อประชากรแสนคนได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก เช่นในปี ๒๕๐๒ อัตราส่วนของคดีที่เกิดขึ้นต่อประชากรแสนคนเท่ากับ ๒๐.๕ ในปี ๒๕๒๒ อัตราส่วนดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นเป็น ๓๔.๒ อย่างไรก็ตาม ในปี ๒๕๑๘ อัตราส่วนของคดีที่เกิดขึ้นต่อประชากรแสนคนได้เพิ่มขึ้นเป็น ๔๒.๖ ซึ่งเป็นสถิติที่สูงสุดในรอบระยะเวลาสองทศวรรษที่ผ่านมา

เมื่อพิจารณาข้อมูลที่ได้อีกแล้วจะกล่าวได้ว่า ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เป็นมาในอดีตนั้นได้ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมมากขึ้น และทำให้ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนโดยทั่วไปลดลงด้วย

๒. ปัญหาการกระทำความผิดซ้ำ

การพิจารณาปัญหาของสังคมนั้น นอกจากเราจะพิจารณาถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินโดยทั่วไปแล้ว เราควรจะพิจารณาว่าเราได้พยายามแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร ช่วยให้สังคมดีขึ้นหรือไม่ ในเรื่องนี้เราอาจจะพิจารณาได้จากประสิทธิภาพของบริการเกี่ยวกับการรักษาความสงบภายใน และการแก้ไข้ผู้ที่กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๓-๑๒

จากสถิติของกรมตำรวจพบว่าในปี ๒๕๒๒ โดยเฉลี่ยแล้วคดีที่เกิดขึ้น ตำรวจจะสามารถจับกุมผู้กระทำความผิดได้เพียงร้อยละ ๒๔ เท่านั้น ในบรรดาความผิดที่เกิดขึ้นนั้นปรากฏว่าความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่สุดคือประมาณร้อยละ ๔๖ ของจำนวนคดีทั้งหมดครองลงมาได้แก่การกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดซึ่งมีประมาณร้อยละ ๒๘ ของการกระทำความผิดทั้งหมด

อย่างไรก็ตาม ในบรรดาการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นนั้น ปรากฏว่ามีผู้กระทำความผิดซ้ำโดยเฉลี่ยแล้วสูงถึงร้อยละ ๑๗ ของจำนวนคดีที่เกิดขึ้น สำหรับการกระทำความผิดซ้ำในเรื่องที่เกี่ยวกับร่างกายและเกี่ยวกับเสรีภาพมีอัตราส่วนที่สูงมาก คือประมาณร้อยละ ๒๙ รองลงมาได้แก่การกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด คือประมาณร้อยละ ๒๗

๓. ปัญหาการตายด้วยอุบัติเหตุและพลวเหตุ

ความปลอดภัยในชีวิตของบุคคลนั้น นอกจากจะพิจารณาถึงคดีอุกฉกรรจ์โดยทั่วไปแล้ว เราอาจจะพิจารณาจากการตายของประชาชนด้วยอุบัติเหตุและพลวเหตุ ซึ่งจะดูได้จากข้อมูลในตารางที่ ๓-๑๓

จากข้อมูลดังกล่าวจะพบว่าในบรรดาสาเหตุของการตายด้วยอุบัติเหตุและพลวเหตุห้าสาเหตุนั้น การตายโดยถูกผู้อื่นฆ่าตายโดยเจตนามีอัตราส่วนที่สูงมาก กล่าวคือประมาณร้อยละ ๖๓ ในปี ๒๕๑๘ และประมาณร้อยละ ๕๔ ในปี ๒๕๒๒ รองลงมาได้แก่การตายด้วยอุบัติเหตุรถยนต์ กล่าวคือในปี ๒๕๑๘ มีประมาณร้อยละ ๒๕ และขึ้นเป็นร้อยละ ๓๐ ในปี ๒๕๒๒ นอกจากนี้ยังพบว่าอัตราการฆ่าตัวตายก็เพิ่มขึ้นสูงมาก ในปี ๒๕๑๘ มีผู้ฆ่าตัวตาย ๑,๗๐๙ คน แต่ในปี ๒๕๒๒ การฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้นเป็น ๓,๐๘๒ คน ปรากฏว่าในระหว่างระยะเหตุเพียงห้าปีดังกล่าวมานี้มีผู้ฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้นเกือบถึงสองเท่าตัว

อย่างไรก็ตาม ในบรรดาการตายด้วยสาเหตุต่าง ๆ นั้น ถ้าหากพิจารณาตามหมวดอายุของผู้ตายแล้ว ก็ปรากฏว่า ผู้ตายที่มีอายุระหว่าง ๑๕-๒๔ ปี มีอัตราส่วนที่สูงมาก

จากการวิเคราะห์ถึงปัญหาเกี่ยวกับสวัสดิการของชีวิตความเป็นอยู่และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนไทยในสองเรื่องที่ได้วิเคราะห์มาแล้ว อาจกล่าวได้ว่าโดยทั่วไปแล้วในปัจจุบันคนไทยมีสภาพความเป็นอยู่ที่เลวลง และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินที่น้อยลงเมื่อเปรียบเทียบกับอดีตที่ผ่านมา ดังนั้น จึงพอจะกล่าวได้ว่าการพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ได้เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ได้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในสองทศวรรษที่ผ่านมา มิได้ช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ดีขึ้น แต่กลับทำให้คุณภาพของชีวิตเลวลง

๓.๒.๔ ปัญหาเรื่องเสรีภาพและความเสมอภาค

ในบรรดาความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์นั้นเสรีภาพและความเสมอ

ภาคเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทุกคนต้องการ กล่าวคือเมื่อคนเรามีกินมีอยู่และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแล้ว ทุกคนย่อมต้องการที่จะอยู่อย่างมีเสรีภาพ และได้รับความเสมอภาคหรือความเป็นธรรมจากสังคมด้วย ซึ่งในเรื่องนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสิทธิเสรีภาพในสังคมอย่างไรก็ตาม ในปัญหาเรื่องสิทธิเสรีภาพนั้น เราอาจแบ่งได้เป็นสองเรื่องด้วยกันคือสิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจ และสิทธิเสรีภาพทางการเมือง

๑. สิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจ

ในเรื่องสิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจของประชาชนในประเทศไทยนั้น ถ้าหากจะกล่าวถึงหลักการโดยทั่วไปแล้ว ประชาชนทุกคนได้รับสิทธิเสรีภาพอย่างเต็มที่ภายในกรอบของกฎหมาย เช่น ประชาชนทุกคนมีสิทธิเป็นเจ้าของทรัพย์สิน มีสิทธิเลือกทำงานหรือประกอบอาชีพต่าง ๆ และมีสิทธิเสรีภาพเดินทางหรือประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในทางที่เป็นจริงแล้ว ประชาชนทุกคนหาได้มีสิทธิเสรีภาพในทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกันไม่ ทั้งนี้เพราะเหตุว่า ขอบเขตในการใช้สิทธิเสรีภาพของแต่ละคนนั้นจะถูกกำหนดด้วยฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละคนเป็นสำคัญ ดังนั้น จึงปรากฏว่าคนที่มีความฐานะดีจึงจะสามารถใช้สิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจของตนได้อย่างเต็มที่ ส่วนคนที่ยากจนจะไม่สามารถใช้สิทธิเสรีภาพของตนได้อย่างเต็มที่ ในทางตรงกันข้าม ปัญหาทางเศรษฐกิจกลับทำให้คนที่ยากจนต้องถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพโดยปริยายมากขึ้นทุกทีด้วยความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจในหมู่ของประชาชนเป็นสิ่งที่เห็นกันได้อย่างเด่นชัดในสังคมไทยในปัจจุบัน ดังที่ได้ทำการวิเคราะห์กันมาอย่างละเอียดในตอนต้น

๒. สิทธิเสรีภาพทางการเมือง

ในปัญหาเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพทางการเมืองนั้น ประชาชนถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพโดยตลอด อย่างไรก็ตาม การผ่อนปรนเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพทางการเมืองนั้นเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวตามแรงกดดันของประชาชน แต่ส่วนใหญ่แล้วจะอยู่ในกรอบที่ชนชั้นปกครองยินยอม

อย่างไรก็ตาม สิทธิเสรีภาพทางการเมืองที่มีอยู่บ้างเพียงเล็กน้อยนั้น ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มีความได้เปรียบทางเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มผลประโยชน์ที่ได้เปรียบสามารถใช้สิทธิเสรีภาพในการรวมตัวเรียกร้องผลประโยชน์ให้แก่กลุ่มของตนมากขึ้นโดยที่มีประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้แบกรับภาระดังกล่าว

๓.๓ ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

จากการวิเคราะห์สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไทย และปัญหาสิทธิเสรีภาพที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ถ้าหากเรานำเอาสภาพชีวิตความเป็นอยู่และปัญหาสิทธิเสรีภาพดังกล่าวเปรียบเทียบกับปฏิญญาสากลขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องสิทธิมนุษยชนแล้ว ย่อมจะกล่าวได้ว่าสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยมีมาตรฐานต่ำกว่ามาตรฐานของสหประชาชาติมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไทยยังมีมาตรฐานความเป็นอยู่ต่ำกว่ามาตรฐานที่ควรจะเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวกับการกินอยู่และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ในบรรดาความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้แก่เรื่อง ความปลอดภัยเรื่องสวัสดิการ และเรื่องเสรีภาพนั้น ปัญหาเรื่องสวัสดิภาพหรือ

สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจจะมีความสำคัญมากที่สุด เพราะ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์โดยตรง แต่อย่างไรก็ดี ปัจจัย ขั้นพื้นฐานทั้งสามสิ่งที่กล่าวมานั้นต่างก็มีความสำคัญและมีความสัมพันธ์ต่อ เนื่องซึ่งกันและกันเป็นลูกโซ่ แต่ปัญหาสำคัญมีอยู่ว่าอะไรควรให้ความสำคัญ ตามลำดับก่อนหลังในการแก้ไขปัญหาของสังคม ซึ่งเป็นเรื่องที่สามารถ ถกเถียงกันได้มาก

อย่างไรก็ตาม สำหรับการวิเคราะห์ปัญหาของเราในที่นี้จะถือว่าปัญหา ทางเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดที่ควรได้รับการแก้ไขโดยรีบด่วนอย่าง จริงจังและต่อเนื่องเพื่อช่วยให้คนไทยทุกคนสามารถอยู่ได้ตามสมควรในสังคม นี้ แต่อย่างไรก็ดี ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เราจำเป็นจะต้องรู้ถึง สาเหตุที่แท้จริงของปัญหาแต่ละเรื่องว่าเป็นอย่างไร และเกี่ยวข้องกับปัญหา ทางโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจและการเมืองในปัจจุบันอย่างไรบ้าง ดังนั้น ใงานวิจัยนี้จึงถือว่าการศึกษาปัญหาโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเป็นหัวใจของการเข้าใจปัญหาสังคมไทย สำหรับการ วิเคราะห์ในบทต่าง ๆ ที่ได้กล่าวถึงต่อไปนั้น ก็จะเน้นแต่ในเรื่องของการ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและปัญหาเกี่ยวกับองค์ประกอบของโครงสร้างใน ระบบเศรษฐกิจไทยโดยจะใช้กรอบของทฤษฎีที่กล่าวไว้ในบทที่สองเป็นแนว ทางในการวิเคราะห์

เชิงอรรถบทที่ ๓

- (๑) ผู้ที่สนใจอาจจะศึกษาได้จากเอกสารที่เผยแพร่ขององค์การสหประชาชาติ หรือจาก Amnesty International, *International Bill of Human Rights* (South Asia Publication Service, 1978)
- (๒) การศึกษาเกี่ยวกับปัญหาสิทธิมนุษยชนในงานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของ งานวิจัยหลายโครงการของ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ที่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากมูลนิธิ ฟอर्ड แห่งสหรัฐอเมริกา
- (๓) ดู นิพนธ์ เทพวัลย์ “สังคมไทยในแง่ประชากร” ใน *ลักษณะสังคม ไทย* (แผนกอิสระสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรม ศาสตร์, ๒๕๒๒) หน้า ๑๕๕-๑๗๐
- (๔) ในกฎหมายภาษีชายโสคนั้น กำหนดไว้ว่า ผู้ชายที่มีอายุระหว่าง ๒๐ ถึง ๖๐ ปี ถ้ำร่างกายสมบูรณ์ และไม่เป็นนักบวชหรือนักพรต ถ้ำตัวอยู่เป็นโสคจะต้องเสียภาษีปีละ ๕ บาท
- (๕) ดู The World Bank, *World Development Report, 1980* (Oxford University Press, 1981)
- (๖) ดู ไกรสิทธิ์ ตันศิริรินทร์ “สภาวะโภชนาการของประเทศไทย” ใน *ชนบทไทย ๒๕๒๓* (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, ๒๕๒๓) หน้า ๑๓๗-๑๕๑)
- (๗) ดู ประเวศ วะสี *บันทึกเวทีกรรมไทย* (สำนักงานนิเทศสารไกล่หมอ, ๒๕๒๔) หน้า ๖

บทที่ ๔

โครงสร้างการผลิต

ในการศึกษาปัญหาสังคมเศรษฐกิจของแต่ละประเทศนั้น เราอาจจะเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์โครงสร้างการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ ของประเทศนั้นว่าเป็นอย่างไรเพื่อที่จะดูว่าความสามารถในการใช้ทรัพยากรหรือการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน และสินค้าและบริการต่าง ๆ เหล่านี้ผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของใครรวมตลอดถึงว่าแนวโน้มของการขยายตัวและการพัฒนาการผลิต สามารถแก้ปัญหาข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรธรรมชาติได้มากน้อยแค่ไหน และสามารถแก้ปัญหาการกระจายรายได้ของสังคมได้อย่างไรบ้าง

โครงสร้างการผลิตมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับระบบการกระจายรายได้และการใช้จ่ายของสังคม องค์ประกอบทั้งสามส่วนนี้มีความเกี่ยวพันกันเป็นลูกโซ่ไม่สามารถแยกการพิจารณาออกจากกันได้ อย่างไรก็ตาม สำหรับการวิเคราะห์โครงสร้างการผลิตในทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในที่นี้จะขอแบ่งหัวข้อการพิจารณาดังนี้

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการผลิตกับองค์ประกอบส่วนอื่นในระบบเศรษฐกิจ
๒. ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการวิวัฒนาการในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตโดยทั่วไป
๓. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตของประเทศไทย

๔. โครงสร้างการผลิตทางก้ำนเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และบริการ
ของประเทศไทย
๕. ปัญหาสำคัญบางประการของโครงสร้างการผลิตในระบบเศรษฐกิจ
ไทย

๔.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการผลิตกับองค์ประกอบ ส่วนอื่นในระบบเศรษฐกิจ

ในการวิเคราะห์โครงสร้างการผลิตของไทย ก่อนอื่นเราควรจะทำ ความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการผลิตกับองค์ประกอบส่วนอื่นใน ระบบเศรษฐกิจเสียก่อนเพื่อทำให้เรามีความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของระบบ เศรษฐกิจได้ดีขึ้น สำหรับองค์ประกอบส่วนสำคัญที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด กับโครงสร้างการผลิตได้แก่ ระบบการกระจายผลประโยชน์ของสังคม และโครงสร้างการใช้ของสังคม ดังจะพิจารณาได้จากแผนภาพในรูปที่ ๔-๑ ซึ่งพอจะอธิบายได้โดยย่อดังนี้

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการผลิต

ก่อนอื่นเราอาจจะเริ่มต้นโดยการพิจารณาว่า ในการผลิตสินค้าและบริการนั้นเราต้องใช้อะไรบ้าง เพื่อให้เราสามารถผลิตสินค้าและบริการตาม ที่สังคมต้องการสำหรับสิ่งที่นำมาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการนี้เราอาจจะ เรียกว่าปัจจัยการผลิต ซึ่งในที่นี้จะขอแบ่งออกเป็นสามส่วนด้วยกันคือ (๑) แรงงานหรือคุณภาพของประชากร (๒) ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และ (๓) ทุนและการพัฒนาการผลิต ซึ่งจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

(๑) จุดเริ่มต้นของการผลิตจะต้องเริ่มจากตัวคน กล่าวคือการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ จะต้องใช้คน ถ้าปราศจากมนุษย์หรือคนเราแล้วการผลิตต่าง ๆ ไม่สามารถจะเริ่มต้นได้ มนุษย์ในฐานะที่เป็นปัจจัยการผลิตจะให้บริการแก่ขบวนการผลิตในสองลักษณะด้วยกัน คือ ในฐานะที่เป็นผู้ประกอบการเป็นผู้ริเริ่มและจัดการในการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ และในฐานะที่เป็นแรงงานที่ทำการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ ดังนั้นคุณภาพของประชากรจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในระบบของการผลิต ทั้งนี้ เพราะเหตุว่าประสิทธิภาพในการผลิตหรือประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และการคิดประดิษฐ์หรือการพัฒนาการผลิตต่าง ๆ จะขึ้นอยู่กับมนุษย์เป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม มนุษย์นอกจากจะเป็นองค์ประกอบสำคัญของการผลิตแล้ว มนุษย์ก็ยังเป็นผู้ที่ใช้สินค้าและบริการที่ผลิตขึ้นมาด้วย ดังนั้น จึงจะต้องพิจารณาต่อไปด้วยว่าความสามารถในการผลิตและการใช้จ่ายสินค้าและบริการต่าง ๆ ในแต่ละสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างไร กล่าวคือผลิตได้เพียงพอกับความต้องการของสังคมหรือไม่ ความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตและการใช้จ่ายที่กล่าวมานี้คือจุดเริ่มต้นของปัญหาต่าง ๆ ในสังคม

(๒) ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เป็นข้อจำกัดที่สำคัญในการผลิตสินค้าต่าง ๆ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งในการกำหนดสภาพความเป็นอยู่ของคนในแต่ละสังคม

การผลิตสินค้าต่าง ๆ จะต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติด้วย เช่น การทำลายป่าไม้ อาจทำให้ธรรมชาติแปรปรวนเป็นผลเสียต่อการเพาะปลูกหรือการที่โรงงานอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเสียลงในแม่น้ำลำคลองก็ทำให้น้ำเน่าได้ทำให้ประชาชนเดือดร้อน เป็นต้น คนเราจะไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ถ้าหากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของสังคมนั้นถูกใช้ทำลายลง

(๓) องค์ประกอบที่สำคัญตัวถัดไปได้แก่ทุนและการพัฒนาการผลิต ซึ่งได้แก่สิ่งที่มนุษย์ค้นคิดหรือประดิษฐ์ขึ้น เพื่อช่วยให้สามารถผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ ได้มีคุณภาพดีขึ้น และประสิทธิภาพในการผลิตดีขึ้นด้วย

ทุนและการพัฒนาการผลิตเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการใช้เพื่อแก้ไขข้อจำกัดทางธรรมชาติ เป็นปัจจัยสำคัญของความเจริญในสังคมเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบในเรื่องทุนและการพัฒนาการผลิตก็ขึ้นอยู่กับการใช้จ่ายและคุณภาพของประชากรเป็นสำคัญกล่าวคือถ้าเราใช้จ่ายน้อยกว่าสิ่งที่เราผลิตได้ เราก็สามารถนำเงินที่เราประหยัดได้นั้นไปลงทุนเพื่อพัฒนาการผลิตต่อไปได้

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างสินค้าและบริการ

ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น เมื่อนำมาเข้ากระบวนการผลิตก็จะผลิตเป็นสินค้าและบริการต่าง ๆ ออกมาเพื่อตอบสนองความต้องการประชาชน ในกระบวนการของการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ นี้ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่ม หรือเป็นการสร้างมูลค่าส่วนเกินทางเศรษฐกิจ ซึ่งในเรื่องนี้เป็นสิ่งที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ให้ความสำคัญมาก ทั้งนี้เพราะเหตุว่า การสร้างมูลค่าส่วนเกินทางเศรษฐกิจนอกจากจะมีความสำคัญต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแล้ว ยังมีความสัมพันธ์โดยตรงกับปัญหาการกระจายรายได้ในสังคมอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม สำหรับการศึกษาโครงสร้างการผลิตในที่นี้จะพิจารณาแต่เฉพาะการสินค้าและบริการต่าง ๆ ซึ่งพอจะแบ่งตามลักษณะของการผลิตได้เป็นสามส่วนใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และบริการ

ความสัมพันธ์ระหว่างสินค้าและบริการที่กล่าวมานั้น จะชี้ให้เห็นถึงลักษณะ และวิวัฒนาการของแต่ละสังคมด้วย ดังจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

(๑) การผลิตทางเกษตรกรรม เป็นการผลิตที่ต้องอาศัยทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติอยู่มาก ในสังคมแบบนี้ที่ดินและแรงงานจะมีความ สำคัญต่อขบวนการผลิตมาก ลักษณะของสังคมเศรษฐกิจมักจะเป็นแบบเลี้ยง ตนเอง แล้วจะพัฒนาเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบแลกเปลี่ยนที่กำลังพัฒนา และเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมแบบที่กำลังพัฒนาหรือแบบที่พัฒนาแล้ว

(๒) การผลิตทางอุตสาหกรรม เป็นระบบการผลิตที่ต้องอาศัยทุนและความรู้ความสามารถของแรงงานเป็นหลัก ในสังคมอุตสาหกรรมการแบ่งแยก ชนชั้นตามลักษณะของผลประโยชน์จะเห็นได้อย่างเด่นชัด เช่นระหว่างผู้ใช้ แรงงาน กับผู้ที่เป็นเจ้าของทุนเป็นต้น ในสังคมอุตสาหกรรมจะมีปัญหา เรื่องการกระจายผลประโยชน์ในสังคมมาก ทั้งนี้เพราะเหตุว่า การได้รับผล ประโยชน์จากขบวนการผลิตระหว่างผู้ที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตหรือผู้ที่ เป็น เจ้าของทุน กับผู้ใช้แรงงานจะมีความแตกต่างกันมาก ความแตกต่างในผล ประโยชน์ที่ประชาชนแต่ละกลุ่มได้รับนั้น ทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องมา มีบทบาทในทางเศรษฐกิจมากขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาการกระจายผลประโยชน์และการ ชัดแย้งในสังคม

(๓) การผลิตบริการ โดยทั่วไปแล้วบริการจะเป็นส่วนประกอบของ สินค้าที่มนุษย์ผลิตขึ้น เช่น การค้าขาย การศึกษา การแพทย์ และบริการ ที่อำนวยความสะดวกสบายต่าง ๆ เป็นต้น ลักษณะของบริการต่าง ๆ มักจะ ใช้เพื่อการบริโภคเป็นส่วนใหญ่ ประเทศที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจ มักจะ

มีการผลิตและการบริโภคบริการมากขึ้น เพราะเหตุว่า เมื่อคนมีรายได้มากขึ้น จะมีความต้องการใช้สินค้าและมีบริการที่บำรุงความสุขของตนเองมากขึ้น

โครงสร้างการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ต่างก็ทำการผลิตจากปัจจัยการผลิตของสังคมด้วยกัน ทั้งนี้ แต่ละสังคมจึงจำเป็นจะต้องพิจารณาว่าภายในสังคมนั้นควรจะผลิตสินค้าและบริการใดบ้าง สังคมควรจะผลิตอะไรก่อนและอะไรควรจะผลิตทีหลัง อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือสินค้าและบริการที่ผลิตขึ้นนั้นใครจะเป็นผู้ได้ใช้ ซึ่งจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

๓. ระบบการกระจายผลประโยชน์ของสังคม

การที่สินค้าและบริการต่าง ๆ ที่สังคมผลิตขึ้นจะถูกแจกจ่ายหรือกระจายให้ประชาชนแต่ละคนได้ใช้อย่างไรนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับระบบการกระจายผลประโยชน์ในสังคมนั้นเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ในเรื่องการกระจายผลประโยชน์ในสังคมจะขึ้นอยู่กับบทบาทของรัฐ และการกระจายรายได้ในสังคมเป็นสำคัญ

สำหรับสินค้าและบริการบางชนิดที่มีลักษณะเป็นสินค้าสาธารณะที่ผลิตขึ้นมาแล้วทุกคนต่างก็ได้ใช้ร่วมกัน เช่น บริการป้องกันประเทศเป็นต้น หรือสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่รัฐผลิตขึ้นเพื่อให้บริการแก่ประชาชน เช่น บริการทางด้านการศึกษาและสวัสดิการต่าง ๆ เป็นต้น สินค้าหรือบริการที่กล่าวมานี้ประชาชนไม่ต้องทำการซื้อหาโดยตรง แต่จะขึ้นอยู่กับนโยบายในการจัดสรรของรัฐบาลเป็นสำคัญ

ส่วนสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็นสินค้าเอกชนที่ผู้ใช้จะต้องทำ

การซื้อหาโดยตรงนั้น การที่ประชาชนแต่ละคนจะมีโอกาสได้ใช้สินค้าหรือบริการเหล่านั้นมากน้อยแค่ไหน ย่อมขึ้นอยู่กับรายได้ของแต่ละคนเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม การที่ประชาชนแต่ละคนหรือแต่ละครอบครัวจะมีรายได้มากน้อยอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่นขึ้นอยู่กับความเป็นเจ้าของในปัจจัยการผลิต และขึ้นอยู่กับผลตอบแทนที่ได้รับจากการทำงานของแต่ละคนเป็นต้น ซึ่งในเรื่องนี้จะได้กล่าวถึงโดยละเอียดเรื่องปัญหาการกระจายรายได้ของสังคม

๔. ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้จ่ายกับการผลิต

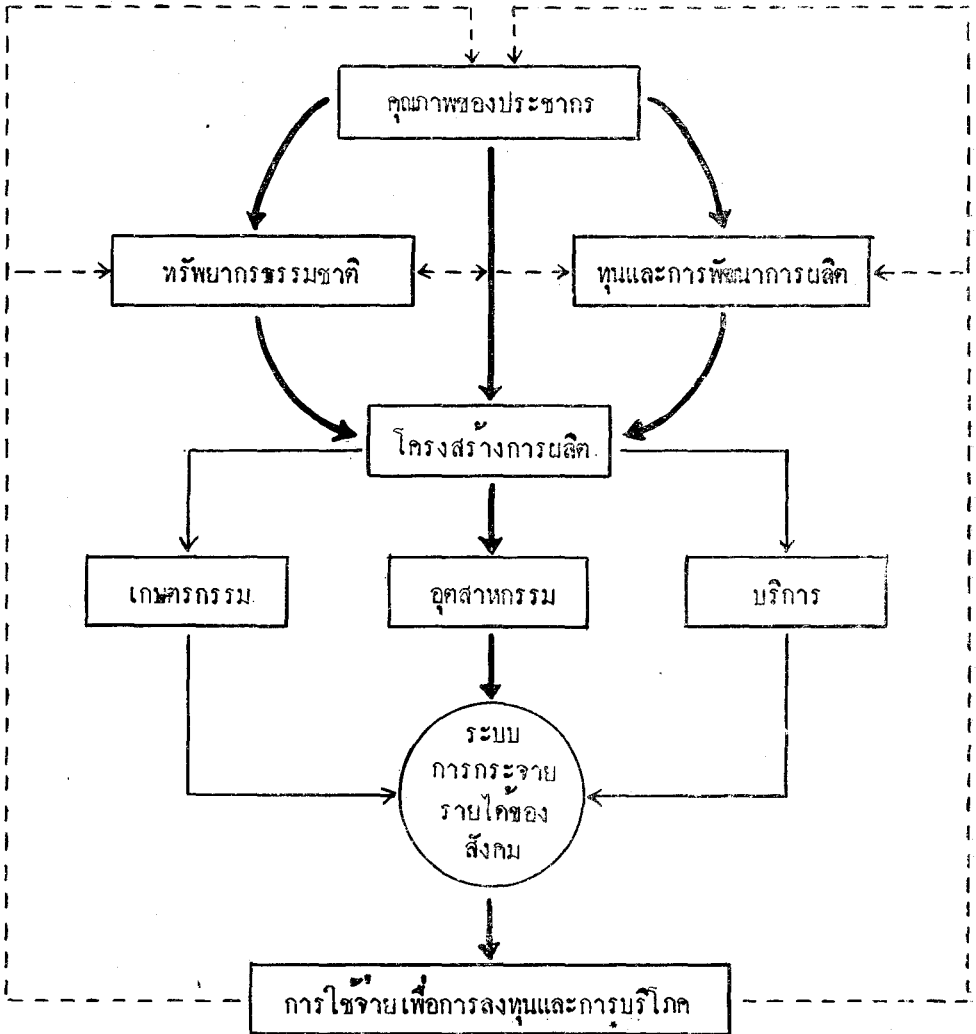
ถ้าหากพิจารณาจากภาพของระบบเศรษฐกิจโดยรวมแล้ว การใช้จ่ายจะต้องมีส่วนสัมพันธ์โดยตรงกับการผลิต โดยหลักการแล้วการใช้จ่ายจะเป็นตัวกำหนดการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ ในทางตรงกันข้ามการผลิตทำให้เกิดรายได้และกำหนดการใช้จ่ายด้วย

อย่างไรก็ตาม ในเรื่องของ การใช้จ่ายนั้นอาจจะแยกได้เป็น การใช้จ่ายเพื่อการบริโภค และ การใช้จ่ายเพื่อการลงทุน การใช้จ่ายทั้งสองประเภทดังกล่าวนี้จะไปมีส่วนในการกำหนดโครงสร้างการผลิตอีกทอดหนึ่ง

ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการผลิตและองค์ประกอบส่วนต่างๆ ของระบบเศรษฐกิจที่ได้กล่าวมานั้น เป็นแต่เพียงการชี้ให้เห็นภาพโดยรวมเท่านั้น ในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เราจำเป็นจะต้องนำเอาบทบาทของการค้าและบทบาทของเงินตรา เข้ามาประกอบการวิเคราะห์ด้วย ซึ่งในเรื่องนี้จะได้กล่าวถึงในภายหลังส่วนในหัวข้อต่อไปจะได้อีกกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการผลิตของประเทศไทย

รูปที่ ๔-๑

ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการผลิตกับระบบการกระจาย
ผลประโยชน์ของสังคม และการใช้จ่ายของสังคม

๔.๒ ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับวิวัฒนาการในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตโดยทั่วไป

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจย่อมจะต้องเกิดขึ้นในทุกประเทศตามกาลเวลาที่ผ่านไป ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ถ้าหากพิจารณาในทางเศรษฐกิจแล้วอาจจะได้แก่ การเพิ่มขึ้นของประชากร การเจริญเติบโตของการค้าและการใช้เงินตรา และการขยายตัวของอุตสาหกรรม นอกจากนี้ก็อาจจะเกิดขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญมีอยู่ว่า วิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนั้นมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่อย่างไร และในอนาคตเศรษฐกิจของประเทศนั้นสามารถเจริญเติบโตได้อย่างมีเสถียรภาพหรือไม่

วิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจะมีผลโดยตรงทำให้ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบสำคัญในโครงสร้างการผลิตเปลี่ยนแปลงไป และความสำคัญของปัจจัยการผลิตแต่ละชนิดก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่นการผลิตทางเกษตรกรรม จะใช้แรงงานและที่ดินหรือทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการผลิตทางอุตสาหกรรมจะใช้ทุนและแรงงาน เป็นสำคัญเป็นต้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะมีผลต่อการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตแต่ละชนิด และมีผลต่อการกระจายรายได้ของสังคมด้วย สำหรับการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตในหัวข้อนี้ จะกล่าวถึงวิวัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงในประเทศต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางการศึกษาในกรณีของประเทศไทยต่อไป

จากการศึกษาวิวัฒนาการทางเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ โดยทั่วไปแล้วจะพบว่า มีแนวโน้มของการเติบโตจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งนัก

เศรษฐศาสตร์หลายท่านได้เขียนเป็นทฤษฎีพัฒนาเศรษฐกิจขึ้น เพื่ออธิบายถึงรูปแบบของขบวนการพัฒนาการทางเศรษฐกิจ^(๑) อย่างไรก็ตาม ถ้าหากพิจารณาจากโครงสร้างการผลิตแล้ว เราจะพบว่าเกือบทุกประเทศจะเริ่มต้นจากสังคมเกษตรกรรมที่ล่าช้า แล้วพัฒนาเป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีการค้าขายกับโลกภายนอก หลังจากนั้นจึงพัฒนาเป็นประเทศอุตสาหกรรมในระดับขั้นของการพัฒนาที่แตกต่างกัน ในทางตรงกันข้าม ถ้าหากเราจะพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจในรูปของโครงสร้างของสังคมแล้ว เราก็อาจจะพบว่าประเทศต่าง ๆ มักจะเริ่มต้นจากสังคมบุรพกาลแล้วพัฒนาเป็นสังคมศักดินา หลังจากนั้นจึงพัฒนาเป็นสังคมทุนนิยม แล้วก็จะพัฒนาไปเป็นสังคมนิยม^(๒)

อย่างไรก็ตาม สำหรับการพิจารณาของเราในที่นี้ เราจะเน้นการวิเคราะห์เฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของปัจจัยการผลิต และการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่ได้แสดงไว้ในรูปที่ ๔-๑ กล่าวคือเราจะพิจารณาว่าโครงสร้างการผลิตในการผลิตทางเกษตรกรรม ทางอุตสาหกรรม และทางด้านบริการของแต่ละประเทศได้มีการเปลี่ยนแปลงกันอย่างไร ซึ่งในเรื่องนี้เราอาจแยกพิจารณากรณีตัวอย่างได้เป็นสองกรณีด้วยกันคือ ในกรณีของประเทศที่พัฒนาแล้ว และในกรณีของประเทศที่กำลังพัฒนา ดังจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

๑. กรณีของประเทศที่พัฒนาแล้ว

จากการศึกษาขบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศที่พัฒนาแล้วที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เราจะพบว่าประเทศต่าง ๆ ที่พัฒนาแล้ว

จะเริ่มต้นพัฒนาประเทศจากการเป็นประเทศเกษตรกรรม เมื่อเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมขึ้น บรรดาอุตสาหกรรมพื้นบ้านหรือหัตถกรรมจะถูกอุตสาหกรรมภายในประเทศทำลายลง แล้วเปลี่ยนมาเป็นการผลิตในระบบโรงงาน การผลิตทางอุตสาหกรรมจะเข้มแข็งขึ้นเรื่อย โดยการขยายตลาดภายในประเทศและขยายตลาดไปต่างประเทศ การผลิตทางเกษตรกรรมจะค่อย ๆ ลดลง ในขณะที่เกี่ยวกับการผลิตทางค้ำบริการก็จะค่อย ๆ ขยายตัวขึ้น^(๓)

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศพัฒนาแล้วเกิดขึ้นในช่วงที่ความรุนแรงของการแข่งขันระหว่างประเทศและการผันผวนของเศรษฐกิจโลกยังมีไม่มากนัก รวมตลอดจนถึงแรงกดดันทางค้ำประชากรก็ไม่รุนแรง การพัฒนาทางค้ำอุตสาหกรรมสามารถพัฒนาบนรากฐานของตนเอง นายทุนอุตสาหกรรมสามารถ ทำการสะสมทุนและพัฒนาเทคโนโลยีทางค้ำอุตสาหกรรมของตนได้ ทำให้พื้นฐานการผลิตทางอุตสาหกรรมเข้มแข็ง

การแข่งขันระหว่างประเทศ ทำให้ประเทศพัฒนาต่าง ๆ ต้องแข่งขันกันพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิต และพัฒนาผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่ต้องใช้เทคโนโลยีสูงขึ้น ส่วนการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมแบบธรรมดาจะลดการผลิต หรือไปลงทุนผลิตในประเทศค้ำพัฒนาที่มีแรงงานถูก หรือเป็นแหล่งวัตถุดิบและตลาดการค้าของตน ดังนั้น อุตสาหกรรมที่ประเทศค้ำพัฒนาหรือที่กำลังพัฒนาได้พยายามพัฒนาขึ้นในประเทศของตน จึงเป็นอุตสาหกรรมที่ประเทศพัฒนาแล้วให้ความสนใจน้อยลง หรือใช้ประเทศค้ำพัฒนาเป็นสาขาในกระบวนการผลิตทางอุตสาหกรรมในประเทศของตน

จากที่ได้อธิบายมาแล้ว ถ้าพิจารณาถึงจำนวนแรงงานที่ใช้ในโครงสร้างการผลิตของประเทศที่พัฒนาแล้วพบว่า แรงงานส่วนใหญ่จะเคลื่อนย้ายจาก

ภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม หลังจากนั้นจึงเข้าสู่ภาคบริการ และในที่สุดแรงงานส่วนใหญ่จะใช้ในการผลิตทางบ้านอุตสาหกรรม และภาคบริการเป็นส่วนใหญ่

๒. กรณีของประเทศที่กำลังพัฒนา

สำหรับประเทศที่กำลังพัฒนาที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจะมีจุดเริ่มต้นของขบวนการพัฒนาที่คล้ายคลึงกับประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่ความสามารถบรรลุถึงระดับของการพัฒนาตนเองทางเศรษฐกิจจะต่างกัน^(๔) กล่าวคือประเทศที่กำลังพัฒนาจะพัฒนาโครงสร้างการผลิตของตนจากประเทศเกษตรกรรมที่ค่อนข้างล้าหลัง เข้าสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม แต่เป็นอุตสาหกรรมที่ไม่สามารถยืนอยู่บนขาของตนเองได้ และมีปัญหาในการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกมากมาย เพราะการแข่งขันในตลาดโลกและการกีดกันทางการค้าจากประเทศที่พัฒนาแล้ว

การที่ประเทศที่กำลังพัฒนาประสบปัญหาอุปสรรคมากมายในการพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศของตนนั้น สืบเนื่องจากสาเหตุหลายประการด้วยกันที่สำคัญได้แก่การพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศที่กำลังพัฒนานั้น มิได้เริ่มต้นจากการพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นบ้านเหมือนที่ประเทศพัฒนาแล้ว ในทางตรงกันข้ามอุตสาหกรรมพื้นบ้านของประเทศที่กำลังพัฒนานั้น ได้ถูกทำลายด้วยการค้าระหว่างประเทศ อุตสาหกรรมภายในประเทศไม่สามารถพัฒนาได้เพราะถูกทำลายด้วยสินค้าอุตสาหกรรมที่มาจากต่างประเทศ สำหรับอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นในไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมาเป็นอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าเพื่อทดแทนการนำเข้าเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือเป็นอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าแทนสินค้าสำเร็จรูปที่เคยสั่งจากต่างประเทศ และส่วนใหญ่เป็น

อุตสาหกรรมเบาที่ผลิตสินค้าเพื่อการบริโภคภายในประเทศ นอกจากนี้ก็ปรากฏว่าอุตสาหกรรมที่ตั้งขึ้นนั้นส่วนใหญ่จะเป็นอุตสาหกรรมที่อยู่ภายใต้การครอบงำของประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ต้องพึ่งเทคโนโลยีในการผลิต และวัตถุดิบสำคัญบางชนิดจากต่างประเทศ เป็นอุตสาหกรรมร่วมกับต่างประเทศหรือเป็นสาขาการผลิตของประเทศอุตสาหกรรม เป็นต้น

นอกจากนี้ยังปรากฏว่า โอกาสในการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศที่กำลังพัฒนาในปัจจุบันอยู่ในระยะเริ่มต้นของการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศที่พัฒนาแล้วไม่ได้ การพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกมีปัญหาอุปสรรคมากขึ้น เนื่องจากการผันผวนของภาวะเศรษฐกิจโลก เช่น ปัญหาเรื่องราคาน้ำมัน ปัญหาการแข่งขันระหว่างประเทศเนื่องจากประเทศที่กำลังพัฒนาทุกประเทศก็ต้องการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อส่งออกของตน และปัญหาการกีดกันทางการค้าจากประเทศที่พัฒนาแล้ว เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ประเทศที่กำลังพัฒนากำลังเผชิญกับปัญหาในการพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศนั้น จำนวนประชากรภายในประเทศก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการพัฒนาทางด้านการแพทย์ทำให้อัตราการตายลดลง ปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้ปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศมีมากขึ้น ดังนั้น ถ้าเราหันมาวิเคราะห์ถึงแรงงานที่ใช้ในโครงสร้างการผลิตของประเทศที่กำลังพัฒนา เราจะพบลักษณะที่แตกต่างจากประเทศที่พัฒนาแล้ว กล่าวคือเราจะพบว่า แรงงานส่วนใหญ่จะยังคงอยู่ในภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรมจะรับคนเข้าทำงานได้ไม่มากนัก เนื่องจากเกิดปัญหาในการพัฒนาอุตสาหกรรม แรงงานส่วนใหญ่ที่ออกจากภาคการเกษตร ไม่สามารถเข้าไปสู่อุตสาหกรรมได้ แต่จะไปทำงานในภาคบริการเติบโตอย่างรวดเร็ว

การที่ภาคบริการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ก่อนที่ภาคอุตสาหกรรมจะพัฒนาได้นั้น ทำให้เกิดปัญหาในโครงสร้างการผลิตและการพัฒนาประเทศอย่างสำคัญ ทั้งนี้เพราะการผลิตภาคบริการนั้นส่วนใหญ่จะเป็นการผลิตเพื่อการบริโภคเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งต่างกับการพัฒนาทางค้ำอุตสาหกรรมที่ทำการผลิตตัวสินค้าซึ่งเป็นรากฐานทางเศรษฐกิจ การผลิตทางอุตสาหกรรมจะก่อให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตและเกิดการสะสมทุนในทางเศรษฐกิจ ส่วนการผลิตทางค้ำบริการจะหนักไปในทางการบริโภค ทำให้ประเทศสะสมทุนได้น้อยและก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมเศรษฐกิจเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศมากมาย

๔.๓ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตของประเทศไทย

สำหรับการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตของประเทศไทยที่จะกล่าวถึงในหัวข้อนี้ จะกล่าวถึงองค์ประกอบการผลิตสินค้าและบริการและกำลังแรงงานที่ใช้ในการผลิตอย่างกว้าง ๆ โดยจะทำการเปรียบเทียบกับ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตของประเทศต่าง ๆ ส่วนรายละเอียดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตทางค้ำเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และบริการ จะได้กล่าวถึงรายละเอียดในหัวข้อต่อไป ส่วนการพิจารณาในที่นี้จะแบ่งหัวข้อการพิจารณา ดังนี้

- (๑) เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างการผลิตของประเทศไทยกับต่างประเทศ
- (๒) สัดส่วนของแรงงานที่ใช้ในการผลิตทางเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และบริการ
- (๓) เปรียบเทียบสัดส่วนของแรงงานและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ประชาชาติในแต่ละภาคการผลิต

ตารางที่ ๔-๑

เปรียบเทียบสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติของประเทศไทยกับประเทศอื่น ๆ

จำแนกตามลักษณะของการผลิตในปี ๒๕๐๓ และ ๒๕๒๑

(หน่วย : ร้อยละ)

กลุ่มประเทศต่าง ๆ	เกษตรกรรม		อุตสาหกรรม		บริการ	
	๒๕๐๓	๒๕๒๑	๒๕๐๓	๒๕๒๑	๒๕๐๓	๒๕๒๑
๑. ประเทศไทย	๔๐	๒๗	๑๙	๒๗	๔๑	๔๖
๒. กลุ่มประเทศที่มีรายได้ต่ำ	๕๐	๓๘	๑๗	๒๔	๓๓	๓๘
๓. กลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลาง	๒๒	๑๖	๓๑	๓๔	๔๗	๕๐
๔. กลุ่มประเทศอุตสาหกรรม	๖	๔	๔๐	๓๗	๕๔	๕๙
๕. กลุ่มประเทศสังคมนิยมบางประเทศ						
- บูกาเรีย	๓๒	๑๘	๕๓	๖๔	๑๕	๑๘
- ฮังการี	๒๔	๑๕	๖๙	๕๙	๗	๒๖
- โปแลนด์	๒๖	๑๖	๕๗	๖๔	๑๗	๒๐
- สหภาพโซเวียต	๒๑	๑๗	๖๒	๖๒	๑๗	๒๑

กลุ่มประเทศต่าง ๆ	เกษตรกรรม		อุตสาหกรรม		บริการ	
	๒๕๐๓	๒๕๒๑	๒๕๐๓	๒๕๒๑	๒๕๐๓	๒๕๒๑
๖. กลุ่มประเทศอาเซียน						
– อินโดเนเซีย	๕๔	๓๑	๑๔	๓๓	๓๒	๓๖
– ฟิลิปปินส์	๒๖	๒๗	๒๘	๓๕	๔๖	๓๘
– มาเลเซีย	๓๗	๒๕	๑๘	๓๒	๔๕	๔๓
– สิงคโปร์	๔	๒	๑๘	๓๕	๗๘	๖๓
– ไทย	๔๐	๒๗	๑๙	๒๗	๔๑	๔๖

ที่มา : The World Bank, *World Development 1980* (Oxford University Press, 1981)

ตารางที่ ๔-๒
 เปรียบเทียบอัตราการเพิ่มของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ
 จำแนกตามองค์ประกอบของการผลิต ระหว่างประเทศไทยกับประเทศต่าง ๆ
 ในระหว่างปี ๒๕๐๓-๒๕๒๑

กลุ่มประเทศต่าง ๆ	ผลิตภัณฑ์ประชาชาติ		เกษตรกรรม		อุตสาหกรรม		บริการ	
	๐๓-๑๓	๑๓-๒๑	๐๓-๑๓	๑๓-๒๑	๐๓-๑๓	๑๓-๒๑	๐๓-๑๓	๑๓-๒๑
๑. ประเทศไทย	๘.๒	๗.๖	๕.๕	๕.๖	๑๑.๖	๑๐.๒	๗.๐	๗.๔
๒. กลุ่มประเทศที่มีรายได้ต่ำ	๓.๙	๓.๖	๒.๕	๒.๐	๖.๑	๔.๕	๔.๔	๔.๓
๓. กลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลาง	๖.๐	๕.๗	๓.๔	๓.๑	๗.๘	๗.๑	๕.๗	๕.๘
๔. กลุ่มประเทศอุตสาหกรรม	๕.๑	๓.๒	๑.๒	๑.๐	๖.๑	๓.๔	๔.๘	๓.๗
๕. กลุ่มประเทศสังคมนิยม	๔.๙	๕.๖	—	—	—	—	—	—

กลุ่มประเทศต่าง ๆ	ผลิตภัณฑ์ประชาชาติ		เกษตรกรรม		อุตสาหกรรม		บริการ	
	๐๓-๑๓	๑๓-๒๑	๐๓-๑๓	๑๓-๒๑	๐๓-๑๓	๑๓-๒๑	๐๓-๑๓	๑๓-๒๑
๖. กลุ่มประเทศอาเซียน								
— อินโดนีเซีย	๓.๕	๗.๘	๒.๕	๔.๐	๕.๐	๑๑.๒	๘.๐	๘.๗
— ฟิลิปปินส์	๕.๑	๖.๓	๔.๓	๔.๙	๖.๐	๘.๖	๕.๒	๕.๔
— มาเลเซีย	๖.๕	๗.๘	—	๕.๐	—	๙.๖	—	๘.๔
— สิงคโปร์	๘.๘	๘.๕	๕.๐	๑.๕	๑๒.๕	๘.๕	๗.๗	๘.๖
— ไทย	๘.๒	๗.๖	๕.๕	๕.๖	๑๑.๖	๑๐.๒	๙.๐	๗.๔

ที่มา : แหล่งเดียวกับตารางที่ ๔-๑

๔.๓.๑ เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างการผลิตของประเทศไทยกับต่างประเทศ

ก่อนอื่นเพื่อให้เราสามารถมองเห็นลักษณะการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศไทยกับของประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งของกลุ่มประเทศอาเซียนด้วยกันว่าเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อให้เรามีความเข้าใจเกี่ยวกับลำดับขั้นของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้ดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในที่นี้จะแบ่งตามลักษณะขององค์ประกอบในการผลิตสินค้าและบริการ ซึ่งได้แก่ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และบริการ ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๑ และตาราง ๔-๒ จากข้อมูลในตารางทั้งสอง เราพอจะตั้งเป็นข้อสังเกตได้โดยย่อดังนี้

ประการแรก ถ้าหากพิจารณาจากสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติเปรียบเทียบระหว่างประเทศต่าง ๆ แล้วพบว่า มีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงในแนวเดียวกัน กล่าวคือ ความสำคัญของภาคเกษตรกรรมจะลดลง ส่วนภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการจะเพิ่มความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะแล้วสัดส่วนของมูลค่าของผลิตภัณฑ์ประชาชาติของประเทศที่พัฒนาแล้ว และของประเทศที่กำลังพัฒนาหรือกลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลาง ซึ่งประเทศไทยกับกลุ่มประเทศอาเซียนจะอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีรายได้ระดับปานกลาง เราจะพบว่าสัดส่วนของภาคบริการจะใหญ่กว่าภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม

ประการที่สอง เมื่อเปรียบเทียบโครงสร้างการผลิตของประเทศไทยกับกลุ่มประเทศอาเซียนด้วยกันพบว่าการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกันอย่างน่า

สังเกตระหว่างการผลิตทางอุตสาหกรรมและทางบ้านบริการ กล่าวคือในช่วงระหว่างปี ๒๕๐๓ ถึง ๒๕๒๑ สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติของภาคบริการของไทยได้เพิ่มขึ้น แต่ของประเทศอาเซียนส่วนใหญ่กลับลดลง เช่น ภาคบริการของไทยได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๔๑ เป็น ๔๖ แต่ของประเทศฟิลิปปินส์ได้ลดลงจาก ๔๘ เหลือ ๓๘ ประเทศมาเลเซียลดลงจาก ๔๕ เหลือ ๔๓ และสิงคโปร์ลดลงจาก ๗๘ เหลือ ๖๓ ส่วนของอินโดนีเซียได้เพิ่มขึ้นจาก ๓๒ เป็น ๓๖ เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน ถ้าเราหันมาดูสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติในภาคอุตสาหกรรมในปี ๒๕๒๑ แล้วเราจะพบว่าของประเทศอาเซียนทุกประเทศใหญ่กว่าของประเทศไทย ซึ่งอาจจะแสดงให้เห็นว่า โครงสร้างการผลิตของประเทศเหล่านั้นได้เปลี่ยนโดยลดความสำคัญทางบ้านเกษตรกรรมลง แล้วหันมาทางบ้านอุตสาหกรรมมากกว่าทางบ้านบริการ ส่วนในกรณีของประเทศไทยนั้นเราได้ลดความสำคัญของภาคเกษตรกรรมลง แต่การผลิตทางบ้านบริการ กลับขยายตัวเร็วกว่าบ้านอุตสาหกรรม จากภาพดังกล่าวดำเนินให้เห็นว่า การผลิตทางบ้านอุตสาหกรรมของเรามีปัญหาในการขยายตัว แรงงานจากภาคเกษตรส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าไปสู่ภาคอุตสาหกรรมต้องหันเข้าไปสู่ภาคบริการมากขึ้น

ประการที่สาม ถ้าหากเราลองเปรียบเทียบโครงสร้างการผลิตของประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม กับประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมแล้ว จะเห็นได้ว่าการแตกต่างกันอย่างสำคัญ กล่าวคือ ภาคบริการของกลุ่มประเทศสังคมนิยมจะเล็กมาก การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตส่วนใหญ่จะเปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม

อย่างไรก็ตาม การที่โครงสร้างการผลิตของกลุ่มประเทศสังคมนิยมเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางที่ได้กล่าวมานั้น สาเหตุที่สำคัญเนื่องจากในประเทศสังคมนิยมนั้น รัฐบาลเป็นผู้ควบคุมการผลิตส่วนใหญ่ไว้ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตจึงเป็นไปในแนวที่รัฐบาลกำหนด ซึ่งในประเทศเหล่านี้จะถือว่า การผลิตสินค้าเป็นปัจจัยหลักทางเศรษฐกิจ ส่วนการผลิตทางด้านบริการเป็นแต่เพียงส่วนประกอบ

๔.๓.๒ สัดส่วนของแรงงานที่ใช้ในการผลิตทางเกษตรกรรมอุตสาหกรรม และบริการของประเทศไทย

จากการวิเคราะห์สัดส่วนของมูลค่าของผลิตภัณฑ์ประชาชาติได้กล่าวมาแล้ว จะชี้ให้เห็นว่ากำลังแรงงานของประเทศส่วนใหญ่จะใช้ในภาคการผลิต โดยบ้างสำหรับกรณีของประเทศนั้นจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๔ - ๓ ซึ่งจะพิจารณาได้ดังนี้

ประการแรก เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนของกำลังแรงงานที่อยู่ในแต่ละภาคการผลิตเราจะพบว่าแรงงานส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในภาคการเกษตร กล่าวคือในปี ๒๕๔๗ เรามีกำลังแรงงานประมาณ ๑๐ ล้านคน ในจำนวนดังกล่าวประมาณร้อยละ ๘๐ อยู่ในภาคการเกษตร ร้อยละ ๒.๖ อยู่ในภาคอุตสาหกรรม และร้อยละ ๙.๔ อยู่ในภาคบริการในปี ๒๕๒๑ จำนวนแรงงานเพิ่มขึ้นเป็น ๒๒ ล้านคน ในจำนวนดังกล่าวประมาณร้อยละ ๗๓.๙ อยู่ในภาคการเกษตร ร้อยละ ๘.๗ อยู่ในภาคอุตสาหกรรม และร้อยละ ๑๗.๔ อยู่ในภาคบริการ

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนของแรงงานที่เพิ่มขึ้นในแต่ละภาคการผลิตแล้วจะพบว่า ภาคเกษตรกรรมเพิ่มมากที่สุด ส่วนภาคอุตสาหกรรม

เพิ่มขึ้นน้อยที่สุด กล่าวคือในช่วงปี ๒๔๙๗ ถึง ๒๕๑๓ กำลังแรงงานเพิ่มขึ้นประมาณ ๖.๔ ล้านคน ในจำนวนดังกล่าวร้อยละ ๖๕.๖ อยู่ในภาคการเกษตร ร้อยละ ๒๓.๔ อยู่ในภาคบริการและเพียงร้อยละ ๑๑ เท่านั้นอยู่ในภาคอุตสาหกรรม สำหรับช่วงระยะเวลาระหว่างปี ๒๕๑๓ ถึง ๒๕๒๑ จำนวนแรงงานเพิ่มขึ้นประมาณ ๕.๕ ล้านคน ในจำนวนดังกล่าวร้อยละ ๕๗.๖ อยู่ในภาคการเกษตรร้อยละ ๒๔.๙ อยู่ในภาคบริการ และร้อยละ ๑๗.๕ อยู่ในภาคอุตสาหกรรม

ประการที่สาม จากข้อมูลของการเปลี่ยนแปลงจำนวนแรงงานที่ได้กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า ถึงแม้ว่าในสองทศวรรษที่ผ่านมาแม้ว่าเราจะได้เร่งพัฒนาภาคอุตสาหกรรมอย่างเร่งรีบก็ตาม แต่อุตสาหกรรมที่เรำพัฒนานั้นไม่สามารถรับแรงงานส่วนใหญ่ที่เพิ่มขึ้น ดังนั้นแรงงานส่วนใหญ่จึงยังคงจมอยู่ในภาคเกษตรกรรม และบางส่วนเข้าไปทำงานทางด้านบริการ ปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลกระทบอย่างสำคัญต่อปัญหาการกระจายรายได้ และปัญหาความไม่มีเสถียรภาพของระบบสังคม ทั้งนี้เพราะที่กำลังแรงงานที่มีอยู่ในภาคการเกษตรไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ ทำให้ภาคการเกษตรสามารถผลิตได้น้อยและมีรายได้ต่ำ ส่วนการผลิตทางด้านบริการนั้นส่วนใหญ่อีกจะเป็นการผลิตเพื่อการบริโภคสำหรับคนที่มีรายได้สูง ในลักษณะที่กล่าวมานี้ นอกจากจะทำให้ประเทศโดยส่วนรวมใช้จ่ายมากกว่าสิ่งที่เราสามารถผลิตได้แล้ว การใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยของคนบางกลุ่มยังทำให้เกิดการเปรียบเทียบทำให้เห็นความแตกต่างในสังคมมากขึ้น ซึ่งนับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคม

๔.๓.๓ เปรียบเทียบสัดส่วนของแรงงานและมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติในแต่ละภาคการผลิต

การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างการผลิต ย่อมจะมีผลกระทบอย่างสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการกระจายรายได้ของสังคม รวมตลอดจนถึงเป็นรากฐานที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมเศรษฐกิจและการเมืองในอนาคตด้วย สำหรับการวิเคราะห์ผลกระทบที่มีต่อการกระจายรายได้ของเรานั้นจะพิจารณาแต่เพียงอย่างกว้าง ๆ ส่วนการวิเคราะห์โดยละเอียดนั้นจะกล่าวถึงในภายหลัง

อย่างไรก็ตาม สำหรับการวิเคราะห์ปัญหาการกระจายรายได้อย่างกว้าง ๆ นั้น เราอาจจะพิจารณาได้จากความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ และสัดส่วนของแรงงานที่ใช้ในการผลิตในแต่ละภาคเศรษฐกิจ ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๔ และตารางที่ ๔-๕ จากข้อมูลดังกล่าวพอจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

ประการแรก เมื่อพิจารณาถึงภาพรวมของสัดส่วนของการใช้แรงงานต่อสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติในแต่ละภาคการผลิตแล้วจะพบว่าภาคการเกษตรจะใช้แรงงานมากที่สุด ส่วนภาคอุตสาหกรรมใช้แรงงานน้อยที่สุด กล่าวคือ ในปี ๒๕๐๓ กำลังแรงงานของประเทศร้อยละ ๘๒.๔ ใช้ในการผลิตทางการเกษตร แต่จำนวนแรงงานดังกล่าวผลิตมูลค่าของผลิตภัณฑ์ได้เพียงร้อยละ ๓๙.๘ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติเท่านั้น ในขณะที่เดียวกันในภาคอุตสาหกรรมใช้แรงงานเพียงร้อยละ ๔.๒ ของกำลังแรงงาน แต่สามารถผลิตมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติได้ถึงร้อยละ ๑๘.๗ ของมูลค่าทั้งหมด ส่วนภาคบริการใช้แรงงานเพียงร้อยละ ๑๓.๔ แต่สามารถผลิตมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติได้ถึงร้อยละ ๔๑.๕

สำหรับการผลิตในปี ๒๕๑๓ ปี ๒๕๑๘ และปี ๒๕๒๑ ก็มีสัดส่วนของ
การผลิตในแนวเดียวกันกับที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่การผลิตทางการเกษตรต้อง
ใช้แรงงานในสัดส่วนที่สูงขึ้น ปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแสดง
ให้เห็นเมื่อจำนวนแรงงานที่ใช้ในการผลิตทางการเกษตรแต่มูลค่าผลผลิต
ทางภาคการเกษตรกลับเพิ่มขึ้นได้ในสัดส่วนที่น้อยกว่า เป็นปรากฏการณ์
อย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า แรงงานในภาคการเกษตรมิได้ถูกใช้อย่างเต็มที่
หรือมีการว่างงานแฝงอยู่เป็นอันมาก

ประการที่สอง ถ้าหากลองพิจารณาถึงมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติโดย
เฉลี่ยต่อแรงงานแต่ละคนที่ใช้ในแต่ละภาคการผลิตแล้วจะเห็นว่ามีการแตก
ต่างกันอย่างมากกล่าวคือในปี ๒๕๐๓ มูลค่าผลิตภัณฑ์ต่อคนในภาคอุตสาหกรรม
กรรมจะเป็น ๙.๑ เท่าของภาคเกษตรกรรม และมูลค่าผลิตภัณฑ์ต่อคนของภาค
บริการจะเป็น ๖.๔ เท่าของภาคเกษตรกรรม

นอกจากนี้ยังปรากฏว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในช่วงปี ๒๕๐๓ ถึง
๒๕๑๓ เป็นช่วงที่ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการได้เปรียบภาคเกษตรกรรม
อย่างมาก กล่าวคือสัดส่วนของอุตสาหกรรมต่อเกษตรกรรมเพิ่มเป็น ๑๒.๑
เท่า และสัดส่วนของบริการต่อเกษตรกรรมเพิ่มขึ้นเป็น ๘.๘ เท่า ส่วนใน
ช่วงปี ๒๕๑๓ ถึง ๒๕๒๑ ความได้เปรียบของภาคอุตสาหกรรมและภาค
บริการที่มีต่อภาคเกษตรกรรมได้ลดลงมาบ้างเพียงเล็กน้อย กล่าวคือภาค
อุตสาหกรรมได้ลดจาก ๑๒.๑ เท่า เหลือ ๘.๓ เท่า และภาคบริการได้ลด
จาก ๘.๘ เหลือ ๗.๑ เท่า

ประการที่สาม การวิเคราะห์มูลค่าของผลิตภัณฑ์ประชาชาติต่อคนในแต่ละ
และภาคเศรษฐกิจที่กล่าวมานี้เป็นแต่เพียงชี้ให้เห็นภาพรวมของความสำคัญ

ตารางที่ ๔-๓

ประมาณจำนวนการจ้างงานจำแนกตามลักษณะของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ปี ๒๕๕๗-๒๕๖๑

ลักษณะของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ	จำนวนการจ้างงาน (พันคน)					จำนวนที่เพิ่ม		ร้อยละที่เพิ่ม	
	๒๕๕๗	๒๕๖๓	๒๕๖๓	๒๕๖๕	๒๕๖๖	๕๗-๖๓	๖๓-๖๕	๕๗-๖๓	๖๓-๖๕
๑. การผลิตสินค้า									
๑.๑ เกษตรกรรม	๘,๙๗๒	๑๑,๓๓๒	๑๓,๒๐๒	๑๔,๘๓๘	๑๖,๓๕๐	๔,๒๓๐	๓,๑๔๘	๖๕.๖	๕๗.๖
๑.๒ เหมืองแร่และการย่อยหิน	๑๙	๓๐	๘๗	๓๙	๙๐	๖๘	๓	๑.๑	๐.๑
๑.๓ อุตสาหกรรม	๒๑๓	๔๗๐	๖๘๓	๑,๒๑๕	๑,๔๗๕	๔๗๐	๗๙๒	๗.๓	๑๔.๕
๑.๔ การก่อสร้าง	๒๘	๖๙	๑๘๒	๒๕๕	๓๑๒	๑๕๔	๑๓๐	๒.๔	๒.๔
๑.๕ สาธารณูปโภค	๕	๑๖	๒๕	๓๙	๕๘	๒๐	๓๓	๐.๓	๐.๖
รวมการผลิตสินค้า	๙,๒๓๗	๑๑,๙๑๗	๑๔,๑๗๙	๑๖,๓๖๖	๑๘,๒๘๕	๔,๙๔๒	๔,๑๐๖	๗๖.๖	๗๕.๑
๒. การค้าและบริการ									
๒.๑ การค้า	๔๖๓	๗๗๙	๘๗๖	๑,๓๙๒	๑,๖๓๘	๔๑๓	๗๖๒	๖.๔	๑๓.๙

ตารางที่ ๔-๓ (ต่อ)

ลักษณะของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ	จำนวนการจ้างงาน (พันคน)					จำนวนที่เพิ่ม		ร้อยละที่เพิ่ม	
	๒๔๙๗	๒๕๐๓	๒๕๑๓	๒๕๑๙	๒๕๒๑	๙๗-๑๓	๑๓-๒๑	๙๗-๑๓	๑๓-๒๑
๒.๒ การขนส่งและคมนาคม	๘๕	๑๖๖	๒๖๘	๓๕๓	๓๘๖	๑๘๓	๑๑๘	๒.๘	๒.๒
๒.๓ บริการ	๓๙๓	๖๕๔	๑,๑๘๔	๑,๔๗๐	๑,๘๑๑	๗๙๑	๖๒๗	๑๒.๓	๑๑.๕
๒.๔ อื่น ๆ	๒๓	๒๓๔	๑๔๖	-	-	๑๒๓	-๑๔๖	๑.๙	-๒.๗
รวมการผลิตบริการ	๙๖๑	๑,๘๓๓	๒,๔๗๔	๓,๒๑๕	๓,๘๓๕	๑,๕๕๓	๑,๓๖๑	๒๓.๔	๒๔.๙
รวมทั้งสิ้น	๑๐,๒๐๑	๑๓,๗๔๙	๑๖,๖๕๒	๑๙,๖๐๑	๒๒,๑๒๐	๖,๔๕๑	๕,๔๖๘	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
๓. สัดส่วนของแรงงานที่ใช้ในการผลิตสินค้าและบริการ (ร้อยละ)									
เกษตรกรรม	(๘๘.๐)	(๘๒.๔)	(๗๙.๓)	(๗๕.๗)	(๗๓.๙)	-	-	๖๕.๖	๕๗.๖
อุตสาหกรรม	(๒.๖)	(๔.๓)	(๕.๙)	(๗.๙)	(๘.๗)	-	-	๑๑.๐	๑๗.๐
บริการ	(๙.๔)	(๑๓.๓)	(๑๔.๘)	(๑๖.๔)	(๑๗.๔)	-	-	๒๓.๔	๒๔.๔
รวม	(๑๐๐.๐)	(๑๐๐.๐)	(๑๐๐.๐)	(๑๐๐.๐)	(๑๐๐.๐)			๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ๔-๕ (ต่อ)

การผลิตสินค้าและบริการ	สัดส่วนของจำนวนแรงงาน				สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ			
	๒๕๐๓	๒๕๑๓	๒๕๑๓	๒๕๒๑	๒๕๐๓	๒๕๑๓	๒๕๑๙	๒๕๒๑
๓. เปรียบเทียบสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ต่อสัดส่วนของแรงงาน (เท่า)								
เกษตรกรรม	(๐.๕)	(๐.๔)	(๐.๔)	(๐.๔)				
อุตสาหกรรม	(๔.๕)	(๔.๓)	(๒.๕)	(๓.๑)				
การค้าและบริการ	(๓.๑)	(๓.๑)	(๓.๐)	(๒.๖)				

หมายเหตุ ภาคอุตสาหกรรมในที่นี้รวมถึง การเหมืองแร่และการขุดหิน การก่อสร้างและสาธารณูปโภคด้วย

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ๔-๕

มูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติจำแนกตามสาขาเศรษฐกิจ และ
มูลค่าผลิตภัณฑ์โดยเฉลี่ยต่อคนในแต่ละสาขาเศรษฐกิจ
ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๑

	๒๕๐๓	๒๕๑๓	๒๕๒๑	อัตราการเพิ่มเฉลี่ยต่อปี	
				๒๕๐๓-๑๓	๒๕๑๓-๒๑
๑. มูลค่าผลิตภัณฑ์ ประชาชาติ (พินล้านบาท)					
เกษตรกรรม	๒๑.๕	๓๘.๕	๑๓๑.๒	(๑๗.๙)	(๓๗.๘)
อุตสาหกรรม	๑๐.๑	๓๔.๕	๑๒๙.๔	(๓๔.๒)	(๔๑.๖)
บริการ	๒๒.๔	๖๓.๑	๒๑๖.๗	(๒๘.๒)	(๓๘.๒)
รวม	๕๔.๐	๑๓๖.๑	๔๗๗.๓	(๒๕.๒)	(๓๘.๙)
๒. ร้อยละของมูลค่าผลิตภัณฑ์ ประชาชาติ (ร้อยละ)					
เกษตรกรรม	๓๙.๘	๒๘.๓	๒๗.๕		
อุตสาหกรรม	๑๘.๗	๒๕.๓	๒๗.๑		
บริการ	๔๑.๕	๔๖.๔	๔๕.๔		
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐		
๓. มูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อคน (บาท)					
เกษตรกรรม	๑,๘๙๙	๒,๙๑๖	๘,๐๒๔	(๑๕.๔)	(๓๐.๖)
อุตสาหกรรม	๑๗,๓๒๔	๓๕,๓๑๒	๖๖,๘๗๙	(๒๐.๔)	(๒๑.๐)
บริการ	๑๒,๑๕๔	๒๕,๕๑๖	๕๖,๕๐๖	(๒๑.๐)	(๒๔.๖)
รวมเฉลี่ยต่อคน	๓,๙๒๘	๘,๑๗๓	๒๑,๕๗๘	(๒๐.๘)	(๒๙.๓)

ตารางที่ ๔-๕ (ต่อ)

	๒๕๐๓	๒๕๑๓	๒๕๒๑	อัตราการเพิ่มเฉลี่ยต่อปี	
				๒๕๐๓-๑๓	๒๕๑๓-๒๑
๔. เปรียบเทียบมูลค่าผลิตภัณฑ์ต่อคนในแต่ละอาชีพ (เท่า)					
อุตสาหกรรมต่อเกษตรกรรม	๙.๑	๑๒.๑	๘.๓		
บริการต่อเกษตรกรรม	๖.๔	๘.๘	๗.๑		

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การผลิตแต่ละภาคเศรษฐกิจเท่านั้น ในทางที่เป็นจริงแล้วภายในแต่ละภาคเศรษฐกิจก็มีการกระจายรายได้ที่แตกต่างกันมาก

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติของแต่ละภาคเศรษฐกิจที่กล่าวมานี้มีเพียงแต่จะแสดงให้เห็นความสำคัญทางเศรษฐกิจของแต่ละคนในแต่ละภาคเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังไม่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลทางสังคมและการเมืองของประชาชนในแต่ละภาคเศรษฐกิจของสังคมไทยอีกด้วย กล่าวคือประชาชนที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการมีเพียงแต่จะมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังมีอิทธิพลทางสังคมและการเมืองในประเทศไทยด้วย

๔.๔ โครงสร้างการผลิตทางด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และบริการ

เพื่อให้เราสามารถมองเห็นการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการผลิตของไทยได้เด่นชัดยิ่งขึ้น ในลำดับต่อไปจะได้กล่าวถึงรายละเอียดของการเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตในแต่ละภาคเศรษฐกิจ โดยจะชี้ให้เห็นว่าในแต่ละภาคเศรษฐกิจได้มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะอย่างไร อะไรเป็นอุปสรรคของการเจริญเติบโต และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาในทางเศรษฐกิจอย่างไรบ้าง ซึ่งในที่นี้จะแบ่งหัวข้อการพิจารณาออกเป็นสามเรื่องด้วยกันคือ

- (๑) การเปลี่ยนแปลงการผลิตทางด้านเกษตรกรรม
- (๒) การเปลี่ยนแปลงการผลิตทางด้านอุตสาหกรรม
- (๓) การเปลี่ยนแปลงการผลิตทางด้านบริการ

๔.๔.๑ การเปลี่ยนแปลงการผลิตทางการเกษตร

โดยทั่วไปแล้วพื้นฐานการผลิตของประเทศไทยเป็นประเทศที่เหมาะสมกับการผลิตทางด้านเกษตรกรรม ทั้งนี้เพราะว่ามีพื้นที่และสภาพอากาศเหมาะแก่

การเกษตรมากปัญหาสำคัญของการผลิตทางด้านเกษตรกรรมในช่วงก่อนปี ๒๕๐๐ อยู่ที่การขยายตัวของตลาดและการขาดแคลนแรงงาน ทั้งนี้เพราะเหตุว่าพื้นที่ป่าไม้ที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกมีอยู่เป็นอันมาก แต่ขาดแคลนแรงงาน เนื่องจากประชากรมีไม่มากนัก ดังนั้นรัฐบาลในสมัยก่อนจึงพยายามหาทางเพิ่มประชากรของประเทศให้มากขึ้น เช่น การกวาดต้อนผู้คนให้เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักร ยอมให้ชาวจีนอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย และมีการเก็บภาษีชายโสด เป็นต้น

การขยายตัวของตลาดก็เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาการผลิตทางการเกษตรของไทย ดังจะเห็นได้จากผลของการเปิดประเทศค้าขายกับประเทศตะวันตก โดยสนธิสัญญาเบาว์ริง ในปี พ.ศ. ๒๓๙๘ มีส่วนทำให้เกิดการขยายพื้นที่การปลูกข้าวมากขึ้น เพื่อส่งข้าวเป็นสินค้าออก^(๕) ในสมัยรัชกาลที่ห้าเอกชนได้เข้ามาทำการลงทุนในการพัฒนาการเกษตรโดยการขุดคลองเพื่อต้องการได้ที่ดินมาทำการปลูกข้าว^(๖) การพัฒนาการลงทุนดังกล่าวนอกจากจะทำให้การผลิตทางการเกษตรขยายตัวแล้ว ยังทำให้ระบบการซื้อขายที่ดินและการเช่าที่ดินขยายตัวด้วยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดปัญหาการถือครองที่ดินในสมัยต่อมา

ถึงแม้ว่าในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔ การขยายตัวการผลิตทางด้านเกษตรกรรมจะขยายตัวอย่างรวดเร็วก็ตาม แต่การขยายตัวในการผลิตของเรานั้นเป็นการขยายตัวโดยขยายพื้นที่การเพาะปลูก มิได้ขยายตัวโดยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ดังนั้นเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้นในระยะหลัง และพื้นที่การเพาะปลูกก็ขยายได้น้อยลง จึงทำให้เกิดปัญหาสังคมเศรษฐกิจในภาคการเกษตรอย่างมากมาย อย่างไรก็ตาม สำหรับการวิเคราะห์โครงสร้างการผลิตทางการเกษตรในที่นี้ จะแบ่งหัวข้อการพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

- (๑) การขยายการผลิตทางการเกษตร
- (๒) ประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร
- (๓) การลงทุนของรัฐบาลในการพัฒนาทางการเกษตร
- (๔) ราคาของผลิตผลและของปัจจัยการผลิตที่สำคัญบางชนิด
- (๕) ปัญหาการขยายตัวของภาคการเกษตร

๑. การขยายการผลิตทางการเกษตร

เนื่องจากพื้นฐานทางเศรษฐกิจของไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา กล่าวคือเพิ่มจากจำนวน ๑๗ ล้านคนในปี ๒๔๙๐ เป็นประมาณ ๔๗ ล้านคนในปี ๒๕๒๔ ดังนั้น ประชากรส่วนใหญ่จึงยังคงอยู่ในภาคการเกษตร เนื่องจากภาคอุตสาหกรรมและภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ ไม่สามารถแบกรับแรงงานส่วนใหญ่ที่เพิ่มขึ้น

การเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว ทำให้เพิ่มแรงกดดันของปัญหาสังคมเศรษฐกิจในภาคการเกษตรเพิ่มขึ้น เนื่องจากประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรของไทยเพิ่มขึ้นช้ามาก ดังนั้น เมื่อจำนวนครัวเรือนเกษตรกรรมเพิ่มขึ้น ทำให้มีความจำเป็นต้องใช้พื้นที่การเพาะปลูกเพิ่มขึ้น การขยายพื้นที่การเพาะปลูกในช่วงก่อนปี ๒๕๐๐ อาจจะไม่ค่อยมีปัญหามากนัก เนื่องจากพื้นที่ป่าไม้มีอยู่เป็นจำนวนมากและจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นก็ไม่มากนัก ไปนัก กล่าวคือจำนวนประชากรเพิ่มจากประมาณ ๑๗ ล้านคนในปี ๒๔๙๐ เป็นประมาณ ๒๖ ล้านคนในปี ๒๕๐๓ แต่อย่างไรก็ตาม การขยายพื้นที่การเพาะปลูกในช่วงหลังของปี ๒๕๐๐ ได้เผชิญปัญหาและอุปสรรคในถิ่นต่าง ๆ มากขึ้น เนื่องจากพื้นที่ป่าไม้ที่พอจะใช้บุกเบิกเป็นที่ทำกินอยู่เหลือน้อยเต็มที

แต่จำนวนประชากรกลับเพิ่มมากขึ้นกล่าวคือ จากประมาณ ๒๖ ล้านคนในปี ๒๕๐๓ เพิ่มเป็นประมาณ ๔๗ ล้านคนในปี ๒๕๒๔

การเพิ่มขึ้นของประชากรและการขยายพื้นที่การเพาะปลูกทำให้พื้นที่ป่าไม้ถูกทำลายให้ลดลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๖ จากข้อมูลดังกล่าวจะพบได้ว่าในปี ๒๕๑๓ ประมาณร้อยละ ๖๒ ของพื้นที่ของประเทศเป็นพื้นที่ป่าไม้ และถ้าคิดโดยเฉลี่ยแล้วในขณะนั้นเราจะมีพื้นที่เป็นป่าไม้ต่อประชาชนหนึ่งคนเท่ากับ ๑๐ ไร่ แต่ผลจากการขยายพื้นที่การเพาะปลูกและการทำลายป่าไม้ ในปี ๒๕๒๔ พื้นที่ของประเทศที่มีสภาพเป็นป่าไม้มีเหลืออยู่เพียงร้อยละ ๓๕ เท่านั้น และถ้าคิดพื้นที่ป่าไม้โดยเฉลี่ยต่อประชากรหนึ่งคนก็จะเหลือเพียง ๒.๔ ไร่ เท่านั้นเอง

การที่พื้นที่ป่าไม้ถูกทำลายลงอย่างมากมาย ทำให้เกิดผลเสียหายต่อการเพาะปลูกด้วย เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติถูกทำลายลง ทำให้เกิดการผันแปรในสภาพดินฟ้าอากาศมากขึ้น เช่นมักจะเกิดภาวะฝนแล้ง หรือน้ำท่วมอยู่เสมอ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การที่สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติถูกทำลายลงนั้น มิเพียงแต่จะทำให้การเพาะปลูกได้รับความเสียหายเท่านั้น แต่ยังทำให้รายได้หรือผลประโยชน์ที่เกษตรกรเคยได้รับจากธรรมชาติลดลงด้วย เช่นการหาของป่า หรือการจับสัตว์น้ำเพื่อการบริโภคในครัวเรือน เป็นต้น ดังนั้น การที่สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติถูกทำลายลงจึงมีผลกระทบต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศ

อย่างไรก็ตาม ถ้าหากเราหันมาพิจารณาถึงการใช้อนุรักษ์ในที่ดินเพื่อการเพาะปลูกแล้ว จะพบว่าในช่วงยี่สิบกว่าปีที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอยู่เหมือนกัน ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๗ จากข้อมูล

ดังกล่าวเราจะพบว่าในปี ๒๕๐๓ พื้นที่ที่ใช้ในการเพาะปลูกพืชที่สำคัญหกชนิด ในจำนวนรวมประมาณ ๔๔ ล้านไร่ นั้น ประมาณร้อยละ ๘๔ เป็นพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกข้าว และอีกประมาณร้อยละ ๗ ใช้ในการปลูกยางพารา ในช่วงระยะเวลาต่อมาได้มีการขยายพื้นที่การเพาะปลูกพืชทุกชนิด แต่สัดส่วนของการใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ในปี ๒๕๒๒ พื้นที่ดินที่ใช้ปลูกพืชสำคัญหกชนิดได้เพิ่มขึ้นจาก ๔๔ ล้านไร่ในปี ๒๕๐๓ เป็นประมาณ ๗๒ ล้านไร่ แต่สัดส่วนของที่ดินที่ใช้ปลูกข้าวได้ลดลงจากร้อยละ ๘๔ ในปี ๒๕๐๓ เหลือประมาณร้อยละ ๖๘ ในปี ๒๕๒๒ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวปรากฏว่าได้มีการขยายพื้นที่การปลูกพืชชนิดอื่นเพิ่มขึ้น ที่สำคัญได้แก่ ข้าวโพด มันสำปะหลัง อ้อย และปอ ปรากฏว่าในปี ๒๕๒๒ พื้นที่ดินที่ใช้ปลูกพืชทั้งสี่ชนิดที่กล่าวมาแล้วจะตกประมาณ ๒๒ ล้านไร่ หรือตกประมาณร้อยละ ๒๔ ของพื้นที่ที่ใช้ปลูกพืชที่สำคัญทั้งหกชนิด

จากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่การเพาะปลูกที่กล่าวมาแล้วแสดงว่าในระบบโครงสร้างการผลิตทางการเกษตรของไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นอยู่เหมือนกันแต่อย่างไรก็ตาม ถ้าหากเราหันมาพิจารณาถึงการขยายพื้นที่การเพาะปลูกและการทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติแล้วก็จะเป็นผลเสียต่อการผลิตทางการเกษตร ดังนั้นในหัวข้อต่อไปเราจึงควรหันมาพิจารณาถึงปัญหาประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรของเราว่าเป็นอย่างไรบ้าง

๒. ประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร

การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการผลิตทางการเกษตร นอกจากเราจะพิจารณาถึงการขยายพื้นที่การเพาะปลูกแล้ว เราจะต้องพิจารณาถึงประสิทธิ

ตารางที่ ๔-๖

พื้นที่ป่าไม้และพื้นที่เกษตรกรรมของประเทศไทย ปี ๒๕๕๓-๒๕๒๔

ปี	ประเภทของที่ดิน (ล้านไร่)			อัตราส่วนของ (ร้อยละ)		ประชากร (ล้านคน)	พื้นที่ป่า ต่อคน (ไร่)	พื้นที่เกษตร ต่อคน (ไร่)
	พื้นที่ทั้งหมด	พื้นที่ป่า	เกษตรกรรม	พื้นที่ป่า	เกษตรกรรม			
๒๕๕๓	๓๒๑	๑๙๙	๕๒	๖๒.๐	๑๖.๒	๑๙.๖๔	๑๐.๑	๒.๖
๒๕๐๐	๓๒๑	๑๘๒	๕๙	๕๖.๗	๑๘.๔	๒๔.๑๕	๗.๕	๒.๔
๒๕๐๕	๓๒๑	๑๗๓	๖๙	๕๓.๙	๒๑.๕	๒๗.๘๓	๖.๒	๒.๕
๒๕๑๐	๓๒๑	๑๕๗	๘๕	๔๘.๙	๒๖.๕	๓๓.๐	๔.๘	๒.๖
๒๕๑๕	๓๒๑	๑๓๙	๑๐๔	๔๓.๓	๓๒.๔	๓๓.๕๙	๓.๖	๒.๗
๒๕๒๐	๓๒๑	๑๓๔	๑๑๔	๔๑.๗	๓๕.๕	๔๔.๐๔	๓.๐	๒.๖
๒๕๒๔*	๓๒๑	๑๒๑	๑๓๖	๓๕.๐*	๔๒.๓	๔๗.๐	๒.๔	๒.๙

ที่มา : (๑) ข้อมูลเกี่ยวกับที่ดินปี ๒๕๕๓-๒๕๒๐ จากกองวิชาการ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

(๒) ข้อมูลปี ๒๕๒๔ ใช้ข้อมูลจากการประมาณการพื้นที่ป่าไม้จากภาพถ่ายทางอากาศแล้วคำนวณหาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

ตารางที่ ๔-๗
พื้นที่และสัดส่วนของพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกพืชสำคัญบางชนิด
ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๒

	๒๕๐๓	๒๕๐๘	๒๕๑๓	๒๕๑๘	๒๕๒๒
พื้นที่การเพาะปลูก (พันไร่)					
๑. ข้าว	๓๗,๐๑๓	๔๐,๙๖๑	๔๖,๘๔๐	๕๓,๒๒๔	๖๒,๗๘๗*
๒. ยางพารา	๓,๐๐๖	๓,๖๗๕	๕,๐๗๕	๖,๒๐๖	๗,๔๐๐
๓. ข้าวโพด	๑,๗๘๕	๓,๖๐๕	๔,๘๒๔	๗,๗๕๐	๘,๖๖๓
๔. ปอ	๘๗๗	๒,๔๐๑	๒,๗๗๗	๒,๓๖๓	๒,๐๐๐
๕. มันสำปะหลัง	๔๔๗	๖๓๗	๑,๐๑๐	๔,๖๕๗	๘,๒๖๙
๖. อ้อย	๙๘๖	๘๘๓	๙๑๗	๒,๙๙๕	๓,๐๗๕
รวม	๔๔,๑๑๔	๕๒,๑๖๒	๖๑,๔๔๓	๗๗,๑๙๕	๙๒,๑๙๔
สัดส่วนของพื้นที่ใช้ เพาะปลูกแต่ละชนิด (ร้อยละ)					
๑. ข้าว	๘๓.๙	๗๘.๕	๗๖.๒	๖๘.๙	๖๘.๑
๒. ยางพารา	๖.๘	๗.๑	๘.๓	๘.๐	๘.๐
๓. ข้าวโพด	๔.๐	๖.๙	๗.๙	๑๐.๐	๙.๔
๔. ปอ	๒.๐	๔.๖	๔.๕	๓.๑	๒.๒
๕. มันสำปะหลัง	๑.๐	๐.๗	๑.๖	๖.๐	๙.๐
๖. อ้อย	๒.๓	๑.๗	๑.๕	๔.๐	๓.๓
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากกองวิชาการ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตร

ตารางที่ ๔-๘
พื้นที่การเพาะปลูกและผลผลิตต่อไร่ของพืชผลสำคัญบางชนิด
ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๒

	๒๕๐๓	๒๕๐๘	๒๕๑๓	๒๕๑๘	๒๕๒๒
พื้นที่เพาะปลูก (พันไร่)					
๑. ข้าว	๓๗,๐๑๓	๔๐,๙๖๑	๔๖,๙๔๐	๕๓,๒๒๔	๖๒,๗๙๗
๒. ยางพารา	๓,๐๐๖	๓,๖๗๕	๕,๐๗๕	๖,๒๐๖	๗,๔๐๐
๓. ข้าวโพด	๑,๗๙๕	๓,๖๐๕	๔,๙๒๔	๗,๗๕๐	๙,๖๖๓
๔. ปอ	๙๗๗	๒,๔๐๑	๒,๗๗๗	๒,๓๖๓	๒,๐๐๐
๕. มันสำปะหลัง	๔๔๗	๖๓๗	๑,๐๑๐	๔,๖๕๗	๙,๒๖๙
๖. อ้อย	๙๙๖	๙๙๓	๙๑๗	๒,๙๙๕	๓,๐๗๕
รวม	๔๔,๑๑๔	๕๒,๑๖๒	๖๑,๔๔๓	๗๗,๑๙๕	๙๒,๑๙๔
ผลผลิต (พันตัน)					
๑. ข้าว	๙,๔๗๕	๑๐,๙๗๙	๑๓,๕๗๐	๑๔,๐๙๒	๑๗,๕๓๒
๒. ยางพารา	๑๗๒	๒๑๗	๒๙๒	๓๔๙	๔๖๐
๓. ข้าวโพด	๕๔๔	๑,๐๒๑	๑,๓๙๓	๒,๙๒๙	๓,๐๓๐
๔. ปอ	๑๙๑	๕๒๙	๕๙๖	๔๕๔	๓๓๙
๕. มันสำปะหลัง	๑,๒๒๒	๑,๔๗๕	๒,๔๓๒	๑๑,๖๔๑	๑๖,๐๐๐
๖. อ้อย	๕,๓๙๒	๔,๔๙๐	๕,๖๑๙	๒๒,๒๕๓	๒๐,๒๐๐

ตารางที่ ๔-๘ (ต่อ)

	๒๕๐๓	๒๕๐๘	๒๕๑๓	๒๕๑๘	๒๕๒๒
ผลผลิตต่อไร่ (ก.ก.)					
๑. ข้าว	๒๕๖	๒๖๘	๒๙๐	๒๖๕	๒๗๙
๒. ยางพารา	๕๗	๕๙	๕๗	๕๖	-
๓. ข้าวโพด	๓๐๕	๒๘๓	๒๘๙	๒๘๘	๓๔๙
๔. ปอ	๒๐๗	๒๒๐	๒๑๑	๑๙๒	๑๖๙
๕. มันสำปะหลัง	๒,๗๓๔	๒,๓๑๔	๒,๔๐๙	๒,๕๐๐	๑,๘๕๔
๖. อ้อย	๕,๔๕๗	๕,๐๗๑	๖,๑๒๙	๗,๔๓๐	๖,๕๖๙

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากกองวิชาการ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ภาพการผลิตทางการเกษตรด้วย ทั้งนี้เพราะว่า ประสิทธิภาพการผลิตจะเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญจะบอกให้เราได้ว่า การผลิตในภาคเกษตรกรรมได้มีการพัฒนาอย่างน้อยแค่ไหน และจะมีผลต่อการยกระดับรายได้ของชาวไร่ชาวนาอย่างไร

สำหรับการวิเคราะห์ประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรในที่นี้จะพิจารณาจากผลผลิตต่อพื้นที่เพาะปลูกของพืชที่สำคัญบางชนิด ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๘ จากการพิจารณาถึงผลผลิตต่อไร่ของพืชผลสำคัญหกชนิด ซึ่งได้แก่ ข้าว ยางพารา ข้าวโพด ปอ มันสำปะหลัง และอ้อย ในระหว่างปี ๒๕๐๓ ถึง ๒๕๒๒ จะพบว่า โดยเฉลี่ยแล้ว ผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามกลับปรากฏว่าผลผลิตโดยเฉลี่ยของพืชบางชนิดกลับลดลง เช่น ปอ และมันสำปะหลังเป็นต้นตัวอย่างเช่น ในปี ๒๕๐๓ ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ของมันสำปะหลังจะได้ ๒,๗๓๔ กิโลกรัม หลังจากนั้นผลผลิตต่อไร่ของมันสำปะหลังก็ลดลงเรื่อย และในปี ๒๕๒๒ ลดเหลือไร่ละ ๑,๘๕๔ กิโลกรัม

นอกจากนี้ก็ปรากฏว่าผลผลิตโดยเฉลี่ยของแต่ละปีจะผันแปรขึ้นลงอยู่เสมอตามสภาพการผันแปรของสภาพดินฟ้าอากาศ จึงจะเห็นได้ชัดในกรณีของข้าวซึ่งเป็นพืชที่ต้องการระบบการควบคุมน้ำมาก แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าหากพิจารณาถึงปริมาณผลผลิตโดยส่วนรวมระหว่างปี ๒๕๐๓ ถึง ๒๕๒๒ จะพบว่าผลผลิตรวมเพิ่มขึ้นเป็นปริมาณมาก การเพิ่มขึ้นของปริมาณผลผลิตดังกล่าวเป็นผลโดยตรงจากการขยายพื้นที่การเพาะปลูก

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยสำคัญที่เป็นกำหนดประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรได้แก่สภาพดินฟ้าอากาศและการควบคุมการใช้น้ำ ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๙ จากข้อมูลดังกล่าวจะพบว่าในปี ๒๕๑๘ พื้นที่

เพาะปลูกทางการเกษตรมีอยู่ประมาณ ๑๑๐ ล้านไร่ ในจำนวนดังกล่าวมีเพียง ๒๐ ล้านไร่เท่านั้นที่อยู่ในเขตชลประทาน กล่าวคือพื้นที่ที่อยู่ในเขตชลประทานมีเพียงร้อยละ ๑๘ เท่านั้น นอกจากนี้ยังปรากฏว่าในจำนวนพื้นที่ที่อยู่ในเขตชลประทานนั้นมีเพียงร้อยละ ๔ หรือประมาณ ๕ ล้านไร่เท่านั้นที่สามารถได้รับน้ำจากระบบชลประทานตลอดปี

จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๘ จะเห็นได้ว่าระบบชลประทานมีความสำคัญอย่างมากต่อการเพาะปลูกข้าว จากการเปรียบเทียบผลผลิตต่อไร่ของการปลูกข้าวระหว่างพื้นที่ที่อยู่ในเขตชลประทานกับพื้นที่ที่อยู่นอกเขตชลประทานจะพบว่า ผลผลิตต่อไร่มีความแตกต่างกันอย่างมาก เช่นในฤดูกาลเพาะปลูกปี ๒๕๑๗/๑๘ ผลิตข้าวโดยเฉลี่ยในเขตชลประทานทั่วประเทศ จะได้ข้าวไร่ละ ๔๐๘ กิโลกรัม แต่ผลผลิตโดยเฉลี่ยของพื้นที่ที่อยู่นอกเขตชลประทานจะได้เพียงไร่ละ ๒๙๕ กิโลกรัมเท่านั้น ปรากฏว่าโดยเฉลี่ยแล้วผลผลิตต่อไร่ในเขตชลประทานจะสูงกว่าผลผลิตนอกเขตชลประทานถึงประมาณร้อยละ ๕๘ ในทำนองเดียวกันปรากฏว่าในฤดูกาลเพาะปลูกปี ๒๕๑๘/๑๙ ผลผลิตโดยเฉลี่ยทั้งประเทศของพื้นที่ในเขตชลประทาน สูงกว่าพื้นที่นอกเขตชลประทานประมาณร้อยละ ๓๙

จากข้อมูลทั้งสองตารางที่ได้กล่าวมาแล้วจะพบว่าโดยทั่วไปแล้วประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรของไทยอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำมาก^(๑) ประสิทธิภาพการผลิตดังกล่าวมีผลกระทบโดยตรงต่อรายได้และชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรโดยทั่วไป อย่างไรก็ตาม การที่ผลผลิตโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับที่ต่ำนั้น ถ้ามองในแง่ที่ดีแล้วก็ทำให้เกิดความหวังในการพัฒนา กล่าวคือ การที่ผลผลิตโดยเฉลี่ยต่ำเนื่องจากขาดการพัฒนาขึ้น แสดงว่าโอกาสในการ

พัฒนาให้ดีขึ้นยังมีอยู่อีกมาก ดังนั้น ถ้าหากเราทำการลงทุนพัฒนาการเกษตรกันอย่างจริงจังแล้ว เรามีทางที่จะเพิ่มพูนประสิทธิภาพการผลิตให้ดีขึ้นโดยไม่ยากนัก ถ้าเราสามารถเพิ่มพูนประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรได้อย่างรวดเร็วนอกจากจะช่วยให้เศรษฐกิจของเราเติบโตได้เร็วแล้ว ยังจะช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ดีขึ้นด้วย ซึ่งเป็นทางออกที่สำคัญในการแก้ปัญหาสังคมเศรษฐกิจของประเทศไทย

๓. การลงทุนของรัฐบาลในการพัฒนาทางการเกษตร

ถ้าหากเราวิเคราะห์ถึงวิวัฒนาการทางเศรษฐกิจของไทยจากอดีตถึงปัจจุบันแล้ว จะพบว่าเราพัฒนาเศรษฐกิจโดยการเอาตัวเอาเปรียบภาคการเกษตรหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การพัฒนาเศรษฐกิจของไทยได้พัฒนาโดยที่คนกลุ่มน้อยเป็นฝ่ายเอาตัวเอาเปรียบคนส่วนใหญ่ของประเทศ

อย่างไรก็ตาม ถ้าเราศึกษาประวัติการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ เราก็คงพบว่า แต่ละประเทศจะพัฒนาโดยการเอาตัวเอาเปรียบภาคการเกษตรแทบทั้งนั้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในแนวนี้เป็นที่ยอมรับของทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจโดยทั่วไป^(๗) แต่อย่างไรก็ตาม ในประเทศพัฒนาเหล่านั้นเมื่อพัฒนาไปถึงระดับหนึ่งแล้ว ดอกผลของการพัฒนาจะถูกกระจายกลับไปให้ภาคการเกษตรมากขึ้น และช่วยให้ภาคการเกษตรสามารถพัฒนาขึ้นมาได้ แต่ในกรณีของประเทศไทยนั้น ปรากฏว่าดอกผลที่เกิดจากการพัฒนาไม่ค่อยมีการกระจายตัวกลับไปสู่ภาคการเกษตร ซึ่งทำให้ภาคเกษตรของเราพัฒนาได้ช้า

ในการกระจายดอกผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจกลับไปสู่ประชาชนในภาคการเกษตรนั้น รัฐบาลจะมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นตัวนำที่ทำให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นแก่ภาคการเกษตร ในเรื่องนี้เราจะพิจารณาได้จากนโยบายทางเศรษฐกิจและการใช้จ่ายของรัฐบาลเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามจากการวิเคราะห์แนวนโยบายและการใช้จ่ายการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยในหลายทศวรรษที่ผ่านมา จะพบว่าแนวนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจส่วนใหญ่จะเป็นไปในทางเอาเปรียบภาคการเกษตรซึ่งจะพิจารณาได้จากในกรณีตัวอย่างดังต่อไปนี้

- (ก) การลงทุนพัฒนาระบบชลประทาน
- (ข) การลงทุนทางเศรษฐกิจของรัฐบาล

ก. การลงทุนพัฒนาระบบชลประทาน

การเกษตรกรรมในประเทศไทยต้องพึ่งสภาพดินฟ้าอากาศมาก เนื่องจากกว่าร้อยละ ๘๐ ของพื้นที่เกษตรกรรมมีได้อยู่ในเขตชลประทาน ดังนั้นจึงปรากฏว่าในแต่ละปีพื้นที่การเพาะปลูกจึงมักจะได้รับคามเสียหายจากสภาพดินฟ้าอากาศแปรปรวนอยู่เสมอ ทั้งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๑๐ ซึ่งจะพบว่าในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปี ๒๔๕๓ ถึง ๒๕๑๘ ในแต่ละปีพื้นที่การเพาะปลูกเสียหายจากภัยธรรมชาติเกือบร้อยละ ๑๐ ของพื้นที่การเพาะปลูกทั้งหมด ในช่วงปี ๒๔๗๘ ถึง ๒๔๘๗ เป็นช่วงระยะเวลาที่พื้นที่การเพาะปลูกได้รับความเสียหายมากที่สุด กล่าวคือสูงถึงร้อยละ ๑๕ ของพื้นที่การเพาะปลูก

การที่พื้นที่การเพาะปลูกได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมากนั้น มิได้มีผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรด้วย ความเสียหายทางธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้ชาวไร่ชาวนาต้องเป็นหนี้เป็นสิน

และสูญเสียกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีฐานะยากจน มีผลผลิตเพื่อพอล้างชีพปีต่อปีเท่านั้น ดังนั้นเมื่อการเพาะปลูกเสียหายจึงทำให้ต้องเป็นหนี้เป็นสินหรือต้องสูญเสียกรรมสิทธิ์ในที่ดินในที่สุด ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งของภาคการเกษตร

อย่างไรก็ตาม การที่พื้นที่การเพาะปลูกได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติในอัตราที่ค่อนข้างสูงนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่รัฐบาลขาดความเอาใจใส่ลงทุนในการพัฒนาระบบชลประทาน ถ้าหากเราทำการศึกษาประวัติศาสตร์พัฒนาระบบชลประทานในประเทศไทย เราจะพบว่าในปี ๒๔๔๖ นายแวนเดอร์ ไฮต์ (Van der Hieds) ผู้เชี่ยวชาญด้านการชลประทานชาวเนเธอร์แลนด์ ซึ่งได้เข้ารับราชการในกรมชลประทานได้ทำการศึกษาและวางโครงการระบบชลประทานในเขตทุ่งราบภาคกลาง เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพการผลิตและป้องกันน้ำท่วม ได้เสนอรัฐบาลให้สร้างเขื่อนใหญ่ที่บริเวณจังหวัดชัยนาท เพื่อจัดระบบการชลประทานในเขตทุ่งราบภาคกลาง แต่โครงการของเขาถูกปฏิเสธจากรัฐบาลในสมัยนั้น เนื่องจากรัฐบาลต้องการใช้เงินไปในทางพัฒนากองทัพและสร้างทางรถไฟ

นอกจากการเสนอสร้างเขื่อนชลประทานขนาดใหญ่แล้ว นายแวน เดอร์ ไฮต์ ก็ยังได้เสนอให้สร้างโครงการชลประทานขนาดเล็กขึ้นมาทดแทน แต่โครงการของเขาก็ถูกรัฐบาลยับยั้งอีก ดังนั้น เมื่อเกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ในปี ๒๔๕๑-๒๔๕๒ เขาจึงได้ลาออกและเดินทางกลับประเทศของตน ต่อมาในปี ๒๔๕๔ ปรากฏว่ากรมชลประทานถูกยุบและลดความสำคัญลง แต่ในระยะต่อมาจึงได้รื้อฟื้นกรมชลประทานขึ้นมาใหม่ อย่างไรก็ตามโครงการที่นายแวน เดอร์ ไฮต์ ได้เสนอไว้วันนี้ ได้ถูกนำมาพิจารณาและทำการสร้างเขื่อน

เจ้าพระยาที่จังหวัดชัยนาท ซึ่งเป็นระยะเวลา ๕๐ ปี หลังจากที่เขาได้เคยเสนอให้สร้าง^(๕)

ข. การลงทุนทางเศรษฐกิจของรัฐบาล

การละเลยการลงทุนการพัฒนาทางการเกษตรนอกจากจะได้อะไรทั้งไว้เป็นระยะเวลานานแล้ว ยังปรากฏว่าการลงทุนของรัฐบาลในระยะหลังที่ใช้แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ก็ยังให้ความสำคัญแก่ภาคการเกษตรน้อยกว่าภาคเศรษฐกิจอื่น ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๑๑

จากข้อมูลดังกล่าวจะพบว่าในช่วงปี ๒๕๐๙ ถึง ๒๕๒๓ รัฐบาลได้ลงทุนในโครงการพัฒนาการเกษตรน้อยกว่าการลงทุนในภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ โดยเฉลี่ยแล้วรายจ่ายการลงทุนเพื่อพัฒนาการเกษตรมีเพียงร้อยละ ๑๔ ของรายจ่ายลงทุนทั้งหมด การใช้จ่ายลงทุนส่วนใหญ่ของรัฐบาลจะลงทุนในการสร้างระบบการขนส่งคมนาคมและแหล่งพลังงาน

อย่างไรก็ตาม ถ้าหากพิจารณาถึงรายจ่ายการลงทุนเพื่อพัฒนาการเกษตรเปรียบเทียบกับผลผลิตทางการเกษตรและรายได้ภาษีของรัฐบาลจากภาคการเกษตรในตารางที่ ๔-๑๒ จะพบว่า รัฐบาลลงทุนพัฒนาการเกษตรน้อยมาก กล่าวคือ รายจ่ายลงทุนเพื่อพัฒนาการเกษตร เทียบกับมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติที่เกิดจากภาคการเกษตรในช่วงปี ๒๕๐๙ ถึง ๒๕๒๓ แล้วต่ำกว่าร้อยละ ๕ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์จากภาคการเกษตร

นอกจากนี้ยังปรากฏว่า รายได้และภาษีของรัฐบาลจากสินค้าเกษตรที่ส่งออก เทียบกับการใช้จ่ายลงทุนทางการเกษตรโดยเฉลี่ยแล้วเกือบประมาณร้อยละ ๕๐ ของการลงทุนดังกล่าวนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในทางเป็นจริงแล้ว รัฐบาลจัดสรรเงินเพื่อลงทุนในด้านการเกษตรน้อยมาก

ตารางที่ ๔-๙

พื้นที่การเกษตรที่ได้รับการชลประทาน และการเปรียบเทียบผลผลิต
ข้าวต่อไร่ระหว่างพื้นที่ในเขตชลประทาน และนอกเขตชลประทาน
ปี ๒๕๑๗-๒๕๑๘

พื้นที่การเพาะปลูก	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน	ภาคกลาง	ภาคใต้	ทั่วประเทศ
๑. พื้นที่เกษตรและ พื้นที่ชลประทาน ปี ๒๕๑๘					
๑.๑ พื้นที่เพื่อการเกษตร (ล้านไร่)	๒๔.๐	๔๗.๘	๒๖.๑	๑๑.๕	๑๐๙.๔
๑.๒ พื้นที่ชลประทาน(ล้านไร่)	๓.๖	๒.๖	๑๒.๔	๑.๗	๒๐.๑
๑.๓ ร้อยละของพื้นที่ ชลประทาน	(๑๕.๘)	(๕.๙)	(๔๗.๖)	(๑๕.๙)	(๑๘.๔)
๑.๔ พื้นที่ที่ได้รับน้ำตลอดปี (ล้านไร่)	๑.๒	๐.๙	๒.๑	๐.๘	๕.๐
๑.๕ ร้อยละของพื้นที่ที่ได้รับน้ำ ตลอดปี	(๕.๐)	(๑.๙)	(๘.๐)	(๗.๐)	(๔.๕)

(ต่อ) ตารางที่ ๔-๙

พื้นที่การเพาะปลูก	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน	ภาคกลาง	ภาคใต้	ทั่วประเทศ
๒. เปรียบเทียบผลผลิตข้าว					
ต่อไร่ ปี ๒๕๑๓/๑๔					
๒.๑ ในเขตชลประทาน (กก.ต่อไร่)	๕๕๕	๔๔๒	๓๙๐	๓๔๐	๔๐๘
๒.๒ นอกเขตชลประทาน (กก.ต่อไร่)	๓๔๘	๒๓๐	๑๔๐	๒๕๓	๒๕๗
๒.๓ ผลผลิตเขตชลประทาน มากกว่านอกเขตชลประทาน (กก.ต่อไร่)	๑๙๗	๒๑๒	๒๕๐	๘๗	๑๕๑
๒.๔ ผลผลิตในเขตชลประทาน มากกว่า (ร้อยละ)	(๕๖.๖)	(๙๒.๒)	(๑๗๘.๖)	(๓๔.๔)	(๕๘.๘)
๓. เปรียบเทียบผลผลิตข้าว					
ต่อไร่ปี ๒๕๑๔/๑๕					
๓.๑ ในเขตชลประทาน (กก.ต่อไร่)	๕๓๑	๔๐๙	๓๙๗	๓๗๗	๔๑๑
๓.๒ นอกเขตชลประทาน (กก.ต่อไร่)	๔๐๐	๒๘๓	๑๗๔	๒๖๓	๒๙๕
๓.๓ ผลผลิตเขตชลประทาน มากกว่านอกเขตชลประทาน (กก.ต่อไร่)	๑๓๑	๑๒๕	๒๒๓	๑๑๔	๑๑๖
๓.๔ ผลผลิตในเขตชลประทาน มากกว่า (ร้อยละ)	(๓๒.๘)	(๔๗.๘)	(๑๒๘.๒)	(๔๓.๓)	(๓๙.๓)

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากกรมชลประทาน รายงานผลการผลิตในเขตโครงการชลประทาน

พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๔/๑๕

ตารางที่ ๔-๑๐

พื้นที่เพาะปลูกที่ได้รับความเสียหายเทียบกับพื้นที่การเพาะปลูกทั้งหมด

ระหว่างปี ๒๔๕๓-๒๕๑๕

(หน่วย : ร้อยละ)

ช่วงระยะเวลา	ร้อยละของพื้นที่ที่ได้รับ ความเสียหายโดยเฉลี่ย
๒๔๕๓-๒๔๕๗	๓
๒๔๕๘-๒๔๖๒	๑๖
๒๔๖๓-๒๔๖๗	๘
๒๔๖๘-๒๔๗๒	๑๓
๒๔๗๓-๒๔๗๗	๑๐
๒๔๗๘-๒๔๘๒	๑๕
๒๔๘๓-๒๔๘๗	๑๕
๒๔๘๘-๒๔๙๒	๓
๒๔๙๓-๒๕๐๓	๑๑
๒๕๐๔-๒๕๐๘	๗
๒๕๐๙-๒๕๑๓	๙
๒๕๑๔-๒๕๑๘	๗

ที่มา : (๑) ข้อมูลช่วงปี ๒๔๕๓-๒๔๕๗ จากสมุดสถิติรายปี (ดู J.C. Ingram, Economic Change in Thailand, 1850-1970)

(๒) ข้อมูลช่วงปี ๒๔๕๘-๒๕๑๘ จากธนาคารแห่งประเทศไทย รายงานเศรษฐกิจประจำปี

ตารางที่ ๔-๑๑

เปรียบเทียบรายจ่ายลงทุนเพื่อการเกษตรกับการลงทุนอื่น ๆ
จากรายจ่ายจริงของรัฐบาล ปีงบประมาณ ๒๕๐๕-๒๕๒๓

หน่วย : ล้านบาท

	๒๕๐๙	๒๕๑๓	๒๕๑๖	๒๕๒๐	๒๕๒๓*
๑. รายจ่ายรวม	๑๖,๔๒๔	๒๑,๕๓๕	๓๗,๑๓๖	๗๖,๖๙๒	๑๔๙,๙๐๖
๒. รายจ่ายเพื่อการลงทุน	๕,๗๙๐	๙,๕๒๕	๑๒,๖๐๗	๒๗,๒๒๓	๕๙,๗๖๕
๓. รายจ่ายลงทุนเทียบรายจ่ายรวม	(๓๕.๒)	(๓๔.๖)	(๓๓.๙)	(๓๕.๕)	(๔๐.๐)
๔. รายจ่ายเพื่อการลงทุน	๕,๗๙๐	๙,๕๒๕	๑๒,๖๐๗	๒๗,๒๒๓	๕๙,๗๖๕
๔.๑ เกษตรกรรม (การชลประทาน)	๘๐๘ (๖๗๘)	๑,๖๕๖ (๑,๓๖๘)	๑,๒๔๐ (๙๘๙)	๓,๙๕๔ (๒,๗๓๒)	๗,๙๓๖ (๓,๓๙๑)
๔.๒ ขนส่งและคมนาคม (ทางหลวง)	๑,๘๖๑ (๑,๐๐๐)	๓,๕๖๑ (๒,๒๗๓)	๔,๐๐๖ (๒,๓๓๕)	๘,๔๑๖ (๕,๐๕๗)	๑๘,๒๖๒ (๙,๓๓๘)
๔.๓ พลังงาน	๕๕๓	๑,๒๘๓	๒,๕๗๕	๓,๖๖๖	๑๓,๖๕๕
๕. สัดส่วนของการลงทุน แต่ละประเภท (ร้อยละ)	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
๕.๑ เกษตรกรรม (การชลประทาน)	๑๔.๐ (๑๑.๙)	๑๗.๔ (๑๔.๔)	๙.๘ (๗.๘)	๑๔.๕ (๑๐.๐)	๑๓.๓ (๕.๘)
๕.๒ การขนส่งและคมนาคม (ทางหลวง)	๓๒.๑ (๑๗.๓)	๓๗.๔ (๒๓.๙)	๓๑.๘ (๑๘.๕)	๓๐.๙ (๑๘.๖)	๓๐.๖ (๑๕.๖)
๕.๓ พลังงาน	๙.๖	๑๓.๕	๒๐.๔	๑๓.๕	๒๒.๘
๕.๔ อื่น ๆ	๔๔.๓	๓๑.๗	๓๘.๐	๔๑.๑	๓๓.๓

* ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจาก The world Bank, Thailand : Coping With Structural Change A Dynamic Economy (August, 1908)

ตารางที่ ๔-๑๒
 เปรียบเทียบรายจ่ายลงทุนเพื่อการเกษตรของรัฐบาล
 กับมูลค่าของผลิตภัณฑ์เกษตรกรรม

๒๕๐๕-๒๕๒๓

(หน่วย : ล้านบาท)

	๒๕๐๕	๒๕๑๓	๒๕๑๖	๒๕๒๐	๒๕๒๓*
๑. ผลิตภัณฑ์เกษตรกรรม	๓๗,๐๐	๓๘,๕๐๐	๗๓,๒๐๐	๑๑๐,๙๐๐	
๒. ภาษีและพรีเมียมสินค้าออก	๑,๔๖๔	๑,๐๔๗	๘๒๑	๑,๖๘๐	๓,๐๒๘
๓. การลงทุนเพื่อการเกษตร	๘๐๘	๑,๖๕๖	๑,๒๔๐	๓,๙๕๔	๗,๙๓๖
๔. สัดส่วนการลงทุนต่อมูลค่า เกษตรกรรม	(๒.๒)	(๔.๓)	(๑.๗)	(๓.๖)	
๕. สัดส่วนภาษีขาออกต่อ การลงทุนการเกษตร	(๑๘๑.๒)	(๖๓.๒)	(๖๖.๒)	(๔๒.๕)	(๓๘.๒)

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

จากการวิเคราะห์การลงทุนของรัฐบาลที่ได้กล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลได้ให้ความสำคัญต่อภาคการเกษตรน้อยมาก ซึ่งก็หมายความว่าประชากรส่วนใหญ่ของประเทศได้รับความเอาใจใส่จากรัฐบาลไทยน้อยมาก ปรัชญาการดำเนินงานดังกล่าวเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่จะชี้ให้เห็นว่า ทำไมเกษตรกรส่วนใหญ่ของไทยจึงยากจนและเป็นชนชั้นที่มีอำนาจการต่อรองต่ำที่สุดในระบบเศรษฐกิจไทย อย่างไรก็ตาม ความเสียเปรียบของภาคการเกษตรมิได้ขึ้นอยู่กับการที่รัฐบาลให้ความสำคัญน้อยเท่านั้น แต่ยังขึ้นกับนโยบายการกำหนดราคาสินค้าผลทางการเกษตรอีกด้วย ซึ่งจะได้อธิบายถึงในหัวข้อต่อไป

๔. ราคาของผลิตผลและของปัจจัยการผลิตที่สำคัญบางชนิด

การพัฒนาการเกษตรนอกจากจะพิจารณาจากการลงทุนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตแล้ว ยังขึ้นอยู่กับราคาของผลผลิตด้วย ถ้ารัฐบาลช่วยให้เกษตรกรมีเสถียรภาพ และสูงพอสมควรแล้วจะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้และสามารถลงทุนการพัฒนาการผลิตของตนให้ดีขึ้น โดยไม่ต้องพึ่งรัฐบาลมากนัก

อย่างไรก็ตาม นอกจากรัฐบาลจะให้ความสนใจในการพัฒนาการเกษตรน้อยแล้ว รัฐบาลยังดำเนินนโยบายกตราคาผลิตผลทางการเกษตรบางชนิดเพื่อผลประโยชน์ของผู้บริโภคและรายได้ของรัฐบาล ตัวอย่างที่เห็นได้เด่นชัดที่สุดได้แก่กรณีของข้าว รัฐบาลได้ควบคุมปริมาณข้าวที่ส่งออกด้วยมาตรการหลายชนิดเช่น การจำกัดโควตาการส่งออก การเก็บภาษีข้าวที่ส่งออก ในรูปของค่าพรีเมียมข้าว อากรขาออก และข้าวสำรอง การเก็บภาษีและ การควบคุมการส่งออกดังกล่าวมีผลกระทบโดยตรงต่อราคาข้าวภายในประเทศ

กล่าวคือทำให้ราคาข้าวสารในประเทศถูกกว่าที่ ควรจะเป็นและทำให้ชาวนาขายข้าวได้ในราคาที่ต่ำด้วย นโยบายของรัฐบาลดังกล่าวเป็นผลประโยชน์ต่อผู้บริโภค แต่เป็นผลเสียต่อชาวนาซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ

อย่างไรก็ตาม สำหรับผลของการเก็บพรีเมียมข้าวของรัฐบาลนั้นจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๑๓ และตารางที่ ๔-๑๔ จากข้อมูลในตารางทั้งสองจะสังเกตเห็นได้ว่า ในช่วงระหว่างปี ๒๔๙๙ ถึง ๒๕๑๒ ค่าพรีเมียมที่รัฐบาลเก็บจากข้าวที่ส่งออก เมื่อเปรียบเทียบกับราคาข้าวที่ส่งออกแล้ว จะตกประมาณ ๒๙ เปอร์เซ็นต์ ซึ่งก็หมายความว่า การเก็บค่าพรีเมียมของรัฐบาลได้ทำให้ชาวนาขายข้าวได้ในราคาที่น้อยกว่าที่ควรจะเป็น เมื่อพิจารณาถึงรายได้จากพรีเมียมข้าวที่รัฐบาลจัดเก็บเทียบกับรายได้ของรัฐบาลในระหว่างปี ๒๔๙๗ ถึง ๒๕๑๒ แล้วก็จะพบว่ารายได้จากพรีเมียมข้าวจะตกประมาณร้อยละ ๑๑ ของรายได้รัฐบาล

สำหรับผลกระทบของการเก็บค่าพรีเมียมข้าวที่มีต่อราคาข้าวสารภายในประเทศจะเห็นได้อย่างเด่นชัดจากข้อมูลในตารางที่ ๔-๑๔ ซึ่งได้เปรียบเทียบราคาข้าวสารที่ส่งออกกับราคาขายส่งของข้าวแต่ละชนิดในตลาดกรุงเทพมหานครในระหว่างปี ๒๕๑๒ ถึง ๒๕๑๙ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวปรากฏว่าราคาขายส่งของข้าวสารชนิด ๕ เปอร์เซ็นต์ต่ำกว่าราคาข้าวที่ส่งออกโดยเฉลี่ยแล้วถึงร้อยละ ๓๙ และปีที่ราคาข้าวดีที่สุดคือในปี ๒๕๑๙ ราคาข้าวภายในประเทศต่ำกว่าราคาที่ส่งออกถึง ๖๖ เปอร์เซ็นต์ กล่าวคือ ในขณะที่ราคาส่งออกตันละ ๑๐,๙๗๖ บาท แต่ราคาขายส่งภายในประเทศตกเพียงตันละ ๓,๓๗๗ บาทเท่านั้นในทำนองเดียวกัน ราคาข้าวชนิด ๒๕ เปอร์เซ็นต์เมื่อเทียบกับราคาข้าวที่ส่ง

ออกแล้ว ที่ต่ำกว่าราคาที่ส่งออกมากกว่าคือโดยเฉลี่ยแล้วราคาข้าวภายในประเทศจะต่ำกว่าราคาที่ส่งออกประมาณร้อยละ ๓๘

จากการเปรียบเทียบราคาแตกต่างระหว่างราคาข้าวภายในประเทศกับราคา ที่ส่งออกของข้าวสองชนิดคือ ชนิด ๕ เปอร์เซ็น ซึ่งเป็นข้าวคุณภาพดีกับ ชนิด ๒๕ เปอร์เซ็น ซึ่งเป็นข้าวคุณภาพเลว ปรากฏว่าอัตราเปอร์เซ็นต์ของ การแตกต่างกันใกล้เคียงกันมาก กล่าวคือโดยเฉลี่ยแล้วข้าว ๕ เปอร์เซ็นต่ำ กว่าราคาที่ส่งออกร้อยละ ๓๘ และข้าวชนิด ๒๕ เปอร์เซ็น ต่ำกว่าราคา ที่ส่งออกร้อยละ ๓๘ ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่านโยบายการเก็บพรีเมียม ข้าวของรัฐบาลให้ประโยชน์แก่ผู้บริโภครวมมากกว่าผู้ที่บริโภคข้าว คุณภาพเลว ซึ่งก็หมายความว่านโยบายพรีเมียมข้าวของรัฐบาลให้ประโยชน์ แก่คนที่มีรายได้สูงมากกว่าคนที่มีรายได้ต่ำ

อย่างไรก็ตาม ในเรื่องนโยบายเกี่ยวกับการกำหนดราคาข้าวภายในประ เทศนั้น มีผลโดยตรงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในภาคการเกษตรและภาคอุตสาหกรรมด้วย กล่าวคือ การที่ราคาข้าวสารภายในประเทศต่ำย่อมเป็นประ โยชน์ต่อภาคอุตสาหกรรม ทำให้ภาคอุตสาหกรรมสามารถจ้างแรงงานใน อัตราค่าจ้างที่ต่ำได้ เนื่องจากข้าวเป็นอาหารหลักของผู้ใช้แรงงาน แต่ใน ขณะเดียวกันนโยบายดังกล่าวกลับเป็นผลเสียต่อชาวนา ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ ของประเทศ เนื่องจากขายข้าวเปลือกได้ต่ำกว่าราคาที่ควรจะเป็น ดังนั้น หากจะกล่าวโดยสรุปแล้ว ก็อาจจะกล่าวได้ว่า นโยบายการเก็บพรีเมียมข้าว ของรัฐบาลเป็นประโยชน์ต่อคนส่วนน้อยของประเทศ แต่เป็นการสร้างภาระ ให้แก่คนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งก็เป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้ภาคการ เกษตรยังคงล้าหลัง และชาวนาส่วนใหญ่อยากจนเดือดร้อน นอกจากนโยบาย

ของรัฐบาลจะควบคุมราคาสินค้าทางการเกษตรที่สำคัญบางชนิดทำให้เกษตรกรขายผลผลิตของตนได้ราคาที่ต่ำแล้ว เกษตรกรยังต้องซื้อปัจจัยการผลิตในราคาที่สูงด้วย ซึ่งจะพิจารณาได้ในกรณีของราคาปุ๋ย

ความเสียเปรียบของชาวนาและเกษตรกรภายในประเทศมิได้อยู่ที่การไม่ค่อยเอาใจใส่ของรัฐบาลและการขายผลผลิตได้ในราคาที่เสียเปรียบเท่านั้น แต่ยังปรากฏว่าเกษตรกรต้องซื้อปุ๋ยและปัจจัยการผลิตในราคาที่สูงกว่าที่ควรจะเป็นด้วย สำหรับการศึกษานี้จะพิจารณาได้จากในกรณีของราคาปุ๋ยภายในประเทศ ปรากฏว่า ราคาปุ๋ยในประเทศไทยแพงกว่าประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคแถบนี้ จึงจะพิจารณาคูได้จากตัวอย่างในตารางที่ ๔-๑๕ ซึ่งแสดงให้เห็นราคาเปรียบเทียบของปุ๋ย ระหว่างราคาขายปลีกกับราคาการนำเข้า ซี. ไอ. เอฟ.

จากการเปรียบเทียบราคาขายปลีกและราคานำเข้าดังกล่าวจะพบว่าราคาขายปลีกของปุ๋ยทุกชนิดสูงกว่าราคานำเข้ามาก โดยเฉพาะแล้วสูงกว่าถึงร้อยละ ๕๐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปี ๒๕๑๒ ถึง ๒๕๑๖ ราคาขายปลีกสูงกว่าราคานำเข้ามาก เช่นในปี ๒๕๑๒ ราคาขายปลีกของปุ๋ยยูเรียสูงกว่าราคานำเข้าถึงหนึ่งเท่าตัว ส่วนราคาขายปลีกของปุ๋ยแอมโมเนียม-ซัลเฟต สูงกว่าราคานำเข้าร้อยละ ๕๖ สำหรับปุ๋ยผสมสูตร ๑๖-๒๐ ราคาขายปลีกสูงกว่าราคานำเข้าร้อยละ ๖๐ และปุ๋ยผสมสูตร ๒๐-๒๒ ราคาขายปลีกสูงกว่าราคานำเข้าร้อยละ ๕๙ ส่วนในปีอื่น ๆ ราคาขายปลีกของปุ๋ยทุกชนิดก็ยิ่งสูงกว่าราคานำเข้าในอัตราที่สูงมาก

การที่ราคาขายปลีกของปุ๋ยสูงกว่าราคานำเข้าในอัตรานั้นนั้น แสดงว่าผู้นำเข้า ผู้ผลิต และผู้ขายปุ๋ยได้รับกำไรจากการขายปุ๋ยในอัตรที่สูงมาก

ทั้งนี้เนื่องจากตลาดการค้าปุ๋ยอยู่ในลักษณะที่มีการผูกขาดมาก เช่น การผลิตปุ๋ยภายในประเทศผูกขาด โดยผู้ผลิตรายใหญ่เพียงรายเดียว นอกจากนี้ยังปรากฏว่าในบางครั้ง นโยบายภาษีและการควบคุมการนำเข้าของรัฐบาลยังให้ประโยชน์แก่ผู้ผลิตปุ๋ยมากกว่าการให้ประโยชน์แก่เกษตรกรผู้ใช้ปุ๋ย การที่ราคาปุ๋ยชนิดต่าง ๆ อยู่ในราคาที่สูงนั้น ได้เป็นอุปสรรคสำคัญประการหนึ่งในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร อย่างไรก็ตามในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๒๔ รัฐบาลไทยได้ร่วมมือกับประเทศสวีเดนจะสร้างโรงงานปุ๋ยเคมีขนาดใหญ่ โดยอาศัยพลังงานและวัตถุดิบจากก๊าซธรรมชาติของไทย ซึ่งทำให้หวังกันว่าต่อไป เกษตรกรไทยจะได้ใช้ปุ๋ยในราคาที่ถูกลง และจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาภาคการเกษตรของเรา

๕. ปัญหาการขยายตัวของภาคการเกษตร

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่าการขยายตัวการผลิตในภาคเกษตรของไทยจะขยายการผลิตโดยการขยายพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ ส่วนการขยายการผลิตโดยเพิ่มพูนประสิทธิภาพการผลิตมีน้อยมาก ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลได้ให้ความสนใจลงทุนพัฒนาภาคการเกษตรน้อยกว่าภาคเศรษฐกิจอื่น นอกจากนี้ ยังปรากฏว่า นโยบายการกำหนดราคาสินค้าผลผลิตทางการเกษตรและผูกขาดในระบบเศรษฐกิจไทย ก็เป็นอุปสรรคอย่างสำคัญต่อการขยายตัวของภาคการเกษตร

การที่ภาคการเกษตรเจริญเติบโตได้ช้าได้ก่อให้เกิดปัญหาสังคมเศรษฐกิจและการเมืองขึ้นภายในประเทศมากมาย และมีผลกระทบโดยตรงต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศโดยส่วนรวมด้วย ซึ่งจะพิจารณาได้โดยย่อ ดังนี้

ประการแรก การที่การผลิตทางการเกษตรขยายตัวโดยอาศัยการขยายพื้นที่การเพาะปลูกนั้นได้ก่อให้เกิดปัญหามากมาย ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ดินที่เหมาะสมแก่การเกษตรนั้นมีอยู่จำกัด เมื่อมีการบุกรุกทำลายป่ามากขึ้นเพื่อขยายพื้นที่การเพาะปลูก ทำให้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติถูกทำลายลงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ดินลดลง ทำให้ประสิทธิภาพการผลิตลดลงด้วย ในขณะที่เดียวกัน การที่ชุมชนในภาคการเกษตรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วได้เพิ่มปัญหาการกระจายรายได้ในภาคการเกษตรมีมากขึ้นด้วย

ประการที่สอง เนื่องจากอุตสาหกรรมภายในประเทศเป็นอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าเป็นส่วนใหญ่ ต้องพึ่งตลาดภายในประเทศเป็นสำคัญ ดังนั้น เมื่อภาคการเกษตรเติบโตได้ช้า และคนส่วนใหญ่ในภาคการเกษตรยากจน จึงทำให้คนส่วนใหญ่ของประเทศขาดกำลังการซื้อ ทำให้อุตสาหกรรมภายในประเทศขยายตัวได้ช้า และไม่สามารถพัฒนาอุตสาหกรรมบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองได้ อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ปี ๒๕๑๖ เป็นต้นมา เมื่อเกิดปัญหาเรื่องพลังงานน้ำมันและการผันผวนของภาวะเศรษฐกิจโลกยิ่งทำให้ปัญหาในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น

ประการที่สาม เมื่อภาคอุตสาหกรรมเติบโตได้ช้า แต่กำลังแรงงานกลับเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แรงงานส่วนใหญ่จึงต้องจมอยู่ในภาคการเกษตร สำหรับแรงงานที่พยายามเคลื่อนย้ายเข้าสู่ตัวเมืองไม่สามารถหางานทางอุตสาหกรรมทำได้ จึงต้องหันเข้าหางานในค่านับบริการทำ ทำให้ภาคบริการขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าพึ่งภาคบริการแต่เพียงอย่างเดียวก็ไม่สามารถสร้างงานอย่างเพียงพอแก่กำลังแรงงานที่มีอยู่มากมาย

ประการที่สี่ การที่ภาคบริการขยายตัวอย่างรวดเร็วก่อนการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมนั้น มิได้แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจ ในทางตรงกันข้ามกลับแสดงให้เห็นว่าโครงสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยมีความอ่อนแอมาก ทำให้เกิดปัญหาสังคมเศรษฐกิจมากมาย ทั้งนี้เพราะเหตุว่า การผลิตทางบ้านบริการนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการบริโภคมากกว่าการลงทุน ดังนั้น การที่การบริโภคเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในระยะเริ่มต้นของการพัฒนา จึงทำให้การสะสมทุนภายในประเทศมีน้อยลง และเศรษฐกิจขยายตัวได้ช้าลงด้วย อย่างไรก็ตาม การที่การบริโภคเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วนั้น มิเพียงแต่จะมีผลกระทบต่อภาวะเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้น ยังก่อให้เกิดปัญหาการขัดแย้งในสังคมด้วย ทั้งนี้เพราะว่าการเลียนแบบอย่างการบริโภคทำให้ทุกคนต้องการความสะดวกสบายมากขึ้น แต่สภาพทางเศรษฐกิจทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่เดือดร้อนมากขึ้น ทำให้ประชาชนเกิดความไม่พอใจในระบบสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และทำให้เกิดการขัดแย้งภายในสังคมมากขึ้นด้วย

จากการวิเคราะห์ที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า ภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ จะมีความเกี่ยวพันกันเป็นลูกโซ่ และภาคการเกษตรจะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะเริ่มต้น ส่วนอุตสาหกรรมจะต้องรับช่วงการพัฒนาจากภาคเกษตรกรรม และภาคบริการควรเป็นส่วนประกอบ ดังนั้นเมื่อภาคการเกษตรอ่อนแอจึงมีผลต่อการพัฒนาในภาคอุตสาหกรรมและบริการด้วย

๔.๔.๒ การเปลี่ยนแปลงการผลิตทางด้านอุตสาหกรรม

โดยทั่วไปแล้ว ประเทศที่ด้อยพัฒนาหรือที่กำลังพัฒนาเกือบทุกประเทศ ต้องการพัฒนาเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการผลิตของตน จากการผลิตทาง

ตารางที่ ๔-๑๓
 ราคาเฉลี่ยของข้าวที่ส่งออกและค่าพรีเมียมข้าวโดยเฉลี่ย
 ปี ๒๕๕๕-๒๕๖๓

ปี	ข้าวที่ ส่งออก (พันตัน)	มูลค่าที่ ส่งออก (ล้านบาท)	ราคา เฉลี่ย ต่อตัน (บาท)	พรีเมียม ที่เก็บได้ (ล้านบาท)	เฉลี่ย พรีเมียม ต่อตัน (บาท)	พรีเมียมต่อ ราคาข้าวที่ ส่งออก (ร้อยละ)	พรีเมียมต่อ รายได้ของ รัฐบาล (ร้อยละ)
๒๕๕๕	๑,๒๖๕	๒,๘๖๑	๒,๒๖๒	๘๔๒	๖๖๖	๒๙	๑๙
๒๕๕๖	๑,๕๗๐	๓,๖๒๒	๒,๓๐๗	๘๔๐	๕๓๕	๒๓	๑๖
๒๕๕๗	๑,๑๓๓	๒,๙๖๘	๒,๖๒๐	๘๑๒	๗๑๗	๒๗	๑๕
๒๕๕๘	๑,๐๙๒	๒,๕๗๖	๒,๓๕๙	๗๕๖	๖๙๒	๒๙	๑๙
๒๕๕๙	๑,๒๐๓	๒,๕๗๐	๒,๑๓๖	๗๔๕	๖๑๙	๒๙	๑๑
๒๕๖๐	๑,๕๗๖	๓,๕๙๘	๒,๒๘๓	๘๗๒	๕๕๓	๒๔	๑๒
๒๕๖๑	๑,๒๗๑	๓,๒๔๐	๒,๕๓๔	๗๕๓	๕๙๒	๒๓	๙
๒๕๖๒	๑,๔๑๘	๓,๔๒๔	๒,๔๑๖	๘๑๙	๕๗๘	๒๔	๙
๒๕๖๓	๑,๘๖๖	๔,๓๘๙	๒,๓๕๕	๑,๒๓๘	๖๕๓	๒๘	๑๒
๒๕๖๔	๑,๘๙๕	๔,๓๓๔	๒,๒๘๑	๑,๑๙๒	๖๒๙	๒๘	๑๑
๒๕๖๕	๑,๕๐๗	๔,๐๐๑	๒,๖๕๐	๙๙๕	๖๖๐	๒๕	๙
๒๕๖๖	๑,๔๘๒	๔,๖๕๓	๓,๑๔๔	๙๙๕	๖๗๑	๒๑	๗
๒๕๖๗	๑,๐๖๘	๓,๗๗๕	๓,๕๓๔	๑,๒๖๘	๑,๑๘๗	๓๔	๙
๒๕๖๘	๑,๐๒๓	๒,๙๔๕	๒,๘๗๙	๑,๐๓๗	๑,๐๑๔	๓๕	๖
๒๕๖๙	๑,๐๖๔	๒,๕๑๖	๒,๕๑๖	๕๔๐	๕๐๗	๒๑	๒

(ต่อ) ตารางที่ ๔-๑๓

ปี	ข้าวที่ ส่งออก (พันตัน)	มูลค่าที่ ส่งออก (ล้านบาท)	ราคา เฉลี่ย ต่อตัน (บาท)	ปริมาณ ที่เก็บได้ (ล้านบาท)	เฉลี่ย ปริมาณ ต่อตัน (บาท)	ปริมาณต่อ ราคาข้าว ที่ส่งออก (ร้อยละ)	ปริมาณต่อ รายได้ของ รัฐบาล (ร้อยละ)
๒๕๑๔	๑,๕๗๖	๒,๙๐๙	๒,๙๐๙	๒๒๕	๑๔๓	๘	๐.๙
๒๕๑๕	๒,๑๑๒	๔,๔๓๗	๔,๔๓๗	๑๕๘	๗๕	๔	๐.๖
๒๕๑๖	๘๔๙	๓,๕๙๔	๓,๕๙๔	๓๓๓	๓๙๒	๙	๑.๑
๒๕๑๗	๑,๐๒๙	๙,๗๗๘	๙,๗๗๘	๓,๑๒๓	๓,๐๓๕	๓๒	๖.๙
๒๕๑๘	๙๕๑	๕,๘๕๒	๕,๘๕๒	๓๗๑	๓๙๑	๖	๐.๘

หมายเหตุ : ตามพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร พ.ศ. ๒๕๑๑ ให้นำรายได้จาก
การเก็บค่าพรีเมียมข้าวเข้ากองทุนสงเคราะห์เกษตรกร

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ ๔-๑๔

ส่วนแตกต่างระหว่างราคาข้าวต่างประเทศกับราคาขายส่งภายในประเทศของข้าวสารบางชนิด

ปี ๒๕๑๒-๒๕๑๕

(หน่วย : บาท ต่อเมตริกตัน)

ปี	ข้าวสาร ๕% เปรอร์เซ็นต์			ข้าวสาร ๒๕% เปรอร์เซ็นต์			ราคาขายส่งต่ำกว่า เอฟ.โอ.บี (ร้อยละ)	
	เอฟ.โอ.บี	ขายส่ง	แตกต่าง	เอฟ.โอ.บี	ขายส่ง	แตกต่าง	ข้าว ๕%	ข้าว ๒๕%
๒๕๑๒	๓,๘๖๐	๒,๒๐๕	๑,๖๕๕	๓,๓๒๔	๑,๗๒๔	๑,๖๐๐	๔๒.๘๘	๔๘.๑๓
๒๕๑๓	๒,๙๘๙	๑,๙๐๕	๑,๐๘๔	๒,๕๙๑	๑,๕๘๐	๑,๐๑๑	๓๖.๒๗	๓๙.๐๒
๒๕๑๔	๒,๗๐๖	๑,๕๗๘	๑,๑๒๘	๑,๙๕๙	๑,๓๘๐	๕๗๙	๔๑.๖๙	๒๙.๕๖
๒๕๑๕	๓,๐๙๒	๑,๙๗๔	๑,๑๑๘	๒,๑๖๓	๑,๖๙๗	๔๖๖	๓๖.๑๖	๒๑.๕๔
๒๕๑๖	๓,๘๘๔	๒,๘๖๕	๑,๐๑๙	๒,๙๑๔	๒,๓๗๑	๕๔๓	๒๖.๒๔	๑๘.๖๓
๒๕๑๗	๑๐,๙๗๖	๓,๗๗๓	๗,๒๐๓	๑๐,๐๐๑	๓,๖๔๖	๖,๓๕๕	๖๕.๖๓	๖๓.๕๔
๒๕๑๘	๗,๓๗๐	๓,๗๒๓	๓,๖๔๗	๖,๓๔๐	๓,๕๕๘	๒,๗๘๒	๔๙.๔๘	๔๓.๘๘
๒๕๑๙	๔,๓๕๘	๓,๘๒๓	๕๓๕	—	๓,๖๐๐	—	๑๒.๒๘	—
ราคาแตกต่างโดยเฉลี่ย (ร้อยละ)							๓๘.๘๓	๓๗.๗๖

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ ๔-๑๕

ส่วนแตกต่างระหว่างราคาขายปลีกกับราคานำเข้าของปุ๋ยบางชนิด

ปี ๒๕๑๒-๒๕๑๕

(หน่วย : บาท ต่อเมตริกตัน)

ประเภทของปุ๋ย	๒๕๑๒	๒๕๑๓	๒๕๑๔	๒๕๑๕	๒๕๑๖	๒๕๑๗	๒๕๑๘	๒๕๑๙
๑. แอมโมเนียม-ซัลเฟต								
- ราคาขายปลีก	๑,๘๗๒	๑,๘๗๒	๑,๘๔๘	๑,๘๔๘	๒,๕๕๑	๓,๔๕๐	๒,๗๗๘	๑,๒๘๗
- ราคา ซี.ไอ.เอฟ.	๑,๒๐๐	๑,๒๐๐	๑,๑๖๖	๑,๑๖๖	๑,๖๒๔	๓,๐๒๐	๒,๐๗๐	๑,๐๗๒
ราคาปลีกสูงกว่า ซี.ไอ.เอฟ.	๖๗๒	๕๗๒	๖๘๒	๖๘๒	๙๒๗	๔๓๐	๗๐๘	๒๑๕
ราคาปลีกสูงกว่า(ร้อยละ)	(๕๖.๐)	(๔๗.๗)	(๕๘.๕)	(๕๘.๕)	(๕๗.๐๘)	(๑๔.๒๔)	(๓๔.๒)	(๒๐.๐๖)
๒. ปุ๋ยยูเรีย								
- ราคาขายปลีก	๓,๐๔๐	๓,๐๔๐	๓,๐๔๐	๓,๐๔๐	๓,๗๗๓	๖,๕๒๐	๖,๔๘๗	๓,๒๐๙
- ราคา ซี.ไอ.เอฟ.	๑,๕๑๓	๑,๗๑๐	๑,๘๐๘	๑,๙๐๖	๒,๕๘๖	๔,๗๙๐	๖,๐๐๐	
ราคาปลีกสูงกว่า ซี.ไอ.เอฟ.	๑,๕๒๗	๑,๓๓๐	๑,๒๓๒	๑,๑๓๔	๑,๑๘๗	๑,๗๓๐	๔๘๗	
ราคาปลีกสูงกว่า (ร้อยละ)	(๑๐๐.๙)	(๗๗.๘)	(๖๘.๑๔)	(๕๙.๕๐)	(๔๕.๙๐)	(๓๖.๑๒)	(๘.๑๒)	

(ต่อ) ตารางที่ ๔-๑๕

ประเภทของบัญชี	๒๕๑๒	๒๕๑๓	๒๕๑๔	๒๕๑๕	๒๕๑๖	๒๕๑๗	๒๕๑๘	๒๕๑๙
๓. บัญชีผสมสูตร (๑๖-๒๐)								
- ราคาขายปลีก	๒,๒๙๗	๒,๓๗๖	๒,๒๔๘	๒,๔๒๒	๓,๓๗๒	๔,๙๓๐	๔,๔๖๕	๒,๘๑๐
- ราคา ซี.ไอ.เอฟ	๑,๔๓๗	๑,๔๙๕	๑,๔๐๑	๑,๕๒๙	๒,๒๒๘	-	-	-
ราคาปลีกสูงกว่า ซี.ไอ.เอฟ	๘๖๐	๘๖๐	๘๔๗	๘๙๓	๑,๑๔๔	-	-	-
ราคาปลีกสูงกว่า (ร้อยละ)	(๕๙.๘)	(๕๗.๕๓)	(๖๐.๔๖)	(๕๘.๕๐)	(๕๑.๓๕)	-	-	-
๔. บัญชีผสมสูตร (๒๐-๒๐)								
- ราคาขายปลีก	๒,๓๕๘	๒,๒๒๖	๒,๒๙๔	๒,๔๕๘	๓,๔๖๗	๕,๐๑๐	๕,๓๓๖	-
- ราคา ซี.ไอ.เอฟ	๑,๔๘๓	๑,๓๘๕	๑,๔๓๕	๑,๕๕๕	๒,๒๙๗	-	-	-
ราคาปลีกสูงกว่า ซี.ไอ.เอฟ	๘๗๕	๘๔๑	๘๕๙	๙๐๓	๑,๑๗๐	-	-	-
ราคาปลีกสูงกว่า (ร้อยละ)	(๕๙.๑)	(๖๐.๗๒)	(๕๙.๘๖)	(๕๘.๐๗)	(๕๐.๙๔)	-	-	-

ที่มา : แหล่งเดียวกับตารางที่ ๔-๑๑

ดำเนินการเกษตรไปเป็นการผลิตทางอุตสาหกรรม โดยมีความหวังว่าการผลิตทางอุตสาหกรรมจะช่วยให้ประเทศของตนมีรายได้ดีขึ้น และช่วยให้คนมีงานทำมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ประเทศมีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ และจะช่วยให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศที่กำลังพัฒนาเกือบทุกประเทศ ต่างก็เผชิญกับปัญหาและอุปสรรคมากมายในการพัฒนาการผลิตทางอุตสาหกรรมของตน ไม่สามารถพัฒนาอุตสาหกรรมตามแนวทางของประเทศพัฒนาทั้งหลายที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาอุตสาหกรรม ประเทศที่กำลังพัฒนาส่วนใหญ่ไม่สามารถขยายการผลิตทางอุตสาหกรรมของตนได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดของตลาดภายในประเทศ และต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของตลาดต่างประเทศ ปรากฏว่าประเทศที่กำลังพัฒนาต้องเผชิญกับการกีดกันทางการค้า และต้องแข่งขันกับประเทศที่พัฒนาแล้วและระหว่างประเทศที่กำลังพัฒนาด้วยกัน การจำกัดการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม ทำให้ไม่สามารถระดมแรงงานส่วนใหญ่จากภาคการเกษตรเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมได้^(๑๐)

สำหรับการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตทางอุตสาหกรรมของประเทศไทยในขณะนี้ จะแบ่งหัวข้อการพิจารณาดังนี้

- (๑) วิวัฒนาการและความสำคัญของภาคอุตสาหกรรม
- (๒) โครงสร้างการผลิตของภาคอุตสาหกรรม
- (๓) การผลิตทางอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า
- (๔) การผลิตทางอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก
- (๕) การกระจุกตัวและความไม่เสมอภาคในการพัฒนาอุตสาหกรรม
- (๖) ปัญหาและภาวะที่เกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรม

๑. วิวัฒนาการและความสำคัญของภาคอุตสาหกรรม

ในระบบเศรษฐกิจแบบเปิดของทุกประเทศโครงสร้างการผลิตของประเทศจะประกอบด้วยการผลิตทางการเกษตร และการผลิตทางค้ำหนักกรรมหรืออุตสาหกรรมพื้นบ้านควบคู่กัน เมื่อประเทศพัฒนาขึ้น ระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมสมัยใหม่จะเข้าแทนที่อุตสาหกรรมพื้นบ้าน ภาคอุตสาหกรรมจะขยายตัวตามลำดับขั้นของการพัฒนาเศรษฐกิจที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น

สำหรับในกรณีของประเทศไทย ก่อนเปิดประเทศค้าขายกับชาติตะวันตก โดยผลของสนธิสัญญาบาวริงในปี ๒๓๙๘ การผลิตทางอุตสาหกรรมภายในประเทศเป็นแบบอุตสาหกรรมพื้นบ้าน สามารถผลิตสินค้าอุตสาหกรรมสนองความต้องการภายในประเทศเช่น การทอผ้า การทำน้ำตาล การถลุงเหล็ก และตีเหล็กเป็นต้น สำหรับน้ำตาลเคยเป็นสินค้าขาออกของไทยในสมัยนั้น อย่างไรก็ตาม ผลของการเปิดประเทศค้าขายกับประเทศตะวันตกซึ่งเป็นชาติอุตสาหกรรม สินค้าอุตสาหกรรมจากประเทศที่พัฒนาแล้วได้เข้ามาที่ตลาดสินค้าที่ผลิตจากอุตสาหกรรมพื้นบ้าน ในที่สุดอุตสาหกรรมพื้นบ้านส่วนใหญ่ก็ถูกทำลายลงเพราะไม่สามารถแข่งขันกับสินค้าอุตสาหกรรมที่มาจากต่างประเทศ ปรากฏว่าในสมัยนั้นประเทศเริ่มเป็นผู้สั่งซื้อสินค้าอุตสาหกรรมจากต่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม ในช่วงของการเร่งพัฒนาความทันสมัยของประเทศในสมัยรัชกาลที่ห้าได้มีความพยายามที่พัฒนาอุตสาหกรรมสมัยใหม่ขึ้นภายในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศในปี ๒๔๗๕ รัฐบาลทุกรัฐบาลได้ให้ความสำคัญแก่การพัฒนาอุตสาหกรรม ในช่วงก่อนปี ๒๕๐๐ การพัฒนาอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เน้นบทบาทของรัฐในรูปของ

รัฐวิสาหกิจ แต่ในช่วงหลังปี ๒๕๐๐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อได้มีการประกาศใช้กฎหมายการส่งเสริมการลงทุนและใช้แผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติในปี ๒๕๐๔ รัฐบาลได้เปลี่ยนนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมโดยเน้นบทบาทของเอกชนเป็นสำคัญ^(๑๑)

การพิจารณาความสำคัญของภาคอุตสาหกรรมอาจจะพิจารณาได้จากสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ และสัดส่วนของการจ้างงานของภาคอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตาม ถ้าหากพิจารณาสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติของภาคอุตสาหกรรมโดยส่วนรวมแล้วจะเห็นได้ว่าได้มีการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา กล่าวคือในปี ๒๔๙๓ สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติจากภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด ซึ่งได้แก่อุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้า เหมืองแร่ การก่อสร้าง และสาธารณูปโภค จะตกจากร้อยละ ๑๕ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๒๗ ในปี ๒๕๒๑

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมจะเพิ่มขึ้นอย่างมากมายก็ตาม แต่สัดส่วนของการจ้างงานของภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นได้น้อยมากเมื่อเทียบกับการจ้างงานทั้งหมดของประเทศ ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๑๖ จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าในปี ๒๔๙๐ การจ้างงานในอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้ามีประมาณ ๑.๖ ของการจ้างงานทั้งหมดในปี ๒๕๒๑ สัดส่วนของการจ้างงานดังกล่าวเพิ่มขึ้นมาเป็นร้อยละ ๖.๗ ของการจ้างงานทั้งหมด

จากปรากฏการณ์ที่กล่าวมานั้นแสดงให้เห็นว่าการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมของประเทศไทย ไม่สามารถรับแรงงานส่วนใหญ่ที่เพิ่มขึ้นเข้าทำงานได้

ปัญหาทั้งกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงความอ่อนแอของภาคอุตสาหกรรมซึ่งจะกล่าวถึงโดยละเอียดในหัวข้อต่อไป

๒. โครงสร้างการผลิตของภาคอุตสาหกรรม

สำหรับการวิเคราะห์โครงสร้างของภาคอุตสาหกรรมในที่นี้จะพิจารณาแต่เฉพาะอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าเท่านั้น จะไม่วิเคราะห์การผลิตทางด้านเหมืองแร่ การก่อสร้างและกิจการสาธารณูปโภค อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาโครงสร้างการผลิตสินค้าทางด้านอุตสาหกรรมของไทยแล้วอาจกล่าวได้ว่า กิจการอุตสาหกรรมของเราเกือบทั้งหมดเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ที่ผลิตสินค้าเพื่อสนองตอบความต้องการภายในประเทศเป็นสำคัญในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตทางด้านอุตสาหกรรมที่สำคัญหลายประการด้วยกัน ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๑๗ ตารางที่ ๔-๑๘ และตารางที่ ๔-๑๙ ดังจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

ประการแรก เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนของมูลค่าของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมแต่ละประเภทจะพบว่าอุตสาหกรรมสำคัญ ๕ ชนิด คือ ผลิตภัณฑ์อาหาร เครื่องดื่ม ยาสูบ สิ่งทอ และผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอ เป็นอุตสาหกรรมหลักของโครงสร้างการผลิตของอุตสาหกรรมไทย กล่าวคือ ในปี ๒๕๐๓ สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ของอุตสาหกรรมทั้งห้าประเภทสูงถึงร้อยละ ๗๑ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม สัดส่วนดังกล่าวได้ค่อย ๆ ลดลงตามลำดับขั้นของการเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรม กล่าวคือลดเหลือร้อยละ ๖๕ ในปี ๒๕๐๘ และลดเหลือประมาณร้อยละ ๕๙ ในปี ๒๕๒๑

อย่างไรก็ตาม ภายในกลุ่มของอุตสาหกรรมทั้งห้าประเภทที่ได้กล่าวมาแล้ว ปรากฏว่าสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์อาหารและยาสูบเป็นอุตสาหกรรมที่มีสัดส่วนลดลงแต่อุตสาหกรรมเครื่องดื่ม สิ่งทอ และผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอ ได้มีอัตราส่วนที่เพิ่มขึ้น สำหรับอุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ ก็มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ เช่น อุตสาหกรรมที่ผลิตอุปกรณ์การขนส่ง ซึ่งได้แก่ การผลิตอาไหล่และการประกอบรถยนต์ อุตสาหกรรมปิโตรเลียม อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ยาง และผลิตภัณฑ์เหมืองแร่ เป็นต้น

จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตทางบ้านอุตสาหกรรมที่ได้กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าสัดส่วนของอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่ต้องใช้ทุนและเทคโนโลยีสูงเริ่มมีความสำคัญมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นผลเนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า และการร่วมทุนกับต่างประเทศ ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

ประการที่สอง เราอาจจะพิจารณารายละเอียดของการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างการผลิตทางบ้านอุตสาหกรรม โดยดูจากอัตราการขยายตัวของอุตสาหกรรมแต่ละประเภท จะพบว่าอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่ต้องใช้ทุนและเทคโนโลยีการผลิตสูงขึ้นนี้มีอัตราการขยายตัวที่สูงมาก ส่วนอุตสาหกรรมสำคัญห้าประเภทมีอัตราการขยายตัวที่ไม่มากนักซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วมีอัตราการขยายตัวต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของอุตสาหกรรมทั้งหมด ยกเว้นอุตสาหกรรมสิ่งทอและผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอจะมีอัตราการขยายตัวสูงกว่าอัตราการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมโดยเฉลี่ยเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

สำหรับอุตสาหกรรมสมัยใหม่ เช่น อุตสาหกรรมปิโตรเลียม อุตสาหกรรมยาง อุตสาหกรรมกระดาษ อุตสาหกรรมเครื่องจักร และอุตสาหกรรมเครื่อง

ใช้ไฟฟ้าจะมีอัตราการขยายตัวสูงกว่าอัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ยของภาคอุตสาหกรรมมาก

ประการที่สาม เมื่อพิจารณาถึงน้ำหนักของสัดส่วนของแต่ละอุตสาหกรรมที่ทำให้มูลค่าของผลิตภัณฑ์ของภาคอุตสาหกรรมโดยรวมขึ้นแล้ว ก็ยังปรากฏว่าอุตสาหกรรมสำคัญห้าประเภท ซึ่งได้แก่ ผลิตภัณฑ์อาหาร เครื่องดื่ม ยาสูบ สิ่งทอและผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอ ยังคงเป็นอุตสาหกรรมพื้นฐานของโครงสร้างอุตสาหกรรมไทย กล่าวคือโดยเฉลี่ยแล้วในช่วงปี ๒๕๐๓ ถึง ๒๕๒๑ อุตสาหกรรมสำคัญทั้งห้าประเภทมีน้ำหนักถึงร้อยละ ๕๖ ของอุตสาหกรรมทั้งหมดในการที่ทำให้เกิดการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม

สำหรับอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่มีอัตราการขยายตัวสูง กลับมีน้ำหนักทำให้ภาคอุตสาหกรรมโดยรวมขยายตัวไม่มากนัก เช่น อุตสาหกรรมปิโตรเลียม ซึ่งมีอัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ยถึงร้อยละ ๕๖ ในระหว่างปี ๒๕๐๓ ถึง ๒๕๒๑ นั้น มีน้ำหนักในการทำให้ภาคอุตสาหกรรมขยายตัวเพียงร้อยละ ๖.๖ เท่านั้น

จากกรณีวิเคราะห์โครงสร้างการผลิตทางค้ำอุตสาหกรรมที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมพื้นฐานที่ทำให้ภาคอุตสาหกรรมขยายตัวและสร้างงานให้แก่ประชาชนนั้นยังคงเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานและวัตถุดิบภายในประเทศเป็นสำคัญ ส่วนอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่ต้องใช้ทุนและเทคโนโลยีสูงนั้นไม่ค่อยมีส่วนช่วยในการสร้างงานและการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมโดยรวม

๒. การผลิตทางอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า

ความเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นเพราะ

การผลิตสินค้าอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศและเป็น อุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานภายในประเทศเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม การเติบโตใหญ่ของภาคอุตสาหกรรมมีผลสืบเนื่องโดยตรงจากนโยบายภาษีและการส่งเสริมการลงทุนของรัฐบาลด้วย

สำหรับนโยบายภาษีเกี่ยวกับการส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใน ประเทศนั้นอาจแบ่งได้เป็นสามระยะด้วยกันคือ ในช่วงแรกเป็นระยะเวลา ก่อนการใช้กฎหมายส่งเสริมการลงทุนและแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติในปี ๒๕๐๔ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวอัตราภาษีสำหรับสินค้าอุตสาหกรรมที่นำเข้า จากต่างประเทศอยู่ในอัตราที่ค่อนข้างสูง เนื่องจากรัฐบาลต้องการรายได้ ปรากฏว่าในช่วงนี้และในระยะต้นของการใช้แผนการพัฒนาเศรษฐกิจ ราย ได้จากภาษีศุลกากรเป็นรายได้ที่สำคัญที่สุดของรัฐบาล ความจำเป็นในการหา รายได้ของรัฐบาลทำให้ต้องเก็บภาษีสินค้านำเข้าในอัตราที่สูง และอัตราภาษี นำเข้าที่สูงดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำ เข้าจากต่างประเทศ

ในช่วงที่สองของการใช้นโยบายภาษีเป็นเครื่องมือส่งเสริมการลงทุนทาง อุตสาหกรรมได้เริ่มต้นกันอย่างจริงจังเมื่อมีการส่งเสริมการลงทุนในปี ๒๕๐๔ ในกฎหมายการส่งเสริมการลงทุนของไทยนั้น นอกจากใช้ภาษีศุลกากรเป็น กำแพงป้องกันการค้านำเข้าจากต่างประเทศแล้ว ยังมีการจำกัดการนำเข้าของ สินค้าอุตสาหกรรมบางประเภท และมีการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีศุลกากร ในการนำเข้าเครื่องจักรและวัตถุดิบเข้าประเทศด้วยนอกจากนี้ยังได้มีการลดหย่อน หรือยกเว้นการเก็บภาษีรายได้นิติบุคคลและภาษีการค้าภายในประเทศเป็น ระยะเวลาหนึ่ง รวมตลอดจนถึงการให้สิทธิพิเศษอื่น ๆ ด้วย

สำหรับในช่วงที่สาม ซึ่งเริ่มต้นกันอย่างจริงจังในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมา^๕ เป็นการใช้นโยบายภาษีเพื่อส่งเสริมการส่งออก โดยรัฐบาลได้ให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ แก่อุตสาหกรรมที่ส่งสินค้าเป็นสินค้าขาออก เช่น กำหนดการคืนภาษีให้แก่สินค้าที่ส่งออกและการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาอุตสาหกรรมของไทยในระยะสองทศวรรษที่ผ่านมา ถ้าหากจะพิจารณาแต่เฉพาะการลดการพึ่งพาการนำเข้าสินค้าอุตสาหกรรมสำเร็จรูปจากต่างประเทศแล้วก็นับได้ว่าได้ประสบความสำเร็จค่อนข้างดี ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๒๐ และตารางที่ ๔-๒๑ ถึงแม้จะพิจารณาได้จากข้อสังเกตบางประการดังนี้^{๕(๑๒)}

ประการแรก การวิเคราะห์ระดับการพึ่งพาการนำเข้าของสินค้าอุตสาหกรรม จะทำโดยการเปรียบเทียบสินค้าที่นำเข้ากับอุปทานรวมของสินค้านั้น เพื่อที่จะดูว่าสินค้าแต่ละประเภทที่นำเข้านั้นเป็นร้อยละเท่าใดของอุปทานรวม กล่าวคือ ถ้าหากอัตราส่วนยังอยู่ในอัตราที่สูงแสดงว่ายังต้องพึ่งการนำเข้าจากต่างประเทศมาก แต่ถ้าหากอัตราส่วนอยู่ในอัตราที่ต่ำแสดงว่าลดการพึ่งพาการนำเข้าจากต่างประเทศได้มาก

ประการที่สอง จากการพิจารณาของข้อมูลรวมในตารางที่ ๔-๒๐ จะพบว่าในช่วงปี ๒๕๐๓ ถึง ๒๕๑๔ เราสามารถลดการพึ่งพาสินค้าอุตสาหกรรมจากต่างประเทศได้มาก กล่าวคือในปี ๒๕๑๓ สัดส่วนของสินค้าอุตสาหกรรมที่นำเข้าเทียบกับอุปทานรวมของสินค้าอุตสาหกรรมจะต่ำราว ร้อยละ ๔๑ แต่มาในปี ๒๕๑๘ สัดส่วนของการพึ่งพาการนำเข้าดังกล่าวลดเหลือเพียงร้อยละ ๒๒ เท่านั้น อย่างไรก็ตาม สำหรับรายละเอียดของสินค้าอุตสาหกรรมแต่ละประเภทก็ยังมีความแตกต่างกันอยู่มาก ซึ่งจะได้ดูจากข้อมูลในตารางดังกล่าว

ประการที่สาม ถ้าหากพิจารณาจากภาพรวมของการลดการพึ่งพาการนำเข้าของสินค้าอุตสาหกรรมจากต่างประเทศแล้ว ปรากฏว่าสินค้าประเภทผลิตภัณฑ์อาหาร เครื่องดื่ม สิ่งทอ และเครื่องนุ่มห่ม เป็นสินค้าที่เราลดการนำเข้าได้มาก และกลับเป็นประเทศที่ส่งออกด้วยในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมา แต่สำหรับสินค้าประเภทเครื่องจักรและเคมีภัณฑ์ยังเป็นสินค้าที่เราต้องพึ่งการนำเข้าจากต่างประเทศในอัตราที่ค่อนข้างสูง

อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์เกี่ยวกับการลดการนำเข้าของสินค้าอุตสาหกรรมที่ได้อ้างมานี้ เป็นแต่เพียงการพิจารณาในรูปของสินค้าสำเร็จรูปเท่านั้น แต่ในทางเป็นจริงนั้น การพึ่งพาการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศยังอยู่ในอัตราที่สูงมาก ทั้งนี้เนื่องจากสินค้าอุตสาหกรรมที่ผลิตภายในประเทศนั้น ส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งสินค้าทุนและวัตถุดิบหรือชิ้นส่วนจากต่างประเทศ ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในภายหลัง

๔. การผลิตทางอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก

จากการเริ่มต้นการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าในระยะแรก ซึ่งได้รับความสำเร็จค่อนข้างดีนั้น ทำให้เกิดมีความจำเป็นต้องพัฒนาสินค้าอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกติดตามมา ทั้งนี้เนื่องจากขนาดของตลาดภายในประเทศมีอยู่จำกัด และประเทศไทยก็มีความได้เปรียบในการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมบางชนิด เนื่องจากมีค่าจ้างแรงงานถูกและมีวัตถุดิบอยู่มาก ดังนั้นจึงเกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมา ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๒๒

อย่างไรก็ตาม สำหรับสินค้าอุตสาหกรรมที่เราสามารถส่งออกได้เป็นส่วนใหญ่นั้นเป็นอุตสาหกรรมเกี่ยวกับการผลิตอาหาร มูลค่าของสินค้าอุตสาหกรรมดังกล่าวเมื่อเทียบกับมูลค่าของสินค้าอุตสาหกรรมที่ส่งออกไปแล้ว ปรากฏว่าในปี ๒๕๑๙ มีอัตราส่วนสูงถึงร้อยละ ๕๘ ของมูลค่าสินค้าอุตสาหกรรมที่ส่งออกไปทั้งหมด ในบรรดาสินค้าอุตสาหกรรมในหมวดนี้ที่สำคัญที่สุดได้แก่ น้าตาล

สำหรับสินค้าอุตสาหกรรมส่งออกที่สำคัญรองลงมาได้แก่ผลิตภัณฑ์อาหาร สิ่งทอ และผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอ ส่วนสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ปรากฏว่ามีอัตราส่วนของการส่งออกที่เป็นที่น่าสนใจนั้น ส่วนใหญ่เป็นการส่งออกของสินค้าที่นำเข้ามาประกอบในประเทศไทย เช่นการผลิตเครื่องทรานซิสเตอร์หรือที่เรียกว่า ตัว ไอ.ซี. เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์สินค้าอุตสาหกรรมที่ส่งออกนั้นเราจำเป็นต้องจะต้องวิเคราะห์ควบคู่กันกับอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า และความจำเป็นในการพึ่งสินค้าทุนและวัตถุดิบจากต่างประเทศด้วย

การพัฒนาสินค้าอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกของไทยนั้นทำได้ในขอบเขตที่ค่อนข้างจำกัดมาก ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลสำคัญหลายประการ

ประการแรก สินค้าอุตสาหกรรมที่เราสามารถพัฒนาเพื่อการส่งออกได้นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าที่พึ่งวัตถุดิบและแรงงานภายในประเทศเป็นสำคัญ ในอุตสาหกรรมเหล่านี้เรามีศักยภาพในการผลิตสูง แต่มีปัญหาเรื่องตลาดในต่างประเทศ เนื่องจากเผชิญการจำกัดโควตาหรือกีดกันการค้าจากประเทศที่พัฒนาแล้ว และต้องแข่งขันกับบรรดาประเทศที่กำลังพัฒนาด้วยกัน

ประการที่สอง สำหรับสินค้าอุตสาหกรรมประเภทอื่นสามารถส่งออกได้น้อย เนื่องจากเป็นสินค้าที่ต้องอาศัยวัตถุดิบและชิ้นส่วนสำคัญจากต่างประเทศ

และประสิทธิภาพการผลิตก็ยังไม่ดีพอ ไม่สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้ ทั้งนี้เนื่องจากอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าเหล่านี้ได้รับการคุ้มครองจากกำแพงภาษีขาเข้าสูงมาก ดังนั้นจึงไม่ค่อยมีการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตให้ดีขึ้น หรือสามารถพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกขึ้นมาได้

ประการที่สาม ตั้งแต่เกิดปัญหาวิกฤติการณ์เรื่องพลังงานหรือเรื่องน้ำมัน ในระยะเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมาจึงทำให้การส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมมีปัญหามากขึ้น เพราะราคาน้ำมันที่เพิ่มขึ้นตลอดเวลาทำให้ต้นทุนการผลิตของเราสูงขึ้น และแข่งขันกับต่างประเทศได้น้อยลง อย่างไรก็ตามในปัญหาพลังงานนี้ มีความหวังในทางที่ดีว่า เมื่อมีการพัฒนาการใช้ก๊าซธรรมชาติแล้วก็จะช่วยให้เราสามารถพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกได้มากขึ้น

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่าทั้งอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า และอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกในขณะนี้ยังมีปัญหาและอุปสรรคอยู่มาก ทำให้เราไม่สามารถพัฒนาอุตสาหกรรมได้เต็มที่และไม่สามารถระบายแรงงานส่วนใหญ่เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมได้

๕. การกระจุกตัวและความไม่เสมอภาคในการพัฒนาอุตสาหกรรม

ถึงแม้ว่าภาคอุตสาหกรรมจะได้ขยายตัวได้เร็วในระยะเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมาได้ก็ตาม แต่การเติบโตของอุตสาหกรรมก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจมากมาย เช่นปัญหาการผูกขาดทางเศรษฐกิจ และความไม่เสมอภาคในการกระจายรายได้เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สำหรับการพิจารณาปัญหาของการขยายตัวของอุตสาหกรรมในหัวข้อนี้จะพิจารณาแต่เฉพาะปัญหา

การกระจุกตัวของอุตสาหกรรม และความไม่เสมอภาคในการพัฒนาอุตสาหกรรมแต่ละประเภท ซึ่งจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

(๑) การกระจุกตัวของอุตสาหกรรม

สำหรับการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมในประเทศไทย ถ้าหากจะพิจารณาตามแหล่งที่ตั้งของอุตสาหกรรมแล้ว จะพบว่ามีลักษณะของการกระจุกตัวสูงมาก ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๒๓ และตารางที่ ๔-๒๔

จากข้อมูลในตารางดังกล่าวจะสังเกตได้ว่าข้อมูลส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียงเช่น ปทุมธานี นนทบุรี สมุทรปราการ และชลบุรี เป็นต้น ถ้าหากพิจารณาสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่ผลิตได้ในแต่ละจังหวัดจะสังเกตได้ว่าในปี ๒๕๐๓ ประมาณร้อยละ ๗๑ อยู่ในกรุงเทพมหานครและเขตจังหวัดใกล้เคียงในภาคกลาง ต่อมาในปี ๒๕๒๐ สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นสูงถึงร้อยละ ๘๑ สำหรับกรุงเทพมหานครเพียงแห่งเดียวมีสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมสูงถึงร้อยละ ๔๐ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมทั้งหมด ส่วนภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ กลับมีสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่ลดลง

อย่างไรก็ตาม ถ้าหากเราพิจารณาดังจำนวนประชากรและกำลังแรงงานในแต่ละภูมิภาคแล้ว จะพบว่าจำนวนประชากรในภาคเหนือและภาคอีสานได้เพิ่มขึ้นมากที่สุดแล้ว แต่อุตสาหกรรมในภูมิภาคเหล่านั้นกลับเติบโตได้ช้า ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ภาคการผลิตไม่สามารถแบกรับกำลังแรงงานที่เพิ่มขึ้น ปัญหาดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการอพยพของ

แรงงานและประชากรเข้าสู่กรุงเทพมหานครและภาคกลางมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาการแออัดของประชากรในเขตกรุงเทพมหานคร และทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ทางสังคมและเศรษฐกิจมากมาย เนื่องจากการกระจุกตัวของอุตสาหกรรม

(๒) ความไม่เสมอภาคในการพัฒนาอุตสาหกรรมแต่ละประเภท

ถ้าหากเราพิจารณาขนาดของอุตสาหกรรม โดยแบ่งตามจำนวนกำลังแรงงานที่ใช้ในกิจการแล้ว เราอาจจะแบ่งเป็นขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ โดยสมมติว่ากิจการที่มีกำลังแรงงานต่ำกว่า ๑๐ คนเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก สำหรับกิจการที่มีแรงงานเกิน ๑๐ คน แต่ไม่ถึง ๑๐๐ คน เป็นอุตสาหกรรมขนาดกลาง และกิจการที่มีแรงงานตั้งแต่ ๑๐๐ คนขึ้นไปเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่แล้ว เราจะพบว่าอุตสาหกรรม แต่ละขนาดมีลักษณะแตกต่างกันและได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลแตกต่างกันด้วย^(๑๓)

จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๒๕ จะพบว่า อุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดกลางมีอัตราส่วนในการว่าจ้างแรงงานสูง ซึ่งจะพิจารณาได้จากค่าใช้จ่ายที่จ่ายเป็นค่าแรงงานมีอัตราส่วนที่สูง ส่วนอุตสาหกรรมขนาดใหญ่มีสัดส่วนในการจ้างแรงงานต่ำ เมื่อพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายของโรงงานที่ต้องใช้เงินตราต่างประเทศแล้ว ปรากฏว่าอุตสาหกรรมขนาดเล็กและอุตสาหกรรมขนาดกลางมีสัดส่วนในการใช้จ่ายที่เป็นเงินตราต่างประเทศน้อยกว่าอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ นอกจากนี้ยังปรากฏว่า อุตสาหกรรมขนาดเล็กต้องพึ่งพุนำเงินงานของตนเป็นส่วนใหญ่ ส่วนอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดใหญ่จะพึ่งพุนำเงินงานจากแหล่งภายนอกค่อนข้างสูง

อย่างไรก็ตาม ถ้าหากพิจารณาถึงการได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบาลในรูปของการส่งเสริมการลงทุนจากข้อมูลในตารางที่ ๔-๒๖ แล้วจะพบว่าอุตสาหกรรม

สาทรกรรมขนาดเล็กได้รับความช่วยเหลือน้อยมาก ความช่วยเหลือของรัฐบาลส่วนใหญ่จะให้แก่อุตสาหกรรมขนาดกลางและอุตสาหกรรมขนาดใหญ่

จากการวิเคราะห์ลักษณะของอุตสาหกรรมแต่ละขนาดที่ได้กล่าวมาแล้ว จะพบว่าอุตสาหกรรมที่สามารถจ้างแรงงานได้มาก และใช้วัตถุดิบภายในประเทศเป็นส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล ในทางตรงกันข้ามขนาดอุตสาหกรรมที่ใช้ทุน และวัตถุดิบจากต่างประเทศกลับได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลมาก ในเรื่องนี้จะพิจารณาเห็นได้เด่นชัดยิ่งขึ้นในเรื่องโครงสร้างของภาษีที่ให้การคุ้มครองแก่อุตสาหกรรมภายในประเทศ ซึ่งจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และที่ทันสมัยควรจะได้รับการส่งเสริมก็ตาม แต่เราก็จำเป็นต้องพิจารณาถึงความสมดุลของการพัฒนาอุตสาหกรรมการสร้างงาน และการใช้วัตถุดิบภายในประเทศด้วย การพัฒนาอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงาน และวัตถุดิบภายในประเทศเป็นส่วนใหญ่ จะช่วยแก้ปัญหาสังคมเศรษฐกิจภายในประเทศได้มาก

๖. ปัญหาและภาระที่เกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรม

ปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรมนอกจากที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังเกิดผลกระทบต่อบัญหาคุลการค่า คุลการชำระเงิน และสวัสดิการของสังคมอีกด้วย สำหรับการพิจารณาปัญหาในที่นี้จะแบ่งประเด็นการพิจารณาออกเป็นสองเรื่องด้วยกัน คือ ผลกระทบต่อกุลการค่าและสวัสดิการของประชาชน ซึ่งจะพิจารณาได้ดังนี้

(๑) ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมค้าและอุตสาหกรรมชำระเงิน

ถึงแม้ว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมของไทย ในสองทศวรรษที่ผ่านมาจะสามารถลดการนำเข้าของสินค้าอุตสาหกรรมได้มากก็ตาม แต่ก็มีได้ทำความต้องการพึ่งการนำเข้าจากต่างประเทศลดลง กล่าวคือในขณะที่เราสามารถลดการนำเข้าในสินค้าสำเร็จรูปลง แต่เราก็ต้องส่งวัตถุดิบและสินค้าทุนเพื่อใช้ในทางอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๒๙ และตารางที่ ๔-๓๐^(๑๔)

จากตารางที่ ๔-๒๙ จะสังเกตเห็นในช่วงระยะเวลาระหว่างปี ๒๕๐๔ ถึง ๒๕๒๐ สัดส่วนของสินค้าอุตสาหกรรมเพื่อใช้ในการบริโภคได้ลดลงอย่างมาก กล่าวคือ จากร้อยละ ๔๔ ในปี ๒๕๐๔ ลดเหลือเพียงร้อยละ ๒๐ ในปี ๒๕๒๐ อย่างไรก็ตามในช่วงระยะเวลาดังกล่าวปรากฏว่าสัดส่วนของวัตถุดิบและสินค้าทุนเพื่อการอุตสาหกรรมกลับเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการนำเข้าดังกล่าว มิได้แก้ปัญหาคุลการค้าของประเทศซึ่งได้มีการขาดดุลอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๓๐ จะพบว่าส่วนที่ทำให้ดุลการค้าขาดดุลมากที่สุดได้แก่ คุลการค้าของสินค้าอุตสาหกรรม กล่าวคือในแต่ละปีเราจะต้องส่งสินค้าเพื่อการอุตสาหกรรมเข้าประเทศมากกว่าสินค้าอุตสาหกรรมที่เราส่งออก เช่นในปี ๒๕๐๔ คุลการค้าเฉพาะสินค้าอุตสาหกรรมขาดดุลเพียง ๗,๔๑๔ ล้านบาท แต่ในปี ๒๕๒๐ มูลค่าของการขาดดุลดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นเป็น ๓๕,๙๖๑ ล้านบาท

อย่างไรก็ตาม สำหรับสินค้าอุตสาหกรรมที่ส่งออกเมื่อเปรียบเทียบกับมูลค่าของสิน้อุตสาหกรรมที่นำเข้าแล้ว ปรากฏว่าได้มีส่วนที่เพิ่มขึ้นมาก

กล่าวคือได้เพิ่มขึ้นจากประมาณร้อยละ ๓ ในปี ๒๕๐๔ เป็นประมาณร้อยละ ๓๕ ในปี ๒๕๒๐ แต่ในขณะเดียวกัน มูลค่าของวัตถุดิบและสินค้าทุนที่ใช้เพื่อการอุตสาหกรรมก็ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วด้วย

จากผลของการเปลี่ยนแปลงที่ได้กล่าวมาแล้ว ปรากฏว่าดุลการค้าของเราได้ขาดดุลเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ และในระยะหลังนี้ได้ทำให้ดุลการชำระเงินขาดดุลด้วย ผลของการขาดดุลการค้าและดุลการชำระเงินดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศด้วย

(๒) ผลกระทบต่อสวัสดิการของประชาชน

ถึงแม้ว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมจะได้นำให้เกิดผลดีในทางเศรษฐกิจหลายประการก็ตาม แต่ถ้าพิจารณาจากนโยบายการคุ้มครองอุตสาหกรรมและประสิทธิภาพการผลิตของอุตสาหกรรมภายในประเทศแล้ว ก็ได้ให้เกิดผลกระทบต่อสวัสดิการของประชาชนส่วนรวมมากมาย ดังจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๓๑ และตารางที่ ๔-๓๒ ซึ่งพอจะสรุปได้โดยย่อดังนี้

ประการแรก อัตราภาษีที่แท้จริงที่รัฐบาลให้การคุ้มครองแก่สินค้าอุตสาหกรรมภายในประเทศมีอัตราที่สูงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าประเภทรถยนต์ เครื่องรับโทรทัศน์ เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องดื่ม และนมข้นหวาน เป็นต้น การให้อัตราการคุ้มครองในอัตราที่สูงนี้ ทำให้ประชาชนผู้บริโภคต้องแบกรับภาระจากการส่งเสริมอุตสาหกรรมโดยต้องซื้อสินค้าที่ผลิตภายในประเทศในราคาที่สูงและคุณภาพที่ต่ำกว่าสินค้าจากต่างประเทศ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อสวัสดิการของประชาชนโดยส่วนรวม^(๑๕)

ประการที่สอง การที่อุตสาหกรรมภายในประเทศได้รับการคุ้มครองจากรัฐบาลมากเกินไป นอกจากจะทำให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมได้รับกำไร

มากแล้ว ยังทำให้อุตสาหกรรมเหล่านี้ขาดการพัฒนาประสิทธิภาพให้ดีขึ้นด้วย ทั้งนี้เนื่องจากเกิดการผูกขาดภายในประเทศไม่ต้องแข่งขันกับสินค้าที่มาจากต่างประเทศ การขาดประสิทธิภาพของอุตสาหกรรม ทำให้สินค้าอุตสาหกรรมของเราไม่แข่งขันกับต่างประเทศได้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะจำกัดการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม

ประการที่สาม ถ้าพิจารณาถึงภาวะในการพัฒนาอุตสาหกรรมจากการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีและสิทธิพิเศษต่างๆ แล้ว จะเป็นจำนวนเงินที่สูงมาก อย่างไรก็ตาม สำหรับการลดหย่อนทางด้านภาษีศุลกากรแก่สินค้าที่นำเข้าเพื่อการอุตสาหกรรมเท่าที่รวบรวมได้นั้นก็ยังมีมูลค่าค่อนข้างสูงมากทีเดียว กล่าวคือตั้งแต่ปี ๒๕๐๘ ถึง ๒๕๒๑ รัฐบาลได้ลดหย่อนภาษีนำเข้าแก่สินค้าที่ใช้เพื่อการอุตสาหกรรม ตามกฎหมายการส่งเสริมการลงทุนเป็นมูลค่าสูงถึง ๓,๓๑๒ ล้านบาท

นอกจากภาษีศุลกากรจำนวนดังกล่าวแล้ว ถ้าหากรวมกับภาษีการค้าและภาษีเงินได้นิติบุคคลที่ได้รับการลดหย่อนหรือยกเว้นแล้ว ก็อาจจะมียอดค่าเกือบถึงหนึ่งหมื่นล้านบาท การลดหย่อนหรือการยกเว้นภาษีดังกล่าวนี้ย่อมมีผลกระทบต่อสวัสดิการของประชาชนโดยทั่วไป โดยทำให้ประชาชนต้องเสียภาษีในรูปอื่นมากขึ้น เพื่อชดเชยรายได้ของรัฐบาลที่ขาดไป และได้รับประโยชน์จากการใช้จ่ายของรัฐบาลน้อยกว่าที่ควรจะเป็น เนื่องจากรัฐบาลมีรายได้จำกัด

ประการที่สี่ โดยทั่วไปแล้วอุตสาหกรรมของเราเป็นอุตสาหกรรมที่ทดแทนการนำเข้าที่ต้องพึ่งเทคโนโลยีและวัตถุดิบสำคัญจากต่างประเทศ และจำนวนไม่น้อยที่อยู่ในการครอบงำของประเทศที่พัฒนาแล้ว ในลักษณะที่

ตารางที่ ๔-๑๖
เปรียบเทียบสัดส่วนของแรงงานในภาคอุตสาหกรรม
กับกำลังแรงงานทั้งหมด ปี ๒๔๘๐-๒๕๒๑
(หน่วย : พันคน)

ปี	กำลังแรงงานทั้งหมด (พันคน)	อุตสาหกรรมทั้งหมด	ประติษฐกรรม	สัดส่วนของแรงงานของอุตสาหกรรม(ร้อยละ)		สัดส่วนมูลค่าของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมทั้งหมด
				อุตสาหกรรมทั้งหมด	ประติษฐกรรม	
๒๔๘๐	๖,๙๓๗	—	๑๑๑	—	๑.๖	—
๒๔๙๐	๘,๙๐๙	—	๑๙๖	—	๒.๒	—
๒๔๙๗	๑๐,๒๐๑	๒๖๕	๒๑๓	๒.๖	๒.๑	—
๒๕๐๓	๑๓,๗๔๙	๕๘๕	๔๗๐	๔.๓	๓.๔	๑๘.๗
๒๕๑๓	๑๖,๖๕๒	๙๗๗	๖๘๓	๕.๙	๔.๑	๒๕.๓
๒๕๑๙	๑๙,๖๐๑	๑,๕๔๘	๑,๒๑๕	๗.๙	๖.๒	๒๖.๐
๒๕๒๑	๒๒,๑๒๐	๑,๙๓๕	๑,๔๗๔	๘.๗	๖.๗	๒๗.๑
อัตราการเพิ่ม						
๒๔๘๐-๙๗	๘.๒	—	๑๐.๗	—	—	—
๒๕๐๓-๒๑	๘.๙	๑๘.๔	๑๗.๔	—	—	๗๑.๒

หมายเหตุ : อุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าหมายถึง Manufacturing หรือเรียกว่าประติษฐกรรม ส่วนอุตสาหกรรมทั้งหมดหมายถึง Industry ซึ่งในนี้รวมถึงการก่อสร้าง สาธารณูปโภค และเหมืองแร่ไว้ด้วย

ที่มา : (๑) ข้อมูล ปี ๒๔๘๐-๒๔๙๐ จาก J.C. Ingram, *Economic Change In Thailand 1850-1970*

(๒) ข้อมูลปี ๒๔๙๗-๒๕๒๑ จากตาราง ๔-๓

ตารางที่ ๔-๑๗
 ส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมแต่ละประเภท
 เทียบกับมูลค่ารวมของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
 ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๑
 (หน่วย : ร้อยละ)

ประเภทอุตสาหกรรม	๒๕๐๓	๒๕๐๘	๒๕๑๓	๒๕๑๘	๒๕๒๑
๑. ผลิตภัณฑ์อาหาร	๓๔.๖	๒๕.๗	๒๐.๖	๑๘.๓	๒๐.๑
๒. เครื่องดื่ม	๑๐.๖	๑๐.๖	๑๓.๐	๙.๐	๑๑.๐
๓. ยาสูบ	๑๓.๐	๑๒.๑	๑๐.๓	๙.๓	๗.๑
๔. สิ่งทอ	๕.๒	๑๐.๖	๙.๒	๑๓.๖	๑๒.๕
๕. ผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอ	๘.๐	๕.๕	๔.๗	๗.๒	๘.๐
รวม	๗๑.๔	๖๔.๕	๕๗.๘	๕๗.๔	๕๘.๗
๖. ไม้และไม้อัด	๔.๘	๕.๒	๓.๒	๒.๕	๑.๖
๗. เครื่องเรือน	๑.๒	๑.๔	๑.๓	๐.๗	๐.๘
๘. กระจกและผลิตภัณฑ์ กระจก	๐.๒	๐.๔	๐.๗	๐.๙	๑.๒
๙. การพิมพ์	๓.๒	๒.๖	๒.๒	๒.๘	๒.๔
๑๐. การฟอกหนังและผลิต ภัณฑ์จากหนัง	๐.๖	๐.๕	๑.๐	๐.๙	๐.๗
๑๑. ยางและผลิตภัณฑ์ยาง	๐.๖	๐.๗	๑.๖	๒.๔	๒.๖
๑๒. เคมีและผลิตภัณฑ์เคมี	๖.๘	๕.๘	๖.๓	๕.๐	๕.๕
๑๓. ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม	—	๔.๕	๖.๑	๗.๕	๕.๖
๑๔. ผลิตภัณฑ์เหมืองแร่	๒.๙	๔.๐	๕.๑	๕.๙	๕.๙
๑๕. โลหะพื้นฐาน	๐.๔	๐.๕	๑.๗	๑.๑	๑.๑

ตารางที่ ๔๑-๗ (ต่อ)

ประเภทอุตสาหกรรม	๒๕๐๓	๒๕๐๘	๒๕๑๓	๒๕๑๘	๒๕๒๑
๑๖. ผลิตภัณฑ์โลหะ	๐.๔	๐.๗	๑.๙	๑.๔	๑.๐
๑๗. เครื่องจักรที่ไม่ใช้ไฟฟ้า	๐.๖	๑.๓	๒.๓	๑.๗	๑.๘
๑๘. เครื่องจักรที่ใช้ไฟฟ้า	๐.๖	๐.๘	๑.๔	๑.๓	๑.๕
๑๙. อุปกรณ์การขนส่ง	๕.๔	๕.๙	๕.๑	๖.๔	๗.๙
๒๐. อื่น ๆ	๐.๙	๑.๑	๒.๓	๒.๑	๑.๘
รวมทั้งสิ้น	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
มูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (ล้านบาท)	๘,๓๘๙	๑๔,๒๔๙	๒๓,๓๒๐	๓๖,๑๖๒	

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ๔-๑๘

อัตราการขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม จำแนกตาม

ประเภทของอุตสาหกรรม

ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๑

(หน่วย : ร้อยละ)

ประเภทอุตสาหกรรม	อัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ยในช่วงห้าปี				อัตราเฉลี่ย ๒๕๐๓-๒๑
	๒๕๐๓-๐๘	๒๕๐๘-๑๓	๒๕๑๓-๑๘	๒๕๑๘-๒๑	
๑. ผลิตภัณฑ์อาหาร	๕.๐	๕.๕	๗.๓	๑๗.๔	๗.๘
๒. เครื่องดื่ม	๑๑.๖	๑๔.๙	๒.๐	๒๑.๕	๑๑.๓
๓. ยาสูบ	๙.๙	๖.๘	๗.๕	๔.๑	๗.๔
๔. สิ่งทอ	๒๘.๗	๗.๒	๑๘.๖	๑๐.๖	๑๖.๖
๕. ผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอ	๓.๔	๖.๘	๑๙.๖	๑๗.๙	๑๑.๑
๖. ไม้และไม้อัด	๑๓.๔	-๐.๒	๕.๑	-๑.๘	๔.๖
๗. เครื่องเรือน	๑๕.๓	๙.๐	-๒.๗	๑๖.๐	๘.๔
๘. กระดาษและผลิตภัณฑ์กระดาษ	๒๔.๖	๒๗.๔	๑๔.๘	๒๓.๐	๒๒.๓

ตารางที่ ๔-๑๘ (ต่อ)

ประเภทอุตสาหกรรม	อัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ยในช่วงห้าปี				อัตราเฉลี่ย ๒๕๐๓-๒๑
	๒๕๐๓-๐๘	๒๕๐๘-๑๓	๒๕๑๓-๑๘	๒๕๑๘-๒๑	
๙. การพิมพ์และการพิมพ์โฆษณา	๗.๔	๖.๕	๑๔.๗	๘.๔	๙.๓
๑๐. การฟอกหนังและผลิตภัณฑ์จากหนัง	๗.๗	๒๖.๗	๗.๐	๔.๗	๑๒.๐
๑๑. ยางและผลิตภัณฑ์ยาง	๑๕.๔	๓๑.๘	๑๙.๓	๑๗.๐	๒๑.๑
๑๒. เคมีและผลิตภัณฑ์เคมี	๘.๑	๑๒.๐	๔.๕	๑๗.๖	๙.๗
๑๓. ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม	๒๖๔.๗	๑๗.๐	๑๔.๕	๓.๓	๕๖.๒
๑๔. ผลิตภัณฑ์เหมืองแร่	๑๘.๘	๑๕.๘	๑๓.๒	๑๔.๐	๑๕.๖
๑๕. โลหะพื้นฐาน	๑๖.๗	๓๘.๑	๐.๘	๑๒.๔	๑๖.๗
๑๖. ผลิตภัณฑ์โลหะ	๒๔.๓	๓๕.๘	๓.๔	๐.๓	๑๖.๘
๑๗. เครื่องจักรที่	๓๒.๐	๒๒.๗	๓.๑	๑๗.๓	๑๘.๔
๑๘. เครื่องจักรที่ใช้ไฟฟ้า	๑๘.๕	๒๒.๑	๘.๐	๒๑.๖	๑๗.๐
๑๙. อุปกรณ์การขนส่งไม่ใช้ไฟฟ้า	๑๓.๖	๗.๑	๑๔.๗	๒๒.๑	๑๓.๔
๒๐. อื่น ๆ	๑๖.๙	๒๗.๒	๗.๗	๘.๕	๑๕.๕
รวม	๑๑.๕	๑๐.๓	๙.๘	๑๓.๘	๑๑.๑

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สัดส่วนของอุตสาหกรรมแต่ละประเภทที่ทำให้

มูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น

ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๑

ตารางที่ ๔-๑๙

(หน่วย : ร้อยละ)

ประเภทอุตสาหกรรม	สัดส่วนของแต่ละอุตสาหกรรมในช่วงห้าปี				สัดส่วนเฉลี่ย
	๒๕๐๓-๐๘	๒๕๐๘-๑๓	๒๕๑๓-๑๘	๒๕๑๘-๒๑	
๑. ผลิตภัณฑ์ อาหาร	๑๓.๓	๑๒.๕	๑๔.๖	๒๓.๘	๑๗.๕
๒. เครื่องดื่ม	๑๐.๗	๑๖.๘	๒.๓	๑๕.๑	๑๑.๐
๓. ยาสูบ	๑๐.๘	๗.๕	๗.๕	๒.๕	๖.๐
๔. สิ่งทอ	๑๘.๑	๗.๐	๒๑.๐	๑๐.๑	๑๓.๘
๕. ผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอ	๒.๐	๓.๔	๑๑.๕	๙.๗	๘.๐
	๕๔.๙	๔๗.๒	๕๖.๙	๖๑.๒	๕๖.๓
๖. ไม้และไม้อัด	๕.๗	-๐.๑	๑.๕	-๐.๓	๑.๑
๗. เครื่องเรือน	๑.๗	๑.๒	-๐.๓	๐.๘	๐.๗
๘. กระดาษและผลิตภัณฑ์กระดาษ	๐.๖	๑.๓	๑.๒	๑.๗	๑.๓

ตารางที่ ๔-๑๔ (ต่อ)

ประเภทอุตสาหกรรม	สัดส่วนของแต่ละอุตสาหกรรมในช่วงห้าปี				สัดส่วนเฉลี่ย
	๒๕๐๓-๐๘	๒๕๐๘-๑๓	๒๕๑๓-๑๘	๒๕๑๘-๒๑	
๙. การพิมพ์และการพิมพ์โฆษณา	๑.๙	๑.๕	๓.๗	๑.๖	๒.๒
๑๐. การพอกหนังและผลิตภัณฑ์จากหนัง	๐.๔	๑.๘	๐.๗	๐.๓	๐.๗
๑๑. ยางและผลิตภัณฑ์ยาง	๐.๘	๓.๑	๓.๘	๓.๑	๓.๐
๑๒. เคมีและผลิตภัณฑ์เคมี	๔.๕	๗.๑	๒.๖	๖.๕	๕.๒
๑๓. ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม	๑๐.๗	๘.๕	๙.๙	๑.๖	๖.๖
๑๔. ผลิตภัณฑ์เหมืองแร่	๕.๔	๖.๘	๗.๓	๖.๐	๖.๕
๑๕. โลหะพื้นฐาน	๐.๗	๓.๕	๐.๑	๑.๐	๑.๒
๑๖. ผลิตภัณฑ์โลหะ	๑.๐	๓.๘	๐.๖	๐.๐๓	๑.๑
๑๗. เครื่องจักรที่ไม่ใช้ไฟฟ้า	๒.๔	๓.๘	๐.๖	๒.๒	๒.๐
๑๘. เครื่องจักรที่ใช้ไฟฟ้า	๑.๑	๒.๒	๑.๑	๒.๑	๑.๗
๑๙. อุปกรณ์การขนส่ง	๖.๗	๓.๙	๘.๕	๑๑.๑	๘.๓
๒๐. อื่น ๆ	๑.๕	๔.๓	๑.๘	๑.๒	๒.๐
รวมทั้งสิ้น	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ๔-๒๐
 ระดับการพึ่งการนำเข้าสินค้าอุตสาหกรรมจากต่างประเทศ
 ปี ๒๕๐๓-๒๕๑๘
 (หน่วย : ร้อยละ)

อุตสาหกรรม	สัดส่วนของสินค้าเข้าเทียบกับอุปทาน รวมของสินค้า				การเปลี่ยนแปลง	
	๒๕๐๓	๒๕๑๒	๒๕๑๕	๒๕๑๘	๒๕๐๓-๑๒	๒๕๑๒-๑๘
(๑) การผลิตอาหาร	๑๐.๖	๗.๘	๓.๘	๒.๔	-๒.๖	-๕.๔
๑. เนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์เนื้อสัตว์	๐.๓	๐.๖	๐.๑	๐.๐๕	+๐.๓	-๐.๕๕
๒. น้ำตาลและน้ำตาลทำเป็นขนม	๑.๔	๐.๔	๐.๔	๐.๒	-๑.๐	-๐.๒
๓. ผลิตภัณฑ์นม	๙๑.๗	๖๐.๕	๓๘.๕	๓๕.๑	-๓๑.๒	-๒๕.๔
๔. ผลิตภัณฑ์จากธัญพืช	๒.๒	๑.๑	๓.๐	๒.๘	-๑.๑	+๑.๗
๕. ผลิตภัณฑ์อาหาร	๓๐.๕	๒๖.๓	๐.๘	๐.๕	-๔.๒	-๒๕.๘

ตารางที่ ๔-๒๐ (ต่อ)

อุตสาหกรรม	สัดส่วนของสินค้าเข้าเทียบกับอุปทาน รวมของสินค้า				การเปลี่ยนแปลง	
	๒๕๐๓	๒๕๑๒	๒๕๑๕	๒๕๑๘	๒๕๐๓-๑๒	๒๕๑๒-๑๘
(๒) เครื่องดื่มและยาสูบ	๗.๕	๑๒.๘	๐.๔	๐.๓	+๕.๓	-๑๒.๕
๑. เครื่องดื่ม	๒.๑	๑.๖	๐.๘	๐.๗	-๐.๕	-๐.๙
๒. ยาสูบ	๑๑.๕	๒๑.๘	๐.๐๖	๐.๐๙	+๑๐.๓	-๒๑.๗๑
(๓) วัสดุก่อสร้าง	๑๕.๕	๑๓.๖	๒.๖	๒.๕	-๑.๙	-๑๑.๑
(๔) ผลิตภัณฑ์ที่สำเร็จรูปประเภทหนึ่ง	๗๓.๔	๔๗.๓	๔๒.๑	๔๑.๖	-๒๖.๑	-๕.๗
๑. ไม้และไม้อัด	๐.๖	๓.๓	๑๙.๔	๑๒.๕	+๒.๗	+๙.๒
๒. เครื่องหนัง	๑๐.๔	๑๑.๓	๑.๘	๔.๑	+๐.๙	-๗.๒
๓. เชื้อเพลิงและน้ำมันปิโตรเลียม	๙๙.๗	๓๔.๔	๑๔.๖	๑๙.๐	-๖๕.๓	-๑๕.๔
๔. แก้วและผลิตภัณฑ์แก้ว	๔๐.๓	๓๕.๗	๔๗.๑	๕๐.๒	-๔.๖	+๑๔.๕
๕. วัสดุเคมี	๘๙.๕	๘๘.๒	๙๒.๒	๙๒.๔	-๑.๓	+๔.๒
๖. เหล็กและเหล็กกล้า	๙๖.๙	๘๗.๐	๖๐.๕	๕๘.๖	-๙.๙	-๒๘.๔

ตารางที่ ๔-๒๐ (ต่อ)

อุตสาหกรรม	สัดส่วนของสินค้าเข้าเทียบกับอุปทาน รวมของสินค้า				การเปลี่ยนแปลง	
	๒๕๐๓	๒๕๑๒	๒๕๑๕	๒๕๑๘	๒๕๐๓-๑๒	๒๕๑๒-๑๘
(๕) ผลิตภัณฑ์ที่ถึงสำเร็จรูปประเภทที่สอง	๖๖.๘	๔๔.๖	๓๒.๙	๓๕.๔	-๒๒.๒	-๙.๒
๑. สิ่งทอ	๕๘.๗	๓๕.๐	๒๑.๙	๒๐.๔	-๒๓.๗	-๑๕.๔
๒. กระดาษและผลิตภัณฑ์กระดาษ	๙๓.๗	๗๗.๑	๔๘.๙	๖๒.๙	-๑๖.๖	-๑๔.๒
๓. ยางและผลิตภัณฑ์ยาง	๗๙.๖	๔๕.๖	๑๐.๔	๑๐.๖	-๓๔.๐	-๓๕.๐
๔. ผลิตภัณฑ์โลหะ	๘๗.๕	๔๑.๔	๕๓.๑	๕๔.๗	-๔๖.๑	+๑๓.๓
๕. ผลิตภัณฑ์เคมี	๗๖.๑	๘๔.๐	๔๓.๙	๕๖.๙	+๗.๙	-๒๗.๑
๖. ผลิตภัณฑ์ไม้	๓.๕	๒.๘	๒๗.๖	๑๙.๖	-๐.๗	+๑๖.๘
(๖) สินค้าบริโภคประเภทไม่ถาวร	๓๖.๗	๓๓.๗	๑๙.๙	๑๔.๘	-๓.๐	-๑๘.๙
๑. เครื่องนุ่งห่ม	๒๐.๖	๕.๖	๒๓.๖	๑๑.๕	-๑๕.๐	+๕.๙
๒. ของใช้ที่ทำด้วยสิ่งทอ	๘๐.๘	๖๗.๗	๐.๕	๐.๗	-๑๓.๑	-๖๗.๐
๓. รองเท้า	๖.๑	๑๕.๘	๙.๔	๖.๑	+๙.๗	-๙.๗

ตารางที่ ๔-๒๐ (ต่อ)

อุตสาหกรรม	สัดส่วนของสินค้าเข้าเทียบกับ อุปทานรวมของสินค้า				การเปลี่ยนแปลง	
	๒๕๐๓	๒๕๑๒	๒๕๑๕	๒๕๑๘	๒๕๐๓-๑๒	๒๕๑๒-๑๘
๔. การพิมพ์และการพิมพ์โฆษณา	๑๓.๔	๗.๗	๖.๑	๒.๗	-๕.๗	-๕.๐
๕. เมสซ์กันท์	๓๗.๘	๓๐.๕	๒๘.๘	๒๔.๕	-๗.๓	-๖.๐
๖. สินค้าเบ็ดเตล็ด	๗๓.๒	๗๑.๔	๕๐.๕	๔๓.๔	-๑.๘	-๒๘.๐
๗. สินค้าบริโภคประเภทอาหาร และเครื่องจักร	๘๐.๙	๖๙.๔	๔๕.๔	๔๗.๕	-๑๑.๕	-๒๑.๙
๑. เครื่องเรือน	(ไม่มีข้อมูล)		๒.๗	๒.๐	-	-
๒. เครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้าน	๗๒.๒	๕๐.๒	๓๖.๐	๓๘.๑	-๒๒.๐	-๑๒.๑
๓. เครื่องจักรเกษตรกรรมและ เครื่องจักรไม่ใช่ไฟฟ้า	๙๕.๒	๗๕.๔	๔๘.๓	๕๕.๙	-๑๙.๕	-๑๙.๕
๔. เครื่องจักรที่ใช้ไฟฟ้า	๙๖.๗	๘๗.๒	๖๗.๘	๖๙.๐	-๙.๔	-๑๘.๒
๕. อุปกรณ์ในการขนส่ง (ยานยนต์)	๖๖.๗	๕๘.๘	๔๒.๘	๔๒.๙	-๗.๙	-๑๕.๙
รวมภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด	๔๐.๕	๓๖.๑	๒๓.๑	๒๒.๑	-๔.๔	-๑๔.๐

ที่มา : ฝ่ายวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ ๔-๒๑ การจัดลำดับของสินค้าอุตสาหกรรมที่พึ่งการนำเข้าจากต่างประเทศ ปี ๒๕๑๘
(หน่วย : ร้อยละ)

ประเภทอุตสาหกรรม	หมวดอุตสาหกรรม	สัดส่วนการนำเข้าเทียบกับอุปทานรวมของสินค้า
<p>ก. ระดับพึ่งการนำเข้าต่ำกว่าร้อยละ ๑๐</p> <p>๑. เนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์เนื้อสัตว์</p> <p>๒. ยาสูบ</p> <p>๓. น้ำตาลและน้ำตาลทำเป็นขนม</p> <p>๔. ผลิตภัณฑ์อาหาร</p> <p>๕. เครื่องดื่ม</p> <p>๖. ของใช้ที่ทำด้วยสิ่งทอ</p> <p>๗. เครื่องเรือน</p> <p>๘. วัสดุก่อสร้าง</p> <p>๙. การพิมพ์และการพิมพ์โฆษณา</p> <p>๑๐. ผลิตภัณฑ์จากธัญพืช</p> <p>๑๑. เครื่องหนัง</p> <p>๑๒. รองเท้า</p>	<p>การผลิตอาหาร</p> <p>เครื่องดื่มและยาสูบ</p> <p>การผลิตอาหาร</p> <p>การผลิตอาหาร</p> <p>เครื่องดื่มและยาสูบ</p> <p>สินค้าบริโภคประเภทไม่ถาวร</p> <p>สินค้าบริโภคประเภทถาวรและเครื่องจักร</p> <p>วัสดุก่อสร้าง</p> <p>สินค้าบริโภคประเภทไม่ถาวร</p> <p>การผลิตอาหาร</p> <p>ผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปประเภทที่ ๑</p> <p>สินค้าบริโภคประเภทไม่ถาวร</p>	<p>๐.๐๕</p> <p>๐.๐๙</p> <p>๐.๒</p> <p>๐.๕</p> <p>๐.๗</p> <p>๐.๗</p> <p>๒.๐</p> <p>๒.๕</p> <p>๒.๗</p> <p>๒.๘</p> <p>๔.๑</p> <p>๖.๑</p>

ตารางที่ ๔-๒๑ (ต่อ)

(หน่วย : ร้อยละ)

ประเภทอุตสาหกรรม	หมวดอุตสาหกรรม	สัดส่วนการนำเข้าเทียบ กับอุปทานรวมของสินค้า
<p>ข. ระดับฟังก์ชันนำเข้าระหว่างร้อยละ ๑๐-๒๕</p> <p>๑. ยางและผลิตภัณฑ์ยาง</p> <p>๒. เครื่องนุ่มห่ม</p> <p>๓. ไม้และไม้อัด</p> <p>๔. เซลล์เฟืองและน้ำมันปิโตรเลียม</p> <p>๕. ผลิตภัณฑ์ไม้</p> <p>๖. สิ่งทอ</p> <p>๗. เกสซ์ภัณฑ์</p>	<p>ผลิตภัณฑ์ที่สำเร็จรูปประเภทที่ ๒</p> <p>สินค้าบริโภคประเภทไม้ถาวร</p> <p>ผลิตภัณฑ์ที่สำเร็จรูปประเภทที่ ๑</p> <p>ผลิตภัณฑ์ที่สำเร็จรูปประเภทที่ ๑</p> <p>ผลิตภัณฑ์ที่สำเร็จรูปประเภทที่ ๒</p> <p>ผลิตภัณฑ์ที่สำเร็จรูปประเภทที่ ๒</p> <p>สินค้าบริโภคประเภทไม้ถาวร</p>	<p>๑๐.๖</p> <p>๑๑.๕</p> <p>๑๒.๕</p> <p>๑๙.๐</p> <p>๑๙.๖</p> <p>๒๐.๔</p> <p>๒๔.๕</p>
<p>ค. ระดับฟังก์ชันนำเข้าระหว่างร้อยละ ๒๕-๕๐</p> <p>๑. ผลิตภัณฑ์นม</p> <p>๒. เครื่องใช้ในบ้านที่ใช้ไฟฟ้า</p> <p>๓. อุปกรณ์ในการขนส่ง (ยานยนต์)</p> <p>๔. สินค้าเบ็ดเตล็ด</p>	<p>การผลิตอาหาร</p> <p>สินค้าบริโภคประเภทถาวรและเครื่องจักร</p> <p>สินค้าบริโภคประเภทถาวรและเครื่องจักร</p> <p>สินค้าบริโภคประเภทไม้ถาวร</p>	<p>๓๕.๑</p> <p>๓๘.๑</p> <p>๔๒.๙</p> <p>๔๓.๔</p>

ตารางที่ ๔-๒๑ (ต่อ)

(หน่วย : ร้อยละ)

ประเภทอุตสาหกรรม	หมวดอุตสาหกรรม	สัดส่วนการนำเข้าเทียบกับอุปทานรวมของสินค้า
<p>ง. ระดับฟังก์ชันนำเข้ามากกว่าร้อยละ ๕๐</p> <p>๑. แก้วและผลิตภัณฑ์แก้ว</p> <p>๒. ผลิตภัณฑ์โลหะ</p> <p>๓. เครื่องจักรใช้ในการเกษตรกรรมและเครื่องจักรไม่ใช่ไฟฟ้า</p> <p>๔. ผลิตภัณฑ์เคมี</p> <p>๕. เหล็กและเหล็กกล้า</p> <p>๖. กระจกและผลิตภัณฑ์กระจก</p> <p>๗. เครื่องจักรใช้ไฟฟ้า</p> <p>๘. วัสดุเคมี</p>	<p>ผลิตภัณฑ์ที่สำเร็จรูปประเภทที่ ๑</p> <p>ผลิตภัณฑ์ที่สำเร็จรูปประเภทที่ ๒</p> <p>สินค้านำบริโภคประเภทถาวรและเครื่องจักร</p> <p>ผลิตภัณฑ์ที่สำเร็จรูปประเภทที่ ๒</p> <p>ผลิตภัณฑ์ที่สำเร็จรูปประเภทที่ ๑</p> <p>ผลิตภัณฑ์ที่สำเร็จรูปประเภทที่ ๒</p> <p>สินค้านำบริโภคประเภทถาวรและเครื่องจักร</p> <p>ผลิตภัณฑ์ที่สำเร็จรูปประเภทที่ ๑</p>	<p>๕๐.๒</p> <p>๕๔.๗</p> <p>๕๕.๙</p> <p>๕๖.๙</p> <p>๕๘.๖</p> <p>๖๒.๙</p> <p>๖๙.๐</p> <p>๙๒.๔</p>

ที่มา : จากตารางที่ ๔-๒๐

ตารางที่ ๔-๒๒
 สัดส่วนของสินค้าอุตสาหกรรมแต่ละประเภทที่ส่งออก
 และอัตราการขยายตัวของการส่งออกของสินค้าแต่ละประเภท
 ปี ๒๕๑๕-๒๕๑๘

อุตสาหกรรม	มูลค่าการส่งออก (ล้านบาท)		สัดส่วนของการส่งออก (ร้อยละ)		อัตราเพิ่ม ๒๕๑๕-๑๘
	๒๕๑๕	๒๕๑๘	๒๕๑๕	๒๕๑๘	
(๑) การผลิตอาหาร	๒,๖๙๑.๖	๑๒,๖๔๒.๓	๓๗.๒๒	๕๗.๖๙	๔๗.๒๒
๑. เนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์เนื้อสัตว์	๑.๐	๗๗.๐	๐.๐๑	๐.๓๕	๑๙๖.๒๓
๒. นํ้าตาลและนํ้าตาลทำเป็นขนม	๑,๓๕๕.๐	๖,๙๕๔.๙	๑๘.๗๔	๓๑.๔๓	๔๙.๙๗
๓. ผลิตภัณฑ์นม	๐.๖	๒๓.๔	๐.๐๑	๐.๑๑	๑๔๙.๙๐
๔. ผลิตภัณฑ์จากธัญพืช	๓๕๘.๐	๙๔๑.๐	๔.๙๕	๔.๓๑	๒๗.๓๓
๕. ผลิตภัณฑ์อาหาร	๙๗๗.๐	๔,๗๔๖.๐	๑๓.๕๑	๒๑.๗๖	๔๘.๔๖
(๒) เครื่องดื่มและยาสูบ	๒๙๐.๐	๖.๘	๔.๐๐	๐.๐๓	-๖๐.๘๗
๑. เครื่องดื่ม	๔.๐	๖.๘	๐.๐๔	๐.๐๓	๑๔.๑๙
๒. ยาสูบ	๒๘๖.๐	-	๓.๙๕	-	-

ตารางที่ ๔-๒๒ (ต่อ)

อุตสาหกรรม	มูลค่าการส่งออก (ล้านบาท)		สัดส่วนของการส่งออก (ร้อยละ)		อัตราเพิ่ม ๒๕๑๕-๑๙
	๒๕๑๕	๒๕๑๙	๒๕๑๕	๒๕๑๙	
(๓) วัสดุก่อสร้าง	๒๓๔.๐	๔๘๘.๕	๓.๒๔	๒.๒๔	๒๐.๒๐
(๔) ผลิตภัณฑ์ที่สำเร็จรูปประเภทที่หนึ่ง	๖๗๓.๐	๑,๓๖๓.๒	๙.๓๑	๖.๒๕	๑๙.๓๐
๑. ไม้และไม้อัด	๒๐๘.๐	๘๙๗.๕	๒.๘๘	๔.๑๑	๔๔.๑๓
๒. เครื่องหนัง	๖๘.๐	๑๒๕.๙	๐.๙๔	๐.๕๘	๑๖.๖๕
๓. เชื้อเพลิงและน้ำมันปิโตรเลียม	๒๔๘.๐	๑๑๘.๕	๓.๔๓	๐.๕๔	-๑๖.๘๖
๔. แก้วและผลิตภัณฑ์แก้ว	๒๔.๐	๕๒.๐	๐.๓๓	๐.๒๔	๒๑.๓๒
๕. วัสดุเคมี	๓๒.๐	๓๖.๘	๐.๔๔	๐.๑๗	๓.๕๖
๖. เหล็กและเหล็กเส้น	๙๓.๐	๑๓๒.๕	๑.๒๙	๐.๖๑	๙.๒๑
(๕) ผลิตภัณฑ์ที่สำเร็จรูปประเภทที่สอง	๒,๕๘๕.๐	๔,๑๔๖.๑	๓๕.๗๓	๑๙.๐๑	๑๒.๕๔
๑. สิ่งทอ	๖๔๙.๐	๓,๑๐๙.๗	๘.๙๗	๑๔.๒๖	๔๗.๙๕
๒. กระจกและผลิตภัณฑ์กระจก	๓๕.๐	๗๑.๖	๐.๔๘	๐.๓๓	๑๙.๕๙
๓. ยางและผลิตภัณฑ์ยาง	๒๗.๐	๘๗.๒	๐.๓๗	๐.๔๐	๓๒.๒๙

ตารางที่ ๔-๒๒ (ต่อ)

อุตสาหกรรม	มูลค่าการส่งออก (ล้านบาท)		สัดส่วนของการส่งออก (ร้อยละ)		อัตราเพิ่ม ๒๕๑๕-๑๗
	๒๕๑๕	๒๕๑๗	๒๕๑๕	๒๕๑๗	
๔. ผลิตภัณฑ์โลหะ	๑,๗๒๗.๐	๔๐๓.๘	๒๓.๗๑	๑.๘๕	-๓๐.๔๘
๕. ผลิตภัณฑ์เคมี	๒๔.๐	๗๒.๘	๐.๓๓	๐.๓๓	๓๑.๗๗
๖. ผลิตภัณฑ์ไม้	๑๒๑.๐	๔๐๑.๐	๑.๖๗	๑.๘๔	๓๔.๗๒
(๖) สินค้าบริโภคประเภทไม่ถาวร	๗๓๓.๙	๒,๑๐๙.๐	๑๐.๑๕	๙.๖๗	๓๐.๒๐
๑. เครื่องนุ่งห่ม	๒๕๕.๐	๑,๖๔๖.๔	๓.๕๓	๗.๕๕	๕๙.๔๐
๒. ของใช้ทำด้วยสิ่งทอ	๒๑.๐	๖๕.๕	๐.๒๗	๐.๓๐	๓๒.๘๙
๓. รองเท้า	๐.๓	๗.๗	๐.๐๐	๐.๐๔	๑๒๕.๐๘
๔. การพิมพ์และการพิมพ์โฆษณา	๒.๖	๒.๑	๐.๐๔	๐.๐๑	-๕.๒๐
๕. เกสซ์ภัณฑ์	๓๓.๐	๑๑๒.๕	๐.๔๖	๐.๕๒	๓๕.๘๘
๖. สินค้าเบ็ดเตล็ด	๔๒๒.๐	๒๗๔.๘	๕.๘๓	๑.๒๖	-๑๐.๑๗
(๗) สินค้าบริโภคประเภทถาวรและ เครื่องจักร	๒๕.๐	๑,๐๕๕.๖	๐.๓๕	๔.๘๔	๑๕๔.๗๑
๑. เครื่องเรือน	๓.๐	๗๒.๑	๐.๐๔	๐.๓๓	๑๒๑.๔๑

ตารางที่ ๔-๒๒ (ต่อ)

อุตสาหกรรม	มูลค่าการส่งออก (ล้านบาท)		สัดส่วนของการส่งออก (ร้อยละ)		อัตราเพิ่ม ๒๕๑๕-๑๗
	๒๕๑๕	๒๕๑๗	๒๕๑๕	๒๕๑๗	
๒. เครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้าน	๘.๐	๔๓.๓	๐.๑๑	๐.๒๐	๕๒.๕๓
๓. เครื่องจักรเกษตรกรรมและเครื่องจักร ที่ไม่ใช้ไฟฟ้า	๒.๐	๕.๘	๐.๐๓	๐.๐๓	๓๐.๕๐
๔. เครื่องจักรที่ใช้ไฟฟ้า	๗.๐	๗๑๘.๘	๐.๑๐	๔.๒๑	๒๓๘.๔๘
๕. อุปกรณ์ในการขนส่ง (รถยนต์)	๕.๐	๑๕.๖	๐.๐๗	๐.๐๗	๓๒.๙๐
รวมทั้งสิ้น	๗,๓๒๕.๕	๒๑,๘๑๑.๕	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๓๑.๗๘

ที่มา : ฝ่ายวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ ๔-๒๓
 สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม จำแนกตาม
 ภูมิภาค ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๐
 (หน่วย : ร้อยละ)

	๒๕๐๓	๒๕๐๕	๒๕๑๒	๒๕๑๓	๒๕๑๕	๒๕๑๙	๒๕๒๐
๑. ภาคเหนือ	๑๑.๗	๑๑.๑	๘.๒	๗.๙	๖.๐	๖.๒	๖.๒
๒. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๘.๗	๙.๙	๘.๗	๘.๗	๗.๙	๗.๕	๗.๗
๓. ภาคใต้	๘.๔	๗.๕	๗.๑	๖.๘	๖.๐	๕.๕	๕.๖
รวมสามภาค	๒๘.๘	๑๘.๕	๒๔.๐	๒๓.๔	๑๙.๙	๑๙.๒	๑๙.๕
๔. ภาคกลางไม่รวมกรุงเทพ ฯ	๓๕.๕	๓๕.๖	๓๖.๗	๓๗.๒	๔๐.๑	๔๐.๖	๔๐.๖
๕. กรุงเทพมหานคร	๓๕.๗	๓๕.๙	๓๙.๓	๓๙.๔	๔๑.๐	๔๐.๒	๓๙.๙
รวมภาคกลางและ กทม.	๗๑.๒	๗๑.๕	๗๖.๐	๗๖.๖	๘๑.๑	๘๐.๘	๘๐.๕
รวมทั้งสิ้น	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย ภาวะอุตสาหกรรมในรอบปี ๒๕๒๐

ตารางที่ ๔-๒๔
เปรียบเทียบข้อมูลที่สำคัญบางรายการเกี่ยวกับการผลิต
ทางด้านอุตสาหกรรมระหว่างปี ๒๕๑๗ กับ ๒๕๑๘

	ภาคกลาง	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน	ภาคใต้	ทั่วประเทศ
ข้อมูลในปี ๒๕๑๗					
๑. ประชากร (ล้านคน)	๑๒.๖	๘.๑	๑๔.๓	๕.๑	๔๐.๗
๒. ผลผลิตขั้นพื้นฐาน (พันล้านบาท)	๑๖๓.๐	๔๒.๙	๔๐.๔	๓๒.๗	๒๖๘.๙
๓. มูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (พันล้านบาท)	๓๖.๕	๓.๓	๓.๗	๒.๘	๔๖.๓
๔. สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเทียบกับทั้งหมด (ร้อยละ)	๗๘.๙	๗.๑	๘.๐	๖.๐	๑๐๐.๐
๕. มูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมต่อคน (บาท)	๒,๘๙๗	๔๐๗	๒๕๘	๕๔๙	๑,๑๓๗
๖. อัตราการเพิ่มแต่ละปีของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมระหว่างปี ๒๕๑๒-๑๗ (ร้อยละ)	๑๑.๖	๕.๘	๖.๕	๕.๐	๑๐.๖

ตารางที่ ๔-๒๔ (ต่อ)

	ภาคกลาง	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน	ภาคใต้	ทั่วประเทศ
ข้อมูลในปี ๒๕๑๕					
๑. ประชากร (ล้านบาท)	๑๓.๓	๑๓.๓	๑๕.๒	๕.๓	๔๓.๗
๒. ผลิตภัณฑ์ประชาชาติ (พันล้านบาท)	๑๘๘.๘	๕๐.๑	๔๗.๗	๓๘.๕	๓๒๕.๑
๓. มูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (พันล้านบาท)	๔๙.๓	๓.๔	๓.๙	๓.๐	๕๙.๕
๔. สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ อุตสาหกรรมเทียบกับทั้งหมด (ร้อยละ)	๘๒.๗	๕.๘	๖.๕	๕.๐	๑๐๐.๐
๕. มูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมต่อคน (บาท)	๓,๗๐๗	๒๕๖	๒๕๗	๕๖๖	๑,๓๖๒
๖. อัตราการเพิ่มแต่ละปีของมูลค่า อุตสาหกรรมระหว่างปี ๒๕๑๒-๑๙	๑๕.๐	๑๐.๕	๑๐.๗	๑๐.๕	๑๔.๕

หมายเหตุ : สำหรับมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมในที่นี้ได้รวมการถลุงดีบุกไว้ด้วย

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจาก Thailand's Industrial Sector : The Changing
Role of Policies (November, 1978)

ตารางที่ ๔-๒๕

เปรียบเทียบสัดส่วนของค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินตราต่างประเทศ
สัดส่วนของค่าใช้จ่ายที่เป็นค่าแรงงาน และสัดส่วนของ
เงินทุนดำเนินการที่เป็นของกิจการ ระหว่างขนาดของ
ธุรกิจอุตสาหกรรม ซึ่งจำแนกขนาดตามจำนวนพนักงาน

ขนาดของกิจการ	ร้อยละของค่าใช้จ่ายที่ ใช้เงินตราต่างประเทศ	ร้อยละของค่าใช้จ่ายที่ เป็นเงินเดือนและค่าจ้าง	ร้อยละของทุนดำเนินการ ที่เป็นของตนเอง
๑. น้อยกว่า ๑๐ คน	๑๓.๖	๑๕.๐	๘๖.๓
๒. ขนาด ๑๐-๔๙ คน	๑๕.๓	๑๒.๕	๖๖.๗
๓. ขนาด ๕๐-๙๙ คน	๒๒.๓	๙.๗	๕๙.๒
๔. ขนาด ๑๐๐-๑๙๙ คน	๑๗.๖	๙.๘	๖๗.๘
๕. ขนาดมากกว่า ๒๐๐ คน	๒๕.๘	๗.๐	๖๒.๑
๖. ทุกขนาด	๒๑.๙	๙.๐	๖๔.๒

ที่มา : จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๒๖ และตารางที่ ๔-๒๘

ตารางที่ ๔-๒๖
 กิจการธุรกิจอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน
 และที่ไม่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน ในปี ๒๕๒๐
 (หน่วย : ร้อยละ)

ขนาดของธุรกิจ	ไม่ได้รับการส่งเสริม	ได้รับการส่งเสริมการลงทุน			รวมทั้งสิ้น	จำนวนธุรกิจ
		กำลังได้รับ	เคยได้รับ	รวม		
๑. น้อยกว่า ๑๐ คน	๙๗.๘	๑.๖	๐.๖	๒.๒	๑๐๐.๐	๑๘๓
๒. ขนาด ๑๐-๑๙ คน	๙๘.๔	๐.๖	๑.๐	๑.๖	๑๐๐.๐	๓๑๒
๓. ขนาด ๒๐-๔๙ คน	๙๔.๐	๓.๐	๓.๐	๖.๐	๑๐๐.๐	๔๖๕
๔. ขนาด ๕๐-๙๙ คน	๘๓.๕	๕.๘	๑๐.๗	๑๖.๕	๑๐๐.๐	๒๔๓
๕. ขนาดมากกว่า ๑๐๐ คน	๖๐.๘	๑๕.๐	๒๔.๒	๓๙.๒	๑๐๐.๐	๓๔๗

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ สัมภาษณ์อุตสาหกรรม ปี ๒๕๒๐

ตารางที่ ๔-๒๗
 แหล่งที่มาของทุนดำเนินการของธุรกิจอุตสาหกรรม
 จำแนกขนาดตามจำนวนพนักงาน
 ปี ๒๕๒๐
 (หน่วย : ร้อยละ)

แหล่งที่มาของเงินทุน	ขนาดของกิจการจำแนกตามจำนวนพนักงาน					
	ต่ำกว่า ๑๐	๑๐-๔๙	๕๐-๕๙	๑๐๐-๑๙๙	มากกว่า ๒๐๐	
๑. เงินทุนของกิจการ	๘๖.๓	๖๖.๗	๕๙.๒	๖๗.๘	๖๒.๑	๖๔.๐
๒. ตลาดเงินนอกระบบ	๙.๔	๒๐.๐	๒๑.๓	๑๔.๓	๑๕.๐	๑๗.๐
๓. ตลาดเงินในระบบ	๔.๓	๑๓.๓	๑๙.๕	๑๗.๙	๑๖.๙	๑๗.๐
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐

ที่มา : แสง สวงนเรือง สมศักดิ์ เต็มบุญเลิศชัย และนิต สัมมาพันธ์ อุตสาหกรรมขนาดย่อมและขนาดกลางในประเทศไทย (กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑)

ตารางที่ ๔-๒๘

สัดส่วนของค่าใช้จ่ายและกำไรของธุรกิจอุตสาหกรรม จำแนกขนาดตามจำนวนพนักงาน

ประเภทของค่าใช้จ่าย	ขนาดของกิจการจำแนกตามจำนวนพนักงาน					รวมทุกขนาด
	ต่ำกว่า ๑๐	๑๐-๔๙	๕๐-๙๙	๑๐๐-๑๙๙	มากกว่า ๒๐๐	
๑. ค่าวัสดุ	๖๐.๕	๖๑.๓	๕๘.๒	๕๕.๙	๕๒.๑	๕๕.๓
๒. เงินเดือนและค่าจ้าง	๑๕.๐	๑๒.๕	๙.๗	๙.๘	๗.๐	๙.๐
๓. ค่าเสื่อมราคาและรายจ่าย เกี่ยวกับทุน	๗.๙	๔.๕	๕.๘	๔.๙	๔.๗	๔.๙
๔. สารานุกรมไปรษณีย์	๑.๘	๒.๔	๐.๗	๑.๓	๑.๐	๑.๒
๕. ค่าเช่า	๑.๐	๐.๔	๐.๑	๐.๒	๐.๒	๐.๒
๖. เชื้อเพลิง	๑.๙	๑.๖	๑.๑	๑.๖	๐.๗	๑.๑
๗. ค่าโฆษณา	๐.๓	๐.๑	๐.๓	๐.๔	๐.๑	๐.๒
๘. ภาษี	๑.๙	๑.๘	๑.๑	๒.๕	๓.๑	๒.๔
๙. ดอกเบี้ย	๖.๒	๒.๔	๑.๕	๑.๗	๒.๕	๒.๒
๑๐. ค่าสิทธิบัตร	๐.๑	๐.๔	๐.๒	๐.๑	๐.๒	๐.๒
๑๑. ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	๑.๕	๒.๗	๔.๖	๓.๕	๖.๒	๔.๘
๑๒. กำไร	๑.๙	๑๐.๙	๑๖.๘	๑๘.๑	๒๒.๒	๑๘.๕
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐

ที่มา : แสง สงวนเรือง สัมศักดิ์ เต็มบุญเลิศชัย และนิต สัมมาพันธ์ อุตสาหกรรมขนาดย่อมและขนาดกลางในประเทศไทย
(กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑)

ตารางที่ ๔-๒๙

มูลค่าและสัดส่วนของสินค้าอุตสาหกรรมที่นำเข้า

ปี ๒๕๐๔-๒๕๒๐

ประเภทสินค้าที่นำเข้า	๒๕๐๔	๒๕๐๕	๒๕๑๓	๒๕๑๗	๒๕๑๘	๒๕๑๙	๒๕๒๐
มูลค่าสินค้าอุตสาหกรรมที่นำเข้า (ล้านบาท)							
๑. วัตถุดิบเพื่อการอุตสาหกรรม	๑,๙๘๗	๑,๙๖๘	๖,๗๒๕	๑๘,๓๗๐	๑๖,๑๐๕	๑๙,๘๙๗	๒๗,๐๐๐
๒. สินค้าเพื่อการบริโภค	๓,๓๖๕	๓,๖๔๔	๕,๒๒๙	๗,๙๙๕	๘,๔๕๕	๙,๔๑๘	๑๑,๓๐๐
๓. สินค้าทุนเพื่อการอุตสาหกรรม (ไม่รวมน้ำมัน)	๒,๓๐๔	๒,๙๖๑	๘,๓๕๗	๑๗,๓๑๘	๑๘,๖๙๔	๑๕,๙๙๑	๑๖,๗๐๐
รวมสินค้าอุตสาหกรรมนำเข้า	๗,๖๕๖	๘,๕๗๓	๒๐,๓๑๑	๔๓,๖๘๓	๔๓,๒๕๔	๔๕,๓๐๖	๕๕,๐๐๐
ร้อยละของสินค้าที่นำเข้า	(๖๕.๗)	(๖๗.๐)	(๗๕.๒)	(๖๘.๒)	(๖๔.๗)	(๖๒.๒)	(๕๗.๓)
สัดส่วนของสินค้าอุตสาหกรรมที่นำเข้า(ร้อยละ)							
๑. วัตถุดิบเพื่อการอุตสาหกรรม	๒๖.๐	๒๒.๙	๓๓.๑	๔๒.๑	๓๗.๒	๔๓.๙	๔๙.๑
๒. สินค้าเพื่อการบริโภค	๔๔.๐	๔๒.๕	๒๕.๗	๑๘.๓	๑๙.๕	๒๐.๘	๒๐.๕
๓. สินค้าทุนเพื่อการอุตสาหกรรม (ไม่รวมน้ำมัน)	๓๐.๐	๓๔.๖	๔๑.๒	๓๙.๖	๔๓.๓	๓๕.๓	๔๐.๔
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย ภาวะอุตสาหกรรมในรอบปี ๒๕๒๐

ตารางที่ ๔-๓๐

เปรียบเทียบมูลค่าของสินค้าอุตสาหกรรมที่นำเข้า กับมูลค่าของสินค้าอุตสาหกรรมที่ส่งออก ปี ๒๕๐๔-๒๕๒๐

	๒๕๐๔	๒๕๐๕	๒๕๑๓	๒๕๑๗	๒๕๑๘	๒๕๑๙	๒๕๒๐
๑.สินค้าอุตสาหกรรมที่นำเข้า	๗,๖๕๖	๘,๕๗๓	๒๐,๓๑๑	๔๓,๖๘๓	๔๓,๒๕๔	๔๕,๓๐๖	๕๕,๐๐๐
๒.สินค้าอุตสาหกรรมที่ส่งออก	๒๔๒	๓๐๘	๘๙๗	๑๑,๐๔๗	๑๒,๕๐๖	๑๖,๖๕๑	๑๙,๓๐๙
๓.ดุลการค้าเฉพาะสินค้าอุตสาหกรรม	-๗,๔๑๔	-๘,๒๖๕	-๑๙,๔๑๔	-๓๒,๖๓๖	-๓๐,๗๔๘	-๒๘,๖๕๕	-๓๕,๙๖๑
๔.สินค้านำเข้ารวม	๑๑,๕๐๔	๑๒,๘๐๓	๒๗,๐๐๙	๖๔,๐๔๔	๖๖,๘๓๕	๗๒,๙๖๗	๙๖,๐๐๐
๕.สินค้าส่งออกรวม	๘,๖๑๔	๙,๙๘๗	๑๔,๗๗๒	๔๙,๗๙๙	๔๕,๐๐๗	๗๐,๗๙๗	๗๑,๔๐๐
๖.ดุลการค้าขาดดุล	-๒,๘๙๐	-๒,๘๐๖	-๑๒,๒๓๗	-๑๔,๒๔๕	-๒๑,๘๒๘	-๑๒,๐๘๐	-๒๔,๖๐๐
๗.วัตถุดิบเพื่อการอุตสาหกรรม นำเข้า (ไม่รวมน้ำมัน)	๑,๙๗๘	๑,๙๖๘	๖,๗๒๕	๑๘,๓๗๐	๑๖,๑๐๕	๑๙,๙๙๗	๒๗,๐๐๐
๘.สัดส่วนของสินค้าอุตสาหกรรม ส่งออกต่อสินค้าอุตสาหกรรมที่นำ เข้า (ร้อยละ)	(๓.๒)	(๓.๖)	(๔.๔)	(๒๕.๓)	(๒๘.๙)	(๓๖.๘)	(๓๔.๖)
๙.สัดส่วนของสินค้าอุตสาหกรรมที่ ส่งออกนอกต่อวัตถุดิบที่นำเข้า (ร้อยละ)	(๑๒.๒)	(๑๕.๗)	(๑๓.๓)	(๖๐.๑)	(๗๗.๖)	(๘๓.๗)	(๗๑.๕)

หมายเหตุ ข้อมูลปี ๒๕๒๐ เป็นตัวเลขประมาณการ
ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้น จากธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ ๔-๓๑

อัตราภาษีศุลกากรที่แท้จริงในการคุ้มครองสินค้าอุตสาหกรรม

ภายในประเทศบางชนิด

ปี ๒๕๑๒ ปี ๒๕๑๔ และปี ๒๕๑๗

(หน่วย : ร้อยละ)

ประเภทอุตสาหกรรม	ปี ๒๕๑๒		ปี ๒๕๑๔		ปี ๒๕๑๗	
	Balassa	Corden	Balassa	Corden	Balassa	Corden
(๑) การผลิตอาหาร	-๖๖.๕	-๔๘.๕	-๑๐.๑	-๐.๓	-	-
๑. น้ำตาล	-	-	-๙.๘	๒.๙	-๙๐.๔	-๘๔.๐
๒. นมข้นหวาน	-	-	๓.๙	๓.๔	" "	๑,๗๖๖.๑
๓. แป้งสาลี	-	-	" "	๑๘๖.๖	๑๕๓.๙	๓๐.๓
๔. อาหารกระป๋อง	-	-	-๕๖.๗	-๒๘.๔	-๓๔.๒	-๘.๐
๕. อาหารสัตว์	-	-	-๑๐.๖	-๘.๐	-๑๑.๐	-๘.๔
(๒) อาหารและเครื่องดื่ม	-๑๘.๙	-๑๖.๕	๗๗.๙	๑๐๗.๔	-	-
๑. เบียร์	-	-	๒๓๔.๔	๓๕.๖	๑๑๕.๙	๖๕.๓
๒. บุหรี่	-	-	-	-	-๑๒.๒	-๑๒.๑

ตารางที่ ๔-๓๑ (ต่อ)

ประเภทอุตสาหกรรม	ปี ๒๕๑๒		ปี ๒๕๑๔		ปี ๒๕๑๗	
	Balassa	Corden	Balassa	Corden	Balassa	Corden
(๓) วัสดุก่อสร้าง	-๖.๙	-๕.๘	-๑๗.๖	-๑๖.๑	-	-
(๔) ผลิตภัณฑ์กึ่งสำเร็จรูป ประเภทที่หนึ่ง	๐.๗	๐.๘	๙.๙	๕.๓	-	-
๑. ไม้อัด	-	-	๒๖๔.๒	๙๐.๒	๑๔๔.๕	๖๒.๗
๒. เหล็กและเหล็กเส้น	-	-	๔๔.๐	๑๘.๔	๙๗.๙	๓๗.๗
(๕) ผลิตภัณฑ์กึ่งสำเร็จรูป ประเภทที่สอง	๕๗.๕	๔๕.๕	๗๒.๒	๔๔.๙	-	-
๑. ผ้าที่มีได้ทอจากฝ้าย	-	-	๙๕.๓	๖๔.๐	-๒๐.๑	-๑๖.๐
๒. ฝ้าย	-	-	๑๐.๕	๗.๕	-๓๓.๕	-๒๕.๘
๓. ยางรถยนต์	-	-	๔๔.๓	๒๕.๒	-๑๒.๗	-๑๒.๗
๔. ผลิตภัณฑ์เคมีและ พลาสติก	-	-	๓๒.๖	๒๕.๐	๔๕.๔	๓๔.๘

ตารางที่ ๔-๓๑ (ต่อ)

ประเภทอุตสาหกรรม	ปี ๒๕๑๒		ปี ๒๕๑๔		ปี ๒๕๑๗	
	Balassa	Corden	Balassa	Corden	Balassa	Corden
(๖) สินค้าบริโภคประเภท ไม้ถาวร	๑๘.๒	๑๓.๐	๒๗.๗	๒๐.๕	—	—
๑. เครื่องนุ่งห่ม	--	--	๑๐.๔	๗.๑	๑๑.๙	๗.๓
๒. ของใช้ที่ทำความสวยงาม	--	--	๖๓.๖	๔๔.๑	๕.๕	๔.๔
๓. รองเท้า	--	--	๗๗.๙	๖๐.๑	๙.๐	๖.๘
๔. เกสซ์ภัณฑ์	--	--	๑๒๒.๔	๔๘.๘	๑๙.๒	๑๒.๙
๕. สบู่และผงซักฟอก	--	--	๓๖.๓	๒๐.๗	๑๖.๖	๑๐.๖
๖. หลอดไฟ	--	--	๓๓๑.๐	๑๒๑.๘	๐.๐	๐.๐
(๗) สินค้าบริโภคประเภท ถาวร	๑๓๒.๑	๖๙.๑	๒๑.๔	๑๗.๒	—	—
๑. รถมือเทอร์ไซท์และ ชิ้นส่วน	--	--	๗๘.๗	๕๖.๓	๔๘.๔	๓๖.๔
๒. เครื่องรับโทรทัศน์และ เครื่องไฟฟ้า	--	--	๗๙.๘	๕๘.๖	" "	๘๓๐.๒

ตารางที่ ๔-๓๑ (ต่อ)

ประเภทอุตสาหกรรม	ปี ๒๕๑๒		ปี ๒๕๑๔		ปี ๒๕๑๗	
	Balassa	Corden	Balassa	Corden	Balassa	Corden
(๘) เครื่องจักร	๔๓.๙	๓๐.๖	๙.๙	๗.๖	—	—
(๙) อุปกรณ์การขนส่ง	๖๔.๕	๓๔.๙	๓๔๕.๑	๑๔๖.๔	—	—
๑. การประกอบรถยนต์หนึ่ง	—	—	"ม"	๒๓๖.๔	"ม"	๒๕๓.๙
๒. การประกอบรถยนต์	—	—	—	—	—	—
บรรทุก	—	—	๒๐๑.๓	๙๕.๔	๒๑๙.๒	๑๐๐.๖

หมายเหตุ (๑) เครื่องหมาย (+) หมายถึงได้รับการคุ้มครอง ส่วนเครื่องหมาย (-) หมายถึงไม่ได้รับการคุ้มครอง

(๒) เครื่องหมาย "ม" หมายถึงได้รับการคุ้มครองมาก

(๓) "Balassa" และ "Corden" เป็นชื่อวิธีการการคำนวณเพื่อหาอัตราภาษีที่ให้การคุ้มครองแก่สินค้าอุตสาหกรรมที่ผลิตภายในประเทศ

ที่มา : The Word Bank, Thailand : *Toward a Development Strategy of Full Participation A Basic Economic Report* (1978)

ตารางที่ ๔-๓๒

มูลค่าของสินค้านำเข้าที่ได้รับลดหย่อนภาษี จากการส่งเสริมการลงทุน
และภาษีขาเข้าที่ได้รับการลดหย่อน ปี ๒๕๐๘-๒๕๒๑

(หน่วย : พันบาท)

ปี	มูลค่านำเข้า ตามใบขนส่ง เสริมการลงทุน	ภาษีที่ต้องเสีย ตามปกติ	ภาษีที่ได้รับ การลดหย่อน เมื่อนำเข้า	ภาษีที่ต้องเสีย โดยเฉลี่ย (ร้อยละ)	ภาษีที่เสียจริง โดยเฉลี่ย (ร้อยละ)
๒๕๐๘	๑,๒๖๕,๓๐๐	๒๗๘,๔๑๘	๓๒,๗๙๕	๒๒.๐๐	๑๙.๔๒
๒๕๐๙	๑,๕๑๑,๔๔๒	๓๘๒,๘๘๔	๕๒,๖๙๔	๒๕.๓๓	๒๑.๘๕
๒๕๑๐	๒,๐๑๒,๐๙๒	๕๐๐,๖๑๑	๑๓๔,๓๘๓	๒๔.๘๘	๑๘.๒๐
๒๕๑๑	๒,๔๐๖,๘๗๗	๕๗๕,๖๗๗	๑๖๗,๘๘๐	๒๓.๙๒	๑๖.๙๔
๒๕๑๒	๓,๑๓๐,๙๕๖	๕๖๕,๘๗๐	๑๖๔,๘๒๗	๑๘.๐๗	๑๒.๘๐
๒๕๑๓	๓,๑๘๘,๖๔๐	๖๐๔,๔๒๙	๑๕๕,๖๓๕	๑๘.๙๖	๑๔.๐๗
๒๕๑๔	๒,๗๒๓,๗๗๗	๕๖๓,๕๕๘	๑๔๗,๒๓๖	๒๐.๖๘	๑๕.๒๘
๒๕๑๕	๒,๖๕๙,๓๓๘	๕๔๖,๔๓๐	๑๙๖,๘๗๘	๒๐.๕๔	๑๓.๑๔
๒๕๑๖	๓,๖๑๒,๘๐๒	๗๔๒,๘๐๒	๒๖๕,๙๕๙	๒๐.๕๖	๑๓.๑๙
๒๕๑๗	๕,๘๗๓,๙๐๕	๑,๐๒๕,๕๓๖	๓๕๘,๔๐๕	๑๗.๔๖	๑๑.๓๖
๒๕๑๘	๕,๐๕๙,๒๓๒	๘๖๕,๒๙๗	๓๑๗,๘๑๔	๑๗.๑๐	๑๐.๘๒
๒๕๑๙	๒,๓๐๘,๘๘๐	๔๕๖,๕๔๘	๔๒๘,๓๕๘	๑๙.๗๗	๑.๒๒
๒๕๒๐	๒,๗๐๗,๘๒๗	๔๘๒,๓๗๗	๔๕๒,๔๒๔	๑๖.๗๑	๑.๑๐
๒๕๒๑	๒,๒๓๓,๗๕๑	๕๑๘,๐๔๖	๔๓๗,๒๕๒	๑๙.๕๗	๓๖.๒
รวม	—	—	๓,๓๑๒,๕๔๐	—	—

หมายเหตุ ข้อมูลปี ๒๕๐๘ เดือนมีนาคม ถึงธันวาคม ส่วนข้อมูลปี ๒๕๒๑ เดือนมกราคมถึงสิงหาคม

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจาก ธนาคารแห่งประเทศไทย, การวิเคราะห์การนำเข้าของประเทศไทย

กล่าวมานี้ทำให้เกิดปัญหาในการพัฒนาเพื่อพึ่งตัวเองมาก และทำให้มีความจำเป็นจะต้องพึ่งพาต่างประเทศตลอดไป

จากการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตทางทำนอุตสาหกรรมที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าภาคอุตสาหกรรมของเรายังมีความอ่อนแออยู่มาก ไม่สามารถช่วยแบ่งเบาปัญหาการว่างงานของประเทศได้มากนัก นอกจากนี้ยังทำให้โครงสร้างเศรษฐกิจของไทยมีความจำเป็นจะต้องพึ่งพาต่างประเทศมากขึ้น และมีปัญหามากขึ้นด้วย ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นนี้เป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องได้รับการแก้ไขทั้งในทำนนโยบายและการปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งเสริมอุตสาหกรรมโดยมิชักช้า

๔.๔.๓ การเปลี่ยนแปลงการผลิตทางทำนบริการ

ในโครงสร้างการผลิตของแต่ละประเทศ นอกจากจะทำการผลิตสินค้าทางทำนเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมแล้ว ยังทำการผลิตทางทำนบริการอีกด้วย สำหรับการผลิตทางทำนบริการนั้นจะได้แก่ การค้า การขนส่ง คมนาคม บริการทางทำนการศึกษา การป้องกันประเทศ การรักษาความสงบภายใน และบริการอื่น ๆ ทั้งสำหรับส่วนรวม และสำหรับปัจเจกชนด้วย

โดยทั่วไปแล้ว โครงสร้างการผลิตหลักของประเทศจะอยู่ที่เกษตรกรรม และอุตสาหกรรม ส่วนบริการนั้นเป็นเพียงส่วนประกอบของการผลิต ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์โดยทั่วไปถือว่า การผลิตทางทำนเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเป็นการผลิตสำคัญที่จะก่อให้เกิดมูลค่าส่วนเกินในรูปของสินค้า ส่วนบริการมิได้เป็นตัวทำให้เกิดมูลค่าส่วนเกินในรูปของสินค้าบริการเป็นแต่เพียงตัวที่ช่วยทำให้การผลิตทางทำนเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเป็นไปได้ดี

ชั้น^(๑๖) ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของประเทศจะต้องพิจารณาจากการผลิตทางด้านการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมในการผลิตสินค้า มิได้พิจารณาจากการผลิตทางด้านบริการ

อย่างไรก็ตาม ถ้าหากพิจารณาถึงลำดับขั้นของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีในกรณีของประเทศที่พัฒนาแล้ว เราจะพบว่าลำดับขั้นของการพัฒนาจะเริ่มจากเกษตรกรรม เข้าสู่อุตสาหกรรม แล้วก็เข้าสู่ด้านบริการ กล่าวคือ ถ้าหากเราพิจารณาส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติตามลำดับขั้นของการพัฒนาแล้วเราจะพบว่า เมื่อประเทศพัฒนาเต็มที่แล้ว สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์จากภาคเกษตรกรรมจะลดลงอย่างมาก สัดส่วนของภาคอุตสาหกรรมจะเพิ่มขึ้นมากหลังจากนั้น สัดส่วนของภาคบริการจึงจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อประชาชนมีรายได้มากขึ้นก็จะหันไปใช้จ่ายทางด้านบริการเพื่อบำรุงบำเรอความสุขของตนมากขึ้น หรือรัฐบาลจัดบริการเพื่อสวัสดิการของสังคมส่วนรวมมากขึ้น ในกรณีตรงกันข้ามสำหรับประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ถึงแม้ว่าประเทศจะได้พัฒนาแล้วอย่างเช่น โซเวียตส์เซียและประเทศในยุโรปตะวันออก ภาคบริการก็จะขยายตัวไม่มากนัก ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลเป็นผู้กำหนดทิศทางในการใช้จ่ายของประเทศ และประชากรแต่ละกลุ่มก็มีรายได้ไม่มากนักและไม่แตกต่างกันมากนัก

สำหรับกรณีวิเคราะห์โครงสร้างการผลิตทางด้านบริการของประเทศไทยที่ได้กล่าวถึงต่อไปนั้น จะวิเคราะห์ในช่วงปี ๒๕๐๓ ถึง ๒๕๒๑ โดยจะแบ่งแยกหัวข้อการพิจารณาโดยย่อดังนี้

๑. เปรียบเทียบสัดส่วนระหว่างภาคบริการกับภาคเศรษฐกิจอื่น
๒. พิจารณาการผลิตทางด้านบริการกับการผลิตของประเทศโดยส่วนรวม

๑. เปรียบเทียบสัดส่วนระหว่างการผลิตภาคบริการกับภาคเศรษฐกิจอื่น

เราอาจจะเริ่มต้นการวิเคราะห์การผลิตของภาคบริการโดยการเปรียบเทียบกับการผลิตในภาคอื่น ๆ เพื่อที่จะดูว่าทรัพยากรของประเทศได้ใช้ไปในการผลิตทางด้านใดบ้าง การผลิตในแต่ละภาคเศรษฐกิจก็มีความสำคัญมากน้อยแค่ไหนและมีทิศทางของการเปลี่ยนแปลงอย่างไร สำหรับข้อมูลโดยทั่วไปเกี่ยวกับการผลิตทางด้านบริการจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๓๓ ตารางที่ ๔-๓๔ และตารางที่ ๔-๓๕ ซึ่งพอจะสังเกตได้โดยย่อดังนี้

ประการแรก ถ้าหากเราพิจารณาถึงสัดส่วนระหว่างการผลิตตัวสินค้าซึ่งได้แก่การผลิตทางด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม กับการผลิตทางด้านบริการแล้วจะพบว่าการผลิตทางภาคบริการของเราใหญ่มาก และมีอัตราส่วนที่เพิ่มขึ้นโดยตลอด กล่าวคือ ในปี ๒๕๐๓ สัดส่วนของภาคบริการทั้งหมดมีประมาณร้อยละ ๔๑.๕ ส่วนการผลิตทางด้านสินค้ามีประมาณร้อยละ ๕๘.๕ ต่อมาในปี ๒๕๒๒ สัดส่วนของภาคบริการได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๔๕.๒ สัดส่วนของภาคการผลิตเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมลดลงเหลือเพียงร้อยละ ๕๔.๘ เท่านั้น

อย่างไรก็ตามในภาคบริการนั้นสัดส่วนของการค้าเป็นสัดส่วนที่สำคัญที่สุด กล่าวคือในปี ๒๕๐๓ สัดส่วนของการค้าส่งและการค้าปลีกจะตกจาวร้อยละ ๑๕.๖ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ ต่อมาในปี ๒๕๒๒ สัดส่วนดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นเป็นประมาณร้อยละ ๑๘.๕

ประการที่สอง การที่สัดส่วนของภาคบริการของเรามีสัดส่วนที่ใหญ่มากนั้นทำให้เราต้องใช้ทรัพยากรเป็นจำนวนมากในภาคบริการ ทำให้ทรัพยากร

ที่จะใช้พัฒนาการผลิตในภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมของเรามีน้อยลง ทำให้การผลิตในภาคทั้งสองเติบโตได้ช้ากว่าที่ควรจะเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคเกษตรกรรมได้รับการพัฒนาน้อยมาก

จากสัดส่วนระหว่างการผลิตทางค้ำสินค้าและบริการที่กล่าวมานั้นแสดงให้เห็นความอ่อนแอในโครงสร้างการผลิตโดยส่วนรวมของเรา ทั้งนี้เนื่องจากว่าการผลิตทางค้ำตัวสินค้าจะต้องเป็นการผลิตหลัก เมื่อการผลิตในภาคที่ผลิตตัวสินค้าพัฒนาแล้วภาคบริการจึงควรขยายใหญ่ขึ้น แต่ในกรณีของประเทศไทยนั้น ปรากฏว่าการผลิตทางค้ำบริการกลับขยายใหญ่ขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะที่การผลิตทางค้ำการผลิตสินค้ายังมีได้พัฒนาเท่าที่ควร

ประการที่สาม การที่การผลิตทางภาคบริการของประเทศไทยใหญ่มากนั้น สาเหตุสำคัญประการหนึ่ง เนื่องจากประเทศไทยใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีและเปิดการค้าขายติดต่อกับต่างประเทศอย่างกว้างขวาง ดังนั้นจึงทำให้ความเจริญต่าง ๆ ทางค้ำวัตถุดิบและวัฒนธรรมตะวันตกขยายตัวเข้าสู่ประเทศไทยอย่างง่ายดาย และทำให้การผลิตทางค้ำบริการขยายใหญ่ขึ้นอย่างรวดเร็ว

ในค้ำการผลิตทางค้ำบริการ ถ้าหากพิจารณาในแง่ที่ดีแล้วก็อาจมีส่วนช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้เหมือนกัน เพราะสามารถดึงเงินเข้าประเทศในรูปของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งในกรณีของประเทศไทยนั้นก็นับว่าประสบความสำเร็จมากพอสมควร ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๓๕ เช่นในปี ๒๕๐๘ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวทำรายได้ให้ประเทศประมาณ ๕๐๖ ล้านบาท แต่ในปี ๒๕๒๑ รายได้จากการท่องเที่ยวดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นเป็น ๘,๘๙๕ ล้านบาท เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การที่ประเทศไทยระบบเศรษฐกิจแบบเสรีและประชาชนยอมรับวัฒนธรรมและการเลียนแบบอย่างของต่างประเทศได้ง่ายนั้น การ

เปิดการติดต่ออย่างเสรีและการขยายใหญ่ของภาคบริการจึงทำให้มีการเลียนแบบอย่างการใช้จ่ายจากต่างประเทศมากขึ้น และทำให้มีการใช้จ่ายในลักษณะที่ฟุ่มเฟือยมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังกล่าวนอกจากจะทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจมากขึ้นแล้ว ยังทำให้เกิดปัญหาด้านสังคมและทำลายสิ่งที่ดีงามของสังคมไทยได้มากขึ้นด้วย

๒. พิจารณาทางด้านบริการกับการผลิตของประเทศโดยรวม

เราอาจจะพิจารณาปัญหาการขยายตัวของการผลิตภาคบริการต่อไป โดยการเปรียบเทียบถึงสัดส่วนของภาคบริการที่ทำให้เศรษฐกิจของประเทศขยายตัวและสัดส่วนของแรงงานที่ใช้ในแต่ละภาคการผลิต ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๔-๓๖ และตารางที่ ๔-๓๗ จากข้อมูลในตารางทั้งสองจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

ประการแรก เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่ทำให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโตโดยพิจารณาจากสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติแต่ละสาขาที่ทำให้มูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติเพิ่มขึ้นแล้ว จะพบว่าสัดส่วนของภาคบริการใหญ่่มากทีเดียว กล่าวคือในปี ๒๕๐๓-๒๕๐๘ ซึ่งอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศตกว้อยละ ๗ ต่อปีในสัดส่วนของการเติบโตที่มาจากภาคบริการมีถึงร้อยละ ๔๒ อย่างไรก็ตามสัดส่วนของภาคบริการที่ทำให้เศรษฐกิจเติบโตได้เพิ่มขึ้นในช่วงปี ๒๕๐๘-๒๕๑๓ และ ๒๕๑๓-๒๕๑๘ แต่ในช่วงปี ๒๕๑๘-๒๕๒๑ สัดส่วนดังกล่าวได้มีอัตราส่วนที่ลดลงบ้าง

ประการที่สอง เมื่อได้วิเคราะห์ถึงรายละเอียดขององค์ประกอบที่ทำให้เศรษฐกิจไทยเติบโตในอดีตที่ผ่านมาดังกล่าวมาแล้วจะเป็นสิ่งที่ช่วยชี้ให้เห็น

ว่า โครงสร้างการผลิตของเศรษฐกิจไทยยังคงอ่อนแอ กล่าวคือ การที่รายได้ ประชาชาติหรือผลิตภัณฑ์ประชาชาติของเราเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วนั้น ส่วนใหญ่มิได้เพิ่มขึ้นเพราะเราพัฒนาการผลิตสินค้าของเราให้ดีขึ้น แต่เพิ่มขึ้น เพราะการใช้จ่ายทางภาคบริการของเราขยายตัวเร็วขึ้นถึงนั้นการเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจของไทยจึงเป็นไปในทำนองที่ว่า ภาคบริการขยายใหญ่ขึ้นใน ขณะที่ภาคการเกษตรยังคงล่าหลังและภาคอุตสาหกรรมยังอ่อนแอ ซึ่งตรงกัน ข้ามกับรูปแบบการพัฒนาของประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งจะเป็นไปในแนวทาง ที่ว่า เมื่อภาคการเกษตรและภาคอุตสาหกรรมพัฒนาแล้ว ภาคบริการจึง ขยายใหญ่อย่างรวดเร็ว ปรากฏการณ์ในกรณีของประเทศไทยนั้น มีลักษณะ คล้ายคลึงกับของประเทศที่กำลังพัฒนาหลายประเทศที่มีแรงงานเพิ่มขึ้นอย่าง รวดเร็ว ทำให้แรงงานที่ออกจากภาคการเกษตรส่วนใหญ่ต้องทะลักเข้าสู่ภาค บริการ เนื่องจากภาคอุตสาหกรรมเติบโตได้ช้า และไม่สามารถสร้างงานให้ แก่ประชาชนอย่างเพียงพอได้ ปรากฏการณ์ดังกล่าวนอกจากจะทำให้เกิด ปัญหาทางด้านโครงสร้างการผลิตแล้ว ยังทำให้เกิดปัญหาทางสังคมเพิ่มมาก ขึ้นด้วย

ประการที่สาม เมื่อหันมาพิจารณาเปรียบเทียบสัดส่วนของมูลค่าผลิต ภัณฑ์ประชาชาติกับสัดส่วนของแรงงานที่ใช้ในแต่ละภาคเศรษฐกิจแล้ว ก็ จะพบว่ากรณีที่แรงงานเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วได้ทำให้สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ ประชาชาติต่อสัดส่วนของแรงงานได้ลดลง แสดงให้เห็นว่าโดยเฉลี่ยแล้ว มูลค่าของผลิตภัณฑ์ต่อแรงงานแต่ละคนได้ลดลงปรากฏการณ์ดังกล่าวได้แสดง ให้เห็นอย่างเด่นชัดของลักษณะการถ้อยพัฒนาของโครงสร้างการผลิต ทั้งนี้ เพราะเหตุว่า ในประเทศที่ได้รับการพัฒนานั้น สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์

ต่อสัดส่วนของแรงงาน จะเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะเป็นการแสดงว่าประชาชนมีงานทำมากขึ้น และมีประสิทธิภาพการผลิตก็สูงขึ้นด้วย

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ต่อสัดส่วนของแรงงานที่ใช้ในแต่ละภาคเศรษฐกิจแล้ว จะพบว่าในภาคเกษตรกรรมมีอัตราส่วนที่ต่ำมาก ซึ่งมีปรากฏการณ์อื่นหนึ่งที่แสดงว่าในภาคการเกษตรของไทยนั้น มีแรงงานที่ว่างงานหรือมิได้ทำงานอย่างเต็มที่อยู่มากทีเดียว

จากการวิเคราะห์โครงสร้างการผลิตทางค่านับบริการที่ได้กล่าวมาทั้งหมดพอจะทำให้เราพอเห็นภาพการผลิตของระบบเศรษฐกิจของไทยได้ก็ขึ้น และจากภาพการผลิตดังกล่าวพอจะชี้ให้เราเห็นว่าทำไมโครงสร้างเศรษฐกิจไทยยังคงอ่อนแอ และเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ มากขึ้น สำหรับรายละเอียดในปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ เราจะได้ดำเนินการวิเคราะห์โดยละเอียดในบทต่อ ๆ ไป กล่าวคือ ในบทที่ ๕ จะกล่าวถึงโครงสร้างของการใช้จ่ายและบทที่ ๖ จะกล่าวถึงระบบการกระจายรายได้ของสังคม ซึ่งถือได้ว่าเป็นบทที่มีความสำคัญต่อการศึกษาปัญหาโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่

๔.๕ ปัญหาสำคัญบางประการของโครงสร้างการผลิตในระบบเศรษฐกิจไทย

จากการวิเคราะห์ลักษณะของโครงสร้างการผลิตที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้นจะทำให้เราพอจะเห็นภาพของปัญหาที่เกิดขึ้น การผลิตในทางเศรษฐกิจนั้นคือรากฐานสำคัญของการประกอบพฤติกรรมทางเศรษฐกิจในแขนงอื่น ๆ ดังนั้นเมื่อรากฐานทางการผลิตอ่อนแอ จึงทำให้เกิดปัญหาในด้านอื่น ๆ ติดตามมา

ตารางที่ ๔-๓๓

สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ
 จำแนกตามส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์

ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๒

(หน่วย : ร้อยละ)

การผลิตสินค้าและบริการ	๒๕๐๓	๒๕๐๘	๒๕๑๓	๒๕๑๘	๒๕๒๑	๒๕๒๒
๑. เกษตรกรรม	๔๐.๕	๓๖.๓	๓๒.๒	๓๐.๔	๒๗.๕	๒๖.๔
๒. อุตสาหกรรม	๑๘.๐	๒๒.๒	๒๔.๑	๒๕.๒	๒๗.๖	๒๘.๔
- เหมืองแร่และการย่อยหิน	๑.๒	๑.๗	๑.๗	๑.๒	๒.๓	๒.๓
- ประดิษฐ์กรรม	๑๑.๗	๑๔.๑	๑๕.๕	๑๘.๒	๑๘.๙	๑๙.๗
- การก่อสร้าง	๕.๘	๕.๘	๕.๘	๔.๒	๕.๓	๕.๓
- สารานุกรมปิโตรเลียม	๐.๓	๐.๖	๑.๑	๑.๖	๑.๑	๑.๑
	๕๘.๕	๕๘.๕	๕๖.๓	๕๕.๖	๕๕.๑	๕๔.๘

ตารางที่ ๔-๓๓ (ต่อ)

	๒๕๐๓	๒๕๐๘	๒๕๑๓	๒๕๑๘	๒๕๒๑	๒๕๒๒
๓. บริการ	๔๑.๕	๔๑.๕	๔๓.๗	๔๔.๔	๔๔.๙	๔๕.๒
การค้าส่งและการค้าปลีก	๑๕.๖	๑๖.๓	๑๗.๗	๑๗.๗	๑๙.๒	๑๘.๕
การขนส่งและการคมนาคม	๖.๗	๖.๓	๖.๑	๖.๑	๖.๓	๖.๘
การธนาคารการประกันภัย	๑.๙	๒.๖	๓.๙	๔.๙	๕.๒	๕.๖
การบริการที่อยู่อาศัย	๓.๐	๒.๔	๒.๐	๑.๗	๑.๒	๑.๑
การบริหารและการป้องกัน	๔.๖	๔.๒	๔.๓	๔.๑	๓.๘	๓.๙
ประเทศ						
บริการอื่น ๆ	๙.๗	๙.๗	๙.๗	๙.๙	๙.๒	๙.๓
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ๔-๓๔

อัตราการเพิ่มของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติโดยเฉลี่ยต่อปี

จำแนกตามส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๑

(หน่วย : ร้อยละ)

การผลิตสินค้าและบริการ	๒๕๐๓-๒๕๐๘	๒๕๐๘-๒๕๑๓	๒๕๑๓-๒๕๑๘	๒๕๑๘-๒๕๒๑
๑. เกษตรกรรม	๔.๘	๕.๙	๕.๒	๓.๙
๒. อุตสาหกรรม				
เหมืองแร่และการขุดหิน	๑๓.๖	๘.๙	-๐.๘	๑๗.๘
ประมง	๑๑.๐	๑๐.๗	๙.๗	๑๓.๙
การก่อสร้าง	๑๐.๙	๘.๘	-๐.๕	๑๗.๐
สาธารณูปโภค	๒๐.๑	๒๖.๒	๑๔.๙	๑๒.๐
๓. บริการ				
การค้าส่งและการค้าปลีก	๗.๗	๑๐.๓	๖.๕	๔.๘
การขนส่งและการคมนาคม				
การธนาคารการประกันภัย	๑๔.๙	๑๗.๔	๑๑.๓	๗.๒
การบริการที่อยู่อาศัย	๒.๗	๔.๖	๓.๗	๓.๖
การบริหารและการป้องกันประเทศ	๖.๑	๘.๖	๕.๓	๙.๑
บริการอื่น ๆ	๗.๕	๘.๖	๗.๐	๘.๐
๔. ผลิตภัณฑ์ประชาชาติ	๗.๑	๘.๖	๖.๕	๘.๐

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ๔-๓๕

ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของประเทศไทย ปี ๒๕๐๘-๒๕๒๑

	๒๕๐๘	๒๕๑๓	๒๕๑๖	๒๕๑๙	๒๕๒๑
๑. จำนวนนักท่องเที่ยว (พันคน)	๒๒๕.๐	๖๒๘.๗	๑,๐๓๗.๗	๑,๐๙๘.๔	๑,๔๕๓.๘
๒. สัญชาติของนักท่องเที่ยวต่างชาติ					
๑. สหรัฐ (ทหารสหรัฐ)	๗๓.๘ (๑๕.๐)	๑๕๙.๒ (๔๔.๓)	๑๖๑.๔ (๔.๔)	๑๖.๗ —	๑๓๑.๔ —
๒. มาเลเซีย	๑๘.๔	๑๐๕.๐	๑๙๐.๘	๑๖๑.๒	๒๔๓.๔
๓. ญี่ปุ่น	๑๗.๓	๔๗.๐	๑๕๑.๙	๑๕๐.๕	๑๙๓.๗
๔. ออสเตรเลีย	๑๐.๑	๒๘.๒	๔๘.๒	๘๐.๕	๖๗.๕
๕. อื่น ๆ					
๓. ระยะเวลาที่อยู่เฉลี่ย (วัน)	๔.๘	๔.๘	๔.๗	๕.๑	๔.๘
๔. ห้องพักของโรงแรมใน กทม. (ห้อง)	๒,๔๖๙	๘,๗๖๓	๙,๗๔๖	๑๐,๔๘๕	๑๑,๒๘๖
๕. เงินตราที่ได้จากนักท่องเที่ยว (ล้านบาท)	๕๐๖	๒,๑๗๕	๓,๔๕๗	๓,๙๙๐	๘,๘๙๕
๖. รายได้ท่องเที่ยวจากทหารสหรัฐ (ล้านบาท)	๕๐	๓๙๐	๑๓	—	—
๗. รายได้ท่องเที่ยวจากทหารสหรัฐ เทียบกับรายได้ท่องเที่ยว (ร้อยละ)	(๑๐.๐)	(๑๗.๙)	(๐.๔)	—	—

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ตารางที่ ๔-๓๖
 ส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทที่ทำให้มูลค่า
 ผลิตภัณฑ์ประชาชาติเพิ่มขึ้นในแต่ละปี
 ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๑
 (หน่วย : ร้อยละ)

การผลิตสินค้าและบริการ	๒๕๐๓-๐๘	๒๕๐๘-๑๓	๒๕๑๓-๑๘	๒๕๑๘-๒๑
๑. เกษตรกรรม	๒๖.๓	๒๔.๐	๒๕.๕	๑๔.๒
๒. อุตสาหกรรม	๓๑.๕	๒๘.๓	๒๗.๙	๔๘.๕
เหมืองแร่และการย่อยหิน	๒.๘	๑.๘	-๐.๒	๓.๐
ประติมากรรม	๑๙.๗	๑๘.๔	๒๕.๕	๓๓.๔
การก่อสร้าง	๘.๐	๕.๙	-๐.๔	๙.๖
สาธารณูปโภค	๑.๐	๒.๒	๓.๐	๒.๕
รวมเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม	๕๗.๘	๕๒.๓	๕๓.๔	๖๒.๗
๓. บริการ	๔๒.๒	๔๗.๗	๔๖.๖	๓๗.๓
การค้าส่งและการค้าปลีก	๑๗.๓	๒๐.๔	๑๗.๗	๑๐.๔
การขนส่งและการคมนาคม	๖.๕	๕.๔	๖.๐	๖.๔
การธนาคารการประกันภัย ฯ	๔.๕	๖.๓	๗.๖	๔.๓
การบริการที่อยู่อาศัย	๑.๐	๑.๒	๑.๑	๐.๘
การบริหารและการป้องกัน				
ประเทศ	๓.๘	๔.๔	๓.๕	๔.๗
บริการอื่น ๆ	๑๐.๑	๑๐.๐	๑๐.๗	๑๐.๗
รวมทั้งหมด	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
๔. อัตราการเพิ่มของมูลค่า ผลิตภัณฑ์ประชาชาติ	๗.๑	๘.๖	๖.๔	๐.๘

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ๔-๓๗
เปรียบเทียบสัดส่วนของแรงงานและสัดส่วนของมูลค่า
ผลิตภัณฑ์ประชาชาติที่ใช้ในแต่ละสาขาเศรษฐกิจ

๒๕๐๓-๒๕๒๑

(หน่วย : ร้อยละ)

การผลิตสินค้าและบริการ	๒๕๐๓	๒๕๑๓	๒๕๒๑
ก. สัดส่วนของแรงงานในแต่ละสาขาเศรษฐกิจ			
๑. เกษตรกรรม	๘๒.๔	๗๙.๓	๗๓.๙
๒. อุตสาหกรรม	๔.๒	๕.๙	๘.๗
รวม	๘๖.๖	๘๕.๒	๘๒.๖
๓. บริการ	๑๓.๔	๑๔.๘	๑๗.๔
- การค้า	(๕.๗)	(๕.๓)	(๗.๔)
- การขนส่งและคมนาคม	(๑.๒)	(๑.๖)	(๑.๘)
- บริการและอื่น ๆ	(๖.๕)	(๗.๙)	(๗.๒)
๔. จำนวนแรงงานทั้งสิ้น (พันคน)	๑๓,๗๔๙	๑๖,๖๕๒	๒๒,๑๒๐
ข. สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ			
๑. เกษตรกรรม	๓๙.๘	๒๘.๓	๒๗.๕
๒. อุตสาหกรรม	๑๘.๗	๒๕.๓	๒๗.๑
รวม	๕๘.๕	๕๓.๖	๕๔.๖

ตารางที่ ๔-๓๗ (ต่อ)

	๒๕๐๓	๒๕๑๓	๒๕๒๑
๓. บริการ	๔๑.๕	๔๖.๔	๔๕.๖
- การค้า	(๑๕.๒)	(๑๙.๐)	(๑๙.๘)
- การขนส่งและคมนาคม	(๗.๔)	(๖.๓)	(๖.๒)
- บริการและอื่น ๆ	(๑๘.๙)	(๒๑.๑)	(๑๙.๕)
๔. มูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ (พินล้านบาท)	๕๔.๐	๑๓๖.๑	๔๗๗.๓
ก. เปรียบเทียบสัดส่วนของมูลค่า ผลิตภัณฑ์ต่อสัดส่วนของแรงงาน (เท่า)			
๑. เกษตรกรรม	๐.๔๘	๐.๓๖	๐.๓๗
๒. อุตสาหกรรม	๔.๔๕	๔.๒๓	๓.๑๑
๓. บริการ	๓.๑๐	๓.๑๔	๒.๖๒
- การค้า	๒.๖๗	๓.๕๘	๒.๖๘
- การขนส่งและคมนาคม	๖.๑๗	๓.๙๔	๓.๔๔
- บริการและอื่น ๆ	๒.๙๑	๒.๖๗	๒.๗๐

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ด้วย เช่น ปัญหาการกระจายรายได้และปัญหาการพึ่งพิงต่างประเทศเป็นต้น
อย่างไรก็ตาม สำหรับปัญหาสำคัญที่เกี่ยวกับการผลิตนั้นพอจะสรุปได้โดยย่อ
ดังนี้

ประการแรก การขยายตัวทางเศรษฐกิจของเราที่เติบโตได้อย่างรวดเร็ว
ในหลายทศวรรษที่ผ่านมา นั้น ปัจจัยสำคัญอันหนึ่งได้แก่การพัฒนาโดยอาศัย
ทรัพยากรในภาคเกษตรกรรมเป็นฐาน การเปิดการค้ากับต่างประเทศและการ
เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรในปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ได้ช่วยให้
เศรษฐกิจไทยขยายตัวอย่างรวดเร็วอย่างไรก็ตาม การที่ประชากรยังคงเพิ่ม
ขึ้นในอัตราที่สูงและการที่ภาคอุตสาหกรรมไม่สามารถแบกรับแรงงานที่เพิ่ม
ขึ้นได้ ทำให้แรงงานส่วนใหญ่ของประเทศคงอยู่ในภาคเกษตรกรรม ใน
ขณะเดียวกันพื้นที่เพาะปลูกทางการเกษตรก็ไม่สามารถขยายได้มาก และ
รัฐบาลมิได้ลงทุนพัฒนาการเกษตรเท่าที่ควร จึงทำให้ภาคการเกษตรเป็น
ภาคการผลิตที่ล้าหลังและมีประสิทธิภาพการผลิตต่ำ ซึ่งเป็นรากฐานของ
ปัญหาสังคมเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

ความอ่อนแอและล้าหลังของภาคเกษตรกรรมมีเพียงแต่จะทำให้ประชากร
ส่วนใหญ่ของประเทศยากจนเท่านั้น แต่ยังทำให้เศรษฐกิจของประเทศโดย
ส่วนรวมเติบโตได้ช้าด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการผลิตทางก้านอุตสาหกรรมจะต้อง
พึ่งตลาดภายในประเทศเป็นสำคัญ ดังนั้นเมื่อประชากรส่วนใหญ่ยากจนขาด
อำนาจการซื้อจึงพลอยทำให้ภาคอุตสาหกรรมพัฒนาได้ช้าด้วย

อย่างไรก็ตาม จากความล้าหลังของภาคการเกษตรที่มีผลการผลิตต่ำนั้น
ถ้าหากจะมองในแง่ที่ดีแล้ว ก็ทำให้เกิดความหวังได้ กล่าวคือ การที่ประ
สิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรยังต่ำอยู่นั้น หมายความว่าโอกาสที่จะพัฒนา

ประสิทธิภาพการผลิตให้ดีขึ้นนั้นยังมีอีกมาก ดังนั้น ถ้าเราหันมาทุ่มเทการพัฒนาการผลิตภาคการเกษตรกันอย่างจริงจังแล้วก็จะช่วยให้เราสามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจของเราได้มาก

ประการที่สอง ถึงแม้ว่าภาคอุตสาหกรรมของเราจะเติบโตได้เร็วในสองทศวรรษที่ผ่านมาก็ตาม แต่การเติบโตของภาคอุตสาหกรรมดังกล่าวนั้นเติบโตในรูปของอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าสำเร็จรูปทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ โดยที่รัฐบาลได้ใช้กำแพงภาษีคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในอย่างมาก อุตสาหกรรมส่วนใหญ่ยังคงต้องพึ่งวัตถุดิบและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ และยังคงเป็นอุตสาหกรรมที่อ่อนแอไม่สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้ นอกจากนี้ก็ปรากฏว่าบริษัทของต่างประเทศในรูปของบริษัทข้ามชาติ หรือในรูปของการร่วมทุนกับต่างชาติได้เข้ามามีอิทธิพลครอบงำการผลิตทางด้านอุตสาหกรรม และแขนงเศรษฐกิจต่าง ๆ มากขึ้นด้วย

อย่างไรก็ตาม มีอุตสาหกรรมบางชนิดที่อาศัยวัตถุดิบและแรงงานที่ถูกภายในประเทศสามารถพัฒนาได้ดีมาก และสามารถส่งเป็นสินค้าขายออกได้มาก แต่เนื่องจากการกีดกันทางการค้าของประเทศที่พัฒนาแล้ว และการแข่งขันระหว่างประเทศทำให้เราไม่สามารถส่งออกได้มากเท่าที่ควรจะเป็น ข้อจำกัดการขยายตัวของอุตสาหกรรมดังกล่าวทำให้ภาคอุตสาหกรรมไม่สามารถรับแรงงานส่วนใหญ่เข้าทำงาน ดังนั้นจึงทำให้แรงงานส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในภาคการเกษตรและบางส่วนเข้าไปสู่ภาคบริการ ทำให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมเศรษฐกิจมากมาย

ในหลายปีที่ผ่านมาเมื่อโลกเผชิญกับปัญหาเรื่องพลังงานหรือน้ำมันและการผันผวนของภาวะเศรษฐกิจโลกยิ่งทำให้การผลิตในภาคอุตสาหกรรมมีปัญหามากขึ้นอย่างไรก็ตาม ในปลายปี ๒๕๒๔ เมื่อเราสามารถนำก๊าซจาก

อ่าวไทยขึ้นมาใช้และมีการพบแหล่งน้ำมันในภาคเหนืออีกพอจะทำให้ภาคอุตสาหกรรมมีอนาคตที่ดีขึ้น ดังนั้น ถ้าหากเรารัฐจักรการใช้แหล่งพลังงานและทรัพยากรที่เราค้นพบใหม่อย่างถูกต้องแล้ว ก็พอจะช่วยให้เราแก้ปัญหาเศรษฐกิจของเราได้

ประการที่สาม สำหรับการผลิตทางภาคบริการนั้นปรากฏว่าของเรามีสัดส่วนค่อนข้างใหญ่มากเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่กำลังพัฒนาด้วยกัน การขยายใหญ่ของภาคบริการในขณะที่ภาคการเกษตรยังล่าหลัง และภาคอุตสาหกรรมยังคงอ่อนแออันนี้มิได้แสดงถึงความเข้มแข็งของโครงสร้างการผลิตของประเทศ

การที่เราเปิดการค้าและการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างเสรีและภาคบริการขยายตัวอย่างรวดเร็วเช่น ทำให้การใช้จ่ายในลักษณะที่ฟุ่มเฟือยในประเทศมีมากขึ้น การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคอย่างมากมานั้นมิเพียงแต่จะมีผลต่อการออมและการลงทุนของประเทศเท่านั้น ยังทำให้เกิดช่องว่างในการเปรียบเทียบสภาพชีวิตความเป็นอยู่ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ มากขึ้น และทำให้เกิดปัญหาทางสังคมและการขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์มีมากขึ้นด้วย

ปัญหาทางด้านการผลิตเท่าที่ไ้กล่าวมาทั้งหมดนั้น มีส่วนกระทบถึงปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม และทำให้สังคมไทยมีความน่าอยู่น้อยลง อย่างไรก็ตามหากพิจารณาถึงพื้นฐานของความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร และความรู้ความสามารถของประชากรที่มีอยู่ในปัจจุบันแล้วอาจจะกล่าวได้ว่า ปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนั้นยังไม่ถึงขั้นที่ร้ายแรงมากนัก ถ้าหากเราสามารถปรับแนวทางการผลิตในภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ ให้ดีขึ้นแล้วเราก็จะสามารถแก้ปัญหาของเราได้โดยไม่ยากนัก

เชิงอรรถที่ ๔

- (๑) รุ Rostow. W.W., *Stages of Economic Growth* (Cambridge Press, 1960)
- (๒) นักเศรษฐศาสตร์สำนักสังคมนิยมเชื่อว่าวิวัฒนาการของแต่ละสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางนี้ อย่างไรก็ตาม สำหรับการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของประเทศที่ด้อยพัฒนา ควรอ่าน Samir Amin, *Accumulation on a Worlds Scale: A Critique of the Theory of Underdevelopment*, (Monthly Review Press, 1975)
- (๓) รุ Colin Clark, *Condition of Economic Progress*, (Macmilland, 1957)
- Hollis Chenery, "Paterns of Industrial Growth" *American Economic Review* (September 1960) PP 624-54
- (๔) รุ Samir Amin, *Unequal Development* (Monthly Review Press, 1976)
- (๕) รุ J.C. Ingram, *Economic Change In Thailand* (Standford University Press, 1971) ch. 3
- (๖) ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับการลงทุนของเอกชนในการชดเชยของชลประทานควรอ่าน
- (๗) จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเพาะปลูกของธนาคารโลก ปรากฏว่าประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีประสิทธิภาพการผลิต

ทางการเกษตรท่ามาก ๆ The Word Bank, *World Development 1980*

(Oxford University Press, 1981)

- (๘) ๆ Everett E. Hagen, *The Economics of Development* (Richard D. Irwin, 1975) ch. 6.
- (๙) ๆ สุนทรী อาสะไว ที่ได้อ้างถึงแล้ว
- (๑๐) ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างประเทศ อาจจะอ่านหนังสือรวบรวมบทความของ Herbert Giersch (eds), *Reshaping the World Economic Order* (J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1977) Lars Anell and Birgitta Nygres, *The Developing Countries and the World Economic Order* (Methuen, 1980)
- (๑๑) ๆ รายละเอียดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่หนึ่งถึงฉบับที่ ๔ และคู่มือวิเคราะห์ของ จำลอง อติกุล “วิเคราะห์แผนพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อใคร” ใน *เศรษฐกิจไทย : อดีตและอนาคต* (ลือชัย จุลาสัย และมิ่งสรรพ์ สันติกาญจน์ บรรณาธิการ ๒๕๒๔)
- (๑๒) ๆ ชัยวัฒน์ วิบูลย์สวัสดิ์ และสมคิด แสงเพชร *วิเคราะห์โครงสร้างการนำเข้าของประเทศไทย* (ฝ่ายวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทย ๒๕๒๑)
- (๑๓) ๆ สมศักดิ์ แท้มบุญเลิศชัย แสง สงวนเรือง และนิത്യ สัมมนาพันธ์ *อุตสาหกรรมขนาดย่อมและขนาดกลางในประเทศไทย* (กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑)

- (๑๔) ธนาคารแห่งประเทศไทย ภาวะอุตสาหกรรมในรอบปี ๒๕๒๐ หน้า ๔๑๑-๔๒๐
 - (๑๕) คุ ณรงค์ชัย อัครเศรณี กัปคณะ การพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศไทย (บรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย)
 - (๑๖) หลักทฤษฎีเศรษฐศาสตร์โดยทั่วไปมักจะถือว่าการผลิตทางเกษตรกรรมและทางอุตสาหกรรมเท่านั้นที่สามารถก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มหรือส่วนเกินทางเศรษฐกิจอย่างไรก็ตามในสมัยปัจจุบันก็ได้ยอมรับว่าการผลิตทางก้านบริการก็สามารถก่อให้เกิดส่วนเกินทางเศรษฐกิจหรือมูลค่าเพิ่มได้เหมือนกัน
-

บทที่ ๕

โครงสร้างการใช้จ่ายรวมของประเทศ

โครงสร้างการใช้จ่ายของประเทศ เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญมากในทางเศรษฐกิจ กล่าวคือโครงสร้างการใช้จ่ายของประเทศจะเป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่สังคมผลิตได้นั้น ถูกใช้ไปในทิศทางใด และมีผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมอย่างไร

โดยทั่วไปแล้วอาจจะกล่าวได้ว่า การใช้จ่ายเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจขึ้น ทั้งนี้เพราะเหตุว่า การใช้จ่ายนั้นจะแสดงให้เห็นว่าประชาชนในสังคมมีความต้องการใช้จ่ายสินค้าและบริการต่าง ๆ อย่างไรบ้าง ปัญหาที่ติดตามมาก็คือสังคมนั้นสามารถผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ ตอบสนองความต้องการดังกล่าวนี้หรือไม่ ถ้าหากกำลังการผลิตภายในสังคมสามารถผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ อย่างเพียงพอเพื่อตอบสนองความต้องการที่เกิดขึ้นแล้ว ปัญหาทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นนั้นอาจจะมีไม่มากนัก ในทางตรงกันข้าม ถ้าหากภายในสังคมนั้นไม่สามารถผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ อย่างเพียงพอเพื่อที่จะตอบสนองความต้องการของสังคมแล้ว ปัญหาทางเศรษฐกิจก็จะเกิดขึ้นทันที และจากปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนั้นก็ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมและปัญหาทางการเมืองติดตามมา ดังนั้น ในการวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เราจึงจำเป็นจะต้องให้

ความสนใจแก่การวิเคราะห์โครงสร้างการใช้จ่ายของประเทศ อย่างไรก็ตาม สำหรับการวิเคราะห์ปัญหาการใช้จ่ายในที่นี้จะแบ่งประเด็นการพิจารณาโดยย่อ ดังนี้

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการใช้จ่ายกับโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ
๒. โครงสร้างการใช้จ่ายรวมของประเทศไทย
๓. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกับรูปแบบของการใช้จ่าย
๔. ปัญหาสำคัญที่เกิดจากโครงสร้างการใช้จ่ายของประเทศ

๕.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการใช้จ่ายกับโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ

เราอาจจะเริ่มต้นวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดจากโครงสร้างการใช้จ่ายโดยการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการใช้จ่ายกับองค์ประกอบอื่น ๆ ในระบบเศรษฐกิจว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร และความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางเศรษฐกิจเหล่านั้นสามารถก่อให้เกิดปัญหาอะไรบ้างสำหรับความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการใช้จ่ายกับองค์ประกอบส่วนอื่น ๆ ในระบบเศรษฐกิจนั้นจะพิจารณาได้โดยย่อจากแผนภาพในรูปที่ ๕-๑ ซึ่งพอจะสรุปได้โดยย่อ ดังนี้

ประการแรก โครงสร้างการผลิตสินค้าและบริการจะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับโครงสร้างการใช้จ่ายของประเทศ กล่าวคือเมื่อคนเราเกิดความต้องการที่จะใช้สินค้าหรือบริการขึ้นแล้วก็จะทำให้เกิดการผลิตสินค้าหรือบริการขึ้นมาตอบสนองความต้องการดังกล่าวนี้ ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในตอนนั้นก็คือ

คือ กำลังการผลิตของประเทศสามารถผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าวได้หรือไม่ ทั้งนี้เนื่องจากความต้องการในการใช้สินค้าและบริการต่าง ๆ นั้นนอกจากจะเพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นแล้ว ยังเพิ่มขึ้นเพราะความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย กล่าวคือ เมื่อประเทศมีความเจริญทางด้านวัตถุดิบมากขึ้นจะทำให้คนเราต้องการบริโภคสินค้าและบริการต่าง ๆ มากขึ้น ทั้งในด้านของปริมาณและคุณภาพ

อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งความต้องการใช้สินค้าและบริการต่าง ๆ ของมนุษย์นั้น อาจเกิดขึ้นเนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างในการบริโภคหรือเกิดการค้นคิดประดิษฐ์สินค้าหรือบริการใหม่ ๆ ขึ้นมา ทำให้คนเรามีความต้องการใช้สินค้าและบริการใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ในสมัยปัจจุบัน ผู้ผลิตหรือผู้ขายสินค้าบริการต่าง ๆ สามารถใช้สื่อการโฆษณาและการส่งเสริมการขายกระตุ้นให้คนเราต้องการใช้สินค้าและบริการต่าง ๆ เพิ่มขึ้น^(๑)

การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบในการใช้จ่ายสินค้าและบริการต่าง ๆ นั้นจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการผลิต และการจัดสรรการใช้ทรัพยากรของประเทศด้วย ดังนั้น ปัญหาที่ติดตามมาก็คือ โครงสร้างการผลิตและการจัดสรรการใช้ทรัพยากรของประเทศ สามารถทำการปรับตัวหรือพัฒนาตามความเปลี่ยนแปลงของสภาวะการณ์ผลิตทางเศรษฐกิจได้ก็เพียงใด

ประการที่สอง ในโครงสร้างของการใช้จ่ายสินค้าและบริการต่าง ๆ นั้น เราอาจจะจำแนกตามจุดหมายของการใช้ได้เป็นสองประเภทคือ ทำการใช้จ่ายเพื่อการบริโภค หรือทำการใช้จ่ายเพื่อการลงทุนในการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคหรือเพื่อ

การลงทุนก็ตาม เราจำเป็นจะต้องพิจารณาว่าผลประโยชน์ในการใช้จ่ายดังกล่าวนี้จะตกแก่คนกลุ่มใด และจะมีผลต่อเสถียรภาพของระบบสังคมอย่างไรด้วย

ในปัญหาที่ว่าสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่สังคมผลิตขึ้นมา ใครบ้างจะเป็นผู้ได้ประโยชน์หรือเป็นผู้ได้ใช้สินค้าและบริการเหล่านั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับระบบการกระจายรายได้ของสังคมเป็นสำคัญ สำหรับสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่ประชาชนจะต้องทำการซื้อหาโดยตรงนั้น ก็จะขึ้นอยู่กับรายได้ของแต่ละคนหรือของแต่ละครอบครัวเป็นสำคัญ กล่าวคือ ผู้ที่มีรายได้มากย่อมจะเป็นผู้ที่มีโอกาสได้ใช้สินค้าหรือบริการได้มาก ส่วนผู้ที่มีรายได้น้อยก็จะมีโอกาสได้ใช้สินค้าและบริการได้น้อย ดังนั้น ระดับของรายได้ของแต่ละคนหรือของแต่ละครอบครัวจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลเหล่านั้น สำหรับสินค้าและบริการที่ประชาชนมิได้ทำการซื้อหาโดยตรง แต่เป็นสินค้าและบริการที่รัฐบาลเป็นผู้จัดสรรให้แก่ประชาชน เช่น บริการป้องกันประเทศ การรักษาความสงบภายใน และสวัสดิการทางสังคม เป็นต้น การจัดสรรและการกระจายผลประโยชน์จากบริการของรัฐเหล่านี้ก็จะขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐบาลเป็นสำคัญ ซึ่งในเรื่องนี้ก็จะมีความเกี่ยวพันโดยตรงกับระบบภาษีอากรและการใช้จ่ายของรัฐบาล รวมตลอดจนถึงอำนาจการต่อรองของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ด้วย^(๒)

ประการที่สาม ถึงแม้ว่าโครงสร้างการใช้จ่ายจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ ขึ้นมาก็ตาม แต่ตัวกำหนดที่สำคัญของการใช้นั้นอยู่ที่ระบบการกระจายรายได้ของสังคม ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ระบบการกระจายรายได้ของสังคมนอกจากจะเป็นตัวที่กำหนด

สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนแต่ละคนและโครงสร้างการใช้จ่ายของประเทศแล้ว ระบบการกระจายรายได้ของสังคมยังเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดโครงสร้างการผลิตของสังคมอีกด้วย

สำหรับระบบการกระจายรายได้ของสังคมนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการกระจายผลประโยชน์ระหว่างประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ภายในประเทศ ในระบบการกระจายรายได้ของสังคมนั้นมีองค์ประกอบเกี่ยวข้องอยู่หลายเรื่องด้วยกัน เช่น ปัญหาการเป็นเจ้าของในปัจจัยการผลิต ปัญหาการกำหนดอัตราผลตอบแทน ปัญหาอำนาจการต่อรองหรือการผูกขาดในทางเศรษฐกิจ และปัญหาระบบภาษีอากรและการใช้จ่ายของรัฐ เป็นต้น ในปัญหาที่กล่าวมานี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับอำนาจทางเศรษฐกิจและอำนาจทางการเมือง ซึ่งจะกล่าวถึงโดยละเอียดในภายหลัง

ประการที่สี่ สำหรับประเทศที่ทำการค้าขายติดต่อกับต่างประเทศนั้นภาคการค้าต่างประเทศจะมีบทบาทสำคัญในการกำหนดโครงสร้างการใช้จ่ายและโครงสร้างการผลิตของประเทศด้วย กล่าวคือ เมื่อเราผลิตสินค้าหรือบริการได้เกินความต้องการเราก็จะส่งสินค้านั้นไปจำหน่ายต่างประเทศ และซื้อสินค้าหรือบริการจากต่าง ๆ ประเทศเข้ามา

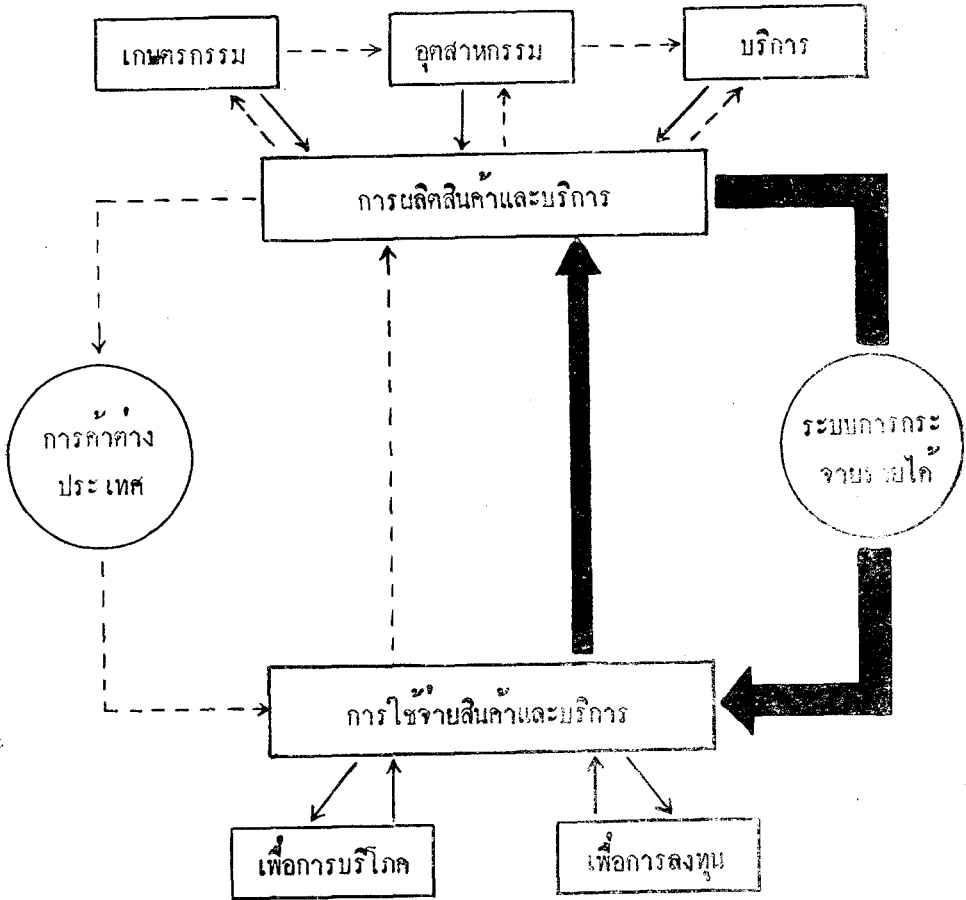
การค้าขายติดต่อกับต่างประเทศทำให้ตลาดการค้าของเราขยายใหญ่ขึ้นทำให้เราสามารถขยายการผลิต และได้ใช้สินค้าและบริการต่าง ๆ ที่เราผลิตเองไม่ได้หรือผลิตได้ไม่เพียงพอ โดยหลักการแล้วการค้าขายกับต่างประเทศจะช่วยให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญขึ้น และประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม การที่แต่ละประเทศจะได้รับประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศมากน้อยแค่ไหนนั้นก็ขึ้นอยู่กับความเสมอภาคในการค้า และความสามารถในการปรับตัวทางเศรษฐกิจของประเทศนั้นเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม สำหรับประเทศที่มีความอ่อนแอในทางเศรษฐกิจ และไม่สามารถจัดระบบเศรษฐกิจภายในของประเทศได้เป็นอย่างดีแล้ว การค้าขายติดต่อกับต่างประเทศมักจะก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมเศรษฐกิจภายในประเทศมากขึ้น ตัวอย่างเช่น ถ้าระบบการกระจายรายได้ภายในสังคมไม่ดีแล้ว คนเพียงกลุ่มน้อยภายในประเทศเท่านั้นจะเป็นผู้มั่งคั่งได้สูง คนกลุ่มนี้จะสามารถบริโภคสินค้าและบริการต่าง ๆ จากต่างประเทศได้มา แต่คนส่วนใหญ่ของประเทศยังคงยากจนอยู่ ในกรณีเช่นนี้จะทำให้เกิดความแตกต่างในสภาพชีวิตความเป็นอยู่ในหมู่ของประชาชนได้อย่างเด่นชัด ความแตกต่างในสภาพชีวิตความเป็นอยู่ดังกล่าวเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้เกิดการเอาเปรียบและเกิดการขัดแย้งขึ้นภายในสังคม นอกจากนี้ สินค้าที่ส่งเข้าจากต่างประเทศก็อาจจะเข้ามาทำลายการผลิตสินค้าหรือบริการบางอย่างภายในประเทศได้ เนื่องจากประชาชนนิยมสินค้าหรือบริการของต่างประเทศมากกว่าสินค้าหรือบริการที่ผลิตขึ้นภายในประเทศ หรืออาจจะเกิดขึ้นเนื่องจากผู้ผลิตภายในประเทศยังมีความอ่อนแอไม่สามารถแข่งขันกับสินค้าที่มาจากต่างประเทศได้

สำหรับปัญหาที่อาจจะเกิดจากการค้ากับต่างประเทศนั้นมีมากมาย แต่ที่สำคัญจะได้แก่ ปัญหาเรื่องดุลการค้า ดุลการชำระเงิน ปัญหาการเสียเปรียบในการค้า ปัญหาการพึ่งพาต่างประเทศ และปัญหาการผันผวนทางเศรษฐกิจที่มาจากต่างประเทศ เป็นต้น จากลักษณะของปัญหาที่ได้อธิบายมานี้จะเห็นได้ว่าการค้ากับต่างประเทศมีความสำคัญต่อภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศมาก ดังนั้น การวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจ เราจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการค้าขายติดต่อกับต่างประเทศด้วย ซึ่งจะได้อธิบายถึงรายละเอียดในเรื่องนี้ในบทต่อไป

รูปที่ ๕-๑

ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการใช้จ่ายกับโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ

ปัญหาซึ่งอาจเกิดจากการค้ากับต่างประเทศ

- ปัญหาดุลการค้าและดุลการชำระเงิน
- ปัญหาการพึ่งพาต่างประเทศ
- ปัญหาการถูกต่างประเทศครอบงำ
- ปัญหาการเสียเปรียบทางเศรษฐกิจ

ปัญหาเกี่ยวกับระบบการกระจายรายได้

- ปัญหาการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต
- ปัญหาการกำหนดอัตราผลตอบแทน
- ปัญหาการต่อรองและการผูกขาดทางเศรษฐกิจ
- ปัญหาการทำงานของระบบภาษีและการใช้จ่ายของรัฐบาล

๕.๒ โครงสร้างการใช้จ่ายรวมของประเทศไทย

สำหรับการวิเคราะห์โครงสร้างการใช้จ่ายของประเทศไทยนั้น เราควรจะเริ่มต้นด้วยการศึกษาจากภาพรวมของการใช้จ่ายของประเทศว่าเป็นอย่างไร เพื่อที่จะดูว่า เราสามารถผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ ได้เพียงพอกับการใช้จ่ายรวมของประเทศหรือไม่ และจากโครงสร้างการใช้จ่ายรวมดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาอะไรติดตามมาบ้าง

ในการวิเคราะห์โครงสร้างการใช้จ่ายรวมในที่นี้จะทำการวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างการใช้จ่ายและการผลิตรวมของประเทศ กล่าวคือ จะทำการเปรียบเทียบดูว่าการใช้จ่ายต่าง ๆ เพื่อการลงทุนและเพื่อการบริโภค ทั้งในภาคของรัฐบาลและภาคของเอกชน เมื่อรวมกันแล้วมีสัดส่วนเป็นเท่าใดของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ โดยกำหนดให้มูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติที่ผลิตได้ในแต่ละปีจะมีค่าเท่ากับหนึ่งร้อยส่วน หลังจากนั้นเราจะดูว่าการใช้จ่ายต่าง ๆ ของประเทศคิดเป็นสัดส่วนเท่าใดของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ กล่าวคือ ถ้าหากการใช้จ่ายรวมมีค่าน้อยกว่า ๑๐๐ ก็แสดงว่า เราได้ใช้จ่ายไปน้อยกว่าสิ่งที่เราผลิตได้ ในทางตรงกันข้าม ถ้าหากการใช้จ่ายรวมมีค่ามากกว่า ๑๐๐ ก็แสดงว่า เราได้ใช้จ่ายไปมากกว่าที่เราทำการผลิตได้ หรือเราได้มีการใช้จ่ายในลักษณะที่เกินตัว

สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับภาพการผลิตและการใช้จ่ายรวมของประเทศในระหว่างปี ๒๕๐๓ ถึง ๒๕๒๒ จะพิจารณาได้จาก ตารางที่ ๕-๑ ซึ่งพอจะสรุปเป็นข้อสังเกตได้โดยย่อบางประการดังนี้

ประการแรก ถ้าพิจารณาถึงโครงสร้างการใช้จ่ายของประเทศโดยส่วนรวมแล้วจะสังเกตได้ว่าประเทศไทยได้มีการใช้จ่ายที่เกินตัวมาโดยตลอด และลักษณะการใช้จ่ายที่เกินตัวก็จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ตัวอย่างเช่น การใช้จ่ายรวม

ของประเทศในปี ๒๕๐๓ เมื่อเปรียบเทียบกับมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติในปียังกล่าวแล้ว ปรากฏว่าการใช้จ่ายรวมคิดเป็นสัดส่วนเท่ากับร้อยละ ๑๐๑.๔ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ แสดงว่าเราได้ใช้จ่ายมากกว่าสิ่งที่เราผลิตได้ไปร้อยละ ๑.๔ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ ลักษณะการใช้จ่ายเกินตัวดังกล่าวได้เพิ่มทวีมากขึ้นเกือบทุกปี และในปี ๒๕๒๒ ปรากฏว่าการใช้จ่ายรวมของประเทศได้เพิ่มขึ้นเป็น ๑๐๖.๒ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ กล่าวคือเราได้ทำการใช้จ่ายมากกว่าที่เราผลิตได้ถึงร้อยละ ๖.๒ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ

ประการที่สอง การที่เรามีการใช้จ่ายรวมมากกว่ามูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติหมายความว่า เราได้ทำการใช้จ่ายสินค้าและบริการต่างๆ มากกว่าจำนวนสินค้าและบริการที่เราสามารถผลิตได้ การใช้จ่ายในลักษณะดังกล่าวทำให้เราต้องพึ่งพาทรัพยากรจากต่างประเทศมากขึ้น ซึ่งลักษณะการพึ่งพาทรัพยากรจากต่างประเทศนั้นได้แสดงออกในรูปของการขาดดุลทางด้านการค้าและบริการมากขึ้น เช่นในปี ๒๕๐๓ ดุลการค้าและบริการของเราขาดดุลอยู่ร้อยละ ๑.๔ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ หรือคิดเป็นมูลค่าประมาณ ๘๐๐ ล้านบาท ต่อมาในปี ๒๕๒๒ การขาดดุลทางด้านการค้าและบริการได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๖.๒ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ หรือคิดเป็นมูลค่าประมาณ ๓๔,๗๐๐ ล้านบาท เป็นต้น

การขาดดุลทางด้านการค้าและบริการดังกล่าวนี้ ทำให้เรามีความจำเป็นต้องพึ่งแหล่งเงินทุนจากต่างประเทศมากขึ้น และทำให้เราต้องกู้ยืมเงินจากต่างประเทศมากขึ้นด้วย การที่เราต้องพึ่งพาแหล่งเงินทุนจากต่างประเทศมากขึ้นนั้น ทำให้ภาวะเศรษฐกิจในต่างประเทศมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศมากขึ้นด้วย ตัวอย่างที่เห็นได้เด่นชัดที่สุดคือใน

ปัจจุบันได้แก่การที่อัตราดอกเบี้ยในต่างประเทศสูงขึ้น และสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยภายในประเทศไทย ได้ทำให้เกิดภาวะเงินตึงตัวในประเทศไทย และทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ติดตามมาอีกด้วย

ประการที่สาม ถ้าหากพิจารณาถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการใช้จ่ายในการบริโภคและการใช้จ่ายเพื่อการลงทุนแล้ว จะพบว่าสัดส่วนของการใช้จ่ายเพื่อการลงทุนได้เพิ่มขึ้น กล่าวคือในปี ๒๕๐๓ สัดส่วนของการใช้จ่ายเพื่อการลงทุนเมื่อเทียบกับมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติแล้วจะเท่ากับร้อยละ ๑๖.๑ ส่วนการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคจะเท่ากับร้อยละ ๘๕.๓ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ ต่อมาสัดส่วนของการใช้จ่ายเพื่อการลงทุนได้เพิ่มขึ้นโดยตลอด ปรากฏว่าในปี ๒๕๒๒ สัดส่วนของการใช้จ่ายเพื่อการลงทุนได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๒๗.๘ ส่วนการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคได้ลดลงเหลือร้อยละ ๗๒.๓

การที่สัดส่วนของการใช้จ่ายเพื่อการลงทุนได้เพิ่มขึ้นและสัดส่วนของการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคได้ลดลงนั้นนับว่าเป็นสิ่งที่ดี ซึ่งเป็นการแสดงว่าเราได้ใช้จ่ายในด้านการลงทุนเพื่อผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ มากขึ้น อย่างไรก็ดี ในทางที่เป็นจริงแล้วลำพังแต่เพียงสัดส่วนของการใช้จ่ายรวมที่แสดงออกนั้น อาจจะยังไม่เป็นสิ่งที่เพียงพอที่จะบอกว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของเราได้เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น ในรายละเอียดของข้อเท็จจริงนั้น เราจำเป็นต้องพิจารณาเห็นว่า การใช้จ่ายลงทุนที่ได้เพิ่มขึ้นนั้นได้ใช้จ่ายลงทุนไปในด้านใดบ้าง และใครเป็นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ส่วนใหญ่จากการลงทุนดังกล่าวนี้

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างการผลิตและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในหลายสิบปีที่ผ่านมา ได้พบว่า การใช้จ่ายเพื่อการลงทุนส่วนใหญ่ได้ใช้จ่ายไปในการสร้างปัจจัยพื้นฐานที่จะอำนวยความสะดวกในทางเศรษฐกิจ

และการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมและบริการเป็นส่วนใหญ่ แต่ภาคการเกษตรมิได้มีการลงทุนพัฒนาทางด้านการผลิตเท่าที่ควร ดังนั้น ผลประโยชน์จากการใช้จ่ายลงทุนส่วนใหญ่จึงมิได้ตกแก่ประชาชนโดยทั่วไปแต่จะตกแก่ประชาชนเพียงบางกลุ่มเท่านั้น

ประการที่สี่ เมื่อพิจารณาถึงบทบาทเศรษฐกิจในด้านการใช้จ่ายระหว่างภาครัฐบาลกับภาคเอกชนแล้ว จะพบว่าภาคเอกชนมีบทบาททางเศรษฐกิจมาก กล่าวคือประมาณร้อยละ ๘๕ ของการใช้จ่ายรวมจะเป็นการใช้จ่ายของภาคเอกชน อย่างไรก็ตามในระยะยี่สิบปีที่ผ่านมาภาครัฐบาลก็ได้มีบทบาททางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นมากพอสมควร ถ้าหากเปรียบเทียบการใช้จ่ายของภาครัฐบาลต่อมูลค่าของผลิตภัณฑ์ประชาชาติแล้ว ปรากฏว่าในปี ๒๕๐๓ การใช้จ่ายของภาครัฐบาลจะตกราวร้อยละ ๑๔.๒ ต่อมาในปี ๒๕๒๒ สัดส่วนของการใช้จ่ายดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๙.๓ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ การที่ภาครัฐบาลได้เข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจมากขึ้น สาเหตุสำคัญเนื่องมาจากการเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้รัฐบาลต้องทำการลงทุนและใช้จ่ายในการผลิต การบริการขั้นพื้นฐานของสังคมมากขึ้น ส่วนบทบาทในการผลิตสินค้าและบริการได้มีสัดส่วนที่ลดลง ทั้งนี้เนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจได้เน้นการประกอบการของภาคเอกชนเป็นสำคัญ

จากสัดส่วนของโครงสร้างการใช้จ่ายที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าภาคเอกชนได้มีบทบาทและอิทธิพลทางเศรษฐกิจมากในระบบเศรษฐกิจของไทย ดังนั้นการพิจารณาแก้ไขปัญหาต่างๆ ทางสังคมเศรษฐกิจของประเทศ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะได้รับความร่วมมือด้วยดีจากภาคเอกชน โดยที่ภาครัฐบาลจะต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ถูกต้องด้วย

ตารางที่ ๕--๑
 ส่วนของการใช้จ่ายแต่ละประเภทจากมูลค่าของ
 ผลิตภัณฑ์ในประเทศตามราคาประจำปี

๒๕๐๓-๒๕๒๒

(หน่วย : ร้อยละ)

	๒๕๐๓	๒๕๐๘	๒๕๑๓	๒๕๑๘	๒๕๒๒
๑. การบริโภค	๘๕.๓	๘๐.๘	๗๙.๙	๗๙.๓	๗๘.๓
- เอกชน	(๗๕.๑)	(๗๐.๗)	(๖๘.๔)	(๖๕.๙)	(๖๖.๖)
- รัฐบาล	(๑๐.๒)	(๑๐.๑)	(๑๑.๕)	(๑๐.๔)	(๑๑.๗)
๒. การลงทุน	๑๖.๑	๒๐.๕	๒๕.๐	๒๕.๓	๒๗.๙
- เอกชน	(๒.๑)	(๑๓.๙)	(๑๗.๒)	(๒๐.๑)	(๒๐.๓)
- รัฐบาล	(๔.๐)	(๖.๖)	(๗.๘)	(๕.๒)	(๗.๖)
๓. การบริโภคและการลงทุน	๑๐๑.๔	๑๐๑.๓	๑๐๔.๙	๑๐๔.๖	๑๐๖.๒
๔. การส่งออกสินค้าและบริการ	๑๘.๐	๑๘.๖	๑๖.๘	๑๙.๑	๒๒.๗
๕. การนำเข้าสินค้าและบริการ	๑๙.๔	๑๙.๙	๒๑.๗	๒๓.๗	๒๘.๙
๖. การค้าและบริการ	-๑.๔	-๑.๓	-๔.๙	-๔.๖	-๖.๒
๗. มูลค่าผลิตภัณฑ์ในประเทศ (พินด้าบาท)	๕๔.๐	๘๔.๓	๑๓๕.๙	๒๙๘.๘	๕๖๔.๔
๘. การค้าและบริการขาดดุล (พินด้าบาท)	-๐.๘	-๑.๐	-๖.๖	-๒๐.๓	-๓๔.๓

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ๕-๒

การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของประชาชนจำแนกตาม

ลักษณะของสินค้าและบริการปี ๒๕๐๔-๒๕๒๓

	ก่อนวิกฤติการณ์น้ำมัน			หลังวิกฤติการณ์น้ำมัน			
	๒๕๐๔	๒๕๐๗	๒๕๑๒	๒๕๑๗	๒๕๒๐	๒๕๒๒	๒๕๒๓
๑. รายจ่ายของประชาชน จำแนกตามลักษณะของ สินค้าและบริการ (ร้อยละ)							
- ของใช้ถาวร	๔.๘	๖.๕	๗.๕	๕.๔	๕.๐	๕.๘	๖.๐
- ของใช้ไม่ถาวร	๗๕.๘	๗๕.๒	๗๔.๓	๗๖.๘	๗๖.๑	๗๕.๓	๗๔.๙
- บริการ	๑๙.๔	๑๘.๓	๑๘.๒	๑๗.๘	๑๘.๙	๑๘.๙	๑๙.๑
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
๒. รายจ่ายของประชาชน จำแนกตามลักษณะของ สินค้าและบริการ (ล้านบาท)							
- ของใช้ถาวร	๒,๐๕๐	๔,๓๐๑	๖,๗๑๖	๙,๖๔๙	๑๕,๓๓๖	๒๐,๓๙๐	๒๖,๐๙๑

ตารางที่ ๕-๒ (ต่อ)

	ก่อนวิกฤติการณ์น้ำมัน			หลังวิกฤติการณ์น้ำมัน			
	๒๕๐๔	๒๕๐๙	๒๕๑๒	๒๕๑๗	๒๕๒๐	๒๕๒๒	๒๕๒๓
- ของใช้ไม่ถาวร	๓๒,๒๒๙	๕๐,๑๒๓	๖๖,๔๖๑	๑๓๖,๗๑๔	๑๙๗,๑๑๖	๒๖๖,๑๗๕	๓๒๙,๑๙๒
- บริการ	๙,๒๑๓	๑๒,๒๓๙	๑๖,๓๑๓	๓๑,๖๖๕	๔๙,๐๕๔	๖๖,๗๔๔	๙๓,๗๗๐
รวม	๔๒,๔๔๒	๖๖,๖๖๒	๘๒,๗๗๔	๑๖๘,๓๗๙	๒๖๖,๑๗๐	๓๓๒,๙๑๙	๔๒๒,๙๖๒
๓. ^๕ รายจ่ายเพื่อการบริโภค (ร้อยละ)							
- ภาคเอกชน	๙๙.๓	๙๗.๙	๙๕.๙	๙๑.๙	๙๖.๒	๙๔.๑	๙๕.๑
- ภาครัฐบาล	๑๑.๗	๑๒.๒	๑๔.๑	๙.๒	๑๓.๘	๑๕.๙	๑๔.๙
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
๔. ^๕ รายจ่ายเพื่อการบริโภค (ล้านบาท)							
- ภาคเอกชน	๔๒,๔๔๒	๖๖,๖๖๒	๘๒,๗๗๔	๑๖๘,๓๗๙	๒๖๖,๑๗๐	๓๓๒,๙๑๙	๔๒๒,๙๖๒
- ภาครัฐบาล	๕,๖๒๖	๙,๒๓๙	๑๔,๗๑๓	๒๕,๓๓๕	๔๑,๖๗๖	๖๖,๗๔๔	๙๓,๗๗๐
รวม	๔๘,๐๖๘	๗๕,๙๐๑	๙๗,๔๘๗	๑๙๓,๗๑๔	๓๐๗,๘๔๖	๔๐๐,๖๖๓	๕๑๖,๗๓๒

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ๕-๓
 การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของประชาชน จำแนกตาม
 ประเภทรายจ่าย ปี ๒๕๐๔-๒๕๒๓
 (หน่วย : ร้อยละ)

	ก่อนวิกฤติการณ์น้ำมัน			หลังวิกฤติการณ์น้ำมัน			
	๒๕๐๔	๒๕๐๙	๒๕๑๒	๒๕๑๗	๒๕๒๐	๒๕๒๒	๒๕๒๓
๑. หมวดอาหารและเครื่องดื่ม	๕๓.๕	๕๒.๘	๕๑.๙	๕๕.๓	๕๔.๘	๕๒.๓	๕๐.๙
- อาหาร	(๔๗.๔)	(๔๖.๑)	(๔๒.๑)	(๔๖.๔)	(๔๕.๐)	(๔๒.๒)	(๔๑.๑)
- เครื่องดื่ม	(๒.๙)	(๓.๔)	(๕.๕)	(๕.๘)	(๖.๗)	(๗.๓)	(๗.๑)
- ยาสูบ	(๓.๒)	(๓.๓)	(๔.๓)	(๓.๑)	(๓.๑)	(๒.๘)	(๒.๗)
๒. หมวดเสื้อผ้าและของใช้ส่วนตัว	๙.๒	๗.๘	๙.๓	๘.๘	๙.๐	๑๐.๒	๑๐.๓
๓. หมวดที่อยู่อาศัย	๑๒.๒	๑๒.๐	๗.๘	๘.๙	๙.๕	๗.๘	๗.๙
- ค่าเช่าและค่าน้ำ	(๖.๕)	(๖.๕)	(๔.๑)	(๓.๗)	(๓.๗)	(๒.๙)	(๒.๘)
- เชื้อเพลิงและแสงสว่าง	(๓.๖)	(๓.๗)	(๓.๑)	(๓.๑)	(๓.๔)	(๒.๙)	(๓.๑)
- การดำเนินการกิจการของครัวเรือน	(๒.๑)	(๑.๘)	(๐.๖)	(๒.๑)	(๒.๔)	(๒.๐)	(๒.๐)

ตารางที่ ๕-๓

	ก่อนวิกฤติการณ์น้ำมัน			หลังวิกฤติการณ์น้ำมัน			
	๒๕๐๔	๒๕๐๙	๒๕๑๒	๒๕๑๗	๒๕๒๐	๒๕๒๒	๒๕๒๓
๔. เครื่องตกแต่งและเครื่องใช้ในบ้าน	๒.๑	๑.๙	๔.๕	๓.๕	๔.๐	๔.๑	๔.๔
๕. ค่ารักษาพยาบาลและอนามัย	๖.๒	๕.๕	๕.๗	๕.๓	๕.๗	๕.๔	๕.๗
๖. ค่าพาหนะขนส่งและคมนาคม	๗.๒	๘.๖	๙.๔	๘.๕	๑๐.๑	๙.๖	๑๐.๐
๗. การบันเทิงและการพักผ่อน	๖.๕	๗.๘	๘.๐	๘.๔	๙.๐	๙.๓	๙.๕
๘. บริการอื่น ๆ	๓.๑	๓.๖	๑.๙	๑.๑	๑.๒	๑.๔	๑.๔
๙. รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐

หมายเหตุ ข้อมูลปี ๒๕๒๓ เป็นตัวเลขประมาณการ

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ๕-๔
เปรียบเทียบปริมาณการใช้กระแสไฟฟ้าต่อคนกับ
มูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติต่อคน
ปี ๒๕๐๕-๒๕๒๐

ปี	ปริมาณการใช้กระแสไฟฟ้าต่อคน		มูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติต่อคน (ราคา)	
	กิโลวัตต์ (kwh)	กัชนี	(บาท)	กัชนี
๒๕๐๕	๑๙.๓	๑๐๐.๐	๒,๓๒๕	๑๐๐.๐๐
๒๕๐๖	๒๒.๗	๑๑๗.๖	๒,๔๔๒	๑๐๕.๐๓
๒๕๐๗	๒๗.๑	๑๔๐.๔	๒,๔๙๒	๑๐๗.๑๘
๒๕๐๘	๓๖.๐	๑๘๖.๕	๒,๕๙๙	๑๑๑.๗๘
๒๕๐๙	๔๗.๕	๒๔๖.๑	๒,๘๐๘	๑๒๐.๗๘
๒๕๑๐	๖๐.๕	๓๑๓.๕	๒,๘๙๘	๑๒๔.๖๕
๒๕๑๑	๗๕.๑	๓๙๙.๑	๓,๐๕๗	๑๓๑.๔๘
๒๕๑๒	๘๙.๗	๔๖๔.๘	๓,๒๔๓	๑๓๙.๔๘
๒๕๑๓	๑๐๗.๔	๕๕๖.๕	๓,๓๗๑	๑๔๔.๙๙

ตารางที่ ๕-๔

ปี	ปริมาณการใช้กระแสไฟฟ้าต่อคน		มูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติต่อคน (ราคา)	
	กิโลวัตต์ (kwh)	ตันนี้	(บาท)	ตันนี้
๒๕๑๔	๑๒๑.๘	๖๓๑.๑	๓,๕๒๙	๑๕๑.๗๘
๒๕๑๕	๑๓๘.๙	๗๑๙.๗	๓,๕๒๓	๑๕๑.๕๓
๒๕๑๖	๑๕๕.๓	๘๐๔.๗	๓,๗๓๐	๑๖๐.๔๓
๒๕๑๗	๑๕๙.๑	๘๒๔.๓	๓,๗๗๔	๑๖๒.๓๒
๒๕๑๘	๑๗๘.๙	๙๒๖.๘	๓,๘๘๓	๑๖๗.๐๑
๒๕๑๙	๑๙๙.๐	๑,๐๓๑.๑	๔,๐๔๗	๑๗๔.๐๖

ที่มา : สำนักงานการพลังงานแห่งชาติ

ตารางที่ ๕-๕
 ปริมาณการขายรถยนต์ในประเทศไทย
 ปี ๒๕๐๔-๒๕๒๑

ปี	จำนวนรถยนต์ที่ขาย (คัน)			อัตราส่วนรถ นั่งต่อรถ บรรทุก	อัตราการเพิ่ม (ร้อยละ)		
	รถยนต์ นั่ง	รถยนต์ บรรทุก	รวม		รถนั่ง	รถบรรทุก	รวม
๒๕๐๔	๓,๗๑๙	๒๑๕	๓,๙๓๔	๙๕:๐๕	—	—	—
๒๕๐๕	๕,๕๖๖	๓,๔๖๒	๙,๐๐๘	๖๒:๓๘	๔๙.๗	๑,๕๑๐.๒	๑๒๙.๐
๒๕๐๖	๑๑,๐๓๐	๕,๖๘๕	๑๖,๗๑๕	๖๖:๓๔	๙๙.๒	๖๔.๒	๘๕.๖
๒๕๐๗	๑๕,๑๕๖	๘,๘๖๗	๒๔,๐๒๓	๖๓:๓๗	๓๗.๔	๕๖.๐	๔๔.๙
๒๕๐๘	๑๕,๘๘๒	๑๐,๖๐๗	๒๖,๔๘๙	๖๐:๔๐	๔.๘	๑๙.๖	๙.๔
๒๕๐๙	๑๙,๘๘๔	๑๕,๖๒๗	๓๕,๕๑๑	๕๖:๔๔	๒๕.๒	๔๗.๓	๓๔.๑
๒๕๑๐	๒๙,๕๒๗	๒๑,๑๓๐	๕๐,๖๕๗	๕๘:๔๒	๔๘.๕	๓๕.๒	๔๒.๗
๒๕๐๔-๑๐	๑๐๐,๗๖๔	๖๕,๕๙๓	๑๖๖,๕๕๗	๖๐:๔๐	—	—	—
๒๕๑๑	๓๕,๑๐๗	๓๕,๘๓๙	๗๐,๙๔๖	๕๐:๕๐	๑๘.๙	๖๙.๖	๔๐.๑

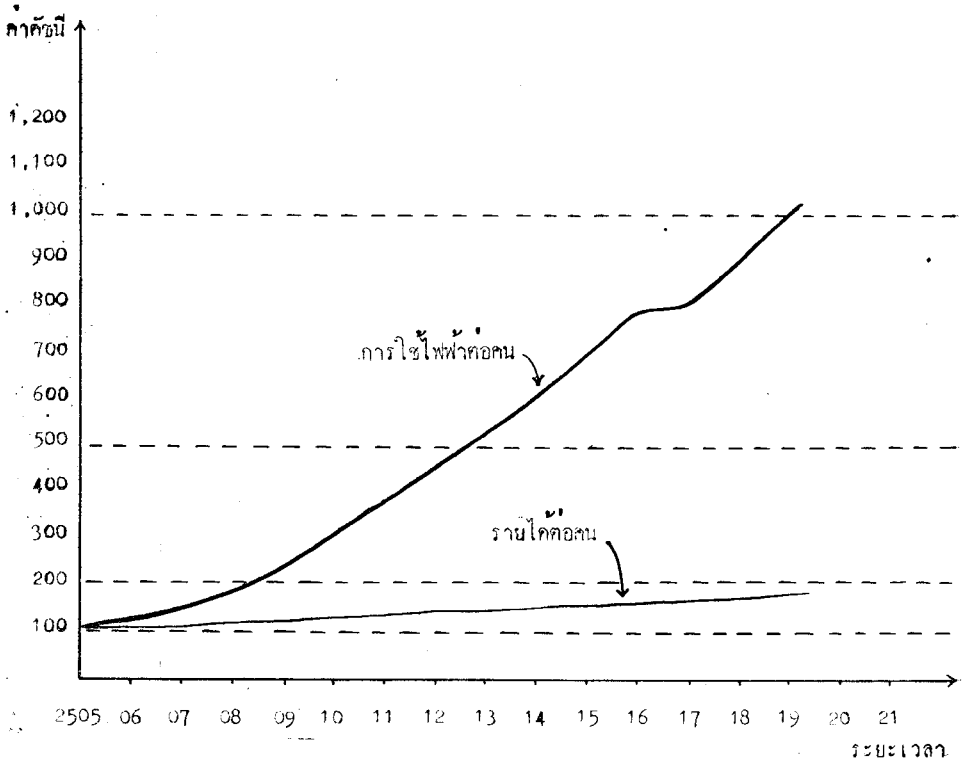
ตารางที่ ๕-๕ (ต่อ)

ปี	จำนวนรถยนต์ที่ขาย (คัน)			อัตราส่วนรถ นั่งต่อรถ บรรทุก	อัตราการเพิ่ม (ร้อยละ)		
	รถยนต์ นั่ง	รถยนต์ บรรทุก	รวม		รถนั่ง	รถบรรทุก	รวม
๒๕๑๒	๓๐,๔๙๓	๔๐,๖๒๗	๗๑,๑๒๐	๔๓:๕๗	-๑๓.๑	๑๓.๔	๐.๒
๒๕๑๓	๒๑,๙๒๘	๒๗,๓๔๗	๔๙,๒๗๕	๔๕:๕๕	-๒๙.๔	-๓๒.๗	-๓๑.๒
๒๕๑๔	๑๙,๐๐๘	๒๙,๙๗๓	๔๘,๙๘๑	๔๐:๖๐	-๑๗.๕	๕.๖	-๕.๙
๒๕๑๕	๑๙,๐๒๗	๒๖,๑๕๖	๔๕,๑๘๓	๔๒:๕๘	๐.๑	-๙.๔	-๖.๙
๒๕๑๖	๓๐,๓๕๒	๓๙,๙๙๙	๖๙,๓๕๑	๔๓:๕๗	๖๙.๔	๔๙.๗	๖๑.๕
๒๕๑๑-๑๖	๑๕๓,๙๑๕	๑๙๗,๗๔๑	๓๕๑,๖๕๖	๔๔:๕๖	-	-	-
๒๕๑๗	๒๙,๖๕๙	๔๕,๙๑๑	๗๕,๕๗๐	๓๙:๖๑	-๕.๖	๑๙.๐	๗.๗
๒๕๑๘	๒๓,๔๒๖	๕๔,๓๙๙	๗๗,๘๒๕	๓๐:๗๐	-๑๙.๓	๑๙.๕	๔.๔
๒๕๑๙	๒๑,๒๑๔	๖๔,๓๙๖	๘๕,๖๑๐	๒๕:๗๕	-๙.๔	๑๙.๔	๑๐.๐
๒๕๒๐	๒๕,๕๖๖	๙๑,๗๐๔	๑๑๗,๒๗๐	๒๔:๗๖	๒๐.๕	๒๖.๙	๒๕.๓
๒๕๒๑	๒๒,๙๖๓	๕๙,๖๓๓	๘๑,๕๙๖	๒๙:๗๑	-๑๐.๖	-๒๙.๒	-๒๔.๐
๒๕๑๗-๒๑	๑๒๑,๗๒๘	๓๐๕,๐๓๒	๔๒๖,๗๖๐	๒๙:๗๑	-	-	-
๒๕๑๔-๒๑	๓๗๖,๓๐๗	๕๖๙,๓๖๖	๙๔๕,๖๗๓	๔๐:๖๐	-	-	-

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

รูปที่ ๕-๒
เปรียบเทียบดัชนีการใช้กระแสไฟฟ้าต่อกับ
ดัชนีมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติต่อกัน
(ปี ๒๕๐๕-๑๐๐)

(ปี 2505 = 100)

ตารางที่ ๕-๖
ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้จ่ายในการโฆษณาผ่าน
สื่อการโฆษณาบางประการ
ปี ๒๕๒๒

	ค่าโฆษณา (ล้านบาท)	ร้อยละของ การโฆษณา
ก. สื่อการโฆษณา		
๑. โทรทัศน์	๖๖๗	๔๒.๔๘
๒. วิทยุกระจายเสียง	๔๕๐	๒๘.๙๐
๓. หนังสือพิมพ์	๒๖๗	๑๗.๑๕
๔. ภาพยนตร์	๙๐	๕.๗๘
๕. นิตยสาร	๘๓	๕.๓๓
รวม	๑,๕๕๗	๑๐๐.๐๐
ข. การโฆษณาทางโทรทัศน์จำแนกตาม ภูมิภาค		
๑. กทม. และภาคกลาง	๕๑๐	๗๖.๕๐
๒. ภาคใต้	๕๘	๘.๖๐
๓. ภาคเหนือ	๕๒	๗.๘๐
๔. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๔๗	๗.๑๐
รวม	๖๖๗	๑๐๐.๐๐

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากบริษัท มีเดีย ไฟกัส จำกัด

ตารางที่ ๕-๗

การใช้จ่ายในการโฆษณาของสินค้าบางประเภทที่มีการ
โฆษณามากในรอบหกเดือนแรก ปี ๒๕๒๓

ลำดับของสินค้าที่มีการโฆษณามาก	ค่าโฆษณา (ล้านบาท)
๑. เครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้าน	๕๖
๒. เครื่องดื่ม	๔๗
๓. เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์	๔๕
๔. เครื่องสำอาง	๔๓
๕. ลูกอมขนมเขียว	๔๒
๖. นาฬิกา	๔๑
๗. รถยนต์นั่ง	๔๑
๘. สบู่	๔๑
๙. บริษัทเงินทุน	๔๑
๑๐. สายการบิน	๓๘
๑๑. ยาสีฟัน	๓๘
๑๒. เครื่องดื่มชูกำลัง	๓๖
๑๓. กางเกงยีนส์	๓๔
๑๔. แชมพูสระผม	๓๑
๑๕. ผงซักฟอก	๒๘
๑๖. ผลิตภัณฑ์นม	๒๗
๑๗. บ้านที่อยู่อาศัย	๒๗
๑๘. ธนาคารพาณิชย์	๒๖
๑๙. เครื่องรับโทรทัศน์	๒๖

ตารางที่ ๕-๗ (ต่อ)

ลำดับของสินค้าที่มีการโฆษณา	ค่าโฆษณา (ล้านบาท)
๒๐. รถจักรยานยนต์	๒๖
๒๑. ขนมปังและชอคโกแลต	๒๔
๒๒. รถยนต์บรรทุก	๒๔
๒๓. ยาฆ่าแมลง	๒๒
๒๔. สีทาบ้าน	๒๑
๒๕. รองเท้าและถุงเท้า	๒๑
๒๖. เครื่องดื่มอาหารเสริม	๒๑
๒๗. กางเกงใน	๑๙
๒๘. เสื้อเชิ้ต	๑๙
๒๙. ห้างสรรพสินค้า	๑๘
๓๐. ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม	๑๘
๓๑. อาหารสำเร็จรูป	๑๖
๓๒. เครื่องปรับอากาศ	๑๔
๓๓. ผ้านวม	๑๓
๓๔. ชาและกาแฟผง	๑๑
๓๕. น้ำมันแต่งผม	๑๐

ที่มา : หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ (ฉบับพิเศษ ๕ มิถุนายน ๒๕๒๓)

ตารางที่ ๕-๘
มูลค่าการใช้ยารักษาโรคในประเทศไทย
ปี ๒๕๑๕-๒๕๒๔
(หน่วย : ล้านบาท)

ปี	มูลค่า (ล้านบาท)	อัตราการเพิ่ม (ร้อยละ)	การใช้ยาเฉลี่ย ต่อคน (บาท)
๒๕๑๕	๓,๓๙๒	—	๘๘
๒๕๑๖	๓,๘๑๖	๑๒.๕	๙๖
๒๕๑๗	๔,๓๘๘	๑๕.๐	๑๐๗
๒๕๑๘	๕,๐๐๒	๑๔.๐	๑๑๙
๒๕๑๙	๕,๗๕๒	๑๕.๐	๑๓๓
๒๕๒๐	๖,๕๕๗	๑๔.๐	๑๔๙
๒๕๒๑	๗,๔๗๕	๑๔.๐	๑๖๖
๒๕๒๒	๘,๕๒๒	๑๔.๐	๑๘๕
๒๕๒๓	๙,๗๙๙	๑๕.๐	๒๑๐
๒๕๒๔	๑๑,๒๖๙	๑๕.๐	๒๔๐

ที่มา : หนังสือพิมพ์ บางกอกโพสต์ (ฉบับพิเศษ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๒๔)

๕.๓ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกับรูปแบบของการใช้จ่าย

การเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในหลายทศวรรษที่ผ่านมา นอกจากจะทำให้เกิดความเจริญเติบโตทางด้านวัตถุแล้ว ยังมีผลทำให้รูปแบบของการใช้จ่ายทั้งเพื่อการบริโภคและการลงทุนเปลี่ยนแปลงไปด้วย อย่างไรก็ตาม สำหรับการวิเคราะห์ในที่นี้จะเน้นหนักที่การใช้จ่ายเพื่อการบริโภค โดยจะแบ่งหัวข้อการพิจารณาโดยย่อดังนี้

๑. การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของภาคเอกชน
๒. การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของภาครัฐบาล
๓. การใช้จ่ายเพื่อการลงทุนโดยทั่วไป

๕.๓.๑ การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของภาคเอกชน

การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของโครงสร้างการใช้จ่าย การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเพิ่มขึ้นของรายได้จะทำให้รูปแบบของการใช้จ่ายเปลี่ยนแปลงไปด้วย การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของการใช้จ่ายดังกล่าวจะมีผลกระทบโดยตรงต่อการผลิตสินค้าบริการต่าง ๆ และต่อรูปแบบของสินค้าหรือบริการที่สั่งซื้อจากต่างประเทศด้วย

ถ้าหากเราลองพิจารณาการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของภาคเอกชนโดยการเปรียบเทียบกับมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติแล้ว จะพบว่าการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของภาคเอกชนมีสัดส่วนที่ลดลง กล่าวคือในปี ๒๕๐๓ สัดส่วนของการบริโภคของภาคเอกชนจะตกประมาณร้อยละ ๗๕.๑ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ ต่อมาในปี ๒๕๒๒ สัดส่วนการใช้จ่ายดังกล่าวได้ลดเหลือร้อยละ ๖๖.๖ แต่อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่าสัดส่วนของการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคดังกล่าว

จะได้ลดลงก็ตาม แต่รูปแบบของการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญ ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อสังเกตบางประการดังนี้

๑. การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของการใช้จ่ายโดยทั่วไป

ถ้าหากเราพิจารณาภาพรวมของการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาแล้ว จะพบว่าโครงสร้างการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคโดยทั่วไปได้มีการเปลี่ยนแปลงมากพอสมควร ดังจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๕-๒ และตารางที่ ๕-๓ ซึ่งมีข้อสังเกตโดยย่อดังนี้

ประการแรก ถ้าหากพิจารณาถึงหลักการทางทฤษฎีโดยทั่วไปแล้วจะปรากฏว่า เมื่อรายได้ของประชาชนเพิ่มขึ้นจะทำให้รูปแบบการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเปลี่ยนแปลงไปโดยประชาชนจะใช้จ่ายทางร้านอาหารในสัดส่วนที่ลดลง แต่จะหันมาใช้จ่ายทางบ้านบริการและสินค้าที่เป็นของใช้ถาวรมากขึ้น จากข้อมูลในตารางที่ได้แสดงไว้จะพบว่ารูปแบบการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในประเทศไทยได้เปลี่ยนไปตามแนวทางของทฤษฎีที่ได้กล่าวถึงนั้นเหมือนกัน^(๑) กล่าวคือลักษณะของการเปลี่ยนแปลงเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป ปรากฏว่าการใช้จ่ายทางบ้านบริการและของใช้ถาวรมีสัดส่วนค่อย ๆ เพิ่มขึ้น ส่วนการใช้จ่ายทางของใช้ที่ไม่ถาวรจะมีสัดส่วนที่ค่อย ๆ ลดลง สำหรับการใช้จ่ายในหมวดอาหารปรากฏว่าการใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหารจะมีสัดส่วนที่ลดลง แต่การใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องดื่มและยาสูบจะมีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น

ประการที่สอง ในช่วงระยะเวลาที่เราใช้ในการวิเคราะห์นั้น ถ้าหากจะแบ่งตามความผันผวนของภาวะเศรษฐกิจแล้ว เราอาจจะแบ่งเป็นสองช่วงระยะเวลา กล่าวคือในช่วงก่อนที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน ๒๕๐๔-๒๕๑๖ และในช่วงหลังจากที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน ๒๕๑๗-๒๕๒๓

จากการแบ่งช่วงระยะเวลาในการวิเคราะห์ดังกล่าวจะสังเกตได้ว่า การผันผวนทางเศรษฐกิจได้มีผลกระทบต่อรูปแบบของการใช้จ่ายด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากการที่ระดับราคาสินค้าต่าง ๆ ที่ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงหลังของปี ๒๕๑๖ นั้นได้ทำให้รายได้ที่แท้จริงของประชาชนลดลง การเปลี่ยนแปลงในรายได้ที่แท้จริงดังกล่าวนี้ได้ทำให้รูปแบบการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังจะสังเกตได้ว่าในระยะแรกที่เกิดปัญหาวิกฤตการณ์น้ำมันในปลายปี ๒๕๑๖ ต่อปี ๒๕๑๗ การใช้จ่ายเกี่ยวกับของใช้ถาวรได้มีสัดส่วนที่ลดลง ส่วนการใช้จ่ายเกี่ยวกับของใช้ที่ไม่ถาวรมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามหลังจากได้มีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่ได้เกิดขึ้นแล้ว รูปแบบการใช้จ่ายในการบริโภคนั้นก็ได้เปลี่ยนกับเข้าสู่แนวทางเดิมอีก กล่าวคือ การใช้จ่ายทางด้านบริการและของใช้ถาวรจะกลับเพิ่มขึ้นอีก

ประการที่สาม โดยทั่วไปแล้ว การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของการใช้จ่ายจะเป็นตัวบ่งชี้สภาพของสังคม และชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน การที่สัดส่วนของการใช้จ่ายทางด้านบริการและของใช้ถาวรเพิ่มขึ้น น่าจะแสดงว่าประชากรจะมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ในกรณีของประเทศไทย จากการวิเคราะห์สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ ๓ จะพบว่าประชาชนที่มีสภาพความเป็นอยู่ที่ยากจนและแร้นแค้นนั้นยังมีมากมายนับเป็นจำนวนสิบกว่าล้านคน ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคที่ได้กล่าวมานั้น จึงมิได้เป็นการแสดงว่าประชาชนส่วนใหญ่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ได้แสดงว่าคนเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เนื่องจากเป็นผู้สามารถตัดทวงผลประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจได้มากกว่าคนส่วนใหญ่

ปัญหาการกระจายรายได้ในสังคมไทย นอกจากจะทำให้ประชาชนทุกคนได้รับดอกผลจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจไม่ทัดเทียมกันแล้ว ความเจริญทางก้าวหน้าวัตถุและการกระตุ้นการใช้จ่ายโดยสื่อการโฆษณายังทำให้คนกลุ่มน้อยที่มีความได้เปรียบทางเศรษฐกิจมีการใช้จ่ายในลักษณะที่ฟุ่มเฟือยมากขึ้น การใช้จ่ายในลักษณะฟุ่มเฟือยนอกจากจะทำให้เกิดการเปรียบเทียบสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมมากขึ้นแล้ว ยังทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจมากขึ้นด้วย เช่น ปัญหาการขาดดุลทางการค้า เป็นต้น

๒. การใช้จ่ายทางด้านพลังงานและการช้อรยนต์

การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของการใช้จ่ายที่เห็นได้เด่นชัดที่สุดได้แก่การใช้จ่ายเกี่ยวกับพลังงาน และการช้อรยนต์ ซึ่งปรากฏว่าในช่วงระยะเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมา การใช้จ่ายในสิ่งที่กล่าวมานั้นได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๕-๔ ตารางที่ ๕-๕ และแผนภาพรูป ๕-๒ จากข้อมูลดังกล่าวจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

ประการแรก สำหรับการใช้จ่ายเกี่ยวกับพลังงานที่เห็นได้เด่นชัดที่สุดได้แก่การใช้น้ำมันเชื้อเพลิงและการใช้กระแสไฟฟ้า โดยทั่วไปแล้ว คนที่มีรายได้สูงจะมีสัดส่วนในการใช้พลังงานที่เพิ่มขึ้น ในกรณีของประเทศไทยนั้นปรากฏว่าปริมาณการใช้ไฟฟ้าต่อคนได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ข้อมูลในตารางที่ ๕-๔ และรูปที่ ๕-๒ ได้ทำการเปรียบเทียบดัชนีของรายได้ต่อหัวของปริมาณการใช้ไฟฟ้าต่อคนตั้งแต่ปี ๒๕๐๕ ถึงปี ๒๕๒๑ ปรากฏว่าในช่วงระยะเวลาดังกล่าว รายได้โดยเฉลี่ยต่อคนได้เพิ่มขึ้นประมาณ ๒ เท่าตัว แต่ปริมาณการใช้กระแสไฟฟ้าได้เพิ่มขึ้นกว่า ๑๐ เท่าตัว

อย่างไรก็ตาม ปริมาณการใช้ไฟฟ้าที่เพิ่มขึ้นนั้นส่วนใหญ่ใช้ในด้านการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ สำหรับการใช้กระแสไฟฟ้าเพื่อการบริโภคโดยตรงก็ได้เพิ่มขึ้นอย่างมากมาย เนื่องจากได้มีการใช้สินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าในครัวเรือนมากขึ้น เช่น เครื่องรับวิทยุ โทรทัศน์ ตู้เย็น พัดลม เครื่องปรับอากาศ และเครื่องใช้ไฟฟ้าอื่น ๆ เป็นต้น

ประการที่สอง การใช้จ่ายในสินค้าประเภทถาวรจะเห็นได้เด่นชัดยิ่งขึ้นในกรณีของรถยนต์ ปรากฏว่าหลายสิบปีที่ผ่านมารัฐบาลได้ลงทุนในการสร้างถนนขึ้นมามากและคนกลุ่มที่ได้เปรียบหรือได้ประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจได้มีรายได้เพิ่มขึ้นมาก ทำให้คนกลุ่มนี้สามารถซื้อหาสินค้าและบริการที่มาบำรุงบำเรอความสุขในครอบครัวของตนได้มากยิ่งขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้เด่นชัดที่สุดได้แก่การซื้อรถยนต์ในแต่ละปี

ข้อมูลในตารางที่ ๕-๕ จะแสดงให้เห็นว่าสัดส่วนของการขายรถยนต์ระหว่างรถยนต์บรรทุกกับรถยนต์นั่งได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญ เช่น ในปี ๒๕๐๔ สัดส่วนของการขายรถยนต์นั่งต่อรถยนต์บรรทุกจะเท่ากับ ๙๕ ต่อ ๕ กล่าวคือในจำนวนรถยนต์ที่ขายนั้นจะเป็นรถยนต์นั่งถึงร้อยละ ๙๕ แต่เป็นรถยนต์บรรทุกร้อยละ ๕ ปรากฏว่าสัดส่วนของการขายรถยนต์ดังกล่าวได้มีการเปลี่ยนแปลงมาเรื่อยในปี ๒๕๒๑ ปรากฏว่าสัดส่วนของการขายรถยนต์นั่งต่อรถยนต์บรรทุกเปลี่ยนเป็น ๒๘ ต่อ ๗๒ กล่าวคือในจำนวนรถยนต์ที่ขายนั้นเป็นรถยนต์นั่งเพียงร้อยละ ๒๘ ส่วนรถยนต์บรรทุกเพิ่มเป็นร้อยละ ๗๒^(๔)

การเปลี่ยนแปลงในสัดส่วนของการขายรถยนต์ในแต่ละปีดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การซื้อรถยนต์เพื่อใช้ในต่าง ๆ ของประชาชนได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว รายจ่ายที่ใช้ซื้อรถยนต์นั่งในแต่ละปีมีมูลค่าหลายพันล้านบาท เช่น

ในระหว่างปี ๒๕๑๗ ถึง ๒๕๒๑ มีการซื้อรถยนต์นั่งถึง ๑๒๑,๗๒๘ คัน ถ้าหากเราสมมติว่าราคาของรถยนต์โดยเฉลี่ยคันละสองแสนบาท ก็จะคิดเป็นจำนวนเงินสูงถึงประมาณ ๒๔,๐๐๐ ล้านบาท ประมาณได้ว่าในช่วงปี ๒๕๐๔ ถึง ๒๕๒๑ ได้มีการใช้จ่ายเกี่ยวกับการซื้อรถยนต์นั่งมีมูลค่าหลายหมื่นล้านบาท การซื้อรถยนต์นั่งส่วนบุคคลได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเช่นในปี ๒๕๐๔ มีการซื้อรถยนต์นั่งปีละประมาณ ๓,๗๐๐ คัน ปี ๒๕๑๗ เพิ่มขึ้นปีละประมาณ ๒๘,๐๐๐ คัน และในปี ๒๕๒๒ ได้เพิ่มขึ้นเป็นปีละประมาณ ๒๓,๐๐๐ คัน

ประการที่สาม การใช้กระแสไฟฟ้าที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและการซื้อรถยนต์ที่เพิ่มขึ้นดังกล่าวนี้ มีผลกระทบโดยตรงต่อปริมาณการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศปรากฏว่าในปี ๒๕๒๔ มูลค่าน้ำมันที่ต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศมีมูลค่าประมาณ ๖๐,๐๐๐ ล้านบาท และเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้ดุลการค้าของประเทศขาดดุลอย่างมากมาย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้จ่ายที่กล่าวมานั้นจะสังเกตได้ว่าการใช้จ่ายได้เป็นต้นเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้จ่ายในลักษณะที่เกินความจำเป็น ดังนั้น การพิจารณาแก้ปัญหาสังคมเศรษฐกิจของประเทศจำเป็นจะต้องให้ความสนใจเกี่ยวกับการจัดสรรการใช้จ่ายของประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าและบริการที่ต้องซื้อจากต่างประเทศ

๓. การใช้จ่ายฟุ่มเฟือยและเกินความจำเป็น

ในสินค้าและบริการที่ประชาชนใช้จ่ายนั้นส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และบางส่วนจะมีลักษณะที่ฟุ่มเฟือยหรือเกินความจำเป็นที่จะ

ใช้ ถ้าหากเราสามารถตัดทอนการใช้จ่ายที่เกินความจำเป็นหรือมีลักษณะฟุ่มเฟือยได้มากแล้ว ก็จะช่วยให้การแก้ปัญหาสังคมเศรษฐกิจของประเทศได้มาก

อย่างไรก็ตาม ในกรณีของประเทศไทยนี้ ได้มีการปล่อยให้มีการใช้จ่ายกันได้อย่างเสรี ดังนั้น จึงได้มีการใช้สื่อการโฆษณา การส่งเสริมการขาย และระบบการซื้อขายผ่อนส่งกระตุ้นให้มีการใช้จ่ายกันอย่างมากมายและเกินความจำเป็น ดังจะพิจารณาได้จากกรณีของการใช้จ่ายเพื่อการโฆษณา และการใช้ยารักษาโรคของประชาชน ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๕-๖ ตารางที่ ๕-๗ และตารางที่ ๕-๘ จากข้อมูลในตารางดังกล่าวจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

ประการแรก ในวงธุรกิจการค้าปัจจุบัน ได้มีการใช้สื่อการโฆษณาและระบบการซื้อขายผ่อนส่งมาใช้ในธุรกิจมาก ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีได้ช่วยให้ธุรกิจสามารถขยายธุรกิจของตนได้อย่างกว้างขวาง ปรากฏว่าธุรกิจขนาดใหญ่และขนาดกลางได้หันมาใช้สื่อการโฆษณา และการส่งเสริมการขายมาเป็นเครื่องมือในการประกอบธุรกิจมากขึ้น ในแต่ละปีได้มีการใช้จ่ายทางด้านโฆษณาเพิ่มขึ้นทุกปี สำหรับข้อมูลในตารางที่ ๕-๖ เป็นส่วนหนึ่งของค่าใช้จ่ายโฆษณาที่รวบรวมได้ ปรากฏว่าในปี ๒๕๒๒ ได้มีการใช้จ่ายเพื่อการโฆษณาเป็นเงินถึง ๑,๕๕๗ ล้านบาท ในจำนวนเงินดังกล่าวประมาณร้อยละ ๔๒ ใช้ในการโฆษณาทางด้านโทรทัศน์ และค่าใช้จ่ายในการโฆษณาประมาณร้อยละ ๗๖ ใช้จ่ายในเขตกรุงเทพมหานครและภาคกลาง

สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับการโฆษณาจะสังเกตได้ว่าส่วนใหญ่จะไปกับสินค้าที่มีลักษณะฟุ่มเฟือย เป็นการกระตุ้นให้มีการใช้สินค้าและบริการที่

ฟุ่มเฟือยหรือเกินความจำเป็นมากขึ้น ใช้จ่ายที่ใช้ในการโฆษณาสินค้าต่างๆ ในปีหนึ่ง ๆ มีมูลค่านับเป็นหมื่นล้านบาทขึ้นไป ซึ่งมีส่วนทำให้ราคาสินค้าสูงกว่าที่ควรจะเป็น และทำให้ประชาชนใช้จ่ายฟุ่มเฟือยมากขึ้น

ประการที่สอง อิทธิพลของสื่อการโฆษณาและการส่งเสริมการขายนั้น นอกจากจะทำให้มีการใช้สินค้าและบริการในลักษณะที่ฟุ่มเฟือยมากขึ้นแล้ว ยังทำให้มีการใช้สินค้าหรือบริการที่เกินความจำเป็นมากขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้เด่นชัดอันหนึ่งได้แก่กรณีของการใช้ยารักษาโรคสมัยใหม่ ปรากฏว่าในประเทศไทยได้มีการใช้จ่ายกันมากผิดปกติโดยเฉลี่ยแล้วการใช้ยารักษาโรคต่อคนในประเทศไทย สูงกว่าในประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ ๔ เท่าตัว^(๕)

การที่ได้มีการใช้ยารักษาโรคสมัยใหม่กันอย่างฟุ่มเฟือย นอกจากจะเนื่องมาจากอิทธิพลของสื่อการโฆษณาแล้วยังเป็นเพราะเหตุว่าในวงการแพทย์ของไทยได้ปล่อยปละละเลยการใช้จ่ายยาไทยมาก ปล่อยให้วิสาหการสมัยใหม่เข้ามาครอบงำและทำลายอุตสาหกรรมยาไทยและวิธีการรักษาพยาบาลแบบดั้งเดิม ปรากฏว่าในแต่ละปีได้มีการใช้จ่ายเกี่ยวกับยารักษาโรคน้อย่างมากมาย และการใช้จ่ายก็เพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงด้วย เช่นในปี ๒๕๑๕ มีการใช้จ่ายเป็นมูลค่า ๓,๓๙๒ ล้านบาท และในปี ๒๕๒๔ การใช้จ่ายดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นเป็น ๑๑,๒๖๙ ล้านบาท

ประการที่สาม ในสมัยปัจจุบันระบบการสื่อสารและวิทยาการในด้านการส่งเสริมการขายได้เจริญก้าวหน้ามาก ธุรกิจขนาดใหญ่สามารถใช้สื่อการโฆษณาและวิทยาการสมัยใหม่เป็นเครื่องมือในการดำเนินธุรกิจของตนอย่างใกล้ชิด ความสามารถในการใช้สื่อการโฆษณาและวิทยาการสมัยใหม่ดังกล่าว

มีส่วนทำให้ธุรกิจขนาดใหญ่มีอำนาจการผูกขาดมากขึ้น และทำให้ต้นทุนของสินค้าสูงขึ้นด้วย^(๖)

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันการโฆษณาและการส่งเสริมการขายได้มีอิทธิพลอย่างมากในการทำให้เกิดความต้องการใช้สินค้าและบริการใหม่ ๆ มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าและบริการที่มีลักษณะฟุ่มเฟือย ปรากฏว่าธุรกิจจะมุ่งการโฆษณาไปยังคนที่มีรายได้สูงและรายได้ปานกลาง เพื่อกระตุ้นให้คนกลุ่มน้อยใช้จ่ายสินค้าและบริการที่มีลักษณะฟุ่มเฟือยมากขึ้น การใช้จ่ายในลักษณะที่ฟุ่มเฟือยดังกล่าวนอกจากจะทำให้การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของส่วนรวมเพิ่มขึ้นแล้ว ยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างการบริโภคและการเอารัดเอาเปรียบในสังคมมากขึ้นด้วย

จากการวิเคราะห์ภาพรวมของการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของประชาชนที่กล่าวมาแล้ว จะสังเกตเห็นว่ารูปแบบของการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก สินค้าและบริการใหม่ ๆ ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของประชาชนมากขึ้นอย่างไรก็ตาม การใช้จ่ายในลักษณะที่ฟุ่มเฟือยของคนกลุ่มน้อยได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างการบริโภคและการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมที่เกิดจากผลของการพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมา ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่มีความแตกต่างกันมากขึ้นในสังคมไทย สามารถมองเห็นกันได้อย่างเด่นชัด และทำให้เกิดปัญหาการขัดแย้งในสังคมมากขึ้น

๕.๓.๒ การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของภาครัฐบาล

การเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมเศรษฐกิจไทยในหลายสิบปีที่ผ่านมา นอกจากจะทำให้รูปแบบการใช้จ่ายของเพื่อการบริโภคของภาคเอกชนเปลี่ยนแปลง

แปลงไปแล้ว ยังทำให้การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของภาครัฐบาลเปลี่ยนแปลงไปด้วย อย่างไรก็ตาม ถ้าหากพิจารณาถึงสัดส่วนการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของภาครัฐบาลเปรียบเทียบกับมูลค่าของผลิตภัณฑ์ประชาชาติแล้ว อาจจะถูกกล่าวได้ว่าสัดส่วนการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของภาครัฐบาลได้เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น กล่าวคือโดยเฉลี่ยแล้วการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของภาครัฐบาลจะตกประมาณร้อยละ ๑๑ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ สำหรับรายละเอียดของการใช้จ่ายนั้นจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๕-๘ ซึ่งพอจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

ประการแรก รายจ่ายเพื่อการบริโภคของรัฐบาลได้เพิ่มขึ้นตามลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจของประเทศและการเพิ่มขึ้นของประชากรโดยทั่วไปแล้ว อาจกล่าวได้ว่ารัฐบาลมิได้เพิ่มการใช้จ่ายทางด้านการใช้สวัสดิการแก่ประชาชนเท่าใดนัก รายจ่ายส่วนใหญ่ของรัฐบาลจะอยู่ในด้านการบริหารงานทั่วไป การป้องกันประเทศ การตำรวจและยุติธรรม รายจ่ายในหมวดหมู่ที่กล่าวมานั้นสูงถึงเกือบร้อยละ ๗๐ ของรายจ่ายเพื่อการบริโภคของรัฐบาล

ประการที่สอง รายจ่ายทางด้านสังคมที่สำคัญของรัฐบาลได้แก่ รายจ่ายทางด้านการศึกษา ซึ่งตกประมาณร้อยละ ๒๒ ของรายจ่ายเพื่อการบริโภคของรัฐบาลส่วนการใช้จ่ายทางด้านสาธารณสุขนั้นมีสัดส่วนที่ต่ำมาก กล่าวคือน้อยกว่าร้อยละ ๕ ของรายจ่ายเพื่อการบริโภคของรัฐ สำหรับรายจ่ายทางด้านสวัสดิการอื่น ๆ นั้นก็มีน้อยมากเช่นเดียวกัน

ประการที่สาม ถ้าหากพิจารณาถึงบทบาทในการใช้จ่ายของรัฐบาลกลางและของรัฐบาลท้องถิ่นแล้วจะพบว่า รัฐบาลกลางเป็นผู้ที่รวบอำนาจทางการคลังไว้ที่ส่วนกลางมาก ประมาณร้อยละ ๘๕ ของการใช้จ่ายของรัฐบาลนั้น

อยู่ในมือของรัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ มีบทบาทน้อยมาก การที่รัฐบาลกลางเป็นผู้รวมอำนาจการใช้จ่ายไว้ส่วนกลางนั้น นอกจากจะผิดหลักของการกระจายอำนาจทางการคลังแล้ว ยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอีกด้วย

จากภาพของการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของรัฐบาลที่ได้กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่ารายจ่ายส่วนใหญ่ของรัฐบาลอยู่ในลักษณะที่รักษาให้กลไกของรัฐบาลสามารถทำงานได้ตามปกติเท่านั้น ส่วนการใช้จ่ายที่จะให้สวัสดิการแก่ประชาชนมีน้อยมาก ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ที่อ่อนแอและยากจนมิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลเท่าที่ควรจะเป็น ซึ่งมีผลทำให้เกิดปัญหาการกระจายรายได้ในสังคมไทยมากขึ้น

๕.๓.๓ การใช้จ่ายเพื่อการลงทุนโดยทั่วไป

สำหรับกรณีวิเคราะห์การใช้จ่ายเพื่อการลงทุนโดยทั่วไปในที่นี้จะกล่าวถึงสภาพโดยทั่วไปอย่างกว้าง ๆ ทั้งในภาคเอกชนและภาครัฐบาล เพื่อชี้ให้เห็นว่า การลงทุนหรือการสะสมทุนของประเทศได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๕-๑๐ ถึง ตารางที่ ๕-๑๓ จากข้อมูลในตารางเหล่านั้นพอจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

ประการแรก ถ้าพิจารณาถึงสัดส่วนของการใช้จ่ายรวมของประเทศทั้งในส่วนของเอกชนและในส่วนของรัฐบาล จากข้อมูลในตารางที่ ๕-๑ แล้ว จะสังเกตได้ว่าสัดส่วนของการใช้จ่ายเพื่อการลงทุนของประเทศโดยส่วนรวมได้เพิ่มขึ้นอย่างน่าสังเกตกล่าวคือ ได้เพิ่มขึ้นจากประมาณร้อยละ ๑๖.๑ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติในปี ๒๕๐๓ ขึ้นมาเป็นประมาณร้อยละ ๒๗.๙ ในปี ๒๕๒๒ แต่อย่างไรก็ดี ปรากฏว่าสัดส่วนการลงทุนที่เพิ่มขึ้นนั้นส่วน

ใหญ่เป็นการเพิ่มขึ้นของภาครัฐบาล กล่าวคือในปี ๒๕๐๓ การลงทุนของรัฐบาลเมื่อเทียบกับมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติมีเพียงร้อยละ ๔ เท่านั้น แต่ในปี ๒๕๒๒ สัดส่วนดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๗.๖ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ

อย่างไรก็ตาม ในองค์ประกอบของสัดส่วนการลงทุนดังกล่าวนี้ประมาณครึ่งหนึ่งเป็นการลงทุนเกี่ยวกับการก่อสร้าง ส่วนการลงทุนทางด้านเครื่องมือเครื่องจักรนั้นมีเพียงประมาณหนึ่งในสามของการลงทุนทั้งหมด

ประการที่สอง ถึงแม้ว่าสัดส่วนการใช้จ่ายเพื่อการลงทุนของภาครัฐบาลจะได้เพิ่มขึ้นมากก็ตาม แต่บทบาทในการผลิตสินค้าและบริการโดยทั่วไปของรัฐบาลมิได้เพิ่มขึ้นมากนัก ทั้งนี้เพราะเหตุว่า ใช้จ่ายในการลงทุนส่วนใหญ่ของรัฐบาลนั้นเป็นการลงทุนเพื่อผลิตการบริการขั้นพื้นฐาน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การลงทุนของภาคเอกชน ในบรรดาใช้จ่ายเพื่อการลงทุนของรัฐบาลนั้น กว่าร้อยละ ๕๐ ใช้จ่ายเพื่อการพลังงาน การขนส่งและคมนาคม ส่วนการลงทุนเพื่อการเกษตรนั้นมีน้อยมาก กล่าวคือมีเพียงประมาณร้อยละ ๑๒ ของรายจ่ายเพื่อการลงทุนเท่านั้น

จากลักษณะของการลงทุนของรัฐบาลที่ได้กล่าวมานั้นจะสังเกตได้ว่าภาคการเกษตรซึ่งเป็นรากฐานทางเศรษฐกิจของประเทศและเป็นอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากการลงทุนของรัฐบาลน้อยมาก ผลประโยชน์จากการลงทุนส่วนใหญ่ของรัฐบาลจะตกแก่คนในเมืองหรือธุรกิจการค้าอุตสาหกรรมต่าง ๆ ในลักษณะของการลงทุนที่ได้กล่าวมานี้ได้มีส่วนทำให้เกิดช่องว่างในการกระจายรายได้ในสังคมไทย

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าในลำดับขั้นของการพัฒนาเศรษฐกิจโดยทั่วไปนั้นภาคธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรมจำเป็นจะต้องมีการลงทุนมากและภาค

การเกษตรกรรมมักจะต้องเป็นฝ่ายเสียเปรียบในระยะแรกก็ตาม แต่ในกรณีของประเทศไทยนั้น หลังจากที่เราได้พัฒนาเศรษฐกิจมาเป็นเวลาสี่สิบกว่าปีแล้วก็ตาม ภาคการเกษตรก็ยังคงเป็นฝ่ายที่เสียเปรียบอยู่ต่อไปอีก ดอกผลที่เกิดจากการพัฒนาที่ภาคเศรษฐกิจอื่นได้รับนั้น มิได้กระจายกลับไปสู่ภาคการเกษตรเท่าที่ควรจะเป็น ดังนั้น จึงทำให้ภาคการเกษตรหรือชนบทของไทยยังคงเป็นภาคเศรษฐกิจที่ล้าหลัง และประชาชนส่วนใหญ่ยากจนและเดือดร้อนอยู่

ประการที่สาม สำหรับข้อมูลในตารางที่ ๕-๑๒ และตารางที่ ๕-๑๓ จะแสดงให้เห็นว่าส่วนประกอบของสินค้าที่ใช้ในการลงทุนของประเทศนั้นจำเป็นต้องพึ่งพาต่างประเทศไม่น้อยแค่ไหน ซึ่งจะสังเกตได้ว่าประเทศไทยต้องพึ่งพาสินค้าทุนจากต่างประเทศประมาณหนึ่งในสามของสินค้าที่ใช้ในการลงทุน ความจำเป็นในการพึ่งพาสินค้าทุนดังกล่าวได้มีส่วนทำให้ดุลการค้าของไทยขาดดุลมาโดยตลอด

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดของสินค้าทุนที่นำเข้าจากต่างประเทศแล้วจะเห็นได้ว่า สินค้าทุนเพื่อการเกษตรมีสัดส่วนที่น้อยมาก กล่าวคือน้อยกว่าร้อยละ ๕ ของสินค้าทุนที่มีการนำเข้าจากต่างประเทศ สำหรับสินค้าทุนที่มีอัตราส่วนนำเข้าสูงได้แก่วัสดุก่อสร้าง อุปกรณ์การขนส่ง และเครื่องจักรเครื่องมือ โดยเฉลี่ยแล้วประมาณสามในสี่ของสินค้าทุนที่นำเข้านั้นเป็นสินค้าที่ใช้ในสามหมวดที่ได้กล่าวมาแล้ว

จากการพิจารณาถึงการใช้จ่ายเพื่อการลงทุนของประเทศโดยส่วนรวมที่ได้กล่าวแล้วจะเห็นได้ว่า การใช้จ่ายลงทุนส่วนใหญ่จะใช้เพื่อพัฒนาบริการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจและภาคเศรษฐกิจในตัวเมือง ส่วนการลงทุนเพื่อพัฒนาการเกษตรหรือเศรษฐกิจทางภาคชนบทนั้นมีน้อยมาก รูปแบบและ

ทิศทางของการลงทุนในลักษณะที่กล่าวมาแล้วมีส่วนทำให้ความเจริญในแต่ ละภูมิภาคมีความแตกต่างกันมากยิ่งขึ้น และทำให้เกิดปัญหาการกระจายราย ได้ภายในสังคมมากขึ้นด้วย

๕.๔ ปัญหาสำคัญที่เกิดจากโครงการใช้จ่ายของประเทศ

จากการวิเคราะห์โครงการใช้จ่ายรวมของประเทศที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้น พอจะชี้ให้เห็นข้อสังเกตที่สำคัญบางประการดังนี้

ประการแรก เมื่อพิจารณาถึงการใช้จ่ายรวมของประเทศเปรียบเทียบกับมูลค่าของผลิตภัณฑ์ประชาชาติหรือรายได้ของประเทศแล้ว จะเห็นได้ว่าใน ตลอดยี่สิบกว่าปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้มีการใช้จ่ายที่เกินตัวโดยตลอด กล่าวคือเราได้ทำการใช้จ่ายมากกว่ารายได้ที่เราหาได้ และอัตราที่มีการใช้จ่าย ที่เกินตัวก็ได้เพิ่มขึ้นโดยตลอดการใช้จ่ายที่เกินตัวที่กล่าวมานี้ ทำให้เรามี ความจำเป็นจะต้องพึ่งทรัพยากรจากต่างประเทศมากขึ้น ซึ่งมีผลทำให้ดุล การค้าและบริการของเราขาดดุลเพิ่มมากขึ้น ทำให้เราต้องพึ่งพาเงินทุนจาก ต่างประเทศมากขึ้น

ประการที่สอง ถึงแม้ว่าสัดส่วนของการใช้จ่ายเพื่อการลงทุนโดยส่วนรวม จะได้เพิ่มขึ้นก็ตาม แต่การลงทุนส่วนใหญ่ก็ใช้ไปเพื่อการพัฒนาบริการขั้นพื้นฐานและเศรษฐกิจในตัวเมืองเป็นสำคัญ การใช้จ่ายเพื่อพัฒนาภาคการเกษตร หรือเศรษฐกิจในชนบทมีน้อยมากทิศทางของการใช้จ่ายเพื่อการลงทุนใน ลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาการกระจายรายได้ในสังคมมากขึ้น

ประการที่สาม จากความเจริญทางด้านวัตถุและความไม่เสมอภาคในการ กระจายรายได้ ทำให้มีการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในลักษณะที่ฟุ่มเฟือยมาก ขึ้น การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของประชาชนได้

ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ รวมตลอดจนถึงการพึ่งพิงสินค้าและบริการจากต่างประเทศด้วย นอกจากนี้ ความเจริญก้าวหน้าของการโฆษณาสินค้าและระบบการชื้อขายผ่านส่งก็ได้มีส่วนกระตุ้นให้ประชาชนมีการใช้จ่ายในลักษณะฟุ่มเฟือยมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มชนที่มีรายได้สูงและมีรายได้ในระดับปานกลาง

จากลักษณะของการใช้จ่ายที่ได้กล่าวมานั้น ถือได้ว่าเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่ทำให้เกิดปัญหาสังคมเศรษฐกิจภายในประเทศ ประเด็นสำคัญที่เราควรจะต้องพิจารณากันก็คือ ทำอย่างไรจึงจะสามารถทำให้เกิดการประหยัดในการใช้จ่ายและทำให้การใช้จ่ายและการผลิตของประเทศมีสัดส่วนที่มีคุณภาพมากขึ้น ทำอย่างไรจึงจะสามารถชักนำให้การลงทุนทั้งในภาคเอกชนและรัฐบาลถูกใช้ไปในทางที่พัฒนาการผลิตสินค้าและบริการที่จำเป็นและเป็นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ และปัญหาที่สำคัญที่สุดก็คือ ทำอย่างไรจึงจะสามารถทำให้ประชาชนทุกคนใช้จ่ายอย่างประหยัด และทุกคนสามารถอยู่ได้ด้วยความพอดี

อย่างไรก็ตาม ในการตอบคำถามเหล่านั้น เราจำเป็นจะต้องศึกษาข้อเท็จจริงจากระบบการกระจายรายได้ของสังคมไทยเสียก่อน ทั้งนี้เพราะเหตุว่าระบบการกระจายรายได้ของสังคมคือหัวใจของระบบเศรษฐกิจ ซึ่งจะได้กล่าวถึงโดยละเอียดในบทต่อไป

ตารางที่ ๕-๙
 ใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของรัฐบาล
 จำแนกตามลักษณะของการใช้จ่าย
 ปี ๒๕๐๔-๒๕๒๓

	๒๕๐๔	๒๕๐๙	๒๕๑๒	๒๕๑๗	๒๕๒๐	๒๕๒๒	๒๕๒๓
๑. ใช้จ่ายเพื่อการบริโภค ของรัฐบาล (ล้านบาท)							
- การบริหารทั่วไป	๑,๗๒๔	๓,๓๘๘	๕,๓๘๙	๗,๐๒๑	๑๐,๗๑๐	๑๕,๘๖๒	๒๐,๘๙๖
- การป้องกันประเทศ	๑,๔๓๙	๒,๒๕๘	๓,๙๗๗	๗,๖๒๓	๑๔,๓๑๘	๒๔,๑๐๙	๒๙,๑๗๔
- การยุติธรรมและตำรวจ	๖๔๓	๙๓๑	๑,๒๘๘	๒,๕๐๓	๓,๕๓๙	๕,๓๑๗	๖,๙๕๔
- การศึกษาและการวิจัย	๑,๓๔๗	๑,๘๔๘	๒,๖๘๑	๖,๕๑๐	๙,๕๓๒	๑๖,๓๒๘	๒๐,๖๗๔
- การสาธารณสุข	๒๑๗	๓๔๓	๕๐๗	๑,๐๐๖	๑,๘๒๗	๓,๐๖๕	๔,๐๒๖
- อื่น ๆ	๒๕๖	๕๒๐	๘๗๑	๑,๓๓๖	๑,๗๕๐	๒,๒๕๖	๒,๙๔๔
รวม	๕,๖๒๖	๙,๒๘๘	๑๔,๗๓๑	๒๕,๙๙๙	๔๑,๖๗๖	๖๖,๙๓๗	๘๔,๖๖๘

ตารางที่ ๕-๙ (ต่อ)

	๒๕๐๔	๒๕๐๙	๒๕๑๒	๒๕๑๗	๒๕๒๐	๒๕๒๒	๒๕๒๓
๒. รายจ่ายเพื่อการบริโภค ของรัฐบาล (ร้อยละ)							
- การบริหารทั่วไป	๓๐.๖	๓๖.๕	๓๖.๖	๒๗.๐	๒๕.๗	๒๓.๗	๒๔.๗
- การป้องกันประเทศ	๒๕.๖	๒๔.๓	๒๗.๐	๒๙.๓	๓๔.๔	๓๖.๐	๓๔.๔
- การยุติธรรมและตำรวจ	๑๑.๔	๑๐.๐	๙.๘	๙.๖	๘.๕	๗.๙	๘.๒
- การศึกษาและการวิจัย	๒๓.๙	๑๙.๙	๑๘.๒	๒๕.๐	๒๒.๙	๒๔.๔	๒๔.๔
- การสาธารณสุข	๓.๙	๓.๗	๓.๕	๓.๙	๔.๔	๔.๖	๔.๘
- อื่น ๆ	๔.๖	๕.๖	๕.๙	๕.๒	๔.๒	๓.๔	๓.๕
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
๓. จำแนกระหว่างรัฐบาลกลาง กับรัฐบาลท้องถิ่น (ร้อยละ)							
- รัฐบาลกลาง	๙๖.๗	๙๓.๘	๙๕.๑	๙๔.๓	๙๕.๑	๙๕.๓	๙๓.๔
- รัฐบาลท้องถิ่น	๓.๓	๖.๒	๔.๙	๕.๗	๔.๙	๔.๗	๖.๖
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ๕-๑๐
 ส่วนประกอบของการสะสมทุน จำแนก
 ตามประเภทของสินค้าทุน
 ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๓
 (หน่วย : ล้านบาท)

ลักษณะของการสะสมทุน	๒๕๐๓	๒๕๐๘	๒๕๑๒	๒๕๑๗	๒๕๒๑	๒๕๒๓
ก. มูลค่าของการสะสมทุน (ล้านบาท)						
๑. การก่อสร้าง	๔,๕๒๕	๘,๗๖๓	๑๖,๖๕๘	๓๕,๘๖๐	๕๖,๗๙๓	๘๖,๘๖๔
- ภาคเอกชน	(๓,๑๔๑)	(๕,๓๑๗)	(๙,๘๒๖)	(๑๘,๘๔๘)	(๓๑,๔๖๐)	(๔๙,๓๑๑)
- ภาครัฐบาล	(๑,๓๘๔)	(๓,๔๔๖)	(๖,๘๓๒)	(๑๗,๐๑๒)	(๒๕,๓๓๓)	(๓๗,๕๕๓)
๒. เครื่องจักรและเครื่องมือ	๓,๐๓๐	๗,๒๒๓	๑๔,๒๐๒	๓๗,๔๑๒	๕๙,๘๕๗	๙๑,๘๔๑
- อุปกรณ์การขนส่ง	(๑,๕๗๘)	(๒,๓๙๒)	(๔,๕๔๗)	(๑๑,๙๗๐)	(๑๘,๓๓๑)	(๒๑,๙๐๗)
- เครื่องจักรและ เครื่องมือ	(๑,๗๕๒)	(๔,๘๓๑)	(๙,๖๕๕)	(๒๕,๔๔๒)	(๔๑,๕๒๖)	(๖๙,๙๓๔)
รวมทั้งสิ้น	๗,๕๕๕	๑๕,๙๘๖	๓๐,๘๖๐	๗๓,๒๗๒	๑๑๖,๖๕๐	๑๗๘,๗๐๕

ตารางที่ ๕-๑๐ (ต่อ)

ลักษณะของการสะสมทุน	๒๕๐๓	๒๕๐๘	๒๕๑๒	๒๕๑๗	๒๕๒๑	๒๕๒๓
ข. สัดส่วนของการสะสมทุน (ร้อยละ)						
๑. การก่อสร้าง	๕๙.๙	๕๔.๘	๕๔.๐	๔๘.๙	๔๘.๗	๔๘.๖
- ภาคเอกชน	(๔๑.๖)	(๓๓.๓)	(๓๑.๙)	(๒๕.๗)	(๒๗.๐)	(๒๗.๖)
- ภาครัฐบาล	(๑๘.๓)	(๒๑.๕)	(๒๒.๑)	(๒๓.๒)	(๒๑.๗)	(๒๑.๐)
๒. เครื่องจักรและเครื่องมือ	๔๐.๑	๔๕.๒	๔๖.๐	๕๑.๑	๕๑.๓	๕๑.๔
- อุปกรณ์การขนส่ง	(๑๖.๙)	(๑๕.๐)	(๑๔.๗)	(๑๖.๔)	(๑๕.๗)	(๑๒.๓)
- เครื่องจักรเครื่องมือ	(๒๓.๒)	(๓๐.๒)	(๓๑.๓)	(๓๔.๗)	(๓๕.๖)	(๓๙.๑)
รวมทั้งสิ้น	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้น จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ๕-๑๑

การใช้จ่ายเพื่อการลงทุนของรัฐบาล จำแนกตามประเภทการลงทุนที่สำคัญ ปี ๒๕๐๕-๒๕๒๓

(หน่วย : ร้อยละ)

	๒๕๐๙	๒๕๑๓	๒๕๑๖	๒๕๒๐	๒๕๒๓
๑. สัดส่วนของรายจ่ายของรัฐบาล (ร้อยละ)					
เพื่อการบริโภค	๖๔.๘	๖๔.๔	๖๖.๑	๖๔.๕	๖๐.๐
เพื่อการลงทุน	๓๕.๒	๓๕.๖	๓๓.๙	๓๕.๕	๔๐.๐
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
๒. รวมรายจ่ายรัฐบาล (ล้านบาท)	๑๖,๔๒๔	๒๗,๕๓๕	๓๗,๑๓๖	๗๖,๖๙๒	๑๔๙,๕๐๖
๓. รายจ่ายเพื่อการลงทุน	๕,๗๙๐	๙,๕๒๕	๑๒,๖๐๗	๒๗,๒๒๓	๕๙,๗๖๕
๔. สัดส่วนรายจ่ายเพื่อการลงทุนแต่ละประเภท					
๔.๑ เกษตรกรรม	๑๔.๐	๑๗.๔	๙.๘	๑๔.๕	๑๓.๕
๔.๒ การขนส่งและคมนาคม	๓๒.๑	๓๗.๔	๓๑.๘	๓๐.๙	๓๐.๖
๔.๓ การพลังงาน	๙.๖	๑๓.๕	๒๐.๔	๑๓.๕	๒๒.๘
๔.๔ อื่น ๆ	๔๔.๓	๓๑.๗	๓๘.๐	๔๑.๑	๓๓.๓
รวมทั้งสิ้น	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐

หมายเหตุ : สำหรับการลงทุนอื่น ๆ ได้แก่ การลงทุนทางด้านการศึกษา การสาธารณสุขบริการทางด้านสาธารณสุขโลก และอื่น ๆ

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้น จากธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ ๕-๑๒

ส่วนประกอบของการสะสมทุน จำแนกตามสินค้านำเข้าและที่ผลิตภายในประเทศ

ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๓

(หน่วย : ร้อยละ)

	๒๕๐๓	๒๕๐๘	๒๕๑๒	๒๕๑๗	๒๕๒๑	๒๕๒๓
๑. สินค้านำเข้า(ตามราคาซี.ไอ.เอฟ)	๓๔.๙	๓๔.๒	๓๒.๕	๓๐.๐	๓๑.๓	๓๐.๖
๒. สินค้านำเข้าที่ผลิตภายในประเทศ	๖๕.๑	๖๕.๘	๖๗.๕	๗๐.๐	๖๘.๗	๖๙.๔
- การก่อสร้าง	(๔๘.๓)	(๔๖.๔)	(๔๗.๓)	(๔๓.๕)	(๔๒.๒)	(๔๑.๓)
- เครื่องจักรเครื่องมือ	(๑๖.๘)	(๑๙.๔)	(๒๐.๒)	(๒๖.๕)	(๒๖.๕)	(๒๘.๑)
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ๕-๑๓
มูลค่าของสินค้านำเข้าที่เป็นส่วนประกอบ
ของการสะสมทุนภายในประเทศ
ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๓

ประเภทสินค้านำเข้า	๒๕๐๓	๒๕๐๘	๒๕๑๒	๒๕๑๗	๒๕๒๑	๒๕๒๓
๑. สินค้านำเข้า (ราคา ซี.ไอ.เอฟ.)						
- เครื่องจักรและเครื่องมือเพื่อการเกษตร	๑๒๕	๓๗๙	๖๐๑	๑,๐๐๖	๑,๐๕๙	๑,๖๙๗
- อุปกรณ์การขนส่ง	๖๗๘	๑,๒๒๑	๒,๓๔๕	๖,๒๖๓	๘,๘๓๗	๑๑,๒๗๖
- วัสดุก่อสร้าง	๘๗๒	๑,๓๓๘	๒,๐๕๔	๓,๙๘๔	๗,๕๓๐	๑๓,๐๒๘
- เครื่องจักรเครื่องมือที่ใช้ไฟฟ้า	๑๕๒	๓๕๓	๗๙๒	๑,๒๐๗	๒,๐๙๗	๓,๔๔๙
- เครื่องจักรเครื่องมือ	๔๙๐	๑,๓๗๘	๒,๔๙๖	๕,๑๔๗	๙,๒๕๗	๑๓,๔๖๖
- วัสดุอุตสาหกรรม	๑๙๕	๕๒๑	๑,๒๑๓	๓,๕๐๔	๖,๐๒๓	๙,๔๑๕
- เครื่องมือวิทยาศาสตร์และเครื่องใช้สำนักงาน	๑๒๕	๒๗๙	๕๒๑	๘๖๕	๑,๗๓๐	๒,๔๐๙
รวมมูลค่าตามราคา ซี.ไอ.เอฟ.	๒,๖๓๕	๕,๔๖๙	๑๐,๐๒๒	๒๑,๙๗๖	๓๖,๕๓๓	๕๔,๗๔๐

ตารางที่ ๕-๑๓ (ต่อ)

ประเภทสินค้าทุนที่นำเข้า	๒๕๐๓	๒๕๐๘	๒๕๑๒	๒๕๑๗	๒๕๒๑	๒๕๒๓
ค่าใช้จ่ายในการนำเข้า	๑,๐๘๖	๒,๑๓๔	๓,๙๘๗	๙,๐๐๑	๑๔,๒๘๙	๒๑,๔๖๓
รวมสินค้าทุนที่นำเข้า	๓,๗๒๑	๗,๖๐๓	๑๔,๐๐๙	๓๐,๙๗๗	๕๐,๘๒๒	๗๖,๒๐๓
๒. สัดส่วนของสินค้าที่นำเข้าบางประเภท ตามราคา ซี.ไอ.เอฟ. (ร้อยละ)						
- เครื่องจักรเครื่องมือเพื่อการเกษตร	๔.๗	๖.๙	๖.๐	๔.๖	๒.๙	๓.๑
- อุปกรณ์การขนส่ง	๒๕.๗	๒๒.๓	๒๓.๔	๒๘.๕	๒๔.๒	๒๐.๖
- วัสดุก่อสร้าง	๓๓.๑	๒๔.๕	๒๐.๕	๑๘.๑	๒๐.๖	๒๓.๘
- เครื่องจักรเครื่องมือที่ใช้ไฟฟ้า	๕.๘	๖.๕	๗.๙	๕.๕	๕.๗	๖.๓
- เครื่องจักรเครื่องมือ	๑๘.๖	๒๕.๒	๒๔.๙	๒๓.๔	๒๕.๓	๒๔.๖
- อื่น ๆ	๑๒.๑	๑๔.๖	๑๗.๓	๑๙.๙	๒๑.๓	๒๑.๖
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

เชิงอรรถบทที่ ๕

- (๑) จากการศึกษาพฤติกรรมการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในประเทศต่าง ๆ พบว่า ผู้ผลิตหรือผู้ขายสินค้าหรือบริการต่าง ๆ สามารถใช้สื่อการโฆษณาและการส่งเสริมการขายกระตุ้นให้ผู้บริโภคเกิดความต้องการใช้สินค้าและบริการใหม่ ๆ แล้วในที่สุดสินค้าหรือบริการเหล่านั้นก็จะกลายเป็นสิ่งที่ต้องใช้เป็นประจำ ซึ่งในเรื่องนี้เรียกว่า
- (๒) ผู้ที่สนใจในเรื่องลักษณะของสินค้าและบริการต่าง ๆ ควรอ่านทฤษฎีสินค้าสาธารณะซึ่งเป็นหัวข้อสำคัญในตำราการคลังสมัยใหม่ หรืออาจจตุจาก เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม การคลังว่าด้วยการจัดสรรและการกระจาย (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๕) บทที่ ๓
- (๓) ทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคโดยทั่วไปยอมรับว่า ระดับของรายได้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการกำหนดระดับการใช้จ่ายของประชาชน เช่น ทฤษฎีการบริโภคของ เคนส์ และของ กูเซินเบอร์รี่ เป็นต้น
- (๔) ศิริบุรณณ์ เนาว์ถิ่นสุข “ประสบการณ์ ๒๐ ปี ในอุตสาหกรรมรถยนต์ของประเทศไทย” ใน ห้องสมุดเศรษฐศาสตร์ ๒๕๒๔ (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) หน้า ๕๐-๖๓
- (๕) หนังสือพิมพ์ บางกอกโพสต์ (ฉบับพิเศษ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๒๔) หน้า ๙๓-๙๔
- (๖) ในปัจจุบันได้มีการใช้จ่ายในด้านการโฆษณาสินค้ากันมาก และค่าใช้จ่ายก็แพงมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งการโฆษณาทางวิทยุโทรทัศน์ปรากฏว่าค่าโฆษณาทางโทรทัศน์สี่ช่อง ๗ อัตราค่าโฆษณาสูงถึงนาทีละ ๒๕,๐๐๐ ถึง ๓๐,๐๐๐ บาท

บทที่ ๖

ระบบการกระจายรายได้ของสังคม

จากการวิเคราะห์โครงสร้างการผลิตและโครงสร้างการใช้จ่ายรวมของประเทศจะเห็นได้ว่าระบบการกระจายรายได้ของสังคมจะมีบทบาทอย่างสำคัญต่อการกำหนดรูปแบบของการใช้จ่ายและการผลิตสินค้าหรือบริการของประเทศ นอกจากนี้ระบบการกระจายรายได้ของสังคมยังเป็นตัวที่กำหนดคสภภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนแต่ละคนอีกด้วย ดังนั้น ในการศึกษาปัญหาสังคมเศรษฐกิจของประเทศ จึงจำเป็นจะต้องให้ความสำคัญแก่ระบบการกระจายรายได้ของสังคมเป็นพิเศษ

สำหรับการศึกษาปัญหาการกระจายรายได้ของสังคมไทยในที่นี้ จะเริ่มต้นด้วยการพิจารณาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน หลังจากนั้นจะพิจารณาถึงปัจจัยสำคัญทางเศรษฐกิจที่เป็นตัวกำหนดระบบการกระจายรายได้ของสังคมรวมตลอดจนถึงบทบาทของรัฐบาลในการแก้ปัญหาการกระจายรายได้ของสังคมด้วย โดยจะได้แบ่งหัวข้อการพิจารณาโดยย่อดังนี้

๑. สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไป
๒. ปัจจัยสำคัญทางเศรษฐกิจในการกำหนดระบบการกระจายรายได้ของสังคม
๓. บทบาทของรัฐบาลในการแก้ปัญหาการกระจายรายได้ของสังคม
๔. ความสำคัญของระบบการกระจายรายได้ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศ

๖.๑ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไป

ถ้าหากเราจะพิจารณาสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไป ด้วยการพิจารณาจากความเจริญทางด้านวัตถุที่อยู่รอบตัวเราแล้ว เราอาจจะกล่าวได้ว่าในปัจจุบันคนไทยได้อยู่ในสังคมที่มีความเจริญทางด้านวัตถุมาก อย่างไม่รู้ก็ตาม ถ้าหากเราหันมาพิจารณาถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนแต่ละกลุ่มโดยละเอียดแล้ว เราก็จะพบว่าประชาชนแต่ละกลุ่มนั้นมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันอย่างมาก มีคนเพียงกลุ่มน้อยเท่านั้นที่มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างสะดวกสบาย และได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มที่ จากความเจริญทางด้านวัตถุและจากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ในทางตรงกันข้ามคนส่วนใหญ่ของประเทศกลับได้รับความเดือดร้อนจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจของประเทศในจำนวนคนส่วนใหญ่ที่ได้รับความเดือดร้อนนั้นมีจำนวนกว่าสิบล้านคนที่ได้รับความเดือดร้อนอย่างมากซึ่งมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น

ข้อมูลในตารางที่ ๖-๑ และตารางที่ ๖-๒ ได้สรุปให้เห็นภาพซึ่งเกิดจากการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจในระยะเวลา ๒๐ ปีที่ผ่านมาซึ่งจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

ประการแรก ถ้าหากพิจารณาถึงความเจริญทางด้านวัตถุหรือการเพิ่มขึ้นของรายได้ประชาชาติแล้ว ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ได้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจมากพอสมควร กล่าวคือ มูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติในระหว่างปี ๒๕๐๔ ถึง ๒๕๒๕ ได้เพิ่มขึ้นถึง ๑๔ เท่าตัว และรายได้เฉลี่ยต่อคนได้เพิ่มขึ้นถึง ๘ เท่าตัว ในขณะที่เดียวกันมูลค่าการส่งออกของสินค้าและบริการได้เพิ่มขึ้นถึง ๑๖ เท่าตัว^(๑)

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยพิจารณาจากรายได้ทั่วถึงระดับความยากจนมากของประชาชนแล้ว อาจจะพบว่าอัตราส่วนของประชาชนที่ยากจนได้ลดลง กล่าวคือในปี ๒๕๐๕-๐๖ ประมาณกันว่า ร้อยละ ๕๗ ของประชาชนของประเทศอยู่ในฐานะที่ยากจนมาก แต่ในปี ๒๕๑๘-๑๙ อัตราส่วนของประชาชนที่ยากจนมากดังกล่าวได้ลดลงเหลือเพียงร้อยละ ๓๑ เท่านั้น^(๒) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงจำนวนคนที่อยู่ในฐานะที่ยากจนมากแล้วยังมีจำนวนที่สูงมาก กล่าวคือในปี ๒๕๐๕-๒๕๐๖ มีจำนวนประชาชนที่ยากจนมากประมาณ ๑๖ ล้านคน ต่อมาในปี ๒๕๑๘-๑๙ จำนวนคนที่ยากจนมากก็ยังมีจำนวนสูงถึง ๑๓ ล้านคน ซึ่งมากกว่าหนึ่งในสี่ของประชากรของประเทศ^(๓)

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงความเจริญระหว่างภูมิภาคโดยดูจากมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติประจำภาคแล้ว ก็จะพบว่า ในตลอด ๒๐ กว่าปีที่ได้พัฒนา สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติของภาคอีสาน ภาคใต้ และภาคเหนือได้ลดลงตามลำดับ ในขณะที่เดียวกัน สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติของภาคกลางและกรุงเทพมหานครได้เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงว่าในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมา นั้น ความเจริญเติบโตได้กระจุกตัวอยู่ภาคกลางโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตกรุงเทพมหานคร

เมื่อพิจารณาถึงอัตราส่วนของประชาชนที่ยากจนมากที่อยู่ในตัวเมืองกับที่อยู่ในชนบทแล้ว บ่งชี้ว่าอัตราส่วนของประชาชนที่ยากจนมากที่อยู่ในเขตตัวเมืองของแต่ละภูมิภาคได้ลดลง แต่ประชาชนที่ยากจนมากในเขตชนบทของแต่ละภูมิภาคกลับเพิ่มมากขึ้นซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงว่า ประชาชนที่อยู่ในเขต

ตัวเมืองได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจมากกว่าประชาชนที่อยู่ใน
เขตชนบท

ประการที่สาม ข้อมูลที่แสดงเกี่ยวกับระดับความยากจนของประชาชนที่
ได้กล่าวมานั้น เป็นแต่เพียงการประมาณโดยใช้ระดับรายได้เป็นเครื่องวัด
อย่างไรก็ตามในทางที่เป็นจริงแล้วเชื่อว่าจำนวนประชาชนที่อยู่ในฐานะที่ยาก
จนมากจะมีสูงกว่าข้อมูลที่ได้แสดงไว้ ทั้งนี้เพราะเหตุว่า ในตลอดระยะเวลา
๒๐ กว่าปีที่ได้พัฒนามานั้น เงินได้เข้ามามีบทบาทในทางเศรษฐกิจมากขึ้น
การประกอบพฤติกรรมทางเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ จะมีการซื้อขายแลกเปลี่ยน
ด้วยเงินมากขึ้น ดังนั้นจึงทำให้มูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติหรือระดับ
รายได้ของประชาชนที่เป็นตัวเงินเพิ่มขึ้น

การเพิ่มขึ้นของรายได้ที่เป็นตัวเงินที่ได้เพิ่มขึ้นนั้น มิได้หมายความว่า
สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนจะดีขึ้น ทั้งนี้เพราะว่าค่าใช้จ่ายของกิน
ทุกสิ่งทุกอย่างต้องซื้อหาด้วยเงินมากขึ้น ในขณะเดียวกัน ถ้าหากเราหันมา
พิจารณาถึงสภาพการดำรงชีวิตของคนในชนบทแล้ว เราจะพบว่าในอดีตคน
ในชนบทส่วนใหญ่จะดำรงชีวิตโดยอาศัยฐานทรัพยากรของท้องถิ่นอย่างมาก
แต่ในปัจจุบันฐานทรัพยากรที่สำคัญของท้องถิ่น เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของ
ที่ดินและแหล่งน้ำ ความสมบูรณ์ของป่าไม้ และแหล่งการประมงได้ถูกทำ
ลายไปมาก ดังนั้น จึงทำให้ประชาชนในแต่ละท้องถิ่นมีความเป็นอยู่ที่เรื้อ
แร่นมากขึ้น

ประการที่สี่ เมื่อพิจารณาถึงฐานะการเงินของประเทศโดยส่วนรวมแล้ว
จะสังเกตได้ว่ามีปัญหามากขึ้น และมีความจำเป็นจะต้องพึ่งพาทางเศรษฐกิจ
จากต่างประเทศมากขึ้น ซึ่งจะสังเกตได้ว่า กุลการค้าและบริการมีการขาด

คุดมากขึ้น รัฐบาลจำเป็นต้องทำการกั้มจากต่างประเทศมากขึ้น ความจำเป็นต้องพึ่งพาต่างประเทศ ทำให้การผันผวนของภาวะเศรษฐกิจภายนอกส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจภายในประเทศมากขึ้น ซึ่งเราจะได้ทำการพิจารณาโดยละเอียดในบทต่อไป

สภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้นส่วนใหญ่แล้วเป็นผลสืบเนื่องโดยตรงจากการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการใช้จ่ายและโครงสร้างการผลิตของประเทศ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงของการพัฒนาเศรษฐกิจในสองทศวรรษที่ผ่านมา แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดทิศทางและรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการใช้จ่าย และโครงสร้างการผลิตนั้นได้แก่โครงสร้างของระบบการกระจายรายได้ของสังคม และโครงสร้างการควบคุมกลไกอำนาจรัฐ ดังนั้นในลำดับต่อไปจะได้อภิปรายถึงโครงสร้างระบบการกระจายรายได้และการควบคุมกลไกอำนาจรัฐ

๖.๒ ปัจจัยสำคัญทางเศรษฐกิจในการกำหนดระบบการกระจายรายได้ของสังคม

ถ้าหากจะวิเคราะห์ถึงรากฐานของโครงสร้างเศรษฐกิจในแต่ละประเทศโดยส่วนรวมแล้ว อาจจะกล่าวได้ว่า ระบบการกระจายรายได้ของสังคมก็คือหัวใจของระบบเศรษฐกิจนั่นเอง อย่างไรก็ตาม สำหรับการวิเคราะห์ในที่นี้จะกล่าวถึงปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับการกำหนดระบบการกระจายรายได้เป็นสำคัญ โดยจะแบ่งหัวข้อการวิเคราะห์โดยย่อดังนี้

- (๑) ความสำคัญของระบบการกระจายรายได้ในโครงสร้างเศรษฐกิจ
- (๒) การเป็นเจ้าของและการควบคุมการใช้ปัจจัยการผลิต

- (๓) อำนาจการต่อรองและการผูกขาดในการกำหนดผลตอบแทนแก่
ปัจจัยการผลิต
- (๔) ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงระบบ
การกระจายรายได้ของสังคม

๖.๒.๑ ความสำคัญของระบบการกระจายรายได้ในโครงสร้าง เศรษฐกิจ

เราอาจจะพิจารณาถึงความสำคัญของระบบการกระจายรายได้ที่มีต่อโครงสร้างเศรษฐกิจโดยส่วนรวม ด้วยการพิจารณาว่า ระบบการกระจายรายได้ของสังคม สามารถไปกำหนดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการใช้จ่าย และโครงสร้างการผลิตของประเทศได้อย่างไร นอกจากนี้ก็อาจจะพิจารณาด้วยว่าระบบการกระจายรายได้ของสังคมนั้นจะสามารถมีอิทธิพลต่อโครงสร้างการควบคุมกลไกอำนาจรัฐได้อย่างไรด้วย ซึ่งจะพิจารณาได้จากแผนภาพในรูปที่ ๖-๑ ดังจะพิจารณาได้โดยสรุปดังนี้

๑. ในโครงสร้างของระบบการกระจายรายได้ของสังคม ซึ่งเราถือว่าเป็นหัวใจของโครงสร้างเศรษฐกิจนั้น พอจะแบ่งองค์ประกอบส่วนที่สำคัญออกเป็นสามส่วนด้วยกันคือ

(ก) การเป็นเจ้าของและควบคุมการใช้ปัจจัยการผลิต ซึ่งได้แก่เงินทุน แรงงาน และที่ดิน ปัจจัยการผลิตทั้งสามสิ่งนี้ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการผลิต และเป็นตัวกำหนดรายได้เบื้องต้น

(ข) อำนาจการต่อรองและการผูกขาดในการกำหนดผลตอบแทนแก่ปัจจัยการผลิต หรือการทำงานของแต่ละคนนั้น เป็นตัวกำหนดที่สำคัญอีกตัวหนึ่งในการกำหนดรายได้เบื้องต้น

องค์ประกอบในข้อ (ก) และ (ข) จะเป็นตัวที่กำหนดรายได้ขั้นพื้นฐาน
ของประชาชนแต่ละคน

(ค) ระบบภาษีและการใช้จ่ายของรัฐเป็นสิ่งที่ทำการปรับระดับของ
รายได้ที่แต่ละบุคคลจะได้รับ ซึ่งจะแสดงถึงรายได้หรือผลประโยชน์ที่ประ
ชาชนแต่ละคนสามารถนำมาใช้เพื่อผลประโยชน์ของตนได้

องค์ประกอบทั้งสามส่วนที่ได้กล่าวมานั้นเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานของโครง
สร้างระบบการกระจายรายได้ของสังคม ซึ่งจะได้กล่าวถึงโดยละเอียดในภาย
หลัง

๒. โครงสร้างระบบการกระจายรายได้ของสังคมจะเป็นตัวที่กำหนดว่า
ประชาชนแต่ละคนหรือแต่ละครอบครัวจะมีรายได้มากน้อยแค่ไหน จากการ
ทำงานและการถือครองปัจจัยการผลิตของตน ระดับรายได้ของประชาชนที่
กล่าวมานั้นจะไปกำหนดรูปแบบและทิศทางของการใช้จ่ายและการออมทรัพย์
ของประชาชน ซึ่งก็จะเป็นตัวที่พลอยไปกำหนดโครงสร้างการผลิตสินค้าและ
บริการของสังคมด้วย

๓. จากโครงสร้างการใช้จ่ายของสังคมก็จะเป็นตัวที่ไปกำหนดโครงสร้าง
การผลิตสินค้าและบริการของสังคม อย่างไรก็ตาม ลักษณะการเป็นเจ้าของ
และการควบคุมการใช้จ่ายการผลิต ก็มีส่วนที่ไปกำหนดรูปแบบของโครง
สร้างการผลิตด้วย และโครงสร้างการผลิตก็มีส่วนที่ไปกำหนดรูปแบบของ
การใช้จ่ายของประเทศด้วย

๔. จากโครงสร้างการผลิตและโครงสร้างการใช้จ่ายของประเทศที่ได้
กล่าวมานั้น ก็จะเป็นตัวที่ไปกำหนดขนาดและรูปแบบของการค้ากับต่าง
ประเทศ อย่างไรก็ตาม การติดต่อค้าขายกับต่างประเทศนั้นก็จะมีส่วนที่ทำ

ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการใช้จ่าย โครงสร้างการผลิต และระบบการกระจายรายได้ของประเทศโดยส่วนรวมด้วย

๕. โดยหลักการแล้ว เราถือว่ากลไกอำนาจรัฐเป็นองค์ประกอบตัวสำคัญที่จะกำหนดทิศทางของการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่ควบคุมระบบการกระจายรายได้ของสังคม อาจจะใช้อำนาจและอิทธิพลทางเศรษฐกิจไปครอบงำการตัดสินใจและการทำงานของกลไกอำนาจรัฐได้ ซึ่งก็จะมีผลกระทบโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจด้วย

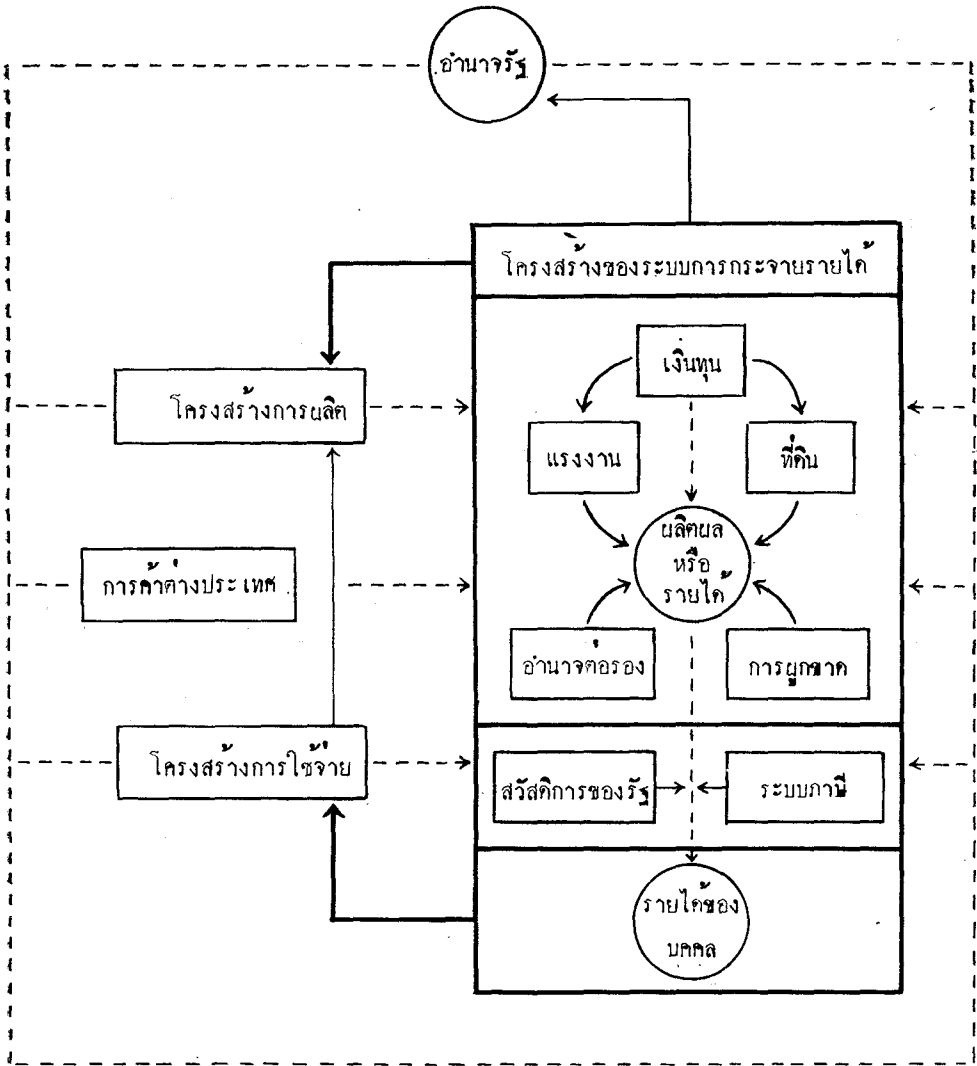
ในกรณีของประเทศไทยระบบการเมืองเป็นแบบปิดซึ่งผูกขาดโดยกลุ่มทหารข้าราชการเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่เดียวกันระบบเศรษฐกิจเป็นแบบเปิด ดังนั้นจึงทำให้กลุ่มเศรษฐกิจเติบโตอย่างรวดเร็วเมื่อเศรษฐกิจของประเทศขยายตัว การเติบโตของกลุ่มเศรษฐกิจทำให้กลุ่มดังกล่าวมีอำนาจการต่อรองทางการเมืองมากขึ้น

จากลักษณะความสัมพันธ์ขององค์ประกอบส่วนต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจที่ได้กล่าวมาแล้ว จะสังเกตได้ว่า ระบบการกระจายรายได้ของสังคมนั้นมีความสำคัญมากต่อการวิเคราะห์ปัญหาสังคมเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศ

๖.๒.๒ การเป็นเจ้าของและการควบคุมการใช้ปัจจัยการผลิต

ในทางทฤษฎีนั้น การเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดรายได้ของบุคคล ความแตกต่างในรายได้ของแต่ละบุคคลหรือแต่ละครอบครัวมักขึ้นอยู่กับ การเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตในจำนวนที่แตกต่างกัน หรือในคุณภาพของปัจจัยการผลิตที่แตกต่างกันเป็นสำคัญ ในประเทศที่ใช้

รูปที่ ๖-๑
ความสำคัญของระบบการกระจายรายได้ในโครงสร้างเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม บัณฑิตการผลิตทั้งหมดที่เป็นที่ดินและเงินทุนจะเป็นของรัฐ ประชาชนมิได้เป็นเจ้าของบัณฑิตการผลิต ดังนั้นระดับรายได้ของบุคคลจะมีความแตกต่างกันไม่มากนัก ในทางตรงกันข้าม ประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี บัณฑิตการผลิตส่วนใหญ่จะเป็นของปัจเจกชน ดังนั้นระดับรายได้ของบุคคลจะมีความแตกต่างกันมาก

ในการวิเคราะห์บทบาทของบัณฑิตการผลิตในการกำหนดการกระจายรายได้ของสังคมในประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนั้น เราควรวิเคราะห์ทั้งลักษณะการเป็นเจ้าของบัณฑิตการผลิตและการควบคุมการใช้บัณฑิตการผลิต สำหรับการวิเคราะห์ในที่นี้จะแบ่งออกเป็นสามหัวข้อด้วยกัน คือ ที่ดิน แรงงาน และเงินทุน ตามหลักการของการแบ่งหมวดหมู่ของบัณฑิตการผลิตที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ได้ใช้กันโดยทั่วไปซึ่งจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

๑. การเป็นเจ้าของและการควบคุมการใช้ที่ดิน

ในสังคมเกษตรกรรมที่ดินเป็นบัณฑิตการผลิตที่สำคัญ การเป็นเจ้าของที่ดินในจำนวนและคุณภาพที่แตกต่างกันจะมีผลอย่างสำคัญต่อระดับรายได้ของแต่ละครอบครัวสำหรับประเทศไทยในปัจจุบัน ถ้าหากจะพิจารณาถึงมูลค่าของผลิตภัณฑ์ประชาชาติที่เกิดจากแต่ละภาคเศรษฐกิจแล้ว ที่ดินเพื่อการเกษตรอาจมีความสำคัญไม่มากนัก ทั้งนี้เพราะเหตุว่า มูลค่าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเมื่อเทียบกับมูลค่าของผลิตภัณฑ์ประชาชาติแล้ว จะตกราวเพียงร้อยละ ๓๐ เท่านั้น และที่ดินก็เป็นเพียงหนึ่งในบัณฑิตการผลิตทางการเกษตรเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ถ้าหากพิจารณาถึงการกระจายรายได้ในภาคเกษตรกรรมแล้ว การเป็นเจ้าของที่ดินก็ยังมีค่าสำคัญมาก^(๔) สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับการ

ถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรโดยทั่วไปนั้น อาจพิจารณาได้จากข้อมูลใน ตารางที่ ๖-๓ ตารางที่ ๖-๔ และตารางที่ ๖-๕ ซึ่งพอจะพิจารณาได้จาก ข้อสังเกตโดยย่อดังนี้

ประการแรก เมื่อพิจารณาถึงสภาพการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรโดยทั่วไปแล้ว อาจกล่าวได้ว่าเกษตรกรของไทยส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดินที่ตนทำกิน กล่าวคือ ถ้าหากพิจารณาถึงพื้นที่เช่า ในปี ๒๕๒๑ มีประมาณ ๑.๕ ล้านไร่ หรือเพียงประมาณร้อยละ ๑๓ ของที่ดินเพื่อการเกษตร . อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงครัวเรือนที่มีฐานะเป็นผู้เช่าที่ดินจะมีอัตราส่วนที่สูงขึ้น กล่าวคือ โดยเฉลี่ยแล้วครัวเรือนเกษตรกรที่เช่าที่ดินทำกินมีสูงถึงร้อยละ ๑๘ ของครัวเรือนเกษตรทั้งหมด อัตราครัวเรือนที่เป็นผู้เช่าสูงสุดอยู่ในภาคกลาง ประมาณร้อยละ ๓๗ ของครัวเรือนเกษตรกร รองลงมาได้แก่ภาคเหนือมีอัตราส่วนประมาณร้อยละ ๒๔ ส่วนในภาคอีสานมีอัตราส่วนต่ำที่สุดประมาณร้อยละ ๗ เท่านั้น

ประการที่สอง สำหรับการผูกขาดหรือการกระจุกตัวในการถือครองที่ดินของประเทศไทยนั้นมิได้มีการสำรวจกันอย่างจริงจัง อย่างไรก็ตาม สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมได้ทำการสำรวจการถือครองที่ดินใน ๒๒ จังหวัด จำนวน ๕๐ อำเภอ ที่อยู่ในข่ายการปฏิรูปที่ดิน ปรากฏว่ามีการผูกขาดการถือครองที่ดินมากพอสมควร กล่าวคือ มีเจ้าของที่ดินเพียงร้อยละ ๑ ของเจ้าของที่ดินทั้งหมด ถือครองที่ดินถึงร้อยละ ๑๓ ของที่ดินทั้งหมด และร้อยละ ๖ ของเจ้าของที่ดินทั้งหมด เป็นผู้ถือครองที่ดินสูงถึงร้อยละ ๓๑ ของที่ดินทั้งหมด

นอกจากนี้ก็ปรากฏว่าขนาดของการถือครองที่ดินโดยเฉลี่ยมีขนาดเล็กมาก กล่าวคือ ขนาดการถือครองที่ดินต่ำกว่า ๒๐ ไร่ มีถึงร้อยละ ๖๙ ของผู้

เป็นเจ้าของที่ดิน สำหรับขนาดของการถือครองที่ดินต่ำกว่า ๔๐ ไร่ มีถึงร้อยละ ๘๕ ของผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด

ขนาดของการถือครองที่ดินที่เล็กมากนับว่าทำให้รายได้ของครัวเรือนเกษตรกรต่ำมาก ทั้งนี้เนื่องจากประสิทธิภาพการผลิตโดยทั่วไปต่ำมาก และราคาผลิตผลก็ต่ำด้วย ดังนั้น การประกอบเกษตรกรรมในพื้นที่ถือครองขนาดเล็กจึงมีผลทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ยากจน จากการพิจารณาถึงอาชีพการงานโดยทั่วไปแล้ว ต้องการขนาดการถือครองที่ดินตั้งแต่ ๕๐ ไร่ขึ้นไปจึงจะช่วยให้มีรายได้พอจะอยู่ได้^(๕)

จากการศึกษาฐานะรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรโดยทั่วไปพบว่า รายได้ของเกษตรกรเพิ่มขึ้นช้ามากในขณะที่รายจ่ายที่เป็นตัวเงินได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ยังพบว่า ถ้าพึ่งแต่รายได้ที่เกิดจากงานเกษตรแต่เพียงอย่างเดียวจะไม่พอเพียงเลี้ยงชีพของครัวเรือนเกษตรกร ดังนั้น จึงปรากฏว่าเกษตรกรทุกภาคของประเทศต้องพึ่งรายได้จากนอกภาคการเกษตรเพื่อการเลี้ยงชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอีสานรายได้จากภายนอกภาคการเกษตรมีมากกว่าร้อยละ ๕๐ ของรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนเกษตรกร

ประการที่สาม ในกรณีของครัวเรือนเกษตรกรที่มีฐานะเป็นผู้เช่าที่ดินนั้นจะอยู่ในฐานะที่เดือดร้อนมาก ทั้งนี้เนื่องจากอัตราค่าเช่าที่ดินโดยทั่วไปสูงมาก กล่าวคือ โดยเฉลี่ยแล้ว ชาวนาในภาคกลางจะเสียค่าเช่าที่ดินประมาณหนึ่งในสามของผลผลิตที่ตนผลิตได้ และชาวนาในภาคเหนือจะต้องเสียค่าเช่าที่ดินสูงถึงร้อยละ ๕๐ ของผลผลิตที่ตนผลิตได้

การที่ชาวนาต้องเสียค่าเช่าที่ดินในอัตราส่วนที่สูงมากนั้นเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ชาวนายากจน และไม่มีวันที่จะยกระดับฐานะของตนให้

ดีขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะได้มีกฎหมายควบคุมการเช่าที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมก็ตาม แต่การกำหนดอัตราค่าเช่าสูงสุดก็อยู่ในอัตราที่สูงมาก กล่าวคือ สูงถึงประมาณหนึ่งในสามของผลผลิตที่ผู้เช่าผลิตได้ แต่ในทางที่เป็นจริงแล้ว กฎหมายควบคุมค่าเช่าที่ดินดังกล่าวมิได้มีการบังคับใช้กันอย่างจริงจัง

จากการวิเคราะห์สภาพการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ถือครองที่ดินในขนาดที่เล็กมาก และจากประสิทธิภาพการผลิตและราคาผลิตผลที่ต่ำ มีผลทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ยากจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรที่มีฐานะเป็นผู้เช่าที่ดินจะเดือดร้อนมาก เนื่องจากต้องเสียค่าเช่าในอัตราที่สูงมาก

อย่างไรก็ตาม นอกจากสภาพการถือครองที่ดินขนาดเล็กและการผูกขาดในการถือครองที่ดินจะทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ยากจนแล้ว การผูกขาดในการซื้อขายพืชผลในระดับต่าง ๆ และการผันผวนของระดับราคาพืชผลทางการเกษตรก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกษตรกรมีรายได้ต่ำ นอกจากนี้ นโยบายภาษีของรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องพรีเมียมข้าว ก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ชาวนาส่วนใหญ่ยากจนและเดือดร้อน ดังนั้น การพิจารณาปัญหาการกระจายรายได้ โดยพิจารณาจากสภาพการถือครองที่ดินและการประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมแล้ว รัฐบาลจะต้องมีมาตรการกระจายการถือครองที่ดินควบคู่กับการลงทุนในการพัฒนาที่ดินมากขึ้น ลำพังแต่การลงทุนพัฒนาที่ดินแต่เพียงอย่างเดียวจะไม่ช่วยให้การกระจายรายได้ดีขึ้น แต่อาจจะทำให้การกระจายรายได้เลวลงก็ได้ทั้งนี้เนื่องจากเงินลงทุนต่าง ๆ ที่รัฐบาลลงทุนในการพัฒนาที่ดินนั้นก็จะต้องตกแก่ผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดิน

เป็นสิ่งสำคัญ ในเขตที่มีการชลประทานดีหรือในเขตที่มีการพัฒนาที่ดิน ก็มักจะมี การผูกขาดในการถือครองที่ดินมากขึ้น ด้วยเหตุผลที่กล่าวมานั้น การลงทุนของรัฐบาลโดยมิได้ทำการกระจายการถือครองที่ดินควบคู่กันไป จึงทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ในภาคการเกษตรมากขึ้น นอกจาก มาตรการเกี่ยวกับการกระจายการถือครองที่ดินและการลงทุนพัฒนาที่ดิน ที่กล่าวมาแล้ว จะต้อง มีมาตรการทางด้าน การตลาดและการประกันราคาเข้าช่วยเสริมด้วย จึงจะสามารถแก้ไขปัญหาค่าการกระจายรายได้ในภาคการเกษตรได้

๒. การเป็นเจ้าของและการควบคุมการใช้แรงงาน

โดยทั่วไปแล้วประชาชนทุกคนต่างก็เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตอย่างหนึ่ง คือแรงงานและความรู้ความสามารถในการทำงานของตนเอง ในทางทฤษฎีนั้น ถือว่าแรงงานเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุดที่จะก่อให้เกิดการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม การที่ประชาชนแต่ละคนจะได้รับรายได้จากการทำงานของตนมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับ ความรู้ความสามารถ และอัตราผลตอบแทนที่ได้รับเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นในการวิเคราะห์หาการกระจายรายได้ จึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงปัญหาคุณภาพของแรงงานปัญหาการมีงานทำ และปัญหาการกำหนดอัตราผลตอบแทนในการทำงาน ซึ่งจะพิจารณาได้โดยย่อ ดังนี้

(ก) ปัญหาคุณภาพแรงงาน

ในปัญหาคุณภาพของแรงงานนั้น เราอาจจะพิจารณาได้จากสุขภาพพลานามัยและความรู้ความสามารถของแรงงาน สำหรับแรงงานโดยทั่วไปแล้ว ความแข็งแรงของร่างกายนับว่ามีความสำคัญในการทำงาน อย่างไรก็ตาม

ตารางที่ ๖-๑
เปรียบเทียบข้อมูลทางเศรษฐกิจที่สำคัญบางรายการ
ระหว่างปี ๒๕๐๔ กับ ๒๕๒๔

ข้อมูลทางเศรษฐกิจ	๒๕๐๔	๒๕๒๔	การเพิ่มขึ้น
(ก) ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ			
๑. มูลค่าผลผลิตประชาชาติ (ล้านบาท)	๖๐,๐๐๐	๘๑๗,๐๐๐	๑๔ เท่า
๒. รายได้เฉลี่ยต่อบุคคล (บาท)	๒,๒๐๐	๑๗,๐๐๐	๘ ,,
๓. มูลค่าการส่งออกสินค้าและบริการ (ล้านบาท)	๙,๙๐๐	๑๖๓,๐๐๐	๑๖ ,,
(ข) ฐานะความเป็นอยู่ของประชาชน			
๔. อัตราส่วนของประชากรที่ยากจนมาก (ร้อยละ) (ระหว่างปี ๒๕๐๕-๐๖ กับปี ๒๕๑๘-๑๙)	๕๗	๓๑	-๒๖
๕. จำนวนประชากรที่ยากจนมาก (ล้านคน)	๑๖.๐	๑๓.๓	-๒.๗
๖. อัตราส่วนของประชากรที่ยากจนมากที่อยู่ในชนบท	๘๘.๐	๙๐.๐	+๒.๐
๗. อัตราส่วนของประชากรที่ยากจนมากที่อาศัยอยู่ในเมือง	๑๒.๐	๑๐.๐	-๒.๐

ตารางที่ ๖-๑ (ต่อ)

ข้อมูลทางเศรษฐกิจ	๒๕๐๔	๒๕๒๔	การเพิ่มขึ้น
(ค) การพึ่งพาเศรษฐกิจต่างประเทศ			
๘. การนำเข้าสินค้า (ล้านบาท)	-๒๙๐	-๖๗,๐๐๐	+๖๖,๗๑๐
๙. สัดส่วนของการนำเข้าสินค้าต่อผลิตภัณฑ์ประชาชาติ(ร้อยละ)	-๐.๕	-๘.๒	+๗.๗
๑๐. การนำเข้าและบริการนำเข้า (ล้านบาท)	+๑๔๔.๐	-๕๓,๐๐๐	+๕๓,๑๔๔
๑๑. สัดส่วนของการนำเข้าและบริการนำเข้าต่อผลิตภัณฑ์ประชาชาติ (ร้อยละ)	+๐.๒	-๖.๕	+๖.๗
(ง) สถานะการเงินของประเทศ			
๑๓. หนี้ต่างประเทศของรัฐบาล (ล้านเหรียญสหรัฐ)	๑๓๐	๕,๒๐๐	๕,๐๗๐
๑๔. ทุนสำรองระหว่างประเทศ (ล้านเหรียญสหรัฐ)	๔๓๓	๓,๐๑๗	๒,๕๘๔
๑๕. ทุนสำรองระหว่างประเทศคิดเป็นร้อยละของสินค้านำเข้า	๘๖.๓	๑๖.๗	-๖๙.๖

หมายเหตุ ข้อมูลรายการที่ ๔ ถึง ๑ เป็นการเปรียบเทียบระหว่างปี ๒๕๐๕-๐๖ กับปี ๒๕๑๘-๑๙

สำหรับข้อมูลรายการที่ ๑๔ ปี ๒๕๒๔ เป็นตัวเลขประมาณการ

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ๖-๒
 เปรียบเทียบมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติและประชาชน
 ที่อยู่ในฐานะยากจนมากในแต่ละภูมิภาค
 ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๒
 (หน่วย : ร้อยละ)

	เหนือ	อีสาน	ใต้	กลาง	กทม.	ทั้งประเทศ
๑. สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ ประชาชาติ-ตามราคาคงที่ (ร้อยละ)						
๒๕๐๓	๑๕.๘	๑๗.๐	๑๔.๑	๒๙.๓	๒๓.๘	๑๐๐.๐
๒๕๑๓	๑๕.๒	๑๖.๐	๑๒.๘	๒๗.๕	๒๘.๕	๑๐๐.๐
๒๕๒๒	๑๔.๙	๑๔.๗	๑๑.๘	๓๑.๒	๒๗.๔	๑๐๐.๐
๒๕๐๓-๒๕๒๒	-๐.๙	-๒.๓	-๒.๓	+๑.๙	+๓.๕	-
๒. รายได้เฉลี่ยต่อคน- ตามราคาปัจจุบัน (บาท)						
๒๕๐๓	๑,๔๙๖	๑,๐๘๒	๒,๗๐๐	๒,๕๖๕	๕,๖๓๐	๒,๑๐๖
๒๕๑๓	๒,๖๙๙	๑,๘๒๒	๓,๘๕๘	๔,๖๖๒	๑๐,๒๓๔	๓,๘๔๙
๒๕๒๒	๘,๗๘๑	๔,๙๙๑	๑๒,๖๘๓	๑๗,๖๕๕	๓๐,๑๖๑	๑๒,๐๖๗

ตารางที่ ๖-๒ (ต่อ)

	เหนือ	อีสาน	ใต้	กลาง	กทม.	ทั่วประเทศ
๓. อัตราส่วนของประชาชน ที่ยากจนมาก (ร้อยละ)						
๑. ๒๕๐๕-๒๕๐๖ (รวม)	๒๕	๔๘	๙	๑๖	๒	๑๐๐
- ในเมือง	(๓)	(๒)	(๑)	(๒)	(๒)	(๑๐)
- ชนบท	(๒๒)	(๔๖)	(๘)	(๑๔)	-	(๙๐)
๒. ๒๕๑๗-๒๕๑๘ (รวม)	๒๓	๕๑	๑๒	๙	๕	๑๐๐
- ในเมือง	(๑)	(๑)	(๑)	(๑)	(๕)	(๙)
- ชนบท	(๒๒)	(๕๐)	(๑๑)	(๘)	-	(๙๑)
๓. ๒๕๐๕-๐๖-๒๕๑๘-๑๘ รวม	-๓	+๒	+๒	-๘	+๓	-
๔. อัตราส่วนของประชากรที่ยากจน มากในแต่ละภาคในปี ๒๕๑๘ (ร้อยละ)	๒๑	๓๔	๑๒	๒๒	๑๑	๑๐๐

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ๖-๓
 สภาพการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรและ
 ครัวเรือนเกษตรกรรมในแต่ละภาค
 ปี ๒๕๒๑

	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน	ภาคกลาง	ภาคใต้	รวม
ก. สภาพการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตร ปี ๒๕๒๑					
๑. ที่ดินเพื่อการเกษตรรวม (พันไร่)	๒๔,๔๐๐	๔๙,๑๔๘	๒๙,๔๓๑	๑๓,๔๖๑	๑๑๖,๔๔๑
๒. พื้นที่เช่า (พันไร่)	๓,๙๐๖	๑,๘๕๕	๘,๕๑๕	๖๓๘	๑๔,๙๑๔
๓. พื้นที่เช่าคิดเป็นร้อยละของทั้งหมด	(๑๖.๐)	(๓.๘)	(๒๘.๙)	(๔.๗)	(๑๒.๖)
ข. สภาพครัวเรือนเกษตรกรปี ๒๕๒๐-๒๑					
๔. จำนวนครัวเรือนเกษตรทั้งหมด (พัน)	๑,๑๒๔	๑,๗๒๖	๘๗๕	๕๘๘	๔,๓๑๓
๕. ครัวเรือนเกษตรที่เป็นผู้เช่า (พัน)	๒๖๖	๑๑๗	๓๒๔	๗๒	๗๗๙
๖. ร้อยละของครัวเรือนที่เป็นผู้เช่า	(๒๓.๙)	(๖.๗)	(๓๗.๓)	(๑๒.๓)	(๑๘.๑)

ที่มา . ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ตารางที่ ๖-๔
การกระจายการถือครองที่ดินในพื้นที่ ๕๐ อำเภอ
ในเขต ๒๒ จังหวัดที่อยู่ในเขตการปฏิรูปที่ดิน
ปี ๒๕๑๘-๒๕๒๒

ขนาดของที่ดิน (ไร่)	จำนวนเจ้าของที่ดิน		จำนวนพื้นที่ดิน	
	ราย	ร้อยละ	ไร่	ร้อยละ
น้อยกว่า ๒๐	๓๐๔,๓๒๙	๖๙	๒,๒๙๖,๙๒๑	๒๙
๒๐-๕๐	๑๐๐,๓๙๖	๒๕	๓,๔๔๔,๕๐๗	๔๑
น้อยกว่า ๕๐	๔๐๔,๗๒๕	๙๔	๕,๖๓๑,๓๒๙	๖๙
๕๐-๑๐๐	๒๑,๙๑๓	๕	๑,๔๕๕,๑๙๕	๑๘
๑๐๐-๕๐๐	๕,๒๐๖	๑	๘๓๑,๖๗๘	๑๐
๕๐๐-๑,๐๐๐	๑๔๘	*	๘๙,๗๘๐	๑
มากกว่า ๑,๐๐๐	๘๐	*	๑๗๙,๒๕๑	๒
รวมทั้งสิ้น	๔๔๑,๙๘๒	๑๐๐	๘,๓๐๖,๖๙๔	๑๐๐

หมายเหตุ เครื่องหมาย "*" มีค่าร้อยละต่ำมาก สำหรับจังหวัดที่อยู่ในเขตได้แก่ กาญจนบุรี ฉะเชิงเทรา ชัยนาท นครนายก นครปฐม ปทุมธานี ปราจีนบุรี พระนครศรีอยุธยา ลพบุรี สระบุรี สุพรรณบุรี เชียงใหม่ นครสวรรค์ น่าน เพชรบูรณ์ สุโขทัย อุทัยธานี นครราชสีมา ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ และหนองคาย

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจาก สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เอกสารสถิติ ฉบับที่ ๕๐๓๖ ตารางสรุปผลการแจ้งที่ดินรวม ๕๐ อำเภอ

ตาม จากการศึกษาลานามัยของประชาชนโดยทั่วไปเราพบว่าคนที่อยู่ในฐานะยากจนส่วนใหญ่มีร่างกายไม่แข็งแรง และมีปัญหาโรคภัยไข้เจ็บคอยรบกวนอยู่เสมอ ปัญหาสุขภาพและพลานามัยที่แล่นั้น มีส่วนสำคัญทำให้แรงงานไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ และเป็นสาเหตุสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ยากจน^(๖)

ในด้านความรู้ความสามารถในการทำงานนั้นก็อาจจะพิจารณาได้จากระดับการศึกษาของประชาชนโดยทั่วไป ซึ่งจากการวิเคราะห์ในบทที่สามเราได้พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ของเรามีระดับการศึกษาต่ำ และคุณภาพในการศึกษาในแต่ละท้องถิ่นก็มีการแตกต่างกันมาก นอกจากนี้จากการวิเคราะห์การจัดระบบการศึกษาของไทยยังได้พบว่า การศึกษาในระดับสูงนั้นเป็นการจัดเพื่อตอบสนองความต้องการของคนที่มีระดับรายได้ปานกลางหรือมีระดับรายได้สูงเป็นส่วนใหญ่ เช่น จากการวิเคราะห์สถิติจำนวนผู้สอบคัดเลือกเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในปีการศึกษา ๒๕๑๒ ถึง ๒๕๑๗ ได้พบว่า ร้อยละ ๗๖.๕ ของผู้สอบเข้านั้นเป็นผู้ที่จบการศึกษาระดับ ม.ศ. ๕ ในเขตกรุงเทพมหานคร ประมาณร้อยละ ๕๓ มาจากครอบครัวที่มีอาชีพค้าขาย และประมาณร้อยละ ๒๕ มาจากครอบครัวที่มีอาชีพรับราชการ ส่วนผู้ที่มาจากครอบครัวเกษตรกรนั้นมีเพียงร้อยละ ๖ เท่านั้น^(๗)

จากปัญหาการจัดระบบการศึกษาและคุณภาพของการศึกษาที่มีการแตกต่างกันมากนั้น อาจจะกล่าวได้ว่า ระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันก็เป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งทำให้คุณภาพของประชากรมีความแตกต่างกันมาก ซึ่งก็เป็นสาเหตุสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ของสังคม

(๑) ปัญหาการมีงานทำของประชาชน

การมีงานทำเป็นปัจจัยที่สำคัญมากในการกำหนดรายได้ของแต่ละคนหรือของแต่ละครอบครัว อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมและกว่าร้อยละ ๗๐ ของแรงงานก็อยู่ในภาคการเกษตร ดังนั้นการวิเคราะห์ปัญหาการว่างงานหรือการมีงานทำไม่เต็มทีจึงเป็นสิ่งที่ทำได้ยากมาก นอกจากนี้ การเก็บสถิติข้อมูลเกี่ยวกับการจ้างงานของประเทศก็มิได้มีการทำกันอย่างจริงจัง และมักจะมีปัญหาเกี่ยวกับความเชื่อถือของข้อมูลมากที่เกี่ยวข้อง สำหรับข้อมูลในตารางที่ ๖-๖ และตารางที่ ๖-๗ เป็นข้อมูลที่แสดงให้เห็นภาพเกี่ยวกับการมีงานทำโดยทั่วไป ซึ่งพอจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

เมื่อพิจารณาถึงจำนวนประชากรที่อยู่ในวัยทำงานที่มีอายุระหว่าง ๑๕-๕๙ ปีแล้ว จะพบว่าการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรในหลายสิบปีที่ผ่านมาได้ทำให้กำลังแรงงานของประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การเพิ่มขึ้นของกำลังแรงงานดังกล่าวได้ทำให้เกิดปัญหาการว่างงานมากขึ้นเป็นลำดับ

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงอัตราการว่างงานต่อแรงงานทั้งหมด จะพบว่าเมื่ออัตราที่ค่อนข้างต่ำ ถึงแม้ว่า อัตราการว่างงานจะมีแนวโน้มที่สูงขึ้นก็ตาม ในบรรดาการว่างงานทั้งหมด ปรากฏว่าการว่างงานในเขตตัวเมืองจะมีอัตราการว่างงานสูงกว่าในเขตชนบท นอกจากนี้ ก็พบว่าการว่างงานมีอัตราส่วนสูงมากในหมู่เยาวชน และคนที่มีการศึกษาต่ำ สำหรับคนที่มีการศึกษาสูงขึ้น อัตราการว่างงานสูงมาก ในกลุ่มที่จบการศึกษาในระดับอาชีวศึกษาตอนปลาย ระดับฝึกหัดครู และมหาวิทยาลัยสายวิชาการ

ถึงแม้ว่าในภาคการเกษตร หรือในชนบทจะมีอัตราการว่างงานที่ต่ำก็ตามแต่ข้อมูลดังกล่าวมิได้แสดงให้เห็นภาวะการมีงานทำที่แท้จริงในเขตชนบท

๕๕๔ ๕๕๕ ๕๕๖ ๕๕๗ ๕๕๘ ๕๕๙ ๕๖๐ ๕๖๑ ๕๖๒ ๕๖๓ ๕๖๔ ๕๖๕ ๕๖๖ ๕๖๗ ๕๖๘ ๕๖๙ ๕๗๐ ๕๗๑ ๕๗๒ ๕๗๓ ๕๗๔ ๕๗๕ ๕๗๖ ๕๗๗ ๕๗๘ ๕๗๙ ๕๘๐ ๕๘๑ ๕๘๒ ๕๘๓ ๕๘๔ ๕๘๕ ๕๘๖ ๕๘๗ ๕๘๘ ๕๘๙ ๕๙๐ ๕๙๑ ๕๙๒ ๕๙๓ ๕๙๔ ๕๙๕ ๕๙๖ ๕๙๗ ๕๙๘ ๕๙๙ ๖๐๐ ๖๐๑ ๖๐๒ ๖๐๓ ๖๐๔ ๖๐๕ ๖๐๖ ๖๐๗ ๖๐๘ ๖๐๙ ๖๑๐ ๖๑๑ ๖๑๒ ๖๑๓ ๖๑๔ ๖๑๕ ๖๑๖ ๖๑๗ ๖๑๘ ๖๑๙ ๖๒๐ ๖๒๑ ๖๒๒ ๖๒๓ ๖๒๔ ๖๒๕ ๖๒๖ ๖๒๗ ๖๒๘ ๖๒๙ ๖๓๐ ๖๓๑ ๖๓๒ ๖๓๓ ๖๓๔ ๖๓๕ ๖๓๖ ๖๓๗ ๖๓๘ ๖๓๙ ๖๔๐ ๖๔๑ ๖๔๒ ๖๔๓ ๖๔๔ ๖๔๕ ๖๔๖ ๖๔๗ ๖๔๘ ๖๔๙ ๖๕๐ ๖๕๑ ๖๕๒ ๖๕๓ ๖๕๔ ๖๕๕ ๖๕๖ ๖๕๗ ๖๕๘ ๖๕๙ ๖๖๐ ๖๖๑ ๖๖๒ ๖๖๓ ๖๖๔ ๖๖๕ ๖๖๖ ๖๖๗ ๖๖๘ ๖๖๙ ๖๗๐ ๖๗๑ ๖๗๒ ๖๗๓ ๖๗๔ ๖๗๕ ๖๗๖ ๖๗๗ ๖๗๘ ๖๗๙ ๖๘๐ ๖๘๑ ๖๘๒ ๖๘๓ ๖๘๔ ๖๘๕ ๖๘๖ ๖๘๗ ๖๘๘ ๖๘๙ ๖๙๐ ๖๙๑ ๖๙๒ ๖๙๓ ๖๙๔ ๖๙๕ ๖๙๖ ๖๙๗ ๖๙๘ ๖๙๙ ๗๐๐ ๗๐๑ ๗๐๒ ๗๐๓ ๗๐๔ ๗๐๕ ๗๐๖ ๗๐๗ ๗๐๘ ๗๐๙ ๗๑๐ ๗๑๑ ๗๑๒ ๗๑๓ ๗๑๔ ๗๑๕ ๗๑๖ ๗๑๗ ๗๑๘ ๗๑๙ ๗๒๐ ๗๒๑ ๗๒๒ ๗๒๓ ๗๒๔ ๗๒๕ ๗๒๖ ๗๒๗ ๗๒๘ ๗๒๙ ๗๓๐ ๗๓๑ ๗๓๒ ๗๓๓ ๗๓๔ ๗๓๕ ๗๓๖ ๗๓๗ ๗๓๘ ๗๓๙ ๗๔๐ ๗๔๑ ๗๔๒ ๗๔๓ ๗๔๔ ๗๔๕ ๗๔๖ ๗๔๗ ๗๔๘ ๗๔๙ ๗๕๐ ๗๕๑ ๗๕๒ ๗๕๓ ๗๕๔ ๗๕๕ ๗๕๖ ๗๕๗ ๗๕๘ ๗๕๙ ๗๖๐ ๗๖๑ ๗๖๒ ๗๖๓ ๗๖๔ ๗๖๕ ๗๖๖ ๗๖๗ ๗๖๘ ๗๖๙ ๗๗๐ ๗๗๑ ๗๗๒ ๗๗๓ ๗๗๔ ๗๗๕ ๗๗๖ ๗๗๗ ๗๗๘ ๗๗๙ ๗๘๐ ๗๘๑ ๗๘๒ ๗๘๓ ๗๘๔ ๗๘๕ ๗๘๖ ๗๘๗ ๗๘๘ ๗๘๙ ๗๙๐ ๗๙๑ ๗๙๒ ๗๙๓ ๗๙๔ ๗๙๕ ๗๙๖ ๗๙๗ ๗๙๘ ๗๙๙ ๘๐๐ ๘๐๑ ๘๐๒ ๘๐๓ ๘๐๔ ๘๐๕ ๘๐๖ ๘๐๗ ๘๐๘ ๘๐๙ ๘๑๐ ๘๑๑ ๘๑๒ ๘๑๓ ๘๑๔ ๘๑๕ ๘๑๖ ๘๑๗ ๘๑๘ ๘๑๙ ๘๒๐ ๘๒๑ ๘๒๒ ๘๒๓ ๘๒๔ ๘๒๕ ๘๒๖ ๘๒๗ ๘๒๘ ๘๒๙ ๘๓๐ ๘๓๑ ๘๓๒ ๘๓๓ ๘๓๔ ๘๓๕ ๘๓๖ ๘๓๗ ๘๓๘ ๘๓๙ ๘๔๐ ๘๔๑ ๘๔๒ ๘๔๓ ๘๔๔ ๘๔๕ ๘๔๖ ๘๔๗ ๘๔๘ ๘๔๙ ๘๕๐ ๘๕๑ ๘๕๒ ๘๕๓ ๘๕๔ ๘๕๕ ๘๕๖ ๘๕๗ ๘๕๘ ๘๕๙ ๘๖๐ ๘๖๑ ๘๖๒ ๘๖๓ ๘๖๔ ๘๖๕ ๘๖๖ ๘๖๗ ๘๖๘ ๘๖๙ ๘๗๐ ๘๗๑ ๘๗๒ ๘๗๓ ๘๗๔ ๘๗๕ ๘๗๖ ๘๗๗ ๘๗๘ ๘๗๙ ๘๘๐ ๘๘๑ ๘๘๒ ๘๘๓ ๘๘๔ ๘๘๕ ๘๘๖ ๘๘๗ ๘๘๘ ๘๘๙ ๘๙๐ ๘๙๑ ๘๙๒ ๘๙๓ ๘๙๔ ๘๙๕ ๘๙๖ ๘๙๗ ๘๙๘ ๘๙๙ ๙๐๐ ๙๐๑ ๙๐๒ ๙๐๓ ๙๐๔ ๙๐๕ ๙๐๖ ๙๐๗ ๙๐๘ ๙๐๙ ๙๑๐ ๙๑๑ ๙๑๒ ๙๑๓ ๙๑๔ ๙๑๕ ๙๑๖ ๙๑๗ ๙๑๘ ๙๑๙ ๙๒๐ ๙๒๑ ๙๒๒ ๙๒๓ ๙๒๔ ๙๒๕ ๙๒๖ ๙๒๗ ๙๒๘ ๙๒๙ ๙๓๐ ๙๓๑ ๙๓๒ ๙๓๓ ๙๓๔ ๙๓๕ ๙๓๖ ๙๓๗ ๙๓๘ ๙๓๙ ๙๔๐ ๙๔๑ ๙๔๒ ๙๔๓ ๙๔๔ ๙๔๕ ๙๔๖ ๙๔๗ ๙๔๘ ๙๔๙ ๙๕๐ ๙๕๑ ๙๕๒ ๙๕๓ ๙๕๔ ๙๕๕ ๙๕๖ ๙๕๗ ๙๕๘ ๙๕๙ ๙๖๐ ๙๖๑ ๙๖๒ ๙๖๓ ๙๖๔ ๙๖๕ ๙๖๖ ๙๖๗ ๙๖๘ ๙๖๙ ๙๗๐ ๙๗๑ ๙๗๒ ๙๗๓ ๙๗๔ ๙๗๕ ๙๗๖ ๙๗๗ ๙๗๘ ๙๗๙ ๙๘๐ ๙๘๑ ๙๘๒ ๙๘๓ ๙๘๔ ๙๘๕ ๙๘๖ ๙๘๗ ๙๘๘ ๙๘๙ ๙๙๐ ๙๙๑ ๙๙๒ ๙๙๓ ๙๙๔ ๙๙๕ ๙๙๖ ๙๙๗ ๙๙๘ ๙๙๙ ๑๐๐๐

ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาการเก็บสถิติข้อมูลในชนบทมีมากมาย นอกจากนี้ยังปรากฏว่าการทำงานต่ำกว่าระดับหรือการมีงานทำไม่เต็มที่ ในเขตชนบทก็มีอัตราส่วนที่สูงมาก เพียงแต่ยังไม่มีการทำการวิเคราะห์ที่กันอย่างจริงจังเท่านี้ การว่างงานและการมีงานทำไม่เต็มที่ที่เป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ประชาชนในเขตชนบทยากจน

(ค) ปัญหาการกำหนดอัตราผลตอบแทนในการทำงาน

รายได้ของบุคคลนอกจากจะขึ้นอยู่กับภาวะการมีงานทำแล้ว ยังขึ้นอยู่กับ การกำหนดอัตราผลตอบแทนในการทำงานอีกด้วย ในกรณีของเกษตรกร หรือผู้ที่ประกอบอาชีพด้วยตนเอง รายได้จากการทำงานหรือจากการประกอบอาชีพก็จะขึ้นอยู่กับราคาสินค้าหรือบริการที่เขาผลิตได้เป็นสำคัญ เช่น ในกรณีของชาวไร่ชาวนานี้ก็มักจะขึ้นอยู่กับราคาผลผลิตที่ตนขายได้ ดังนั้นระดับราคาพืชผลจึงมีผลกระทบอย่างสำคัญต่อรายได้ของเกษตรกร

อย่างไรก็ตาม ในกรณีของผู้ที่ขายแรงงานหรือรับจ้างทำงานนั้น อัตราค่าจ้างหรือเงินเดือนก็จะเป็นตัวกำหนดรายได้ที่สำคัญ การที่จะพิจารณาว่าการกำหนดอัตราค่าจ้าง หรือค่าแรงงานจะเป็นการยุติธรรมต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับอำนาจการต่อรองของแต่ละฝ่ายเป็นสำคัญ ในกรณีที่ฝ่ายนายจ้างมีอำนาจการต่อรองสูงกว่าค่าจ้างก็มักจะถูกกดให้ต่ำ ในทางตรงกันข้าม ถ้าฝ่ายลูกจ้างมีอำนาจการต่อรองสูงกว่าก็สามารถเรียกร้องค่าจ้างในอัตราที่สูงได้

สำหรับข้อมูลในตารางที่ ๖-๘ เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในอัตราค่าจ้างที่เป็นตัวเงิน และอัตราค่าจ้างที่แท้จริงของแรงงานที่ไร้ฝีมือที่ทำงานนอกภาคเกษตรกรรม ในระหว่างปี ๒๕๑๓ ถึง ๒๕๒๓ จากข้อ

ตารางที่ ๖-๕

ตารางแสดงจำนวนท่อครองและเนื้อท่อครอง
จำแนกตามลักษณะท่อครองและขนาดท่อครอง ทั่วประเทศ
(ข้อมูลนอกเขตเทศบาล)

ลักษณะการถือครองที่ดิน	< ๕๐ ไร่	๕๐-๕๙.๙๙ ไร่	๖๐-๗๙.๙๙ ไร่	๘๐-๙๙.๙๙ ไร่
จำนวนที่ถือครองทั้งสิ้น (ราย)	๓,๖๐๐,๐๑๗ (๙๙.๕๙%)	๑๖๕,๓๖๗ (๔.๑๑%)	๘๕,๕๓๑ (๒.๑๓%)	๑๐๙,๓๐๔ (๒.๗๒%)
เนื้อที่ถือครองทั้งสิ้น (ไร่)	๖๒,๑๑๐,๙๓๐ (๖๖.๔๕%)	๙,๖๕๕,๗๓๗ (๙.๒๖%)	๕,๓๕๙,๐๒๒ (๕.๗๓%)	๙,๖๗๓,๑๗๓ (๙.๒๙%)
-- เจ้าของ (ไร่)	๕๕,๗๒๙,๐๑๖ (๖๖.๗๖%)	๗,๖๓๑,๖๓๑ (๗.๑๔%)	๔,๖๙๐,๗๒๘ (๕.๖๑%)	๗,๖๒๓,๒๗๖ (๗.๑๓%)
-- เช่า (ไร่)	๕,๖๔๕,๙๑๔ (๖๓.๒๐%)	๙๔๙,๒๔๐ (๑๐.๖๒%)	๖๒๙,๕๙๔ (๗.๐๕%)	๙๗๐,๒๙๘ (๑๐.๙๖%)
-- อื่น (ไร่)	๗๓๖,๙๗๐ (๖๙.๖๗%)	๗๕,๘๖๖ (๗.๐๘%)	๔๗,๖๙๕ (๔.๕๑%)	๗๙,๖๐๙ (๗.๕๓%)

ตารางที่ ๖-๕

๑๐๐-๑๓๙.๙ ไร่	๑๔๐-๑๗๙.๙ ไร่	๑๘๐-๒๔๙.๙ ไร่	๒๕๐ ไร่ ขึ้นไป	รวม
๔๐,๑๕๗ (๑.๐๐%)	๙,๕๗๐ (๐.๒๔%)	๕,๐๖๕ (๐.๑๓%)	๓,๔๑๖ (๐.๐๘%)	๕,๐๑๘,๔๒๗ (๑๐๐%)
๔,๔๕๒,๔๓๙ (๔.๗๖%)	๑,๔๗๐,๐๐๓ (๑.๕๕%)	๑,๐๒๕,๙๙๗ (๑.๑๐%)	๑,๗๓๐,๑๐๙ (๑.๘๕%)	๙,๓๔,๖๖๖,๒๐๐ (๑๐๐%)
๓,๙๔๙,๙๗๔ (๔.๗๓%)	๑,๓๑๑,๙๑๕ (๑.๕๗%)	๙๓๑,๓๔๙ (๑.๑๒%)	๑,๖๑๗,๙๓๕ (๑.๗๔%)	๙,๓๔,๔๗๔,๕๒๔ (๑๐๐%)
๔๔๕,๗๐๔ (๔.๙๙%)	๑,๓๙,๕๙๔ (๑.๕๖%)	๗๖,๑๒๙ (๐.๘๕%)	๗๗,๕๕๒ (๐.๘๗%)	๙,๙๓๔,๐๘๐ (๑๐๐%)
๔๖,๙๖๑ (๔.๘๓%)	๑๙,๕๙๔ (๑.๗๖%)	๑๙,๔๐๙ (๑.๗๔%)	๓๔,๗๒๒ (๓.๒๘%)	๑,๐๕๗,๕๙๖ (๑๐๐%)

ที่มา : จากตารางที่ ๑.๑ และตารางที่ ๑.๒ ของรายงานสำมะโนการเกษตร ๒๕๒๑ ฉบับที่รวบรวมจากสำมะโนการเกษตรของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ ๖-๖

ข้อมูลเกี่ยวกับประชากรและการว่างงานของประชาชน

	๒๕๐๓	๒๕๑๓	๒๕๑๘	๒๕๒๓	๒๕๓๓
(ก) ประชากรตามหมวดของอายุ (ล้านคน)					
๑. ต่ำกว่า ๑๕ ปี	๑๑.๓	๑๖.๓	๑๘.๓	๑๙.๙	๒๒.๐
๒. ระหว่าง ๑๕-๕๙ ปี	๑๓.๗	๑๘.๐	๒๑.๕	๒๕.๔	๓๔.๓
๓. มากกว่า ๖๐ ปี	๑.๒	๑.๘	๒.๐	๒.๔	๓.๕
รวม	๒๖.๓	๓๖.๑	๔๑.๘	๔๗.๗	๕๙.๘
(ข) อัตราการเพิ่มของประชากรโดยเฉลี่ยในช่วงปี					
	๒๕๐๓-๑๓	๒๕๑๔-๑๘	๒๕๑๙-๒๓	๒๕๒๔-๒๘	๒๕๒๙-๓๓
๔. ต่ำกว่า ๑๕ ปี	๓.๗	๒.๓	๑.๗	๑.๑	๑.๐
๕. ระหว่าง ๑๕-๕๙ ปี	๒.๘	๓.๖	๓.๓	๓.๒	๒.๙
๖. มากกว่า ๖๐ ปี	๓.๙	๒.๙	๓.๔	๓.๘	๓.๗
รวม	๓.๒	๓.๐	๒.๖	๒.๔	๒.๑

ตารางที่ ๖-๖ (ต่อ)

	๒๕๐๓	๒๕๑๓	๒๕๑๘	๒๕๒๓	๒๕๓๓
๕. อัตราการว่างงานของแรงงานที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปีขึ้นไป	๒๕.๐๓	๒๕.๑๓	๒๕.๑๘	๒๕.๒๔	๒๕.๒๙
๗. อัตราการว่างงานในเขตตัวเมือง	๑.๓	๓.๗	๑.๙	-	-
๘. อัตราการว่างงานของทั้งประเทศ	๐.๖	๑.๑	๐.๙	๑.๒	๒.๐
๙. จำนวนคนว่างงานโดยประมาณ(คน)	๘๙,๔๐๐	๒๑๗,๘๐๐	๒๑๑,๕๐๐	๒๘๖,๐๐๐	๕๕๒,๐๐๐

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจาก สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ๖-๗
จำนวนผู้ที่ไม่ทำงานทำจำแนกตามระดับการศึกษาปี ๒๕๒๑
(หน่วย : ร้อยละ)

ระดับการศึกษา	รวมทั้งประเทศ	ในเขตเทศบาล	นอกเขตเทศบาล
๑. ไม่มีการศึกษา	๒.๕๐	๒.๙๘	๒.๐๘
๒. ต่ำกว่าประถมปีที่ ๔	๓.๔๑	๓.๖๖	๓.๑๘
๓. ประถมต้น	๓๒.๕๒	๓๐.๕๔	๓๓.๕๙
๔. ประถมปลาย	๘.๒๙	๑๑.๕๒	๕.๓๘
๕. มัธยมต้น	๒๑.๘๕	๑๕.๔๕	๒๗.๖๓
๖. มัธยมปลาย	๔.๙๖	๕.๘๓	๓.๖๗
๗. อาชีวศึกษาปลาย	๑๐.๐๙	๑๒.๓๓	๘.๐๗
๘. มหาวิทยาลัย-สายวิชาการ	๔.๔๓	๗.๙๙	๑.๒๒
๙. มหาวิทยาลัย-สายวิชาชีพ	๑.๘๐	๒.๕๗	๑.๑๐
๑๐. ผักหักครู่	๑๐.๓๕	๖.๑๐	๑๔.๑๘
๑๑. อื่น ๆ			
๑๒. รวม (ร้อยละ)	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐
๑๓. รวมจำนวนคน	๑๕๕,๖๐๐	๗๓,๘๐๐	๘๑,๘๐๐

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ รายงานสำรวจแรงงานปี ๒๕๒๑ (รอบ ๒)

ตารางที่ ๖-๘

อัตรากำลังที่เป็นตัวเงินและอัตรากำลังที่แท้จริงโดยเฉลี่ย

ของแรงงานไร้ฝีมือนอกภาคเกษตรกรรม

ปี ๒๕๑๓-๒๕๒๓

(หน่วย : บาทต่อวัน)

ปี	หัตถอุตสาหกรรม		การพาณิชย์		รวมทุกอุตสาหกรรม		ค่าแรงขั้นต่ำในเขตกทม.	
	ค่าจ้างทั่วไป	ค่าจ้างแท้จริง	ค่าจ้างทั่วไป	ค่าจ้างแท้จริง	ค่าจ้างทั่วไป	ค่าจ้างแท้จริง	บาท	วันประกาศใช้
๒๕๑๓	๒๐.๗๑	๑๘.๒๑	๓๒.๓๗	๒๘.๕๐	๒๓.๘๘	๒๑.๐		
๒๕๑๔	๒๒.๙๖	๑๙.๐๐	๓๑.๘๑	๒๗.๔๐	—	—		
๒๕๑๕	๑๙.๔๘	๑๖.๑๐	๒๘.๔๒	๒๓.๕๐	๒๑.๒๔	๑๗.๖๐	๑๒	๑๗ เม.ย. ๑๖
๒๕๑๖	๒๒.๑๙	๑๖.๕๐	๓๑.๘๑	๒๓.๖๐	๒๔.๑๑	๑๗.๙๐	๑๖	๑ มิ.ย. ๑๗
๒๕๑๗	๒๕.๔๖	๑๕.๓	๓๖.๙๑	๒๒.๒๑	๒๗.๓๒	๑๖.๔๐	๒๐	๑๔ มิ.ย. ๑๗
๒๕๑๘	๓๔.๑๒	๑๙.๗๐	๓๕.๘๖	๒๐.๗๐	๓๓.๙๐	๑๙.๖๐	๒๕	๑ พ.ค. ๑๘
๒๕๑๙	๓๐.๒๙	๑๖.๗๐	—	—	๓๓.๘๕	๑๘.๗๐	—	
๒๕๒๐	๓๕.๙๐	๑๘.๒๐	—	—	—	—	๒๘	๑ พ.ค. ๒๐

ตารางที่ ๖-๘ (ต่อ)

ปี	หัตถอุตสาหกรรม		การพาณิชย์		รวมทุกอุตสาหกรรม		ค่าแรงขั้นต่ำในเขตกทม.	
	ค่าจ้างตัวเงิน	ค่าจ้างแท้จริง	ค่าจ้างตัวเงิน	ค่าจ้างแท้จริง	ค่าจ้างตัวเงิน	ค่าจ้างแท้จริง	บาท	วันประกาศใช้
๒๕๒๑	๓๗.๔๔	๑๗.๓๐	๓๗.๖๓	๑๗.๔๐	๓๗.๘๔	๑๗.๕๐	๓๕	๑ พ.ค. ๒๑
๒๕๒๒	๔๒.๗/๖	๑๘.๐๐	๔๔.๔๒	๑๘.๗๐	๔๓.๐๔	๑๘.๑๐	๔๕	๑ พ.ค. ๒๒
๒๕๒๓	๕๐.๓๖	๑๗.๗/๐	๕๕.๙๖	๑๙.๖๐	๕๐.๗/๒	๑๗.๘๐	๕๔	๑ พ.ค. ๒๓
๒๕๒๔	—	—	—	—	—	—	๖๑	๑ พ.ค. ๒๔

หมายเหตุ สำหรับค่าจ้างที่แท้จริง คำนวณโดยใช้ดัชนีราคาผู้บริโภคของกรุงเทพมหานคร

ที่มา : ข้อมูลในทหของดัดแปลงมาจาก ตารางที่ ๒.๒ ของนิพนธ์ พัวพงศกร

“ค่าจ้าง : เรื่องของคนจน” วารสารธรรมศาสตร์ (ฉบับ กันยายน ๒๕๒๔) หน้า ๑๕

มุลตั้งกล่าวจะสังเกตได้ว่าถึงแม้ว่าค่าจ้างที่เป็นตัวเงินจะเพิ่มขึ้นก็ตาม แต่ค่าจ้างที่แท้จริงที่ผู้ใช้แรงงานได้รับนั้น กลับมีแนวโน้มที่ลดลง ทั้งนี้เนื่องจากดัชนีค่าครองชีพหรือราคาข้าวของต่าง ๆ เพิ่มขึ้นเร็วกว่าอัตราค่าจ้างที่เพิ่มขึ้น

จากการพิจารณาถึงอัตราค่าจ้างขั้นต่ำที่ได้ประกาศใช้ในเขตกรุงเทพมหานครระหว่างปี ๒๕๑๖ ถึง ๒๕๒๔ จะพบว่าในช่วงที่ผู้ใช้แรงงานมีอำนาจการต่อรองสูง กล่าวคือระหว่างปี ๒๕๑๗-๒๕๑๘ ผู้ใช้แรงงานสามารถเรียกร้องให้มีการปรับค่าจ้างแรงงานให้ได้ส่วนสัมพันธ์กับค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้น และผลอยทำให้ค่าจ้างที่แท้จริงโดยทั่วไปเพิ่มขึ้นมาบ้างในทางตรงกันข้าม ในช่วงที่ผู้ใช้แรงงานมีอำนาจการต่อรองต่ำ อัตราค่าจ้างขั้นต่ำที่รัฐบาลประกาศใช้นั้นจะเพิ่มขึ้นน้อยกว่าค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้น ซึ่งมีผลทำให้อัตราค่าจ้างที่แท้จริงลดต่ำลง

อย่างไรก็ตาม สำหรับกลุ่มแรงงานที่มีการรวมตัวกันดีและมีอำนาจต่อรองสูงเช่นในกรณีของสหภาพแรงงานของวิชาชีพต่าง ๆ ยังคงสามารถเรียกร้องค่าจ้างและสวัสดิการต่าง ๆ ได้ในอัตราส่วนที่ค่อนข้างสูง และอาจถือได้ว่าเป็นกลุ่มผู้ใช้แรงงานที่มีรายได้ดีกว่าผู้ใช้แรงงานโดยทั่วไป

๓. การเป็นเจ้าของและการเป็นผู้ควบคุมการใช้ทุน

ปัจจัยการผลิตที่เป็นตัวกำหนดขั้นพื้นฐานในการกระจายรายได้ของสังคมนั้นนอกจากจะได้แก่ ที่ดิน และแรงงานที่ได้กล่าวมาแล้ว ก็ได้แก่ เงินทุน ในสมัยปัจจุบันเงินทุนเป็นปัจจัยการผลิตที่มีความสำคัญที่สุด ทั้งนี้ เพราะเหตุว่า ในระบบเศรษฐกิจแบบแลกเปลี่ยนนั้น เราสามารถใช้เงินแลกเปลี่ยนเป็นสินค้าและบริการอื่น ๆ หรือ แลกเปลี่ยนเป็นปัจจัยการผลิตอย่างอื่นที่

เราต้องการได้ เช่น ใช้เงินทุนซื้อที่ดิน จ้างแรงงาน และซื้อปัจจัยการผลิตอื่น ๆ เพื่อนำมาผลิตเป็นสินค้าและบริการ เป็นต้น

ในสังคมเศรษฐกิจปัจจุบัน “เงิน” นอกจากจะใช้เป็นสื่อกลางในการซื้อขายแลกเปลี่ยนแล้ว เงินยังถูกใช้เป็นตัวนำในการเปลี่ยนแปลง และเป็นเครื่องมือในการสะสมความมั่งคั่งและการผูกขาดในทางเศรษฐกิจอีกด้วย ดังนั้นใครก็ตามที่มีอำนาจผูกขาดในการใช้ เงินทุนของประเทศก็จะเป็นผู้ที่มีอำนาจในทางเศรษฐกิจมาก^(๘)

จากการศึกษาลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทยพบว่ากลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ในปัจจุบันจะเป็นกลุ่มธุรกิจธนาคารและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มธนาคารกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่เกือบทุกกลุ่ม จะมีธนาคารพาณิชย์หรือบริษัทธุรกิจการเงินเป็นฐานในการดำเนินธุรกิจ และใช้เงินทุนที่ตนระดมได้นั้นประกอบธุรกิจการค้า และอุตสาหกรรมในแขนงต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์การเป็นเจ้าของทุนในระบบเศรษฐกิจนั้นทำได้ลำบากมาก เนื่องจากไม่สามารถหาสถิติข้อมูลที่แน่นอนได้ ดังนั้น ในที่นี้จึงจะหันมาใช้ในการวิเคราะห์การเป็นผู้ควบคุมการใช้ทุนแทน โดยใช้ทรัพย์สินที่ใช้ในการประกอบธุรกิจการค้าของหน่วยธุรกิจต่าง ๆ ที่เครื่องวัด สำหรับผลของการวิเคราะห์การเป็นผู้ควบคุมการใช้ทุนของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่เท่าที่รวบรวมได้ในปี ๒๕๒๑-๒๕๒๒ ได้แสดงไว้ในตารางที่ ๖-๙^(๙)

จากข้อมูลในตารางดังกล่าวจะสังเกตเห็นได้ว่า กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ประมาณ ๖๕ กลุ่ม มีทรัพย์สินที่ใช้ในการประกอบธุรกิจมากกว่า ๔๐๐,๐๐๐ ล้านบาท ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่เหล่านี้เป็นผู้ควบคุมเศรษฐกิจส่วนใหญ่ของประเทศ ดังนั้น ในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ

และปัญหาการกระจายรายได้ของสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากกลุ่มธุรกิจ และรัฐบาลจกต้องชักนำให้กลุ่มธุรกิจต่าง ๆ ประกอบธุรกิจไปในทิศทางที่เป็นผลประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมด้วย ทราบไตก็ตามที่รัฐบาลไม่สามารถกำกับหรือชักนำให้ธุรกิจขนาดใหญ่ประกอบธุรกิจให้เป็นไปในทิศทางหรืออยู่ในกรอบของสังคมส่วนรวมได้แล้ว เราจะไม่สามารรถแก้ปัญหาการกระจายรายได้ในประเทศไทยได้

จากการวิเคราะห์ลักษณะการเป็นเจ้าของและการควบคุมการใช้ปัจจัยการผลิตที่ได้กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าในประเทศไทยมีการผูกขาดการใช้ทุนและที่ดินกันมากการผูกขาดในการเป็นเจ้าของและการควบคุมการใช้ทุนและที่ดินที่กล่าวมานี้ ทำให้เกิดอำนาจในการควบคุมการใช้แรงงานของประเทศด้วย ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าในปัจจุบันในประเทศไทยมีการผูกขาดการใช้ปัจจัยการผลิตอยู่มาก และอำนาจการผูกขาดในการใช้ปัจจัยการผลิตดังกล่าวเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดระบบการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมในสังคมนระบบการกระจายรายได้ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนอกจากจะมีบทบาทสำคัญในการกำหนดสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่แล้ว ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดลักษณะโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศอีกด้วย

๖.๒.๓ อำนาจการต่อรองและการผูกขาดในการกำหนดผลตอบแทนแก่ปัจจัยการผลิต

รายได้ของแต่ละบุคคลหรือของแต่ละครอบครัว นอกจากจะขึ้นอยู่กับลักษณะการเป็นเจ้าของและการควบคุมการใช้ปัจจัยการผลิตที่กล่าวมาแล้ว ยังขึ้นอยู่กับอำนาจการต่อรอง และการผูกขาดในการกำหนดผลตอบแทนแก่

ปัจจัยการผลิตอีกด้วย ในกรณีที่ประชาชนแต่ละกลุ่มมีอำนาจการต่อรองทางเศรษฐกิจที่ทัดเทียมกันแล้ว การกำหนดอัตราผลตอบแทนก็จะออกมาในลักษณะที่ยุติธรรมแก่ทั้งสองฝ่าย เช่นนายจ้างและลูกจ้างต่างก็มีอำนาจการต่อรองที่ทัดเทียมกัน การกำหนดอัตราค่าจ้างก็จะออกมาในลักษณะที่เป็นธรรมแก่ทั้งสองฝ่าย เป็นต้น ดังนั้น การพยายามทำให้กลุ่มผลประโยชน์กลุ่มต่าง ๆ มีอำนาจการต่อรองที่ทัดเทียมกันจึงเป็นมาตรการที่จะช่วยให้การกระจายรายได้ในสังคมมีความเป็นธรรมมากขึ้น ถึงแม้ว่าในสังคมนั้นจะมีการผูกขาดการเป็นเจ้าของหรือควบคุมการใช้ปัจจัยการผลิตก็ตาม ในประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี รัฐบาลจกต้องมีหน้าที่คอยดูแลให้เกิดดุลแห่งอำนาจการต่อรองระหว่างกลุ่มต่าง ๆ และพยายามป้องกันมิให้เกิดการรวมหัวกันระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อไปเอาเปรียบคนกลุ่มอื่นได้^(๑๐)

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่กลุ่มผลประโยชน์มีอำนาจการต่อรองที่ไม่ทัดเทียมกันแล้ว กลุ่มที่มีอำนาจการต่อรองแข็งแรงก็จะเป็นฝ่ายที่มีอำนาจผูกขาดในการกำหนดอัตราผลตอบแทนและเป็นฝ่ายที่สามารถเอาเปรียบผู้อื่นได้ ซึ่งจะเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ของสังคมมากขึ้น ดังนั้นในประเทศที่มีการผูกขาดในการเป็นเจ้าของหรือควบคุมการใช้ปัจจัยการผลิต และมีการผูกขาดในการกำหนดอัตราผลตอบแทนแก่ปัจจัยการผลิตด้วยแล้ว ความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ของสังคมจะมีความรุนแรงมากขึ้น

จากการศึกษาลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทยในปี ๒๕๒๔ ได้พบว่า ในธุรกิจที่สำคัญเกือบทุกแขนงมีการผูกขาดในทางเศรษฐกิจมาก สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับการผูกขาดในการส่งสินค้าออกและ

อุตสาหกรรมขนาดใหญ่จะพิจารณาได้จากตารางที่ ๖-๑๐ และตารางที่ ๖-๑๑ การที่ในธุรกิจแขนงต่าง ๆ มีการผูกขาดกันมากนั้นเนื่องจากเหตุผลสำคัญบางประการดังนี้

ประการแรก เนื่องจากประเทศไทยใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี และปล่อยให้ปัจเจกชนสามารถเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตอย่างกว้างขวาง ไม่มี การจำกัดเกี่ยวกับการถือครองที่ดิน หรือการกระจายการเป็นเจ้าของทุน ดังนั้น เมื่อเศรษฐกิจเจริญขยายตัวบุคคลที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตหรือ สามารถควบคุมการใช้ปัจจัยการผลิตก็จะเป็นฝ่ายได้รับผลประโยชน์จากการ ขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้น และจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้มาก นั้น ทำให้เกิดการสะสมความมั่งคั่งหรือพลังทางเศรษฐกิจของกลุ่มต่าง ๆ ซึ่ง ทำให้สามารถใช้พลังทางเศรษฐกิจที่ตนสะสมไว้นั้น แสวงหากำไรหรือผล ประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้มากขึ้น

ประการที่สอง จากการใช้กฎหมายการส่งเสริมการลงทุนและการเริ่มใช้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติในปี ๒๕๐๔ โดยการเน้นบทบาทของธุรกิจเอก ชนและลดบทบาททางเศรษฐกิจของรัฐบาลลง เป็นต้นมา แผนพัฒนา เศรษฐกิจดังกล่าวถึงแม้จะช่วยให้อุตสาหกรรมของประเทศเจริญเติบโตเร็วก็ตาม แต่ก็ทำให้ธุรกิจขนาดใหญ่เริ่มมีอิทธิพลทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งมีส่วนทำให นโยบายและมาตรการทางเศรษฐกิจของรัฐบาลโน้มเอียงมาทางด้านธุรกิจ มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนอกจากจะเพิ่มพลังการผูกขาดทางเศรษฐกิจ ให้แก่ธุรกิจเอกชนแล้ว ยังมีส่วนทำให้การกระจายรายได้ในสังคมมีปัญหา มากขึ้นด้วย

ประการที่สาม จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองที่เป็นอยู่ใน ปัจจุบันปรากฏว่าทำให้เกิดการขาดดุลภาพในการสร้างอำนาจการต่อรอง ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มต่าง ๆ ในสังคมไทยมากขึ้น^(๑) กล่าวคือ ใน

กลุ่มที่เป็นฝ่ายได้เปรียบหรือฝ่ายที่แข็งแกร่งนั้น สามารถทำการเกาะกลุ่มและรวมตัวกันได้อย่างเสรี เช่น การรวมตัวกันในรูปของกลุ่มบริษัท ในรูปของสมาคม หรือชมรมธุรกิจการค้าต่าง ๆ มากขึ้น โดยรัฐบาลมักจะให้การสนับสนุนและให้ความสำคัญแก่กลุ่มธุรกิจเหล่านั้น เช่น การนำตัวแทนของกลุ่มธุรกิจเข้ามาร่วมพิจารณาการกำหนดนโยบายของรัฐบาลเป็นต้น ในทางตรงกันข้ามการรวมตัวของประชาชนที่ฝ่ายอ่อนแอหรือฝ่ายเสียเปรียบ เช่น กลุ่มผู้ใช้แรงงาน หรือกลุ่มชาวไร่ชาวนามักจะไม่ค่อยได้รับความช่วยเหลืออย่างจริงจังจากรัฐบาล และมักจะถูกมองไปในแง่ของการรวมตัวเพื่อบ่อนทำลายความมั่นคงของรัฐด้วย

จากลักษณะการรวมตัวของกลุ่มที่เป็นฝ่ายเสียเปรียบและฝ่ายที่ได้เปรียบที่ได้กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าความหวาดกลัวของผู้ที่ควบคุมกลไกอำนาจรัฐทำให้เกิดการผูกขาดในทางเศรษฐกิจมากขึ้น และก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบบการกระจายรายได้ของสังคมเลวลง

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาปัจจัยขั้นพื้นฐานในการกำหนดการกระจายรายได้ของสังคมที่ได้กล่าวมาแล้วจะพบว่าได้มีการผูกขาดทั้งในด้านของการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและการกำหนดอัตราผลตอบแทนแก่ปัจจัยการผลิตมากในสังคมไทย นอกจากนี้ยังปรากฏว่าการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจที่ได้เติบโตอย่างรวดเร็วในหลายสิบปีที่ผ่านมา ก็มีสาเหตุทำให้เกิดการเอาเปรียบในสังคมมากขึ้น ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป แต่อย่างไรก็ดี ในปัญหาเรื่องการกระจายรายได้นั้นถ้าจะศึกษากันอย่างเป็นระบบแล้ว จะต้องศึกษาถึงปัญหาพรรคตกทอดทางทรัพย์สินด้วย ระบบพรรคตกทอดเป็นต้นเหตุสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้ความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ของสังคมมีมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ ๖-๙
ทรัพย์สินของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทย
ปี ๒๕๒๑-๒๕๒๒

ขนาดของทรัพย์สินของกลุ่มธุรกิจ	จำนวนกลุ่ม	จำนวนบริษัท	ทรัพย์สิน	ร้อยละ
๑. กลุ่มธนาคารพาณิชย์	๑๒	๔๐๓	๓๐๙,๔๖๗	๗๓.๒๕
๒. ทรัพย์สิน ๓,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ ล้านบาท	๑๒	๓๘๔	๖๓,๗๕๖	๑๕.๐๙
๓. ทรัพย์สิน ๒,๐๐๐-๒,๙๐๐ ล้านบาท	๖	๗๒	๑๔,๗๘๖	๓.๕๙
๔. ทรัพย์สิน ๑,๐๐๐-๑,๙๙๐ ล้านบาท	๑๖	๑๕๙	๒๐,๕๓๔	๕.๙๖
๕. ทรัพย์สิน ๕๐๐-๙๙๐ ล้านบาท	๑๙	๑๓๔	๑๓,๙๒๕	๓.๓๑
รวม	๖๕	๑,๑๕๒	๔๒๒,๔๖๖	๑๐๐.๐๐

ที่มา : เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม วิเคราะห์ลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทย

สถาบันไทยคดีศึกษา และ คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔

ตารางที่ ๖-๑๐

ระดับการกระจุกตัวทางธุรกิจในการส่งออกของสินค้าออกที่สำคัญบางประการ

ปี ๒๕๒๒

(หน่วย : ร้อยละ)

สินค้าออกที่สำคัญ	มูลค่าการส่งออก		จำนวนผู้ส่งออก		ปริมาณการส่งออกร้อยละ
	ล้านบาท	ร้อยละ	รวม	รายใหญ่	
มูลค่าสินค้าออกปี ๒๕๒๒	๑๐๖,๘๗๙	๑๐๐.๐๐			
๑. ข้าว	๑๕,๔๗๙	๑๔.๔๘	๘๔	๕ ๑๐	๓๒.๕๘ ๕๐.๘๔
๒. ยางพารา	๑๒,๓๔๐	๑๑.๕๔	๓๑	๑ ๒	๓๒.๘๒ ๕๕.๒๖
๓. ทิบุก	๙,๒๕๖	๘.๖๖	๑	๑	๑๐๐.๐๐
๔. ข้าวโพก	๕,๖๔๑	๕.๒๘	๑๖๐	๕ ๑๐ ๑๕	๒๒.๕๔ ๓๔.๘๖ ๔๔.๐๐
๕. ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง	๙,๘๗๐	๙.๒๓	๕๑	๕ ๑๐ ๑๕	๒๘.๖๘ ๔๘.๖๓ ๖๖.๑๖
๖. น้ำตาลดิบ	๔,๗๘๖	๔.๔๘	๒	๒	๑๐๐.๐๐
รวมสินค้าออก ๖ ชนิด	๕๗,๓๗๒	๕๓.๖๗			
๗. สินค้าออกอื่น ๆ	๔๙,๕๐๗	๔๖.๓๓			

ที่มา : เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม วิเคราะห์ลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทย สถาบันไทยคดีศึกษาและ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๔ ตารางที่ ๔.๑๑-๔.๑๗

ตารางที่ ๖-๑๑

ระดับการกระจุกตัวทางธุรกิจในอุตสาหกรรมที่สำคัญ
บางประเภท ปี๒๕๒๑-๒๕๒๒
(หน่วย : ร้อยละ)

ประเภทอุตสาหกรรม	จำนวนผู้ผลิต		กำลังการผลิต	ทรัพย์สิน	ยอดขาย
	รวม	รายใหญ่			
๑. การถลุงดีบุก	๓	๑	๙๙.๐๐		
๒. น้ำมันปิโตรเลียม	๔	๑	—	๔๖,๐๐	๓๔.๖๐
๓. ปูนซีเมนต์	๓	๑	—	๖๗.๗๑	๘๔.๗๗
๔. เหล็กเส้น	๗	๑	๓๒.๓๓		
		๔	๘๘.๗๑		
๕. น้ำตาลทราย	๔๒	๑	๒๒.๘๑		
		๓	๕๔.๒๖		
๖. บัญเคมี	๑	๑	๑๐๐.๐๐		
๗. ยางรถยนต์	๓	๑	๔๒.๐๗		
๘. นมข้นหวาน	๔	๑		๔๙.๒๘	๔๕.๑๗
๙. สัมประรถกระป๋อง	๑๔	๑	๓๐.๐๘		
		๓	๗๑.๑๕		
๑๐. รถจักรยานยนต์	๔	๑	๓๗.๓๐		
๑๑. เบียร์	๓	๑		๘๔.๗๒	
๑๒. กระจกแผ่น	๑	๑	๑๐๐.๐๐		
๑๓. ถังแก๊ส	๑	๑	๑๐๐.๐๐		
๑๔. ผงชูรส	๒	๑		๗๖.๐๐	๘๓.๐๐

ตารางที่ ๖-๑๑ (ต่อ)

ประเภทอุตสาหกรรม	จำนวนผู้ผลิต		กำลังการผลิต	ทรัพย์สิน	ยอดขาย
	รวม	รายใหญ่			
๑๕. การผลิตซีปและกระดุม	๒	๑	๖๘.๙๖		
๑๖. กระเบื้องดินเผาและโมเสก	๑๐	๑		๔๒.๐๕	
๑๗. บันด้ายและทอผ้า	๔๕	๕		๔๙.๒๓	
๑๘. อุตสาหกรรมผ้าจากขูด	๒	๑		๗๕.๐๐	
๑๙. อุตสาหกรรมอลูมิเนียม	๑	๑	๑๐๐.๐๐		
๒๐. การสกัดน้ำมันละหุ่ง	๑	๑	๑๐๐.๐๐		

หมายเหตุ สำหรับอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายและอุตสาหกรรมบันด้ายและทอผ้า จำนวนผู้ผลิต รายใหญ่เป็นตัวเลขของกลุ่มบริษัท

ที่มา : เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม วิเคราะห์ลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่
ในประเทศไทย สถาบันไทยคดีศึกษา คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๒๕๒๔ ตารางที่ ๔.๒๖

๖.๒.๔ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงระบบการกระจายรายได้ของสังคม

ถ้าหากเราลองหันมาพิจารณาความเจริญทางด้านวัตถุที่อยู่รอบตัวเราจะมีความรู้สึกว่าประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ปรากฏว่าในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาเศรษฐกิจของประเทศไทยได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว เช่น ถ้าดูจากการเพิ่มขึ้นของรายได้ประชาชาติจะพบว่าได้เพิ่มขึ้นถึง ๑๔ เท่าตัว ถ้าหากดูการขยายตัวของการค้าระหว่างประเทศจากมูลค่าของสินค้าและบริการที่ส่งออกก็จะพบว่าได้เพิ่มขึ้น ๑๖ เท่าตัว

อย่างไรก็ตาม ในความเจริญและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมเศรษฐกิจที่สลับซับซ้อนมากขึ้น และมีผลกระทบต่อโครงสร้างของระบบการกระจายรายได้ของสังคม และสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ด้วยสำหรับการพิจารณาในที่นี้จะกล่าวถึงตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงบางอย่างเพื่อประกอบการพิจารณาดังนี้ (๑) ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่มีต่อการผลิตและการใช้จ่ายของสังคม (๒) การเปลี่ยนแปลงของภาวะค่าครองชีพและสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน (๓) การเปลี่ยนแปลงรูปของการใช้จ่ายกับปัญหาการกระจายรายได้

๑. ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่มีต่อการผลิตและการใช้จ่ายของสังคม

จากการพัฒนาเศรษฐกิจในหลายสิบปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้รับเอาเทคโนโลยีจากต่างประเทศและได้พัฒนาเทคโนโลยีมาใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น ในด้านของการผลิตจะพบว่าภาคธุรกิจอุตสาหกรรมและธุรกิจทางด้านการค้าบริการต่าง ๆ ได้พัฒนาให้เจริญก้าวหน้าขึ้น เช่น ในธุรกิจขนาด

ใหญ่ได้มีการนำเอาเครื่องสมองกลเข้ามาใช้ในการประกอบธุรกิจมากขึ้น เป็นต้น สำหรับการผลิตทางด้านเกษตรก็ได้รับการพัฒนามากพอสมควรในบางท้องที่และบางแขนงอาชีพ แต่โดยทั่วไปแล้วภาคการเกษตรยังคงได้รับการพัฒนาการผลิตน้อยมากดังจะพิจารณาได้จากผลผลิตโดยเฉลี่ยต่อพื้นที่ของพืชผลสำคัญยังอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำมาก

การได้รับการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีทางการผลิตที่แตกต่างกันนั้นเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ระดับรายได้ของสังคมมีความแตกต่างกันมากขึ้น และมีการได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างกลุ่มอาชีพมากขึ้น กลุ่มที่สามารถพัฒนาเทคโนโลยีได้รวดเร็วกว่ากลุ่มอื่นมักจะเป็นกลุ่มที่ได้เปรียบ ตัวอย่างเช่น ความเจริญก้าวหน้าของธนาคารพาณิชย์และธุรกิจการเงินทำให้กลุ่มที่สามารถควบคุมการใช้เงินทุนของสังคม สร้างอำนาจการผูกขาดทางเศรษฐกิจได้มากขึ้น เป็นต้น

ในด้านการใช้จ่ายเพื่อการบริโภค ปรากฏว่าการใช้ระบบการชื้อขายผ่อนส่ง การโฆษณาสินค้า และการเลียนแบบอย่างการใช้จ่ายในสังคมได้ทำให้มีการใช้จ่ายในลักษณะที่ฟุ่มเฟือยมากขึ้น การใช้จ่ายในลักษณะที่ฟุ่มเฟือยนั้นนอกจากจะทำให้เรามีความจำเป็นต้องพึ่งพาสินค้าและบริการจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นแล้ว ยังเป็นเหตุผลสำคัญที่ก่อให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบและทำลายสิ่งที่ดีงามภายในสังคมอีกด้วย

๒. การเปลี่ยนแปลงภาวะค่าครองชีพและสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

ในความเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่กล่าวมานั้น นอกจากจะทำให้การผลิตและการใช้จ่ายของประเทศโดยส่วนรวมได้เปลี่ยน

แปลงไปแล้วยังปรากฏว่าการผันผวนทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทั้งภายในและจากภายนอกประเทศยังทำให้ภาวะค่าครองชีพเปลี่ยนไปด้วย ปรากฏว่าราคาข้าวของต่าง ๆ มีราคาสูงขึ้นตลอดเวลาและสินค้าหรือบริการบางอย่างเริ่มมีการขาดแคลนมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงภาวะค่าครองชีพที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ที่เห็นได้เด่นชัดที่สุดได้แก่ปัญหาเงินเฟ้อ ปรากฏว่าตั้งแต่ปี ๒๕๑๖ เป็นต้นมาอัตราเงินเฟ้อในประเทศไทยเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงมาก เช่นในปี ๒๕๑๗ ขึ้นสูงถึงร้อยละ ๒๔ ต่อปี ปี ๒๕๒๓ อัตราเงินเฟ้อขึ้นสูงถึงร้อยละ ๒๐ และ ปี ๒๕๒๔ อัตราเงินเฟ้อจะตกจากร้อยละ ๑๔ ต่อปี

ในภาวะของการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของค่าครองชีพดังกล่าวนี้ ผู้ที่มีรายได้ประจำหรือรายได้เพิ่มขึ้นได้ช้ากว่าอัตราเงินเฟ้อ ย่อมได้รับความเดือดร้อนในการครองชีพเช่น ผู้ที่มีรายได้ประจำ ผู้ใช้แรงงาน และชาวไร่ชาวนาส่วนใหญ่เป็นต้น ในทางตรงกันข้าม ผู้ที่สามารถปรับตัวได้เร็วและมีรายได้เพิ่มขึ้นเร็วกว่าอัตราเงินเฟ้อ ย่อมจะไม่ได้รับความเดือดร้อน และในบางกรณีกลับเป็นฝ่ายที่ได้รับประโยชน์เสียอีก

สำหรับข้อมูลในตารางที่ ๖-๑๒ เป็นการเปรียบเทียบอัตราเงินเฟ้อกับอัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำและอัตราดอกเบี้ยของการกู้ยืมในระบบธนาคารพาณิชย์ของไทย จะพบว่า การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้เป็นไปในทางที่เป็นผลเสียแก่ผู้ฝากเงินหรือผู้ที่ทำการออมทรัพย์ แต่เป็นประโยชน์ต่อผู้กู้ยืมหรือผู้ประกอบการทางธุรกิจ

จากการผันผวนของภาวะเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้ทำให้คนส่วนใหญ่ได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากรายได้เพิ่มขึ้นน้อยกว่าภาวะค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญทำให้ระบบการกระจายรายได้ของสังคมขาดความเป็นธรรม

มากขึ้น นอกจากน้ระบบการกระจายรายได้ของสังคมยังถูกซ้ำเติมด้วยความผันผวนในภาวะเศรษฐกิจของโลก ทำให้เราต้องซื้อสินค้าเข้าในราคาที่แพงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องน้ำมันเชื้อเพลิง แต่ในขณะที่เดียวกันราคาผลิตผลเกษตรที่เราส่งออกราคาเพิ่มขึ้นไม่มากนัก ปรากฏการณ์ดังกล่าวมีผลเท่ากับ เราต้องใช้สินค้าของเรามากขึ้นเพื่อแลกกับสินค้าขาเข้าจำนวนเท่าเดิม เป็นผลทำให้เราต้องสูญเสียทรัพยากรแก่ต่างประเทศมากขึ้นและทำให้เกิดปัญหาการกระจายรายได้ในสังคมมากขึ้น สำหรับเรื่องนี้จะได้กล่าวถึงรายละเอียดในเรื่องการค้ำระหว่างประเทศในภายหลัง

๓. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการใช้จ่ายกับปัญหาการกระจายรายได้ จากความเจริญทางด้านวัตถุและการเลียนแบบอย่างการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของสังคม ทำให้เราต้องใช้ทรัพยากรมากขึ้นเพื่อผลิตสินค้าและบริการใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองของความต้องกาใช้จ่ายในลักษณะที่ฟุ่มเฟือย อย่างไรก็ตาม ในหลักของความเป็นจริงนั้น เมื่อจำนวนสินค้าหรือบริการ หรือทรัพยากรอยู่ที่ ดังนั้น เมื่อบุคคลหนึ่งทำการใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ย่อมหมายความว่าคนอื่นจะต้องใช้น้อยลง เนื่องจากจำนวนสินค้าหรือบริการนั้นมีอยู่จำกัด

สำหรับในกรณีของประเทศไทย จากการศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างของการใช้จ่ายโดยส่วนรวมปรากฏว่าเราได้มีการใช้จ่ายที่เกินตัวมาโดยตลอด ซึ่งทำให้เกิดปัญหาการกระจายและการจัดสรรกาใช้จ่ายทรัพยากรของสังคม ในกรณีของการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคนั้น ปรากฏว่าความเจริญทางด้านวัตถุและการเลียนแบบอย่างการใช้จ่าย ทำให้คนที่มียาได้สูงและรายได้ปานกลางมีการใช้จ่าย

สินค้าและบริการที่มีลักษณะฟุ่มเฟือยมากขึ้น ความจำเป็นต้องใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ดังกล่าว ทำให้ทุกคนจะต้องพยายามหารายได้เพิ่มขึ้น และการหารายได้ดังกล่าวส่วนหนึ่งก็อาจจะได้มาโดยวิธีการเอาเปรียบผู้อื่น หรือเอาเปรียบบรรพชนชาติโดยการทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเช่น การทำลายป่าไม้เป็นต้น หรือหารายได้โดยทำลายวัฒนธรรมและค่านิยมความงามของสังคม เช่น การลักตัดเศียรพระพุทธรูปและการค้าประเวณี เป็นต้น^(๑๒)

ข้อมูลในตารางที่ ๖-๑๓ เป็นการแสดงตัวอย่างการเปรียบเทียบระหว่างสินค้าฟุ่มเฟือยบางชนิดที่ต้องซื้อจากต่างประเทศกับจำนวนข้าวที่เราจะต้องใช้แลกเปลี่ยนกับสินค้านั้น ตัวอย่างเช่น การซื้อรถยนต์หนึ่งคัน เราต้องใช้ข้าวเปลือกถึง ๖๓ เกวียนไปแลกเปลี่ยน หรือต้องใช้พื้นที่ปลูกข้าวเป็นจำนวนถึง ๒๕๐ ไร่ในการปลูกข้าวเพื่อให้ได้ข้าวจำนวนดังกล่าว โดยเฉลี่ยแล้วในปัจจุบันมีการใช้เงินซื้อรถยนต์หนึ่งประมาณปีละ ๕,๐๐๐ ล้านบาท ซึ่งเท่ากับว่าเราต้องใช้ข้าวเปลือกจำนวนถึง ๑.๒๕ ล้านเกวียน หรือใช้พื้นที่ปลูกข้าวถึง ๕ ล้านไร่ เพื่อที่จะนำข้าวไปแลกเปลี่ยนเป็นรถยนต์หนึ่งมาใช้ภายในประเทศ

จากกรณีตัวอย่างที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าเมื่อมีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยในประเทศมากขึ้น ทำให้เราต้องผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ เพิ่มขึ้นเพื่อนำไปแลกเปลี่ยน หรืออาจทำให้เกิดการเอาเปรียบภายในสังคมมากขึ้น อย่างไรก็ตามเนื่องจากประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรค่อนข้างต่ำ เนื่องจากไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควรจะเป็นนั้น ทำให้การเพิ่มการผลิตทางการเกษตรโดยวิธีการขยายพื้นที่การเพาะปลูกและวิธีการทำลายสภาพทางธรรมชาติ ดังนั้นจึงปรากฏว่าในปัจจุบันฐานทางด้านทรัพยากรธรรมชาติของประเทศเช่น

ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นดิน ป่าไม้ แหล่งการประมง และแหล่งแร่ธาตุ ได้ถูกทำลายไปมาก การที่ฐานทรัพยากรของประเทศถูกทำลายลงย่อมทำให้ชาวนบตเดือดร้อนมากขึ้นทั้งนี้เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทดำรงชีวิตอยู่ได้โดยอาศัยฐานทรัพยากรธรรมชาติอยู่มาก ดังนั้น เมื่อฐานทรัพยากรในชนบทถูกทำลายลงจึงทำให้เกิดปัญหาการกระจายรายได้ในสังคมมากขึ้น

จากการวิเคราะห์ในเรื่องการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต การผูกขาดในการกำหนดอัตราผลตอบแทน และการเปลี่ยนแปลงความเจริญทางด้านวัตถุที่ได้กล่าวมาทั้งหมดจะพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในยี่สิบกว่าปีที่ผ่านมา ได้มีผลทำให้ลักษณะการกระจายรายได้ในสังคมไทยเลวลง อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่ได้เกิดขึ้นกับทุกประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี ที่รัฐบาลขาดการวางแผนการพัฒนาที่รัดกุมพอ สำหรับประเทศที่มีการวางแผนการพัฒนาและการกระจายรายได้ที่ดีแล้ว ปัญหาช่องว่างในการกระจายรายได้จะเกิดขึ้นไม่มากนัก รัฐบาลจะทำหน้าที่เป็นผู้คอยแก้ไขข้อบกพร่อง ระบบการกระจายรายได้ของสังคม โดยใช้ระบบภาษีอากรและการใช้จ่ายของรัฐบาลเป็นเครื่องมือ ดังนั้นในหัวข้อต่อไปเราจะทำการวิเคราะห์ระบบการทำงานในด้านเกี่ยวกับการกระจายรายได้ของรัฐบาลไทยว่า ได้เกิดข้อบกพร่องอย่างไรบ้าง

๖.๓ บทบาทของรัฐบาลในการแก้ปัญหาการกระจายรายได้ของสังคม

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดรายได้ของบุคคลที่ได้กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ความแตกต่างในรายได้ระหว่างบุคคลหรือระหว่างครอบครัวย่อมจะต้องเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ทั้งนี้เนื่องจาก ความรู้ความสามารถใน

ตารางที่ ๖-๑๒
 เปรียบเทียบอัตราเงินเพื่อกับอัตราดอกเบี้ยฝากสูงสุดและ
 อัตราดอกเบี้ยกู้ยืมสูงสุดของธนาคารพาณิชย์
 (หน่วย : ร้อยละ)

ปี	อัตราดอกเบี้ย เงินฝาก๑๒เดือน	อัตราดอกเบี้ย ให้กู้ยืมสูงสุด	อัตราเงินเพื่อ (ร้อยละ)	อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริง	
				ของผู้ฝาก	ของผู้กู้
๒๕๐๓-๒๕๑๒	๗.๐	๑๕.๐	๒	๕.๐	๑๓.๐
๒๕๑๓	๗.๐	๑๕.๐	๐	๗.๐	๑๕.๐
๒๕๑๔	๗.๐	๑๕.๐	๐	๗.๐	๑๕.๐
๒๕๑๕	๗.๐	๑๕.๐	๕	๒.๐	๑๐.๐
๒๕๑๖	๘.๐	๑๕.๐	๑๕	-๗.๐	๐
๒๕๑๗	๘.๐	๑๕.๐	๒๔	-๑๖.๐	-๘.๐
๒๕๑๘	๘.๐	๑๕.๐	๕	๓.๐	๑๐.๐
๒๕๑๙	๘.๐	๑๕.๐	๘	๔.๐	๑๑.๐
๒๕๒๐	๘.๐	๑๕.๐	๗	๑.๐	๘.๐

ตารางที่ ๖-๑๒ (ต่อ)

ปี	อัตราดอกเบี้ยเงินฝาก๑๒เดือน	อัตราดอกเบี้ยให้กู้ยืมสูงสุด	อัตราเงินเพื่อ (ร้อยละ)	อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริง	
				ของผู้ฝาก	ของผู้กู้
๒๕๒๑	๘.๐	๑๕.๐	๘	๐	๗.๐
๒๕๒๒	๗.๐	๑๕.๐	๑๕	-๖.๐	๐
๒๕๒๓	๑๒.๐	๑๘.๐	๒๐	-๘.๐	-๒.๐
๒๕๒๔	๑๒.๐	๑๘.๐	๑๔	๖.๐	๔.๐

หมายเหตุ อัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำ และอัตราดอกเบี้ยการให้กู้ยืมนั้น ใช้อัตราที่กำหนดตามกฎหมาย

ตารางที่ ๖-๑๓

ตัวอย่างเปรียบเทียบการใช้จำนวนข้าวเปลือกและพื้นที่ต้องใช้ในการ
ปลูกข้าวเพื่อแลกเปลี่ยนกับสินค้าจากต่างประเทศบางชนิด ปี ๒๕๒๔

ตัวอย่างสินค้าเพื่อการบริโภค ที่นำเข้าจากต่างประเทศ	บาท (โดยประมาณ)	จำนวนข้าวเปลือกที่ ต้องใช้แลกเปลี่ยน	ราคาต่อ เกวียน (บาท)	จำนวน (เกวียน)	ผลผลิต ต่อไร่ (กก)	พื้นที่เพาะ ปลูก (ไร่)
๑. รถยนต์นั่งหนึ่งคัน	๒๕๐,๐๐๐	ข้าวเปลือก	๔,๐๐๐	๖๒.๕	๒๕๐	๒๕๐
๒. โทรทัศน์สีหนึ่งเครื่อง	๑๐,๐๐๐	ข้าวเปลือก	๔,๐๐๐	๒.๕	๒๕๐	๑๐
๓. วิทยุเทปหนึ่งเครื่อง	๒๐,๐๐๐	ข้าวเปลือก	๔,๐๐๐	๕.๐	๒๕๐	๒๐
๔. โดยเฉลี่ยแล้วปีหนึ่งใช้เงิน สั่งซื้อรถยนต์นั่ง (ล้านบาท)	๕,๐๐๐	ต้องใช้ข้าวเปลือก	๔,๐๐๐	๑,๒๕๐,๐๐๐	๒๕๐	๕,๐๐๐,๐๐๐

หมายเหตุ (๑) ราคาข้าวเปลือกและราคาสินค้าที่ใช้เปรียบเทียบเป็นราคาโดยประมาณ

(๒) ข้าวเปลือกหนึ่งเกวียนน้ำหนัก ๑,๐๐๐ กิโลกรัม

(๓) ผลผลิตข้าวโดยเฉลี่ย ๒๕๐ กิโลกรัมต่อไร่ เพราะฉะนั้นหนึ่งเกวียนต้องใช้พื้นที่ ๔ ไร่

(๔) พื้นที่จำนวน ๕ ล้านไร่นั้นจะเท่ากับพื้นที่การเพาะปลูกของจังหวัด ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา นครนายก และสระบุรี
รวมกัน หรือเท่ากับพื้นที่เพาะปลูกของจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยาและเชียงรายรวมกัน

การทำงาน และการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน และโอกาสในทางเศรษฐกิจหรืออำนาจการต่อรองทางเศรษฐกิจของแต่ละบุคคลก็แตกต่างกันด้วย อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญที่จะต้องพิจารณากันต่อไปก็คือ ทำอย่างไรจึงจะสามารถลดช่องว่างของการกระจายรายได้ลงมาได้บ้างและทำอย่างไร จึงสามารถทำให้ประชาชนทุกคนอยู่ได้ กล่าวคืออย่างน้อยที่สุด มีหลักประกันขั้นต่ำในการดำรงชีวิตแก่ผู้ที่ยากจนหรือผู้ที่มีความอ่อนแอในทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม ในการแก้ปัญหาการกระจายรายได้ของสังคมนั้น รัฐบาลจะต้องมีบทบาทอย่างสำคัญในเรื่องนี้ โดยรัฐบาลจะต้องเป็นตัวนำในการเปลี่ยนแปลงและให้หลักประกันขั้นต่ำในการดำรงชีวิตแก่ประชาชนทุกคน สำหรับการพิจารณาปัญหาของเราในที่นี้จะแบ่งหัวข้อการพิจารณาโดยย่อดังนี้

- (๑) รูปแบบของช่องว่างในการกระจายรายได้ทั่วไป
- (๒) บทบาทของรัฐบาลไทยในการแก้ปัญหาการกระจายรายได้ของสังคม
- (๓) ความไม่เสมอภาคในการกระจายรายได้และบริการสาธารณสุขในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย

๖.๓.๑ รูปแบบของช่องว่างในการกระจายรายได้โดยทั่วไป

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ช่องว่างในการกระจายรายได้ย่อมจะต้องเกิดขึ้นในทุกสังคม ไม่ว่าในสังคมนั้นจะใช้ระบบเศรษฐกิจแบบใดก็ตาม แต่ปัญหาสำคัญมีอยู่ว่าในแต่ละสังคมนั้น จะปล่อยให้ช่องว่างในการกระจายรายได้มีมากน้อยแค่ไหน และจะสามารถให้หลักประกันขั้นต่ำในการดำรงชีวิตแก่คนที่ยากจนได้อย่างไร

ในการแก้ปัญหาการกระจายรายได้และการจัดระเบียบของสังคมนั้นถือได้ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้กลไกอำนาจรัฐเพื่อเข้ามาแก้ไขปัญหาสังคม เศรษฐกิจ รัฐบาลจะต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อจัดระบบการกระจายรายได้ของสังคม การแก้ไขปัญหาค่าการกระจายรายได้จะไม่มีทางทำได้สำเร็จ ถ้าหากรัฐบาลไม่เข้ามาเกี่ยวข้องหรือรัฐบาลมิได้คำนึงถึงผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่

อย่างไรก็ตาม บทบาทของรัฐบาลจะมีมากน้อยแค่ไหนนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับระบบเศรษฐกิจที่ใช้ในแต่ละประเทศเป็นสำคัญ สำหรับแผนภาพในรูปที่ ๖-๒ เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่า แนวโน้มของความแตกต่างในการกระจายรายได้ระหว่างคนที่มียาได้สูงกับคนที่มียาได้ต่ำในสังคมแต่ละแบบจะมีช่องว่างแตกต่างกันได้มากน้อยแค่ไหน และรัฐบาลได้ใช้มาตรการทางการคลังหรือมาตรการทางเศรษฐกิจแก้ไขอะไรได้บ้าง จากตัวอย่างในรูปดังกล่าวพอจะอธิบายได้โดยย่อดังนี้

ในแบบที่หนึ่ง สมมติว่าเป็นประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีหรือแบบทุนนิยมที่รัฐบาลมีสวัสดิการขั้นต่ำแก่ประชาชน ในระบบเศรษฐกิจแบบนี้ ประชาชนจะเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและมีอำนาจการผูกขาดทางเศรษฐกิจมากพอสมควร ช่องว่างในการกระจายรายไดยังมีอยู่มาก อย่างไรก็ตาม รัฐบาลจะพยายามใช้มาตรการทางเศรษฐกิจและทางการคลังเข้ามาเป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาคือ ในด้านของการใช้มาตรการทางเศรษฐกิจ รัฐบาลอาจจะพยายามทำให้กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ มีอำนาจการต่อรองที่ทัดเทียมกันมากขึ้น มีการใช้มาตรการบางอย่างเพื่อช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอทางเศรษฐกิจ เช่น การกำหนดค่าจ้างขั้นต่ำ การประกันราคาพืชผล การควบคุมการผูกขาด และช่วยเหลือการประกอบอาชีพของคนที่มีรายได้น้อย

สำหรับมาตรการทางการคลังรัฐบาลจะใช้ระบบภาษีที่เป็นธรรมเป็นเครื่องมือโดยพยายามเก็บภาษีจากคนที่มียาได้สูง หรือคนที่สมควรจะเสียภาษีอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยและนำรายได้จากภาษีดังกล่าวบางส่วนมาจัดสวัสดิการให้แก่ประชาชน เพื่อให้อย่างน้อยที่สุดทุกคนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ตามสมควร อย่างไรก็ตาม มาตรการทางค่านสวัสดิการนั้นจะถือเป็นมาตรการอันสุดท้าย แต่โดยทั่วไปแล้วจะพยายามช่วยให้ผู้มีรายได้ต่ำมีงานทำมีรายได้ และสามารถช่วยตัวเองได้

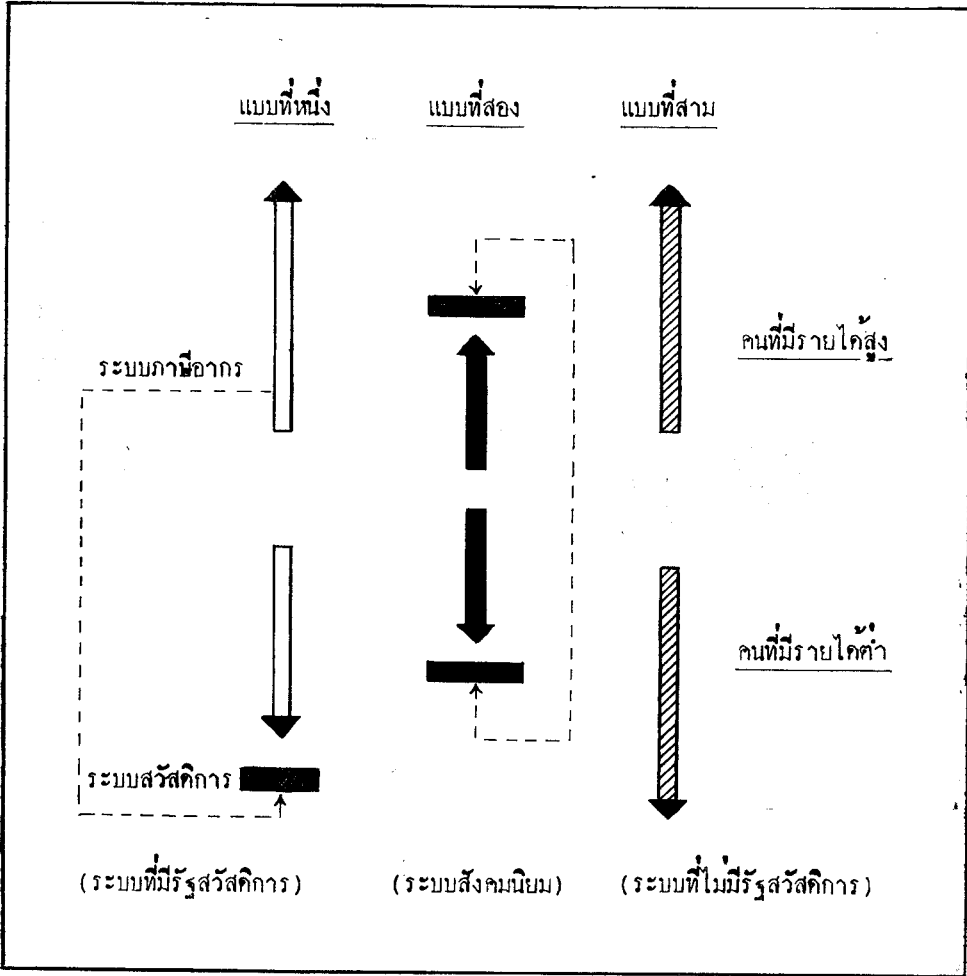
ในแบบที่สอง สมมติว่าเป็นระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม รัฐบาลเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตทั้งหมด ประชาชนทุกคนมีฐานะเป็นลูกจ้างของรัฐบาล ในสังคมแบบนี้รายได้ของแต่ละบุคคลมักจะแตกต่างกันที่อัตราค่าจ้างและตำแหน่งการทำงานที่ทำโดยทั่วไปแล้วบุคคลที่เป็นลูกจ้างของรัฐจะเป็นอภิสิทธิชนและมักจะมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีกว่าผู้อื่น

อย่างไรก็ตาม ในสังคมแบบนี้ ถือว่าช่องว่างในเรื่องรายได้และความ เป็นอยู่ของแต่ละบุคคล ถูกควบคุมโดยนโยบายของรัฐ ดังนั้น รายได้ของแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกันไม่มากนัก

ในแบบที่สาม สมมติว่าเป็นระบบเศรษฐกิจแบบเสรีหรือแบบทุนนิยม ที่ไม่มีระบบสวัสดิการของรัฐ ในระบบเศรษฐกิจแบบนี้ปัจเจกชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและมีอำนาจการผูกขาดทางเศรษฐกิจอยู่มาก รัฐบาลไม่สามารถดำเนินมาตรการทางเศรษฐกิจหรือทางการคลังอย่างได้ผลเพื่อแก้ปัญหาการกระจายรายได้ของสังคม นอกจากนี้มาตรการและนโยบายทางเศรษฐกิจที่ใช้กันก็มักจะออกมาในทางที่ให้ผลประโยชน์แก่คนที่เป็ฝ่ายได้เปรียบ มากกว่าที่ให้แก่คนที่ยากจน

รูปที่ ๖-๒

รูปแบบช่องว่างในการกระจายรายได้ระหว่างคนที่มียาได้สูง
กับคนที่มียาได้ต่ำในแต่ละระบบเศรษฐกิจ

ในสังคมแบบนี้ช่องว่างของการกระจายรายได้จะทิ้งห่างกันมากยิ่งขึ้นตามกาลเวลาและภาวะการณ์เศรษฐกิจที่ได้ผันแปรไป คนที่ยากจนหรือมีความอ่อนแอทางเศรษฐกิจจะไม่ได้รับสวัสดิการซึ่งเป็นหลักประกันขั้นต่ำในการดำรงชีวิต คนที่ยากจนจะมีความเดือดร้อนมาก เช่น ในกรณีของประเทศไทย เป็นต้น

๖.๓.๒ บทบาทของรัฐบาลไทยในการแก้ปัญหาการกระจายรายได้ของสังคม

จากการวิเคราะห์สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไป ได้พบว่าถึงแม้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะขยายตัวได้เร็วก็ตาม แต่ช่องว่างของการกระจายรายได้ก็มีมากขึ้น และคุณภาพชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ดีขึ้น ความล้มเหลวในการแก้ปัญหาการกระจายรายได้เป็นที่ยอมรับอย่างเปิดเผยของทางราชการ ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๕ ซึ่งจะใช้ระหว่างปี ๒๕๒๕ ถึง ๒๕๒๙ จึงได้เน้นการพัฒนาประชาชนในเขตที่ยากจนอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ในการแก้ปัญหาการกระจายรายได้นั้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๓ ซึ่งได้เริ่มใช้ในปี ๒๕๑๕ ก็ได้ให้ความสำคัญในเรื่องนี้ แต่ในทางที่เป็นจริงแล้ว รัฐบาลขาดนโยบายและมาตรการที่จะแก้ปัญหาอย่างจริงจังและได้ผล ดังนั้นถึงแม้ว่าจะมีเป้าหมายในการแก้ปัญหาการกระจายรายได้ก็ตาม แต่ช่องว่างในการกระจายรายได้ก็ยังคงมีความแตกต่างกันมากยิ่งขึ้น

สำหรับกรณีวิเคราะห์การแก้ปัญหาการกระจายรายได้ในประเทศไทยในที่นี้จะชี้ให้เห็นว่า รัฐบาลได้ใช้มาตรการทางเศรษฐกิจและมาตรการทางการ

คลังในการแก้ปัญหากันอย่างไร ซึ่งจะแบ่งหัวข้อการพิจารณาโดยย่อดังนี้(๑)
การใช้มาตรการทางด้านภาษีอากร (๒) การใช้มาตรการทางด้านรายจ่ายของ
รัฐบาล^(๑๓)

๑. การใช้มาตรการทางด้านภาษี

โดยหลักการแล้ว มาตรการทางด้านภาษีอากรจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญ
อันหนึ่งในการแก้ปัญหาการกระจายรายได้ในสังคม โดยรัฐบาลจะพยายาม
เก็บภาษีอย่างเป็นธรรม ซึ่งจะคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจหรือความสามารถ
ในการเสียภาษีของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ เช่น คนที่มีรายได้สูงควรแบกรับ
ภาระภาษีในอัตราส่วนที่สูงกว่าคนที่มีรายได้ต่ำ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในกรณีของประเทศไทยนั้น ระบบภาษีอากรที่ใช้อยู่
มิได้ช่วยให้การกระจายรายได้ดีขึ้น แต่กลับทำให้การกระจายรายได้เลวลง
เสียอีก ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๖-๑๔

จากข้อมูลในตารางดังกล่าวจะพบ คนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีรายได้ต่ำกล่าว
คือประมาณร้อยละ ๕๐ ของครัวเรือน ในปี ๒๕๑๕ มีรายได้เฉลี่ยเท่ากับ
หรือต่ำกว่าปีละ ๑๐,๐๐๐ บาท แต่จากการวิเคราะห์การแบกรับภาระภาษีของ
ครัวเรือนตามระดับของรายได้แล้ว กลับพบว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกลับ
เป็นผู้ที่แบกรับภาระภาษีในอัตราส่วนที่สูงที่สุด ในทางตรงกันข้าม ครัว
เรือนที่มีรายได้สูงกลับเป็นผู้ที่แบกรับภาระภาษีในอัตราส่วนที่ต่ำที่สุด

จากโครงสร้างของระบบภาษีที่กล่าวมานั้นจะเห็นได้ว่า ระบบภาษีที่
ใช้อยู่ไม่ได้ช่วยให้การกระจายรายได้ของสังคมดีขึ้น แต่กลับทำให้การกระจาย
รายได้เลวลงอย่างไรก็ตาม ระบบภาษีอากรดังกล่าวนี้ก็ได้มีการแก้ไขอะไร

มากนัก ทั้งนี้ระบบภาษีที่ใช้อยู่ในปัจจุบันก็ยังเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความไม่
เป็นธรรมในการกระจายรายได้ของสังคมไทย

๒. การใช้มาตรการทางด้านการใช้จ่ายของรัฐบาล

ในการแก้ปัญหาการกระจายรายได้ของสังคมนี้ มาตรการทางด้านการใช้จ่ายของรัฐบาลถือว่าเป็นมาตรการที่สำคัญมาก ในด้านของการแก้ปัญหาในเรื่องนี้รัฐบาลจะต้องพยายามใช้จ่ายโดยพยายามกระจายผลประโยชน์ไปสู่บุคคลที่มีรายได้ต่ำหรือเป็นผู้ที่เสียเปรียบของสังคม เช่น พยายามช่วยให้คนที่ยากจนมีงานทำและมีรายได้ดีขึ้นหรือพยายามให้สวัสดิการที่จำเป็นแก่ผู้ที่ยากจนหรือผู้ที่ช่วยตัวเองไม่ได้ เพื่อช่วยให้เขาเหล่านั้นสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์ผลประโยชน์ที่ประชาชนแต่ละครัวเรือนได้รับจากงบประมาณรายจ่ายของรัฐบาลไทย ในปี ๒๕๑๕ กลับปรากฏว่าครัวเรือนที่ยากจนเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์จากรัฐบาลน้อยที่สุด แต่ครัวเรือนที่ร่ำรวยกลับเป็นฝ่ายที่ได้รับประโยชน์มากที่สุด จากรายได้ของรัฐบาล ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๖-๑๕

ข้อมูลในตารางที่ได้กล่าวมานั้น ได้ทำการวิเคราะห์ผลประโยชน์ที่ประชาชนได้รับจากงบประมาณของรัฐบาลที่ได้ใช้จ่ายในด้านการศึกษา การขนส่ง บ้านสาธารณสุขและสวัสดิการ จากข้อมูลดังกล่าว ถ้าหากจะพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่แต่ละครัวเรือนได้รับเทียบกับระดับรายได้ของแต่ละครัวเรือนแล้วจะปรากฏว่าอัตราส่วนไม่ค่อยแตกต่างกันมากนัก และครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำจะเป็นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ในอัตราส่วนที่สูง แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่คิดเป็นจำนวนเงินที่แต่ละครัวเรือนได้รับแล้วจะ

พบว่าครัวเรือนที่ยากจนได้รับน้อยที่สุด กล่าวคือประมาณครัวเรือนละ ๗๙๕ บาท ในทางตรงกันข้ามครัวเรือนที่มีรายได้สูงเป็นฝ่ายที่ได้รับประโยชน์มากที่สุด กล่าวคือ ประมาณครัวเรือนละ ๗,๗๐๑ บาท ซึ่งสูงกว่าที่ครัวเรือนยากจนได้รับประมาณ ๑๐ เท่าตัว

ความไม่เป็นธรรมในการกระจายผลประโยชน์จากการใช้จ่ายของรัฐบาลนั้นจะเห็นได้เด่นชัดยิ่งขึ้นจากกรณีตัวอย่างของการศึกษา ซึ่งได้แสดงข้อมูลไว้ในตารางที่ ๖-๑๖ ในตารางดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า ค่าบำรุงการศึกษาที่รัฐบาลเก็บจากนักเรียนเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายที่รัฐบาลต้องจ่ายในแต่ละระดับการศึกษามีอัตราส่วนเป็นอย่างไรปรากฏว่านักศึกษาในระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยปิดที่มีการสอบแข่งขันเข้าศึกษานั้นเสียค่าบำรุงในอัตราส่วนที่ต่ำที่สุด กล่าวคือประมาณร้อยละ ของต้นทุนการศึกษาที่รัฐบาลจ่าย ส่วนนักเรียนในระดับอาชีวศึกษาต้องเสียค่าบำรุงในอัตราส่วนที่สูงที่สุด คือประมาณร้อยละ ๒๐ ของต้นทุนการศึกษา

นอกจากนี้ การใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ ของรัฐบาลก็มักจะเป็นไปในลักษณะที่ให้ประโยชน์แก่กลุ่มที่เป็นฝ่ายได้เปรียบหรือแก่ท้องถิ่นที่มีความเจริญมากกว่ากลุ่มที่เป็นฝ่ายเสียเปรียบหรือท้องถิ่นซึ่งมีความเจริญน้อยกว่า ซึ่งจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

๖.๓.๓ ความไม่เสมอภาคในการกระจายรายได้และบริการสาธารณะ ในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย

จากการใช้นโยบายเศรษฐกิจที่มุ่งพัฒนาการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ และการใช้มาตรการภาษีอากรและการใช้จ่ายของรัฐบาลในลักษณะที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้มากขึ้นนั้น มีผลทำให้

ตารางที่ ๖-๑๔

ภาวะภาษีที่ประชาชนแต่ละครัวเรือนแบกรับ จำแนกตามระดับรายได้ของครัวเรือน ปี ๒๕๑๒-๒๕๑๕

ระดับของรายได้ (บาท)	รายได้โดยเฉลี่ยของ แต่ละระดับในปี ๒๕๑๕ (บาท)	ร้อยละของครัว เรือนปี ๒๕๑๕	ภาษีที่เสียเทียบกับรายได้ของ ครัวเรือน (ร้อยละ)	
			๒๕๑๒	๒๕๑๕
ต่ำกว่า ๑๑,๐๐๐	๖,๐๐๐	๒๗.๔	๑๓.๐	๑๖.๘
๗,๕๐๐-๑๕,๐๐๐	๑๐,๐๐๐	๒๓.๑	๑๑.๕	๑๔.๗
๑๓,๐๐๐-๑๗,๐๐๐	๑๕,๐๐๐	๑๓.๗	๑๒.๗	๑๔.๒
๑๘,๐๐๐-๒๔,๐๐๐	๒๐,๐๐๐	๙.๗	๑๓.๕	๑๔.๓
๒๓,๐๐๐-๒๗,๐๐๐	๒๕,๐๐๐	๖.๕	๑๕.๑	๑๔.๘
๒๗,๐๐๐-๓๓,๐๐๐	๓๐,๐๐๐	๓.๗	๑๔.๖	๑๕.๔
๓๓,๐๐๐-๕๕,๐๐๐	๔๑,๐๐๐	๗.๗	๑๒.๓	๑๔.๓
มากกว่า ๕๕,๐๐๐	๑๔๐,๐๐๐	๖.๐	๑๒.๓	๑๓.๑
โดยเฉลี่ย	๒๔,๐๐๐	๑๐๐.๐	๑๒.๗	๑๔.๒

หมายเหตุ : การที่ระดับรายได้ของครัวเรือนแต่ละชั้น มีการเหลื่อมกันอยู่นั้นเกิดเนื่องจากได้นำรายได้ที่ไม่เป็นตัวแทนของครัวเรือนรวมเข้าไว้ด้วย
ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นได้จากคณะสำรวจสังคมเศรษฐกิจของธนาคารโลก จากการสำรวจข้อมูล ทางด้านภาษีในปี ๒๕๑๑-๑๒ และปี ๒๕๑๔-๑๖

ตารางที่ ๖-๑๕ ผลประโยชน์ที่ประชาชนแต่ละครัวเรือนได้รับจากงบประมาณ

รายจ่ายของรัฐบาล จำแนกตามระดับรายได้ของครัวเรือน ปี ๒๕๑๕

รายได้โดยเฉลี่ยของแต่ละระดับในปี ๒๕๑๕ (บาท)	อัตราของผลประโยชน์ที่ได้รับเทียบกับรายได้ โดยเฉลี่ย				ผลประโยชน์ที่ครัวเรือน ในแต่ละระดับได้รับจาก งบประมาณของรัฐ (บาท)
	การศึกษา	สาธารณสุข และสวัสดิการ	การขนส่ง	รวม	
๖,๐๐๐	๔.๕	๕.๔	๒.๘	๑๒.๘	๗๙๕
๑๐,๐๐๐	๓.๘	๑.๑	๒.๒	๗.๑	๗๕๖
๑๕,๐๐๐	๓.๘	๑.๘	๑.๘	๗.๐	๑,๑๒๑
๒๐,๐๐๐	๓.๖	๒.๕	๑.๙	๘.๐	๑,๖๒๔
๒๕,๐๐๐	๓.๖	๒.๕	๑.๘	๗.๘	๑,๙๙๗
๓๐,๐๐๐	๓.๘	๔.๑	๑.๕	๙.๓	๒,๘๓๖
๔๑,๐๐๐	๕.๔	๑.๓	๑.๔	๘.๑	๒,๖๔๘
๑๔๐,๐๐๐	๓.๑	๐.๖	๑.๘	๕.๕	๗,๗๐๑
โดยเฉลี่ย	๓.๕	๑.๗	๑.๘	๗.๐	๑,๗๑๓

หมายเหตุ : ผลประโยชน์ที่แต่ละครัวเรือนได้รับในช่องสุดท้ายของตาราง หมายถึงผลประโยชน์จากงบประมาณของรัฐที่ได้จ่ายในด้านของการศึกษาสาธารณสุขสวัสดิการ และการขนส่ง การประมาณผลประโยชน์ที่ได้รับนั้นคิดเป็นจำนวนเงินต่อแต่ละครัวเรือนโดยเฉลี่ย
ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากคณะกรรมการวิจัยของธนาคารโลก สำหรับข้อมูลทางด้านงบประมาณที่ใช้วิเคราะห์นั้นเป็นข้อมูลปี ๒๕๑๕-๒๕๑๖

ตารางที่ ๖-๑๖

ค่าใช้จ่ายที่นักเรียนต้องจ่ายในรูปของค่าเล่าเรียน
ค่าบำรุงและค่าธรรมเนียม กับค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา
ต่อคนที่รัฐบาลต้องจ่ายในแต่ละระดับการศึกษา
ปี ๒๕๒๔

ระดับการศึกษา	ค่าใช้จ่ายต่อหัวที่รัฐ ต้องจ่ายต่อปี (บาท)	ค่าใช้จ่ายบำรุงการศึกษา ที่นักเรียนจ่าย (บาท)	ค่าใช้จ่ายที่นักเรียนจ่าย ต่อค่าใช้จ่ายรวม (ร้อยละ)
๑. มัธยมศึกษา	๓,๑๐๐	๔๐๐	๑๓.๐
๒. อาชีวศึกษา	๘,๐๐๐	๑,๖๐๐	๒๐.๐
๓. ผกหัตถครู	๑๑,๖๐๐	๘๐๐	๖.๙
๔. อุดมศึกษา (มหาวิทยาลัยปี๒)	๒๗,๐๐๐	๑๑,๐๐๐	๔.๑

หมายเหตุ : ค่าบำรุงของนักศึกษาในระดับอาชีวศึกษาเป็นอัตราใหม่ที่ใช้ในปี ๒๕๒๔

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ท้องถิ่นต่าง ๆ มีความเจริญแตกต่างกันมากยิ่งขึ้น และแต่ละท้องถิ่นหรือแต่ละจังหวัดก็ได้รับบริการสาธารณะจากการใช้จ่ายของรัฐบาลที่ไม่เป็นธรรมดา มากขึ้น ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลโดยสรุปในตารางที่ ๖-๑๗ ตารางที่ ๖-๑๘ และตารางที่ ๖-๑๙ จากข้อมูลในตารางดังกล่าวพอจะพิจารณาเป็นข้อสังเกตโดยย่อบางประการดังนี้

ประการแรก ข้อมูลในตารางที่ ๖-๑๗ เป็นการแสดงให้เห็นภาพรวมของรายได้โดยเฉลี่ยต่อคนของจังหวัดต่าง ๆ แยกออกตามรายภูมิภาค ปรากฏว่าจังหวัดที่ยากจนหรือมีรายได้ต่อหัวต่ำที่สถณนั้นเกือบทั้งหมดเป็นจังหวัดที่อยู่ในภาคอีสาน กล่าวคือในจำนวนจังหวัดที่ยากจน ๑๖ จังหวัดนั้น ปรากฏว่าอยู่ในภาคอีสานถึง ๑๓ จังหวัด และมีประชากรถึงร้อยละ ๓๔ ของประเทศ ส่วนจังหวัดที่ยากจนรองลงมาได้แก่ ภาคเหนือและภาคใต้ตามลำดับ สำหรับจังหวัดที่ร่ำรวย หรือประชากรมีรายได้โดยเฉลี่ยต่อหัวสูงนั้นเป็นจังหวัดที่อยู่ในภาคกลาง และภาคตะวันออก และจังหวัดทางฝั่งตะวันตกของภาคใต้บางจังหวัด

ประการที่สอง สำหรับข้อมูลในตารางที่ ๖-๑๘ จะแสดงให้เห็นข้อมูลทางด้านสังคมเศรษฐกิจที่สำคัญบางรายการ ซึ่งก็จะพบว่าจังหวัดที่ยากจนได้รับผลประโยชน์จากงบประมาณแผ่นดิน และบริการสาธารณะจากรัฐบาลน้อยกว่าจังหวัดที่ร่ำรวยอย่างไรก็ตาม ถ้าหากจะพิจารณาฐานะทางรายได้ของแต่ละจังหวัดโดยพิจารณาระยะทางจากกรุงเทพมหานครแล้ว ก็พบว่ากรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางของความเจริญและระดับของความเจริญที่วัดจากรายได้ต่อหัวของประชากรนั้น ก็จะแตกต่างกันตามระยะทางที่ห่างจากกรุงเทพมหานคร กล่าวคือ จังหวัดที่อยู่ไกลจะมีความเจริญน้อยหรือเป็นจังหวัดที่ยากจน ส่วนจังหวัดที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานครจะเป็นจังหวัดที่เจริญหรือมีรายได้โดยเฉลี่ยต่อหัวสูง

ประการที่สาม เมื่อพิจารณาถึงบริการสาธารณะที่จำเป็นบางอย่างเช่นการศึกษา สาธารณะสุข และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งได้แสดงไว้ในตารางที่ ๖-๑๙ ก็พบว่า จังหวัดที่ร่ำรวยได้รับผลประโยชน์มากกว่าจังหวัดที่ยากจน

จากข้อมูลทีกล่าวนี้อาจจะเห็นได้ว่าระบบการกระจายรายได้ของสังคมไทยมีข้อบกพร่องอยู่เป็นอันมาก กลไกของระบบที่เป็นอยู่จะทำให้ช่องว่างในการกระจายรายได้ระหว่างบุคคลและระหว่างภูมิภาคมีความแตกต่างกันมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ถ้าหากจะพิจารณาแก้ไขปัญหาการกระจายรายได้กันอย่างจริงจังแล้ว จะต้องลงมือแก้ไขปัญหานั้นพื้นฐานกันอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่อง การกระทำอย่างฉาบฉวยจะไม่มีทางแก้ปัญหาได้เลย

๖.๔ ความสำคัญของระบบการกระจายรายได้ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศ

ระบบการกระจายรายได้ของสังคมที่ใดก็ตามที่กล่าวมานั้น ถ้าหากพิจารณากันอย่างผิวเผินแล้ว จะเห็นได้ว่าไม่ค่อยมีความสำคัญต่อการแก้ปัญหาเศรษฐกิจในระยะสั้น หรือในเหตุการณ์เฉพาะหน้าเท่าใดนัก เท่าที่ผ่านมาไม่เคยมีรัฐบาลชุดใดให้ความสนใจแก่การแก้ปัญหาการกระจายรายได้ในสังคมไทยกันอย่างจริงจัง

อย่างไรก็ตาม ถ้าหากเราพิจารณาถึงรากฐานของสังคมเศรษฐกิจแล้วจะเห็นได้ว่าระบบการกระจายรายได้ของสังคมนั้นคือ หัวใจของระบบเศรษฐกิจของประเทศทิศทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจต่าง ๆ มักจะมีความเกี่ยวพันกับระบบการกระจายรายได้ของสังคมอย่างลึกซึ้ง ระบบการกระจายรายได้มีเพียงแต่จะมีบทบาทในการกำหนดสภาพชีวิตความ

เป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่เท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดรูปแบบของการใช้จ่าย โครงสร้างของการผลิต และโครงสร้างของการควบคุมกลไกอำนาจรัฐด้วย

การแก้ปัญหาสังคมเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานของประเทศ จำต้องให้ความสนใจแก่การแก้ปัญหาการกระจายรายได้ของสังคมอย่างรอบครอบและจริงจัง สำหรับแนวทางขั้นพื้นฐานในการแก้ปัญหาคควรพิจารณาโดยย่อดังนี้

ประการแรก จำเป็นจะต้องกำหนดเป้าหมายของการจัดระบบการกระจายรายได้ของสังคมอย่างแจ่มชัด เพื่อใช้เป็นหลักในการปรับปรุงแก้ไของค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของระบบสังคมเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ควรจะจัดระบบการกระจายรายได้ของสังคมในลักษณะที่ทำให้ประชาชนทุกคนอยู่ได้ กล่าวคือ อย่างน้อยที่สุดทุกคนมีหลักประกันขั้นต่ำในการดำรงชีวิต นอกจากนี้ระบบการกระจายรายได้จะต้องเป็นระบบที่ทุกคนได้เข้ามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการทำงานของระบบ เป็นระบบที่ส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มในการทำงาน และสามารถเจรจาต่อรองเพื่อประสานผลประโยชน์ของแต่ละกลุ่มด้วยวิธีการที่เป็นประชาธิปไตยและสันติวิธี

ประการที่สอง การแก้ปัญหาต่าง ๆ ควรจะเริ่มต้นจากสภาพความเป็นจริงทางสังคมเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และพิจารณาอย่างรอบครอบว่า จากสภาพปัญหาสังคมเศรษฐกิจที่เป็นอยู่นี้ จะสามารถแก้ไขหรือปรับแก้หาสิ่งที่เราได้ตั้งเป้าหมายไว้ได้อย่างไร มาตรการและวิธีการที่ใช้ั้นควรจะยึดหลักการเข้ามีส่วนร่วมและการประสานประโยชน์ของสังคม แต่จำเป็นจะต้องมีขั้นตอนของการแก้ปัญหาที่มีจังหวะก้าวอย่างแน่นอน หนักแน่นและต่อเนื่องกัน

ประการที่สาม การแก้ปัญหาการกระจายรายได้ของสังคมนั้น นอกจากจะพิจารณาแก้ไของค์ประกอบภายในประเทศของระบบแล้ว จะต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับโลกภายนอกด้วย ในสภาพสังคมเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ปัจจัยทางสังคมเศรษฐกิจที่มาจากต่างประเทศจะมีบทบาทอย่างสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงภาวะการณ์ทางสังคมเศรษฐกิจภายในประเทศ ดังนั้น ถ้าหากเราไม่สามารถควบคุมการเปลี่ยนแปลงที่จะมาจากภายนอกประเทศแล้ว เราจะไม่มีทางแก้ปัญหาภายในประเทศได้สำเร็จ

อย่างไรก็ตาม หลักการขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการแก้ปัญหาการกระจายรายได้ของสังคมที่กล่าวมานั้น เป็นแต่เพียงสิ่งที่ต้องการกระตุ้นให้เรามองหาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่ประชาชนทุกคนควรจะได้เข้ามามีส่วนร่วมและรับรู้การแก้ปัญหาของสังคมส่วนรวมด้วย แต่อย่างไรก็ดี การแก้ปัญหาต่าง ๆ นั้นจำเป็นจะต้องเริ่มด้วยปัจจัยทางการเมือง โดยมีรัฐบาลเป็นผู้นำของการเปลี่ยนแปลง

สำหรับการวิเคราะห์บทบาทของการค้ากับต่างประเทศที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนนั้น จะได้กล่าวถึงโดยละเอียดในบทต่อไป

ตารางที่ ๖-๑๗

ความเจริญและการพัฒนาทางเศรษฐกิจของแต่ละจังหวัด
แบ่งตามลำดับตามผลผลิตประชาชาติต่อหัวของแต่ละจังหวัด ในปี ๒๕๑๕

(หน่วย : บาท)

	ต่ำกว่า ๔,๐๐๐	๔,๐๐๐- ๕,๙๙๙	๖,๐๐๐- ๗,๙๙๙	๘,๐๐๐- ๙,๙๙๙	เกินกว่า ๑๐,๐๐๐	กทม.
จำนวนจังหวัด	๑๖	๑๕	๒๒	๘	๘	๒
ภาคอีสาน	๑๓	๒	-	-	-	-
ภาคเหนือ	๒	๘	๖	-	-	-
ภาคใต้	๑	๓	๖	๑	๓	-
ภาคกลางและตะวันออก	-	๒	๑๐	๗	๕	-
ร้อยละของประชากรของ ประเทศ	๓๔	๑๙	๒๔	๗	๖	๑๐
รายชื่อของจังหวัด ภาคอีสาน	๑. กาฬสินธุ์ ๒. ขอนแก่น	๑. นครราชสีมา ๒. หนองคาย	ภาคเหนือ ๑. เชียงใหม่			

ตารางที่ ๖-๑๗ (ต่อ)

	ต่ำกว่า ๔,๐๐๐	๔,๐๐๐- ๕,๙๙๙	๖,๐๐๐- ๗,๙๙๙	๘,๐๐๐- ๙,๙๙๙	เกินกว่า ๑๐,๐๐๐	กทม.
ภาคอีสาน	๓. ชัยภูมิ	ภาคเหนือ ๑. กำแพงเพชร ๒. พิจิตร ๓. พิษณุโลก ๔. แพร่ ๕. แม่ฮ่องสอน ๖. ลำปาง ๗. อุทัยธานี ๘. อุตรดิตถ์	๒. ทาก	ภาคใต้ ๑. สงขลา	ภาคใต้ ๑. ระนอง ๒. พังงา ๓. ภูเก็ต	
	๔. นครพนม		๓. นครสวรรค์			
๕. บุรีรัมย์	๔. เพชรบูรณ์					
๖. มหาสารคาม	๕. ลำปาง					
๗. ร้อยเอ็ด	๖. สุโขทัย					
๘. เลย	ภาคใต้					
๙. ศรีสะเกษ	๑. ชุมพร					
๑๐. สกลนคร	๒. สุราษฎร์ธานี					
๑๑. สุรินทร์	๓. กระบี่					
๑๒. อุบล	๔. ตรัง					
๑๓. อุตรธานี	๕. สตูล					

ตารางที่ ๖-๑๗ (ต่อ)

	ต่ำกว่า ๔,๐๐๐	๔,๐๐๐- ๕,๙๙๙	๖,๐๐๐- ๗,๙๙๙	๘,๐๐๐- ๙,๙๙๙	เกินกว่า ๑๐,๐๐๐	กทม.
ภาคเหนือ	๑. เชียงราย ๒. น่าน	ภาคใต้ ๑. นครศรี ๒. พัทลุง ๓. นราธิวาส	ภาคกลางและ ภาคตะวันออก ๑. จันทบุรี ๒. ฉะเชิงเทรา ๓. ชัยนาท	ภาคกลางและ ภาคตะวันออก ๑. กาญจนบุรี ๒. ตราด ๓. ปทุมธานี	ภาคกลางและ ภาคตะวันออก ๑. ชลบุรี ๒. นนทบุรี ๓. ประจวบ	
ภาคใต้	๑. ปัตตานี	ภาคกลางและ ภาคตะวันออก ๑. ปราจีนบุรี	๔. นครนายก ๕. นครปฐม ๖. ออยุธยา ๗. เพชรบุรี ๘. ราชบุรี ๙. สุพรรณบุรี ๑๐. อ่างทอง	๔. ระยอง ๕. ลพบุรี ๖. สมุทรสาคร ๗. สิงห์บุรี	๔. สมุทรปราการ ๕. สระบุรี	

ที่มา : แหล่งเดียวกับตารางที่ ๖-๑๒

ตารางที่ ๖-๑๘

ข้อมูลทางสังคมเศรษฐกิจบางรายการเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน จำแนกตามระดับของรายได้

รายการข้อมูลที่น่าสนใจ	รายได้ต่อหัวของแต่ละจังหวัดในปี ๒๕๑๙ (บาท)					กทม.
	ต่ำกว่า ๔,๐๐๐	๔,๐๐๐- ๕,๙๙๙	๖,๐๐๐- ๗,๙๙๙	๘,๐๐๐- ๙,๙๙๙	มากกว่า ๑๐,๐๐๐	
๑. ร้อยละของประชากรในแต่ละระดับของรายได้	๓๔	๑๙	๒๔	๗	๖	๑๐
๒. รายได้ต่อหัวในปี ๒๕๑๙ (บาท)	๓,๑๑๙	๔,๘๖๙	๖,๗๔๑	๘,๕๗๘	๒๒,๐๗๓	๑๙,๑๕๔
๓. อัตราการเพิ่มของรายได้ต่อหัวต่อปีตามราคาคงที่ระหว่างปี ๒๕๑๓-๒๕๑๙	(๒)	(๓)	(๒)	(๔)	(๖)	(๑)
๔. รายจ่ายต่อหัวของงบประมาณของรัฐปี ๒๕๑๔-๒๕๑๕ (บาท)	๓๓๔	๔๔๒	๕๓๕	๗๘๐	๖๒๑	๕,๐๕๐
๕. อัตราส่วนของประชากรที่มีอายุ ๖-๒๙ ปี ที่อยู่ในโรงเรียนปี ๒๕๑๓ (ร้อยละ)	(๒๗.๖)	(๓๑.๓)	(๓๓.๖)	(๓๓.๐)	(๓๕.๐)	(๔๕.๙)
๖. อัตราส่วนของนักเรียนมัธยมในต่างจังหวัดปี ๒๕๑๘ (ร้อยละ)	(๒๙)	(๓๑)	(๓๖)	(๔๑)	(๔๒)	

ตารางที่ ๖-๑๘ (ต่อ)

รายการข้อมูลที่น่าสนใจ	รายได้ต่อหัวของแต่ละจังหวัดในปี ๒๕๑๙ (บาท)					กทม.
	ต่ำกว่า ๔,๐๐๐	๔,๐๐๐- ๕,๙๙๙	๖,๐๐๐- ๗,๙๙๙	๘,๐๐๐- ๙,๙๙๙	มากกว่า ๑๐,๐๐๐	
๗. จำนวนประชากรต่อเตียงคนไข้ในโรงพยาบาล ปี ๒๕๑๓	๒,๐๗๕	๒,๐๑๗	๑,๑๖๒	๙๔๓	๓๕๘	๘๖๑
๘. จำนวนประชากรต่อสถานื่อนามัยในต่างจังหวัด ปี (๒๕๑๖)	๘,๔๑๖	๖,๘๗๑	๖,๖๓๑	๕,๖๓๑	๖,๙๖๘	-
๙. ร้อยละของบ้านที่มีน้ำประปาใช้ปี ๒๕๑๓	(๔)	(๖)	(๗)	(๘)	(๑๖)	(๗๙)
๑๐. ร้อยละของหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าใช้ปี ๒๕๑๙	(๙)	(๑๕)	(๒๙)	(๓๑)	๓๐	-
๑๑. ระยะทางห่างจาก กทม. (กิโลเมตร)	๖๒๕	๖๒๑	๔๗๘	๓๐๖	๓๗๘	-

หมายเหตุ ข้อมูลในตารางนี้เป็นข้อมูลที่รวบรวมจากเอกสารของทางราชการแหล่งต่าง ๆ ซึ่งคณะสำรวจสังคมเศรษฐกิจของธนาคารโลกได้รวบรวมไว้

ตารางที่ ๖-๑๙
เปรียบเทียบบริการสาธารณะของรัฐบาลบางอย่างตาม
ระดับของรายได้ต่อหัวของประชากรในแต่ละจังหวัด

	ต่ำกว่า ๔,๐๐๐	๔,๐๐๐- ๕,๙๙๙	๖,๐๐๐- ๗,๙๙๙	๘,๐๐๐- ๙,๙๙๙	เกินกว่า ๑๐,๐๐๐	กทม.
๑. ประชากรที่อยู่ในเมือง (ร้อยละ)	๓.๖	๖.๓	๘.๕	๘.๖	๑๓.๙	๘๑.๑
๒. การใช้จ่ายของรัฐบาล						
๒.๑ ต่อหัวปี ๒๕๑๓	๑๙๖	๒๗๕	๓๑๗	๔๑๒	๓๔๒	—
๒.๒ ต่อหัวปี ๒๕๑๙	๕๖๕	๗๑๒	๘๖๙	๑,๑๑๙	๙๒๙	—
๒.๓ อัตรากาารเพิ่ม	(๑๙.๓)	(๑๗.๒)	(๑๗.๓)	(๑๘.๑)	(๑๙.๒)	—
๓. การศึกษา						
๓.๑ ผู้ร้งหนึ่งสิอร้อยละ	(๘๒)	(๘๐)	(๗๙)	(๘๓)	(๘๕)	(๙๐)
๓.๒ นักเรียนต่อครูหนึ่งคน ปี ๒๕๑๖	๓๒	๓๒	๒๘	๒๘	๒๘	๒๔
๓.๓ รายจ่ายการศึกษาต่อหัว ปี ๒๕๑๘	๖๑๘	๖๕๗	๗๗๙	๘๑๕	๘๓๒	—

ตารางที่ ๖-๑๙ (ต่อ)

	ต่ำกว่า ๔,๐๐๐	๔,๐๐๐- ๕,๙๙๙	๖,๐๐๐- ๗,๙๙๙	๘,๐๐๐- ๙,๙๙๙	เกินกว่า ๑๐,๐๐๐	กมท.
๔. การสาธารณสุข						
๔.๑ ประชากรต่อหมอ	๔๓,๑๓๓	๒๗,๖๕๖	๑๕,๕๑๕	๑๖,๗๖๘	๘,๘๒๖	๑,๘๖๓
๔.๒ ประชากรต่อเตียงคนไข้	๒,๐๗๕	๒,๐๑๗	๑,๑๖๒	๙๔๓	๓๕๘	๘๖๑
๔.๓ รายจ่ายต่อหัว	๕๑	๕๓	๖๘	๖๘	๗๒	-
๕. ความปลอดภัย						
๕.๑ คดีอาชญากรรมต่อ ประชากรหนึ่งพันคน	๒๖๕	๕๗๔	๔๕๒	๕๕๖	๔๐๘	๑๘๔
๕.๒ ร้อยละของคดีที่ได้ ชำระความ	(๒๔)	(๒๐)	(๒๗)	(๒๖)	(๓๓)	(๕๕)
๕.๓ ประชากรต่อตำรวจ หนึ่งคน	๑,๐๔๓	๙๗๙	๗๓๒	๖๓๐	๖๕๘	๗๔๑
๕.๔ สถานีตำรวจต่อหนึ่ง พันตาราง ก.ม.	๑.๒๔	๑.๓๓	๑.๕๘	๒.๐๔	๓.๑๒	๓๖.๑๕

ตารางที่ ๖-๑๙ (ต่อ)

	ต่ำกว่า ๔,๐๐๐	๔,๐๐๐- ๕,๙๙๙	๖,๐๐๐- ๗,๙๙๙	๘,๐๐๐- ๙,๙๙๙	เกินกว่า ๑๐,๐๐๐	กทม.
๕.๕ ประชากรต่อข้าราชการ หนึ่งคน	๖๐	๕๖	๕๒	๓๙	๒๗	๑๔
๖. ร้อยละของบ้านที่มี กระแสไฟฟ้าใช้	(๗.๐)	(๑๑.๓)	(๑๕.๔)	(๑๘.๔)	(๓๒.๗)	(๘๕.๙)

ที่มา : Oey Astra Meesook, *A study of Disparities In Income and Social Services Across Provinces in Thailand*

(Faculty of Economics, Thammasat University, 1978)

เชิงอรรถบทที่ ๖

- (๑) ดู สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๙ (บทที่ ๑)
- (๒) ดู รายละเอียดใน The World Bank, *Income Growth and Poverty Alleviation in Thailand* (Report No. 2566-TH, June 1980)
- (๓) จำนวนประชากรที่ยากจนมากในที่นี้ได้มาโดยการนำเปอร์เซ็นต์ของประชากรที่ยากจนคูณด้วยจำนวนประชากรของประเทศ ข้อมูลที่ได้เป็นแต่เพียงตัวเลขโดยประมาณเท่านั้นในทางเป็นจริงแล้ว เข้าใจว่าคนที่มีสภาพยากจนมากจะมีจำนวนมากกว่าข้อมูลที่ปรากฏ
- (๔) ดู Krirkkiat Phipatseritham, *Trends In Land Tenure And Security* (Thai University Research Association : Report No. 5, 1979)
- (๕) ดู เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม “ปัญหาที่ดินกับการช่วยเหลือชาวไร่ชาวนาไทย” วารสารวิทยาลัยการค้ำ (ฉบับเมษายน-กรกฎาคม ๒๕๒๒)
- (๖) ดู เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม “วิเคราะห์สังคมไทยในแง่ของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและประชาชน” วารสารธรรมศาสตร์ (ฉบับตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๒๑)
- (๗) รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ เศรษฐศาสตร์การคลังว่าด้วยการศึกษา (สมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ ๒๕๑๙) หน้า ๒๙๘-๓๐๒

- (๘) ฑู เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสวีธรรม “บทบาทของเงินในการสะสมความมั่งคั่งและการผูกขาดในทางเศรษฐกิจในประเทศไทย” *ห้องสมุดเศรษฐศาสตร์ ๒๕๒๔* (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) หน้า ๑๑๓-๑๒๓
- (๙) ฑู เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสวีธรรม *วิเคราะห์ลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทย* (สถาบันไทยคดีศึกษา และคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔)
- (๑๐) การส่งเสริมให้เกิดกุลแห่งอำนาจในการต่อรองระหว่างกลุ่มผลประโยชน์เป็นวิธีการที่ได้นำมาใช้กันอย่างแพร่หลายในประเทศตะวันตก เพื่อช่วยให้ระบบการกระจายรายได้ของสังคมดีขึ้น ผู้ที่สนใจลองอ่าน J.K. Galbraith, *The Affluent Society* (New American Library, 1972)
- (๑๑) ผู้ที่สนใจลักษณะการรวมกลุ่มในรูปของสมาคมการค้าในประเทศไทย ควรอ่าน มนตรี เจนวิทย์การ “กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในประเทศไทย” *วารสารธรรมศาสตร์* (ฉบับกุมภาพันธ์ ๒๕๑๗)
- (๑๒) บริการเกี่ยวกับการค้าประเวณีของประเทศไทยเป็นที่โด่งดังไปทั่วโลก จากสถิติของกรมตำรวจในปี ๒๕๐๗ ประมาณว่ามีผู้หญิงที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับบริการในค่านี้นี้ประมาณ ๔๒๐,๐๐๐ คน ในปี ๒๕๒๔ ประมาณว่าจำนวนผู้หญิงในอาชีพดังกล่าวเพิ่มขึ้นประมาณ ๗๐๐,๐๐๐ คน และในปีหนึ่ง ๆ มีเงินผ่านมือธุรกิจดังกล่าวประมาณ ๕๐,๐๐๐ ล้านบาท
- (๑๓) ฑู The World Bank, *Thailand: Toward a Development Strategy of Full Participation A Basic Economic Report* (September, 1978) pp. 23-27.

บทที่ ๑

การค้าและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ กับต่างประเทศ

ในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนนั้น เราจำเป็นจะต้องนำเอาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศมาประกอบการวิเคราะห์ด้วย ทั้งนี้เพราะเหตุว่า การค้าและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศมักจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจภายในประเทศ การค้าขายติดต่อกับต่างประเทศนอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการใช้จ่ายและโครงสร้างการผลิตแล้ว ยังมีผลทำให้ระบบการกระจายรายได้ภายในสังคมเปลี่ยนแปลงและมีผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนด้วย

ถึงแม้ว่า การค้ากับต่างประเทศเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโตก็ตาม แต่การค้ากับต่างประเทศก็อาจเป็นตัวปัญหาทำให้เกิดผลเสียแก่ประเทศได้เหมือนกัน เนื่องจากการเสียเปรียบทางการค้าและความผันผวนทางเศรษฐกิจที่มาจากต่างประเทศ การผันผวนทางเศรษฐกิจและการเสียเปรียบจากการค้ากับต่างประเทศดังกล่าวนี้ จะทำให้ปัญหาสังคมเศรษฐกิจภายในประเทศมีความยุ่งยากสลับซับซ้อนมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม สำหรับการวิเคราะห์บทบาทของการค้ากับต่างประเทศของเราในที่นี้ มุ่งที่จะพิจารณาว่า การค้าและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศในรอบยี่สิบกว่าปีที่ผ่านมานี้ ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่อโครงสร้าง

ระบบเศรษฐกิจของไทยอย่างไร^(๑) และประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ได้รับความประโยชน์หรือผลเสียจากการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางเศรษฐกิจดังกล่าวอย่างไร การวิเคราะห์ในลำดับต่อไปจะแบ่งหัวข้อการพิจารณาโดยย่อดังนี้

๑. รากฐานความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศ
๒. คุณลักษณะทางเศรษฐกิจของประเทศไทยกับต่างประเทศ
๓. ปัญหาความผันผวนทางเศรษฐกิจที่มาจากต่างประเทศ
๔. ปัญหาการเสียเปรียบทางการค้ากับการพึ่งพาต่างประเทศ
๕. การค้าต่างประเทศกับปัญหาการกระจายรายได้ในสังคมไทย

๓.๑ รากฐานความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ได้เปิดการค้าขายกับต่างประเทศอย่างกว้างขวางเป็นระบบเศรษฐกิจที่เปิดกว้างสำหรับการติดต่อกับต่างประเทศ ในปัจจุบันมูลค่าของการค้าต่างประเทศมีสัดส่วนสูงถึงเกือบร้อยละ ๕๐ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงหรือการผันผวนในภาวะเศรษฐกิจโลกจึงมีผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศอย่างสำคัญ

อย่างไรก็ตาม รากฐานของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศในลักษณะที่เปิดกว้างนั้น ถ้าหากจะพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงในสมัยของกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว พอจะแบ่งช่วงของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญได้เป็นสามช่วงด้วยกัน ซึ่งพอจะสรุปโดยย่อดังนี้

การค้าในลักษณะเปิดกว้างในช่วงแรกเริ่มตั้งแต่ประเทศไทยถูกบังคับโดยสนธิสัญญาเบาวริงในพุทธศักราช ๒๓๙๘ สนธิสัญญานับตั้งแต่นั้นมาบังคับให้ไทยต้องเปิดการค้าอย่างเสรีและเสียเปรียบ เช่น ต้องเปิดการค้าเสรีและเก็บภาษีสินค้าเข้าไม่เกินร้อยละ ๓ เป็นต้น^(๒) การเปิดการค้าอย่างเสรีดังกล่าว

ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจอย่างสำคัญ ในด้านของการผลิตทางการเกษตร ข้าวได้เป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญ และทำให้สินค้าอุตสาหกรรมพื้นฐานของไทย และทำให้ความจำเป็นในการพึ่งพิงสินค้าจากต่างประเทศมีมากขึ้นด้วย การเปิดประตูการค้าดังกล่าวนั้น มิเพียงแต่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของประชาชนในสมัยต่อมาอย่างลึกซึ้ง ซึ่งได้เป็นรากฐานสำคัญในการกำหนดลักษณะสังคมเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน^(๑)

ลักษณะการเปิดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศอย่างกว้างขวางในช่วงที่สอง ได้ถูกเปิดให้กว้างขวางและลงลึกมากขึ้นโดยกฎหมายส่งเสริมการลงทุน และแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติในปี ๒๕๐๔ จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและกฎหมายส่งเสริมการลงทุนดังกล่าว ทำให้ระบบเศรษฐกิจของไทยผูกพันกับต่างประเทศอย่างลึกซึ้ง ทั้งในการค้า การเงิน การลงทุนและการพึ่งพาต่างประเทศมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจสำคัญในช่วงที่สามอาจจะเริ่มในทศวรรษที่ผ่านมา ตั้งแต่ประเทศไทยเพิ่มพัฒนาสินค้าอุตสาหกรรมส่งออกและการเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันในปลายปี ๒๕๑๖ ในช่วงหลังนี้ประเทศไทยได้เผชิญปัญหาความผันผวนทางเศรษฐกิจที่มาจากต่างประเทศมากขึ้น ทั้งปัญหาทางด้านการค้าและทางการเงิน การผันผวนทางเศรษฐกิจดังกล่าวได้ทำให้ประเทศไทยเสียเปรียบทางเศรษฐกิจมากขึ้น และทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มีความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจมากขึ้นด้วย ซึ่งในเรื่องนี้จะกล่าวถึงรายละเอียดในลำดับต่อไป

๗.๒ คุณลักษณะทางเศรษฐกิจของประเทศไทยกับต่างประเทศ

เราอาจจะวิเคราะห์บทบาทของการค้าต่างประเทศที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจภายในประเทศ โดยการพิจารณาเห็นว่า การติดต่อค้าขายกับต่างประเทศนั้นมีส่วนทำให้โครงสร้างการผลิต โครงสร้างการใช้จ่าย และระบบการกระจายรายได้ของสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจมากขึ้นน้อยแค่ไหน ประชาชนแต่ละกลุ่มได้รับประโยชน์อย่างไร และจะมีผลต่อการเจริญเติบโตหรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในอนาคตอย่างไรด้วย

สำหรับการวิเคราะห์บทบาทของการค้ากับต่างประเทศในที่นี้จะเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์คุณลักษณะทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ โดยจะแบ่งหัวข้อการพิจารณาโดยย่อ ดังนี้

- (๑) คุณลักษณะทางเศรษฐกิจโดยทั่วไป
- (๒) สาเหตุสำคัญของการขาดดุลทางเศรษฐกิจ
- (๓) แนวโน้มของการขาดดุลและปัญหาในอนาคต

๗.๒.๑ คุณลักษณะทางเศรษฐกิจโดยทั่วไป

การวิเคราะห์ฐานะทางเศรษฐกิจในการติดต่อสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศ ถ้าหากจะพิจารณาจากภาพรวมของประเทศแล้ว ก็จะพิจารณาได้จากการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการกับต่างประเทศ ซึ่งจะพิจารณาข้อมูลโดยสรุปในตารางที่ ๗-๑ และตารางที่ ๗-๒ จากข้อมูลดังกล่าวพอจะสรุปสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้โดยย่อบางประการดังนี้

ตารางที่ ๗-๑

คุณฐานะทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศโดยการเปรียบเทียบ
มูลค่าเป็นส่วนหนึ่งของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติตามราคาตลาด

(หน่วย : ร้อยละ)

	๒๕๐๓- ๑๒	๒๕๑๓- ๑๕	๒๕๑๖- ๑๘	๒๕๑๙	๒๕๒๐	๒๕๒๑	๒๕๒๒	๒๕๒๓
๑. ขาดการค้า (ขาดดุล)	-๘.๔	-๗.๐	-๗.๕	-๓.๓	-๖.๕	-๖.๐	-๘.๓	-๘.๖
๒. ขาดค่าบริการ	๔.๙	๔.๐	๓.๔	๐.๕	๐.๖	๐.๙	๐.๖	๐.๘
๓. ขาดการบริจาคและการโอนเงิน	๑.๗	-๐.๗	๑.๖	๐.๑	๐.๒	๐.๒	๐.๒	๐.๖
๔. ขาดบัญชีเดินสะพัด(ขาดดุล)	-๑.๘	-๒.๓	-๒.๕	-๒.๗	-๕.๗	-๔.๙	-๗.๕	-๗.๒
๕. มูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ (พินล์้านบาท)	-	-	-	๓๓๗.๖	๓๙๓.๐	๔๗๐.๐	๕๕๖.๒	๖๗๓.๗

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทยและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ๗-๒

ดุลการค้า ดุลการชำระเงินและทุนสำรองระหว่างประเทศ

ปี ๒๕๐๑-๒๕๒๓

(หน่วย : ร้อยละ)

สิ้นปี	สินค้าออก	สินค้าเข้า	ดุลการค้า	ดุลการชำระเงิน	ทุนสำรองระหว่างประเทศ	ทุนสำรองต่อสินค้าเข้า
	(๑)	(๒)	(๓)	(๔)	(๕)	(๖) = (๕)/(๒)
๒๕๐๑	๖.๔๑	๘.๐๕	-๑.๖๔	+๐.๔๐	๖.๒๑	(๗๗.๑)
๒๕๐๒	๗.๕๓	๘.๙๕	-๑.๔๑	-๐.๑๓	๖.๓๔	(๗๐.๘)
๒๕๐๓	๘.๔๕	๙.๔๔	-๐.๙๙	-๐.๙๕	๗.๒๖	(๗๖.๙)
๒๕๐๔	๙.๙๒	๑๐.๐๖	-๐.๑๔	+๑.๖๕	๘.๘๗	(๘๘.๒)
๒๕๐๕	๙.๔๓	๑๑.๒๔	-๑.๘๑	+๑.๒๙	๑๐.๑๕	(๙๐.๓)
๒๕๐๖	๙.๕๘	๑๒.๕๕	-๒.๙๗	+๐.๙๕	๑๑.๐๘	(๘๘.๓)
๒๕๐๗	๑๒.๑๖	๑๔.๑๒	-๑.๙๖	+๑.๔๓	๑๒.๕๐	(๘๘.๕)
๒๕๐๘	๑๒.๖๖	๑๕.๒๑	-๒.๕๕	+๑.๙๘	๑๔.๔๕	(๙๕.๐)
๒๕๐๙	๑๓.๘๒	๑๙.๒๙	-๕.๔๗	+๓.๓๐	๑๗.๗๑	(๙๑.๘)
๒๕๑๐	๑๓.๘๑	๒๑.๙๕	-๘.๑๔	+๑.๓๑	๑๘.๗๙	(๘๕.๖)

ตารางที่ ๗-๒ (ต่อ)

ส.บ.	สินค้าออก	สินค้าเข้า	ดุลการค้า	ดุลการชำระเงิน	ทุนสำรองระหว่างประเทศ	ทุนสำรองต่อสินค้าเข้า
	(๑)	(๒)	(๓)	(๔)	(๕)	(๖)=(๕)/(๒)
๒๕๑๑	๑๓.๒๓	๒๓.๘๗	-๑๐.๖๔	-๐.๔๕	๑๙.๒๓	(๘๐.๖)
๒๕๑๒	๑๔.๒๕	๒๕.๕๖	-๑๑.๓๑	+๐.๙๑	๑๘.๓๓	(๗๑.๗)
๒๕๑๓	๑๔.๒๗	๒๖.๕๑	-๑๒.๒๔	+๒.๖๕	๑๕.๗๑	(๕๙.๓)
๒๕๑๔	๑๖.๖๙	๒๖.๖๓	-๙.๙๔	+๐.๓๔	๑๕.๙๓	(๕๙.๘)
๒๕๑๕	๒๑.๗๕	๓๐.๖๓	-๘.๘๘	-๓.๙๙	๑๙.๘๖	(๖๔.๘)
๒๕๑๖	๓๑.๒๕	๔๒.๐๕	-๑๐.๘๐	-๐.๘๖	๒๒.๑๘	(๕๒.๗)
๒๕๑๗	๔๙.๐๐	๖๓.๓๐	-๑๔.๓๐	-๘.๐๑	๓๒.๐๗	(๕๐.๗)
๒๕๑๘	๔๔.๓๖	๖๔.๕๒	-๒๐.๑๖	+๒.๘๖	๒๘.๐๖	(๔๓.๕)
๒๕๑๙	๖๐.๓๖	๗๑.๔๕	-๑๑.๐๘	+๐.๐๘	๓๐.๔๓	(๔๒.๖)
๒๕๒๐	๗๐.๔๖	๙๖.๐๖	-๒๕.๖๐	-๗.๕๔	๒๕.๐๐	(๒๖.๐)
๒๕๒๑	๘๒.๒๕	๑๑๐.๗๙	-๒๘.๕๔	-๑๓.๓๐	๒๖.๕๒	(๒๓.๙)
๒๕๒๒	๑๐๖.๙๗	๑๕๓.๙๐	-๔๖.๙๓	-๗.๙๓	๓๕.๘๖	(๒๓.๓)
๒๕๒๓	๑๓๒.๐๙	๑๙๐.๐๘	-๕๗.๙๙	-๕.๑๘	๔๔.๑๕	(๒๓.๒)

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ประการแรก การวิเคราะห์ฐานะทางเศรษฐกิจในการติดต่อกับต่างประเทศ
 ชั้นพื้นฐานนั้นจะต้องดูจากการส่งออกและการซื้อสินค้าจากต่างประเทศ
 หรือที่เรียกว่าฐานะของดุลการค้านั่นเอง จากการพิจารณาฐานะของดุลการค้า
 โดยการเปรียบเทียบกับมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติตั้งแต่ปี ๒๕๐๓ ถึง ๒๕๒๓
 จะพบว่าดุลการค้าของเราได้ขาดดุลมาโดยตลอดและมีการขาดดุลมากขึ้น เช่น
 ในปี ๒๕๒๓ ดุลการค้าขาดดุลถึง ๘.๖ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ ซึ่ง
 มีมูลค่าประมาณ ๔๗,๐๐๐ ล้านบาท และในปี ๒๕๒๔ ประมาณว่าดุลการค้า
 ได้ขาดดุลเป็นมูลค่าถึง ๖๕,๐๐๐ ล้านบาท การขาดดุลทางการค้าดังกล่าวแสดงว่า
 ประเทศไทยได้ซื้อสินค้าจากต่างประเทศมากกว่าสินค้าที่เราส่งไปขาย ซึ่ง
 แสดงว่าระบบเศรษฐกิจไทยต้องพึ่งพาสินค้าจากต่างประเทศมากขึ้น

ประการที่สอง การวิเคราะห์ฐานะทางเศรษฐกิจโดยส่วนรวมของประเทศ
 นั้น นอกจากจะพิจารณาจากดุลการค้าแล้ว จะต้องนำเอาดุลค่านบริการ
 และดุลการบริจาและการโอนเงินเข้ามาประกอบการพิจารณาด้วย การนำ
 องค์ประกอบทั้งสามส่วนมารวมกันเราเรียกว่า ดุลบัญชีเดินสะพัด ซึ่งเป็น
 การแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจที่แท้จริงในการติดต่อกับต่างประเทศ
 จากการวิเคราะห์ภาพรวมของการติดต่อกับต่างประเทศนั้น จะพบว่า
 ถึงแม้ดุลการค้าของประเทศจะได้ขาดดุลมาโดยตลอดก็ตาม แต่ดุลทางด้าน
 บริการ และดุลบริจาและการโอนเงินจากต่างประเทศก็ได้มีฐานะเกินดุลมา
 โดยตลอด ซึ่งพลอยทำให้ฐานะของดุลบัญชีเดินสะพัดขาดดุลน้อยลง แต่
 อย่างไรก็ตาม ดุลของบัญชีเดินสะพัดก็ยังมีอัตราส่วนในการขาดดุลที่ค่อนข้าง
 สูงมาก

ประการที่สาม การขาดดุลของบัญชีเดินสะพัด ทำให้ประเทศไทยต้อง
 พึ่งพาทรัพยากรจากต่างประเทศมากขึ้น ความจำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากรจาก

ต่างประเทศมากขึ้นทำให้ความเป็นอิสระในทางเศรษฐกิจของประเทศมีน้อยลง และทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจภายในประเทศมากขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม การที่ดุลการค้าของไทยได้ขาดดุลมาโดยตลอดและมีการขาดดุลมากขึ้นนั้น ได้ทำให้ฐานะทางการเงินของประเทศอ่อนแอลง ซึ่งอาจจะพิจารณาได้จากฐานะของทุนสำรองระหว่างประเทศของไทย ข้อมูลในตารางที่ ๗-๒ ได้แสดงฐานะของทุนสำรองระหว่างประเทศระหว่างปี ๒๕๐๑ ถึง ๒๕๒๓ จะสังเกตเห็นได้ว่า ถึงแม้มูลค่าของทุนสำรองของเราจะได้เพิ่มขึ้นก็ตาม แต่ฐานะทางการเงินก็มีความอ่อนแอมากขึ้น เช่นในปี ๒๕๐๑ ทุนสำรองระหว่างประเทศของเรามีมูลค่าเพียง ๖,๒๑๐ ล้านดอลลาร์เท่านั้น แต่จำนวนทุนสำรองดังกล่าวเทียบกับมูลค่าของสินค้าขาเข้าในปีนั้นก็สูงถึงร้อยละ ๗๗ ของมูลค่าสินค้าเข้า ในปี ๒๕๒๓ มูลค่าของทุนสำรองระหว่างประเทศได้เพิ่มขึ้นเป็น ๔๔,๑๕๐ ล้านดอลลาร์ แต่ทุนสำรองดังกล่าวเมื่อเทียบกับมูลค่าสินค้าขาเข้าแล้วมีเพียงร้อยละ ๒๓ เท่านั้น การที่ทุนสำรองระหว่างประเทศเทียบกับมูลค่าสินค้าเข้ามีอัตราส่วนที่ต่ำมากนั้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงความอ่อนแอในฐานะทางการเงินของประเทศ และทำให้เรามีความจำเป็นจะต้องพึ่งพาทางเศรษฐกิจมากขึ้น ซึ่งจะได้กล่าวถึงโดยละเอียดในภายหลัง

อย่างไรก็ตาม การขาดดุลทางด้านการค้า และการขาดดุลของบัญชีเดินสะพัดในการติดต่อกับต่างประเทศนั้น เป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้เสมอ และไม่จำเป็นจะต้องเป็นผลเสียเสมอไป ถ้าหากการขาดดุลดังกล่าวนั้น เนื่องจากเราต้องพึ่งสินค้าหรือทรัพยากรจากต่างประเทศ เพื่อนำมาพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศ เมื่อเราสามารถพัฒนาเศรษฐกิจของเราได้อย่างเหมาะสมแล้ว เราก็จะสามารถลดการขาดดุลดังกล่าวได้ในอนาคต และอาจ

จะมีฐานะดุลการค้าหรือบัญชีเงินสะพัดในลักษณะที่เกินดุลได้ ดังนั้น การวิเคราะห์ฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศในการค้าขายกับต่างประเทศ เราจำเป็นต้องพิจารณาถึงสาเหตุสำคัญของการขาดดุลดังกล่าวด้วย

๗.๒.๒ สาเหตุสำคัญของการขาดดุลทางเศรษฐกิจ

สาเหตุสำคัญของการขาดดุลทางเศรษฐกิจในการค้าขายติดต่อกับต่างประเทศนั้นเนื่องจาก ประเทศไทยได้ซื้อสินค้าเข้ามามากกว่าสินค้าที่เราส่งออก ทั้งนี้เนื่องจากเราได้ทำการใช้จ่ายเกินตัวมาโดยตลอดจึงทำให้เราต้องพึ่งพาทรัพยากรจากต่างประเทศมากขึ้น^(๔) อย่างไรก็ตาม การที่เราต้องซื้อสินค้าจากต่างประเทศมากขึ้นนั้น นอกจากความจำเป็นเพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศแล้ว ยังสืบเนื่องมาจากได้มีการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในลักษณะที่ฟุ่มเฟือยเพิ่มมากขึ้นด้วย ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องโดยตรงจากระบบการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม กล่าวคือ ระบบการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ทำให้รายได้ของประเทศกระจุกตัวอยู่ในมือของคนเพียงกลุ่มน้อย และคนที่มียาได้สูงเหล่านี้ได้ใช้จ่ายในลักษณะฟุ่มเฟือยมากขึ้น ทำให้เราต้องพึ่งสินค้าและบริการจากต่างประเทศมากขึ้น ซึ่งก็เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ดุลการค้าและบริการขาดดุล

อย่างไรก็ตาม สาเหตุของการขาดดุลการค้านี้ นอกจากจะเกิดจากการที่เราซื้อสินค้าเข้ามามากกว่าการส่งสินค้าออกของเราแล้ว ยังมีผลสืบเนื่องโดยตรงจากการเสียเปรียบทางการค้า เนื่องจากราคาสินค้าเข้าเพิ่มขึ้นเร็วกว่าราคาสินค้าขาออก ทำให้เราต้องซื้อสินค้าขาออกมากขึ้นเพื่อแลกกับสินค้าเข้าจำนวนเท่าเทียม ซึ่งเรื่องนี้จะได้กล่าวถึงโดยละเอียดในภายหลัง สำหรับสาเหตุของการขาดดุลทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศนั้น ถ้าหากจะพิจารณา

จากภาพรวมแล้ว ก็อาจจะพิจารณาได้จากอัตราการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าของสินค้าที่นำเข้ากับมูลค่าของสินค้าที่ส่งออก ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๗-๓

จากข้อมูลในตารางดังกล่าวจะสังเกตได้ว่าในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา กล่าวคือตั้งแต่ปี ๒๕๐๓ ถึง ๒๕๒๓ อัตราการเพิ่มของสินค้าเข้าได้เพิ่มขึ้นอย่างมากโดยเฉลี่ยแล้วเพิ่มขึ้นเร็วกว่าอัตราการเพิ่มของสินค้าขาออก และมูลค่าของผลิตภัณฑ์ประชาชาติที่เพิ่มขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเราได้ซื้อสินค้าจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นในอัตราส่วนที่เร็วกว่ารายได้ของเราที่เพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังกล่าวนับว่าเป็นสาเหตุสำคัญของการขาดดุลทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบอัตราการเพิ่มขึ้นระหว่างสินค้าขาเข้ากับสินค้าขาออกในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมาจะเห็นว่า การแตกต่างในอัตราการเพิ่มเริ่มมีน้อยลง ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยได้พยายามลดการขาดดุลทางเศรษฐกิจโดยได้เร่งการส่งสินค้าขาออกมากขึ้น ซึ่งจะพบว่าตั้งแต่ปี ๒๕๑๓ เป็นต้นมา อัตราการเพิ่มขึ้นในการส่งออกของสินค้าเกษตรและสินค้าอุตสาหกรรมได้เพิ่มขึ้นรวดเร็วกว่าการผลิตที่ได้เพิ่มขึ้น

ในการวิเคราะห์การขาดดุลในทางเศรษฐกิจนั้น นอกจากเราจะพิจารณาถึงสาเหตุของการขาดดุลแล้ว เราควรจะพิจารณาต่อไปด้วยว่าสินค้าและบริการที่นำเข้าหรือส่งออกนั้นเป็นประโยชน์แก่คนกลุ่มใดเป็นสำคัญ สำหรับการวิเคราะห์ของเราในที่นี้จะชี้ให้เห็นภาพรวมของสินค้าที่นำเข้า และสินค้าที่ส่งออก ซึ่งจะพิจารณาโดยย่อดังนี้^(๕)

๑. โครงสร้างของสินค้าเข้า

สำหรับส่วนประกอบของสินค้าที่นำเข้าโดยทั่วไปจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๗-๔ และตารางที่ ๗-๕ จากข้อมูลในตารางทั้งสองพอจะสรุปเป็นข้อสังเกตได้โดยย่อดังนี้

ประการแรก ถ้าหากพิจารณาถึงส่วนประกอบของสินค้าเข้าโดยทั่วไปแล้ว จะเห็นได้ว่า สัดส่วนของสินค้าเพื่อการบริโภคได้ลดลงโดยตลอด กล่าวคือ ได้ลดลงจากร้อยละ ๖๘.๔ ในปี ๒๕๙๓ เหลือเพียงร้อยละ ๒๖.๐ ในปี ๒๕๒๔ สำหรับรายละเอียดของสินค้าเพื่อการบริโภคที่นำเข้าก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญ กล่าวคือสินค้าสำเร็จรูปที่นำเข้าได้ลดลงอย่างมาก แต่วัตถุดิบและสินค้ากึ่งสำเร็จรูปที่ใช้ผลิตสินค้าเพื่อการบริโภคได้เพิ่มขึ้นมาแทน การเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องโดยตรงจากการพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศ^(๖)

ประการที่สอง ในขณะที่อัตราส่วนสินค้านำเข้าเพื่อการบริโภคได้ลดลง แต่อัตราส่วนของน้ำมันเชื้อเพลิง ยานยนต์และสินค้าอื่น ๆ กลับเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและได้กลายมาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของสินค้าที่นำเข้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของน้ำมันเชื้อเพลิงได้เพิ่มขึ้นจากประมาณร้อยละ ๘.๖ ในปี ๒๕๑๓ ขึ้นมาเป็นร้อยละ ๒๙.๐ ในปี ๒๕๒๔ สำหรับสัดส่วนของสินค้าทุนก็ยังคงเป็นองค์ประกอบหลักของสินค้าที่นำเข้า กล่าวคือโดยเฉลี่ยแล้วประมาณหนึ่งในสามของสินค้าที่นำเข้าเป็นสินค้าทุน

ประการที่สาม เมื่อพิจารณาถึงส่วนประกอบของสินค้านำเข้าแต่ละประเภทแล้ว อาจจะกล่าวได้ว่าสินค้าที่นำเข้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่นำเข้าเพื่อพัฒนาความเจริญทางก้าวหน้าวัตถุ และเพื่อตอบสนองการบริโภคของกลุ่มคนที่

ตารางที่ ๗-๓

อัตราการเพิ่มของมูลค่าสินค้าขาออกกับอัตราการเพิ่มของมูลค่าผลผลิต

ทางการเกษตรและทางด้านอุตสาหกรรม ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๒

(หน่วย : ร้อยละต่อปี)

	๒๕๐๓-๑๓	๒๕๑๓-๑๘	๒๕๑๘-๒๒	๒๕๒๓	๒๕๒๔
ก. ผลิตผลทางการเกษตร					
สินค้าเกษตรที่ส่งออก	๓.๒	๒๘.๙	๑๗.๓	-	-
ผลผลิตทางการเกษตร	๗.๒	๒๒.๓	๑๑.๖		
ข. ผลิตผลทางด้านอุตสาหกรรม					
สินค้าอุตสาหกรรมที่ส่งออก	๑๖.๐	๖๕.๕	๓๘.๑		
ผลผลิตทางด้านอุตสาหกรรม	๑๒.๕	๒๑.๑	๑๙.๐		
ค. การค้ากับต่างประเทศโดยส่วนรวม					
รวมสินค้าออก	๕.๘	๒๙.๗	๒๓.๐	๒๓.๑	๑๕.๔
รวมการนำเข้า	๑๒.๐	๒๓.๗	๒๔.๒	๓๒.๕	๑๒.๖
ง. การผลิตของประเทศโดยส่วนรวม					
มูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ	๑๐.๓	๑๙.๐	๑๗.๖		

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย และกระทรวงพาณิชย์

ตารางที่ ๗-๔ มูลค่าและสัดส่วนของสินค้าขาเข้าจำแนกตามลักษณะการใช้ ปี ๒๕๕๓-๒๕๒๔

(หน่วย : ล้านบาท)

ประเภทของสินค้าเข้า	๒๕๕๓	๒๕๐๓	๒๕๑๓	๒๕๑๘	๒๕๒๑	๒๕๒๒	๒๕๒๓	๒๕๒๔
๑. สินค้าเพื่อการบริโภค	๒,๑๕๑	๓,๗๔๖	๕,๓๗๘	๘,๘๕๕	๑๒,๙๔๒	๑๕,๙๓๓	๑๙,๔๔๐	๒๒,๓๔๗
๒. วัตถุดิบและสินค้ากึ่งสำเร็จรูป	๕๗๖	๒,๒๑๗	๖,๗๒๕	๑๖,๑๐๕	๒๙,๕๙๘	๔๓,๕๐๐	๔๕,๒๐๓	๕๐,๑๘๑
- เพื่อผลิตสินค้าบริโภค	(๓๔๑)	(๑,๑๕๒)	(๔,๑๓๙)	(๑๐,๓๑๘)	(๑๖,๙๓๗)	(๒๖,๑๐๘)	(๒๗,๐๘๗)	(๓๐,๐๖๘)
- เพื่อผลิตสินค้านำเข้า	(๒๓๕)	(๑,๐๖๕)	(๒,๕๘๖)	(๕,๗๘๗)	(๑๒,๖๖๑)	(๑๗,๓๙๒)	(๑๘,๑๑๖)	(๒๐,๑๑๓)
๓. สินค้าทุน	๙๑๖	๓,๕๙๗	๙,๓๗๑	๒๒,๒๓๙	๓๑,๓๑๗	๓๙,๙๐๒	๔๖,๑๑๒	๔๔,๘๘๙
๔. สินค้าเข้าอื่น ๆ	-	-	๕,๕๓๕	๑๙,๖๓๖	๓๕,๐๔๒	๔๖,๘๒๖	๗๗,๙๘๒	๘๓,๙๘๔
- น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	-	-	(๒,๓๒๙)	(๑๔,๒๓๓)	(๒๒,๘๕๑)	(๓๒,๖๔๗)	(๕๘,๖๖๖)	(๕๘,๔๓๘)
- ยานยนต์-ชิ้นส่วนและอื่น ๆ	-	-	(๓,๒๐๖)	(๕,๔๐๓)	(๑๒,๑๙๑)	(๑๔,๑๗๙)	(๑๙,๓๑๖)	(๒๕,๕๔๖)
รวม	๓,๖๔๓	๙,๕๖๐	๒๗,๐๐๙	๖๖,๘๓๕	๑๐๘,๘๙๙	๑๔๖,๑๖๑	๑๘๘,๗๓๕	๒๐๑,๔๑๑
มูลค่าของสินค้าแต่ละประเภท								
๑. สินค้าเพื่อการบริโภค	๒,๔๙๒	๔,๖๒๘	๙,๕๑๗	๑๙,๑๗๓	๒๙,๘๗๙	๔๒,๐๔๑	๔๖,๕๒๗	๕๒,๔๑๕
๒. สินค้าเพื่อการลงทุน	๑,๑๕๑	๔,๖๖๒	๑๑,๙๕๗	๒๘,๐๒๖	๔๓,๙๗๘	๕๗,๒๙๔	๖๔,๒๒๘	๖๕,๐๑๒
๓. สินค้าอื่น ๆ	-	-	๕,๕๓๕	๑๙,๖๓๖	๓๕,๐๔๒	๔๖,๘๒๖	๗๗,๙๘๒	๘๓,๙๘๔
รวม	๓,๖๔๓	๙,๕๖๐	๒๗,๐๐๙	๖๖,๘๓๕	๑๐๘,๘๙๙	๑๔๖,๑๖๑	๑๘๘,๗๓๕	๒๐๑,๔๑๑

ตารางที่ ๗-๔ (ต่อ)

ประเภทของสินค้าเข้า	๒๕๙๓	๒๕๐๓	๒๕๑๓	๒๕๑๘	๒๕๒๑	๒๕๒๒	๒๕๒๓	๒๕๒๔
อัตราส่วนของสินค้าแต่ละประเภท								
๑. สินค้าเพื่อการบริโภค	๖๘.๔	๖๐.๑	๓๕.๒	๒๘.๗	๒๗.๔	๒๘.๘	๒๔.๗	๒๖.๐
๒. สินค้าเพื่อการลงทุน	๓๑.๖	๓๙.๙	๔๔.๓	๔๑.๙	๔๐.๔	๓๙.๒	๓๔.๐	๓๒.๓
๓. สินค้าอื่น ๆ	—	—	๒๐.๕	๒๙.๔	๓๒.๒	๓๒.๐	๔๑.๓	๔๑.๓
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
ดัชนีสินค้านำเข้า (๒๕๙๓ = ๑๐๐)	๑๐๐	๒๖๒	๗๔๑	๑,๘๓๕	๒,๙๘๙	๔,๐๑๒	๕,๑๘๑	๕,๕๒๙

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ ๗-๕ สัดส่วนของสินค้านำเข้า จำแนกตามลักษณะการใช้ ปี ๒๕๕๓-๒๕๒๔

(หน่วย : ร้อยละ)

	๒๕๕๓	๒๕๐๓	๒๕๑๓	๒๕๑๘	๒๕๒๑	๒๕๒๒	๒๕๒๓	๒๕๒๔
๑. สินค้าเพื่อการบริโภค	๖๘.๔	๖๐.๑	๓๕.๒	๒๘.๗	๒๗.๔	๒๘.๘	๒๔.๗	๒๖.๐
- สินค้าสำเร็จรูป	(๕๙.๐)	(๓๙.๒)	(๑๙.๙)	(๑๓.๒)	(๑๑.๙)	(๑๐.๙)	(๑๐.๓)	(๑๑.๑)
- วัตถุดิบและกึ่งสำเร็จรูป	(๙.๔)	(๒๐.๙)	(๑๕.๓)	(๑๕.๕)	(๑๕.๕)	(๑๗.๙)	(๑๔.๔)	(๑๔.๙)
๒. วัตถุดิบและสินค้ากึ่งสำเร็จรูป	๑๕.๘	๒๓.๒	๒๔.๙	๒๔.๑	๒๗.๒	๒๙.๘	๒๔.๐	๒๔.๙
- เพื่อการบริโภค	(๙.๔)	(๑๒.๑)	(๑๕.๓)	(๑๕.๔)	(๑๕.๖)	(๑๗.๙)	(๑๔.๔)	(๑๔.๙)
- เพื่อการลงทุน	(๖.๔)	(๑๑.๑)	(๙.๖)	(๘.๗)	(๑๑.๖)	(๑๑.๙)	(๙.๖)	(๑๐.๐)
๓. สินค้าทุน	๓๑.๖	๔๘.๘	๔๔.๓	๔๑.๙	๔๐.๔	๓๙.๒	๓๔.๐	๓๒.๓
- สำเร็จรูป	(๒๕.๑)	(๓๗.๖)	(๓๔.๗)	(๓๓.๓)	(๒๘.๘)	(๒๗.๓)	(๒๔.๔)	(๒๒.๓)
- วัตถุดิบและกึ่งสำเร็จรูป	(๖.๕)	(๑๑.๒)	(๙.๖)	(๘.๖)	(๑๑.๖)	(๑๑.๙)	(๙.๖)	(๑๐.๐)
๔. สินค้าอื่น ๆ	-	-	๒๐.๕	๒๙.๔	๓๒.๒	๓๒.๐	๔๑.๓	๔๑.๗
- น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น			(๘.๖)	(๒๑.๓)	(๒๒.๐)	(๒๒.๓)	(๓๑.๑)	(๒๙.๐)
- ยานยนต์และอื่น ๆ			(๑๑.๙)	(๘.๑)	(๑๑.๒)	(๙.๗)	(๑๐.๒)	(๑๒.๗)
๕. รวมทั้งสิ้น	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

มีรายได้สูงและรายได้ปานกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของน้ำมันเชื้อเพลิงและยานยนต์ สำหรับสินค้าทุนที่นำเข้านั้น ส่วนใหญ่ก็นำเข้ามาเพื่อผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของคนกลุ่มดังกล่าวนี้

๒. โครงสร้างของสินค้าออก

สำหรับส่วนประกอบของสินค้าขาออกโดยทั่วไปจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๗-๖ ซึ่งพอจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

ประการแรก องค์ประกอบหลักของสินค้าขาออกยังคงเป็นสินค้าเกษตร ซึ่งทำการผลิตจากฐานทรัพยากรธรรมชาติและเป็นอาชีพของคนส่วนใหญ่ของประเทศ อย่างไรก็ตาม ในส่วนประกอบของสินค้าขาออกได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญในช่วงเวลาสามทศวรรษที่ผ่านมา กล่าวคือในปี ๒๔๙๓ สินค้าขาออกดังกล่าวสี่ชนิดคือ ข้าว ยาง ติบูก และไม้สัก รวมกันแล้วคิดเป็นร้อยละ ๘๑ ของสินค้าออกทั้งหมด มาในปี ๒๕๑๓ สัดส่วนของสินค้าทั้ง ๔ ชนิดดังกล่าวลดเหลือเพียงร้อยละ ๔๖ เท่านั้น และลดเหลือร้อยละ ๓๑ ในปี ๒๕๒๑ แต่อย่างไรก็ดี ในช่วงระยะสิบกว่าปีที่ผ่านมาได้มีสินค้าเกษตรชนิดใหม่ขึ้นมามีความสำคัญ เช่น ข้าวโพด ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง และใบยาสูบ เป็นต้น ส่วนสินค้าอุตสาหกรรมก็ได้เริ่มมีความสำคัญมากขึ้นในระยะหลังนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งทอ น้ำตาลและสับปะรดกระป๋อง เป็นต้น

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาถึงดัชนีการเพิ่มของมูลค่าของสินค้าขาออกเปรียบเทียบกับสินค้าขาเข้าแล้ว จะพบว่าสินค้าขาเข้าได้เพิ่มขึ้นรวดเร็วกว่าสินค้าขาออกมาก กล่าวคือในช่วงปี ๒๔๙๓ ถึง ๒๕๒๔ มูลค่าสินค้าขาออกเพิ่มขึ้นประมาณ ๔๐ เท่าตัวแต่มูลค่าของสินค้าขาเข้าได้เพิ่มขึ้นถึง ๕๕ เท่า

ตัว โดยที่ดัชนีของมูลค่าสินค้าขาออกและสินค้าขาเข้าดังกล่าวได้คำนวณจากฐานที่มีมูลค่าเท่าใกล้เคียงกัน กล่าวคือในปี ๒๕๙๓ มูลค่าของสินค้าขาออกเท่ากับ ๓,๔๗๓ ล้านบาท และมูลค่าสินค้าขาเข้าเท่ากับ ๓,๖๔๓ ล้านบาท

จากการพิจารณาถึงโครงสร้างของสินค้าขาเข้าและสินค้าขาออกที่ได้กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของสินค้าขาเข้าได้เป็นสาเหตุสำคัญของการขาดดุลทางเศรษฐกิจ สินค้าที่นำเข้าส่วนใหญ่จะใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของคนที่มียรายได้สูงและรายได้ปานกลาง ซึ่งเป็นคนที่อยู่ในเมือง สำหรับสินค้าที่ส่งออกนั้นส่วนใหญ่เป็นสินค้าเกษตรที่ผลิตจากฐานทรัพยากรและแรงงานของประชากรส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มียรายได้ต่ำหรือคนที่อยู่ในชนบท ปรัชญาการดังกล่าวได้เป็นไปในทำนองที่ว่า คนส่วนใหญ่ของประเทศใช้แรงงานและทรัพยากรธรรมชาติ ผลิตสินค้าและบริการเพื่อให้คนกลุ่มน้อยที่มีความได้เปรียบทางเศรษฐกิจได้ใช้สินค้าและบริการต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต การใช้จ่ายสินค้าและบริการอย่างมากมายของคนกลุ่มน้อยที่ได้เปรียบดังกล่าวเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการขาดดุลทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ในการแก้ปัญหาการขาดดุลทางเศรษฐกิจ จึงจำเป็นจะต้องพิจารณาที่โครงสร้างการใช้จ่าย โครงสร้างการผลิตและระบบการกระจายรายได้ของสังคม เป็นสำคัญ

๗.๒.๓ แนวโน้มของการขาดดุลและปัญหาในอนาคต

จากการวิเคราะห์อัตราการเพิ่มของสินค้าเข้าและสินค้าออกที่ได้กล่าวมาแล้วจะพบว่าการขาดดุลทางเศรษฐกิจในการติดต่อกับชายกับต่างประเทศยังคงเป็นสิ่งสำคัญของประเทศไทยในอนาคต ถ้าหากแนวโน้มของการส่งออกและการนำเข้ายังคงเป็นไปในแนวเดิมแล้ว การขาดดุลทางเศรษฐกิจจะมีมาก

ยิ่งขึ้น^(๓) ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๗-๗ และตารางที่ ๗-๘ จากข้อมูลในตารางทั้งสองดังกล่าวนี้พอจะพิจารณาประเด็นสำคัญบางประเด็นได้ดังนี้

ประการแรก จากการคาดการณ์ของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในอนาคตโดยผู้เชี่ยวชาญของธนาคารโลกพบว่า การขาดดุลทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในอนาคตจะมีความรุนแรงยิ่งขึ้น กล่าวคือในระหว่างปี ๒๕๑๙-๒๕๒๓ การขาดดุลในบัญชีเดินสะพัดโดยเฉลี่ยแล้วตกปีละประมาณ ๑,๓๐๗ ล้านดอลลาร์ หรือเท่ากับร้อยละ ๕ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ แต่การขาดดุลดังกล่าวจะเพิ่มขึ้นเรื่อย เช่น ระหว่างปี ๒๕๒๔-๒๕๒๘ ดุลบัญชีเดินสะพัดจะขาดดุลโดยเฉลี่ยปีละ ๒,๘๓๓ ล้านดอลลาร์หรือเท่ากับร้อยละ ๖ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ และในระหว่างปี ๒๕๒๙-๒๕๓๓ ดุลบัญชีเดินสะพัดจะขาดดุลประมาณปีละ ๕,๕๒๙ ล้านดอลลาร์ หรือเท่ากับร้อยละ ๖.๖ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ

การที่มีการขาดดุลในบัญชีเดินสะพัดของดุลการชำระเงินมากขึ้นนี้ แสดงว่าเราต้องพึ่งพาทรัพยากรจากต่างประเทศมากขึ้น เช่น ต้องกู้ยืมเงินจากต่างประเทศมากขึ้น และเป็นภาระในการชำระหนี้หนักขึ้นในอนาคต ซึ่งในเรื่องนี้จะได้กล่าวถึงรายละเอียดเพิ่มเติมในหัวข้อต่อไป

ประการที่สอง การขาดดุลทางเศรษฐกิจของไทยนั้น นอกจากจะเกิดจากการที่เราต้องส่งสินค้าเข้ามากขึ้นแล้ว ยังสืบเนื่องจากการเสียเปรียบทางการค้าอีกด้วยกล่าวคือ ถ้าหากพิจารณาราคาเปรียบเทียบระหว่างสินค้าออกกับสินค้าเข้าแล้วจะพบว่าราคาสินค้าเข้าเพิ่มขึ้นเร็วกว่าราคาของสินค้าออก ผลของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ดัชนีการค้าของคนไทยเสียเปรียบทำให้เราต้องใช้สินค้าออกมากขึ้นเพื่อแลกกับสินค้าเข้าจำนวนเท่าเดิม ซึ่งการเสียเปรียบดังกล่าวมีผลทำให้สวัสดิการของประชาชนโดยส่วนรวมเลวลง

ประการที่สาม การแก้ปัญหาการขาดดุลทางเศรษฐกิจนั้น นอกจากเราจะต้องพยายามลดอัตรการนำเข้าของสินค้าต่างประเทศแล้ว เราจะต้องพยายามเพิ่มอัตรการส่งออกให้สูงขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม จากการพิจารณาโครงสร้างการผลิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แนวโน้มของสินค้าเกษตรที่สำคัญ เช่น ข้าว ข้าวโพค และผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังจะไม่สามารถเพิ่มอัตรการส่งออกมากนัก และกลับมีแนวโน้มที่ลดลงด้วยสำหรับสินค้าอุตสาหกรรมและอื่น ๆ นั้น คาดว่าจะสามารถเพิ่มอัตรการส่งออกได้สูงขึ้นและจะเป็นส่วนที่ช่วยลดการขาดดุลได้บ้าง

แต่อย่างไรก็ดี ภายใต้ภาวะการผันผวนของเศรษฐกิจโลกที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความไม่แน่นอนที่เกิดจากการเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมันนั้น ทำให้ความหวังในการแก้ปัญหาการขาดดุลทางการค้าโดยการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมเป็นสินค้าขาออกนั้นเป็นสิ่งที่หวังได้ไม่มากนัก ทั้งนี้เพราะเหตุว่าจากการศึกษาโครงสร้างการผลิตทางด้านอุตสาหกรรมและการนำเข้าของวัตถุดิบที่ใช้ในอุตสาหกรรมได้พบว่า ภาคอุตสาหกรรมจะช่วยแก้ปัญหการว่างงานได้ไม่มากนัก และจะช่วยแก้ปัญหาการค่าได้ไม่มากนักด้วย กล่าวคือ ในการศึกษาดังกล่าวได้พบว่า ในระหว่างปี ๒๕๒๐-๒๕๒๓ มูลค่าสินค้าอุตสาหกรรมที่ส่งออกได้เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ ๒๐-๒๕ ต่อปี แต่การขยายตัวของส่งออกดังกล่าวนี้ช่วยสร้างงานเพิ่มขึ้นโดยตรงเพียงประมาณปีละ ๒๕,๐๐๐ ถึง ๓๐,๐๐๐ งานเท่านั้น หรือเมื่อรวมกับงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วก็จะช่วยให้คนมีงานทำเพิ่มขึ้นเพียงประมาณปีละ ๔๐,๐๐๐ ถึง ๕๐,๐๐๐ คน ซึ่งจำนวนดังกล่าวนี้ต่ำกว่าร้อยละ ๑๐ ของกำลังแรงงานที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปี^(๘) นอกจากนี้ การเพิ่มการส่งออกในสินค้าอุตสาหกรรมก็ทำให้เราต้องซื้อวัตถุดิบ

ดิบและพลังงานจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นด้วย ดังนั้นยุทธศาสตร์ที่ถูกต้องในการแก้ปัญหาการค้าและปัญหาการว่างงานในประเทศไทยจึงจำเป็นต้องเน้นที่การผลิตทางการเกษตรเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม ถ้าหากพิจารณาถึงประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งปรากฏว่า ถ้าหากเราหันมาพัฒนาการผลิตกันอย่างจริงจังแล้ว จะสามารถเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรได้อีกมาก ทั้งนี้เพราะเหตุว่าศักยภาพการผลิตทางการเกษตรของเรายังมีอยู่อีกมาก การพัฒนาภาคการเกษตรกันอย่างจริงจัง นอกจากจะทำให้เพิ่มปริมาณการผลิต และเพิ่มการส่งออกเพื่อลดการขาดดุลทางการค้าแล้ว ยังจะช่วยแก้ปัญหาการกระจายรายได้ในสังคมด้วย ทั้งนี้เพราะเหตุว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นคนที่ยากจนมาก ดังนั้นการพัฒนาการเกษตรอย่างจริงจังจะเป็นทางออกที่สำคัญในการแก้ปัญหาสังคมเศรษฐกิจของประเทศไทย

๗.๓ ปัญหาความผันผวนทางเศรษฐกิจที่มาจากต่างประเทศ

ในการติดต่อการค้าขายกับต่างประเทศนั้น นอกจากเราจะต้องเผชิญกับปัญหาการขาดดุลทางเศรษฐกิจและการเสียเปรียบทางการค้าแล้ว เรายังต้องเผชิญกับการผันผวนทางเศรษฐกิจที่มาจากต่างประเทศด้วย กล่าวคือ ความผันผวนทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ เช่น ปัญหาเงินเฟ้อ และปัญหาเศรษฐกิจซบเซาเป็นต้น จะมีผลทำให้เกิดปัญหาในประเทศไทยด้วย ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่เปิดการค้าอย่างกว้างขวางกับต่างประเทศ การผันผวนทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น นอกจากจะมีผลกระทบต่อสภาพทางเศรษฐกิจโดยทั่วไปแล้ว ยังมีผลกระทบต่อปัญหาการกระจายรายได้ และชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไปด้วย สำหรับลักษณะการผัน

ผวนทางเศรษฐกิจที่มักจะเกิดขึ้น และส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทยอยู่เสมอ นั้น ได้แก่ปัญหาการค้าพืชผลทางการเกษตร ปัญหาการเงิน และปัญหาเงินเฟ้อ เป็นต้น ซึ่งในลำดับต่อไปจะได้กล่าวถึงสาระสำคัญของปัญหาแต่ละเรื่องโดยย่อ ดังนี้

๗.๓.๑ ปัญหาการค้าพืชผลทางการเกษตร

เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่ส่งผลิตผลทางการเกษตรเป็นสินค้าขายออกสำคัญของประเทศ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงราคาอย่างมากในตลาดโลก ย่อมส่งผลกระทบต่อระดับราคาและภาวะการผลิตรวมตลอดจนถึงภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศโดยทั่วไปด้วย สินค้าขายออกที่สำคัญของไทยที่มักจะเผชิญกับปัญหาการผันผวนของราคาอยู่เสมอ เช่น ข้าว ยาง ข้าวโพด และผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง เป็นต้น สินค้าดังกล่าวเกี่ยวข้องกับอาชีพของคนส่วนใหญ่ในประเทศ ดังนั้น ถ้าปีใดการส่งออกดีและราคาดีแล้ว เราจะได้เงินเข้าประเทศมาก ช่วยลดปัญหาการขาดดุลทางการค้าได้มากและทำให้ประชาชนมีรายได้ดี และเศรษฐกิจโดยทั่วไปก็พลอยดีขึ้นด้วยเช่นในปี ๒๕๑๗ เราเริ่มเผชิญกับปัญหาวิกฤติการณ์น้ำมัน แต่ในปีนั้นราคาข้าวและยางในตลาดโลกดีมาก และเราก็ส่งออกได้มากจึงทำให้ดุลการค้าของเราไม่ขาดดุลมากนัก และภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศก็ไม่ค่อยได้รับความกระทบกระเทือนจากปัญหาเรื่องน้ำมันมากนัก

ในทางตรงกันข้าม ถ้าราคาในตลาดโลกตกต่ำก็จะส่งผลกระทบต่อฐานะดุลการค้าและภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศด้วย เช่นในปี ๒๕๒๔ เป็นปีที่ผลิตผลทางการเกษตรของเราได้ผลดี แต่ราคาผลิตผลทางการเกษตรในตลาดโลกกลับตกต่ำ เช่น ราคาข้าว ข้าวโพด และผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง

ตารางที่ ๗-๖

มูลค่าและสัดส่วนของสินค้าขาออกที่สำคัญ ปี ๒๕๕๓-๒๕๒๔

(หน่วย : ล้านบาท)

	๒๕๕๓	๒๕๐๓	๒๕๑๓	๒๕๑๘	๒๕๒๑	๒๕๒๒	๒๕๒๓	๒๕๒๔
๑. มูลค่าสินค้าออก (ล้านบาท)	๓,๔๗๓	๘,๖๑๔	๑๔,๒๗๐	๔๔,๓๘๒	๘๓,๐๖๕	๑๐๘,๑๗๙	๑๒๐,๙๔๘	๑๓๙,๕๖๕
๒. สินค้าออกที่สำคัญ								
๒.๑ ข้าว	๑,๖๗๒	๒,๕๗๐	๒,๕๑๗	๕,๘๕๒	๑๐,๔๒๔	๑๕,๕๙๒	๑๙,๕๐๕	๒๔,๙๖๐
๒.๒ ยาง	๗๒๖	๒,๕๗๙	๒,๒๓๒	๓,๔๗๔	๘,๐๓๐	๑๒,๓๕๑	๑๒,๓๙๐	๑๐,๐๔๕
๒.๓ ทิปก	๒๕๗	๕๓๗	๑,๖๑๘	๒,๒๔๗	๗,๓๖๓	๙,๒๕๖	๑๑,๓๔๗	๗,๘๘๗
๒.๔ ไม้สัก	๑๔๓	๓๕๖	๑๕๖	๔๔๕	๒๕๓	๑๑๘	*	*
รวม ๔ ชนิด	๒,๗๙๘	๖,๐๕๒	๖,๕๒๓	๑๒,๐๑๘	๒๖,๐๗๐	๓๗,๓๑๗	๔๓,๒๙๒	๔๖,๘๙๒
รวมสินค้า ๔ ชนิดคิดเป็นร้อยละ ของสินค้าออก	๘๑	๗๐	๔๖	๒๗	๓๑	๓๔	๓๖	๓๑
ข้าวที่ส่งออกคิดเป็นร้อยละของ สินค้าขาออก	๔๘	๓๐	๑๘	๑๓	๑๓	๑๔	๑๖	๑๘

ตารางที่ ๗-๖ (ต่อ)

	๒๔๙๓	๒๕๐๓	๒๕๑๓	๒๕๑๘	๒๕๒๑	๒๕๒๒	๒๕๒๓	๒๕๒๔
๒.๕ ข้าวโพด	—	—	๑,๙๖๙	๕,๗๐๕	๔,๒๗๕	๕,๖๔๔	๗,๒๙๒	๗,๑๖๒
๒.๖ ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง	—	—	๑,๒๒๓	๔,๕๗๙	๑๐,๙๙๒	๙,๙๙๑	๑๔,๙๓๘	๑๔,๔๙๐
๒.๗ ปอ	—	—	๗๑๙	๖๔๓	๔๔๙	๓๙๑	๑๕๔	*
๒.๘ ไบยาสูบ	—	—	๑๙๗	๕๙๖	๑,๑๖๑	๑,๒๔๓	๑,๔๑๐	๑,๗๗๔
๒.๙ นาทาล	—	—	๙๔	๕,๖๙๖	๓,๙๗๐	๔,๗๙๗	๒,๙๗๔	๘,๙๖๗
๒.๑๐ กุ้ง	—	—	๒๒๔	๙๙๑	๑,๕๐๐	๒,๓๗๒	๑,๙๕๙	๑,๙๒๖
รวม ๖ ชนิด	—	—	๔,๔๒๖	๑๘,๑๑๐	๒๒,๒๔๗	๒๔,๓๓๘	๒๘,๖๒๗	๓๔,๒๑๙
รวมสินค้าขาออก ๑๐ ชนิด	—	—	๑๐,๙๔๙	๓๐,๑๒๘	๔๘,๓๑๗	๖๑,๖๕๕	๗๑,๙๖๙	๗๗,๑๑๑
สินค้าขาออก ๑๐ ชนิดคิดเป็นร้อยละ	—	—	๗๗	๖๘	๕๘	๕๗	๕๙	๕๕
๓. ก๊าซสินค้าขาออก (๒๔๙๓ = ๑๐๐)	๑๐๐	๒๔๘	๔๑๐	๑,๒๗๘	๒,๓๙๒	๓,๑๑๒	๓,๔๘๒	๔,๐๑๙

*ไม่มีข้อมูล

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ ๗-๗

ฐานะดุลการค้าและบริการและดัชนีการค้ากับต่างประเทศ มูลค่าโดยเฉลี่ยระหว่างปี ๒๕๐๓-๒๕๑๕
การประมาณการระหว่างปี ๒๕๑๕-๒๕๓๓ (หน่วย : ล้านเหรียญสหรัฐ)

	มูลค่าโดยเฉลี่ยต่อปี กิจเป็นล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา				
	๒๕๐๓-๑๓	๒๕๑๔-๑๙	๒๕๑๙-๒๓	๒๕๒๔-๒๘	๒๕๒๙-๓๓
๑. การส่งออกของสินค้าและบริการ	๗๙๔	๒,๑๗๗	๔,๔๖๓	๘,๕๙๘	๑๕,๖๔๒
๒. การนำเข้าของสินค้าและบริการ	๙๑๑	๒,๔๙๗	๕,๗๐๒	๑๐,๗๕๓	๑๙,๒๘๘
๓. ดุลการค้าและบริการขาดดุล	-๑๑๗	-๓๒๑	-๑,๒๓๙	-๒,๑๕๕	-๓,๖๔๖
๔. การขายดุลของบัญชีเดินสะพัด	๘๐	๒๔๓	๑,๓๐๗	๒,๘๓๓	๕,๕๒๙
๕. การขาดดุลของบัญชีเดินสะพัดคิดเป็นร้อยละของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ	๑.๗	๒.๒	๕.๐	๖.๐	๖.๖
๖. ดัชนีการค้ากับต่างประเทศ (๒๕๑๓ = ๑๐๐)	๙๖.๐	๙๒.๒	๘๔.๓	๘๔.๘	๘๑.๖

หมายเหตุ ดัชนีการค้ากับต่างประเทศในที่นี้หมายถึง Terms of trade ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบระหว่างราคาสินค้าโดยเฉลี่ยที่ส่งออกกับราคาโดยเฉลี่ยของสินค้าที่นำเข้า ถ้าดัชนีมีค่ามากกว่า ๑๐๐ แสดงว่าเราเป็นฝ่ายได้เปรียบ ในทางตรงกันข้าม ถ้าดัชนีมีค่าต่ำกว่า ๑๐๐ แสดงว่าเราเป็นฝ่ายเสียเปรียบ กล่าวคือ เราต้องส่งสินค้าออกจำนวนมากขึ้นเพื่อแลกกับสินค้าเข้าจำนวนเท่าเดิม

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากคณะกรรมการเศรษฐกิจของธนาคารโลก (Report No. 2059 - TH. September 1978)

ตารางที่ ๗-๘
 อัตราการเพิ่มของสินค้าขาออกที่สำคัญบางประเภท
 ในระหว่างปี ๒๕๐๓-๒๕๑๕ กับการคาดการณ์ของ
 อัตราการเพิ่มในอนาคตโดยคำนวณจากแนวโน้มที่เป็นอยู่
 (หน่วย : ร้อยละ)

	อัตราการเพิ่มต่อปี คำนวณตามราคาคงที่		อัตราการเพิ่มจากการ คาดการณ์ โดยคำนวณ ตามราคาคงที่		อัตราส่วนของสินค้า ขาออก คำนวณ ตามราคาตลาด	
	๒๕๐๓-๑๓	๒๕๑๓-๑๕	๒๕๒๐-๒๘	๒๕๒๘-๓๐	๒๕๑๕	๒๕๓๐
ก. ผลผลิตทางการเกษตร						
๑. ข้าว	-๒.๗	๐.๕	-๓.๘	-๓.๒	๑๓.๒	๓.๒
๒. ยาง	๔.๗	๔.๔	๖.๑	๗.๐	๘.๓	๙.๐
๓. ข้าวโพด	๑๓.๑	๗.๓	๒.๕	-๑.๓	๘.๔	๕.๗
๔. มันสำปะหลัง	๑๔.๓	๒๐.๔	๑.๐	-๐.๘	๑๐.๙	๔.๑
๕. น้ำตาล*	-๑.๖	๕๐.๙	๐.๐	๐.๐	๑๑.๑	๕.๙
รวมสินค้า ๕ ชนิด	-	-	-	-	๕๑.๙	๒๗.๙

ตารางที่ ๗-๘ (ต่อ)

	อัตราการเพิ่มต่อปี คำนวณตามราคาคงที่		อัตราการเพิ่มจากการ คาดการณ์ โดยคำนวณ ตามราคาคงที่		อัตราส่วนของสินค้า ขาออก คำนวณ ตามราคาตลาด	
	๒๕๐๓-๑๓	๒๕๑๓-๑๗	๒๕๒๐-๒๘	๒๕๒๘-๓๐	๒๕๑๗	๒๕๓๓
ข. ผลผลิตทางอุตสาหกรรมและ อื่น ๆ						
๑. เสื้อผ้าและสิ่งทอ		—	๕.๐	๕.๐	๔.๗	๒.๖
๒. ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม		๓๕.๗	๒๓.๐	๑๓.๐	๑๘.๓	๕๖.๗
๓. อื่น ๆ		—	—	—	๒๔.๗	๑๒.๖
รวมสินค้าขาออก	๘.๘	๗.๔	๖.๗	๘.๑	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐

หมายเหตุ ในกรณีของน้ำตาลนั้นเป็นสินค้าอุตสาหกรรม แต่ในขั้นจัดไว้ในหมวดผลผลิตทางการเกษตร เนื่องจากใช้อ้อยเป็นฐานในการผลิต
ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทยและคณะสำรวจสังคมเศรษฐกิจของธนาคารโลกปี ๒๕๒๑

ได้ตกต่ำลงไปมาก การผันผวนทางเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ ทำให้เราเผชิญปัญหาในการส่งออกมากขึ้น ถึงแม้ว่าเราจะส่งออกได้มากก็ตามแต่ก็ได้เงินเข้าประเทศน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ดังนั้น ตลาดการค้าในปี ๒๕๒๔ จึงมีการขาดดุลอย่างมาก นอกจากปัญหาตลาดการค้าแล้วยังทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่เดือดร้อนเพราะขายผลผลิตของตนได้ในราคาที่ต่ำมากและพลอยทำให้ภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศโดยทั่วไปฝืดเคืองไปด้วย

นอกจากปัญหาผลิตผลทางการเกษตรแล้ว ในระยะหลังนี้สินค้าอุตสาหกรรมที่ส่งออกก็เผชิญกับปัญหามากขึ้น นอกจากจะต้องเผชิญกับปัญหาการกีดกันทางการค้าและการแข่งขันกับประเทศต่าง ๆ แล้ว ความผันผวนของภาวะเศรษฐกิจโลกก็ส่งผลกระทบต่อ การส่งออกและการผลิตของประเทศด้วย สำหรับสินค้าอุตสาหกรรมที่เผชิญกับการผันผวนอยู่เสมอได้แก่ น้ำตาล และสิ่งทอ ในกรณีของน้ำตาลนั้นปรากฏว่ามีการผันผวนมากและมีผลกระทบในวงกว้างและทำให้เกิดปัญหาทางการเมืองได้ง่าย เช่นในปี ๒๕๒๓ ราคาน้ำตาลในตลาดโลกก็มาก ทกราวกิโลกรัมละ ๑๘ บาท ในปีดังกล่าวทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำตาลในประเทศเพราะได้มีการส่งออกมากเกินไป จนทำให้มีการขึ้นราคาน้ำตาลภายในประเทศ และเกิดการขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ระหว่างพรรคการเมืองสำคัญที่ร่วมรัฐบาลอยู่ในขณะนั้น พอมาในปี ๒๕๒๔ ราคาน้ำตาลในตลาดโลกต่ำเหลือราวกิโลกรัมละ ๖ บาทเท่านั้น การตกต่ำของราคาดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาระหว่างชาวไร่อ้อยกับโรงงานน้ำตาล และรัฐบาลต้องเข้าไปช่วยเหลือ

๗.๓.๒ ปัญหาการเงินระหว่างประเทศ

ในปัจจุบันประเทศไทยต้องพึ่งพาทางการเงินจากต่างประเทศมากขึ้นทั้งในภาคเอกชนและภาครัฐบาล เนื่องจากภายในระบบเศรษฐกิจของเราได้ทำ

การใช้จ่ายที่เกินตัวมาเป็นเวลานาน ทำให้ต้องพึ่งพาเงินกู้และแหล่งเงิน จากต่างประเทศมากขึ้น ดังนั้น เมื่อเกิดความผันผวนในภาวะการเงินของโลกจึงมีผลกระทบต่อภาวะการเงินภายในประเทศไทยด้วย ตัวอย่างที่เห็นได้เด่นชัดที่สุด ได้แก่เหตุการณ์ในช่วงปี ๒๕๒๓-๒๕๒๔ เมื่ออัตราดอกเบี้ยในตลาดโลกสูงขึ้นเนื่องจากสหรัฐอเมริกาได้ปรับอัตราดอกเบี้ยภายในประเทศของตนให้สูงขึ้นเพื่อแก้ปัญหาเงินเฟ้อภายในประเทศของตน ผลของการที่อัตราดอกเบี้ยในตลาดโลกสูงขึ้นเรื่อยและในบางขณะสูงกว่าในประเทศไทยได้ทำให้เกิดภาวะ “เงินตึงตัว” ภายในประเทศ เนื่องจากภาคเอกชนกู้เงินจากต่างประเทศได้น้อยลงและมีเงินไหลออกนอกประเทศมากขึ้น ภาวะเงินตึงตัวที่เกิดขึ้นดังกล่าวทำให้ธุรกิจการค้าอุตสาหกรรมต่าง ๆ เผชิญกับปัญหาความยากลำบากมากขึ้น และได้เป็นเหตุทำให้รัฐบาลต้องปรับอัตราดอกเบี้ยภายในประเทศหลายครั้งเพื่อแก้ไขปัญหาค่าเงินตึงตัว

จากตัวอย่างที่ได้อธิบายมาแล้วจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันการผันผวนในภาวะเศรษฐกิจโลกได้เข้ามามีอิทธิพลในระบบเศรษฐกิจของไทยมากขึ้น และความเป็นอิสระในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจของเราก็เหลือน้อยลงด้วย

๗.๓.๓ ปัญหาเงินเฟ้อ

ปัญหาความผันผวนทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ สิ่งที่มีความสำคัญและเป็นปัญหาคือภาวะเศรษฐกิจต่อประเทศไทยมากที่สุดได้แก่ปัญหาเงินเฟ้อ ที่สืบเนื่องจากการขึ้นราคาน้ำมันตลอดเวลาของกลุ่มประเทศผู้ผลิตน้ำมัน อาจจะทำให้การเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมันอย่างรวดเร็วในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมาได้เป็นสาเหตุสำคัญทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อและการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมเศรษฐกิจอย่างสำคัญในประเทศไทย^(๕)

สำหรับผลกระทบของการขึ้นราคาน้ำมันที่มีต่อเศรษฐกิจไทยโดยทั่วไปนั้นจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๗-๘ ตารางที่ ๗-๑๐ และตารางที่ ๗-๑๑ ซึ่งพอจะสรุปเป็นข้อสังเกตบางประการได้ดังนี้

ประการแรก ถ้าหากเราพิจารณาถึงราคาน้ำมันดิบที่เรานำเข้าจากต่างประเทศในระยะสิบปีที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าได้มีการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและผิดปกติกล่าวคือในปี ๒๕๑๓ ราคาน้ำมันดิบที่นำเข้านั้นตกบาเรลละ ๔๓ บาท เท่านั้น แต่ในปี ๒๕๒๔ ราคาได้เพิ่มขึ้นเป็นบาเรลละ ๗๘๒ บาท ได้เพิ่มขึ้นจากเดิมถึง ๑๘ เท่าตัว การเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมันดิบได้พลอยทำให้ราคาน้ำมันชนิดต่าง ๆ ภายในประเทศ และราคากระแสไฟฟ้าสูงขึ้นตามไปด้วย ซึ่งมีผลทำให้ดัชนีค่าครองชีพได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วด้วย

ประการที่สอง ถึงแม้ว่าราคาน้ำมันจะสูงขึ้นอย่างมากมายก็ตาม แต่ปริมาณการใช้น้ำมันของเราก็มีได้ลดลงแต่กลับเพิ่มขึ้นด้วยซ้ำไป เช่น ในปี ๒๕๑๗ ซึ่งเป็นปีที่ราคาน้ำมันได้เพิ่มขึ้นมาก เราใช้น้ำมันดิบเข้าประเทศ ๕๖ ล้านบาเรล มาในปี ๒๕๒๒ ปริมาณการนำเข้างดงกล่าวได้เพิ่มขึ้นเป็น ๖๔ ล้านบาเรล อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมันในระยะหลายปีติดต่อกันนั้นได้มีส่วนทำให้อัตราการเพิ่มของการใช้น้ำมันลดลงมาบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี ๒๕๒๓ และ ๒๕๒๔

การที่ปริมาณการใช้น้ำมันกลับเพิ่มขึ้นทั้ง ๆ ที่ราคาน้ำมันได้เพิ่มสูงขึ้นมากนั้น นอกจากการใช้พลังของเราได้พึ่งน้ำมันเป็นสำคัญแล้ว สาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็เนื่องมาจากว่าระบบการกระจายรายได้ของเราไม่ดีขึ้นเอง กล่าวคือมีคนเพียงกลุ่มน้อยมีรายได้ดีและมีอำนาจการต่อรองทางเศรษฐกิจสูง ดังนั้น เมื่อราคาน้ำมันแพงขึ้น คนกลุ่มนี้ก็ยังทรงสามารถใช้น้ำมันที่แพงขึ้นได้เหมือนกัน โดยผลัภาวะที่เพิ่มขึ้นดังกล่าวไปให้แก่ผู้ที่มีความอ่อนแอ

ทางเศรษฐกิจ ดังจะพิจารณาได้ว่าถึงแม้ว่าราคาขายปลีกของน้ำมันเป็นชนิดพิเศษในประเทศไทยแพงกว่าในสหรัฐอเมริกาว่าหนึ่งเท่าตัว แต่ปริมาณการซื้อรถยนต์นั่งส่วนบุคคลในแต่ละปีก็ไม่ได้ลดลงแต่อย่างใด โดยเฉพาะแล้วได้มีการซื้อรถยนต์ใหม่เพิ่มขึ้นปีละไม่ต่ำกว่า ๒๐,๐๐๐ คัน สำหรับผู้ที่ต้องปรับตัวด้วยการใช้น้ำมันและของใช้ฟุ่มเฟือยลดลงนั้นส่วนใหญ่จะได้แก่คนชั้นกลางที่มีรายได้ประจำ การเพิ่มขึ้นของราคาสินค้าตลอดเวลา ทำให้คนชั้นกลางส่วนใหญ่มีฐานะความเป็นอยู่เลวลง

ประการที่สาม การที่ราคาน้ำมันดิบมีราคาสูงขึ้นมากและเราก็ใช้น้ำมันมากขึ้นนั้น มีผลทำให้ดุลการค้าของไทยขาดดุลอย่างรุนแรงมากขึ้น ในปี ๒๕๑๓ ประมาณกันว่า มูลค่าของน้ำมันที่นำเข้าประเทศนั้นมีประมาณร้อยละ ๘ ของมูลค่าสินค้าเข้า หรือประมาณร้อยละ ๑๖ ของสินค้าขาออก แต่ในปี ๒๕๒๔ มูลค่าของน้ำมันที่นำเข้าตกประมาณร้อยละ ๒๙ ของสินค้าขาเข้า หรือประมาณร้อยละ ๔๒ ของมูลค่าสินค้าขาออก อย่างไรก็ตาม น้ำมันที่นำเข้ามาส่วนใหญ่จะใช้ในภาคเศรษฐกิจตัวเมือง ส่วนภาคการเกษตรมีส่วนในการใช้น้ำมันไม่มากนัก

จากการวิเคราะห์ปัญหาความผันผวนของภาวะเศรษฐกิจโลกที่ส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจภายในที่ได้กล่าวมาแล้ว จะสังเกตเห็นว่าการปรับตัวภายในประเทศจากผลกระทบจากภายนอกนั้น มักจะกระทำโดยการผลักภาระไปให้แก่คนส่วนใหญ่ เช่น ราคาพืชผลตกต่ำ ภาระส่วนใหญ่จะตกแก่เกษตรกร เมื่อราคาน้ำมันแพงขึ้นปริมาณการใช้น้ำมันและปริมาณการซื้อรถยนต์นั่งก็มีได้ลดลง หรือปริมาณการใช้ก็มีได้ลดลง.แต่อย่างไร ซึ่งแสดงว่าผู้ใช้น้ำมัน

หรือผู้ใช้รถยนต์ดังกล่าวสามารถผลักภาระไปให้แก่ผู้อื่นได้ ดังนั้น ผู้ที่ต้องแบกรับภาระการผันผวนทางเศรษฐกิจที่หนักที่สุดก็คือผู้ที่มีอำนาจการต่อรองทางเศรษฐกิจต่ำหรือประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศนั่นเอง

๗.๔ ปัญหาการเสียเปรียบทางการค้ากับการพึ่งพาต่างประเทศ

การวิเคราะห์บทบาทของการค้าต่างประเทศที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนนั้น นอกจากเราจะวิเคราะห์ถึงคุณฐานะทางเศรษฐกิจและความผันผวนทางเศรษฐกิจที่มาจากต่างประเทศแล้ว เราจะต้องพิจารณาถึงปัญหาการเสียเปรียบทางการค้าและปัญหาการพึ่งพาต่างประเทศด้วย ซึ่งในที่นี้จะแบ่งประเด็นการพิจารณาออกเป็นสองเรื่องด้วยกัน ดังนี้

- (๑) ปัญหาการเสียเปรียบทางการค้า
- (๒) ปัญหาการพึ่งพาต่างประเทศ

๗.๔.๑ ปัญหาการเสียเปรียบทางการค้า

โดยทั่วไปแล้ว ถือว่าการค้าขายติดต่อกับต่างประเทศนั้นจะอำนวยความสะดวกแก่ประเทศที่ค้าขายนั้น อย่างไรก็ตาม การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะได้รับประโยชน์มากน้อยแค่ไหนนั้นขึ้นอยู่กับความเสมอภาคในการค้าขายเป็นสำคัญ ในกรณีที่อำนาจการต่อรองทางการค้าไม่เท่าเทียมกันแล้ว ประเทศที่มีอำนาจการต่อรองเห็นอกว่าย่อมได้รับประโยชน์มากกว่าประเทศที่มีอำนาจการต่อรองต่ำกว่า สำหรับการวิเคราะห์ปัญหาการเสียเปรียบทางการค้าในที่นี้จะขอแบ่งการพิจารณาออกเป็นสองเรื่องด้วยกันคือ สินค้าและบริการที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนกันกับการเสียเปรียบในราคาซื้อขายกัน ซึ่งจะพิจารณาได้โดยย่อ ดังนี้

ตารางที่ ๗-๙

การเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมัน ราคาค่ากระแสไฟฟ้าและดัชนีค่าครองชีพ

ปี ๒๕๑๓-๒๕๒๔

	๒๕๑๓	๒๕๑๖	๒๕๑๘	๒๕๒๑	๒๕๒๒	๒๕๒๓	๒๕๒๔
๑. ราคาน้ำมันที่นำเข้ามา							
ราคาน้ำมันที่นำเข้ามาต่อบาเรล (บาท)	๔๓.๑	๖๔.๒	๒๓๒.๐	๒๙๐.๑	๔๐๑.๒	๖๐๐.๐	๗๘๒.๐
ดัชนีราคาน้ำมันที่นำเข้ามา	๑๐๐.๐	๑๔๙.๐	๕๓๘.๓	๖๖๘.๑	๙๓๐.๙	๑,๓๙๒.๑	๑,๘๑๔.๓
๒. ราคาน้ำมันขายปลีกบางชนิด							
๒.๑ เป็นซินพิเศษ (บาทต่อลิตร)	๒.๑๐	๒.๓๐	๓.๖๒	๔.๒๒	๕.๖๐	๙.๘๐	๑๑.๙๐
ดัชนีราคาเป็นซินพิเศษ	๑๐๐.๐	๑๐๙.๕	๑๗๒.๔	๒๐๑.๐	๒๖๖.๗	๔๖๖.๗	๕๖๗.๐
๒.๒ ดีเซลหมุนเร็ว (บาทต่อลิตร)	๐.๙๘	๑.๐๕	๒.๓๓	๒.๖๔	๔.๘๘	๖.๕๔	๗.๓๙
ดัชนีราคาดีเซลหมุนเร็ว	๑๐๐.๐	๑๐๗.๑	๒๓๗.๘	๒๖๙.๔	๔๙๘.๐	๖๖๗.๓	๗๕๔.๐
๓. ค่ากระแสไฟฟ้า (บาทต่อ kwk)	๐.๒๘	๐.๒๘	๐.๔๖	๐.๖๑	๐.๖๔	๐.๘๖	—
ดัชนีราคากระแสไฟฟ้า	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๖๔.๓	๒๑๗.๙	๒๒๘.๖	๓๐๗.๑	—
๔. ดัชนีค่าครองชีพ	๑๐๐.๐	๑๒๑.๗	๑๕๙.๓	๑๙๒.๘	๒๑๑.๘	๒๓๑.๗	๒๔๔.๔

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ ๗-๑๐
มูลค่าของน้ำมันเชื้อเพลิงที่นำเข้ามาเทียบกับมูลค่า
ของสินค้าขาออกและสินค้านำเข้า
ปี ๒๕๑๓-๒๕๒๔

	๒๕๑๓	๒๕๑๔	๒๕๑๕	๒๕๑๖
๑. น้ำมันดิบที่นำเข้ามา (ราคาซี.ไอ.เอฟ) ปริมาณ (ล้านบาเรล) ราคาเฉลี่ยต่อบาเรล (เหรียญสหรัฐ)	๒๗.๘	๓๙.๖	๔๗.๙	๕๖.๐
มูลค่า (ล้านเหรียญสหรัฐ)	๕๗.๑	๙๑.๔	๑๑๕.๘	๑๗๕.๐
๒. น้ำมันสำเร็จรูปที่นำเข้ามาสุทธิ ปริมาณ (ล้านบาเรล) มูลค่า (ล้านเหรียญสหรัฐ)	๑๐.๒	๖.๑	๒.๒	๓.๙
มูลค่า (ล้านเหรียญสหรัฐ)	๕๒.๕	๓๒.๕	๒๑.๔	๓๕.๗
๓. รวมมูลค่าน้ำมันที่นำเข้ามา	๑๐๙.๕	๑๒๓.๙	๑๓๗.๒	๒๑๐.๗
๔. มูลค่าน้ำมันที่นำเข้ามาคิดเป็น ร้อยละของสินค้าขาออก	๑๕.๖	๑๕.๙	๑๒.๙	๑๓.๘
๕. มูลค่าน้ำมันที่นำเข้ามาคิดเป็น ร้อยละของสินค้านำเข้า	๘.๔	๑๐.๐	๙.๒	๑๐.๓

ตารางที่ ๗-๑๐ (ต่อ)

๒๕๑๗	๒๕๑๘	๒๕๑๙	๒๕๒๐	๒๕๒๑	๒๕๒๒	๒๕๒๓	๒๕๒๔
๕๐.๒	๕๒.๖	๕๕.๔	๖๑.๐	๖๑.๒	๖๔.๔	--	--
๑๐.๓๓	๑๑.๔๘	๑๒.๕๕	๑๓.๒๒	๑๓.๒๐	๑๗.๘๒	--	--
๕๑๘.๖	๖๐๓.๘	๖๙๒.๘	๘๐๖.๓	๘๐๘.๑	๑,๑๔๗.๒	--	--
๖.๐	๕.๘	๗.๑	๑๑.๐	๑๗.๗	๑๖.๕	--	--
๖๖.๑	๗๐.๘	๑๐๖.๘	๑๖๔.๘	๓๐๙.๒	๔๕๑.๘	--	--
๕๘๔.๗	๖๗๔.๖	๗๙๙.๖	๙๗๑.๑	๑,๑๑๗.๘	๑,๕๙๙.๐	๒,๕๐๐	๒,๗๘๒
๒๔.๕	๓๑.๒	๒๗.๒	๒๘.๓	๒๗.๘	๓๐.๕	๔๓.๔	๔๑.๙
๑๘.๙	๑๘.๖	๒๒.๙	๒๐.๗	๒๐.๘	๒๑.๔๒	๒๙.๘	๒๙.๐

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากราชการแห่งประเทศไทย

ตารางที่ ๗-๑๑
 สัดส่วนของการใช้น้ำมันบางชนิดในอุตสาหกรรมต่าง ๆ
 ปี ๒๕๑๖ และ ๒๕๒๓
 (หน่วย : ร้อยละ)

	รวมทุกชนิด	เบนซิน	ดีเซล	น้ำมันเตา	น้ำมันก๊าด	ก๊าซหุงต้ม
๑. เกษตรกรรม : ๒๕๑๖	๑๑.๗๑	๐.๐๓	๒๙.๙๖	๐.๒๕	๐.๐๐๔	—
๒๕๒๐	๑๐.๖๖	—	—	—	—	—
๒๕๒๓	—	๐.๑๐	๒๘.๙๐	๐.๔๐	๐.๐๓๓	๐.๐๑๐
๒. การก่อสร้าง : ๒๕๑๖	๑.๔๕	๐.๑๕	๓.๖๔	๐.๒๗	๐.๐๐๑	—
๒๕๒๐	๑.๐๐	—	—	—	—	—
๒๕๒๓	—	๐.๑๐	๒.๔๐	๐.๑๑	๐.๓๗๐	๐.๐๑๔
๓. หัตถอุตสาหกรรม :						
๒๕๑๖	๑๙.๙๑	๐.๙๗	๙.๓๓	๔๘.๐๐	๑๐.๗๓	—
๒๕๒๐	๑๗.๖๘	—	—	—	—	—
๒๕๒๓	—	๒.๔๐	๘.๓๓	๓๔.๖๙	๒๐.๕๘	๙.๘๒๐

ตารางที่ ๗-๑๑ (ต่อ)

	รวมทุกชนิด	เบนซิน	ก๊าสโซล	น้ำมันเตา	น้ำมันก๊าด	ก๊าซหุงต้ม
๔. ไฟฟ้าและประปา :						
๒๕๑๖	๑๔.๒๐	๐.๔๗	๒.๖๒	๔๖.๐๐	๐.๐๐๕	—
๒๕๒๐	๑๘.๘๖	—	—	—	—	—
๒๕๒๓	—	๐.๓๐	๔.๔๗	๖๒.๖๗	๐.๐๑๐	๐.๐๐๓
๕. การขนส่ง : ๒๕๑๖	๔๖.๕๙	๙๑.๓๙	๕๐.๔๕	๓.๒๐	๑๗.๑๑	—
๒๕๒๐	๔๓.๐๓	—	—	—	—	—
๒๕๒๓	—	๙๐.๙๐	๔๗.๖๓	๐.๖๘	๑.๙๓	๙.๖๕๐
๖. การค้าและบริการ :						
๒๕๑๖	๖.๑๓	—	๔.๑๐	๒.๓๒	๗๒.๑๖	๑๐๐.๐๐
๒๕๒๐	๘.๗๗	—	—	—	—	—
๒๕๒๓	—	๖.๒๐	๘.๓๐	๑.๘๒	๗๗.๐๙	๘๐.๕๐
๗. ปริมาณการใช้น้ำมัน						
ต่อคน (ลิตร) ๒๕๑๖	๒๑๐.๕	๓๗.๕	๗๗.๒	๖๔.๙	๕.๒	๓.๖
๒๕๒๐	๒๔๐.๖	๔๙.๓	๘๒.๕	๗๙.๗	๖.๔	๕.๕

ที่มา : นิพนธ์ พัวพงศกร และ ปราณ ทินกร "พลังงาน : วิกฤติช่วงชั่วคราว" สยามรัฐ (ฉบับพิเศษ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๒๔)

National Energy Administration : *Oil and Thailand*, (1977)

๑. การวิเคราะห์การเสียเปรียบทางการค้าโดยดูจากสินค้าและบริการที่แลกเปลี่ยนกัน

การวิเคราะห์ปัญหาการเสียเปรียบทางการค้านั้น เราอาจจะพิจารณาจากรายการของสินค้าและบริการแต่ละชนิดที่ทำการซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน เพื่อที่จะดูว่าการซื้อขายแลกเปลี่ยนดังกล่าวนี้ มีผลกระทบต่อปัญหาการผลิต การใช้จ่าย และการกระจายรายได้ภายในสังคมอย่างไร รวมตลอดจนถึงผลกระทบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและความตึงามของสังคมด้วย

โดยทั่วไปแล้วนักเศรษฐศาสตร์แนวเสรีนิยมมักจะไม่ค่อยให้ความสนใจในเรื่องนี้มากนัก เพราะถือว่า การค้าโดยเสรีย่อมจะอำนวยความสะดวกประโยชน์แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทำให้เกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมและความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างประชาชนในประเทศต่าง ๆ การค้าขายโดยเสรีจะช่วยให้แต่ละประเทศสามารถทำการผลิตในสิ่งที่ตนมีความถนัดมากที่สุดซึ่งก็จะมีผลทำให้สวัสดิการของประชาชนโดยส่วนรวมดีขึ้นด้วย ในทางตรงกันข้าม การพยายามกีดกันทางการค้าจะเป็นผลเสียต่อแต่ละประเทศและต่อโลกโดยส่วนรวมด้วย การพยายามที่จะวิเคราะห์ว่าสินค้าหรือบริการแต่ละชนิดที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนกันนั้น อะไรบ้างที่เป็นผลดีหรือผลเสียต่อประเทศนั้นก็เป็นการยากที่จะวัดออกมาให้ดูกันอย่างชัดเจน และเป็นเรื่องที่สามารถถกเถียงกันได้มากด้วย

อย่างไรก็ตาม สำหรับการวิเคราะห์ในกรณีของประเทศไทยในที่นี้ เราจำเป็นต้องให้ความสนใจชนิดของสินค้าและบริการที่แลกเปลี่ยนกันด้วย ทั้งนี้เนื่องด้วยเหตุผลสำคัญบางประการดังนี้

ประการแรก จากการวิเคราะห์ฐานะทางเศรษฐกิจในการค้าขายติดต่อกับต่างประเทศนั้น ได้พบว่า คุณค่าการค้าของเราได้ขาดकुมาโดยตลอดและมี

แนวโน้มของการขาดดุลมากขึ้น และมีการเสียเปรียบในราคาซื้อขายกันมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันการพยายามเพิ่มการส่งออกก็ทำได้ในขอบเขตที่จำกัด ดังนั้น วิธีการที่จะช่วยแก้ปัญหาการขาดดุลทางเศรษฐกิจ จะต้องทำโดยการพยายามลดสินค้าและบริการที่มีลักษณะฟุ่มเฟือยหรือไม่มีความจำเป็นลงบ้าง

ประการที่สอง การพยายามแก้ปัญหาการขาดดุลทางการค้าโดยพยายามเพิ่มการส่งออกแต่เพียงอย่างเดียว ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสวัสดิการของประชาชนในประเทศอย่างมาก ทั้งนี้เพราะว่าสินค้าที่เราส่งออกนั้นส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่ผลิตจากฐานทรัพยากรธรรมชาติ หรือเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ใช้บริโภคภายในประเทศด้วย ดังนั้น การเร่งส่งออกแต่เพียงอย่างเดียวจึงทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรเร็วขึ้น^(๕๐) และบางครั้งก็เกิดปัญหาการขาดแคลนขึ้นภายในประเทศ เช่น การส่งไม้และพืชผลทางการเกษตรออกขายต่างประเทศมากในอดีต ทำให้ป่าไม้ถูกทำลายลงและได้มีการบุกเบิกหาที่เพาะปลูก โดยทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติลงเป็นต้น นอกจากนี้ การส่งอาหารบางชนิดออกไปขาย ได้ทำให้เกิดการขาดแคลนภายในประเทศและทำให้ราคาภายในประเทศแพงมาก เช่น ในกรณีของ กุ้งสด เป็นต้น

ประการที่สาม สินค้าและบริการที่นำเข้าจากต่างประเทศนอกจากจะทำให้เราต้องสูญเสียเงินตราต่างประเทศและทำลายการผลิตภายในประเทศแล้ว ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของการใช้จ่ายและต้องพึ่งพาสินค้าและบริการจากต่างประเทศมากขึ้น เช่น การใช้เครื่องบินปรับอากาศและรถยนต์นั่งส่วนบุคคลในปัจจุบันได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นของคนที่มีรายได้สูงไปแล้ว การใช้สินค้าดังกล่าวทำให้เราต้องใช้เงินปีละหลายหมื่นล้านบาทในการซื้อน้ำมันและสินค้าเหล่านั้น

จากเหตุผลบางประการที่ได้กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า การกลั่นกรองชนิดของสินค้าหรือบริการที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ หรือการส่งไปขายต่างประเทศนั้นเป็นสิ่งที่เราจำเป็นต้องพิจารณาทบทวนกันอย่างจริงจัง การแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของเราควรจะต้องเน้นที่สวัสดิการของคนส่วนใหญ่เป็นหลัก มิใช่มุ่งแต่การแก้ไขการขาดดุลทางการค้า หรือระบบเศรษฐกิจแบบเสรีแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

๒. การวิเคราะห์การเสียเปรียบทางการค้าโดยดูจากราคาเปรียบเทียบของสินค้าที่ส่งออก

การวิเคราะห์การเสียเปรียบทางการค้าที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายได้แก่ การพิจารณาราคาเปรียบเทียบระหว่างสินค้าที่ส่งออกและสินค้าที่นำเข้าว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางดีขึ้นหรือเลวลงอย่างไร การเปรียบเทียบราคาสินค้าออกและสินค้าเข้าดังกล่าวนี้ โดยทั่วไปจะเรียกว่า “ดัชนีการค้า” หรือ “Terms of trade” สำหรับดัชนีการค้านี้ ในปีที่เป็นฐานดัชนีราคาจะมีค่าเท่ากับ ๑๐๐ ทั้งสินค้าออกและสินค้าเข้า ถ้าค่าของดัชนีมีค่ามากกว่า ๑๐๐ แสดงว่า ราคาสินค้าออกเพิ่มขึ้นเร็วกว่าราคาสินค้าเข้าในทางตรงกันข้าม ถ้าค่าของดัชนีต่ำกว่า ๑๐๐ แสดงว่าราคาสินค้าเข้าเพิ่มขึ้นเร็วกว่าราคาสินค้าออก

ถ้าหากเราใช้ดัชนีการค้าเป็นเครื่องวัดถึงความเสียเปรียบทางการค้าของไทยโดยใช้ในปี ๒๕๑๓ เป็นปีฐานแล้ว เราจะพบว่าตั้งแต่ปี ๒๕๐๓ เป็นต้นมาประเทศไทยได้เสียเปรียบทางการค้ามาโดยตลอด และการเสียเปรียบทางการค้าก็จะเพิ่มมากขึ้นทุกที ซึ่งจะพิจารณารายละเอียดได้จากข้อมูลในตารางที่ ๗-๗ ตารางที่ ๗-๑๒ และตารางที่ ๗-๑๓ จากข้อมูลดังกล่าวพอจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

ประการแรก จากการเปรียบเทียบดัชนีราคาของสินค้าขาออกกับดัชนีราคาของสินค้าขาเข้าได้พบว่าในระหว่างปี ๒๕๐๓-๒๕๑๓ ดัชนีการค้าได้ลดลงเหลือ ๙๖.๐ ซึ่งแสดงว่าสินค้าขาออกที่ควรขายได้เงิน ๑๐๐ บาท จะขายได้เงินเพียง ๙๖ บาทเท่านั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เราต้องขายสินค้าออกจำนวนมากขึ้นเพื่อแลกกับสินค้าขาเข้าจำนวนเท่าเดิม อย่างไรก็ตาม ดัชนีการค้าของไทยได้เปลี่ยนไปในทางที่เสียเปรียบมากขึ้นทุกที เช่น ในช่วงระหว่างปี ๒๕๑๕-๒๕๑๙ ค่าของดัชนีจะลดเหลือ ๙๒.๒ ต่อมาในระหว่างปี ๒๕๑๙-๒๕๒๓ ค่าของดัชนีจะลดเหลือเพียง ๘๔.๓ เท่านั้น

ประการที่สอง จากการเสียเปรียบทางการค้าโดยพิจารณาจากดัชนีการค้าดังกล่าวนั้น เมื่อนำมาคำนวณเทียบกับมูลค่าของสินค้านำเข้าโดยเฉลี่ยในแต่ละปีแล้วจะพบว่า เราต้องจ้างเงินซื้อสินค้าเข้ามากกว่าที่ควรจะเป็นเพิ่มขึ้นทุกปี เช่น ในระหว่างปี ๒๕๑๔-๒๕๑๙ การเสียเปรียบในดัชนีการค้าทำให้เราต้องจ่ายเงินซื้อสินค้ามากกว่าที่ควรจะเป็นปีละ ๔,๒๒๕ ล้านบาท แต่มาในปี ๒๕๒๓-๒๕๒๔ การเสียเปรียบในดัชนีการค้าดังกล่าวทำให้เราต้องใช้จ่ายเงินในการซื้อสินค้าเข้ามากกว่าที่ควรจะเป็นถึงปีละ ๑๐,๗๖๘ ล้านบาท การเสียเปรียบทางการค้าดังกล่าวมีผลทำให้ต้องจ่ายเงินมากขึ้นในการซื้อสินค้าและก็เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ดุลการค้าของเราขาดดุลมากขึ้นด้วย

ประการที่สาม การเสียเปรียบทางการค้าเนื่องจากราคาสินค้าขาเข้าเพิ่มขึ้นเร็วกว่าราคาสินค้าขาออกนั้น ถ้าหากเราซื้อสินค้าจากต่างประเทศมากขึ้นก็จะทำให้เราต้องเสียเปรียบมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การเสียเปรียบในดัชนีการค้าของเรานั้น สาเหตุสำคัญเนื่องจากราคาน้ำมันได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่การใช้น้ำมันของเราก็ได้เพิ่มขึ้นตลอดเวลา ทำให้เราต้องเสียเปรียบมากขึ้น

ในเรื่องที่กล่าวมานี้จะเห็นได้เด่นชัดยิ่งขึ้น จากกรณีตัวอย่างของตารางที่ ๗-๑๒ ซึ่งทำการเปรียบเทียบมูลค่าของน้ำมันที่นำเข้ากับรายได้ของสินค้าออกที่สำคัญบางชนิด ซึ่งจะสังเกตได้ว่า ในปี ๒๕๑๓ รายได้จากการส่งออกออกแต่เพียงอย่างเดียวสามารถซื้อน้ำมันเข้ามาใช้อย่างพอเพียงและยังมีเงินเหลืออีกด้วย ต่อมาในปี ๒๕๒๑ มูลค่าของน้ำมันที่นำเข้าเท่ากับ รายได้จาก การขายข้าว ยาง และข้าวโพด รวมกัน มาในปี ๒๕๒๓ รายได้จากการส่งออกของข้าว ยาง ข้าวโพด ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง และใบยาสูบรวมกันยังไม่พอกับมูลค่าของน้ำมันที่ได้นำเข้าในปีนั้น

จากการวิเคราะห์การเสียเปรียบทางการค้าได้กล่าวมาโดยสรุปนั้นจะเห็นได้ว่า การขาดดุลทางการค้าของเราได้มีมากขึ้น และในการแก้ไขการขาดดุลทางการค้าดังกล่าวได้ทำให้เราต้องใช้สินค้าเกษตร ปริมาณเพิ่มมากขึ้นเพื่อแลกเปลี่ยนกับสินค้าเข้าบางอย่าง อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ถึงรายละเอียดของการใช้สินค้าเข้าแล้ว จะพบว่าส่วนใหญ่แล้วเป็นสินค้าสำหรับคนที่มีรายได้สูงหรือรายได้ปานกลาง ในทางตรงกันข้ามสินค้าออกที่ส่งไปขายนั้น ส่วนใหญ่แล้วเป็นสินค้าที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรและแรงงานของประชาชนที่มีรายได้ต่ำเป็นผู้ผลิต ในสภาพการณ์ที่ได้กล่าวมานี้ จึงมีผลเท่ากับว่า ยิ่งคนส่วนน้อยใช้สินค้าและบริการจากต่างประเทศมากขึ้นเท่าใด คนส่วนใหญ่จะต้องทำการผลิตมากขึ้นเพื่อให้ได้เงินมาเพื่อไปซื้อสินค้าเข้าดังกล่าวนั้น ปรากฏการณ์เช่นนี้จะมีผลกระทบอย่างสำคัญต่อบัญชีการกระจายรายได้ของสังคม และสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งในเรื่องนี้จะได้กล่าวถึงโดยละเอียดในหัวข้อสุดท้ายของบทนี้

ตารางที่ ๗-๑๒

มูลค่าโดยประมาณจากการเสียเปรียบเนื่องจากดัชนีราคา

สินค้าเข้าเพิ่มขึ้นเร็วกว่าดัชนีราคาสินค้าออก

ปี ๒๕๐๓-๒๕๒๔

	๒๕๐๓-๑๓	๒๕๑๔-๑๙	๒๕๒๐-๒๒	๒๕๒๓-๒๔
๑. มูลค่าสินค้านำเข้า (ล้านบาท)	๑๖๑,๖๗๒	๓๒๔,๙๘๑	๓๔๙,๒๓๗	๓๗๗,๘๓๓
๒. ดัชนีการค้า (๒๕๑๓ = ๑๐๐)	(๙๖.๐)	(๙๒.๒)	(๘๔.๓)	(๘๔.๓)
๓. ดัชนีสินค้าเข้าสูงกว่าสินค้าออกโดยประมาณ	๔.๐	๗.๘	๕.๗	๕.๗
๔. การเสียเปรียบในดัชนีการค้าทำให้ต้องจ่ายเงินในการนำเข้าเพิ่มขึ้น (ล้านบาท)	๖,๔๖๗	๒๕,๓๔๘	๑๙,๙๐๖	๒๑,๕๓๖
๕. เงินที่ต้องจ่ายเพิ่มขึ้นในแต่ละปีโดยเฉลี่ย (ล้านบาท)	๕๘๘	๔,๒๒๕	๖,๖๓๕	๑๐,๗๖๘
๖. มูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติโดยเฉลี่ย (ล้านบาท)	๙๐,๑๐๗	๒๓๘,๙๓๐	๔๗๘,๒๖๗	—
๗. เงินที่ต้องจ่ายเพิ่มขึ้นในการนำเข้าคิดเป็นร้อยละของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ	๐.๖๕	๑.๗๖	๑.๓๘	๑.๖๐

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ ๗-๑๓

เปรียบเทียบมูลค่าของน้ำมันเชอเพลิงที่นำเข้ากับมูลค่าของสินค้าเกษตร
ที่สำคัญบางชนิดที่ส่งออกเพื่อให้ได้เงินพอเพียงกับการชอน้ำมัน

(หน่วย : ล้านบาท)

	๒๕๑๓	๒๕๑๔	๒๕๒๑	๒๕๒๒	๒๕๒๓	๒๕๒๔
๑. มูลค่าน้ำมันเชอเพลิง และหล่อลื่นที่นำเข้า	๒,๓๒๙	๑๔,๒๓๓	๒๒,๙๕๑	๓๒,๖๔๗	๕๙,๖๖๖	๕๙,๔๓๙
๒. สินค้าขาออกที่สำคัญ บางชนิด						
- ข้าว	๒,๕๑๗	๕,๙๕๒	๑๐,๔๒๔	๑๕,๕๙๒	๑๙,๕๐๕	๒๔,๙๖๐
- ยาง	—	๓,๔๗๔	๙,๐๓๐	๑๒,๓๕๑	๑๒,๓๙๐	๑๐,๐๔๕
- ข้าวโพค	—	๕,๗๐๕	๔,๒๗๕	๕,๖๔๔	๗,๒๙๒	๗,๑๖๒
- ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง	—	—	—	—	๑๔,๙๓๙	๑๔,๔๙๐
- ไบยาสูบ	—	—	—	—	๑,๔๑๐	๑,๗๗๔
รวม	๒,๕๑๗	๑๕,๐๓๑	๒๒,๗๒๙	๓๓,๕๙๗	๕๕,๕๓๕	๕๙,๔๓๑

ตารางที่ ๗-๑๓ (ต่อ)

	๒๕๑๓	๒๕๑๘	๒๕๒๑	๒๕๒๒	๒๕๒๓	๒๕๒๔
๓. มูลค่าของข้าวคึกเป็น ร้อยละของน้ำมันที่นำเข้าไป	๑๐๘.๑	๔๑.๑	๔๕.๖	๔๗.๘	๓๓.๒	๔๒.๗
๔. มูลค่าของข้าวและยางคึก เป็นร้อยละของน้ำมันที่ นำเข้าไป	๒๐๔.๐	๖๕.๕	๘๐.๘	๘๕.๖	๕๔.๔	๖๐.๐

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากราชการแห่งประเทศไทย

๗.๔.๒ บัญหาการพึ่งพาต่างประเทศ

จากการใช้จ่ายในลักษณะเกินตัวและการเสียเปรียบทางการค้าที่ได้กล่าวมานั้น ทำให้ดุลการค้าและบริการของเราได้ขาดดุลมาโดยตลอดและมีแนวโน้มของการขาดดุลหนักยิ่งขึ้นนั้น ทำให้เรามีความจำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากรจากต่างประเทศมากขึ้นสำหรับการพึ่งพาต่างประเทศนั้นจะพิจารณาได้จากในกรณีตัวอย่าง (๑) การกู้ยืมจากต่างประเทศ (๒) ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจากต่างประเทศ และ (๓) การช่วยเหลือทางทหารจากสหรัฐอเมริกา

๑. การกู้ยืมจากต่างประเทศ

การที่ดุลการค้าและบริการของประเทศไทยได้มีการขาดดุลมากขึ้นนั้น ทำให้เรามีความจำเป็นต้องอาศัยเงินทุนจากต่างประเทศเพื่อนำมาแก้ไขปัญหาคาดดุลของดุลการชำระเงินและรักษาระดับของทุนสำรองระหว่างประเทศให้มีความมั่นคงตามสมควร เงินทุนที่นำเข้ามาจากต่างประเทศนั้นมีในรูปแบบต่าง ๆ กัน แต่ที่สำคัญได้แก่การลงทุนจากต่างประเทศและการกู้ยืมจากต่างประเทศนั้นจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๗-๑๔ และตารางที่ ๗-๑๕ ซึ่งจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้^(๑๑)

ประการแรก เมื่อพิจารณาถึงลักษณะการพึ่งพาต่างประเทศทางด้านการเงินโดยดูจากจำนวนหนี้ต่างประเทศที่ต้องชำระเงินด้วยเงินตราต่างประเทศแล้วจะเห็นได้ว่าประเทศไทยมีความจำเป็นต้องพึ่งพาต่างประเทศ ในช่วงระยะเวลาประมาณ ๑๒ ปี ระหว่างปี ๒๕๑๓ ถึง ๒๕๒๔ จำนวนหนี้ต่างประเทศของไทยได้เพิ่มขึ้นถึง ๑๐ เท่าตัว กล่าวคือในปี ๒๕๑๓ เราเป็นหนี้ต่างประเทศอยู่ประมาณ ๗๒๘ ล้านดอลลาร์ แต่ในปี ๒๕๒๔ จำนวนหนี้ต่างประเทศได้เพิ่มขึ้นเป็นประมาณ ๗,๕๐๗ ล้านดอลลาร์ ในจำนวน

หน้ต่างประเทศที่เพิ่มขึ้นดังกล่าวนี้ ถ้าหากจำแนกระหว่างภาครัฐบาลกับภาคเอกชนแล้ว จะพบว่าหน้ของภาครัฐบาลเพิ่มมากที่สุด กล่าวคือหน้ต่างประเทศของรัฐบาลได้เพิ่มขึ้นประมาณ ๑๖ เท่าตัวและหน้ของภาคเอกชนได้เพิ่มขึ้นประมาณ ๗ เท่าตัว จำนวนหน้รวมทั้งของภาครัฐบาลและภาคเอกชนนั้นเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติแล้วก็ได้พบว่าได้มีอัตราส่วนที่เพิ่มขึ้นมาก กล่าวคือในปี ๑๕๑๓ อัตราส่วนของหน้ต่างประเทศต่อมูลค่าของผลิตภัณฑ์ประชาชาติจะตกราวร้อยละ ๑๑ แต่มาในปี ๒๕๒๔ อัตราส่วนดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นเป็นประมาณร้อยละ ๒๐

ประการที่สอง การที่จำนวนหน้ต่างประเทศได้เพิ่มขึ้นมากนั้นได้ทำให้เรามีภาวะผูกพันในการใช้หน้มากขึ้น ซึ่งจะพิจารณาได้จากการชำระดอกเบี้ยและเงินต้นในแต่ละปีได้เพิ่มมากขึ้น เช่นในปี ๒๕๑๓ การชำระหน้ในรูปของเงินต้นและดอกเบี้ยจะมีประมาณ ๑๖๔ ล้านดอลลาร์สหรัฐ มาในปี ๒๕๒๔ การชำระหน้ดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นเป็นประมาณปีละ ๑,๖๘๑ ล้านดอลลาร์สหรัฐ รายจ่ายในการชำระหน้ดังกล่าวเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากการส่งสินค้าออกแล้ว จะพบว่าได้มีอัตราส่วนที่สูงขึ้นมาก เช่นในปี ๒๕๑๓ อัตราส่วนของการชำระหน้ต่อสินค้าออกตกประมาณร้อยละ ๑๕ มาในปี ๒๕๒๔ อัตราส่วนดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นเป็นประมาณร้อยละ ๒๕ ของมูลค่าสินค้าส่งออก

ประการที่สาม เมื่อพิจารณาถึงฐานะความมั่นคงทางการเงินของประเทศ โดยพิจารณาจากหนี้สินต่างประเทศของภาครัฐบาลเปรียบเทียบกับทุนสำรองระหว่างประเทศที่มีอยู่ในแต่ละปีแล้วจะพบว่า ฐานะความมั่นคงของทุนสำรองระหว่างประเทศของเราได้ลดลงเรื่อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างปี ๒๕๒๐ ถึง ๒๕๒๓ ได้ลดลงอย่างมากและถือได้ว่าเป็นขั้นที่อาจคุกคามต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจภายในประเทศด้วยและเป็นสาเหตุสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้รัฐบาล

ต้องปรับค่าอัตราแลกเปลี่ยนของเงินบาทลดลงถึงสองครั้งในปี ๒๕๒๔ สำหรับรายละเอียดการเปรียบเทียบระหว่างทุนสำรองระหว่างประเทศกับมูลค่าการนำเข้านั้น จะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๗-๒ ส่วนการเปรียบเทียบระหว่างหนี้ของภาครัฐบาลกับทุนสำรองระหว่างประเทศจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๗-๑๕ ตัวอย่างเช่น หนี้ต่างประเทศของภาครัฐบาลเทียบกับทุนสำรองระหว่างประเทศในปี ๒๕๐๒ จะตกขบวนร้อยละ ๒๙ เท่านั้น มาในปี ๒๕๑๙ อัตราส่วนดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๕๖ แต่ในปี ๒๕๒๔ อัตราส่วนดังกล่าวได้เพิ่มสูงขึ้นถึง ๑๗๘ กล่าวคือในขณะที่เรามีทุนสำรองอยู่ประมาณ ๔๕,๒๓๐ ล้านบาท แต่รัฐบาลมีหนี้ต่างประเทศสูงถึง ๘๐,๕๐๙ ล้านบาท

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการกักเงินจากต่างประเทศที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยมีความจำเป็นจะต้องพึ่งพาต่างประเทศมากขึ้นและภาระในการชำระหนี้แต่ละปีก็เพิ่มขึ้นมาก จากปรากฏการณ์ที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่าการกักเงินจากต่างประเทศในอดีต มิได้ช่วยให้เศรษฐกิจของเรามีความมั่นคงขึ้น แต่กลับทำให้เรามีความจำเป็นต้องพึ่งพาต่างประเทศมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การกักเงินจากต่างประเทศเพื่อนำมาใช้จ่ายในการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นก็ช่วยให้เศรษฐกิจของเราเจริญเติบโตเร็วขึ้น ซึ่งจะได้กล่าวถึงในประการต่อไป

ประการที่สี่ ถึงแม้ว่าการกักเงินจากต่างประเทศจะมีส่วนดีในข้อที่ว่าทำให้เราสามารถนำทรัพยากรของประเทศอื่นมาพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและทำให้เศรษฐกิจเจริญเติบโตเร็วก็ตาม แต่จากการวิเคราะห์แผนพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงปี ๒๕๐๔ ถึง ๒๕๒๒ ได้พบว่า เงินกักเงินจากต่างประเทศนั้นได้ถูกใช้จ่ายเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในบางภูมิภาค และบางแขนงเศรษฐกิจ

ตารางที่ ๗-๑๔

หนี้ต่างประเทศที่ต้องชำระด้วยเงินตราต่างประเทศของภาคเอกชน
และภาครัฐบาลสำหรับหนี้ระยะกลางและระยะยาว

๒๕๑๓-๒๕๒๔

(หน่วย : ล้านบาทสหรัฐ)

	๒๕๑๓	๒๕๑๔	๒๕๒๑	๒๕๒๒	๒๕๒๓	๒๕๒๔
๑. ภาคเอกชน						
การกู้ยืม	๑๗๗.๑	๔๙๔.๙	๗๗๔.๙	—	—	—
ชำระหนี้	๒๒๔.๒	๒๔๑.๓	๑๕๕.๗	—	—	—
รวม	๔๐๑.๓	๗๓๖.๒	๙๓๐.๖	๑,๒๔๓.๐	๑,๙๘๔.๐	๒,๖๘๗.๐
๒. ภาครัฐบาล						
ยอดรวม	๓๔๘.๐	๖๒๓.๓	๑,๗๘๘.๔	—	—	—
ชำระเงินบาท	(๒๑.๕)	(๑๓.๔)	(๗.๗)	—	—	—
รวม	๓๒๖.๕	๖๐๙.๙	๑,๗๘๐.๗	๒,๗๑๓.๐	๓,๙๗๗.๐	๕,๒๒๐.๐
๓. รวมหนี้ต่างประเทศ	๗๒๗.๘	๑,๓๔๖.๑	๒,๗๑๑.๓	๓,๙๕๖.๐	๕,๙๖๑.๐	๗,๙๐๗.๐

ตารางที่ ๗-๑๔ (ต่อ)

	๒๕๑๓	๒๕๑๘	๒๕๒๑	๒๕๒๒	๒๕๒๓	๒๕๒๔
๔. การชำระหนี้ (ดอกเบี้ยและเงินต้น)	๑๖๔.๓	๓๖๐.๗	๘๒๓.๔	๙๕๒.๐	๑,๒๒๐.๐	๑,๖๘๑.๐
๕. การชำระหนี้ต่อสินค้า ขาออก (ร้อยละ)	๑๕.๐	๑๒.๖	๑๖.๘	๑๘.๕	๒๑.๒	๒๕.๓
๖. หนี้ต่างประเทศต่อมูลค่า ผลิตภัณฑ์ประชาชาติ	๑๑.๐	๙.๒	๑๑.๖	๑๔.๐	๑๗.๐	๒๐.๐
๗. ดัชนีหนี้ต่างประเทศ (๒๕๑๓ = ๑๐๐)						
ภาคเอกชน	๑๐๐	๑๘๓	๒๓๒	๓๑๐	๔๙๔	๖๗๐
ภาครัฐบาล	๑๐๐	๑๘๗	๕๔๕	๘๓๐	๘๓๑	๑,๕๙๘
รวมทั้งสิ้น	๑๐๐	๑๘๕	๓๗๓	๕๔๔	๘๑๔	๑,๐๘๖

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ ๗-๑๕

หนี้สินต่างประเทศของรัฐบาลไทยเทียบกับทุนสำรองระหว่างประเทศ

ปี ๒๕๐๒-๒๕๒๓

(หน่วย : ล้านบาท)

ปี (ณ วันสิ้นปี)	หนี้สินต่างประเทศ ของรัฐบาล	ทุนสำรอง	หนี้สินต่างประเทศ เทียบกับทุนสำรอง (ร้อยละ)
๒๕๐๒	๑,๘๖๕	๖,๓๓๖	๒๙.๔๓
๒๕๐๓	๒,๑๕๓	๗,๒๕๗	๒๙.๖๗
๒๕๐๔	๒,๕๓๖	๘,๘๖๘	๒๘.๖๐
๒๕๐๕	๓,๐๖๘	๑๐,๑๔๕	๓๐.๒๔
๒๕๐๖	๔,๔๔๔	๑๐,๘๐๑	๔๑.๑๕
๒๕๐๗	๔,๙๐๕	๑๒,๑๙๒	๔๐.๒๔
๒๕๐๘	๕,๒๖๑	๑๔,๑๑๐	๓๗.๒๙
๒๕๐๙	๕,๒๖๑	๑๗,๒๗๖	๓๐.๕๕
๒๕๑๐	๕,๗๖๔	๑๘,๓๒๘	๓๑.๔๕
๒๕๑๑	๖,๐๘๑	๑๘,๗๙๐	๓๒.๓๖
๒๕๑๒	๖,๒๙๔	๑๗,๘๘๐	๓๕.๒๑
๒๕๑๓	๖,๕๑๙	๑๕,๓๓๐	๔๒.๕๓
๒๕๑๔	๖,๘๐๓	๑๕,๕๔๐	๔๓.๗๘
๒๕๑๕	๗,๖๗๘	๑๙,๓๗๖	๓๙.๖๓
๒๕๑๖	๘,๗๑๘	๒๑,๖๔๐	๔๐.๒๙
๒๕๑๗	๑๐,๒๓๔	๓๑,๒๘๕	๓๒.๗๒
๒๕๑๘	๑๒,๓๐๑	๒๗,๓๗๖	๔๔.๙๔
๒๕๑๙	๑๖,๖๕๐	๒๙,๖๘๘	๕๖.๐๘

ตารางที่ ๗-๑๕ (ต่อ)

ปี (ณ วันสิ้นปี)	หนี้สินต่างประเทศ ของรัฐบาล	ทุนสำรอง	หนี้สินต่างประเทศ เทียบกับทุนสำรอง (ร้อยละ)
๒๕๒๐	๒๓,๒๓๙	๒๔,๓๘๘	๙๕.๒๙
๒๕๒๑	๓๖,๓๒๖	๒๗,๑๗๔	๑๓๓.๖๘
๒๕๒๒	๕๕,๔๐๑	๓๖,๗๓๑	๑๕๐.๘๓
๒๕๒๓	๘๐,๕๐๙	๔๕,๒๓๐	๑๗๘.๐๐

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ ๗-๑๖
 เงินกู้จากต่างประเทศที่ใช้จ่ายเพื่อพัฒนาสังคมเศรษฐกิจ
 ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย
 ปี ๒๕๐๔-เม.ย. ๒๕๒๒
 (หน่วย : ล้านบาทสหรัฐ)

สาขาการพัฒนา	เหนือ	ใต้	ตะวันออก	ตะวันตก
๑. เกษตร (ชลประทาน/ น้ำใต้ดิน)	๑๗๐.๓๓	๘๙.๑๔	๑๒.๖๐	๔๑.๗๑
๒. กมนาคม (ขนส่ง-สื่อสาร)	๑๑๔.๗๓	๗๖.๗๕	๖๒.๙๓	๓๓.๔๕
๓. พลังงาน	๒๗๑.๙๑	๑๐๒.๔๒	๗.๗๔	๑๖๕.๑๕
๔. สาธารณูปการ	๓.๖๔	—	—	—
๕. อุตสาหกรรม (ท่องเที่ยว)	—	—	—	—
๖. พัฒนาสังคม	๐.๗๘	๑๖.๑๐	๐.๗๗	๐.๗๗
๗. การศึกษา	๙.๑๗	๓.๖๑	๒.๗๙	—
๘. สาธารณสุข	๑๕.๗๐	๔.๕๐	—	๙.๐๐
รวม	๕๘๖.๒๖	๒๙๒.๕๒	๘๖.๘๓	๒๕๐.๐๘
ร้อยละ	(๑๕.๐๒)	(๗.๕๐)	(๒.๒๒)	(๖.๔๑)

ตารางที่ ๗--๑๖ (ต่อ)

อีสาน	กลาง	กทม.	โครงการ ส่วนกลาง	รวม	ร้อยละ
๑๓๔.๖๑	๕๓.๕๘	๘.๐๔	๑๒๕.๐๗	๖๓๕.๐๘	(๑๖.๒๗)
๒๘.๗๑	๘๐.๑๘	๑๑๒.๗๗	๖๐๙.๖๖	๑,๑๑๙.๑๘	(๒๘.๖๘)
๑๑๙.๙๒	๔.๒๗	๒๔๘.๓๒	๓๖๔.๕๔	๑,๒๘๔.๒๗	(๓๒.๙๑)
—	—	๔๖๘.๖๘	—	๔๗๒.๓๒	(๑๒.๑๐)
—	—	๑๐๓.๔๓	๙๐.๓๒	๑๙๓.๗๕	(๔.๙๖)
๒๑.๐๐	—	๐.๗๘	—	๔๐.๒๐	(๑.๐๓)
๖.๔๐	—	๑.๗๖	๘๙.๔๐	๑๑๓.๑๓	(๒.๙๐)
๑๕.๗๐	—	—	—	๔๔.๙๐	(๑.๑๕)
๓๒๖.๓๔ (๘.๓๖)	๑๓๘.๐๓ (๓.๕๔)	๙๔๓.๗๘ (๒๔.๑๘)	๑,๒๗๘.๙๙ (๓๒.๗๗)	๓,๙๐๒.๘๓ (๑๐๐.๐๐)	(๑๐๐.๐๐)

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การกู้เงินจากต่างประเทศ
กับการพัฒนาเศรษฐกิจไทย (สิงหาคม ๒๕๒๓) หน้า ๒๐

ตารางที่ ๗-๑๗

เปรียบเทียบความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจากต่างประเทศกับ
งบการใช้จ่ายเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ
ปี ๒๕๕๔-๒๕๑๓
(หน่วย : ล้านบาทสหรัฐ)

ปี	งบพัฒนาเศรษฐกิจ ของรัฐบาลไทย	ความช่วยเหลือทาง เศรษฐกิจจากต่างประเทศ	รวมเงินที่ใช้ในการ พัฒนาเศรษฐกิจ	ความช่วยเหลือจากต่าง ประเทศคิดเป็นร้อยละ ของเงินที่ใช้ในการพัฒนา
๒๕๕๔	๔๖.๗	๔.๑	๕๐.๘	๘.๑
๒๕๕๕	๔๙.๘	๑๑.๐	๖๐.๘	๑๘.๑
๒๕๕๖	๕๐.๐	๑๑.๖	๖๑.๖	๑๘.๘
๒๕๕๗	๖๕.๐	๘.๔	๗๓.๔	๑๑.๔
๒๕๕๘	๕๒.๕	๓๐.๑	๘๒.๖	๓๕.๓
๒๕๕๙	๔๓.๒	๔๒.๐	๘๕.๒	๔๙.๓
๒๕๖๐	๔๓.๗	๖๐.๐	๑๐๓.๗	๕๗.๘

ตารางที่ ๗-๑๗ (ต่อ)

ปี	งบประมาณเศรษฐกิจ ของรัฐบาลไทย	ความช่วยเหลือทาง เศรษฐกิจจากต่างประเทศ	รวมเงินที่ใช้ในการ พัฒนาเศรษฐกิจ	ความช่วยเหลือจากต่าง ประเทศคิดเป็นร้อยละ ของเงินที่ใช้ในการพัฒนา
๒๕๐๑	๔๗.๐	๓๘.๔	๘๕.๔	๔๕.๐
๒๕๐๒	๖๑.๔	๖๓.๐	๑๒๔.๔	๕๐.๖
๒๕๐๓	๕๗.๔	๖๓.๔	๑๒๐.๘	๕๒.๕
๒๕๐๔	๖๔.๗	๖๔.๑	๑๒๘.๘	๔๙.๘
๒๕๐๕	๘๐.๕	๑๐๒.๙	๑๘๓.๔	๕๖.๑
๒๕๐๖	๑๐๒.๙	๙๖.๗	๑๙๙.๖	๔๘.๔
๒๕๐๗	๑๒๗.๒	๘๐.๖	๒๐๗.๘	๓๘.๘
๒๕๐๘	๑๗๘.๒	๖๙.๐	๒๔๗.๒	๒๗.๙
๒๕๐๙	๒๒๙.๔	๖๗.๖	๒๙๗.๐	๒๒.๘
๒๕๑๐	๓๕๕.๐	๙๐.๗	๔๔๕.๗	๒๐.๔
๒๕๑๑	๓๙๘.๓	๑๔๖.๑	๕๔๔.๔	๒๖.๘
๒๕๑๒	๔๗๙.๘	๑๐๔.๒	๕๘๔.๐	๑๗.๘
๒๕๑๓	๕๗๑.๒	๙๕.๑	๖๖๖.๓	๑๔.๓

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจาก J. Alexander Caldwell, *American Economic Aid to Thailand* (D.C. Heath and Company, 1974)

ตารางที่ ๗-๑๘

เปรียบเทียบความช่วยเหลือทางทหารจากสหรัฐอเมริกากับรายจ่าย
ป้องกันประเทศของรัฐบาลไทย
ปี ๒๔๘๔-๒๕๑๔

(หน่วย : ล้านดอลลาร์สหรัฐ)

ปี	ความช่วยเหลือทางทหารจากสหรัฐ	รายจ่ายป้องกันประเทศของรัฐบาลไทย	ความช่วยเหลือของสหรัฐคิดเป็นเงินร้อยละของรายจ่ายป้องกันประเทศ
๒๔๙๔	๔.๕	๑๒.๓	๓๗
๒๔๙๕	๑๒.๐	๑๘.๒	๖๖
๒๔๙๖	๕๖.๐	๒๑.๘	๒๕๗
๒๔๙๗	๓๙.๐	๒๘.๗	๑๓๖
๒๔๙๘	๔๐.๐	๒๖.๑	๑๕๓
๒๔๙๙	๔๓.๐	๓๗.๙	๑๑๓
๒๕๐๐	๒๖.๐	๓๕.๘	๗๓
๒๕๐๑	๒๐.๐	๓๒.๙	๖๑
๒๕๐๒	๑๘.๐	๖๙.๔	๒๖
๒๕๐๓	๒๔.๐	๖๖.๗	๓๖
๒๕๐๔	๔๙.๐	๖๙.๒	๗๐
๒๕๐๕	๘๘.๐	๗๖.๔	๑๑๕
๒๕๐๖	๙๑.๘	๘๐.๗	๘๙
๒๕๐๗	๓๕.๒	๘๕.๗	๔๑
๒๕๐๘	๓๐.๘	๙๖.๑	๓๒
๒๕๐๙	๔๒.๓	๑๐๘.๕	๓๙ *
๒๕๑๐	๕๙.๐	๑๓๑.๕๑	๔๕

ตารางที่ ๗-๑๘ (ต่อ)

ปี	ความช่วยเหลือทาง ทหารจากสหรัฐ	รายจ่ายป้องกัน ประเทศของ รัฐบาลไทย	ความช่วยเหลือของสหรัฐ คิดเป็นเงินร้อยละของ รายจ่ายป้องกันประเทศ
๒๕๑๑	๗๖.๕	๑๗๖.๗	๔๓
๒๕๑๒	๗๓.๕	๑๙๒.๑	๓๘
๒๕๑๓	๖๕.๗	—	—
๒๕๑๔	๖๑.๖	—	—
๒๕๑๔-๑๔	๙๓๕.๙	๑,๓๖๖.๗	๕๙

ที่มา : แหล่งเดียวกับตารางที่ ๗-๑๗

มาก ดังจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๗-๑๖ ซึ่งปรากฏว่าเงินกู้ยืมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจประมาณร้อยละ ๖๑ ถูกใช้ไปเพื่อพัฒนาแหล่งพลังงานและการคมนาคม ส่วนการพัฒนาทางด้านการเกษตรมีเพียงประมาณร้อยละ ๑๖ เท่านั้น นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงเงินกู้ที่นำไปใช้พัฒนาในแต่ละภูมิภาคก็ปรากฏว่ามีความแตกต่างกันมาก กล่าวคือ ประมาณร้อยละ ๓๓ ของเงินกู้ใช้พัฒนาโครงการส่วนกลาง ร้อยละ ๒๔ ใช้พัฒนาในเขตกรุงเทพมหานคร ส่วนเงินกู้ที่ใช้ในการพัฒนาภาคเหนือมีร้อยละ ๑๕ ภาคอีสานร้อยละ ๘ และภาคใต้อ้อยละ ๗ เท่านั้น^(๑๒)

๒. ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจากต่างประเทศ

การพึ่งพาทางเศรษฐกิจจากต่างประเทศ นอกจากจะพิจารณาจากการกู้ยืมจากต่างประเทศแล้ว ควรจะพิจารณาถึงความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจที่ได้รับจากต่างประเทศด้วย สำหรับข้อมูลที่ใช้วิเคราะห์ในเรื่องนี้จะพิจารณาจากเงินช่วยเหลือทางเศรษฐกิจที่ได้รับจากต่างประเทศเปรียบเทียบกับงบการใช้จ่ายเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๗-๑๗ โดยพอจะตั้งเป็นข้อสังเกตประกอบการพิจารณาได้โดยย่อ ดังนี้

ประการแรก เมื่อเปรียบเทียบเงินช่วยเหลือทางเศรษฐกิจที่นำมาใช้ในการพัฒนาประเทศเปรียบเทียบกับรายจ่ายรวมในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศแล้วได้พบว่า ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจากต่างประเทศได้เข้ามามีบทบาทในช่วงปี ๒๔๘๙ ถึง ๒๕๐๗ ปรากฏว่าในช่วงระยะเวลาดังกล่าวประมาณว่ากว่าหนึ่งในสามของเงินที่ใช้พัฒนาเศรษฐกิจ เป็นเงินช่วยเหลือ

จากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี ๒๕๐๐ เงินช่วยเหลือจากต่างประเทศมีอัตราส่วนสูงถึงร้อยละ ๕๘ ของเงินที่ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ และในปี ๒๕๐๕ อัตราส่วนดังกล่าวก็ได้อัตราส่วนสูงถึงร้อยละ ๕๖ อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ปี ๒๕๐๘ เป็นต้นมา อัตราส่วนของความช่วยเหลือจากต่างประเทศต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศก็ได้ลดลงตามลำดับ

ประการที่สอง ประเทศที่มีบทบาทให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจมาก ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ประเทศในยุโรปตะวันตก และญี่ปุ่น ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจที่ได้รับนั้นส่วนใหญ่เป็นโครงการที่เกี่ยวกับการสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจ เช่น การสร้างถนน ระบบคมนาคม และด้านพลังงาน เป็นต้น ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจที่ได้รับนั้น ได้มีบทบาทอย่างสำคัญในการเปิดระบบเศรษฐกิจของไทยให้มีการติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น เช่น การสร้างถนนมิตรภาพของสหรัฐอเมริกาจากจังหวัดสระบุรีไปยังจังหวัดนครราชสีมา แล้วเชื่อมต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสานนั้นเป็นการเปิดความเจริญเข้าสู่ภาคอีสานและเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจในภูมิภาคนั้นให้มีการใช้เงินและการซื้อขายแลกเปลี่ยนมากขึ้น ช่วยให้เราสามารถขยายการเพาะปลูกพืชไร่บางอย่าง เช่น ปอ ข้าวโพค และมันสำปะหลัง ส่งเป็นสินค้าออกมากขึ้น ในขณะที่เกี่ยวกับความเจริญทางด้านวัตถุก็ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของการใช้จ่ายและการกระจายรายได้ในสังคมชนบทมากขึ้นด้วย จากการเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังกล่าวได้ทำให้เศรษฐกิจในชนบทมีการติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น โดยมีกรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางของประเทศและเป็นตัวเชื่อมการติดต่อกับต่างประเทศ ถึงแม้ว่าจะทำให้เราส่งสินค้าขาออกได้มากขึ้นก็ตาม แต่ทำให้เราต้องซื้อสินค้าและบริการจากต่างประเทศมากยิ่งขึ้น ดังที่ไว้เคราะห์ไว้ในหัวข้อก่อนนี้

ประการที่สาม ความช่วยเหลือที่ได้รับจากต่างประเทศนอกจากจะทำให้เราต้องพึ่งพาต่างประเทศมากขึ้นแล้ว ยังทำให้รัฐบาลไทยเกิดความเคยตัวในการหวังการช่วยเหลือจากผู้อื่น และไม่พยายามปรับปรุงแก้ไขโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจไทยอย่างจริงจังเพื่อให้สามารถยืนอยู่บนขาของตนเองได้ ตัวอย่างเช่น เราได้แก้ไขปัญหาการขาดดุลของดุลการชำระเงินโดยการอาศัยเงินกู้ เงินลงทุน และความช่วยเหลือจากต่างประเทศ สำหรับงบประมาณการใช้จ่ายเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศก็มักจะพึ่งเงินกู้ยืมและความช่วยเหลือจากต่างประเทศ มากกว่าที่จะลงมือปรับปรุงระบบภาษีอากรอย่างจริงจัง จึงจะสังเกตได้ว่าในระยะเวลา ๓๐ กว่าปีที่ผ่านมางบประมาณของรัฐบาลมีการขาดดุลเกือบทุกปี

จากการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศโดยอาศัยเงินกู้และความช่วยเหลือจากต่างประเทศมาโดยตลอดนั้น ทำให้ความสามารถในการปรับตัวของระบบเศรษฐกิจไทยมีน้อยลงเป็นลำดับ ดังจะเห็นได้ว่า ตั้งแต่เริ่มเกิดปัญหาวิกฤตการณ์น้ำมันในปี ๒๕๑๗ และสหรัฐอเมริกาต้องพ่ายแพ้สงครามในอินโดจีนเป็นต้นมา เงินช่วยเหลือและเงินตราต่างประเทศที่เคยไหลเข้าประเทศไทยได้มีอัตราส่วนน้อยลง ได้ทำให้เกิดปัญหาการเงินภายในประเทศ โดยเฉพาะในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมา ความผันผวนทางเศรษฐกิจจากภายนอกประเทศ และความล่าช้าในการปรับตัวของระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ ได้ทำให้เกิดภาวะเงินตึงตัวภายในประเทศ และเป็นเหตุทำให้ต้องมีการปรับอัตราดอกเบี้ยในระบบธนาคารหลายครั้ง และในที่สุดก็ได้มีการปรับค่าเงินบาทลดลงในปี ๒๕๒๔

๓. ความช่วยเหลือทางทหารจากสหรัฐอเมริกา

นอกจากประเทศไทยจะมีความจำเป็นในการพึ่งพาทางเศรษฐกิจจากต่างประเทศมากขึ้นแล้ว ปรากฏว่าตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ประเทศไทยยังได้พึ่งพาทางด้านการเมืองและด้านการทหาร จากต่างประเทศมากขึ้น^(๑๓) การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยได้เดินตามหลังสหรัฐอเมริกาโดยตลอด สหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีอิทธิพลทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และการทหารของประเทศไทยอย่างลึกซึ้ง สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับความช่วยเหลือทางด้านการทหารที่ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้แก่ประเทศไทยนั้น จะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๗-๑๘

จากข้อมูลในตารางดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ความช่วยเหลือทางทหารจากสหรัฐนั้นได้มีบทบาทอย่างสำคัญต่อการจัดกำลังป้องกันประเทศของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี ๒๔๙๖ ถึง ๒๕๐๐ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวโดยเฉลี่ยแล้ว เงินช่วยเหลือทางทหารจากสหรัฐอเมริกา จะมีอัตราส่วนมากกว่างบประมาณป้องกันประเทศของรัฐบาลไทย ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาได้มีอัตราส่วนสูงขึ้นอีกในช่วงของสงครามอินโดจีน แต่อย่างไรก็ตาม ในช่วงปี ๒๔๙๔ ถึง ๒๕๑๔ โดยเฉลี่ยแล้วเงินช่วยเหลือทางการทหารที่ได้รับจากสหรัฐอเมริกา มีอัตราส่วนสูงถึงร้อยละ ๕๙ ของรายจ่ายในการป้องกันประเทศของรัฐบาลไทย

การได้รับความช่วยเหลือทางการทหารจากสหรัฐอเมริกาอย่างมากและเป็นเวลานานที่ได้อ้างมานั้น ได้มีส่วนทำให้เกิดปัญหาในการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจและด้านการคลังของรัฐบาลไทยอย่างมากในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมา กล่าวคือหลังจากสงครามในอินโดจีนได้ยุติลง สหรัฐอเมริกาได้ถอนทหารจากประเทศไทยและได้ลดความช่วยเหลือทางการทหารแก่ประเทศไทยด้วย

การลดความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาซึ่งกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาทางค่าน
งประมาณป้องกันประเทศของไทย กล่าวคือ เมื่อความช่วยเหลือทางทหาร
ได้รับน้อยลงรัฐบาลก็ต้องหันมาใช้งบประมาณรายจ่ายมากขึ้น แต่ในขณะ
เดียวกันโครงสร้างของระบบภาษีอากรมิได้มีการปรับปรุงอย่างจริงจัง รายได้
จากภาษีอากรเพิ่มขึ้นน้อยกว่ารายจ่ายที่เพิ่มขึ้น ความจำเป็นต้องใช้จ่ายทาง
ด้านทหารทำให้รัฐบาลต้องตัดทอนรายจ่ายในด้านอื่นลง และต้องหันไปกู้
เงินจากต่างประเทศมาใช้จ่ายในการป้องกันประเทศด้วย ซึ่งได้ทำให้น้สิน
ต่างประเทศของรัฐบาลไทยเพิ่มขึ้นดังที่ได้อธิบายมาแล้วในตอนต้น

๓.๕ การค้าต่างประเทศกับปัญหาการกระจายรายได้ใน สังคมไทย

การค้าขายติดต่อกับต่างประเทศ นอกจากจะมีผลกระทบต่อโครง
สร้างการผลิต และโครงสร้างการใช้จ่ายของประเทศโดยส่วนรวมแล้ว ยังมี
ผลกระทบต่อโครงสร้างระบบการกระจายรายได้ของสังคมด้วย ในกรณีของ
ประเทศที่มีอำนาจการต่อรองเข้มแข็งและเป็นฝ่ายได้เปรียบในการค้าขายแลกเปลี่ยน การค้าขายติดต่อกับต่างประเทศจะทำให้ประเทศสามารถดูดเอามูลค่า
ส่วนเกินหรือทรัพยากรจากประเทศอื่นเข้าประเทศมากขึ้น ซึ่งจะทุกภาค
เศรษฐกิจของประเทศนั้นได้รับประโยชน์และพลอยทำให้ปัญหาการกระจาย
รายได้ของสังคมดีขึ้น ในทางตรงกันข้าม ประเทศที่อ่อนแอหรือเป็นฝ่ายเสีย
เปรียบในการค้าขายแลกเปลี่ยน การค้าขายติดต่อกับต่างประเทศจะทำให้
ประเทศต้องสูญเสียทรัพยากรหรือมูลค่าส่วนเกินเป็นจำนวนมากในการติดต่อกับ
การค้าขาย การสูญเสียทรัพยากรหรือมูลค่าส่วนเกินแก่ต่างประเทศดังกล่าวทำ

ให้ทรัพย์สินที่มีเหลืออยู่ในประเทศมีน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ทำให้เกิดปัญหาในการแบ่งปันหรือปัญหาการกระจายรายได้ในสังคมมากขึ้นกลุ่มที่มีอำนาจการต่อรองสูงภายในประเทศจะเป็นฝ่ายที่ได้ประโยชน์จากการค้าขายกับต่างประเทศ แต่กลุ่มที่มีความอ่อนแอหรือที่เป็นฝ่ายเสียเปรียบจะมีความเดือดร้อนมากขึ้นเนื่องจากภาวะความเสียหายหรือความเสียหายเปรียบเทียบที่เกิดจากการค้าขายติดต่อกับต่างประเทศส่วนใหญ่จะตกแก่กลุ่มคนที่มีอำนาจการต่อรองต่ำหรือผู้ที่อ่อนแอภายในประเทศนั้น

สำหรับการวิเคราะห์ปัญหาการกระจายรายได้ที่เกิดจากการค้าขายติดต่อกับประเทศในที่นี้ กล่าวคือกรณีของประเทศไทยที่เป็นฝ่ายเสียเปรียบหรือเป็นฝ่ายที่มีอำนาจการต่อรองต่ำในการค้าระหว่างประเทศ โดยจะแบ่งหัวข้อการพิจารณาดังนี้

- (๑) โครงสร้างการวิเคราะห์การดูดซับส่วนเกินภายในประเทศและในระบบของการค้าติดต่อกับต่างประเทศ
- (๒) ผลกระทบจากการค้าต่างประเทศที่มีต่อปัญหาการกระจายรายได้ในสังคมไทย

๗.๕.๑ โครงสร้างการวิเคราะห์การดูดซับส่วนเกินภายในประเทศ และในระบบของการค้าติดต่อกับต่างประเทศ

เพื่อให้เป็นกรง่ายแก่การเข้าใจถึงการทำงานของกลไกในระบบที่ทำให้เกิดการได้เปรียบหรือเสียเปรียบในการค้าขายแลกเปลี่ยน ทั้งภายในประเทศ และการติดต่อกับต่างประเทศ จะใช้ประสบการณ์ของประเทศที่กำลังพัฒนาเป็นแนวในการวิเคราะห์ ซึ่งจะพิจารณาได้จากแผนภาพในรูปที่ ๗-๑ จากกรอบของทฤษฎีที่จะใช้วิเคราะห์ในที่นี้พอจะสรุปได้โดยย่อ ดังนี้^(๔)

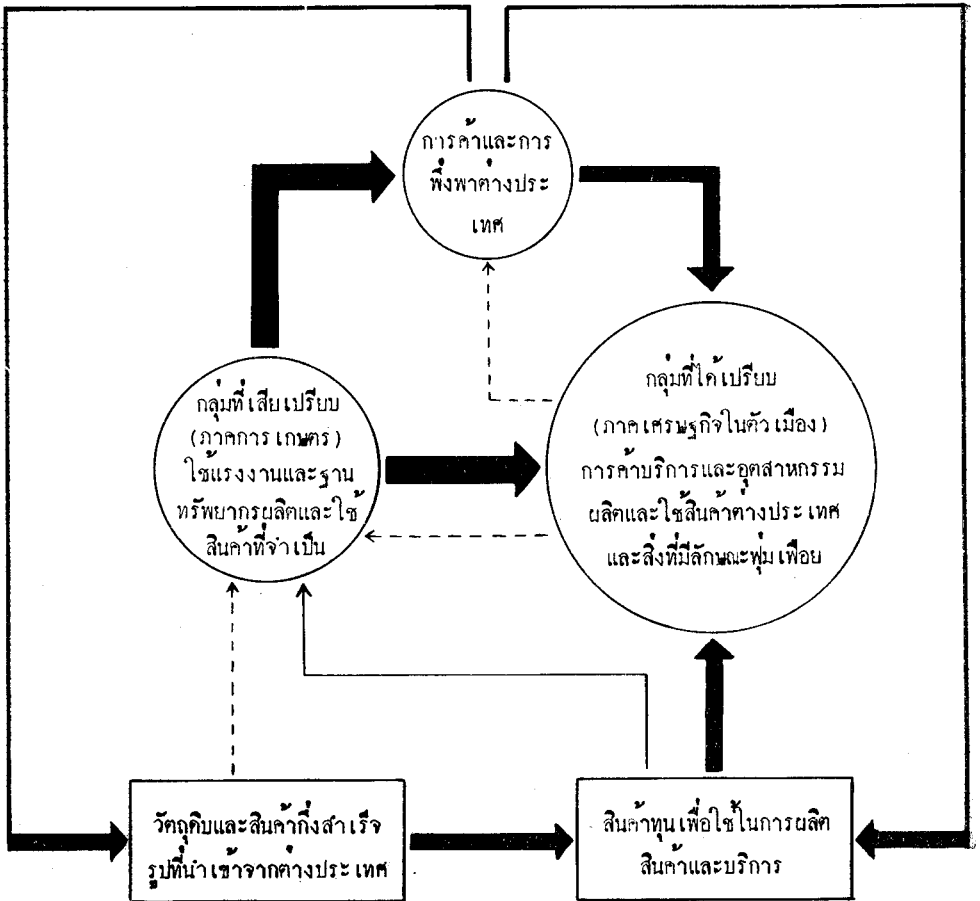
๑. การดูดัชนีส่วนเกินหรือการได้เปรียบเสียเปรียบภายในประเทศ

สมมติว่าเราแบ่งกลุ่มของคนตามลักษณะของการประกอบอาชีพและการได้เปรียบเสียเปรียบในสังคมออกเป็นสองกลุ่มด้วยกัน คือ (ก) กลุ่มที่เป็นฝ่ายเสียเปรียบ ซึ่งได้แก่คนส่วนใหญ่ของประเทศที่อยู่ในภาคการเกษตรและผู้ใช้แรงงานอื่น ๆ คนส่วนใหญ่กลุ่มนี้จะใช้แรงงานและฐานทรัพยากรเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตสินค้าและบริการที่จำเป็น และส่วนใหญ่จะบริโภคแต่สิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีพ เนื่องจากมีรายได้จำกัด

(ข) กลุ่มที่สองเป็นฝ่ายที่ได้เปรียบ ซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยที่มีอำนาจการต่อรองสูงในภาคธุรกิจการค้า อุตสาหกรรมและบริการ ซึ่งอยู่ในเมือง คนกลุ่มที่สองที่เป็นฝ่ายได้เปรียบนี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ผลิตสินค้าและบริการที่ไม่ค่อยมีความจำเป็นต่อการดำรงชีพหรือของในลักษณะฟุ่มเฟือย คนกลุ่มที่สองนี้มักจะบริโภคสินค้าและบริการที่มีลักษณะฟุ่มเฟือย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าและบริการที่ซื้อจากต่างประเทศ เนื่องจากคนกลุ่มที่สองนี้เป็นกลุ่มที่มีรายได้สูง และเป็นฝ่ายที่ควบคุมกลไกแห่งอำนาจของสังคม

สำหรับขบวนการดูดัชนีส่วนเกินภายในประเทศระหว่างกลุ่มที่เป็นฝ่ายได้เปรียบ กับกลุ่มที่เป็นฝ่ายเสียเปรียบ จะทำโดยผ่านการติดต่อค้าขายที่ไม่เสมอภาคระหว่างกัน กล่าวคือฝ่ายที่อยู่ในเมืองหรือฝ่ายที่ได้เปรียบนั้นจะสามารถดูดัชนีส่วนเกินจากฝ่ายที่เสียเปรียบหรือฝ่ายที่อยู่ในชนบท ภายใต้เงื่อนไขของการแลกเปลี่ยนที่ไม่เสมอภาคนี้ ยังมีการค้าขายแลกเปลี่ยนระหว่างกันมากขึ้น ฝ่ายที่อยู่ในชนบทจะเสียเปรียบมากขึ้น หรือถ้าหากฝ่ายคนที่อยู่ในตัวเมืองที่เป็นฝ่ายได้เปรียบนั้นต้องการใช้จ่ายมากขึ้น หรือซื้อสินค้าและบริการจากต่างประเทศมากขึ้น จะทำให้กลุ่มที่เป็นฝ่ายได้เปรียบต้องการเอาเปรียบกลุ่มคนที่เป็ฝ่ายเสียเปรียบมากขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาในการกระจายรายได้ภายในระบบของสังคมมากขึ้น

รูปที่ ๗-๑
โครงสร้างการวิเคราะห์การดูซ้ำส่วนเกินภายในประเทศ
และในระบบของการค้าติดต่อกับต่างประเทศ

๒. การดูดซับส่วนเกินหรือการได้เปรียบเสียเปรียบเนื่องจากการค้ากับต่างประเทศ

ในขบวนการดูดซับส่วนเกินหรือการได้เปรียบเสียเปรียบในระบบเศรษฐกิจจะมีมากขึ้น เมื่อการค้าขายกับต่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อสังเกตบางประการดังนี้

(ก) การค้าขายติดต่อกับต่างประเทศ ทำให้ภาคเศรษฐกิจในตัวเองต้องการใช้จ่ายสินค้าและบริการต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าและบริการที่มาจากต่างประเทศ ความจำเป็นต้องใช้จ่ายมากขึ้นดังกล่าวนี้ ทำให้คนกลุ่มที่ได้เปรียบต้องทำการเอาเปรียบฝ่ายที่เสียเปรียบมากขึ้น

(ข) จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจภายในประเทศจะทำให้รูปแบบของการใช้จ่ายของคนเปลี่ยนไป กล่าวคือจะเปลี่ยนไปในทางที่ใช้สินค้าและบริการที่ฟุ่มเฟือยมากขึ้น และต้องการสินค้าและบริการจากต่างประเทศมากขึ้น

(ค) การติดต่อกับการค้าขายกับต่างประเทศและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้จ่ายของสังคม จะมีผลทำให้โครงสร้างการผลิตภายในประเทศเปลี่ยนแปลงไปด้วย กล่าวคือจะทำให้เกิดอุตสาหกรรมผลิตสินค้าเพื่อทดแทนสินค้าสำเร็จรูปที่สั่งจากต่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตดังกล่าว จะทำให้การซื้อสินค้าสำเร็จรูปบางอย่างจากต่างประเทศลดลง แต่การสั่งซื้อสินค้าทุนและวัตถุดิบหรือสินค้ากึ่งสำเร็จรูปจากต่างประเทศจะเพิ่มขึ้น และทำให้มูลค่าสินค้านำเข้าจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นด้วย

(ง) การค้าขายติดต่อกับต่างประเทศบนรากฐานที่ไม่เสมอภาค ทำให้ประเทศต้องเสียเปรียบทางการค้าโดยราคาเปรียบเทียบระหว่างสินค้าขาออก

กับสินค้าขาเข้าได้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่เสียเปรียบ ทำให้ประเทศต้องใช้ทรัพยากรมากขึ้นในการแลกเปลี่ยนกับสินค้าเข้าจำนวนเท่าเดิม นอกจากนี้ การผันผวนในภาวะเศรษฐกิจโลก ก็อาจจะทำให้ประเทศที่อ่อนแอต้องเสียเปรียบทางการค้ามากขึ้นด้วย

(จ) การติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ ทำให้เกิดการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมและการเลียนแบบอย่างในการบริโภคจากต่างประเทศ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้จ่ายที่ต้องการสินค้าและบริการจากต่างประเทศมากขึ้น จากการศึกษาการเสียเปรียบในราคาเปรียบเทียบระหว่างสินค้าออก กับสินค้าเข้า ดังนั้น เมื่อมีความจำเป็นต้องซื้อสินค้าและบริการจากต่างประเทศมากขึ้น ก็จะทำให้ประเทศต้องเสียเปรียบในการค้ากับต่างประเทศมากขึ้น กล่าวคือทำให้ส่วนเกินทางเศรษฐกิจหรือทรัพยากรถูกต่างประเทศดูดไปมากขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาการกระจายรายได้ในสังคมมากขึ้น

จากกรอบของการวิเคราะห์ที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ สามารถที่จะนำมาวิเคราะห์ปัญหาการกระจายรายได้ของสังคมไทยที่ได้รับผลกระทบจากการค้าขายติดต่อกับต่างประเทศ ซึ่งจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

๗.๕.๒ ผลกระทบจากการค้าต่างประเทศที่มีต่อปัญหาการกระจายรายได้ในสังคมไทย

จากการวิเคราะห์ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและปัญหาการกระจายรายได้ของสังคมไทยในบทที่ ๖ เราได้พบว่าในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจไทยมาก กล่าวคือในช่วงยี่สิบปีที่ผ่านมา มูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติโดยส่วนรวมได้เพิ่มขึ้น ๑๔ เท่าตัว รายได้ต่อหัวของประชาชนได้เพิ่มขึ้น ๘ เท่าตัว และมูลค่าการค้าต่าง

ประเทศไทยเพิ่มขึ้นถึง ๑๖ เท่าตัว แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อหันมาพิจารณาถึงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ได้พบว่าจำนวนคนที่อยู่ในสภาพที่จนมากยังคงมีมากกว่า ๑๐ ล้านคน หรือประมาณหนึ่งในสี่ของประชากรของประเทศ นอกจากนี้ยังได้พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ก็มีคุณภาพของชีวิตที่เลวลงด้วย

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจที่ได้ทำให้คุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่เลวลง และจำนวนคนที่ยากจนยังมีอยู่ในจำนวนที่สูงนั้น สาเหตุสำคัญเกิดจากระบบการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม และฐานะทรัพย์สินทางสังคมที่ได้ถูกทำลายลงเป็นอันมากนั่นเอง อย่างไรก็ตาม การเสียเปรียบทางการค้ากับต่างประเทศก็ได้มีส่วนซ้ำเติมปัญหา และทำให้ระบบการกระจายรายได้ของสังคมไทยเลวลงด้วย ซึ่งจะพิจารณาได้จากกรณีวิเคราะห์ที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น และข้อมูลตัวอย่างในตารางที่ ๗-๑๙ ดังจะพิจารณาได้จากข้อสังเกตบางประการดังนี้

(๑) เมื่อพิจารณาราคาเปรียบเทียบระหว่างสินค้าขาออกและสินค้านำเข้า หรือที่เรียกว่า “ดัชนีการค้า” ตั้งแต่ปี ๒๕๐๓ ถึงปี ๒๕๒๓ ได้พบว่าโดยเฉลี่ยแล้วประเทศไทยได้เสียเปรียบมาโดยตลอด เช่น ระหว่างปี ๒๕๐๓-๒๕๑๓ ค่าของดัชนีการค้าได้ลดเหลือ ๙๖.๐ มาในระหว่างปี ๒๕๑๔-๒๕๑๙ ค่าของดัชนีดังกล่าวลดเหลือ ๙๒.๒ และต่อมาในระหว่างปี ๒๕๑๙-๒๕๒๓ ค่าของดัชนีการค้าลดเหลือเพียง ๘๔.๓ เท่านั้น การเสียเปรียบโดยดัชนีการค้านี้ทำให้เราต้องใช้สินค้าออกจำนวนมากขึ้นเพื่อแลกกับสินค้าเข้าจำนวนเท่าเดิมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ สินค้าขาออกจำนวนเท่าเดิม จะแลกสินค้าเข้าได้น้อยลง ในกรณีของการเสียเปรียบทางการค้านี้ ถ้าเรายิ่งค้าขายมากขึ้นเราก็ยิ่งเสียเปรียบมากขึ้น

ตารางที่ ๗-๑๙

ข้อมูลทางเศรษฐกิจบางประการที่แสดงให้เห็นความได้เปรียบเสียเปรียบ
ระหว่างภาคเศรษฐกิจในชนบทกับภาคเศรษฐกิจอื่น

ข้อมูลทางเศรษฐกิจ	รวมทั้งประเทศ	ภาคเศรษฐกิจชนบท (เกษตรกรรม-ฐานทรัพยากร)	ภาคเศรษฐกิจในเมือง (ธุรกิจอุตสาหกรรมและอื่น ๆ)
๑. ประชากรปี ๒๕๒๒ (ล้านคน)	๔๖	๓๐	๑๖
๒. กำลังแรงงานปี ๒๕๒๑ (ล้านคน)	๒๒	๑๘	๔
๓. สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติปี ๒๕๒๒	๑๐๐.๐	๒๖.๔	๗๓.๖
๔. ประชากรที่อยู่ในฐานะที่ยากจนมากปี ๒๕๒๘-๑๙ (ล้านบาท)	๑๓.๐	๑๐.๓	๒.๗
๕. การลงทุนของรัฐบาลปี ๒๕๒๓ (ร้อยละ)	๑๐๐.๐	๑๓.๕	๘๖.๕
๖. สัดส่วนของมูลค่าสินค้าขาออกปี ๒๕๒๔	๑๐๐.๐	๗๐.๐	๓๐.๐
๗. สัดส่วนของสินค้านำเข้าที่ใช้ในแต่ละภาคเศรษฐกิจโดยประมาณ	๑๐๐.๐	๒๕.๐	๗๕.๐

ตารางที่ ๗-๑๙ (ต่อ)

ข้อมูลทางเศรษฐกิจ	รวมทั้งประเทศ	ภาคเศรษฐกิจชนบท (เกษตรกรรม-ฐานทรัพยากร)	ภาคเศรษฐกิจในเมือง (ธุรกิจอุตสาหกรรมและอื่น ๆ)
๘. การซอรรถยนต์นั่งส่วนบุคคล ปี ๒๕๒๑ (คัน)	๒๒,๘๖๓	-	๑๐๐.๐
๙. เงินกู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ปี ๒๕๐๔-๒๕๒๒ (ล้านเหรียญสหรัฐ)	๓,๙๐๓	๒๐.๐	๘๐.๐
๑๐. มูลค่าน้ำมันที่นำเข้า (ล้านบาท)			
ปี ๒๕๑๖	๔,๓๑๙	๑๑.๗๑	๘๘.๒๙
ปี ๒๕๒๐	๑๙,๙๐๘	๑๐.๖๖	๘๙.๓๔

- หมายเหตุ (๑) ข้อมูลที่แสดงในตารางนี้เป็นแต่เพียงชี้ให้เห็นสภาพของแต่ละภาคเศรษฐกิจโดยประมาณเท่านั้น เพื่อแสดงให้เห็นว่าแต่ละภาคเศรษฐกิจได้รับผลประโยชน์จากการทำงานระบบเศรษฐกิจอย่างไรบ้าง
- (๒) การประมาณมูลค่าสินค้าขาเข้าที่นำมาใช้ในภาคการเกษตรได้ประมาณโดยอาศัยสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ของแต่ละภาคเศรษฐกิจเป็นฐานในการพิจารณา

ตัวอย่างเช่น จากการคำนวณการเปรียบเทียบโดยใช้ราคาของปี ๒๕๑๓ เป็นปีฐานแล้ว เราจะพบว่า การเสียเปรียบทางดัชนีการค้าในระหว่างปี ๒๕๑๓-๒๕๑๓ ทำให้เราต้องจ่ายเงินซื้อสินค้าขาเข้ามากกว่าที่ควรจะเป็นประมาณปีละ ๕๘๘ ล้านบาท อย่างไรก็ตามเนื่องจากดัชนีการค้าของเราเสียเปรียบเรื่อย และเราก็ส่งสินค้าขาเข้าเพิ่มขึ้นเรื่อย ดังนั้น จึงทำให้เราเสียเปรียบทางการค้าหนักยิ่งขึ้น เช่นในระหว่างปี ๒๕๒๓-๒๕๒๔ จากการเสียเปรียบทางการค้าทำให้เราต้องจ่ายเงินซื้อสินค้าขาเข้ามากกว่าที่ควรจะเป็นถึงประมาณปีละ ๑๐,๗๖๘ ล้านบาท

(๒) การเสียเปรียบทางการค้าจะเห็นได้เด่นชัดที่สุดในกรณีของตัวอย่างของน้ำมันเชื้อเพลิงที่เรานำเข้าจากต่างประเทศ โดยเปรียบเทียบกับมูลค่าของสินค้าที่เราส่งออกเช่นในปี ๒๕๑๓ รายได้จากการส่งข้าวออกแต่เพียงอย่างเดียวเพียงพอที่จะซื้อน้ำมันเข้ามาใช้ภายในประเทศ มาในปี ๒๕๒๓ รายได้จากการส่งสินค้าออกเกษตรสำคัญ ๕ ชนิด ซึ่งได้แก่ ข้าว ยาง ข้าวโพด ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง และใบยาสูบ ยังเกือบจะไม่เพียงพอในการซื้อน้ำมันเข้ามาใช้ภายในประเทศ การที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องจากเราได้ซื้อน้ำมันจากต่างประเทศในปริมาณที่เพิ่มขึ้น และราคาน้ำมันก็เพิ่มขึ้นรวดเร็ว กว่าที่เพิ่มขึ้นของราคาสินค้าส่งออกของเราอย่างมากมาย

(๓) เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างของสินค้าออกและสินค้าขาเข้าได้พบว่า ประมาณร้อยละ ๗๐ ของสินค้าที่เราส่งออกเป็นสินค้าเกษตรที่ผลิตใช้ฐานทรัพยากรและแรงงานของประชาชนส่วนใหญ่ ส่วนสินค้านำเข้ามานั้นประมาณร้อยละ ๗๕ นำมาใช้สำหรับคนส่วนน้อยที่อยู่ในเมือง ส่วนภาคการเกษตรและคนส่วนใหญ่คงจะมีส่วนได้ใช้ไม่เกินร้อยละ ๒๕ ของสินค้านำ

เข้า ทั้งนี้เนื่องจากคนส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำ ดังนั้นจึงมีโอกาสนำเงินไปใช้บริโภคและบริการจากต่างประเทศได้น้อย ตัวอย่างเช่นในกรณีของน้ำมันที่นำเข้ามานั้น ประเมินกันว่าภาคการเกษตรจะมีส่วนใช้โดยตรงประมาณร้อยละ ๑๐ เท่านั้น หรือในกรณีตัวอย่างของการซื้อรถยนต์นั่งส่วนบุคคลในปีหนึ่ง ๆ ประมาณปีละสองหมื่นคัน ซึ่งมีมูลค่านำเข้าประมาณปีละ ๕,๐๐๐ ถึง ๖,๐๐๐ ล้านบาท นั้น ก็เป็นสินค้าที่นำมาใช้ในเมืองสำหรับคนที่มียาได้สูงเป็นส่วนใหญ่

(๔) เมื่อราคาสินค้าที่นำเข้าจากต่างประเทศถึงแม้ว่าจะมีราคาสูงขึ้นก็ตามแต่ปริมาณการนำเข้าส่วนใหญ่ก็มิได้ลดลงแต่อาจจะเพิ่มขึ้นด้วยซ้ำไป ได้แสดงให้เห็นว่าการเพิ่มขึ้นของระดับราคาไม่ค่อยมีผลกระทบต่อการใช้จ่ายของคนที่มีรายได้สูงมากนัก จะมีส่วนกระทบก็แต่คนชั้นกลางที่มีรายได้ประจำ ดังนั้น การที่ปริมาณการนำเข้ามิได้ลดลงแสดงว่าคนที่มีรายได้สูงหรือมีรายได้ปานกลาง สามารถปรับภาระการขึ้นราคาไปให้แก่คนส่วนใหญ่ที่มีอำนาจการต่อรองต่ำกว่าเป็นผู้แบกรับภาระแทน เช่นคนที่มีรายได้สูงและคนชั้นกลาง จะพยายามทวงวิถีทางที่จะทำให้รายได้ของตนเพิ่มขึ้น ได้ส่วนสัดกับค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้น เพื่อให้สามารถรักษาสถานะภาพความเป็นอยู่ของตนให้คงเดิมหรือให้ดีขึ้นกว่าเดิม ในกรณีที่ถูกกล่าวมานี้แสดงว่าคนส่วนใหญ่จะเป็นฝ่ายที่ถูกเอาเปรียบมากขึ้น และทำให้สภาพความเป็นอยู่ของเขาเหล่านั้นเลวลง ซึ่งเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นขอบนของการเอาเปรียบระหว่างประเทศโดยการเสียเปรียบทางการค้า และการเอาเปรียบภายในประเทศโดยระบบการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมในสังคม

(๕) นอกจากการเสียเปรียบทางการค้าและการทุจริตภายในระบบของสังคมที่ถูกกล่าวมาแล้ว การกักตุนเงินจากต่างประเทศที่นำมาใช้พัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศไทยก็มีส่วนทำให้เกิดการได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างประชาชน

มากขึ้นด้วย ตัวอย่างเช่นในระหว่างปี ๒๕๐๔ ถึง ๒๕๒๒ ประเทศไทยได้กู้ยืมเงินจากต่างประเทศมาใช้จ่ายในการพัฒนาเศรษฐกิจประมาณ ๓,๕๐๓ ล้านดอลลาร์สหรัฐ ปรากฏว่าจำนวนเงินกู้ดังกล่าวถูกนำมาใช้เพื่อพัฒนาการเกษตรและภาคเศรษฐกิจในชนบทเพียงประมาณร้อยละ ๒๐ เท่านั้น ส่วนอีกร้อยละ ๘๐ ของเงินที่เหลือถูกนำไปใช้พัฒนาโครงการต่าง ๆ ที่ให้ผลประโยชน์แก่ภาคธุรกิจการค้า อุตสาหกรรม และบริการ หรือคนที่อยู่ในเมืองเป็นสำคัญ

จากกรณีตัวอย่างที่ได้กล่าวมาทั้งหมดจะสังเกตได้ว่าผลกระทบจากการค้าระหว่างประเทศได้มีส่วนทำให้เกิดปัญหาการกระจายรายได้ในสังคมไทยมากขึ้น การเสียเปรียบทางการค้าและการพึ่งพาสินค้าต่างประเทศมากขึ้นนั้น ได้ทำให้ประเทศไทยต้องสูญเสียทรัพยากรในการแลกเปลี่ยนกับสินค้าต่างประเทศมากขึ้น และทำให้เกิดการขูดรีดหรือการเอาเปรียบภายในสังคมมากขึ้นด้วย ดังนั้นในการกำหนดแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมเศรษฐกิจภายในประเทศ นอกจากเราจะต้องจัดระบบการกระจายรายได้ของสังคมให้ดีขึ้นแล้ว เราจำเป็นจะต้องทบทวนลักษณะความสัมพันธ์ทางการค้าและการพึ่งพาเศรษฐกิจจากต่างประเทศด้วย ลำพังแต่การจัดระบบภายในประเทศแต่เพียงอย่างเดียว จะไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ทั้งหมด

เชิงอรรถบทที่ ๑

- (๑) สำหรับการวิเคราะห์ที่ลึกซึ้งในช่วงปี ๒๓๙๘ ถึง ๒๔๘๓ ควรศึกษาจากวิทยานิพนธ์ของ ดร. สุธี ประศาสน์เศรษฐ์ เรื่อง *A Study of Production and Trade of Thailand, 1855-1940*, (The University of Sydney, 1975)

- (๒) ดู J.C. Ingram, *Economic Change in Thailand 1850-1970* (Stanford University Press, 1971) Ch. 2-3.
- (๓) ดู บทวิเคราะห์ของ สุธี ประศาสน์เศรษฐ์ “วิวัฒนาการระบบเศรษฐกิจไทยในรอบ ๒๐๐ ปี” ใน *ปาจารยสาร* (ฉบับเดือนมกราคม ๒๕๒๕)
- (๔) ดู รายละเอียดของการวิเคราะห์โครงสร้างการใช้จ่ายในบทที่ ๕
- (๕) สำหรับการวิเคราะห์โครงสร้างทางการค้าของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในกลุ่มประเทศอาเซียนควรวอ่าน ฝ่ายวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทย “โครงสร้างเศรษฐกิจไทย : การศึกษาในเชิงเปรียบเทียบกับสมาชิกกลุ่มอาเซียนสาธาณรัฐเกาหลี และ ไต้หวัน” *รายงานเศรษฐกิจรายเดือน* (ฉบับ มิถุนายน ๒๕๒๓)
- (๖) ดู บทวิเคราะห์โครงสร้างการผลิตทางอุตสาหกรรมในบทที่ ๔
- (๗) ดู The World Bank, *Thailand : Toward A Development Strategy of Full Participation A Basic Economic Report* (September, 1978)
- (๘) Ibid. PP 81-82.
- (๙) ดู บทวิเคราะห์ผลกระทบจากความผันผวนของภาวะเศรษฐกิจภายนอกที่มีต่อภาวะเศรษฐกิจในประเทศไทยของ ลิลี่ โกศัยยานนท์ “มรสุมภายนอก : ฟันไขหรือยัง” ใน *คลื่นเศรษฐกิจลูกใหม่ปัญหาและทางรอด* (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๔)
- (๑๐) ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ห้า ได้ยอมรับว่า การพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมาได้มีการทำลายทรัพยากรของประเทศ

ลงอย่างมาก คุณุ สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
 แห่งชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ห้า พ.ศ.
 ๒๕๒๕-๒๕๒๙ หน้า ๒

- (๑๑) จากผลของการส่งเสริมการลงทุนได้ทำให้ธุรกิจต่างชาติเข้ามามีบทบาท
 และอิทธิพลในระบบเศรษฐกิจไทยมากขึ้น คุณุ เกริกเกียรติ พิพัฒน์
 เสรีธรรม วิเคราะห์ลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ในประ
 เทศไทย (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๕) บทที่ ๖
- (๑๒) คุณุ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การกั
 เงินต่างประเทศกับการพัฒนาเศรษฐกิจ (สิงหาคม ๒๕๒๓)
- (๑๓) คุณุ J. Alexander Caldwell, *American Economic Aid to
 Thailand* (D.C. Heath Company, 1974)
- (๑๔) คุณุ Ignacy Sachs, *Studies In Political Economy of Develop-
 ment* (Pergamon Press, 1980 PP 50-56)
-

บทที่ ๘

บทบาทของเงินที่มีต่อการเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจ

ในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนนั้น นอกจากเราจะวิเคราะห์โครงสร้างการผลิต โครงสร้างการใช้จ่าย โครงสร้างระบบการกระจายรายได้ และบทบาทของการค้าขายติดต่อกับต่างประเทศแล้วเราจำเป็นจะต้องวิเคราะห์ถึงบทบาทของเงินตราที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจที่ได้กล่าวมานั้นด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการประกอบพฤติกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ นั้นจะมีเงินเข้าไปเกี่ยวข้องอยู่ด้วยเสมอทั้งทางตรงและทางอ้อม

อย่างไรก็ตาม สำหรับการวิเคราะห์บทบาทของเงินในที่นี้จะทำการวิเคราะห์บทบาทของเงินแต่เพียงพอสังเขปเท่านั้น เพื่อชี้ให้เห็นว่าเงินตราได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของระบบเศรษฐกิจที่เราได้ทำการวิเคราะห์มาแล้วอย่างไรบ้าง กล่าวคือเงินได้เข้ามามีบทบาทต่อการขยายความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ต่อการสร้างอำนาจการผูกขาด และการกระจายผลประโยชน์ในสังคมอย่างไร โดยจะได้แบ่งหัวข้อการพิจารณาโดยย่อ ดังนี้

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างเงินกับองค์ประกอบที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจ
๒. บทบาทของเงินในระบบเศรษฐกิจไทยโดยทั่วไป
๓. บทบาทของเงินในการกำหนดทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
๔. ความสำคัญของเงินที่มีต่อระบบการกระจายรายได้ของสังคม

๘.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างเงินกับองค์ประกอบที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจ

เราอาจจะวิเคราะห์บทบาทของเงินที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน โดยเริ่มต้นจากการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเงินตรา กับองค์ประกอบที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจเสียก่อน เพื่อที่จะดูว่าเงินสามารถเข้าไปมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ เหล่านั้นอย่างไร และหลังจากนั้นเราจึงจะได้ทำการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงโดยละเอียดต่อไป

สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเงินกับองค์ประกอบส่วนสำคัญต่าง ๆ ของระบบเศรษฐกิจนั้นจะพิจารณาดูได้จากรูปที่ ๘-๑ ซึ่งพอจะสรุปลักษณะของความสัมพันธ์ได้โดยย่อดังนี้

๘.๑.๑ องค์ประกอบและที่มาของปริมาณเงิน

สิ่งแรกที่เราจะต้องพิจารณาก็คือ ปริมาณเงินที่เข้ามามีบทบาทในทางเศรษฐกิจนั้นประกอบด้วยอะไร และเกิดขึ้นได้อย่างไร ซึ่งในเรื่องนี้จะขอกล่าวถึงโดยย่อ ดังนี้^(๑)

๑. สำหรับปริมาณเงินที่เราจะนำมาวิเคราะห์ในที่นี้หมายถึงปริมาณเงินที่ถูกนำมาใช้ในระบบเศรษฐกิจ หรือเงินตราที่ใช้ในการประกอบธุรกิจ ซึ่งในทางทฤษฎีแล้วก็มีอยู่หลายแบบด้วยกัน อย่างไรก็ตาม แบบที่ใช้กันแพร่หลายที่สุดได้แก่ ความหมายของเงินในลักษณะที่แคบที่เรียกว่า " M_1 " ซึ่งจะประกอบด้วย ธนบัตรและเหรียญกษาปณ์และเงินฝากกระแสรายวันที่อยู่ในมือของประชาชน ส่วนอีกแบบหนึ่งได้แก่ความหมายของเงินในลักษณะที่กว้างที่เรียกว่า " M_2 " ซึ่งประกอบด้วย ความหมายของเงินในลักษณะที่แคบกับเงินฝากที่มีระยะเวลา ความหมายของเงินในสองแบบที่กล่าวมานั้นเป็นองค์ประกอบของปริมาณเงินที่นำมาวิเคราะห์กันโดยทั่วไป ในปัจจุบัน ความ

เจริญก้าวหน้าทางด้านธุรกิจและทางด้านการเงินได้ทำให้ตราสารหรือสินทรัพย์อย่างอื่นเข้ามามีบทบาทในการซื้อขายแลกเปลี่ยนมากขึ้น ดังนั้นจึงทำให้ส่วนประกอบของปริมาณเงินที่ใช้วิเคราะห์ขยายวงกว้างออกไปอีก^(๒)

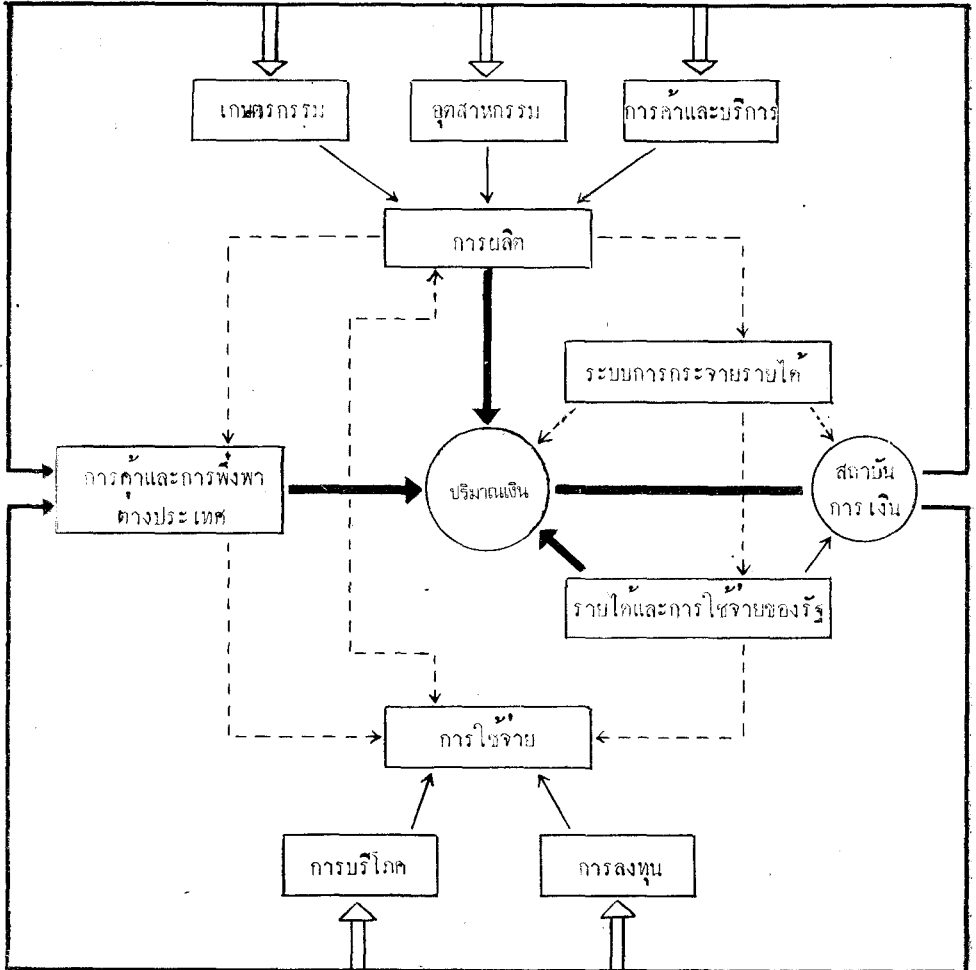
๒. สำหรับปริมาณเงินที่ใช้วิเคราะห์โดยทั่วไปนั้นจะได้แก่ปริมาณเงินในความหมายลักษณะที่แคบ และในความหมายลักษณะที่กว้าง โดยทั่วไปแล้วเงินนำมาใช้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจนั้นจะต้องมีทุนสำรองหนุนหลังหรือมีหลักทรัพย์ในการกำหนดปริมาณมิใช่เป็นสิ่งที่รัฐบาลสามารถกำหนดขึ้นมาตามใจชอบได้ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่จะกำหนดปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจโดยทั่วไปแล้ว จะประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญสามส่วนดังนี้

(ก) สินทรัพย์ต่างประเทศ ซึ่งได้แก่เงินตราต่างประเทศที่ถูกใช้เป็นที่หนุนสำรองหนุนหลังของเงินตรา การเปลี่ยนแปลงมูลค่าสินทรัพย์ต่างประเทศจะมีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงปริมาณเงินที่ใช้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจ สำหรับการเปลี่ยนแปลงในสินทรัพย์ต่างประเทศที่สำคัญได้แก่ฐานะของดุลการค้าและดุลการชำระเงินของประเทศ ซึ่งได้แก่ในเรื่องของการค้าขาย การลงทุน การกู้ยืมเงิน และการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

(ข) สินเชื่อภายในประเทศที่ระบบการเงินให้แก่ภาคเอกชน ส่วนประกอบที่สำคัญของปริมาณเงินได้แก่การสร้างเงินฝากในระบบการเงินหรือธนาคารพาณิชย์อย่างไรก็ตามขอบเขตของการสร้างปริมาณเงินของระบบธนาคารพาณิชย์จะขึ้นอยู่กับกฎข้อบังคับของธนาคารกลางและปริมาณเงินฝากของประชาชน ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันโดยตรงกับความสามารถในการผลิตสินค้าและบริการของประเทศโดยส่วนรวม ดังนั้นการผลิตและการใช้จ่ายของประชาชนจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดปริมาณที่ใช้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจ

รูปที่ ๘-๑

ความสัมพันธ์ระหว่างเงินกับองค์ประกอบที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจ

(ค) สิ้นเชิงภายในประเทศที่ระบบการเงินให้แก่ภาครัฐบาล สิ่งที่กำหนดปริมาณเงินตัวที่สามได้แก่ การกั้มหรือการก่อกั้นของภาครัฐบาล ซึ่งเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับตลาดทางการคลัง หรือตลาดของรายได้และการใช้จ่ายของรัฐบาลนั่นเอง กล่าวคือถ้าหากรัฐบาลได้ทำการใช้จ่ายมากกว่ารายได้หรือภาษีอากรที่รัฐบาลจัดเก็บไว้ รัฐบาลก็จะต้องกั้มเงินจากประชาชนหรือจากสถาบันการเงิน การกั้มของรัฐบาลจากสถาบันการเงินเช่นธนาคารกลางนั้น จะมีผลทำให้ปริมาณเงินเพิ่มขึ้นโดยตรง

กล่าวโดยสรุปแล้ว การเปลี่ยนแปลงของปริมาณเงินที่ใช้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจนั้น จะถูกกำหนดโดย สันทรัพย์ต่างประเทศ สันทรัพย์ที่ระบบการเงินให้แก่ภาคเอกชน สันทรัพย์ที่ระบบการเงินให้แก่ภาครัฐบาล อย่างไรก็ตาม ถ้าหากจะวิเคราะห์โดยละเอียดต่อไปแล้วก็จะพบว่า องค์ประกอบทั้งสามตัวที่ได้กล่าวมานั้นมีความสัมพันธ์โดยตรงกับโครงสร้างการผลิต โครงสร้างการใช้จ่าย และโครงสร้างระบบการกระจายรายได้ของสังคมนั่นเอง

๘.๑.๒ บทบาทของสถาบันการเงินในการกำหนดทิศทางของการใช้เงิน

ปริมาณเงินที่ใช้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจ นอกจากจะถูกกำหนดด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจโดยตรงแล้ว ยังขึ้นอยู่กับอำนาจและประสิทธิภาพในการสร้างเงินของระบบการเงินด้วย อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เราจำเป็นจะต้องพิจารณากันต่อไปก็คือ ปริมาณเงินที่สร้างขึ้นมานั้น ได้ถูกนำไปใช้ทำอะไรบ้าง และมีผลต่อเศรษฐกิจของประเทศและของประชาชนอย่างไร ซึ่งในเรื่องนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดทิศทางในการใช้เงินหรือการใช้ทรัพยากรของประเทศนั้นเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม สถาบันที่เป็นหัวใจของการกำหนดทิศทางของการใช้เงิน หรือการใช้ทรัพยากรของประเทศนั้นก็คือ สถาบันการเงินซึ่งได้แก่สถาบันการเงินของรัฐบาลและสถาบันการเงินของภาคเอกชน สำหรับสถาบันการเงินของภาคเอกชนนั้นธนาคารพาณิชย์จะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญมากที่สุด

ถ้าเราพิจารณาจากความสัมพันธ์ในรูปที่ ๘-๑ แล้วจะพบว่า ปริมาณเงินที่ระบบเศรษฐกิจสร้างขึ้นมานั้น จะไหลผ่านสถาบันการเงินอีกทอดหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากการประกอบพฤติกรรมทางเศรษฐกิจเกือบทุกชนิดที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้น ล้วนจะต้องเกี่ยวข้องกับสถาบันการเงินแทบทั้งสิ้น และจากจุดนี้เองทำให้สถาบันการเงินเข้ามามีบทบาทในการจัดสรรการใช้เงินหรือการใช้ทรัพยากรของสังคม

๘.๒ บทบาทของเงินในระบบเศรษฐกิจไทยโดยทั่วไป

ถ้าหากเราศึกษาถึงวิวัฒนาการทางเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ แล้วเราจะพบว่า เงินตราจะเข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญในการทำให้เศรษฐกิจขยายตัวหรือเจริญเติบโต เงินตรานอกจากจะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเพื่อทำให้การซื้อขายสินค้าและบริการต่าง ๆ เป็นไปได้โดยสะดวกแล้ว เงินตรายังเป็นสื่อหรือเครื่องมือในการสะสมความมั่งคั่ง และเป็นตัวนำที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้อีกด้วย ทั้งนี้เงินจึงเข้ามามีบทบาทหรือมีอิทธิพลมากขึ้นตามระดับของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในสังคมที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจมากนั้น บทบาทและอิทธิพลของเงินตราก็จะมีมากยิ่งขึ้นส่วนในสังคมที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจยังล้าหลังนั้น เงินจะเข้าไปมีอิทธิพลในทางเศรษฐกิจและชีวิตของคนไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม สำหรับ

ตารางที่ ๘-๑

เปรียบเทียบอัตราการเพิ่มของปริมาณเงินกับมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ

ปี ๒๕๕๑-๒๕๖๒

(หน่วย : ร้อยละ)

ปี	ปริมาณเงินแบบแคบ (ธนบัตร+เงินฝากเพื่อเรียก)	ปริมาณเงินแบบกว้าง (ปริมาณเงินแบบแคบ + เงินฝากประจำ)	ผลิตภัณฑ์ประชาชาติ
๒๕๕๑-๒๕๖๐	๑๒.๗	๑๒.๙	๑๐.๕
๒๕๖๑-๒๕๖๒	๖.๘	๑๒.๓	๙.๒
๒๕๖๑-๒๕๖๒	๑๑.๐	๑๘.๐	๑๔.๐
๒๕๖๑	๑๙.๔	๑๘.๙	๑๙.๖
๒๕๖๒	๑๕.๘	๑๑.๗	๑๙.๕
๒๕๖๓	๑๓.๘	๒๕.๗	๒๔.๕

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ ๘-๒

เปรียบเทียบสินทรัพย์ต่างประเทศต่อปริมาณเงินแบบแคบ และปริมาณเงินแบบกว้าง และทุนสำรองระหว่างประเทศต่อปริมาณเงิน ปี ๒๕๐๑-๒๕๒๓

(หน่วย : พันล้านบาท)

ณ วันสิ้นปี	ปริมาณเงิน (M ₁)	ปริมาณเงิน แบบกว้าง (M ₂)	ทุนสำรอง ระหว่าง ประเทศ	สินทรัพย์ ต่างประเทศ	สินทรัพย์ต่างประเทศ ต่อปริมาณเงิน		ทุนสำรอง ระหว่างประเทศ ต่อปริมาณเงิน
					(M ₁)	(M ₂)	
๒๕๐๑	๘.๔๙	๙.๑๒	๖.๒๑	๖.๐	(๗๐.๗)	(๖๕.๘)	(๗๓.๑)
๒๕๐๒	๘.๙๙	๙.๙๗	๖.๓๔	๕.๙๔	(๖๖.๑)	(๕๙.๖)	(๗๐.๕)
๒๕๐๓	๑๐.๐๗	๑๑.๒๙	๗.๒๖	๖.๘๓	(๖๗.๘)	(๖๐.๕)	(๗๒.๑)
๒๕๐๔	๑๑.๑๓	๑๒.๘๓	๘.๘๗	๘.๔๑	(๗๕.๖)	(๖๕.๕)	(๗๙.๗)
๒๕๐๕	๑๐.๘๗	๑๔.๒๓	๑๐.๑๕	๙.๖๕	(๘๘.๘)	(๖๗.๘)	(๙๓.๔)
๒๕๐๖	๑๑.๗๕	๑๖.๒๗	๑๑.๐๘	๑๑.๒๔	(๙๕.๗)	(๖๙.๑)	(๙๔.๓)
๒๕๐๗	๑๒.๙๑	๑๘.๕๔	๑๒.๕๐	๑๒.๖๗	(๙๘.๑)	(๖๘.๓)	(๙๖.๘)
๒๕๐๘	๑๒.๙๑	๑๙.๘๐	๑๔.๔๕	๑๔.๖๕	(๑๑๓.๕)	(๗๔.๐)	(๑๑๑.๙)
๒๕๐๙	๑๔.๖๖	๒๒.๐๕	๑๗.๗๑	๑๗.๙๕	(๑๒๒.๔)	(๗๔.๖)	(๑๒๐.๘)
๒๕๑๐	๑๕.๗๐	๒๗.๕๓	๑๘.๗๙	๑๙.๐๔	(๑๒๑.๓)	(๖๙.๒)	(๑๑๙.๗)

ตารางที่ ๘-๒ (ต่อ)

ณ วันสิ้นปี	ปริมาณเงิน (M ₁)	ปริมาณเงิน แบบกว้าง (M ₂)	ทุนสำรอง ระหว่าง ประเทศ	สินทรัพย์ ต่างประเทศ	สินทรัพย์ต่างประเทศ ต่อปริมาณเงิน		ทุนสำรอง ระหว่างประเทศ ต่อปริมาณเงิน
					(M ₂)	(M ₁)	
๒๕๑๑	๑๗.๒๘	๓๑.๕๔	๑๗.๒๓	๑๗.๔๗	(๑๑๒.๘)	(๖๑.๘)	(๑๑๑.๓)
๒๕๑๒	๑๗.๗๗	๓๕.๒๑	๑๘.๓๓	๑๘.๕๘	(๑๐๓.๓)	(๕๒.๘)	(๑๐๑.๗)
๒๕๑๓	๑๗.๔๔	๔๐.๓๗	๑๕.๗๑	๑๕.๗๒	(๘๑.๗)	(๓๗.๔)	(๘๐.๘)
๒๕๑๔	๒๑.๔๔	๔๗.๒๑	๑๕.๗๓	๑๕.๕๘	(๗๒.๗)	(๓๓.๐)	(๗๔.๓)
๒๕๑๕	๒๔.๘๓	๕๘.๑๒	๑๗.๘๖	๑๗.๗๕	(๘๐.๓)	(๓๔.๓)	(๘๐.๐)
๒๕๑๖	๒๗.๗๔	๗๐.๖๘	๒๒.๑๘	๒๑.๖๔	(๗๒.๓)	(๓๐.๖)	(๗๔.๑)
๒๕๑๗	๓๓.๒๑	๘๕.๒๗	๓๒.๐๗	๒๗.๗๗	(๘๗.๗)	(๓๔.๗)	(๘๖.๖)
๒๕๑๘	๓๔.๗๘	๙๘.๘๗	๒๘.๐๖	๒๘.๔๐	(๘๑.๒)	(๒๘.๗)	(๘๐.๒)
๒๕๑๙	๔๐.๖๓	๑๑๗.๕๗	๓๐.๔๓	๒๗.๔๘	(๖๗.๖)	(๒๓.๐)	(๗๔.๗)
๒๕๒๐	๔๔.๓๐	๑๔๓.๕๗	๒๕.๐๐	๒๐.๘๖	(๔๗.๑)	(๑๔.๕)	(๕๖.๔)

ตารางที่ ๘-๒ (ต่อ)

ณ วันสิ้นปี	ปริมาณเงิน (M ₁)	ปริมาณเงิน แบบกว้าง (M ₂)	ทุนสำรอง ระหว่าง ประเทศ	สินทรัพย์ ต่างประเทศ	สินทรัพย์ต่างประเทศ ต่อปริมาณเงิน		ทุนสำรอง ระหว่างประเทศ ต่อปริมาณเงิน
					(M ₁)	(M ₂)	
๒๕๒๑	๕๒.๙๐	๑๗๐.๖๗	๒๖.๕๒	๙.๘๘	(๑๘.๗)	(๕.๘)	(๕๐.๑)
๒๕๒๒	๖๑.๒๔	๑๙๐.๖๐	๓๕.๘๖	๑๔.๘๔	(๒๔.๒)	(๗.๘)	(๕๘.๖)
๒๕๒๓	๙๕.๖๑	๒๕๓.๒๘	๔๔.๑๕	๓๔.๔๔	(๓๖.๐)	(๑๓.๖)	(๔๖.๒)

หมายเหตุ : (๑) ปริมาณเงิน (M₁) หมายถึง ธนบัตรและเงินฝากกระแสรายวันที่อยู่ในมือของประชาชน

(๒) ปริมาณเงินแบบกว้าง (M₂) หมายถึง ปริมาณเงิน (M₁) บวกกับเงินฝากประจำ

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

การวิเคราะห์บทบาทของเงินที่มีต่อระบบเศรษฐกิจของไทยโดยทั่วไปในที่นี้จะกล่าวถึงบทบาทของเงินไว้เพียง ๒ เรื่องเท่านั้น คือ (๑) บทบาทของเงินและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (๒) บทบาทของสถาบันการเงินในระบบเศรษฐกิจไทย

๘.๒.๑ บทบาทของเงินและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

ถ้าเราศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในระยะเวลาสองร้อยปีที่ผ่านมา เราจะพบว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจเจริญเติบโตได้ช้าในสมัยต้นของกรุงรัตนโกสินทร์นั้น สาเหตุสำคัญประการหนึ่งเนื่องจากการขาดแคลนเงินตราที่ใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน ในสมัยนั้นสิ่งที่ใช้เป็นเงินตราในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้านั้น ได้แก่ เงินและทองคำ ปรากฏว่าในแต่ละปีประเทศไทยต้องส่งทองคำจากต่างประเทศเป็นจำนวนมากเพื่อใช้เป็นสิ่งสะสมความมั่งคั่งและใช้เป็นเงินตราในการซื้อขายแลกเปลี่ยน เช่นในปี ๒๔๐๕ มูลค่าของทองคำที่นำเข้าประเทศนั้นสูงถึงร้อยละ ๓๘ ของมูลค่านำเข้าในปีนั้น^(๑)

อย่างไรก็ตาม ในสมัยต่อมาการใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนก็ได้วิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงมาเรื่อย จนนำมาสู่การใช้ธนบัตรและการใช้เงินตราในความหมายแบบแคบ และในความหมายแบบกว้างที่ได้กล่าวมาแล้ว สำหรับการศึกษาถึงบทบาทของเงินในระบบเศรษฐกิจของไทยในระยะสามทศวรรษที่ผ่านมาจะพิจารณาได้โดยย่อจากข้อมูลในตารางที่ ๘-๑

จากรายละเอียดในข้อมูลดังกล่าวเราจะพบว่าอัตราการเพิ่มของปริมาณเงินทั้งในความหมายแบบแคบและในความหมายแบบกว้าง เมื่อเปรียบเทียบกับอัตราการเพิ่มขึ้นของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติแล้ว จะเห็นได้ว่ามีอัตราการ

เพิ่มที่ใกล้เคียงและได้สัดส่วนกันมากซึ่งแสดงให้เห็นว่าในระบบเศรษฐกิจของไถยนั้นได้ขยายบทบาทของเงินตามการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังกล่าวได้มีบทบาทอย่างสำคัญต่อการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ก่อนเกิดปัญหาวิกฤตการณ์น้ำมันในปลายปี ๒๕๑๖

อย่างไรก็ตาม ถ้าเราลองหันมาพิจารณาถึงอัตราการเพิ่มขึ้นระหว่างปริมาณเงินในความหมายแบบแคบ และในความหมายแบบกว้างแล้ว เราจะพบว่าอัตราการเพิ่มขึ้นของปริมาณเงินในความหมายแบบกว้างนั้นได้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมากกว่าการเพิ่มขึ้นของปริมาณเงินในความหมายแบบแคบ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าในระบบเศรษฐกิจของไถยนั้นได้เปลี่ยนมาเป็นระบบเศรษฐกิจที่ใช้เงินมากขึ้น การออมและการสะสมความมั่งคั่งของประชาชนได้ถูกดึงเข้าสู่ระบบการเงินมากขึ้น และบทบาทของธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินในรูปอื่น ๆ ได้เข้าไปมีบทบาทและอิทธิพลต่อการประกอบพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของประชาชนเพิ่มขึ้นด้วยปรากฏว่าการณ์ดังกล่าวนั้นนอกจากจะแสดงให้เห็นว่าเงินได้เข้ามามีบทบาทในระบบเศรษฐกิจของไถยมากขึ้นแล้ว ยังแสดงให้เห็นด้วยว่า ธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินต่าง ๆ ก็ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดสรรการใช้เงินหรือการใช้ทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจไถยมากขึ้นด้วยซึ่งจะพิจารณาได้จากรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

สำหรับข้อมูลในตารางที่ ๘-๒ เป็นการแสดงให้เห็นสัดส่วนของสินทรัพย์ต่างประเทศ ต่อปริมาณเงินทั้งความหมายแบบที่แคบและในความหมายแบบที่กว้าง ซึ่งจากการเปรียบเทียบดังกล่าวจะเห็นได้ว่าสัดส่วนของสินทรัพย์ต่าง

ประเทศต่อปริมาณเงินทั้งสองแบบได้ลดลงเกือบทุกปี แสดงว่าปริมาณเงินที่ใช้หมุนเวียนในปัจจุบันมีทุนสำรองที่เป็นสินทรัพย์ต่างประเทศได้ลดลงเรื่อย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่มีผลต่อเสถียรภาพของค่าเงินบาทในการแลกเปลี่ยนกับเงินตราต่างประเทศ^(๔)

๘.๒.๒ บทบาทของสถาบันการเงินในระบบเศรษฐกิจไทย

ในปัจจุบันระบบเศรษฐกิจของไทยได้วิวัฒนาการเข้าสู่ระบบแลกเปลี่ยนที่ใช้เงินตราอย่างเต็มที่เกือบทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ดังจะเห็นได้ว่ากิจการธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินในรูปแบบต่าง ๆ ได้ขยายตัวไปในทุกภูมิภาคของประเทศอย่างรวดเร็วและสัดส่วนของปริมาณเงินที่เป็นเงินฝากในระบบธนาคารก็ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วด้วย

การที่ระบบเศรษฐกิจวิวัฒนาการเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบใช้เงินตราอย่างเต็มตัวเช่นนี้ ย่อมจะทำให้สถาบันการเงินเข้ามามีอิทธิพลและบทบาทในการกำหนดทิศทางของการประกอบพฤติกรรมทางเศรษฐกิจมากขึ้น อย่างไรก็ตามสำหรับภาวะวิเคราะห์บทบาทของสถาบันการเงินในทางเศรษฐกิจในขณะนี้ได้กล่าวถึงบทบาทของสถาบันการเงินในด้านของการระดมเงินออมและการให้กู้ยืมโดยทั่วไป ซึ่งจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้^(๕)

๑. บทบาทของสถาบันการเงินในการระดมเงินออม

บทบาทที่สำคัญประการแรกของสถาบันการเงินได้แก่การระดมเงินออมของประเทศเข้ามาใช้ในระบบเศรษฐกิจ ความสามารถในการระดมเงินออมดังกล่าวนอกจากจะทำให้ระบบเศรษฐกิจกลายเป็นเศรษฐกิจแบบใช้เงินมากขึ้นแล้ว ยังทำให้การค้าและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจขยายตัวได้รวดเร็ว

ด้วย ซึ่งในการขยายตัวหรือการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจดังกล่าวย่อมจะมีผลกระทบต่อระบบการกระจายรายได้และต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไปด้วย สำหรับข้อมูลในตารางที่ ๘-๓ เป็นการให้ภาพอย่างกว้างๆเกี่ยวกับบทบาทในการระดมเงินออมของสถาบันการเงินแต่ละประเภท ซึ่งมีข้อสังเกตได้โดยย่อดังนี้

ประการแรก ในบรรดาสถาบันการเงินประเภทต่าง ๆ นั้น ธนาคารพาณิชย์และบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์มีบทบาทในการระดมเงินออมมากที่สุดและมีความสำคัญเพิ่มขึ้นเรื่อย เช่นในปี ๒๕๑๓ สัดส่วนของเงินออมในสถาบันการเงินที่ระดมผ่านทางธนาคารพาณิชย์และบริษัทเงินทุนมีอัตราส่วนประมาณร้อยละ ๗๕ ของเงินออมในระบบการเงิน ต่อมาในปี ๒๕๒๒ สัดส่วนดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นเป็นประมาณร้อยละ ๘๒ ของระบบการเงิน

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาถึงอัตราการขยายตัวของเงินออมของสถาบันการเงินแต่ละประเภท ปรากฏว่าสัดส่วนของบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่วนสัดส่วนของธนาคารพาณิชย์เพิ่มขึ้นในอัตราส่วนที่ลดลงบ้างเล็กน้อย ในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ถ้าหากเราพิจารณาอย่างผิวเผินแล้วอาจจะคิดว่าได้มีการกระจายการรวมตัวในระบบการเงินของไทยมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าหากพิจารณาถึงลักษณะการเป็นเจ้าของและการเกาะกลุ่มของธุรกิจการเงินแล้วจะพบว่า การรวมอำนาจ หรือการกระจุกตัวทางเศรษฐกิจในธุรกิจการเงินยังคงมีอยู่อย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ที่สำคัญต่าง ๆ เกือบทั้งหมดเป็นบริษัทในเครือของธนาคารพาณิชย์^(๖)

ประการที่สาม เมื่อพิจารณาถึงบทบาทของสถาบันการเงินที่เป็นของรัฐบาลหรืออยู่ในการกำกับดูแลของรัฐบาล ซึ่งได้แก่ธนาคารออมสินและ

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรโดยมิได้รวมธนาคารกรุงไทย
เข้าไว้ด้วย จะพบว่าสัดส่วนในการระดมเงินออมของสถาบันการเงินของ
รัฐบาลมีไม่ค่อนมากนัก จากปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลมี
บทบาทในการระดมเงินออมของประเทศไม่มากนัก ซึ่งก็มีผลเท่ากับว่า
รัฐบาลมีบทบาทในการกำหนดทิศทางของการใช้เงินหรือทิศทางในการจัด
สรรการใช้ทรัพยากรของสังคมไม่ค่อนมากนักด้วย

๒. บทบาทของสถาบันการเงินในการให้กู้ยืม

บทบาทที่สำคัญประการที่สองของสถาบันการเงินได้แก่การให้กู้ยืมเงิน
เพื่อนำไปใช้จ่ายในทางเศรษฐกิจแก่กิจการต่าง ๆ การให้กู้ยืมเงินของสถาบัน
การเงินจะมีผลกระทบโดยตรงต่อการจัดสรรการใช้ทรัพยากรของสังคม ซึ่งจะ
ได้กล่าวถึงรายละเอียดในภายหลัง สำหรับในที่นี้จะชี้ให้เห็นภาพอย่างกว้าง ๆ
ของสถาบันการเงินแต่ละประเภทซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลโดยย่อในตาราง
ที่ ๘-๔ ดังนี้

ประการแรก ถ้าหากพิจารณาถึงสัดส่วนของการให้สินเชื่อหรือการให้กู้
ยืมในระบบของสถาบันการเงินแล้ว ธนาคารพาณิชย์และบริษัทเงินทุนหลัก
ทรัพย์ยังคงเป็นสถาบันการเงินที่ทรงอิทธิพลมากที่สุด กล่าวคือ สัดส่วนในการ
ให้กู้ยืมของสถาบันการเงินทั้งสองประเภทรวมกันแล้วมีเกือบถึงร้อยละ ๘๐
ของการให้สินเชื่อในระบบการเงินทั้งหมด

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนของการให้สินเชื่อระหว่างธนาคาร
พาณิชย์กับบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์แล้วจะพบว่าสัดส่วนของธนาคารพาณิชย์
ได้ลดลงเพียงเล็กน้อย แต่สัดส่วนของบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ได้เพิ่มขึ้น
อย่างมาก ดังนั้น เมื่อรวมสัดส่วนของสถาบันการเงินทั้งสองประเภทแล้ว
จึงครองความสำคัญของระบบการเงินทั้งหมด

ตารางที่ ๘-๓

สัดส่วนของเงินออมของประชาชนที่ฝากกับสถาบันการเงินที่สำคัญบางประเภท
และอัตราการเพิ่มของเงินออมของสถาบันการเงินแต่ละประเภท

ปี ๒๕๑๓-๒๕๒๓

(หน่วย : ร้อยละ)

	๒๕๑๓	๒๕๑๕	๒๕๑๗	๒๕๑๙	๒๕๒๑	๒๕๒๓
ก. สัดส่วนของเงินออมที่ฝาก						
๑. ธนาคารพาณิชย์	๗๓.๘	๗๔.๙	๗๑.๙	๗๔.๔	๗๐.๒	๖๙.๗
๒. บริษัทเงินทุน ฯ	๐.๙	๓.๖	๘.๓	๘.๙	๑๓.๖	๑๒.๕
รวม	๗๔.๗	๗๘.๕	๘๐.๒	๘๓.๓	๘๓.๘	๘๒.๒
๓. ธนาคารออมสิน	๑๙.๐	๑๖.๒	๑๔.๐	๑๑.๐	๑๐.๓	๑๑.๔
๔. ธนาคารเพื่อการเกษตร	๐.๔	๐.๔	๐.๕	๐.๖	๐.๕	๐.๖
๕. บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรม ฯ	—	—	—	—	—	—
รวม	๑๙.๔	๑๖.๖	๑๔.๕	๑๑.๖	๑๐.๘	๑๒.๐

ตารางที่ ๘-๓ (ต่อ)

	๒๕๑๓	๒๕๑๕	๒๕๑๗	๒๕๑๙	๒๕๒๑	๒๕๒๓
๖. อื่น ๆ	๕.๙	๔.๙	๕.๓	๕.๑	๕.๔	๕.๙
รวมทั้งระบบ	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐
๗. อัตราการเพิ่มของเงินออมที่ฝาก						
๑. ธนาคารพาณิชย์	๑๖.๕	๒๙.๙	๒๗.๙	๒๒.๖	๑๖.๐	๑๑.๓
๒. บริษัทเงินทุน ฯ	๑๓๒.๖	๑๔๓.๔	๙๗.๕	๓๒.๗	๕๙.๖	๓.๑
๓. ธนาคารออมสิน	๙.๑	๒๑.๕	๑๐.๙	๑๐.๒	๙.๒	๒๓.๗
๔. ธนาคารเพื่อการเกษตร	๔๓.๑	๓๖.๙	๓๙.๙	๔.๓	๓๓.๔	๒๖.๖
๕. บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรม ฯ	—	—	—	—	—	—

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ ๘-๔
 ส่วนของการให้กู้ยืมและอัตราการเพิ่มของการให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน
 ที่สำคัญบางประเภทในระบบการเงินของประเทศไทย
 ปี ๒๕๑๓-๒๕๒๓
 (หน่วย : ร้อยละ)

	๒๕๑๓	๒๕๑๕	๒๕๑๗	๒๕๑๙	๒๕๒๑	๒๕๒๒
ก. การให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน						
๑. ธนาคารพาณิชย์	๘๔.๐	๗๕.๑	๗๓.๐	๖๙.๓	๖๗.๙	๗๐.๒
๒. บริษัทเงินทุน ฯ	๒.๘	๑๓.๐	๑๗.๕	๑๘.๑	๒๐.๖	๑๗.๓
รวม	๘๖.๘	๘๘.๑	๙๐.๕	๘๗.๔	๘๘.๕	๘๗.๕
๓. ธนาคารออมสิน	๑.๓	๐.๘	๐.๔	๐.๓	๐.๓	๐.๔
๔. ธนาคารเพื่อการเกษตร ฯ (ธกส)	๓.๖	๓.๗	๒.๙	๔.๙	๔.๒	๓.๙
๕. บรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรม ฯ	๑.๑	๑.๒	๑.๐	๑.๒	๐.๘	๐.๙
รวม	๖.๐	๕.๗	๔.๓	๖.๔	๕.๓	๕.๒

ตารางที่ ๘-๔ (ต่อ)

	๒๕๑๓	๒๕๑๕	๒๕๑๗	๒๕๑๙	๒๕๒๑	๒๕๒๒
๖. อื่น ๆ	๗.๒	๖.๒	๕.๒	๖.๒	๖.๒	๗.๓
รวมทั้งระบบ	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
๗. อัตรการใหญ่ยุมทเพิ่มขณ						
๑. ธนาคารพาณิชย์	๒๐.๑	๑๓.๐	๓๒.๒	๑๗.๐	๓๐.๓	๒๓.๐
๒. บริษัทเงินทอน ๆ	๙๙.๖	๑๗๑.๗	๖๑.๑	๒๑.๒	๔๕.๔	-
๓. ธนาคารออมสิน	๒๙.๓	-๖.๙	๑.๑	๓๙.๓	-๑.๔	๗๓.๔
๔. ธนาคารเพื่อการเกษตร ฯ	๒๑.๐	๒๐.๗	๓๕.๙	๔๓.๙	๑๓.๙	๑๒.๙
๕. บรรษัทเงินทอนอุตสาหกรรม ฯ	๑๖.๒	๒๖.๒	๕๑.๙	๒๔.๙	๑๕.๗	๒๙.๓

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ ๘-๕
 เงินให้กู้ยืมและเบิกเกินบัญชีของธนาคารพาณิชย์ แยกตามวัตถุประสงค์
 (หน่วย : ร้อยละ)

ประเภทของสินเชื่อ	๒๕๐๕	๒๕๐๖	๒๕๐๗	๒๕๐๘	๒๕๐๙	๒๕๑๐	๒๕๑๑	๒๕๑๒	๒๕๑๓	๒๕๑๔
สินเชื่อที่ให้แก่การผลิตสินค้า										
๑. เกษตร	๓.๗	๓.๙	๔.๐	๓.๖	๓.๘	๓.๘	๓.๙	๓.๕	๒.๘	๒.๓
๒. เหมืองแร่	๒.๒	๐.๙	๐.๙	๑.๘	๑.๙	๑.๓	๑.๓	๑.๔	๑.๓	๑.๓
๓. อุตสาหกรรม	๑๔.๙	๑๕.๔	๑๔.๘	๑๖.๐	๑๘.๒	๑๖.๕	๑๕.๖	๑๕.๘	๑๖.๕	๑๖.๒
๔. การก่อสร้าง	๗.๙	๗.๙	๗.๔	๖.๖	๗.๒	๗.๓	๘.๕	๘.๕	๗.๑	๕.๖
๕. สาธารณูปโภค	๒.๘	๒.๕	๓.๑	๑.๖	๑.๔	๑.๓	๑.๓	๑.๓	๑.๔	๑.๕
รวม	๓๑.๕	๓๐.๖	๓๐.๒	๒๙.๖	๓๒.๕	๓๐.๒	๓๐.๖	๓๐.๕	๒๙.๑	๒๖.๙
สินเชื่อที่ให้แก่การค้าและ ธุรกิจการเงิน										
๖. การสั่งเข้า	๒๒.๗	๒๒.๑	๑๙.๘	๑๙.๑	๑๘.๐	๑๗.๗	๑๖.๓	๑๖.๘	๑๗.๒	๑๘.๙
๗. การสั่งออก	๑๓.๗	๑๒.๐	๑๒.๘	๑๔.๓	๑๒.๔	๑๑.๓	๘.๐	๗.๓	๖.๙	๙.๙

ตารางที่ ๘-๕ (ต่อ)

ประเภทของสินเชื่อ	๒๕๐๕	๒๕๐๖	๒๕๐๗	๒๕๐๘	๒๕๐๙	๒๕๑๐	๒๕๑๑	๒๕๑๒	๒๕๑๓	๒๕๑๔
๘. การค้าปลีกและส่ง	๑๔.๔	๑๓.๘	๑๔.๐	๑๓.๔	๑๕.๔	๑๗.๑	๑๘.๗	๒๐.๑	๒๐.๗	๒๒.๘
๙. การธนาคารและธุรกิจการเงิน	๐.๕	๐.๘	๐.๘	๑.๖	๑.๕	๑.๕	๑.๗	๑.๓	๒.๑	๒.๖
๑๐. ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์	—	๕.๔	๕.๕	๔.๗	๔.๗	๕.๖	๕.๗	๖.๗	๗.๗	๕.๑
รวม	๕๑.๓	๕๔.๑	๕๒.๗	๕๓.๓	๕๒.๐	๕๓.๒	๕๐.๖	๕๒.๔	๕๔.๘	๕๙.๓
สินเชื่อกู้ยืมเพื่อให้บริการและอื่น ๆ										
๑๑. บริการ	๕.๕	๕.๐	๔.๐	๔.๘	๕.๒	๕.๕	๖.๗	๖.๖	๖.๗	๖.๒
๑๒. การบริโภคส่วนบุคคล	๘.๖	๘.๘	๑๐.๖	๙.๘	๙.๘	๑๐.๐	๑๒.๒	๑๑.๔	๙.๔	๗.๓
๑๓. อื่น ๆ	๓.๑	๑.๕	๒.๔	๒.๕	๐.๕	๑.๐	๐.๐๔	๐.๐๕	๐.๐๔	๐.๐๗
รวม	๑๗.๒	๑๕.๓	๑๗.๐	๑๗.๑	๑๕.๕	๑๖.๕	๑๘.๙๔	๑๘.๐๕	๑๖.๑๔	๑๓.๕๗
รวมทั้งสิ้น (ร้อยละ)	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
จำนวนเงิน (พันล้านบาท)	๕๑.๓๗	๖.๑๙	๗.๔๐	๘.๗๓	๑๐.๕๘	๑๒.๕๙	๑๔.๖๓	๑๗.๗๘	๒๑.๕๙	๓๑.๗๑

ตารางที่ ๘-๕ (ต่อ)

ประเภทของสินเชื่อ	๒๕๑๕	๒๕๑๖	๒๕๑๗	๒๕๑๘	๒๕๑๙	๒๕๒๐	๒๕๒๑	๒๕๒๒	๒๕๒๓
สินเชื่อที่ให้แก่การผลิตสินค้า									
๑. เกษการ	๒.๒	๑.๙	๑.๙	๓.๔	๔.๒	๕.๒	๕.๒	๕.๔	๕.๖
๒. เหมืองแร่	๑.๒	๐.๙	๐.๗	๐.๗	๑.๒	๐.๕	๐.๗	๐.๖	๐.๙
๓. อุตสาหกรรม	๑๕.๙	๑๖.๓	๑๘.๕	๑๙.๙	๑๘.๓	๑๙.๔	๑๘.๔	๑๗.๓	๑๘.๓
๔. การก่อสร้าง	๖.๐	๕.๑	๔.๗	๔.๖	๔.๕	๔.๙	๕.๒	๕.๑	๕.๓
๕. สาธารณูปโภค	๑.๑	๑.๒	๑.๒	๑.๑	๑.๔	๒.๑	๒.๕	๒.๓	๓.๑๐
รวม	๒๖.๔	๒๕.๔	๒๗.๐	๒๙.๗	๒๙.๖	๓๒.๒	๓๒.๒	๓๐.๗	๓๓.๑
สินเชื่อที่ให้แก่การค้าและ ธุรกิจการเงิน									
๖. การสั่งเข้า	๑๗.๕	๑๗.๘	๑๗.๙	๑๕.๑	๑๓.๘	๑๒.๗	๑๑.๔	๑๓.๓	๑๓.๒
๗. การส่งออก	๙.๓	๙.๕	๑๑.๖	๑๒.๓	๑๓.๑	๑๐.๗	๑๑.๑	๑๒.๘	๑๑.๑
๘. การค้าปลีกและส่ง	๒๒.๙	๒๓.๘	๑๙.๗	๑๙.๕	๒๑.๖	๒๒.๙	๒๓.๙	๒๒.๔	๒๒.๑

ตารางที่ ๘-๕ (ต่อ)

ประเภทของสินเชื่อ	๒๕๑๕	๒๕๑๖	๒๕๑๗	๒๕๑๘	๒๕๑๙	๒๕๒๐	๒๕๒๑	๒๕๒๒	๒๕๒๓
๙. การธนาคารและธุรกิจการเงิน	๔.๕	๕.๕	๖.๙	๖.๕	๖.๑	๕.๗	๖.๐	๖.๓	๖.๕
๑๐. ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์	๕.๒	๔.๗	๔.๘	๔.๑	๓.๘	๓.๑	๒.๗	๓.๐	๓.๐
รวม	๙๗.๔	๖๑.๓	๖๐.๗	๕๗.๕	๕๘.๔	๕๕.๑	๕๕.๑	๕๗.๘	๕๕.๙
สินเชื่อที่ให้แก่บริการและอื่น ๆ									
๑๑. บริการ	๕.๘	๕.๕	๔.๕	๔.๓	๔.๒	๔.๔	๓.๙	๓.๕	๓.๗
๑๒. การบริโภคส่วนบุคคล	๘.๖	๘.๗	๗.๕	๘.๕	๗.๙	๘.๓	๘.๘	๗.๙	๗.๔
๑๓. อื่น ๆ	๐.๐๓	๐.๐๖	๐.๐๓	๐.๐๖	๐.๐๒	๐.๐๔	๐.๐	๐.๑	๐.๐
รวม	๑๔.๔๓	๑๔.๒๖	๑๒.๐๓	๑๒.๘๖	๑๒.๑๒	๑๒.๗๔	๑๒.๗	๑๑.๕	๑๑.๑
รวมทั้งสิ้น (ร้อยละ)	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
จำนวนเงิน (พันล้านบาท)	๓๕.๘๕	๕๑.๒๙	๖๘.๘๒	๘๒.๙๐	๙๖.๓๘	๑๒๒.๘๑	๑๖๐.๘๘	๑๙๘.๓๖	๒๒๔.๓๒

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ประการที่สาม เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนของสถาบันการเงินในกำกับรัฐบาล โดยตัดธนาคารกรุงไทยออกไปแล้ว จะพบว่า สัดส่วนในการให้กู้ยืมของ ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และบริษัท เงินทุนอุตสาหกรรม ฯ รวมกันแล้วมีเพียงประมาณร้อยละ ๕ ของการให้กู้ยืมทั้งหมดเท่านั้น ซึ่งก็เป็นสิ่งที่แสดงว่ารัฐบาลมีบทบาทในการจัดสรรการใช้ทรัพยากรของสังคมน้อยมาก^(๔)

๘.๓ บทบาทของเงินในการกำหนดทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

เงินนอกจากจะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเพื่อให้การซื้อขายสินค้าและบริการต่าง ๆ ดำเนินไปได้โดยสะดวกแล้ว เงินยังทำหน้าที่เป็นตัวนำที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจด้วย ความสำคัญของเงินในฐานะที่เป็นตัวนำการเปลี่ยนแปลงนี้จะมีบทบาทอย่างมากต่อการกำหนดทิศทางของการจัดสรรการใช้ทรัพยากรในสังคมและมีผลต่อการกำหนดลักษณะของการกระจายรายได้และชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน^(๕)

อย่างไรก็ตาม สำหรับการวิเคราะห์บทบาทของเงินในการกำหนดทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในที่นี้จะขอหยิบยกประเด็นในการพิจารณาเพียง ๓ เรื่องดังนี้ (๑) การจัดสรรการให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์ (๒) การรวมศูนย์ทางเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานคร (๓) การกระจุกตัวและการผูกขาดในธุรกิจการเงิน

๘.๓.๑ การจัดสรรการให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์

ในการวิเคราะห์บทบาทของสถาบันการเงินที่มีต่อการจัดสรรการใช้ทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจไทยนั้น เราอาจจะวิเคราะห์ได้จากการให้กู้ยืมของ

ธนาคารพาณิชย์ เพื่อที่จะพิจารณาว่า เงินออมที่ระดมมาและเงินกู้ยืมจากต่างประเทศนั้นได้ถูกใช้ไปในทางไหนบ้าง และจะมีผลต่อการขยายตัวของแขนงธุรกิจต่าง ๆ อย่างไรบ้าง สำหรับข้อมูลในตารางที่ ๘-๕ จะแสดงให้เห็นภาพอย่างกว้าง ๆ ของการให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์ในระหว่างปี ๒๕๐๕ ถึง ๒๕๒๓ ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อสังเกตโดยย่อบางประการดังนี้

ประการแรก ถ้าหากจะจำแนกการผลิตในระบบเศรษฐกิจออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ คือ การผลิตสินค้า และการผลิตบริการ โดยทั่วไปแล้ว เราจะต้องถือว่าการผลิตตัวสินค้า ซึ่งได้แก่การผลิตทางก้านเกษตรและทางก้านอุตสาหกรรมนั้นจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญของโครงสร้างการผลิตของประเทศ ส่วนการผลิตทางก้านบริการนั้นจะเป็นส่วนประกอบของระบบเศรษฐกิจประเทศที่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจของตนได้อย่างมั่นคงนั้นจะต้องเป็นประเทศที่มีระบบสินค้าที่มั่นคงและมีประสิทธิภาพเป็นหลัก การลงทุนเพื่อพัฒนาการผลิตทั้งทางเกษตรและทางอุตสาหกรรมจึงถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมาก อย่างไรก็ตาม ถ้าหากเราหันมาพิจารณาถึงการจัดสรรการให้กู้ยืมในระบบธนาคารพาณิชย์ของไทยแล้ว เราจะพบว่าเงินทุนในระบบธนาคารพาณิชย์นั้นส่วนใหญ่ถูกจัดสรรให้แก่ภาคบริการอันได้แก่ธุรกิจการค้า ธุรกิจการเงิน และบริการด้านอื่น ๆ ส่วนสินเชื่อที่ถูกจัดสรรให้แก่การผลิตทางก้านสินค้านั้นมีเพียงประมาณร้อยละ ๓๐ ของสินเชื่อในระบบธนาคารพาณิชย์ทั้งหมด

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างการผลิตของประเทศไทยแล้ว จะเห็นว่า การผลิตทางก้านเกษตรกรรมเป็นรากฐานสำคัญของระบบเศรษฐกิจ ถึงแม้ว่ามูลค่าของผลิตภัณฑ์ทางเกษตรกรรมจะมีเพียงประมาณร้อยละ ๓๐ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติก็ตาม แต่ภาคเกษตรกรรมก็เป็นภาค

เศรษฐกิจที่มีคนเกี่ยวข้องมากที่สุด กล่าวคือประมาณร้อยละ ๗๐ ของประชาชนอยู่ในภาคการเกษตร ภาคการเกษตรเป็นภาคเศรษฐกิจที่ผลิตอาหารและวัตถุดิบเลี้ยงคนทั้งประเทศ และเป็นแหล่งสำคัญที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศในการส่งสินค้าข่าออก ดังนั้น การผลิตทางด้านเกษตรกรรม จึงมีความสำคัญมากในระบบเศรษฐกิจไทย และเป็นความหวังหรือทางออกในการแก้ปัญหาสังคมเศรษฐกิจไทยในอนาคตด้วย

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการผลิตทางด้านเกษตรกรรมของเรายังคงมีศักยภาพที่สูงก็ตาม แต่ก็ไม่ได้รับความสนใจลงทุนเพื่อพัฒนาการผลิตเท่าที่ควร ซึ่งปรากฏว่าในปัจจุบันประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีประสิทธิภาพการผลิตที่ค่อนข้างต่ำมากในโลกเมื่อพิจารณาสินเชื่อที่ระบบธนาคารพาณิชย์ให้แก่ภาคการเกษตรแล้วก็ปรากฏว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำมาก กล่าวคือตกเพียงประมาณร้อยละ ๓ ของสินเชื่อทั้งหมด

ประการที่สาม การที่แต่ละแขนงเศรษฐกิจได้รับการลงทุนหรือได้รับสินเชื่อจากระบบธนาคารพาณิชย์ที่แตกต่างกันมากเช่นนี้ ได้มีผลกระทบโดยตรงต่อการเจริญเติบโตของธุรกิจเหล่านั้น กล่าวคือแขนงธุรกิจที่ได้รับสินเชื่อจากธนาคารพาณิชย์มาก เช่นธุรกิจการค้าและบริการเป็นต้น ธุรกิจเหล่านั้นจะสามารถเจริญเติบโตได้เร็ว ส่วนธุรกิจที่ได้รับสินเชื่อจากระบบธนาคารพาณิชย์น้อยก็มักจะเจริญเติบโตได้ช้า ความเจริญเติบโตหรือการขยายตัวของแต่ละแขนงธุรกิจที่ได้กล่าวมานั้น จะมีผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่โดยทั่วไปของประชาชนที่ประกอบธุรกิจหรือทำงานในธุรกิจเหล่านั้นด้วย

ประการที่สี่ ถึงแม้ว่าการให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์โดยทั่วไปจะเป็นการให้สินเชื่อในระยะสั้นและระยะปานกลางก็ตาม ซึ่งโดยลักษณะของธนา

การพาณิชย์แล้วไม่อาจให้สินเชื่อครอบคลุมทุกแขนงเศรษฐกิจได้ จำเป็นต้องมีสถาบันการเงินประเภทอื่นเข้ามาช่วยเสริมการให้สินเชื่อด้วย อย่างไรก็ตาม ในกรณีของประเทศไทยนั้น สถาบันการเงินประเภทอื่น ๆ ไม่ค่อยมีบทบาทในทางการเงินมากนัก การระดมเงินออมและการให้กู้ยืมส่วนใหญ่จะกระทำผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์ที่กล่าวมาทั้งหมดก็พอจะชี้ให้เห็นได้ว่า ในสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เงินทุนหรือทรัพยากรของสังคมมิได้ถูกจัดสรรให้เป็นไปในทิศทางที่พัฒนารากฐานการผลิตของประเทศเท่าใดนัก เงินทุนของสังคมส่วนใหญ่ถูกทุ่มเทไปในการผลิตทางด้านบริการและการบริโภคที่ทำให้ธุรกิจเอกชนได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนในอัตราที่สูงเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งการจัดสรรการใช้เงินทุนของสังคมในแขนงดังกล่าวนอกจากจะทำให้โครงสร้างการผลิตของระบบเศรษฐกิจไทยอ่อนแอแล้ว ยังมีส่วนทำให้เกิดช่องว่างในการกระจายรายได้ภายในระบบเศรษฐกิจมากขึ้นด้วย

๘.๓.๒ การรวมศูนย์ทางเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานคร

ถ้าหากเราพิจารณาถึงการพัฒนาเศรษฐกิจในรอบยี่สิบกว่าปีที่ผ่านมาโดยดูจากสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติของแต่ละภูมิภาคแล้ว ก็พบว่าผลของการพัฒนาเศรษฐกิจในอดีตที่ผ่านมาสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติของภาคเหนือ ภาคอีสานและภาคใต้ได้มีสัดส่วนที่ลดลงส่วนสัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติของภาคกลางและเขตกรุงเทพมหานครได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรุงเทพมหานครได้กลายเป็นแหล่งรวมศูนย์ของระบบเศรษฐกิจไทยมากยิ่งขึ้น^(๕)

อย่างไรก็ตาม ลักษณะของปรากฏการณ์ที่ได้กล่าวมานั้นถ้าหากเราจะทำการวิเคราะห์โดยพิจารณาถึงข้อมูลที่ได้จากระบบธนาคารพาณิชย์แล้ว ก็อาจจะกล่าวได้ว่าระบบธนาคารพาณิชย์ของไทยได้เป็นจักรกลที่สำคัญทำให้การรวมศูนย์ทางเศรษฐกิจกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานครและเขตจังหวัดใกล้เคียงเป็นส่วนใหญ่ ดังจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๘-๖ และตารางที่ ๘-๗ ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อสังเกตโดยย่อดังนี้

ประการแรก ถ้าหากพิจารณาถึงการกระจายตัวของเงินที่เข้าไปมีส่วนเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจไทยแล้ว เราอาจจะพิจารณาได้จากการขยายตัวของระบบธนาคารพาณิชย์ที่เข้าไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ โดยการเปรียบเทียบสัดส่วนของเงินฝากทุกประเภทของระบบธนาคาร ระหว่างเขตกรุงเทพมหานคร กับเขตภูมิภาคแล้ว เราก็จะพบว่าสัดส่วนของเงินฝากของภูมิภาคได้เพิ่มขึ้นโดยตลอด กล่าวคือในปี ๒๕๐๕ สัดส่วนของเงินฝากทุกประเภทของภูมิภาคมีเพียงประมาณร้อยละ ๒๓ เท่านั้น แต่มาในปี ๒๕๒๓ สัดส่วนดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นเป็นประมาณร้อยละ ๓๘ ของเงินฝากทั้งหมด การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าระบบเศรษฐกิจแบบใช้เงินได้ขยายตัวไปยังภูมิภาคต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดของเงินฝากแต่ละประเภทแล้ว จะพบว่า เงินฝากประเภทออมทรัพย์ และเงินฝากประเภทประจำของภูมิภาคต่าง ๆ ได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินฝากประเภทออมทรัพย์ ในปี ๒๕๒๓ ประมาณร้อยละ ๕๑ เป็นเงินฝากของส่วนภูมิภาค ส่วนเงินฝากประเภทประจำของส่วนภูมิภาคในปี ๒๕๒๓ จะมีประมาณร้อยละ ๓๙ ของทั้งหมด การเปลี่ยนแปลงในสัดส่วนของเงินฝากแต่ละประเภทที่ได้กล่าวมานั้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า ระบบธนาคารพาณิชย์ สามารถระดมเงินออมหรือการสะสมทรัพย์สินในรูปแบบต่าง ๆ เข้ามาสู่ระบบการเงินมากขึ้น

ตารางที่ ๘-๖

ยอดเงินฝากแต่ละประเภทของธนาคารพาณิชย์ และอัตราส่วนระหว่าง
กรุงเทพมหานครกับต่างจังหวัด ๒๕๐๕-๒๕๒๓

ปี	เงินฝากแต่ละประเภท (พันล้านบาท)				เงินฝากทุกประเภท	
	เพื่อเรียก	ออมทรัพย์	ประจำ	รวม	กทม.	ภูมิภาค
๒๕๐๕	๔.๕๐	—	๓.๔๗	๗.๙๗	(๗๖.๘)	๒๓.๒
๒๕๐๖	๕.๒๙	—	๔.๖๖	๙.๙๕	(๗๖.๘)	๒๓.๒
๒๕๐๗	๖.๐๐	—	๕.๘๐	๑๑.๘๐	(๗๕.๗)	๒๔.๓
๒๕๐๘	๗.๐๖	—	๗.๐๘	๑๔.๑๔	(๗๓.๓)	๒๖.๗
๒๕๐๙	๗.๔๖	๒.๐๑	๙.๕๓	๑๘.๐๐	(๗๒.๕)	๒๗.๕
๒๕๑๐	๖.๙๘	๒.๑๙	๑๑.๙๕	๒๑.๑๓	(๗๓.๐)	๒๗.๐
๒๕๑๑	๗.๘๘	๒.๔๙	๑๔.๓๑	๒๔.๖๗	(๗๓.๗)	๒๖.๓
๒๕๑๒	๘.๐๔	๒.๗๙	๑๗.๓๙	๒๘.๒๒	(๗๒.๒)	๒๗.๘
๒๕๑๓	๘.๕๒	๒.๙๓	๒๑.๐๖	๓๒.๕๑	(๗๐.๘)	๒๙.๒
๒๕๑๔	๙.๖๙	๓.๒๐	๒๕.๘๑	๓๘.๗๐	(๗๐.๕)	๒๙.๕
๒๕๑๕	๑๑.๐๔	๔.๐๕	๓๓.๓๑	๔๘.๔๑	(๖๙.๒)	๓๐.๘
๒๕๑๖	๑๒.๘๒	๕.๐๖	๔๐.๘๗	๕๘.๗๕	(๖๘.๓)	๓๑.๗
๒๕๑๗	๑๕.๙๐	๖.๖๑	๕๒.๐๙	๗๔.๖๐	(๖๕.๙)	๓๔.๑
๒๕๑๘	๑๖.๐๒	๗.๖๘	๖๔.๐๐	๘๗.๗๐	(๖๕.๐)	๓๕.๐
๒๕๑๙	๑๘.๗๑	๙.๕๒	๗๘.๙๔	๑๐๗.๑๗	(๖๓.๔)	๓๖.๖
๒๕๒๐	๒๐.๔๐	๑๑.๑๒	๙๙.๒๗	๑๓๐.๗๙	(๖๓.๖)	๓๖.๔
๒๕๒๑	๒๔.๗๕	๒๗.๑๐	๑๑๗.๗๗	๑๕๗.๔๘	(๖๓.๕)	๓๖.๕
๒๕๒๒	๒๗.๑๐	๑๘.๑๖	๑๒๙.๓๖	๑๗๔.๖๓	(๖๓.๔)	๓๖.๖
๒๕๒๓	๒๙.๒๐	๒๘.๑๓	๑๗๗.๖๗	๒๓๕.๐๐	(๖๑.๘)	๓๘.๒

ตารางที่ ๘--๖ (ต่อ)

เงินฝากเพื่อเรียก		เงินฝากออมทรัพย์		เงินฝากประจำ	
กทม.	ภูมิภาค	กทม.	ภูมิภาค	กทม.	ภูมิภาค
(๗๖.๘)	๒๓.๑		—	(๗๖.๗)	๒๓.๓
(๗๗.๓)	๒๒.๗	—	—	(๗๖.๓)	๒๓.๗
(๗๖.๗)	๒๓.๓	—	—	(๗๔.๗)	๒๔.๓
(๗๓.๗)	๒๖.๓	—	—	(๗๒.๙)	๒๗.๑
(๘๑.๗)	๑๘.๓	(๕๒.๕)	๔๗.๕	(๗๐.๖)	๒๓.๔
(๘๓.๑)	๑๖.๙	(๔๙.๓)	๕๐.๗	(๗๑.๕)	๒๘.๕
(๘๓.๑)	๑๖.๙	(๕๑.๗)	๔๘.๓	(๗๒.๔)	๒๗.๖
(๘๓.๓)	๑๖.๗	(๕๑.๐)	๔๙.๐	(๗๐.๕)	๒๓.๕
(๘๑.๙)	๑๘.๑	(๔๘.๐)	๕๒.๐	(๖๙.๔)	๓๐.๖
(๘๓.๕)	๑๖.๕	(๔๗.๓)	๕๒.๗	(๖๘.๕)	๓๑.๕
(๘๑.๖)	๑๘.๔	(๔๘.๓)	๕๑.๗	(๖๗.๗)	๓๒.๓
(๘๑.๗)	๑๘.๓	(๔๗.๒)	๕๒.๘	(๖๖.๖)	๓๓.๔
(๘๑.๖)	๑๘.๔	(๔๓.๒)	๕๖.๘	(๖๔.๐)	๓๖.๐
(๘๐.๔)	๑๙.๖	(๔๖.๖)	๕๓.๔	(๖๓.๓)	๓๖.๗
(๘๐.๓)	๑๙.๗	(๔๖.๖)	๕๓.๔	(๖๑.๔)	๓๘.๖
(๘๐.๔)	๑๙.๖	(๔๕.๒)	๕๔.๘	(๖๒.๓)	๓๗.๗
(๗๙.๕)	๒๐.๕	(๔๒.๗)	๕๗.๓	(๖๒.๗)	๓๗.๓
(๗๓.๗)	๒๖.๓	(๔๓.๗)	๕๖.๓	(๖๒.๗)	๓๗.๓
(๗๗.๐)	๒๓.๐	(๔๙.๑)	๕๐.๙	(๖๑.๒)	๓๘.๘

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ ๘-๗
เงินฝากและสินเชื่อของระบบธนาคารพาณิชย์ไทย
ปี ๒๕๑๕-๒๕๒๑
(หน่วย : ล้านบาท)

ปี	ส่วนภูมิภาค			กรุงเทพมหานคร		
	เงินฝาก	สินเชื่อ	สินเชื่อต่อเงินฝาก (ร้อยละ)	เงินฝาก	สินเชื่อ	สินเชื่อต่อเงินฝาก (ร้อยละ)
๒๕๑๕	๑๔,๘๘๗	๖,๖๐๖	๔๔.๓	๓๓,๕๑๙	๒๗,๗๙๖	๘๒.๙
๒๕๑๖	๑๘,๖๔๙	๘,๖๖๖	๔๖.๕	๔๐,๐๙๖	๓๙,๗๐๒	๙๙.๐
๒๕๑๗	๒๕,๔๑๑	๑๑,๐๒๙	๔๓.๔	๔๙,๑๙๒	๕๒,๘๖๒	๑๐๗.๕
๒๕๑๘	๓๐,๗๑๕	๑๔,๙๙๖	๔๘.๘	๕๖,๙๘๓	๖๓,๓๕๕	๑๑๑.๒
๒๕๑๙	๓๙,๒๑๘	๒๐,๕๖๑	๕๒.๔	๖๗,๙๕๔	๗๕,๒๙๘	๑๑๐.๘
๒๕๒๐	๔๗,๕๕๐	๓๐,๓๙๑	๖๓.๙	๘๓,๒๔๔	๙๑,๑๕๕	๑๐๙.๕

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

ประการที่สาม การพิจารณาระบบการรวมศูนย์ทางเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานคร นอกจากจะวิเคราะห์สัดส่วนของเงินฝากธนาคารแต่ละภูมิภาคที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น เราควรจะพิจารณาเปรียบเทียบสัดส่วนระหว่างเงินฝากที่ระดมเข้าสู่ระบบธนาคารกับการปล่อยสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ในแต่ละภูมิภาคด้วย จากการเปรียบเทียบเงินฝากและการให้กู้ยืมในแต่ละภูมิภาคระหว่างปี ๒๕๑๕ ถึง ๒๕๒๐ ปรากฏว่าสัดส่วนของสินเชื่อต่อเงินฝากของส่วนภูมิภาคได้เพิ่มขึ้นจากประมาณร้อยละ ๔๔ มาเป็นประมาณร้อยละ ๖๔ สำหรับสัดส่วนสินเชื่อต่อเงินฝากในเขตกรุงเทพมหานครได้เพิ่มขึ้นจากประมาณร้อยละ ๘๓ มาเป็นประมาณร้อยละ ๑๑๐ ปรากฏการณ์จากข้อมูลดังกล่าวเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าเงินทุนหรือทรัพยากรในส่วนภูมิภาคได้ถูกระดมมาใช้ที่กรุงเทพมหานครมาก ซึ่งก็เป็นสาเหตุสำคัญทำให้เขตกรุงเทพมหานครเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วไม่ได้สัดส่วนกับความเจริญเติบโตของภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ

๘.๓.๓ การกระจุกตัวและการผูกขาดในธุรกิจการเงิน

ถ้าหากเราพิจารณาถึงองค์ประกอบในบรรดาปัจจัยการผลิตทั้งหลาย ซึ่งได้แก่ แรงงาน ที่ดิน และเงินทุนแล้ว จะพบว่าในสังคมเศรษฐกิจสมัยใหม่นั้น เงินทุนเป็นปัจจัยการผลิตที่ทรงอิทธิพลมาก การประกอบพฤติกรรมทางเศรษฐกิจเกือบทุกชนิดจะมีเงินเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วยเสมอ เงินทุนได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบธุรกิจ การแข่งขันในการแข่งขันในทางธุรกิจมักจะถูกตัดสินด้วยพลังงานด้านเงินทุนของแต่ละกลุ่มเป็นสำคัญ

เมื่อพิจารณาถึงระบบการกระจายรายได้ของสังคม เงินทุนจะเข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญในการกำหนดรายได้ และการสร้างอำนาจการผูกขาดในทางเศรษฐกิจด้วยทั้งนั้น ในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและ

ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนจึงจำเป็นจะต้องพิจารณาค้นคว้า ลักษณะการเป็นเจ้าของและการควบคุมการใช้เงินทุนภายในสังคมนั้นเป็นอย่างไร กล่าวคือมีการผูกขาดในการใช้เงินทุนของสังคมมากน้อยแค่ไหน

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาการผูกขาดในการใช้เงินทุนของสังคมนั้นเราอาจจะศึกษาได้จากลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ โดยพิจารณาว่าในแต่ละแขนงธุรกิจนั้นมีการผูกขาดทางเศรษฐกิจมากน้อยแค่ไหน และธุรกิจขนาดใหญ่เหล่านั้นมีพลังทางเศรษฐกิจหรือทรัพย์สินมากน้อยแค่ไหน แต่อย่างไรก็ดี ในการประกอบธุรกิจทุกประเภทก็ต้องพึ่งสินเชื่อและบริการของธนาคารพาณิชย์หรือของธุรกิจการเงิน ดังนั้น การศึกษาของเราในที่นี้จะต้องการจะพิจารณาว่าในธุรกิจการเงินของไทยนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงและมีการกระจุกตัวหรือการผูกขาดมากน้อยแค่ไหน โดยจะขอยกตัวอย่างของธนาคารพาณิชย์ประกอบการวิเคราะห์ สำหรับข้อมูลในตารางที่ ๘-๘ ตารางที่ ๘-๙ และตารางที่ ๘-๑๐ เป็นข้อมูลที่แสดงถึงรายละเอียดที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน การระดมเงินออมหรือเงินฝาก และการให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์แต่ละแห่งในระบบธนาคารพาณิชย์ของไทยในระหว่างปี ๒๕๐๕ ถึง ๒๕๒๒ จากข้อมูลในตารางดังกล่าวพอจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

ประการแรก ถ้าหากเราใช้ยอดทรัพย์สินของธนาคารพาณิชย์เป็นเครื่องวัดถึงระดับของการผูกขาดหรือการกระจุกตัวทางธุรกิจในระบบธนาคารพาณิชย์แล้ว เราจะพบว่า ในปี ๒๕๒๒ ธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ ๖ ธนาคารมียอดทรัพย์สินรวมกันเป็นจำนวนรวมกันประมาณ ๒๑๖,๗๔๕ ล้านบาท หรือคิดเป็นประมาณร้อยละ ๗๔ ของธนาคารทั้งหมดในจำนวนดังกล่าวเป็น ของธนาคารกรุงไทยซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจของรัฐบาลเพียงร้อยละ ๑๓ ส่วนอีกร้อยละ ๖๑ เป็นของธนาคารเอกชนขนาดใหญ่ห้าแห่ง ซึ่งได้แก่

ธนาคารกรุงเทพ ธนาคารกสิกรไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ ธนาคารศรีอยุธยา และธนาคารศรีนคร ลำพังธนาคารกรุงเทพเพียงแห่งเดียวมียอดทรัพย์สินสูงถึงร้อยละ ๓๕ ของธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบ

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาถึงลักษณะการขยายตัวของธนาคารพาณิชย์แต่ละธนาคารแล้ว จะพบว่า ธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่จะขยายบทบาทของตนใหญ่ขึ้นตลอดเวลาส่วนธนาคารพาณิชย์ของรัฐบาลและธนาคารพาณิชย์ขนาดเล็กจะลดบทบาทลง ซึ่งแสดงว่าในธุรกิจธนาคารพาณิชย์นั้นได้มีการพัฒนาในลักษณะที่มีการผูกขาดมากขึ้น เช่นในปี ๒๕๑๐ ทรัพย์สินของธนาคารกรุงเทพเมื่อเทียบกับธนาคารทั้งหมดมีเพียงร้อยละ ๒๓ ธนาคารกสิกรไทยร้อยละ ๕ ธนาคารกรุงไทยร้อยละ ๑๗ ธนาคารไทยทนุร้อยละ ๑.๘๖ ธนาคารแหลมทองร้อยละ ๑.๒๕ แต่ในปี ๒๕๒๒ สัดส่วนของธนาคารกรุงเทพเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๓๕ ธนาคารกสิกรไทยเพิ่มเป็นร้อยละ ๑๐ ส่วนของธนาคารกรุงไทยลดเหลือเพียงร้อยละ ๑๓ ธนาคารไทยทนุลดลงเหลือร้อยละ ๐.๘๔ ธนาคารแหลมทองลดลงเหลือร้อยละ ๐.๕๘ เป็นต้น

ประการที่สาม เมื่อเราหันมาพิจารณาความสามารถในการระดมเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ ก็จะพบแนวทางการพัฒนาของแต่ละธนาคารในรูปแบบเดิม กล่าวคือความสามารถในการระดมเงินฝากของธนาคารขนาดใหญ่จะเพิ่มขึ้น ส่วนบทบาทของธนาคารพาณิชย์ของรัฐ และธนาคารพาณิชย์ขนาดเล็กในการระดมเงินออมจะลดลง ตัวอย่างเช่นในปี ๒๕๐๕ ยอดเงินฝากของแต่ละธนาคารเมื่อเปรียบเทียบกับธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบแล้วจะปรากฏดังนี้ ธนาคารกรุงเทพร้อยละ ๑๘.๖๙ ธนาคารกสิกรไทยร้อยละ ๕.๙๑ ส่วนของธนาคารกรุงไทยร้อยละ ๒๐.๓๘ ธนาคารไทยทนุร้อยละ ๑.๘๒ และธนาคารแหลมทองร้อยละ ๒.๑๒

ในปี ๒๕๒๒ สัดส่วนของธนาคารกรุงเทพเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๓๓.๗๗ และธนาคารกสิกรไทยเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๑๑.๕๖ ส่วนของธนาคารกรุงไทย ลดเหลือเพียงร้อยละ ๑๔.๔๑ ธนาคารไทยทูลดเหลือร้อยละ ๐.๙๙ และ ธนาคารแหลมทองลดเหลือเพียงร้อยละ ๐.๖๓

ประการที่สี่ ข้อมูลสำคัญอีกชนิดหนึ่งที่จะใช้วัดบทบาทของอิทธิพลของธนาคารพาณิชย์ได้แก่ เงินที่ให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์ เมื่อเราใช้เงินให้กู้ยืมเป็นเครื่องวัดถึงอำนาจการผูกขาดของธนาคารพาณิชย์ เราจะเห็นอำนาจการผูกขาดของธนาคารขนาดใหญ่ได้เด่นชัดมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากในระบบธนาคารพาณิชย์ของไทยในปัจจุบัน เงินที่ธนาคารพาณิชย์นำมาให้กู้ยืมนั้น ส่วนหนึ่งจะเป็นเงินที่นำเข้าหรือทำการกู้ยืมจากต่างประเทศซึ่งธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่จะมีความได้เปรียบในขั้นนี้เป็นอย่างมาก ตัวอย่างเช่น ในปี ๒๕๐๕ อัตราส่วนเงินให้กู้ยืมแต่ละธนาคารเมื่อเปรียบเทียบกับเงินให้กู้ยืมทั้งระบบแล้วจะปรากฏดังนี้ ธนาคารกรุงเทพร้อยละ ๑๘.๐๓ ธนาคารกสิกรไทยร้อยละ ๓.๐๖ ส่วนของธนาคารกรุงไทยเท่ากับร้อยละ ๒๑.๘๒ ธนาคารไทยทูลร้อยละ ๑.๖๔ และธนาคารแหลมทองร้อยละ ๒.๘๘

ในปี ๒๕๒๒ สัดส่วนของธนาคารกรุงเทพเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๓๘.๔๙ ธนาคารกสิกรไทยร้อยละ ๑๐.๓๓ ซึ่งสัดส่วนของธนาคารทั้งสองรวมกันแล้ว จะตกประมาณครึ่งหนึ่งของเงินให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบ ในปีที่เดียวกันนี้ ถ้าเราหันมาพิจารณาถึงธนาคารพาณิชย์ของรัฐและธนาคารพาณิชย์ขนาดเล็กแล้วจะพบว่าสัดส่วนของธนาคารกรุงไทยลดเหลือเพียงร้อยละ ๑๑.๕๘ ธนาคารไทยทูลดเหลือร้อยละ ๐.๘๖ และธนาคารแหลมทองลดเหลือร้อยละ ๐.๖๐ เท่านั้น

ตารางที่ ๘-๘
ทรัพย์สินรวมและสัดส่วนของแต่ละธนาคาร
ในระบบธนาคารพาณิชย์ของไทย
ปี ๒๕๑๐-๒๕๒๒

	๒๕๑๐		๒๕๑๕		๒๕๒๐		๒๕๒๒	
	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ
ธนาคารจดทะเบียนในประเทศไทย								
๑. กรุงเทพ	๖,๙๙๕	๒๓.๓๙	๒๑,๒๔๑	๓๐.๘๖	๖๗,๘๘๙	๓๔.๖๙	๑๐๔,๐๖๕	๓๕.๓๒
๒. กสิกรไทย	๑,๕๔๕	๕.๑๗	๔,๙๓๔	๗.๑๗	๑๘,๗๑๙	๙.๕๗	๓๐,๒๔๖	๑๐.๒๖
๓. ไทยพาณิชย์	๑,๗๓๑	๕.๗๙	๓,๓๑๔	๔.๘๒	๑๐,๕๘๓	๕.๔๑	๑๖,๔๖๙	๕.๕๙
๔. ศรีสยาม	๑,๙๐๑	๖.๓๖	๓,๙๓๕	๕.๗๒	๑๐,๘๒๙	๕.๕๓	๑๕,๗๑๐	๕.๓๓
๕. ศรีนคร	๑,๑๖๙	๓.๙๑	๓,๔๒๑	๔.๙๗	๘,๖๔๓	๔.๔๒	๑๒,๘๙๑	๔.๓๗
รวม ๕ ธนาคาร	๑๓,๓๔๑	๔๔.๖๒	๓๖,๘๔๕	๕๓.๕๓	๑๑๖,๖๖๓	๕๙.๖๒	๑๗๙,๓๖๑	๖๐.๘๗
๖. กรุงเทพ	๕,๑๐๐	๑๗.๐๖	๙,๙๒๕	๑๔.๔๒	๒๕,๓๔๓	๑๒.๙๕	๓๗,๓๘๕	๑๒.๖๙
๗. ห้างหุ้น	๑๔	๐.๐๕	๑๘	๐.๐๓	๘๒๘	๐.๔๒	๑,๑๔๒	๐.๓๙
๘. เอเชีย	๕๔๑	๑.๘๑	๑,๗๐๕	๒.๔๘	๓,๘๑๐	๑.๙๕	๕,๔๐๒	๑.๘๓

ตารางที่ ๘-๘ (ต่อ)

	๒๕๑๐		๒๕๑๕		๒๕๒๐		๒๕๒๒	
	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ
๙. นครหลวงไทย	๑,๒๘๔	๔.๒๙	๒,๘๑๐	๔.๐๘	๗,๕๕๑	๓.๘๖	๙,๔๐๐	๓.๑๙
๑๐. กรุงเทพมหานคร	๑,๔๑๓	๔.๗๒	๒,๔๐๙	๓.๕๐	๖,๗๘๘	๓.๔๗	๙,๙๗๘	๓.๓๙
๑๑. แหลมทอง	๓๗๔	๑.๒๕	๕๗๑	๐.๘๓	๑,๓๖๑	๐.๗๐	๑,๗๑๖	๐.๕๘
๑๒. ไทยทูน	๕๕๕	๑.๘๖	๘๑๓	๑.๑๘	๑,๙๒๓	๐.๙๘	๒,๔๘๗	๐.๘๔
๑๓. ทหารไทย	๘๓๕	๒.๗๙	๒,๒๖๙	๓.๓๐	๔,๘๔๑	๒.๔๗	๗,๗๙๗	๒.๖๕
๑๔. สหธนาคาร	๗๑๙	๒.๔๐	๑,๕๓๗	๒.๒๓	๑,๒๖๗	๑.๖๗	๔,๙๐๗	๑.๖๗
๑๕. มหานคร	๘๘๕	๒.๙๖	๒,๓๐๕	๓.๓๕	๖,๔๐๙	๓.๒๗	๑๐,๔๐๒	๓.๕๓
๑๖. เอเชียทรีสต์	๕๐๒	๑.๖๘	๑,๔๕๘	๒.๑๒	๔,๒๘๑	๒.๑๙	๖,๕๓๒	๒.๒๒
รวม ๑๑ ธนาคาร	๑๒,๒๒๒	๔๐.๘๘	๒๕,๘๒๐	๓๗.๕๒	๖๖,๔๐๒	๓๓.๙๓	๙๗,๑๔๘	๓๒.๙๘
รวมธนาคารพาณิชย์ไทย	๒๕,๕๖๓	๘๕.๔๙	๖๒,๖๖๕	๙๑.๐๕	๑๘๓,๐๖๕	๙๓.๕๕	๒๗๖,๕๐๙	๙๓.๘๕

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ ๘-๙

ยอดเงินฝากและสัดส่วนของแต่ละธนาคารในระบบ

ธนาคารพาณิชย์ของประเทศ ปี ๒๕๐๕-๒๕๒๒

ชื่อธนาคาร	๒๕๐๕		๒๕๑๐	
	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ
จดทะเบียนในประเทศ				
๑. กรุงเทพ	๑,๕๗๘	๑๘.๖๗	๔,๖๑๑	๒๐.๖๒
๒. กสิกรไทย	๔๓๑	๕.๙๑	๑,๒๕๒	๕.๖๐
๓. ไทยพาณิชย์	๕๕๗	๖.๕๙	๑,๕๓๘	๖.๘๘
๔. ศรีอยุธยา	๔๗๕	๕.๖๒	๑,๓๗๓	๖.๑๕
๕. ศรีนคร	๒๕๓	๒.๙๙	๘๔๗	๓.๗๙
รวม ๕ ธนาคาร	๓,๒๙๔	๓๙.๗๘	๙,๖๒๑	๔๓.๐๔
๖. กรุงไทย				
๗. หวังหลี	๗	๐.๐๘	๙	๐.๐๔
๘. เอเชีย	๓๐๔	๓.๖๐	๔๓๐	๑.๙๒
๙. นครหลวงไทย	๓๔๘	๔.๑๒	๑,๐๗๕	๔.๘๑
๑๐. กรุงเทพพาณิชย์การ	๔๙๔	๕.๘๔	๑,๑๔๐	๕.๐๙
๑๑. แหยมทอง	๑๗๙	๒.๑๒	๒๙๓	๑.๓๑
๑๒. สหธนาคาร	๒๔๘	๒.๙๓	๕๓๘	๒.๔๑
๑๓. ไทยทูน	๑๕๔	๑.๘๒	๔๓๐	๑.๙๒
๑๔. ทหารไทย	๒๘๘	๓.๔๑	๖๕๗	๒.๙๔
๑๕. มหานคร	๒๔๘	๒.๙๓	๗๗๖	๓.๔๗
๑๖. เอเชียทรีสต์	—	—	๒๒๐	๐.๙๘
รวม ๑๑ ธนาคาร	๓,๙๙๓	๔๗.๒๓	๙,๙๐๑	๔๔.๒๖
รวมธนาคารพาณิชย์ไทย	๗,๒๘๗	๘๖.๒๐	๑๙,๕๒๒	๘๗.๓๐

ตารางที่ ๘-๙ (ต่อ)

๒๕๑๕		๒๕๒๐		๒๕๒๒	
ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ
๑๖,๙๙๑	๓๐.๙๕	๔๙,๔๑๔	๓๓.๓๔	๖๕,๙๙๔	๓๓.๗๗
๔,๑๕๑	๗.๕๖	๑๕,๙๕๓	๑๐.๗๐	๒๒,๕๕๗	๑๑.๕๖
๒,๙๕๖	๕.๓๘	๘,๒๙๒	๕.๖๐	๑๑,๒๙๔	๕.๗๙
๓,๒๙๘	๕.๙๙	๘,๙๐๒	๕.๙๔	๑๑,๐๖๗	๕.๖๗
๒,๕๓๐	๔.๖๑	๖,๑๗๙	๔.๑๗	๗,๙๙๘	๔.๑๐
๒๙,๙๑๖	๕๕.๔๙	๙๙,๕๕๐	๕๙.๗๕	๑๑๙,๙๐๐	๖๐.๙๙
๙,๖๗๗	๑๕.๗๓	๒๑,๕๙๓	๑๔.๕๗	๒๙,๑๒๓	๑๔.๔๑
๑๔	๐.๐๓	๓๖๐	๐.๒๔	๕๔๒	๐.๒๘
๑,๓๖๕	๒.๔๙	๒,๗๙๔	๑.๙๙	๔,๐๖๒	๒.๐๘
๒,๒๕๖	๔.๑๑	๖,๖๙๓	๔.๕๒	๗,๓๕๙	๓.๗๗
๒,๐๗๗	๓.๗๙	๕,๖๗๙	๓.๙๓	๗,๖๗๒	๓.๙๓
๔๔๙	๐.๘๒	๙๒๖	๐.๖๒	๑,๒๒๖	๐.๖๓
๑,๑๙๒	๒.๑๕	๒,๕๙๙	๑.๗๕	๓,๕๔๓	๑.๙๒
๖๔๙	๑.๑๙	๑,๔๕๑	๐.๙๙	๑,๙๓๒	๐.๙๙
๑,๗๙๑	๓.๒๔	๓,๗๑๙	๒.๕๑	๕,๙๔๒	๒.๙๙
๒,๐๐๖	๓.๖๕	๔,๙๖๕	๓.๓๕	๖,๒๒๔	๓.๑๙
๙๓๕	๑.๕๒	๓,๓๙๑	๒.๒๙	๔,๒๖๙	๒.๑๙
๒๑,๒๔๙	๓๙.๗๐	๕๔,๑๔๗	๓๖.๕๔	๗๐,๗๙๔	๓๖.๒๙
๕๑,๑๖๕	๙๓.๑๙	๑๔๒,๖๙๗	๙๖.๒๙	๑๙๙,๕๙๔	๙๗.๑๗

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ ๘-๑๐

เงินให้กู้ยืมและสัดส่วนของแต่ละธนาคารในระบบ

ธนาคารพาณิชย์ของไทย ๒๕๐๕-๒๕๒๒

ชื่อธนาคาร	๒๕๐๕		๒๕๑๐	
	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ
จดทะเบียนในประเทศไทย				
๑. กรุงเทพ	๑,๐๓๒	๑๘.๐๓	๔,๙๘๔	๒๖.๘๐
๒. กสิกรไทย	๑๗๕	๓.๐๖	๘๘๓	๔.๗๕
๓. ไทยพาณิชย์	๓๐๗	๕.๓๖	๖๓๘	๓.๔๓
๔. ศรียุทธยา	๓๔๕	๖.๐๓	๑,๑๖๕	๖.๒๗
๕. ศรีนคร	๑๙๗	๓.๔๔	๗๘๐	๔.๒๐
รวม ๕ ธนาคาร	๒,๐๕๖	๓๕.๙๒	๘,๔๕๐	๔๕.๔๕
ต่างประเทศ				
๖. กรุงไทย	๑,๒๔๙	๒๑.๘๒	๒,๔๕๘	๑๓.๒๑
๗. หวังหลี	๕	๐.๐๙	๖	๐.๐๓
๘. เอเชีย	๑๕๑	๒.๖๔	๓๔๓	๑.๘๕
๙. นครหลวงไทย	๑๕๕	๒.๗๑	๘๘๘	๔.๗๘
๑๐. กรุงเทพพาณิชย์การ	๒๕๖	๔.๔๗	๙๐๓	๔.๘๖
๑๑. แหยมทอง	๑๖๕	๒.๘๘	๒๗๗	๑.๔๙
๑๒. สหธนาคาร	๑๓๑	๒.๒๙	๓๗๖	๒.๐๒
๑๓. ไทยทน	๙๔	๑.๖๔	๓๔๑	๑.๘๓
๑๔. ทหารไทย	๑๔๗	๒.๕๗	๔๙๓	๒.๖๕
๑๕. มหานคร	๑๕๓	๒.๖๗	๖๒๗	๓.๓๖
๑๖. เอเชียทวิสต์	—	—	๓๕๗	๑.๙๒
รวม ๑๑ ธนาคาร	๒,๕๐๖	๔๓.๗๘	๗,๐๖๖	๓๘.๐๐
รวมธนาคารพาณิชย์ไทย	๔,๕๖๒	๗๙.๗๐	๑๕,๕๑๖	๘๓.๔๕

ตารางที่ ๘-๑๐ (ต่อ)

๒๕๑๕		๒๕๒๐		๒๕๒๒	
ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ
๑๕,๐๘๘	๓๖.๗๓	๕๔,๐๘๒	๓๘.๗๗	๘๕,๘๖๖	๓๘.๔๗
๒,๗๖๙	๖.๗๔	๑๓,๓๖๒	๙.๖๓	๒๓,๐๔๕	๑๐.๓๓
๑,๕๕๘	๓.๗๗	๗,๖๖๔	๕.๕๒	๑๒,๐๖๓	๕.๔๐
๒,๐๖๕	๕.๐๓	๗,๓๑๒	๕.๒๗	๑๑,๐๓๓	๔.๙๔
๑,๕๕๖	๓.๗๗	๔,๙๘๘	๓.๕๙	๙,๑๙๐	๔.๑๒
๒๓,๐๑๖	๕๖.๐๔	๘๗,๔๐๘	๖๒.๙๘	๑๔๑,๑๙๗	๖๓.๒๘
๔,๙๘๘	๑๒.๑๔	๑๕,๒๐๙	๑๐.๙๖	๒๕,๘๓๓	๑๑.๕๘
๖	๐.๐๒	๖๔๙	๐.๔๗	๘๖๙	๐.๓๙
๙๘๗	๒.๔๐	๒,๕๕๖	๑.๘๓	๓,๘๑๖	๑.๗๑
๑,๕๑๖	๓.๖๗	๔,๖๘๗	๓.๓๘	๖,๔๙๒	๒.๙๑
๑,๔๐๖	๓.๔๒	๔,๖๖๗	๓.๓๖	๖,๙๒๙	๓.๑๑
๓๘๘	๐.๙๕	๙๘๗	๐.๗๑	๑,๓๓๔	๐.๖๐
๘๒๗	๒.๐๑	๑,๙๑๔	๑.๓๘	๓,๔๔๘	๑.๕๔
๕๕๐	๑.๓๔	๑,๓๘๘	๑.๐๐	๑,๙๑๗	๐.๘๖
๑,๑๗๒	๒.๘๕	๓,๓๓๔	๒.๔๐	๕,๖๑๖	๒.๕๒
๑,๑๒๓	๒.๗๓	๓,๙๙๕	๒.๘๘	๗,๒๕๗	๓.๓๐
๗๔๘	๑.๘๒	๒,๒๔๙	๑.๖๒	๓,๘๑๔	๑.๗๑
๑๓,๗๐๑	๓๓.๓๕	๔๑,๖๒๕	๒๙.๙๙	๖๗,๔๒๗	๓๐.๒๓
๓๖,๗๑๗	๘๙.๓๙	๑๒๙,๐๓๓	๙๒.๙๗	๒๐๘,๖๒๔	๙๓.๕๑

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

จากข้อสังเกตที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ย่อมเป็นการยืนยันได้เป็นอย่างดีว่าในธุรกิจธนาคารพาณิชย์ของไทยนั้น ได้มีการวิวัฒนาการไปในลักษณะที่มีการกระจุกตัวหรือมีการผูกขาดทางธุรกิจเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ลักษณะการผูกขาดทางธุรกิจนั้นมิได้มีแต่ในธุรกิจธนาคารพาณิชย์เท่านั้น ในธุรกิจการเงินประเภทอื่นก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน และปรากฏว่าธุรกิจการเงินประเภทอื่น ๆ ส่วนใหญ่ก็จะเป็นบริษัทในเครือหรือเป็นบริษัทที่เกี่ยวข้องกับการธนาคารพาณิชย์ด้วย

๘.๔ ความสำคัญของเงินที่มีต่อระบบการกระจายรายได้ของสังคม

จากการวิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของเงินในระบบเศรษฐกิจของไทยที่ได้กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาเศรษฐกิจในอดีตที่ผ่านมานั้นได้ค่อย ๆ เปลี่ยนระบบเศรษฐกิจของไทยจากระบบเศรษฐกิจแบบผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองมาเป็นการผลิตเพื่อตลาดและเป็นระบบเศรษฐกิจที่ใช้เป็นเงินมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังกล่าวถึงแม้จะทำให้เศรษฐกิจของไทยเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วก็ตาม แต่ในทิศทางของการเจริญเติบโตดังกล่าวนี้ ก็ก่อให้เกิดการรวมศูนย์และการผูกขาดในทางเศรษฐกิจมากขึ้น การรวมศูนย์และการผูกขาดในทางเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ เป็นปัจจัยสำคัญทำให้ระบบการกระจายรายได้ของสังคมเลวลง ซึ่งจะพิจารณาได้ด้วยเหตุผลสำคัญบางประการดังนี้

ประการแรก เมื่อระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเองมาเป็นการผลิตเพื่อการตลาดหรือการแลกเปลี่ยนนั้น เงินตรามิได้มีฐานะเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเพื่อทำให้การซื้อขายสินค้าและบริการต่าง ๆ ดำเนิน

ไปได้โดยสะดวกเท่านั้น แต่ความสำคัญของเงินในฐานะที่เป็นตัวนำที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจที่มีบทบาทและอิทธิพลในทางเศรษฐกิจมากขึ้น เงินถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสะสมความมั่งคั่งและการผูกขาดในทางเศรษฐกิจของบุคคลมากขึ้น ดังนั้น การที่แต่ละบุคคลได้เป็นเจ้าของในเงินทุนที่แตกต่างกันหรือมีส่วนในการควบคุมการใช้เงินทุนของสังคมที่แตกต่างกันย่อมจะทำให้แต่ละบุคคลมีอำนาจในทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันด้วย

ประการที่สอง เมื่อเงินทุนได้กลายมาเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดการกระจายรายได้ของสังคม ดังนั้นการได้มีโอกาสเป็นเจ้าของในเงินทุน หรือมีอำนาจในการใช้เงินทุนของสังคมที่แตกต่างกันจึงทำให้รายได้ของบุคคลแตกต่างกันมากขึ้น การแตกต่างในการกระจายรายได้ของสังคมดังกล่าวจะมีผลกระทบโดยตรงต่อฐานะความเป็นอยู่ของแต่ละบุคคลด้วย อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและความเจริญทางวัตถุได้ทำให้ความสำคัญของเงินในระบบเศรษฐกิจมีมากขึ้น และพลอยมีส่วนทำให้ระบบการกระจายรายได้ของสังคมมีปัญหามากขึ้นด้วย

ประการที่สาม จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในลักษณะที่กล่าวมานั้น ไม่เพียงแต่จะทำให้เกิดการผูกขาดในทางเศรษฐกิจและเกิดปัญหาในการกระจายรายได้ของสังคมมากขึ้นเท่านั้น แต่การเติบโตและการรวมตัวของกลุ่มเศรษฐกิจ ยังทำให้กลุ่มคนที่เป็นผู้ร่วมอำนาจทางเศรษฐกิจเข้าไปมีอิทธิพลและมีบทบาทในการเมืองของประเทศมากขึ้นด้วย การที่กลุ่มที่กุมอำนาจทางเศรษฐกิจได้เข้ามามีอิทธิพลหรือบทบาททางการเมืองมากขึ้นนั้น ทำให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมืองโดยเอกชนมากขึ้นในกรณีเช่นนี้ โอกาสที่ทำการกำหนดนโยบายหรือมาตรการต่าง ๆ

ที่จะออกมาในลักษณะที่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มที่กุมอำนาจทางเศรษฐกิจ แต่เป็นผลเสียแก่ประชาชนส่วนใหญ่มีมากขึ้น ดังนั้นถ้าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้เป็นไปในทิศทางที่กล่าวนั้นมากขึ้น ระบบการกระจายรายได้ของสังคมจะยิ่งเลวลง และจะทำให้ปัญหาการขัดแย้งภายในสังคมมีมากขึ้นด้วย

จากการวิเคราะห์บทบาทของเงินที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ได้กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าเงินจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางสังคม เศรษฐกิจทั้งในทางที่ดีและในทางที่เป็นผลเสียต่อระบบสังคม อย่างไรก็ตาม ในกรณีของประเทศไทยนั้น ได้มีการปล่อยให้เอกชนเข้ามามีอำนาจการผูกขาดในการควบคุมการใช้เงิน หรือใช้เงินทุนของสังคมในทางที่เป็นผลประโยชน์ของบุคคลมาก เงินตราได้เป็นเครื่องมือสำคัญทำให้เกิดการรวมอำนาจทั้งทางเศรษฐกิจและทางการเมืองในสังคมไทยมากขึ้น ดังนั้น ในการพิจารณาแก้ไขปัญหาค้นพื้นฐานในสังคมไทย จะต้องทำการทบทวนบทบาทในการจัดสรรการใช้เงินทุนของสังคมจะต้องพยายามทำให้สถาบันการเงินต่างๆ มีความเป็นกลางในทางเศรษฐกิจมากขึ้น และจะต้องพยายามจัดสรรการใช้เงินทุนของสังคมไปในทางที่ตอบสนองความจำเป็นริบถ้วนที่เป็นผลประโยชน์ของสังคมเป็นส่วนรวมมากขึ้น

เชิงอรรถบทที่ ๘

- (๑) กู Kaufman, G.C. "More on an Empirical Definition of Money"
The American Economic Review, Vol. LIX. No. 1
 (March 1969) PP. 78-87.

Laumas, G.S. "Saving Deposits in the Definition of Money" *Journal of Political Economy*, Vol. 77 No. 6 (December 1969) PP. 892-896.

- (๒) ในกรณีของประเทศไทย ได้มีการวิเคราะห์บทบาทของเงินในความหมายที่กว้างกว่าความหมายของเงินในแบบที่แคบและแบบที่กว้างที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้ที่สนใจในเรื่องนี้ควรอ่าน ศิริ การเจริญคดี และสุชาติ สักการโกศล "บัญชีเศรษฐกิจเงินทุนของประเทศไทย ในธนาคารแห่งประเทศไทย" *รายงานเศรษฐกิจรายเดือน* (กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔) หน้า ๒๗-๓๗
- (๓) ดู เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม "เศรษฐกิจไทย ๒๐๐ ปี บนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา" *รวมประชาชาติธุรกิจ ฉบับพิเศษขึ้นปีที่ ๖* (๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕) หน้า ๕๗
- (๔) สำหรับผู้ที่สนใจเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในปริมาณเงินของระบบเศรษฐกิจนั้น อาจจะได้ศึกษาได้จากผลงานวิจัยของอาจารย์ วดี จงศิริวัฒน์ เรื่อง *The Effectiveness of The Monetary Policy in Thailand*. (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๔)
- (๕) Bank of Thailand, *Financial Institution in Thailand*.
- (๖) ดู เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม *วิเคราะห์ลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทย* (สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๕)
- (๗) สำหรับสัดส่วนของการให้กู้ยืมและการระดมเงินฝากของธนาคารกรุงไทยเมื่อเทียบกับธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบแล้วจะมีประมาณร้อยละ

๑๓ และสัดส่วนของธนาคารกรุงไทยก็มีแนวโน้มที่ลดลงโดยตลอด ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๘-๘ ถึงตารางที่ ๘-๑๐ ในหัวข้อต่อไป

- (๘) ผู้ที่สนใจบทบาทของเงินที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจควรอ่าน Ezekiel, H. "Monetary Expansion and Economic Development," *IMF Staff Paper* Vol. XIV, No. 1 (March 1967) PP. 80-88 McKinnon, R.I. *Money and Capital in Economic Development*, (The Brooking Institution, 1973)
- (๙) ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับสาเหตุของการโอนเงินระหว่างสาขาของธนาคารพาณิชย์ในภูมิภาคกับสำนักงานใหญ่ในกรุงเทพมหานคร ควรอ่าน วันทนา เสงสกุล "การโอนเงินของธนาคารพาณิชย์" ในธนาคารแห่งประเทศไทย รายงานเศรษฐกิจรายเดือน (มีนาคม ๒๕๒๔) หน้า ๕๑-๖๓
-

บทที่ ๕

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกับการ เปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศ

ในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนนั้น เราจะวิเคราะห์แต่เฉพาะปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและทางด้านสังคมเท่านั้นหาได้ไม่ แต่จำเป็นจะต้องพิจารณาถึงปัจจัยทางการเมืองประกอบด้วย โดยหลักการแล้วเราถือว่าอำนาจรัฐหรือปัจจัยทางการเมืองนั้น เป็นสิ่งที่จัดระบบของสังคมและเป็นตัวนำที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมด้วย การแก้ปัญหาทางด้านสังคมเศรษฐกิจจะไม่สามารถทำให้สำเร็จ ถ้าหาก ปัจจัยทางการเมืองมิได้ใช้อำนวยต่อการดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น การมีรัฐบาลที่มีเสถียรภาพและกล้านำการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ถูกต้องย่อมเป็นหัวใจในการแก้ปัญหาสังคมเศรษฐกิจของประเทศ

อย่างไรก็ตาม สำหรับการวิเคราะห์ปัจจัยทางการเมืองในที่นี้ต้องการเพียงแต่จะชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในอดีตที่ผ่านมาได้ มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการกุมอำนาจรัฐหรือปัจจัยทางการเมืองอย่างไร การเติบโตใหญ่ของภาคธุรกิจเอกชนและการผูกขาดทางเศรษฐกิจได้มีอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายหรือการตัดสินใจของรัฐบาลอย่างไรบ้าง โดยจะได้แบ่งหัวข้อการพิจารณาโดยย่อดังนี้

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางเศรษฐกิจกับปัจจัยทางการเมือง

๒. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางการเมือง
๓. บทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่

๕.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางเศรษฐกิจกับปัจจัยทางการเมือง

ในการวิเคราะห์บทบาทของกลไกอำนาจรัฐหรือปัจจัยทางการเมืองที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจของประเทศนั้น จะขอเริ่มต้นด้วยการชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางการเมืองกับองค์ประกอบของระบบเศรษฐกิจที่ได้ทำการวิเคราะห์มาแล้วในตอนต้นว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร ซึ่งในที่นี้จะพิจารณาได้จากแผนภาพในรูปที่ ๕-๑

ในแผนภาพที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของระบบเศรษฐกิจกับปัจจัยทางการเมืองนั้นเราได้แบ่งส่วนประกอบของระบบออกได้เป็นสามส่วนด้วยกัน กล่าวคือ องค์ประกอบในส่วนที่หนึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจโดยตรงซึ่งได้แก่ การผลิต การใช้จ่าย การกระจายรายได้ การเพิ่มขึ้นของประชากร และการค้าขายกับต่างประเทศองค์ประกอบเหล่านี้ได้ทำการวิเคราะห์มาแล้วในตอนต้น

สำหรับองค์ประกอบสำคัญส่วนที่สองได้แก่ บทบาทของเงินในระบบเศรษฐกิจซึ่งเป็นตัวที่มีอิทธิพลต่อการประกอบพฤติกรรมทางเศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ ของประชาชนในทางเศรษฐกิจนั้น เงินทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเพื่อให้เกิดการผลิตและการซื้อขายสินค้าบริการต่าง ๆ ดำเนินไปได้โดยสะดวก ในขณะเดียวกัน เงินก็มีบทบาทในฐานะที่เป็นตัวนำที่จะทำ

ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้ด้วย ดังนั้น เราจึงถือว่าบทบาทในทางเศรษฐกิจของเงินจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและองค์ประกอบที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจโดยตรงที่ได้กล่าวมาแล้ว

องค์ประกอบส่วนที่สามได้แก่กลไกอำนาจรัฐซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการจัดระบบของสังคม และทำหน้าที่เป็นตัวนำที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจโดยหลักการแล้ว เราถือว่ากลไกอำนาจรัฐจะทำงานเพื่อผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม และสามารถที่จะใช้กลไกและอำนาจที่ตนมีอยู่เพื่อจัดระบบของสังคม หรือเพื่อทำให้การประกอบพฤติกรรมทางเศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ ให้เป็นไปตามแนวทางที่รัฐบาลต้องการได้

อย่างไรก็ตาม ในทางที่เป็นจริงแล้ว การวิเคราะห์บทบาทและการทำงานของกลไกอำนาจรัฐเป็นสิ่งที่มีความยุ่งยากซับซ้อนมาก ทุกสิ่งทุกอย่างอาจจะมิได้เป็นไปตามหลักการที่เราเข้าใจกัน ในเรื่องนี้ ปัญหาสำคัญมีอยู่ว่า กลไกอำนาจรัฐเป็นของใครหรือใครเป็นผู้ควบคุมกลไกอำนาจรัฐและกลไกอำนาจรัฐทำงานเพื่อผลประโยชน์ของใคร ดังนั้น ในการวิเคราะห์ปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่จะมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไป เราจึงควรจะทำการศึกษาวิเคราะห์ว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงในทางการควบคุมกลไกอำนาจรัฐอย่างไรบ้างและการทำงานของกลไกอำนาจรัฐมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไปอย่างไร

๕.๒ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง

เนื่องจากโครงสร้างทางสังคมเศรษฐกิจและทางการเมืองเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์แบบต่อเนื่องซึ่งกันและกัน ดังนั้นเมื่อปัจจัยทางสังคมและทางเศรษฐกิจ

ของประเทศได้เปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยดังกล่าวย่อมจะส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางการเมือง และการกำหนดทิศทางของการเปลี่ยนแปลงในอนาคตด้วย

อย่างไรก็ตาม ในการวิเคราะห์ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางการเมืองในที่นี้จะแบ่งแยกประเด็นการพิจารณาออกเพียง ๒ เรื่องด้วยกัน ดังนี้

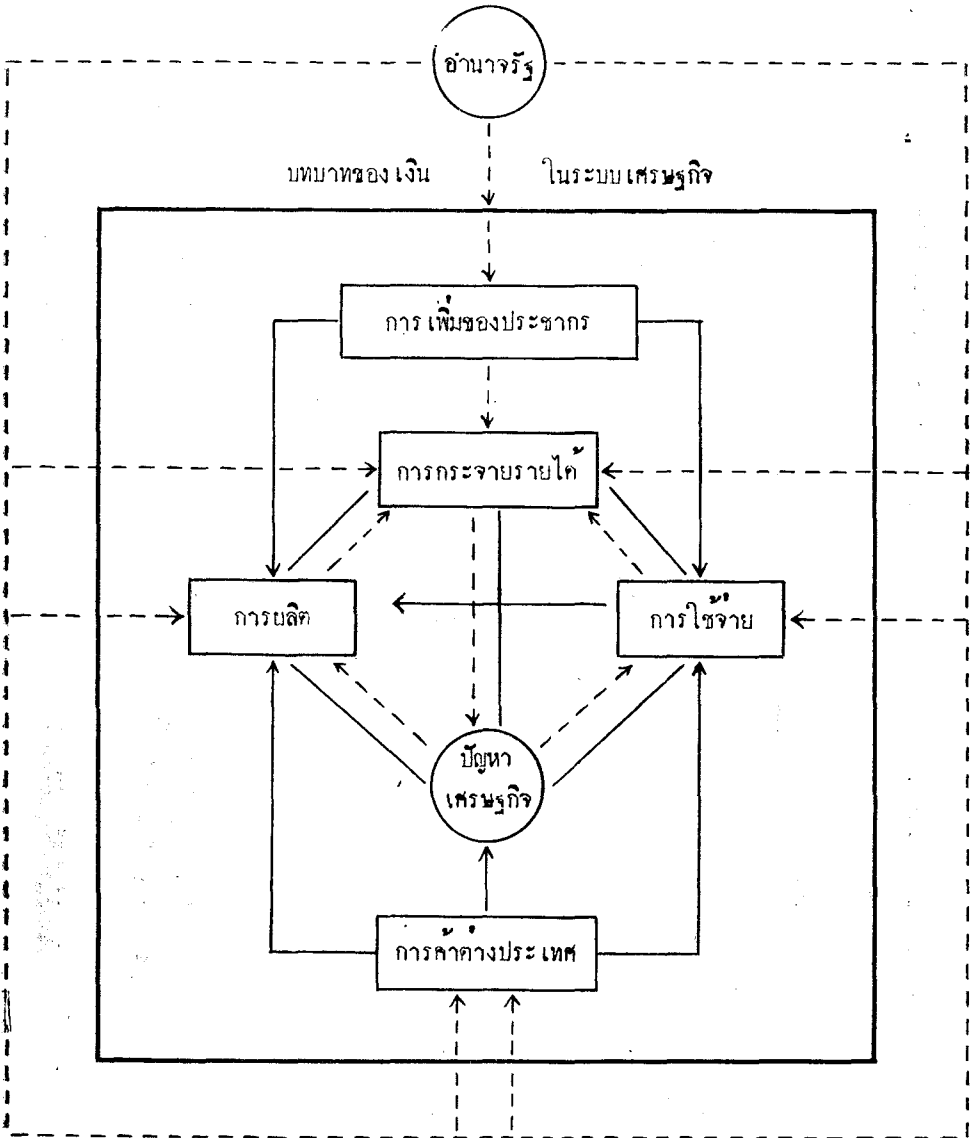
- (๑) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจโดยทั่วไปที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางการเมือง
- (๒) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองโดยทั่วไป

๙.๒.๑ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจโดยทั่วไป ที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง

สำหรับการวิเคราะห์ผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจโดยทั่วไป ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนั้น เราอาจทำการวิเคราะห์โดยพิจารณาถึงผลของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีต่อการประกอบอาชีพและความรู้สึกนึกคิดของประชาชนโดยทั่วไปที่มีต่อระบบการปกครองของประเทศว่าเป็นอย่างไร และได้มีการพยายามต่อสู้เพื่อให้มีการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองของประเทศอย่างไรบ้าง ในกรณีของประเทศไทยนั้น ถ้าหากเราจะวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในอดีตที่ผ่านมาแล้ว ก็อาจจะพิจารณาได้จากข้อสังเกตบางประการโดยย่อ ดังนี้

รูปที่ ๙-๑

ความสัมพันธ์ระหว่างกลไกอำนาจรัฐกับการเงินและองค์ประกอบที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจ

ประการแรก ถ้าหากเราจะเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในช่วงต้นของกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว เราจะพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจะมีน้อยมาก อย่างไรก็ตาม ผลของการผูกบังคับให้ทำการค้าเสรีกับต่างประเทศโดยการทำสนธิสัญญาเบาริงกับประเทศอังกฤษในปี ๒๓๙๘ นั้น ได้ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและทางการเมืองในสมัยต่อมาอย่างมหาศาล

การเปิดทำการค้าแบบเสรีกับต่างประเทศ ทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยเปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจแบบทำการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองมาเป็นระบบการผลิตเพื่อการตลาด เพื่อการซื้อขายแลกเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว เงินตราได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการประกอบอาชีพและการตัดสินใจของประชาชนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การเปิดการค้าเสรีกับต่างประเทศนั้น มิเพียงแต่ทำให้ระบบเศรษฐกิจภายในของประเทศเปลี่ยนแปลงไปเท่านั้น แต่ยังทำให้วัฒนธรรมการใช้จ่ายและความรู้สึกนึกคิดของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปด้วย

จากการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจและทางสังคมดังกล่าวทำให้ประชาชนต้องการสิ่งเปลี่ยนแปลงเริ่มมีความไม่พอใจในระบบของสังคมมากขึ้น ได้มีความพยายามต่อสู้และเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงระบบของสังคมให้เป็นประชาธิปไตยและเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมมากขึ้น เช่น ได้เกิดการพยายามเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองประเทศให้เป็นแบบประชาธิปไตยโดยการใช้อำนาจของกลุ่มนายทหารหนุ่ม ที่เรียกว่า “กบฏ ร.ศ ๑๓๐” ถึงแม้ว่าการพยายามเปลี่ยนแปลงการปกครองในครั้งนั้นจะประสบความล้มเหลวก็ตาม แต่การพยายามในครั้งนั้นก็ได้นำไปสู่ผลสะท้อนต่อความรู้สึกนึกคิดของปัญญาชนในสมัยนั้นมากขบวนการต่อสู้เพื่อให้มีการปกครองแบบประชาธิปไตยได้เติบโตขึ้นเป็นลำดับ เมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ทั่วโลกในปี

๒๔๗๓-๒๔๗๖ ประเทศไทยซึ่งมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศอย่างมาก ก็ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในครั้งนั้นด้วย เช่น ปรากฏว่าราคาข้าวที่ส่งออกได้ตกต่ำลงอย่างมาก กล่าวคือในสมัยก่อนราคาข้าวที่ส่งออกเฉลี่ยราวหาบละ ๗ บาท แต่ในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำในปี ๒๔๗๕ ถึง ๒๔๗๖ นั้น ราคาข้าวที่ส่งออกตกเหลือเพียงประมาณหาบละ ๓ บาท ๕๐ สตางค์เท่านั้น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทำให้ฐานะทางการคลังของรัฐบาลขาดดุลมากขึ้น รัฐบาลต้องคุ้ยเขี่ยราชการออกเป็นจำนวนมาก ประชาชนโดยทั่วไปได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำนี้ด้วย

ปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในขณะนั้นได้ทำให้ประชาชนไม่พอใจในระบบการปกครองมากขึ้น จนเป็นเหตุทำให้คณะราษฎรทำการยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองมาเป็นแบบประชาธิปไตยได้สำเร็จเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ซึ่งเป็นปีที่กรุงรัตนโกสินทร์ตั้งมาได้ครบรอบ ๑๕๐ ปีพอดี และนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองในยุคใหม่ด้วย

ประการที่สอง หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นแบบประชาธิปไตยในปี ๒๔๗๕ นั้น ในระยะต้นได้มีความพยายามเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองเพื่อรับใช้ผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่มากขึ้น ซึ่งคณะราษฎรได้วางหลักใหญ่ในการบริหารประเทศไว้ ๖ ประการ ดังนี้

- (๑) จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่นเอกราชในทางการเมือง การศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศให้มั่นคง
- (๒) จะต้องรักษาความปลอดภัยภายในประเทศให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มากที่สุด

- (๓) ต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอคอย
- (๔) จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน
- (๕) จะต้องให้ราษฎรมีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก ๕ ประการดังกล่าวข้างต้น
- (๖) จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร

การเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นแบบประชาธิปไตยในปี ๒๔๗๕ นั้น ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองที่สำคัญ เป็นการขยายฐานทางการเมืองทำให้สามัญชนหรือชนชั้นกลางเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศมากขึ้น อย่างไรก็ตามปรากฏว่าหลักหกประการของคณะราษฎรมิได้นำไปปฏิบัติกันอย่างจริงจัง การพัฒนาระบบการปกครองเพื่อผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ได้ประสบความล้มเหลว การปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงมิได้เกิดขึ้น อำนาจการปกครองของประเทศถูกผูกขาดโดยกลุ่มทหาร ข้าราชการ และกลุ่มผลประโยชน์ของคนส่วนน้อยมากขึ้น^(๑)

ประการที่สาม ถึงแม้ว่ากลุ่มทหาร ข้าราชการ และกลุ่มผลประโยชน์อิทธิพลจะได้เป็นฝ่ายผูกขาดการปกครองก็ตาม แต่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจในหลายสิบปีที่ผ่านมาทำให้การผูกขาดอำนาจรัฐในรูปแบบเดิมทำได้ลำบากยิ่งขึ้น เช่น การเกิดการต่อสู้ของประชาชนเพื่อเรียกร้องการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอยู่เสมอ และได้เกิดการเดินขบวนครั้งใหญ่เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการปกครองในแบบประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นในระยะสั้น ในช่วงหลังของปี ๒๕๑๖ แต่ถูกทำลายด้วยกำลัง เมื่อวันที่ ๖

ตุลาคม ๒๕๑๙ ก็ตาม แต่การผูกขาดอำนาจในรูปแบบเดิมก็ไม่อาจดำเนินต่อไปได้ การตื่นตัวของประชาชนทำให้ต้องเปลี่ยนมาเป็นรูปแบบที่ทำให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมมากขึ้น

จากการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองโดยสรุปที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมเศรษฐกิจได้กลายเป็นพลังกดดันอันสำคัญที่ทำให้ผู้ที่ควบคุมกลไกอำนาจรัฐจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจได้มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ได้มีส่วนกระตุ้นให้ประชาชนมีความตื่นตัวและต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองประเทศมากขึ้น

๙.๒.๒. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองโดยทั่วไป

สำหรับการวิเคราะห์ในลำดับต่อไปจะพิจารณาถึงรูปแบบของการปกครองหรือการควบคุมกลไกอำนาจรัฐ ตั้งแต่ปี ๒๔๗๕ เป็นต้นมาว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง โดยจะได้แบ่งเรื่องการพิจารณาออกเป็นสองเรื่องโดยย่อดังนี้

- (๑) การเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- (๒) การเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบของคณะรัฐมนตรี

๑. การเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

โดยหลักการของการปกครองในระบบประชาธิปไตยแล้ว ผู้แทนราษฎรจะเป็นบุคคลที่ประชาชนเลือกตั้งขึ้นไปเพื่อเป็นตัวแทนของประชาชนในการ

ปกครองประเทศ หรือควบคุมการทำงานของกลไกอำนาจรัฐ ผู้ที่เป็นผู้แทนราษฎรอาจจะมาจากพรรคการเมือง หรือจากกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มต่าง ๆ จุดมุ่งหมายหรือนโยบายในการบริหารประเทศของแต่ละกลุ่มก็มักจะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามความรู้สึกนึกคิดหรือตามผลประโยชน์ของแต่ละกลุ่มเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม ในกรณีของประเทศไทยนั้น เราไม่มีการเลือกตั้งที่ต่อเนื่องกันเป็นระยะยาว ผู้แทนที่ได้รับเลือกตั้งแต่ละครั้งมักจะอยู่ไม่ครบวาระที่ควรอยู่ในตำแหน่งแต่ก็จะถูกยกเลิกโดยการปฏิวัติหรือรัฐประหาร นอกจากนี้เรายังไม่มีระบบพรรคการเมืองที่มั่นคงหรือต่อเนื่องกัน พรรคการเมืองส่วนใหญ่ที่ตั้งขึ้นมาจะมีลักษณะเป็นการรวมตัวของกลุ่มบุคคลเพื่อจะชิงชัยในการเลือกตั้งเท่านั้น นักการเมืองส่วนใหญ่ไม่เคยมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แน่นอน การรวมตัวกันในรูปของพรรคการเมืองมักจะเป็นไปโดยอาศัยความสัมพันธ์เป็นการส่วนตัว หรือการมีผลประโยชน์ร่วมกัน มากกว่าที่จะเป็นการรวมตัวโดยมีอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกัน การย้ายพรรคการเมืองของนักการเมืองแต่ละคนเป็นเรื่องที่ทำกันอย่างง่ายดาย และพรรคการเมืองก็มักจะส่งผู้เข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่ละครั้ง โดยคำนึงถึงโอกาสในการชนะการเลือกตั้ง มากกว่าที่จะเลือกคนที่มีอุดมการณ์ทางการเมือง

จากปรากฏการณ์ที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เราไม่สามารถวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามการเปลี่ยนแปลงของความต้องการทางการเมืองของประชาชนได้ แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนในที่นี้จะวิเคราะห์โดยพิจารณาจากภูมิหลังของสมาชิกแต่ละคน ซึ่งพอจะสะท้อนให้เห็นถึงผลของการเปลี่ยนแปลง

แปลงทางเศรษฐกิจที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง ก็คงจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๙-๑ และตารางที่ ๙-๒ จากข้อมูลดังกล่าวพอจะพิจารณาจากข้อสังเกตโดยย่อดังนี้

ประการแรก ถ้าหากพิจารณาจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากการเลือกตั้งแต่ละครั้งตามลักษณะของภูมิหลังของสมาชิกแล้ว เราจะพบว่าในช่วง ๒๐ ปีแรกของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และมีการเลือกตั้งระหว่างปี ๒๔๗๖ ถึง ๒๔๙๑ หรือตั้งแต่การเลือกตั้งครั้งที่ ๑ ถึงครั้งที่ ๖ จำนวนสมาชิกผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่จะมาจากข้าราชการและข้าราชการบำนาญ ปรากฏว่าในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๕ ในปี ๒๔๘๙ สัดส่วนของสมาชิกผู้แทนราษฎรที่เป็นข้าราชการและข้าราชการบำนาญสูงถึงร้อยละ ๖๑ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด หลังจากนั้นสัดส่วนของสมาชิกผู้แทนราษฎรที่มาจากข้าราชการและข้าราชการบำนาญได้ลดลงเป็นลำดับ แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังคงอัตราส่วนไว้ค่อนข้างสูงอยู่ สำหรับการเลือกตั้งในครั้งที่ ๑๔ ในปี ๒๕๒๒ สัดส่วนดังกล่าวมีประมาณร้อยละ ๑๘ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด

สำหรับภูมิหลังของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากนายความหรือนักกฎหมายก็มีสัดส่วนค่อนข้างสูงโดยตลอด เช่นในการเลือกตั้งครั้งที่ ๘ ในปี ๒๔๙๕ สัดส่วนของนายความสูงถึงร้อยละ ๓๖ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด และในการเลือกตั้งครั้งที่ ๑๔ ในปี ๒๕๒๒ สัดส่วนของนายความยังคงอยู่ในราวร้อยละ ๑๔ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด^(๒)

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยจะเป็นเกษตรกรก็ตาม แต่จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากเกษตรกรนั้นกลับมีน้อยมาก โดยเฉพาะแล้วมีอัตราส่วนต่ำกว่าร้อยละ ๑๐ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด

จากข้อสังเกตดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเกษตรกรไทยขาดการรวมตัวและขาดอำนาจการต่อรองทางการเมืองมาก นอกจากนี้ยังปรากฏว่าผู้แทนราษฎรที่มีภูมิลำเนาเป็นเกษตรกรนั้นส่วนใหญ่ก็เป็นเกษตรกรที่มีฐานะดี และมีผลประโยชน์ทางธุรกิจมาก ปรากฏการณ์ทางการเมืองดังกล่าวจะเป็นเครื่องชี้บอกว่าทำไมเกษตรกรส่วนใหญ่จึงไม่ค่อยได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบาลมากเท่าที่ควรจะเป็น

ประการที่สอง เมื่อหันมาพิจารณาสัดส่วนของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีภูมิลำเนาจากธุรกิจจะพบว่าโดยเฉลี่ยแล้วมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นโดยตลอดเช่น ในการเลือกตั้งครั้งแรกปี ๒๔๗๖ สัดส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีภูมิลำเนาเป็นนักธุรกิจจะมีเพียงร้อยละ ๑๙ เท่านั้น สัดส่วนของผู้แทนราษฎรที่เป็นนักธุรกิจเคยพุ่งขึ้นสูงถึงร้อยละ ๔๖ ในปี ๒๕๑๒ สำหรับการเลือกตั้งครั้งที่ ๑๔ ในปี ๒๕๒๒ สัดส่วนของผู้แทนราษฎรที่เป็นนักธุรกิจสูงถึงร้อยละ ๓๗ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด

จากการวิเคราะห์สัดส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีภูมิลำเนาเป็นนักธุรกิจที่ได้กล่าวมาแล้ว จะสังเกตได้ว่าบทบาททางการเมืองของนักธุรกิจได้เพิ่มขึ้นตามลำดับและมีแนวโน้มสอดคล้องกับการขยายบทบาททางเศรษฐกิจของภาคอุตสาหกรรม และภาคการค้าบริการที่ได้ขยายใหญ่ขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจของประเทศ

ประการที่สาม ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่ากลุ่มธุรกิจได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อกลุ่มธุรกิจขยายใหญ่ขึ้นย่อมจะต้องมีความจำเป็นที่จะพยายามใช้อิทธิพลทางการเมืองเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน หรือใช้อิทธิพลทางการเมืองเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์เพื่อกลุ่ม

ของตน โดยพยายามชักนำให้การกำหนดนโยบายและการใช้มาตรการทางเศรษฐกิจของรัฐบาลให้เป็นไปในแนวทางที่ตนต้องการ

จากการที่รัฐบาลเกือบทุกสมัยขาดนโยบายในการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ขาดความตื่นตัวทางการเมือง ทำให้เงินเข้ามามีอิทธิพลในการเลือกตั้งมากขึ้น เนื่องจากการที่ประชาชนไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งน้อย^(๓) ดังนั้น ผู้ที่ทุ่มเทการใช้เงินและสามารถดึงเสียงได้จำนวนหนึ่งจะเป็นผู้ที่ชนะในการเลือกตั้ง จึงทำให้กลุ่มธุรกิจมีอิทธิพลในการเลือกตั้งแต่ละครั้งมากขึ้น

การใช้อิทธิพลของเงินตราเพื่อเอาชนะในการเลือกตั้งนั้นเป็นสิ่งที่ยอมรับกันอยู่โดยทั่วไปในปัจจุบัน ถึงแม้ว่ากฎหมายการเลือกตั้งที่ใช้ในปี ๒๕๒๒ จะได้กำหนดจำนวนเงินที่ใช้ในการหาเสียงเลือกตั้งไว้ก็ตาม แต่ในทางที่เป็นจริงแล้วกฎหมายควบคุมการใช้จ่ายในการเลือกตั้งนั้น หาได้มีผลในทางปฏิบัติไม่ ตัวอย่างของการทุ่มเงินใช้จ่ายเพื่อการเลือกตั้งนั้นจะเห็นได้เด่นชัดมากขึ้นในการเลือกตั้งซ่อมแต่ละครั้ง สำหรับกรณีที่เป็นที่กล่าวขวัญกันมากที่สุดได้แก่การเลือกตั้งซ่อมในเขตเลือกตั้งที่หนึ่ง จังหวัดร้อยเอ็ดในปี ๒๕๒๔ ซึ่งเป็นการชิงชัยครั้งสำคัญระหว่างพรรคกิจสังคมกับพรรคชาติประชาธิปไตย ได้มีการประมาณกันว่าได้มีการใช้จ่ายในการเลือกตั้งกันนับเป็นเงินหลายสิบล้านบาท การใช้จ่ายเงินอย่างมากมายในการเลือกตั้งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปทั้งในหมู่นักการเมืองและผู้ที่เกี่ยวข้อง^(๔)

ประการที่สี่ จากปรากฏการณ์เกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่ากลุ่มธุรกิจได้เข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองมากขึ้นและถ้าหากการปกครองการแข่งขันยังเป็นไปในแนวที่กล่าวมานี้ ย่อมเป็นที่คาดหมายได้ว่ากลุ่มธุรกิจย่อมจะมีบทบาทในการควบคุมกลไกอำนาจรัฐของประเทศมากขึ้นทุกที

ตารางที่ ๙-๑
 จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้ง
 จำแนกตามลักษณะของภูมิหลังของสมาชิก
 ปี ๒๕๓๖-๒๕๓๗
 (หน่วย : คน)

การเลือกตั้งครั้งที่ และวัน เวลาที่เลือกตั้ง	(๑) ธุรกิจ	(๒) ข้าราชการ ประจำ	(๓) ข้าราชการ บำนาญ	(๔) นาย ความ	(๕) นักหนังสือพิมพ์	(๖) แพทย์ เภสัชกร	(๗) เกษตร กร	(๘) ครู อาจารย์	(๙) อื่น ๆ	รวม ทั้งสิ้น
ครั้งที่ ๑ (๑๕ พ.ย. ๒๕๓๖)	๑๕	๑๖	๑๑	๒๑	๓	๒	๘	—	๒	๗๘
ครั้งที่ ๒ (๗ พ.ย. ๒๕๓๖)	๑๘	๓๙	๘	๑๕	๑	๒	๕	๒	๑	๙๑
ครั้งที่ ๓ (๑๒ พ.ย. ๒๕๓๑)	๒๐	๒๗	๙	๒๔	๓	—	๗	—	๑	๙๑
ครั้งที่ ๔ (๖ ม.ค. ๒๕๓๙)	๒๐	๓๗	๖	๑๗	๒	๑	๗	๑	๕	๙๖
ครั้งที่ ๕ (๕ ส.ค. ๒๕๓๙)	๙	๔๒	๘	๑๕	—	—	๔	๑	๓	๘๒
ครั้งที่ ๖ (๒๘ ม.ค. ๒๕๓๑)	๒๒	๑๕	๑๙	๒๘	๓	—	๖	—	๖	๙๙
ครั้งที่ ๗ (๕ มิ.ย. ๒๕๓๒)	๗	๓	๑	๖	—	—	๑	๑	๒	๒๑
ครั้งที่ ๘ (๒๖ ก.พ. ๒๕๓๕)	๒๕	๑๔	๒๐	๔๔	๑	๓	๔	๕	๗	๑๒๓

ตารางที่ ๙-๑ (ต่อ)

การเลือกตั้งครั้งที่ และวัน เวลาที่เลือกตั้ง	(๑) ธุรกิจ	(๒) ข้าราชการ ประจำ	(๓) ข้าราชการ บำนาญ	(๔) นาย ความ	(๕) นักหนังสือพิมพ์	(๖) แพทย์ เภสัชกร	(๗) เกษตรกร	(๘) ครู อาจารย์	(๙) อื่น ๆ	รวม ทั้งสิ้น
ครั้งที่ ๙ (๒๕ ก.พ. ๒๕๐๐)	๔๒	๒๗	๑๙	๔๔	๒	—	๑๑	๕	๑๐	๑๖๐
ครั้งที่ ๑๐ (๑๕ ธ.พ. ๒๕๐๕)	๔๔	๒๐	๒๒	๓๗	๘	๓	๑๓	๕	๘	๑๖๐
ครั้งที่ ๑๑ (๑๐ ก.พ. ๒๕๑๒)	๑๐๐	๑๔	๓๑	๓๕	๓	๔	๑๒	๓	๑๗	๒๑๙
ครั้งที่ ๑๒ (๒๖ มี.ค. ๒๕๑๘)	๙๓	๑๑	๒๒	๔๗	๑๐	๖	๒๓	๒๐	๓๗	๒๖๙
ครั้งที่ ๑๓ (๔ เม.ย. ๒๕๑๙)	๘๒	๑๗	๔๕	๓๓	๖	๑๐	๑๖	๒๔	๔๖	๒๗๙
ครั้งที่ ๑๔ (๒๒ เม.ย. ๒๕๒๓)	๑๒๒	๓๗	๑๘	๔๑	๒	๕	๒๖	๒๒	๓๘	๓๐๑

หมายเหตุ (๑) การเลือกตั้งครั้งที่ ๕ เลือกตั้งเพียง ๔๗ จังหวัด และการเลือกตั้งครั้งที่ ๗ เลือกตั้งเพียง ๑๕ จังหวัด

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจาก (๑) ชนะ สอาดเอี่ยม และ อมร สารรัตน์ "ภูมิหลังของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสมาชิกของไทย" รัฐสภาสาร (ฉบับ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๑๕)

(๒) วิสุทธิ์ ธรรมวิริยะวงศ์ *ชนชั้นนำทางธุรกิจกับการเมืองไทย* (สารนิพนธ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ. ๒๕๒๔)

ตารางที่ ๙-๒

สัดส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำแนกตาม

ลักษณะภูมิหลังของสมาชิก ปี ๒๕๓๖-๒๕๓๗

(หน่วย : ร้อยละ)

การเลือกตั้งครั้งที่ เวลา วันที่	(๑) ธุรกิจ	(๒) ข้าราชการ ประจำ	(๓) ข้าราชการ บำนาญ	(๔) ทนาย ความ	(๕) เกษตรกร	(๖) ครู อาจารย์	(๗) อื่น ๆ	ร้อยละ	จำนวน
ครั้งที่ ๑ (๑๕ พ.ย. ๒๕๓๖)	๑๙.๒	๒๐.๕	๑๔.๑	๒๖.๙	๑๐.๓	—	๙.๐	๑๐๐.๐	๗๘
ครั้งที่ ๒ (๗ พ.ย. ๒๕๓๐)	๑๙.๘	๔๒.๙	๘.๘	๑๖.๕	๕.๕	๒.๒	๔.๓	๑๐๐.๐	๙๑
ครั้งที่ ๓ (๑๒ พ.ย. ๒๕๓๑)	๒๒.๐	๒๙.๗	๙.๙	๑๖.๕	๗.๗	๑.๑	๑๓.๑	๑๐๐.๐	๙๑
ครั้งที่ ๔ (๖ ม.ค. ๒๕๓๙)	๒๐.๘	๓๘.๘	๖.๓	๑๗.๗	๗.๓	๑.๐	๘.๔	๑๐๐.๐	๙๖
ครั้งที่ ๕ (๕ มี.ค. ๒๕๓๙)	๑๑.๐	๕๑.๒	๙.๘	๑๘.๓	๔.๙	๑.๒	๓.๖	๑๐๐.๐	๘๒
ครั้งที่ ๖ (๒๙ ม.ค. ๒๕๓๑)	๒๒.๒	๑๕.๒	๑๙.๒	๒๘.๓	๖.๑	—	๙.๐	๑๐๐.๐	๙๙
ครั้งที่ ๗ (๕ มี.ย. ๒๕๓๒)	๓๓.๓	๑๔.๓	๔.๘	๒๘.๖	๔.๘	๔.๘	๙.๔	๑๐๐.๐	๒๑
ครั้งที่ ๘ (๒๖ ก.พ. ๒๕๓๕)	๒๐.๓	๑๑.๔	๑๖.๓	๓๕.๘	๓.๓	๔.๑	๘.๘	๑๐๐.๐	๑๒๓

ตารางที่ ๙-๒ (ต่อ)

การเลือกตั้งครั้งที่ เวลา วันที่	(๑) ธุรกิจ	(๒) ข้าราชการ ประจำ	(๓) ข้าราชการ บำนาญ	(๔) ทนาย ความ	(๕) เกษตรกร กร	(๖) ครู อาจารย์	(๗) อื่น ๆ	ร้อยละ	จำนวน
ครั้งที่ ๙ (๒๕ พ.พ. ๒๕๐๐)	๒๖.๓	๑๖.๙	๑๑.๙	๒๗.๕	๖.๙	๓.๑	๗.๔	๑๐๐.๐	๑๖๐
ครั้งที่ ๑๐ (๑๕ ธ.พ. ๒๕๐๐)	๒๗.๕	๑๒.๕	๑๓.๘	๒๓.๑	๘.๑	๓.๑	๑๑.๙	๑๐๐.๐	๑๖๐
ครั้งที่ ๑๑ (๑๐ พ.พ. ๒๕๑๒)	๔๕.๗	๖.๔	๑๔.๒	๑๖.๐	๕.๕	๑.๔	๑๐.๘	๑๐๐.๐	๒๑๙
ครั้งที่ ๑๒ (๒๖ ม.พ. ๒๕๑๘)	๓๔.๖	๔.๑	๘.๒	๑๗.๕	๘.๖	๗.๔	๑๙.๖	๑๐๐.๐	๒๖๙
ครั้งที่ ๑๓ (๔ เม.ย. ๒๕๑๙)	๒๙.๔	๖.๑	๑๖.๑	๑๑.๘	๕.๗	๘.๖	๒๒.๓	๑๐๐.๐	๒๗๙
ครั้งที่ ๑๔ (๒๒ เม.ย. ๒๕๒๒)	๓๗.๒	๑๒.๓	๖.๑	๑๓.๖	๘.๖	๗.๓	๑๕.๐	๑๐๐.๐	๓๐๑

ที่มา : จำนวนจากตารางที่ ๙-๑

อย่างไรก็ตาม ถ้าหากเราจะวิเคราะห์ถึงผู้ที่เป็นเจ้าของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่เข้าไปเกี่ยวข้องกับทางการเมืองอย่างเปิดเผยแล้วจะพบว่าไม่มากนัก โดยทั่วไปแล้วเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่จะไม่แสดงออกโดยเปิดเผย แต่มักจะให้เงินสนับสนุนแก่นักการเมืองหรือข้าราชการกลุ่มต่าง ๆ ที่จะสามารถใช้เป็นตัวแทนของตนได้ เรื่องที่กล่าวมานี้เป็นสิ่งที่รู้กันดีในกลุ่มคนที่สนใจระบบการเมืองของประเทศ และในหมู่นักธุรกิจในกลุ่มธุรกิจสำคัญกลุ่มต่าง ๆ

จากการที่ได้กล่าวมาทั้งหมด ย่อมเป็นการยืนยันได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเติบโตของการผูกขาดทางเศรษฐกิจที่ได้เป็นมาในระยะหลายสิบปีที่ผ่านมาได้มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองของประเทศไทยด้วย

๒. การเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบของคณะรัฐมนตรี

คณะรัฐมนตรีเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการกำหนดนโยบายหรือมาตรการและควบคุมการบริหารงานของกลไกอำนาจรัฐ บุคคลที่ประกอบเข้าเป็นคณะรัฐมนตรีย่อมมีความสำคัญต่อการบริหารงานของรัฐบาล เราอาจวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองโดยพิจารณาจากบุคคลที่ประกอบเข้าเป็นคณะรัฐมนตรีว่าเป็นตัวแทนของประชาชนกลุ่มใด หรือแนวความคิดทางการเมืองเป็นอย่างไร และองค์ประกอบของคณะรัฐมนตรีได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง

สำหรับกรวิเคราะห์บทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของธุรกิจในที่นี้จะพิจารณาจากภูมิหลังและการมีผลประโยชน์ได้เสียในทางธุรกิจของรัฐมนตรีแต่ละคนเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ช่วงระยะเวลาที่ใช้ในการวิเคราะห์ในที่นี้จะเริ่มตั้งแต่คณะรัฐมนตรีชุดที่ ๓๐ ของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใน

ปี ๒๕๐๒ ถึง คณะรัฐมนตรีชุดที่ ๔๒ ของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ในปี ๒๕๒๔ โดยจะขอแบ่งบุคคลที่เป็นรัฐมนตรีออกเป็นสามกลุ่มใหญ่ ๆ ด้วยกัน กล่าวคือ กลุ่มที่หนึ่ง ได้แก่บุคคลที่เป็นข้าราชการและอื่น ๆ ซึ่ง ได้แก่ ทหาร ข้าราชการนักวิชาการ และกลุ่มอาชีพอื่น ๆ กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มข้าราชการธุรกิจ ซึ่งหมายถึงบุคคลที่เป็นข้าราชการ แต่มีผลประโยชน์ทางกำนันธุรกิจ เช่น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลประภาส จารุเสถียร และ พลเอกกฤษณ์ สีวะรา เป็นต้น สำหรับกลุ่มที่สองนี้จะใช้วิเคราะห์ในช่วงปี ๒๕๐๒ ถึง ๒๕๑๖ เท่านั้น หลังจากนั้นจะถือว่าบุคคลดังกล่าวเป็นกลุ่มธุรกิจ เช่นเราจะถือว่า พลตรีประมาณ อติเรกสาร และพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นต้น อยู่ในกลุ่มของนักธุรกิจ ส่วนกลุ่มที่สาม เป็นบุคคลที่มีภูมิหลังเป็นนักธุรกิจ หรือมีผลประโยชน์เกี่ยวกับทางกำนันธุรกิจมาก

จากข้อสมมติฐานที่กล่าวมานั้น เราอาจจะจำแนกบุคคลที่เป็นรัฐมนตรีในคณะรัฐมนตรีแต่ละชุด ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๙-๓ จากข้อมูลดังกล่าวพอจะตั้งเป็นข้อสังเกตได้โดยย่อดังนี้

ประการแรก การที่จะพิจารณาว่ากลุ่มธุรกิจจะเข้าไปเป็นรัฐมนตรีมากน้อยแค่ไหนนั้น นอกจากเราจะพิจารณาถึงบทบาทของธุรกิจแล้ว เราจำเป็นจะต้องพิจารณาถึงอำนาจของกลุ่มทหาร ข้าราชการ และรัฐธรรมนูญที่ใช้ในการปกครองประเทศในแต่ละช่วงระยะเวลาด้วย

จากข้อสังเกตดังกล่าวเราจะพบว่าในช่วงระหว่างปี ๒๕๐๒ ถึง ๒๕๑๖ เป็นช่วงที่ทหารมีอำนาจในการปกครองประเทศมาก องค์ประกอบของคณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่จะเป็นทหารและข้าราชการ ส่วนนักธุรกิจที่เป็นรัฐมนตรีจะมีน้อยมาก การเข้าเป็นรัฐมนตรีของบุคคลแต่ละกลุ่มมักจะไม่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับองค์ประกอบของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้ง

อย่างเช่น ในปี ๒๕๑๒ สัดส่วนของผู้แทนราษฎรที่มาจากนักธุรกิจสูงถึงร้อยละ ๔๖ ของจำนวนทั้งหมด แต่คณะรัฐมนตรีชุดที่ ๓๒ ของจอมพล ถนอม กิตติขจร มีรัฐมนตรีเป็นนักธุรกิจเพียงร้อยละ ๔ ของจำนวนรัฐมนตรีเท่านั้น ทั้งนี้เพราะเหตุว่า รัฐธรรมนูญที่ใช้ในขณะนั้น ห้ามมิให้บุคคลดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีและเป็นสมาชิกผู้แทนราษฎรในเวลาเดียวกัน

ในช่วงที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตยในรูปที่มีการแข่งขันทางการเมืองและผู้แทนราษฎรมีบทบาทในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีบริหารประเทศแล้วจะพบว่าสัดส่วนของรัฐมนตรีที่เป็นนักธุรกิจจะสูงมาก เช่นในคณะรัฐมนตรีชุดที่ ๓๗ ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ในปี ๒๕๑๘ ปรากฏว่ามีรัฐมนตรีที่มาจากกลุ่มธุรกิจสูงถึงร้อยละ ๖๐ ของรัฐมนตรีทั้งหมด

ประการที่สอง จากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศ และการพัฒนาของภาวะเศรษฐกิจโลกที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทำให้รัฐบาลมีความจำเป็นจะต้องพึ่งพานักธุรกิจมากขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดได้แก่ คณะรัฐมนตรีชุดที่ ๔๒ ของพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ในช่วงของเปรมหนึ่ง ๑๒ มีนาคม ๒๕๒๓ ถึง ๒๒ มกราคม ๒๕๒๔ สัดส่วนของคณะรัฐมนตรีที่มาจากฝ่ายธุรกิจสูงถึงร้อยละ ๔๖ ของจำนวนรัฐมนตรีทั้งหมด

ความจำเป็นของรัฐบาลในการพึ่งพานักธุรกิจมีเพียงแต่จะแสดงออกในรูปขององค์ประกอบในคณะรัฐมนตรีเท่านั้น แต่ยังแสดงออกในรูปของการขอความร่วมมือหรือการช่วยเหลือในกิจการต่าง ๆ จากกลุ่มธุรกิจด้วย เช่น การเดินทางไปสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และเกาหลี ของพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ในปลายปี ๒๕๒๔ ได้นำตัวแทนของนักธุรกิจที่สำคัญร่วมเดินทางไปด้วย อย่างไรก็ตาม ในระยะหลังนี้ปรากฏว่า รัฐบาลได้ดำเนินนโยบายและมาตรการ

การเศรษฐกิจ ตามความต้องการของฝ่ายธุรกิจมากขึ้น ตัวอย่าง เช่น การยกเลิกการควบคุมราคาสินค้าหลายชนิด และการกำหนดราคาอ้อย และราคาควบคุมน้ำตาลทรายขาว ในปี ๒๕๒๓ เป็นต้น

ประการที่สาม บทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มธุรกิจมิได้แสดงออกแต่เพียงในรูปของสัดส่วนในองค์ประกอบของจำนวนสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎร และในสัดส่วนขององค์ประกอบรัฐมนตรีเท่านั้น แต่ส่วนใหญ่แล้วจะมีได้แสดงให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม แต่มักจะเป็นในรูปของการให้ความร่วมมือและการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างฝ่ายธุรกิจกับฝ่ายที่ควบคุมกลไกอำนาจรัฐ ในช่วงระยะเวลาก่อน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ นักธุรกิจมักจะเชิญนายทหาร หรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เป็นประธานกรรมการหรือเป็นกรรมการในธุรกิจของตน^(๕)

อย่างไรก็ตาม หลังจากการเปลี่ยนแปลงในเดือนตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นต้นมา ลักษณะความร่วมมืออย่างเปิดเผยระหว่างข้าราชการกับธุรกิจมักจะไม่แสดงออกให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม แต่ในทางที่เป็นจริงแล้วการร่วมมือระหว่างธุรกิจกับข้าราชการ หรือนักการเมืองยังคงมีอยู่อย่างมากมายในทุกระดับของขนาดธุรกิจ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติ

๕.๓ บทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่

การวิเคราะห์บทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มธุรกิจนั้น นอกจากเราจะวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบของคณะรัฐมนตรีและจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้กล่าวมาแล้ว เราควรจะต้องวิเคราะห์ถึงบทบาทและอิทธิพลของธุรกิจในการกำหนดนโยบายหรือการทำงานของกลไกอำนาจรัฐด้วย ทั้งนี้เพราะเหตุว่า นโยบายและมาตรการต่าง ๆ ของรัฐบาล

ตารางที่ ๙-๓
 จำนวนรัฐมนตรีของรัฐบาลไทยจำแนกตามลักษณะ
 การมีส่วนได้เสียทางธุรกิจของรัฐมนตรี
 ปี ๒๕๐๒-๒๕๒๔
 (หน่วย : ร้อยละ)

รัฐมนตรีชุกติ	ระยะเวลา ที่บริหารงาน	รวม (จำนวน)	ข้าราชการ การและ อื่น ๆ	ข้าราชการ การ (ธุรกิจ)	นัก ธุรกิจ	ร้อยละ	
						ข้าราชการ และอื่น ๆ	นัก ธุรกิจ
๓๐. จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	๕ ก.พ.- ๘ ธ.ค. ๐๖	๑๔	๑๐	๔	-	๗๑.๔ (๒๘.๖)	-
๓๑. จอมพลถนอม กิตติขจร	๙ ธ.ค. ๐๖- ๑๑ มี.ค. ๑๑	๑๘	๑๔	๓	๑	๗๗.๘ (๑๖.๖)	๕.๖
๓๒. จอมพลถนอม กิตติขจร	๗ มี.ค. ๑๒- ๑๗ พ.ย. ๑๔	๒๕	๒๐	๔	๑	๘๐.๐ (๑๖.๐)	๔.๐
๓๓. จอมพลถนอม กิตติขจร	๑๘ ธ.ค. ๑๕- ๑๔ ธ.ค. ๑๖	๒๘	๒๐	๕	๓	๗๑.๔ (๑๗.๙)	๑๐.๗

ตารางที่ ๙-๓ (ต่อ)

คณะรัฐมนตรีชุดที่	ระยะเวลา ที่บริหารงาน	รวม (จำนวน)	ข้าราชการ การและ อื่น ๆ	ข้าราชการ การ (ธุรกิจ)	นัก ธุรกิจ	ร้อยละ	
						ข้าราชการ และอื่น ๆ	นัก ธุรกิจ
๓๔. นายสัญญา ธรรมศักดิ์	๑๔ พ.ค. ๑๖-- ๒๒ พ.ค. ๑๗	๒๘	๒๔	-	๔	๘๕.๗	๑๔.๓
๓๕. นายสัญญา ธรรมศักดิ์	๒๗ พ.ค. ๑๗- ๒๖ มิ.ค. ๑๘	๓๑	๒๘	-	๓	๙๐.๓	๙.๗
๓๖. ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช	๒๑ ก.พ. ๑๘- ๑๓ มี.ค. ๑๘	๓๐		-	๘	๗๓.๓	๒๖.๗
๓๗. ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช	๑๗ มี.ค. ๑๘	๒๗	๑๑	-	๑๖	๔๐.๗	๕๙.๓
๓๘. ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช	๒๑ เม.ย. ๑๘	๓๑	๒๐	-	๑๑	๖๔.๕	๓๕.๕
๓๙. นายธานินทร์ กรัยวิเชียร	๒๒ พ.ค. ๑๙ ๒๐ พ.ค. ๒๐	๑๗	๑๖	-	๑	๙๔.๑	๕.๙
๔๐. พล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมนันทน์	๑๒ พ.ย. ๒๐- ๑๐ ก.พ. ๒๓	๓๓	๓๑	-	๒	๙๓.๙	๖.๑

ตารางที่ ๙-๓ (ต่อ)

คณะรัฐมนตรี	ระยะเวลาที่ บริหารงาน	รวม (จำนวน)	ข้าราชการ การและ อื่น ๆ	ข้าราชการ การ (ธุรกิจ)	นัก ธุรกิจ	ร้อยละ	
						ข้าราชการ และอื่น ๆ	นัก ธุรกิจ
๔๑. พล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมนันทน์	๒๔ พ.ค. ๒๒	๔๓	๓๔	—	๙	๗๙.๑	๒๐.๙
	๑๐ ก.พ. ๒๓— ๑๑ ก.พ. ๒๓— ๒๙ ก.พ. ๒๓	๓๘	๓๓	—	๕	๙๖.๘	๑๓.๒
	๑๒ มี.ค. ๒๓— ๒๒ มี.ค. ๒๔ ๒๒ มี.ค. ๒๔— ๑๘ ธ.ค. ๒๔ ๑๙ ธ.ค. ๒๔	๓๗ ๔๐ ๔๑	๒๐ ๒๘ ๒๔	— — —	๑๗ ๑๒ ๑๗	๕๔.๑ ๗๐.๐ ๕๘.๕	๔๕.๙ ๓๐.๐ ๔๑.๕

หมายเหตุ (๑) สำหรับข้าราชการ (ธุรกิจ) ในที่นี้หมายถึง รัฐมนตรีที่มีฐานะเป็นข้าราชการ แต่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับทางธุรกิจมาก เช่น จอมพลประภาส จารุเสถียร และ พลเอก กฤษณ์ สีวะรา เป็นต้น

- (๒) สำหรับนักธุรกิจในพื้นที่หมายถึงรัฐมนตรีที่มีฐานะเป็นนักธุรกิจ หรือผู้ที่เคยเป็นข้าราชการหรือมาชงพอน แต่เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับหรือส่วนได้เสียกับวงการธุรกิจมาก เช่น พลตรี ประมวล อติเรกสาร และ พันเอก เริง ประเสริฐวิทย์ เป็นต้น
- (๓) ในช่วงปี ๒๕๐๒ ถึง ๒๕๑๖ คือคณะรัฐมนตรีชุดที่ ๓๐ ถึง ๓๓ เป็นช่วงที่มข้าราชการที่ส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจอย่างเห็นได้ชัด จึงได้แบ่งรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจออกเป็นสองกลุ่ม คือ รัฐมนตรีที่เป็นข้าราชการที่ส่วนได้เสียทางธุรกิจตามข้อ (๑) และรัฐมนตรีที่เป็นนักธุรกิจตามข้อ (๒)
- (๔) สำหรับช่วงปี ๒๕๑๖ ถึง ๒๕๒๔ คือตั้งแต่คณะรัฐมนตรีชุดที่ ๓๔ เป็นต้นมา จะแบ่งรัฐมนตรีออกเป็นเพียงสองกลุ่มคือนักธุรกิจ และข้าราชการและอื่น ๆ

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจาก (๑) ประเสริฐ บัมทะสุคนธ์ รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (๒๔๗๕-๒๕๑๗)

(๒) สยามจดหมายเหตุ (๒๕๑๕-๒๕๒๔)

นั้นจะมีผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนและมีผลต่อแนวทางการเปลี่ยนแปลงของระบบสังคมในอนาคตด้วย

อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์อิทธิพลของธุรกิจที่มีต่อการกำหนดนโยบายและการทำงานของรัฐบาลนั้น มิใช่เป็นสิ่งที่จะมองเห็นได้อย่างแจ่มชัดหรืออย่างเป็นทางการร่วมมีระหว่างกลุ่มธุรกิจกับกลุ่มที่ควบคุมกลไกอำนาจรัฐมักจะเป็นไปอย่างแนบเนียนโดยมีกฎหมายรองรับความชอบธรรมของการกระทำ การหาข้อมูลหรือหลักฐานต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์การร่วมมีระหว่างกลุ่มทั้งสองที่ได้กล่าวมานั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยากมาก เพราะการบริหารงานต่าง ๆ ของรัฐบาลนั้นมักจะไม่ยอมเปิดเผยให้แก่สาธารณะได้รับรู้ หรือให้ประชาชนมีสิทธิที่จะแสวงหาข้อเท็จจริงจากการทำงานของรัฐบาล

สำหรับการวิเคราะห์ถึงบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มธุรกิจในที่นี้จะใช้วิธีการวิเคราะห์โดยการหยิบตัวอย่างเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายและมาตรการทางเศรษฐกิจบางอย่างขึ้นมาวิเคราะห์ ซึ่งจะแบ่งหัวข้อการพิจารณาออกเป็นสองเรื่องด้วยกัน

๑. บทบาทและอิทธิพลของธุรกิจในการกำหนดนโยบายโดยทั่วไป
 ๒. การร่วมมีระหว่างกลุ่มธุรกิจและกลุ่มการเมืองในการแสวงหาผลประโยชน์
 ๓. การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองกับการตื่นตัวของประชาชน
- ๙.๓.๑ บทบาทและอิทธิพลของธุรกิจในการกำหนดนโยบายโดยทั่วไป

สำหรับบทบาทและอิทธิพลของธุรกิจในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจโดยทั่วไปในที่นี้ หมายถึงการที่กลุ่มธุรกิจเข้าไปมีบทบาทหรืออิทธิพลใน

นำให้ข้าราชการหรือรัฐบาลหรือนักการเมือง ทำการกำหนดนโยบายและ
 มาตรการทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ให้ออกมาในทางที่สอดคล้องกับผลประโยชน์
 ของกลุ่มธุรกิจ อย่างไรก็ตาม ขอบเขตการใช้อิทธิพลของธุรกิจในการ
 กำหนดนโยบายโดยทั่วไปของรัฐบาลนั้นจะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการด้วย
 กัน อาทิ เช่น

- (๑) ขึ้นอยู่กับอำนาจการต่อรองทางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์
 กลุ่มต่าง ๆ

ในกรณีที่กลุ่มผลประโยชน์กลุ่มต่าง ๆ มีอำนาจการต่อรองทางการเมือง
 พอสมควรแล้ว กลุ่มธุรกิจจะใช้อิทธิพลของตนในการกำหนดนโยบายหรือ
 มาตรการของรัฐบาลได้จำกัด เช่น ในกรณีของการกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ
 ระหว่างปี ๒๕๑๖ ถึง ๒๕๑๙ เป็นช่วงที่ผู้ใช้แรงงานมีอำนาจการต่อรองทาง
 การเมืองสูง กลุ่มธุรกิจไม่สามารถทำให้รัฐบาลกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำตาม
 ที่ตนต้องการได้ อัตราค่าจ้างขั้นต่ำมักจะออกมาในทางที่เป็นประโยชน์ต่อ
 กลุ่มผู้ใช้แรงงาน

ในทางตรงกันข้าม ในกรณีที่กลุ่มธุรกิจมีอำนาจการต่อรองทางการเมือง
 มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ กลุ่มธุรกิจมักจะสามารถทำให้รัฐบาลกำหนดนโยบายหรือ
 มาตรการเศรษฐกิจในทางที่ตนต้องการได้ เช่น การยกเลิกการควบคุมราคา
 สินค้าที่สำคัญบางชนิดในปี ๒๕๒๓ ก่อนมีการยกเลิกการควบคุมราคาสินค้า
 ดังกล่าว กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่เช่นกลุ่มปูนซีเมนต์ และกลุ่มธุรกิจอื่น ๆ ได้
 ทำการรณรงค์อย่างหนัก เพื่อให้รัฐบาลยกเลิกการควบคุมราคาสินค้า

(๒) ขันยู่กับความเข้มแข็งและความรอบรู้ของฝ่ายข้าราชการ

ข้าราชการหรือกลไกรัฐเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลในการกำหนดนโยบายและการบริหารงานของรัฐบาล ประสิทธิภาพและความซื่อสัตย์ในการทำงานของกลไกรัฐเป็นหัวใจสำคัญในการทำงานและแก้ไขปัญหาของประเทศ ในกรณีที่ฝ่ายข้าราชการหรือกลไกรัฐมีความเข้มแข็งและความรอบรู้ในการทำงานแล้ว การกำหนดนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ก็มีทางเป็นไปได้ในทางที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากขึ้น

ในกรณีตรงข้าม ถ้าฝ่ายข้าราชการหรือกลไกรัฐขาดความเข้มแข็งหรือความรอบรู้ในการทำงานแล้ว การกำหนดนโยบายและมาตรการเศรษฐกิจของรัฐบาลก็อาจจะถูกรอบงำโดยกลุ่มธุรกิจได้ง่าย เช่น การกำหนดราคาควบคุมสินค้าต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องราคาน้ำมัน ฝ่ายรัฐบาลมักจะต้องเอนเอียงตามความต้องการของฝ่ายธุรกิจเป็นต้น

ในปัจจุบันกลุ่มธุรกิจมีอิทธิพลอย่างมาก นอกจากจะสามารถใช้พลังทางเศรษฐกิจของตนรบกวนการตัดสินใจของข้าราชการและรัฐบาลแล้ว ยังสามารถใช้พลังทางเศรษฐกิจของตนโดยผ่านสื่อมวลชนและวิธีการอื่น ๆ เพื่อโน้มน้าวมติมหาชนให้มีความเห็นสอดคล้องกับผลประโยชน์ของตนด้วย

(๓) ขันยู่กับลักษณะของปัญหาและสภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจ

ลักษณะของปัญหาและสภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากฝ่ายธุรกิจ ในการขอความร่วมมือหรือความช่วยเหลือจากฝ่ายธุรกิจ ย่อมจะทำให้ฝ่ายธุรกิจมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายและมาตรการทางเศรษฐกิจของรัฐบาลมากขึ้นด้วย

อย่างไรก็ตาม การร่วมมือระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายธุรกิจเป็นสิ่งที่ดีที่จะช่วยให้การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศเป็นไปในทางที่ดีขึ้น แต่ปัญหาสำคัญมีอยู่ว่าทำอย่างไรจึงจะสามารถทำให้การกำหนดนโยบายและมาตรการต่าง ๆ นั้นเป็นไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมมากที่สุด

การที่จะทำให้การร่วมมือระหว่างรัฐบาลกับฝ่ายธุรกิจเป็นไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมได้ดีที่สุดนั้น นอกจากจะต้องขึ้นอยู่กับความจริงใจและความเข้าใจของทั้งสองฝ่ายแล้ว จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับความมีประสิทธิภาพของกลไกรัฐ และการมีอำนาจการต่อรองของกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มต่าง ๆ ที่จะตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลด้วยกลไกแห่งอำนาจการต่อรองระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การกำหนดนโยบายหรือมาตรการต่าง ๆ ของรัฐบาลเป็นไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมได้มากที่สุด

อย่างไรก็ตาม จากปัจจัยสำคัญทั้งสามประการที่ได้กล่าวมาแล้ว จะสังเกตได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในระยะหลายสิบปีที่ผ่านมาได้ทำให้กลุ่มธุรกิจมีบทบาทและอิทธิพลในการกำหนดนโยบายและมาตรการทางเศรษฐกิจมากขึ้น

สำหรับกรณีตัวอย่างที่เด่นชัดที่สุด ได้แก่กรณีของการส่งเสริมการลงทุนแก่อุตสาหกรรมภายในประเทศ ปรากฏว่ากิจการที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนแก่อุตสาหกรรมภายในประเทศ ปรากฏว่ากิจการที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนบางอุตสาหกรรมได้รับการคุ้มครองทางภาษีและศุลกากรอย่างมากมาย เช่นในปี ๒๕๒๑ อุตสาหกรรมผลิตของใช้แบบถาวรเพื่อใช้ในการบริโภค

ได้รับการคุ้มครองสูงถึง ๔๙๕ เปอร์เซ็นต์และอุตสาหกรรมที่ผลิตอุปกรณ์การขนส่ง เช่นการประกอบรถยนต์ เป็นต้น ได้รับการคุ้มครองสูงถึง ๔๑๗ เปอร์เซ็นต์^(๖)

การส่งเสริมการลงทุนและการให้การคุ้มครองแก่อุตสาหกรรมอย่างมาก หมายความว่าความจำเป็นนั้น นอกจากจะทำให้เกิดการผูกขาดในทางเศรษฐกิจแล้ว ยังทำให้อุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมนั้นไม่ค่อยปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตให้ดีขึ้น ทำให้สินค้าอุตสาหกรรมของไทยไม่สามารถแข่งขันกับสินค้าต่างประเทศได้ การให้การคุ้มครองอย่างมากมายนั้น ผลประโยชน์ส่วนใหญ่จะตกแก่กลุ่มธุรกิจ โดยที่มีประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้แบกรับผลเสียจากการให้การคุ้มครองดังกล่าวนี้

๙.๓.๒ การร่วมมือระหว่างกลุ่มธุรกิจและกลุ่มทางการเมืองในการแสวงหาผลประโยชน์

บทบาทและอิทธิพลของกลุ่มธุรกิจนอกจากจะแสดงออกในรูปของอิทธิพลในการกำหนดนโยบายและมาตรการของรัฐบาลที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังอาจจะพิจารณาได้จากการร่วมมือระหว่างธุรกิจกับข้าราชการหรือนักการเมืองในการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวของกลุ่มดังกล่าวด้วย

ลักษณะการร่วมมือเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ของธุรกิจนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในเกือบทุกวงการและเกือบทุกระดับในการประกอบการค้าธุรกิจ สำหรับกรณีที่มีมักจะมีการกล่าวขวัญกันอยู่เสมอได้แก่ การประมุขสิทธิการผลิตสุราและการประมุขหรือการให้สัมปทานต่าง ๆ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลเกี่ยวกับการร่วมมือเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ทำได้ยากมาก และผู้ที่รู้เห็นมักจะไม่กล้าเปิดเผย เพราะ

เกรงกลัวอิทธิพลมืดของข้าราชการหรือของกลุ่มธุรกิจดังกล่าว ปัญหาเกี่ยวกับอิทธิพลในลักษณะที่กล่าวมานี้เป็นสิ่งที่ยอมรับกันอยู่โดยทั่วไป และเป็นสิ่งที่เบียดเบียนอย่างสำคัญต่อการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของประเทศ

สำหรับการพิจารณาการใช้อิทธิพลของกลุ่มธุรกิจและการเมืองเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้กลุ่มของตนที่สามารถเห็นได้เด่นชัดที่สุดได้แก่กรณีของการกำหนดราคาอ้อยและน้ำตาลทรายขาวที่ควบคุมของรัฐบาล

ในประเทศไทย กลุ่มโรงงานน้ำตาลและกลุ่มชาวไร่อ้อยเป็นกลุ่มพลังงานเศรษฐกิจที่มีอำนาจในการต่อรองทางการเมืองสูงมาก กลุ่มดังกล่าวสามารถใช้อำนาจการต่อรองในการแสวงหาหรือรักษาผลประโยชน์ของตนอย่างได้ผล ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุดได้แก่การกำหนดราคาอ้อยที่โรงงานจะรับซื้อ และราคาควบคุมของน้ำตาลทรายขาวในปี ๒๕๒๓

โดยทั่วไปแล้วราคาน้ำตาลภายในประเทศจะถูกกำหนดนโยบายราคาน้ำตาลในตลาดโลก บีบีซีตามที่ราคาน้ำตาลในตลาดโลกมีราคาดี พ่อค้าจะพยายามส่งน้ำตาลออกนอกให้มากที่สุดโดยวิธีถูกกฎหมายและโดยวิธีการเลี่ยงกฎหมาย ปรากฏว่าในต้นปี ๒๕๒๓ ราคาน้ำตาลในตลาดโลกสูงมาก โรงงานน้ำตาลไม่ค่อยยอมผลิตน้ำตาลทรายขาวออกมาขายตามปริมาณที่รัฐบาลกำหนดทำให้การขาดแคลนน้ำตาลทรายขาว และราคาได้สูงขึ้นอย่างมากมาย กล่าวคือ ราคาควบคุมสำหรับน้ำตาลทรายขาวที่ขายปลีกนั้นรัฐบาลควบคุมไว้ในราคากิโลกรัมละ ๗.๕๐ บาท แต่ราคาขายในตลาดมีตุงถึงกิโลกรัมละ ๑๐ บาทหรือมากกว่านั้น

การขาดแคลนน้ำตาลทรายขาวทำให้รัฐบาลต้องทำการซื้อหรือแลกเปลี่ยนน้ำตาลทรายขาวกับต่างประเทศ เพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า โดยนำเข้ามายังในราคากิโลกรัมละ ๘ บาท อย่างไรก็ตาม วิธีการแก้ปัญหาดังกล่าวได้เกิด

ปัญหาการขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มโรงงานน้ำตาลกับรัฐบาล จนทำให้เกิดปัญหาการขัดแย้งในกลุ่มการเมืองที่ให้การสนับสนุนรัฐบาลจนเป็นข่าวใหญ่โตในช่วงเดือนกันยายน ๒๕๒๓^(๑)

อย่างไรก็ตาม ในที่สุดกลุ่มการเมืองกลุ่มต่าง ๆ ได้ทำการประนีประนอม ประสานผลประโยชน์ของตนในการกำหนดราคาอ้อยและน้ำตาล โดยโอนภาระส่วนใหญ่มาให้แก่ผู้บริโภครายในประเทศ ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อสังเกตบางประการโดยย่อดังนี้

(๑) มติของคณะรัฐมนตรีในการกำหนดราคาอ้อยและน้ำตาลในปี

๒๕๒๓-๒๕๒๔

ปัญหาการขัดแย้งในเรื่องน้ำตาลได้มีการแก้ไขโดยการประชุมของคณะรัฐมนตรี โดยวิธีการแก้ไขต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นไปตามที่กลุ่มอุตสาหกรรมน้ำตาลและชาวไร้อ้อยต้องการ ซึ่งผลเกี่ยวกับกำหนดราคาอ้อยและน้ำตาลในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๒๓ มีสาระสำคัญโดยย่อดังนี้

๑. ให้โรงงานน้ำตาลรับซื้ออ้อยในราคาไม่ต่ำกว่าตันละ ๖๕๐ บาท โดยทางโรงงานจะจ่ายไม่ต่ำกว่าตันละ ๖๐๐ บาท และทางราชการนำเงินค่าธรรมเนียมนการส่งออกจ่ายเพิ่มให้เป็นกรณีพิเศษอีกตันละ ๕๐ บาท

๒. ราคาน้ำตาลทรายขาวขายนปลีกให้ขายไม่เกินกิโลกรัมละ ๑๒ บาท

๓. ราคาน้ำตาลทรายขาวบริสุทธิ์ให้ขายปลีกได้ไม่เกินกิโลกรัมละ ๑๓ บาท

หลังจากการกำหนดราคาน้ำตาลดังกล่าว พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี ได้ให้ทรศนะว่า “ราคาน้ำตาลต้องสูงขึ้นตามราคาประกันรับซื้ออ้อยของโรงงานน้ำตาล ซึ่งในเรื่องนี้ควรเห็นใจชาวไร้อ้อยบ้าง ส่วน

ในกรณีที่ราคาสินค้าต่าง ๆ สูงขึ้นจะเป็นเหตุให้เกิดภาวะเงินเฟ้อขึ้น ก็จะต้องเลือกการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง หากกตราคาไว้ ก็จะทำให้เกิดปัญหาพ่อค้ากับกักตุนสินค้า และส่งน้ำตาตอลออกขายต่างประเทศ” พลเอกเปรม ได้ตอบชี้แจงผู้สื่อข่าวว่า “การประกันราคาอ้อยตันละ ๖๐๐ บาท กับให้เงินพรีเมียมชดเชยอีกตันละ ๕๐ บาท เป็นเรื่องที่รัฐบาลได้กระทำดีที่สุดแล้ว”(๗)

ในขณะที่เดียวกันทางฝ่ายโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้น้ำตาลเช่นอุตสาหกรรมน้ำตาลและอุตสาหกรรมนมชั้นหวานได้ร้องว่า ตนได้รับความเดือดร้อนร้อนและจะต้องขึ้นราคาสินค้าของตน ทางบริษัทอุตสาหกรรมนมไทยจำกัด ซึ่งผลิตนมชั้นหวานตรามะลิกล่าวว่า “ในการผลิตนมชั้นหวานนั้น ทางโรงงานต้องใช้น้ำตาลทรายหีบละประมาณ ๙ กิโลกรัม เมื่อราคาน้ำตาลทรายขึ้นไปอีกกิโลกรัมละ ๔-๕ บาท ต้นทุนการผลิตก็จะสูงขึ้น และอาจจะต้องยื่นขอปรับราคาจำหน่ายไปทางกระทรวงพาณิชย์อีกครั้งหนึ่ง”(๘)

(๒) รัฐบาลกำหนดนโยบายเพื่อผลประโยชน์ของใคร

ในการกำหนดราคาอ้อยและน้ำตาลที่กล่าวมานั้นได้มีผลทำให้อุตสาหกรรมน้ำตาลปรับราคาเพิ่มขึ้นในเวลาต่อมา และอุตสาหกรรมนมชั้นหวานก็ได้ปรับราคาเพิ่มขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ถึงแม้ว่าในการกำหนดราคาอ้อยและน้ำตาล รัฐบาลจะได้แถลงว่าได้ทำอย่างดีที่สุดแล้วตาม แต่จากลักษณะของข้อเท็จจริง แสดงว่ารัฐบาลได้ทำการแก้ปัญหาระยะสั้นโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจ และผลประโยชน์ของกลุ่มการเมืองที่ร่วมคณะรัฐบาลในขณะนั้นเป็นสำคัญ ในทางที่เป็นจริงนั้น ทั้งราคาอ้อยและราคาน้ำตาลที่รัฐบาลกำหนดนั้นได้สูงกว่าข้อเท็จจริงที่ควรเป็นในขณะนั้น ซึ่งจะพิจารณาได้จากเหตุผลบางประการ ดังนี้

ประการแรก การประกันราคาอ้อยในราคาคันละ ๖๕๐ บาทนั้น สูงเกินกว่าที่ควรจะเป็นมาก กล่าวคือก่อนหน้านั้นราคาประกันจะตกเพียงคันละประมาณ ๔๐๐ บาท ดังนั้นราคาประกันอ้อยในปี ๒๕๒๓-๒๔ จึงเพิ่มขึ้นอย่างมากมายเมื่อเทียบกับราคาที่ควรจะเป็นในขณะนั้น ในเรื่องนี้จะเห็นได้เด่นชัดยิ่งขึ้น จากการสำรวจต้นทุนการผลิตอ้อยของกระทรวงอุตสาหกรรมในปลายปี ๒๕๒๔ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมให้ข่าวว่าราคาคันทุนอ้อยในฤดูการผลิต ๒๕๒๔-๒๕ โดยเฉลี่ยแล้ว ไม่ควรจะเป็นคันละ ๕๒๔ บาท^(๑๐) ดังนั้น จึงเป็นการแสดงว่าราคาประกันอ้อยคันละ ๖๕๐ บาท นั้นได้ให้ผลประโยชน์แก่ชาวไร่อ้อยอย่างมากมาย ทั้งที่กลุ่มเกษตรกรชาวไร่อ้อยนี้เป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีฐานะดีกว่าชาวนามาก และระบบการปลูกอ้อยก็เป็นระบบการผูกขาดในรูปของการกำหนดโควตาการปลูกอ้อยด้วย กล่าวคือ การรับซื้ออ้อยส่วนใหญ่โรงงานจะไม่รับซื้อจากชาวไร่อ้อยตรงแต่จะติดต่อกับซื้อผ่านคนกลางที่เรียกว่า “หัวหน้าโควตา” หัวหน้าโควตาจะเป็นผู้รับโควตาอ้อยที่จะส่งให้โรงงานแต่ละฤดูการผลิต^(๑๑)

ประการที่สอง การปรับราคาควบคุมของน้ำตาลทรายขาว ได้เพิ่มขึ้นอย่างมากมาย จากราคาควบคุมการขยายปลั๊กกิโกลกรัมละ ๗.๕๐ บาท มาเป็นกิโกลกรัมละ ๑๒ บาท และ ๑๓ บาท การที่ต้องปรับราคาน้ำตาลเพิ่มขึ้นอย่างมากมายนั้น เนื่องจากรัฐบาลได้กำหนดราคาอ้อยให้สูงขึ้นและบวกกับเงื่อนไขต่าง ๆ ที่กลุ่มโรงงานน้ำตาลต้องการทั้งนี้ เนื่องจากในการประนีประนอมกันนั้น กลุ่มโรงงานน้ำตาลยอมขายน้ำตาลดิบแก่รัฐบาลในราคาที่กำหนดไว้ เพื่อที่รัฐบาลจะได้นำน้ำตาลดิบดังกล่าวไปส่งให้แก่ต่างประเทศตามที่ได้ทำสัญญาแลกเปลี่ยนเป็นน้ำตาลทรายขาวเข้ามาแก้ปัญหาการขาดแคลนในระยะสั้นในขณะนั้น

จากกรณีของการกำหนดราคาน้ำตาลทรายที่ได้กล่าวมานั้น แสดงให้เห็นว่ากลุ่มชาวไร่อ้อยและกลุ่มโรงงานน้ำตาลที่มีอิทธิพลสามารถครอบงำการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายของรัฐบาลได้ และรัฐบาลก็ได้แก้ปัญหาน้ำตาลทรายในระยะสั้น โดยกำหนดให้ราคาน้ำตาลทรายภายในประเทศใกล้เคียงกับราคาน้ำตาลในต่างประเทศเพื่อแก้ปัญหาตลาดมืดโดยผลักราคาและผลเสียที่เกิดจากการแก้ปัญหาดังกล่าวมาให้ประชาชนผู้บริโภคเป็นผู้แบกรับภาระ

อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปแล้วกลุ่มชาวไร่อ้อยนั้นมีความต้องการต่อรองต่ำกว่ากลุ่มโรงงานน้ำตาล และมักจะถูกกลุ่มโรงงานน้ำตาลใช้เป็นเครื่องมือการต่อรองกับฝ่ายรัฐบาลอยู่เสมอ ถึงแม้จะพิจารณาได้จากกรณีพิพาทการซื้ออ้อย

จากกรณีของการกำหนดราคาน้ำตาลทรายที่ได้กล่าวมานั้น แสดงให้เห็นว่ากลุ่มชาวไร่อ้อยและกลุ่มโรงงานน้ำตาลที่มีอิทธิพลสามารถครอบงำการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายของรัฐบาลได้ และรัฐบาลก็ได้แก้ปัญหาน้ำตาลระหว่างกลุ่มโรงงานน้ำตาลกับกลุ่มชาวไร่อ้อยในต้นปี ๒๕๒๕ แต่เดิมรัฐบาลได้ประกาศให้โรงงานน้ำตาลรับซื้ออ้อยจากชาวไร่ในราคาตันละ ๕๔๐ บาท โดยโรงงานจ่ายตันละ ๕๑๐ บาท และรัฐบาลจ่ายสมทบให้อีกตันละ ๓๐ บาท แต่ปรากฏว่าในปี ๒๕๒๕ นั้น ราคาน้ำตาลในตลาดโลกตกต่ำมาก และปริมาณการปลูกอ้อยภายในประเทศก็มีมากด้วย ปรากฏว่ากลุ่มโรงงานน้ำตาลได้พยายามหลีกเลี่ยงไม่ซื้ออ้อยในราคาประกันทำให้เกิดการประท้วงของชาวไร่อ้อยในหลายจังหวัด จนในที่สุดได้มีการตกลงราคารับซื้ออ้อยใหม่ให้เหลือตันละ ๔๗๐ บาท โดยทางโรงงานน้ำตาลจ่ายตันละ ๔๔๐ บาท และรัฐบาลจ่ายสมทบให้อีกตันละ ๓๐ บาท

อย่างไรก็ตาม กรณีของน้ำตาลทรายที่เกิดขึ้นนี้เป็นเพียงตัวอย่างที่เราพอจะเห็นได้โดยไม่ยากนัก ในทางที่เป็นจริงแล้ว เข้าใจว่ายังมีกรณีอื่น ๆ

อีกมากมายที่ประชาชนไม่รู้ และไม่มีใครกล้าเปิดเผยต่อสาธารณชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาชิกสภาผู้แทนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่มิได้ทำหน้าที่เป็นผู้ปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่อย่างเต็มที่ และมีจำนวนไม่น้อยที่ถูกลิทธิพลทางการเงินของกลุ่มธุรกิจครอบงำไว้ภายใต้สภาวะการณ์ที่เป็นอยู่เช่นนี้ ย่อมจะทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาในสถาบันรัฐสภาและวิธีการประชาธิปไตยที่ใช้อยู่ในปัจจุบันด้วย

๙.๓.๓ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองกับการตื่นตัวของประชาชน
 จากกรณีวิเคราะห์ที่กล่าวมานี้ได้ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในประเทศไทยในหลายสิบปีที่ผ่านมาได้มีส่วนทำให้โครงสร้างทางการเมืองของประเทศเปลี่ยนแปลงไปมาก ถึงแม้ว่ากลุ่มทหารและข้าราชการยังคงเป็นกลุ่มที่มีบทบาทและอิทธิพลมากที่สุดในการควบคุมกลไกอำนาจรัฐก็ตาม แต่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเติบโตของกลุ่มธุรกิจ ก็ทำให้กลุ่มธุรกิจเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจการทำงานของรัฐบาลในระดับต่าง ๆ มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันประชาชนได้รับความกระทบกระเทือนจากการดำเนินนโยบายและการบริหารงานทางเศรษฐกิจมากขึ้น และต้องการรับรู้และมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศมากขึ้นด้วย ความต้องการรับรู้และความต้องการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนดังกล่าวเป็นสิ่งที่รัฐบาลจะต้องยอมรับและไม่สามารถเมินเฉยต่อไปได้

อย่างไรก็ตาม ระบบเศรษฐกิจที่เราใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ เราจะปฏิเสธความสำคัญของกลุ่มธุรกิจไม่ได้ การผูกขาดในทางเศรษฐกิจและอิทธิพลของกลุ่มธุรกิจย่อมจะเกิดขึ้นเป็นธรรมดา แต่ปัญหาสำคัญมีอยู่ว่า ทำอย่างไรเราจึงจะทำให้การกำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาลได้เป็นไปใน

ทางที่เป็นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ได้มากที่สุด ในปัญหาที่กล่าวมานี้ย่อมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญหลายประการด้วยกัน ทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับการทำงานของรัฐบาล การร่วมมือของฝ่ายธุรกิจ และการตื่นตัวของประชาชนแต่อย่างใดก็ตาม ในการแก้ปัญหาที่กล่าวมานั้นจำเป็นจะต้องทำให้ประชาชนหรือกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มต่าง ๆ มีอำนาจการต่อรองทั้งในทางการเมืองและในทางเศรษฐกิจที่ทัดเทียมกัน การกำหนดนโยบายและการบริหารงานของรัฐบาลจะต้องเปิดให้มีการตรวจสอบได้และเป็นการเปิดเผยต่อสาธารณชน รัฐบาลจะต้องถือหลักว่า ประชาชนทุกคนต่างมีสิทธิและมีส่วนร่วมการเป็นเจ้าของประเทศไทยในลักษณะเสมอภาคกัน มิใช่เป็นการผูกขาดการรักชาติโดยคนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดเท่านั้น

เชิงอรรถ

- (๑) ชัยสิริ สมุทวณิช “การเมืองไทย ๒๐๐ ปี สองศตวรรษแห่งการเปลี่ยนแปลง” *ประวัติศาสตร์ฉบับพิเศษ* (๒๖ มีนาคม ๒๕๒๕)
- (๒) สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและองค์ประกอบของคณะรัฐมนตรีตั้งแต่ ๒๔๗๕ ถึง ๒๕๑๗ ได้วิเคราะห์จากข้อมูลที่ได้มีการรวบรวมโดย ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์ *รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี* (๒๔๗๕-๒๕๑๗) (สำนักพิมพ์ทางหุ้นส่วนจำกัด ช. ชมนุมช่าง, ๒๕๑๗)
- (๓) ดู สถิติการออกเสียงเลือกตั้งแต่ละครั้งได้จาก หนังสือการรวบรวมข้อมูลของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และพีรศักดิ์ จันทรวรินทร์ *ข้อมูลพื้นฐานกึ่งศตวรรษแห่งการเปลี่ยนแปลงการปกครองไทย* (สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ๒๕๒๔)

- (๔) คุณำให้สัมภาษณ์ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เกี่ยวกับการใช้เงิน การเลือกตั้งในจังหวัดร้อยเอ็ด หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ (ฉบับที่ ๘๖๐๓ วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๒๔)
- (๕) คุณำตัวอย่างของนักการเมืองและข้าราชการเข้าไปมีผลประโยชน์ในธุรกิจ จากบทความของ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม “วิเคราะห์ ปัญหาเศรษฐกิจไทยโดยพิจารณาจากโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ” ใน *วิกฤตการณ์เศรษฐกิจไทย ๒๕๒๒* (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๒)
- (๖) Narongchai Akrasanee, *Industrial Sector In The Thai Economy* (The University Research Association, 1980)
- (๗) คุณำรายละเอียดของข่าวหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ในช่วงนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งข่าวของหนังสือพิมพ์ ไทยรัฐ (ฉบับที่ ๘๒๗๒ วันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๒๓)
- (๘) คุณำ รายละเอียดใน *สยามจดหมายเหตุ* (ฉบับปีที่ ๕ วันที่ ๗-๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๓)
- (๙) *สยามจดหมายเหตุ* (เพ็ญอ้างถึง)
- (๑๐) คุณำ รายละเอียดใน หนังสือพิมพ์ ไทยรัฐ (ฉบับที่ ๘๖๘๘ วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๔)
- (๑๑) คุณำ ประยงค์ เนตยารักษ์ *ผลกระทบต่อชาวไร่อ้อยจากการเข้าภาคีน้ำ ตาลโลก* (สำนักพิมพ์ ดวงกลม ๒๕๒๑)
-

บทที่ ๑๐ ผลสรุปจากการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้ศึกษาปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย โดยเริ่มต้นศึกษาจากสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไป เพื่อที่จะดูว่าประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้รับสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพเพียงพอหรือไม่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้รับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในทางเศรษฐกิจอย่างไรบ้าง สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในทางเศรษฐกิจนั้น นอกจากจะเป็นสิ่งที่ช้บอกสถานภาพความเป็นอยู่ของประชาชนแล้ว ยังเป็นรากฐานของสิทธิมนุษยชนในด้านอื่น ๆ อีกด้วย トラバドก็ตามที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังมิได้รับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจอย่างเพียงพอแล้ว ก็ย่อมเป็นการยากที่ประชาชนจะได้มาซึ่งสิทธิมนุษยชนในด้านอื่น ๆ อย่งไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการศึกษาปัญหาสิทธิมนุษยชนนั้น เราจะไม่สามารถแยกการวิเคราะห์ปัญหาสิทธิมนุษยชนในด้านหนึ่งโดยเอกเทศ เนื่องจากปัญหาในด้านต่าง ๆ นั้นมีความสัมพันธ์แบบต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่และต่างก็มีผลกระทบซึ่งกันและกันก็ตาม แต่การศึกษาหรือวิเคราะห์ปัญหาสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในทางเศรษฐกิจนั้น เป็นสิ่งที่จะทำให้เห็นว่าสิทธิมนุษยชนโดยทั่วไปของสังคมจะมีสภาพเป็นเช่นใด การต่อสู้และการพยายามแก้ไขข้อบกพร่องของระบบสังคม เพื่อให้ประชาชนทุกคนได้รับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในทางเศรษฐกิจหรือเพื่อให้ทุกคนสามารถดำรงชีพอยู่ได้นั้น จะต้องเป็นหลักการเบื้องต้นของการต่อสู้

ในการศึกษาปัญหาสิทธิมนุษยชนในงานวิจัยนี้ ได้เน้นหนักที่การวิเคราะห์ปัญหาสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจในประเทศไทย โดยได้สร้างกรอบของทฤษฎีขึ้นมาวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าวซึ่งได้เน้นตัวคนเป็นสิ่งที่เราต้องการศึกษา หลังจากนั้นก็จะพิจารณาว่าโครงสร้างของระบบสังคมเศรษฐกิจ มีบทบาทต่อการกำหนดสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างไร และการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาการทางเศรษฐกิจในอดีตที่ผ่านมา นั้น ได้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของระบบสังคมและวิถีชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่อย่างไรบ้าง

๑๐.๑ ผลสรุปของการวิจัย

จากการวิเคราะห์ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาเศรษฐกิจในอดีตที่ผ่านมา นั้น ได้พบว่าประเทศไทยได้ประสบผลสำเร็จในการขยายความเจริญเติบโตทางก้าวหน้าทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูง แต่อย่างไรก็ตาม คอกผลที่เกิดจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจนั้นมิได้กระจายให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง ผลของการพัฒนาได้ปรากฏออกมาในลักษณะที่ว่า ยิ่งพัฒนาปัญหาช่องว่างของการกระจายรายได้ภายในสังคมยังมีมากขึ้นในปัจจุบันปรากฏว่าหนึ่งในสี่ของประชากรทั้งประเทศต้องมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้นโดยไม่ได้รับสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพอย่างเพียงพอ

นอกจากนี้ ยังปรากฏว่าผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจในอดีตที่ผ่านมาและที่กำลังเป็นไปในปัจจุบันนั้น ได้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ทำให้เกิดการรวบอำนาจในทางเศรษฐกิจมากขึ้น และทำให้ระบบการกระจายรายได้ของสังคมเลวลงผู้ที่อ่อนแอและผู้ที่เสียเปรียบทางเศรษฐกิจยังคงตกอยู่ในสภาพที่เสียเปรียบอยู่ต่อไป ผลของการเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังกล่าวได้ทำให้ปัญหาการขัดแย้งในสังคมไทยมีมากขึ้น และกำลังเป็นสิ่งที่คุกคามเสถียรภาพของระบบสังคมในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ผลของการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อองค์ประกอบที่สำคัญของโครงสร้างเศรษฐกิจพอจะสรุปได้โดยย่อ ดังนี้

๑. เพื่อพิจารณาถึงการผลิตและการใช้จ่ายของประเทศโดยส่วนรวมในระยะเวลาประมาณยี่สิบปีที่ผ่านมาแล้ว ปรากฏว่าประเทศไทยอยู่ในลักษณะที่มีการใช้จ่ายที่เกินตัวโดยตลอด กล่าวคือ เราได้ทำการใช้จ่ายในด้านต่างๆ มากกว่าสิ่งที่เราสามารถผลิตได้ การใช้จ่ายในลักษณะที่เกินตัวดังกล่าวนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างปัญหาเศรษฐกิจโดยส่วนรวม กล่าวคือ เมื่อเราได้ใช้จ่ายมากกว่าสิ่งที่เราผลิตได้ทำให้เราต้องพึ่งพาทรัพยากรและความช่วยเหลือจากต่างประเทศมากขึ้น ทำให้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของต่างประเทศมีผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ของคนภายในประเทศมากขึ้น

๒. ในด้านของการใช้จ่าย ปรากฏว่าการใช้จ่ายเพื่อการลงทุนทั้งภาคเอกชนและภาครัฐบาล ถูกทุ่มเทไปในทางที่จะพัฒนาให้ประเทศมีความเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้น การลงทุนต่างๆ ส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในเขตตัวเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตกรุงเทพมหานครและตามเมืองใหญ่ ๆ โครงการการลงทุนส่วนใหญ่มุ่งไปในทางเพื่อผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของคนกลุ่มน้อยที่มีพลังทางเศรษฐกิจส่วนการลงทุนเพื่อพัฒนาชนบทและการผลิตบริการสาธารณะเพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชนส่วนใหญ่มีน้อยมาก

อย่างไรก็ตาม ความไม่เสมอภาคในการกระจายรายได้ นอกจากจะทำให้ฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนแตกต่างกันมากขึ้นแล้ว ยังทำให้คนที่มีรายได้สูงหรือมีความได้เปรียบทางเศรษฐกิจของสังคมสามารถทำการใช้จ่าย

อย่างฟุ่มเฟือยและเลียนแบบอย่างต่างประเทศมากขึ้นแล้ว ความเจริญทาง
วัตถุและการเลียนแบบอย่างการบริโภครายในสังคม ยังทำให้ประชาชนโดย
ทั่วไปต้องการใช้จ่ายในลักษณะฟุ่มเฟือยมากขึ้น และมีความไม่พอใจใน
ระบบของสังคมมากขึ้นด้วย

๓. ในด้านของการผลิตนั้น ปรากฏว่าการผลิตทางบ้านอุตสาหกรรมและ
ทางบ้านบริการได้ขยายตัวเร็วมาก ส่วนการผลิตทางบ้านเกษตรขยายตัวได้
ช้าและมีสัดส่วนที่ลดลง กล่าวโดยทั่วไปแล้วประสิทธิภาพการผลิตทางบ้าน
การเกษตรของไทยนั้นยังนับว่าต่ำมาก เนื่องจากไม่ได้รับการลงทุนเพื่อ
พัฒนาเท่าที่ควรจะเป็น สำหรับการผลิตทางบ้านอุตสาหกรรมนั้นถึงแม้จะได้
มีการส่งเสริมและการลงทุนมากก็ตาม แต่อุตสาหกรรมส่วนใหญ่ก็ยังเป็น
อุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าที่ทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ อุตสาหกรรม
ได้รับการคุ้มครองและการให้สิทธิการผูกขาดในอัตราที่สูงมาก ทำให้อุตสาหกรรม
ต่าง ๆ ไม่ค่อยได้พัฒนาประสิทธิภาพการผลิตให้ดีขึ้นและอยู่ในฐานะ
อ่อนแอในการแข่งขันกับต่างประเทศ ส่วนการผลิตทางบ้านบริการได้ขยาย
ตัวเร็วมาก โดยเฉพาะอย่างบริโภครายเพื่อการบริโภครายในลักษณะฟุ่มเฟือยของ
ภาคเอกชน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนของประชาชนที่อยู่ตามภาคเศรษฐกิจ
กิจต่าง ๆ แล้ว ปรากฏว่าประชาชนส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ ๗๐ ยังคงอยู่
ในภาคการเกษตร แต่มูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติของภาคการเกษตรตกต่ำ
ประมาณร้อยละ ๓๐ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติเท่านั้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง
ก็คือ ร้อยละ ๗๐ ของประชากรของประเทศทำการผลิตสินค้าและบริการคิด
เป็นมูลค่าได้เพียงร้อยละ ๓๐ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ คนจำนวนมาก
ต้องแบ่งเป็นรายได้เพียงจำนวนน้อย ซึ่งเป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงความ
ยากจนของประชาชนในชนบท

นอกจากนี้ก็ปรากฏว่าการที่จำนวนประชากรของประเทศได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในอดีตที่ผ่านมา นั้น ได้ทำให้ปัญหาการกระจายรายได้ภายในสังคมมีมากขึ้น เนื่องจากภาคอุตสาหกรรมที่ขยายตัวได้เร็วในสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาตินั้น ไม่สามารถรับคนเข้าทำงานในภาคอุตสาหกรรมได้มากนัก แรงงานส่วนใหญ่ยังคงจมอยู่ในภาคการเกษตร และบางส่วนไหลเข้าสู่ภาคบริการและเข้าไปตั้งรกรากทำในตัวเมือง ซึ่งได้ทำให้ปัญหาสังคมเศรษฐกิจในเมืองมีมากขึ้น

๔. เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างระบบการกระจายรายได้ของสังคม ซึ่งเป็นหัวใจของระบบเศรษฐกิจนั้น ปรากฏว่าการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาทางเศรษฐกิจในอดีตที่ผ่านมาได้ทำให้เกิดการผูกขาดและการรวมอำนาจในทางเศรษฐกิจมากขึ้น ทำให้เกิดช่องว่างในการกระจายรายได้มากขึ้น

ความเจริญทางค่านิยมและวิวัฒนาการระบบเศรษฐกิจแบบใช้เงินยังทำให้การขยายตัวของการผูกขาดทางเศรษฐกิจมีมากขึ้น ความจำเป็นที่ต้องใช้เงินหรือรายได้ที่เป็นตัวเงินในการดำรงชีพมีมากขึ้น ในขณะที่เดียวกับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานในการดำรงชีพของคนในชนบทได้ถูกทำลายลงมากขึ้น ยิ่งทำให้คนในชนบทยิ่งมีความเดือดร้อนในการดำรงชีพมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ระบบภาษีอากรและการใช้จ่ายของรัฐบาลซึ่งควรจะเป็นตัวที่คอยแก้ไขหรือปรับจุดข้อบกพร่องของระบบการกระจายรายได้ของสังคมไทยนั้นกลับทำงานไม่ได้ผล และกลายเป็นตัวที่ทำให้ระบบการกระจายรายได้ของสังคมยิ่งเลวลงไปอีกกล่าวคือในโครงสร้างระบบภาษีของไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ปรากฏว่าครอบครัวที่มีรายได้ต่ำกลับต้องแบกรับภาระของภาษี

ในอัตราส่วนที่สูงกว่าครอบครัวที่มีรายได้สูง ในทำนองเดียวกับครอบครัวที่มีรายได้สูงกลับเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์จากบริการของรัฐมากกว่าครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ

๕. การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาเศรษฐกิจในอดีตที่ผ่านมาได้ทำให้เงินตราเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลในสังคมเศรษฐกิจไทยมากขึ้น ระบบเศรษฐกิจแบบแลกเปลี่ยนการใช้เงินตรานั้นมีส่วนทำให้เศรษฐกิจไทยเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม การขาดนโยบายและมาตรการในการกำกับการทำงานของสถาบันการเงินอย่างเหมาะสม ได้ทำให้เงินตราเป็นเครื่องมือในการสะสมความมั่งคั่งและการผูกขาดในทางเศรษฐกิจโดยเอกชนมากขึ้น

การผูกขาดทางเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ นอกจากจะทำให้กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่มีบทบาทและอิทธิพลในทางเศรษฐกิจมากขึ้นแล้ว ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบบการกระจายรายได้ของสังคมเลวลงด้วย ซึ่งลักษณะของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เป็นสิ่งสำคัญที่กำหนดปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยด้วย

๖. เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศ ปรากฏว่าถึงแม้การค้าขายกับต่างประเทศจะได้ช่วยให้เศรษฐกิจของไทยเจริญเติบโตเร็วก็ตามแต่ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่มีได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนที่เสมอภาคกันนั้นความอ่อนแอทางเศรษฐกิจทำให้ประเทศไทยต้องเสียเปรียบทางการค้าและเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจที่เป็นผลกระทบที่มาจากต่างประเทศมากขึ้น

การเสียเปรียบทางการค้านี้มีความเกี่ยวพันโดยตรงกับโครงสร้างการผลิตมิได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็งเท่าที่ควรจะเป็น ส่วนโครงสร้างใช้จ่ายนั้นได้พัฒนาไปในทางที่ต้องพึ่งสินค้าและบริการจากต่างประเทศมากขึ้น การ

เปลี่ยนแปลงในลักษณะที่ได้กล่าวมาแล้วทำให้การขาดดุลทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ปลายปี ๒๕๑๖ เมื่อเกิดปัญหาวิกฤตการณ์ทางด้านน้ำมันหรือทางด้านพลังงาน ยิ่งทำให้ดุลการค้าและบริการของไทยขาดดุลหนักยิ่งขึ้น และต้องพึ่งพาทรัพยากรหรือเงินทุนจากต่างประเทศมากขึ้น

ความจำเป็นในการพึ่งพาต่างประเทศและระบบเศรษฐกิจแบบเปิดกว้างมากของไทยในปัจจุบันได้ทำให้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการดำเนินนโยบายของประเทศมหอำนาจทางเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อบริษัทเศรษฐกิจภายในประเทศมีมากขึ้นและทำให้การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ภายในประเทศมีความยุ่งยากสลับซับซ้อนมากขึ้น

๗. การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาทางเศรษฐกิจในอดีตที่ผ่านมานอกจากจะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังปรากฏว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ ได้มีผลกระทบทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองในการควบคุมกลไกอำนาจรัฐด้วย

ถึงแม้ว่าการควบคุมกลไกอำนาจรัฐจะได้ขยายฐานให้กว้างออกไปโดยผลของการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี ๒๔๗๕ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นก็ตาม แต่ในทางที่เป็นจริงแล้ว ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศก็ยังมีได้มีสิทธิมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของประเทศหรือเป็นผู้ควบคุมการบริหารกลไกอำนาจรัฐที่แท้จริง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงมิได้ถูกสร้างขึ้นหรือได้มีการปูพื้นฐานกันอย่างจริงจังการควบคุมกลไกอำนาจยังคงถูกผูกขาดไว้ในมือของคนเพียงกลุ่มน้อยเท่านั้น

การผูกขาดอำนาจทางการเมืองทั้งที่ได้กล่าวมานั้นนับเป็นอุปสรรคอย่างสำคัญต่อการแก้ไขระบบการกระจายรายได้ของสังคม และการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย トラบไตก็ตามที่กลไกอำนาจรัฐยังถูกผูกขาด และมีได้มีการปูพื้นฐานไปสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงแล้ว ปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชนจะไม่มีทางแก้ไขได้สำเร็จ

๑๐.๒ ความลงท้าย

ผลงานวิจัยนี้ได้พยายามชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองได้มีส่วนในการกำหนดสภาพและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมอย่างไร รวมตลอดจนถึงการพยายามชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาเศรษฐกิจในอดีตที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบที่สำคัญส่วนต่าง ๆ ของระบบสังคมไทยไม่มาก การเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองดังกล่าวนี้เป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานในการกำหนดสภาพสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

งานวิจัยนี้มีได้ตั้งใจที่จะให้ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาอย่างเป็นกัลลภณะ อย่างไรก็ตาม จากสิ่งที่ได้ค้นพบและการอธิบายชี้แนะให้เห็นปัญหาอย่างเป็นระบบและอย่างต่อเนื่อง ก็คงจะได้ช่วยให้เรามีความเข้าใจในสภาพสังคมเศรษฐกิจไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้ดีขึ้น และถ้าหากเรามีความตั้งใจที่จะแก้ปัญหาและกล้าเผชิญกับความเป็นจริงอย่างตรงไปตรงมาแล้ว ก็ย่อมเป็นที่หวังได้ว่าเรามีทางที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมของเราได้ และก็จะสามารถสร้างระบบสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าและสามารถเติบโตได้อย่างมีเสถียรภาพ

พิมพ์ที่ เจริญวิทย์การพิมพ์

๓๒๒/๑-๒ ตลาดบ้านพานถม บางลำพู กรุงเทพฯ โทร. ๒๘๒๑๕๕๔

นายสุรวิทย์ ไชยพงศาวิสิษฐ์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๒๘